SUB | NIEDERSÄCHSISCHE STAATS- UND UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK GÖTTINGEN

Werk

Titel: Testamenti Veteris Biblia Sacra, sive Libri Canonici Priscae Judaeorum Ecclesiae ...

Untertitel: Latini recens ex Hebraeo facti, brevibusq[ue] Scholiis illustrati ab Immanuele Tr...

Verlag: Marnius; Aubrius; Typis Wechelianis

Ort: Hanoviae; Hanoviae

Jahr: 1603

Kollektion: VD17-Mainstream

Gattung: Bibel

Werk Id: PPN779279484

PURL: http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN779279484|LOG_0022

OPAC: http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=779279484

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.
Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.
Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

BIBLIORVM
PARS TERTIA,

ID EST,

QUINQUE LIBRI POETICI, LATINI RECENS ex Hebræo facti, brevibúsq; Scholiis ad verborum interpretationem rerúmq; methodum pertinentibus illustrati ab Immanuele Tremellio, & Francisco Iunio.

LIBRI TERTII TOMI.

Ijob.
Psalmi.
Proverbia.
Ecclesiastes.
Liber Canticorum.

ILLUSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO POTENTISSIMO, DOMINO JOANNI CASIMIRO, PALATINO Comiti ad Rhenum, Bavariæ Duci, &c. gratiam & pacem à Domino.

EDITURI poeticos sacræ Scripturæ libros, PRINCEPS Illustrissime, & oblaturi tuæ Celsitudini, neq; multis de ratione hujus instituti nostri apud te præfandũ statuimus, neq; rei tantæ apud omneis commendationẽ à nobis afferendam esse. Hanc enim jam olim paterna Dei opt. max. gratia ingeneravit & impressit pietati tuæ, & apud omnes bonos testificata est post omnem hominum memoriam Spiritus sancti auctoritas; cui neq; arte nostra quicquam posset ampliùs accedere, neq; impietate multorum decedere. Cùm tamen & peritos strenuósque remiges personantia confirment celeusmata; & athletas quosq; fortissimos spectantis coronæ voces & hortationes accendant: consiliũ hoc speramus non fore ingratum T. C. neq; militi Christiano ulli futurũ ducimus inutile, si quas Ecclesiæ veteris & Patrum sanctissimorum voces huic operi præmittamus. Nostræ enim, fatemur, plurimum à rei dignitate & amplitudine essent abfuturæ, adeò sumus apud nos conscii tenuitatis & infirmitatis nostræ; neque verò multum apud quamplurimos auctoritate possent: sed quod in nobis exile atq; jejunum est, id veneranda antiquitas sua auctoritate gratiáq; resarciet. Communem igitur Basilii magni & Augustini sententiam de hoc opere adducemus, gravitate maxima, elegantia non mediocri, & sanctimonia summa confertissimam. Omnis Scriptura, inquiunt illi, divinitus inspirata & utilis ad docendum hac ipsa de causa à sancto Spiritu conscripta est, ut veluti in communi quadam sanandis animis officina omnes homines & singuli nobis remediũ ex ea perturbationibus propriis assumamus: hoc enim remedium (ait quidam) sublaturum est peccata magna. Ac in iis quidem sunt alia, quæ Prophetæ tradunt, alia quæ Historici, alia item quæ Lex, alia quæ in Proverbiis monitorum formâ: Psalmorum verò liber quæcumq; utilia sunt ex omnibus comprehendit, futura prædicit, veterum historias commemorat, legem fert viventibus, gerendorum statuit modum, & (ut semel breviterq; dicam) publicum bonorum documentorum est promtuarium quoddam, ea quæ singulis conferunt pro studio ipsorũ invenienda & percipienda exhibens. Etenim & veteribus animarum vulneribus medetur, & recentibus velocissimum solet remedium adhibere, & quod affectum est curat, & quod integrum est conservat, deniq; omnino passiones tollit (quoad eius fieri per nostram infirmitatem potest) quæ variè animis hominum in præsente vita dominantur: idq; cum melodica animarum perductione quadam & delectatione modestas reddente cogitationes nostras atq; temperante. Quoniam enim Spiritus sanctus videbat humanum genus ægrè ad virtutem adduci, & nos propter vitiositatem naturæ ad voluptates inclinantis rationem rectè vivendi negligere, quid ille fecit? delectabiles cantionũ modulos documentis suis permiscuit; ut dum suavitate & gratia mulcetur auditus, utilitatem illam percipiamus clàm quæ ex sermonibus istis innascitur: quemadmodũ periti medici faciũt, qui potanda austeriora pharmaca præbentes ægris, sæpè os poculi melle circumlinunt, ne ægri utilitatem suam præ austeritate refugiant. Propterea igitur nobis hæc Psalmorũ carmina modulis aptis excogitata sunt, ut si qui ætate sunt pueri, aut planè adolescentes moribus; specie quidem modulentur, revera autem animas suas erudiant. Neque enim Apostolicum, neq; Prophe-

ticum præceptum facilè ex vulgo quisquam aut segnioribus hominibus unquam memoria complectitur, & illud tenet animo, quum ex Ecclesia egreditur: Psalmorum verò dicta & modulantur domi, & in foro circumferunt: & sicubi quis offensus animo exacerbatur & efferatur valdè, postquam fuerit Psalmi (ut ita dixerim) carminibus incantatus, abscedit illico sepulta his sanctis modulis animi sui feritate, quamvis acerbissima. Psalmus tranquillitas animarum est, brabeutes pacis, perturbationes & fluctus animorum cohibens: mollit enim iracundiam mentis, luxumq; revocat ad temperantiam. Psalmus amicitias congregat, adunat dissidentes, reconciliat adversarios: quis enim ampliùs inimicum duxerit hominem, quicum vocem Psalmi unicam ad Deum emiserit? Quod igitur omnium bonorũ est hominibus inter se maximum, charitatem exhibet Psalmorum modulatio, concentum velut commune aliquod hominibus adunandis inter se vinculum suggerens animo, & compingens populum ad chori unius symphoniam. Psalmus dæmones fugandi instrumentum est, angelos ad auxilium nostrum adducendi, armatura in terroribus nocturnis, diurnorum laborum requies, tutamẽ pueris, juvenibus ornamentum, solamen senibus, mundus mulieribus aptissimus: solitudines efficit habitatas, fora sobria: est tironibus rudimentum, proficientibus incrementum, perfectorum firmamentum, vox totius Ecclesiæ una. Hic solennitates illustrat, hic tristitiam quæ est secundùm Deum operatur: Psalmus enim vel ex lapideo corde lacrymas evocat. Psalmus angelicum opus est, cælestis administratio, spiritale thymiama. O verè sapiens magistri illius cogitatum artificiosissimè procurãtis, ut eâdem operâ cantemus & res utiles addiscamus, quia hoc pacto hæc documenta magis in animis nostris informantur. Nam quæ doctrina per violentiam quamdam animis inditur, ea non solet permanere: quæ verò cum delectatione & gratia insinuatur atq; inducitur, nescio quo pacto diutiùs hærere mentibus cernitur, & constantiùs memoriæ inhærere. Quid enim est, obsecro, quod ex Psalmis nequeas discere? nónne amplissimum decus fortitudinis? nónne justitiam accuratissimam? nónne gravem temperantiam? nónne prudentiã absolutissimam? nónne resipiscentiæ rationem? nónne regulas patientiæ? nónne quicquid boni enunciare possis? hic profectò est Theologia perfecta, prænunciatio Christi in carne venturi, minæ judicii, communis resurrectionis spes, suppliciorum metus, pollicitatio gloriæ, mysteriorum revelatio: omnium rerum thesauri in hunc Psalmorum librum, tamquam in magnum aliquod & cõmune promtuarium, comportati sunt atq; repositi. Habes, Illustriss. PRINCEPS, *Psalmorum encomiũ, breve illud quidem verborum numero, sed amplissimum reipsa & magnificentissimum, quo magnus ille Basilius olim utebatur: cujus quidem encomii nos propterea neq; tædet, neque pudet, quòd maximum illum pietate & eruditione virum D. Augustinũ minimè puduit operi suo idem ferè de verbo redditum dissimulato auctore præfigere. Quid ergo? dixerit quispiam: vósne libros omnes poëticos qui in Scriptura exstant vocatis Psalmos? vósne libris omnibus istis eadem tribuitis quæ veteres propriè & singulariter aptârunt ei libro, quem librum laudum Hebræi appellârunt? nos verò hoc nomine sanctissimo illi laudum vel Psalmorum Davidicorum (ut σωεκδοχικῶς appellantur) libro nihil derogamus, neque aliis quicquam suprà quàm oporteat temerè arrogamus. Nam libros qui à Davide aliisq; viris Dei fuerunt traditi ut in Ecclesia canerentur, eos κατ' ἐξοχὴν & singulariter Psalmos dici & dicendos esse agnoscimus: alios verò qui ita scripti sunt ut viri boni cãtare potuerint eos & arbitratu suo cantaverint delectationis suæ & institutionis ergô, eos non minus propriè, sed communi voce cõfirmamus Psalmos appellari. Itaq; hos libros omneis communiter vocamus Psalmos, quia sunt rythmici: nõ prosa oratione scripti, ut omnes alii*

(*etsi*

(etsi in his Cantica quædam extant elegantissima Moschis, Deboræ, Davidis, Jeschahjæ Jechizkijæ, Jirmejæ, & Chabbakuki inspersa) sed numeris adstricti ad commoditatem memoriæ & cantus: quo quidem scriptorũ genere numeroso verbis, & sentẽtiarum δεδαιδαλμένῳ ἄιδεσι ποικίλοις optimè doceri animos, delectari, atque permoveri nemo nõ novit qui humanitatem noverit. Quid enim aliud est ψαλμὸς, quàm spiritale & sanctum scriptionis genus privatim, publicè, canẽtium, psallentium, aut symphoniam exercentium modulationi accommodũ? Sed quid nos de voce hac diu multumq; opus est laborare? Christus ipse discipulos suos compellans (si ad argumentationem ipsius probè attendamus) auctor nobis futurus est hoc totum librorum Poeticorum corpus librum Psalmorum appellari: Hi sunt (inquit) sermones illi quos dicebam vobis, quum adhuc vobiscum essem; oportere ut impleantur omnia quæ scripta sunt in lege Mosis, Prophetísque, & Psalmis de me. Sunt quidem omnes Prophetæ, quorum manus ad exarandam scripturam sacram adhibuit Dominus. sed tria universè ex illis omnibus genera constituuntur scripturæ à Christo Servatore nostro, & Apostolo confessionis nostræ. Primum est lex Moschis, id est, Pentateuchus, ex qua, velut peremni & salubri fonte, ducti fuerunt omnes aliorũ scriptorum rivi, & ad quam cæteri veteris Testamenti libri tamquam ad caput suum referri debent. Secundum est Prophetarum, qui nudè soluta oratione & voce & scripto Ecclesiæ Dei tradiderunt quæcumque Spiritus sanctus clàm infundebat illis, ut cum tota Ecclesia communicarent palàm. Atq; horum quidẽ Prophetarum alii qui res ante gestas monumentis literarum consignârũt, Prophetæ anteriores; alii qui ex præsentibus futura judicia & promissa Dei prædicârunt, posteriores nuncupantur: non ab ordine collocationis (ut recentiores Hebræi somniarunt) sed à rerum quas prædicârunt & conscripserunt argumento. Tertium verò genus est Psalmorum, hoc est, librorum in quibus res à Mosche Prophetísq; traditæ & sancto Dei Spiritu testatæ aptis numeris exponuntur, aut demonstrãtur exemplis tam publicis quã singularibus. Horum igitur Psalmorum (ut vocavit Christus) cõmune est quicquid boni Patres de cantionibus veteris Ecclesiæ prædicarunt in libro laudum comprehensis: commune argumentum, communis forma, cõmunis usus, omnia ad eamdẽ gloriæ Dei prædicationem & ædificationem Ecclesiæ pertinentia. Hæc poesis sacra est, elegãtissima Legis Prophetarumq; epitome, ab aliis libris hoc uno differens, quòd illi oratione fusa & simplice audientibus narrarunt, eos docuerunt, atq; commoverunt; hi verò numerosa & brevi ad memoriam, figurata ad vim & efficacitatem oratione protulerũt eadem documẽta voluntatis Dei: quæ duo (ut taceamus cantum) compages inquam numerorum & figurarum lumina, quãtum in mentibus humanis possint, supervacaneum fuerit hoc loco exponere. Nam cùm tota cælestis theologia in vera justáq; Dei & nostri cognitione sita sit, si placebit majestatẽ Dei ex natura ejus in Christo per libros istos cognoscere, habes Proverbiorum Schelomonis partem; si ex creatione & administratione providentiæ, habes Ijobum; si ex gratioso fœdere cum Ecclesia inito, habes Canticum Canticorum: sin autem tibi ad cognitionẽ nostri, delineari cupis vanissimam, quæ à natura est, animi nostri, judiciorum, & actionum formam, nihil Ecclesiaste convenientius; si officia ethica æquè ad pietatem ac humanitatem pertinẽtia, nihil aptius altera Proverbiorum parte: si deniq; omnia simul complecti desideraveris, en tibi Psalmorum (ut vulgo appellatur) librum, thesaurum, inquit Ambrosius, virtutum omnium; speculum naturæ divinæ, administrationis, & gratiæ, cùm vanitatis, tum officiorum nostrorum omnium indicem & πάγχρηστον σύλλαβον, in quo explicatã cernas totius hominis & ψυχικὸν & spiritualis anatomen, hortũ animæ Christia-

næ & odoramentorum omnium, instructissimam πωλαρέτων medicamentorũ officinam, certissimúmq; (ut Epiphanii verbo utamur) πωλάειον. Quamobrem nó possumus satis laudare sanctissimũ consilium Principis Illustrissimi & sanctissimi parentis tui, qui Psalmorum librum cogitabat seorsim vernaculo sermone editum circumgestare secum, & domesticis singulis gestandum, legendum, discẽdumque tradere; ut is sibi & suis omnibus thesaurus esset. De opera autem nostra nolumus apud T.C. *aut viros bonos prædicare quicquam: hoc unum confirmabimus, quicquid nobiscum artis & industriæ communicavit Dominus, id nos accuratè optima fide & diligentia attulisse cùm ad convenientem verborum interpretationem, tum ad simplicem & germanam rerum intelligentiam: cui non parum putamus illud conducere, quòd ordinem & viam aliquam percipiendis & comprehendendis rebus, quàm brevissimè a nobis fieri potuit tradidimus. Neminis hîc officium improbamus, neminem damnamus, nemini præjudicatum afferimus: scimus enim lata esse valdè documenta Domini, eáq; ab aliis aliter æquo animo ferimus tractari & teri. Nos bonorum impulsu in agricolationem hanc incubuimus, testificante Domino in mentibus nostris: itaq; (ut cum Arnobio loquamur) hunc sacræ Scripturæ laticem, licet tenuiter, sitim patientibus aperimus ut sitientes bibant: rogamúsq; & obsecramus & per sanctissimum nomen Domini nostri Jesu Christi & gloriosum advẽtum ipsius, eos omneis qui sibi Spiritu sancto videtur ebrii, & qui re ipsa participes sunt cælestium donorum ejus, ut nulla tamen sitientibus impedimenta patiantur inferri: neque enim qui vino exuberant, aquam volentes bibere prohibent. Atque hunc quidem librum, thesaurum Ecclesiæ sacrum, elaboratum à nobis per voluntatẽ Domini, indicem propensissimi nostri erga* T.C. *animi, & constantissimi sponsorem officii, nunc demum* T.C. *offerimus; ut quemadmodum hoc cõmune est & fuit semper toti Ecclesiæ documentum, piis singulis, & Illustrissimo parenti tuo, eodem etiã modo sit tibi germano Dei Patris in Christo, sanctæ & catholicæ Ecclesiæ in semine incorrupto verbi, & tanti parentis à natura filio, sit ergo doctrina hæc cõmendatissima, colatur, teneatur, & feratur oculis pietatis tuæ ad gloriam Dei patris in Iesu Christo capite & Servatore nostro, ad Ecclesiæ ejus ædificationem, & salutem æternam* T.C.

Illustrissime PRINCEPS, *Deum oramus & Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut* T.C. *quam diutissimè servet incolumem, tibi adsit, te suo Spiritu regat, & omni benedictionum genere exornet cumulatissimè. Amen.*

T.C. servi addictissimi,
Immanuel Tremellius,
Franciscus Junius.

IJOBI

IJOBI.

ARGUMENTUM.

Ijob, sanctum exemplum patientiæ, plurimis & grauissimis calamitatibus probatus à Deo, & omni ope destitutus: durioribus adhuc tentationibus ab uxore & amicis petitur. Nam illa quidem insanis ludificationibus exagitat virum: hi verò à providentia & justitia Dei sapientissima & potentissima, à peccatrice hominum natura, atque à prima illa Ijobi perturbati oratione conjecturam facientes; statuunt in singulis suis rationibus Ijobum aut maleficentissimè vixisse apud homines, aut hypocritam fuisse coram Deo: alioquin nunquam futurum fuisse, ut à Deo justissimo tam graves plagæ infligerentur ipsi. Hæc summa propositionis illorum, status conjecturalis. Ijob verò, etsi interdum plus æquo infirmitate carnis exardescens, criminationes amicorum ita refellit, ut neque justitiam Deo, neque sibi adimi patiatur: sed duabus rationibus utitur ad defendendum se: una, quòd iudicia Dei, utcunque justa sint, hominibus sunt incognita; ac proinde temerè amici de ipso judicant: altera, quòd Deus ipse communi experientia contrà ostendit quàm illi asserant, etiam in hac vita bonis sæpius malè esse quàm malis. Ita ad seipsum veniens primùm utitur testimonio conscientiæ suæ, cui aliquando lacessitus aspergit murmura: deinde per αἰτιοκατηγορίαν sive criminis translationem amicos reprehendit, quòd causam Dei (ut sibi videbantur) suscipientes, ipsum injustè criminarentur. His sermonibus ultrò citróq; habitis, Elihu velut comparans animos dissidentes ad reverentiam; documenta exponit de justitia & misericordia Dei, utrosque reprehendit, & docet Ijobum humilitatem, à comparatione majestatis Dei cum humana sorte. Postremo Deus idem documentum confirmans ab operum suorum exemplo, Ijobum primò ad silentium, deinde ad confessionem & resipiscentiam, amicos verò ejus ad reconciliationem adducit: restituto denique Ijobo amplius quàm antè benedicit.

CAPUT I.

Ijob pius operâ Satanæ à Deo exercetur, amissis facultatibus & liberis: qua calamitate pressus in pietate permanet; & se ipsum consolans benedicit Deo.

1 VIR[1] erat in regione [2] Hutzi, Ijob nomine: eratq; vir ille integer, & rectus timensq; Dei, & recedens à malo.

2 Et huic editi fuerunt septem filii & tres filiæ:

3 Eratq; possessio ejus septies mille pecudes, & ter mille cameli, & quingenta juga boum, quingentæq; asinę, & famulitium permultum: denique erat vir ille maximus omnium [3] *a* orientalium.

4 Euntes autem filii ejus faciebant convivium domi *suæ* quisque die sua; & mittentes invitabant tres sorores suas, [4] ad comedendum & bibendum secum.

5 Deinde erat [5] quum circumegissent dies convivii, ut mittens Ijob [6] sanctificaret eos, & surgens mane offerret holocausta *de* numero illorum omnium; nam dicebat Ijob, fortasse [7] peccauerint filii mei, aut *b* [8] maledixerint Deo apud *c* animum suum: ita faciebat Ijob singulis diebus [9] illis.

6 Quum itaq; esset [10] dies hujusmodi, adventientibus [11] filiis Dei ut sisterent se coram Jehova; similiter advenit etiam [12] Satan inter eos.

7 Dicente autem Jehova Satanæ, unde venis? respondens Satan Jehovæ dixit, [13] à peragrando terram, & à perambulando in ea.

8 Dicente porrò Jehova Satanæ, *d* advertistíne animum tuum ad servum meum Ijobum, quòd non sit par ei in terra, vir integer, ac rectus, timens Dei, & recedens à malo?

9 Respondens Satan Jehovæ, dixit; [14] an gratis timet Ijob Deum?

10 Nónne tu [15] obsepivisti eum, domúmque ejus, & quicquid *est* ei circumquaque? operique manuum ejus ita benedixisti ut pec[e] ejus *in multitudinem* eruperit in terra?

11 Enimverò mitte, quæso, manum tuam, & [16] attinge quæcunque *sunt* ei; [17] nisi [18] in *e* os tuum maledicturus sit tibi.

12 Itaque dixit Jehova Satanæ, ecce quæcunque *sunt* ei, in manu tua *sunto*, tantummodò in ipsum ne mittito manum tuam: & exivit Satan à conspectu Jehovæ.

[1] Historiam hanc fuisse gestam docet personarum, gentium, & regionum nomina, liberorum Ijobi numerus, & inprimis nobilis illa restitutio & instauratio Ijobi, de qua cap. 42. denique testimonium Jechezkelis 14. 14. & Jacobi 5. 11. Tempus etsi certò definiri nō potest; verisimile tamen est ex personarum, gentium locorumque nominibus, & ex ætate quę Ijobo 42. cap tribuitur, eum vixisse quo tempore Jisraelitæ in Ægypto degebant: inprimis verò ex eo quod post latam legem nemini licuit alibi quam coram arca vel tabernaculo Dei sacrificare, sine mandato singulari. nam amicorum Ijobi unus è posteris Abrahami, alter è posteris Nachoris, & alii è posteris Hesaui fuerūt: vita verò tam longæva non ita fuit cum posterioribus seculis communicata, ut Mosche (quem Jehudæi existimant hujus libri scriptorem fuisse) testatur Psalmo 90. 10. Denique Ijob aut non fecisset contra præscriptum Legis sacrificans; aut scriptura non commendasset illius sacrificia; si venisset contra Legem. [2] vide Gen. 10. 23. [3] in quam regionem Abrahami filios præter Jitzchakum amandatos fuisse docet Mosche, Gen. 25. 6. & 18. [a] *Hebr. filiorum Orientis.* [4] i. ad convivandum: periphrasis, ut inf. ver. 13. & 18 [5] i. quotiescunque eorum unus fratres convivio acceperat, quasi actis in orbem vicibus. [6] i. sanctificationem imperaret, ut mundati sequenti sacrificio interessent. ut Exod. 19. [7] opere aut verbis inter convivandum. [b] *Heb. benedixerint*: εὐφημία. *ut* 1. *Reg.* 21. 13. *& infra versu* 11. [8] id est, non ita sanctificaverint ut par est οὐδέποτε, quam pii adhibere solent in damnandis peccatis suis & suorum: cùm hypocritæ contra levare soleant peccata sua etiam gravissima, inde ab Adami labe.

[9] quibus fiebant ista convivia. [10] quo convivium agitabatur apud primogenitum; infrà vers. 13. & 18. [11] id est, angelis, divinis spiritibus ministrantibus Deo propter eos qui hæredes salutis futuri sunt: sic vocantur διακονικοὶ, ut à filiis hominum discernantur. Sunt autem hæc humanitus dicta, & à terrenis regibus desumta, ut 1. Regum 22. 19. [12] spiritus malus, nostrę salutis adversarius, qui & ipse Deo se sistere & imperata facere cogitur. [13] vide 1. Petr. 5. 8. sic infrà 2. 2. [d] *Hebr. posuistine cor tuum: sic infrà* 2. 3. [14] quasi dicat, commodè potest te revereri, qui tantam mercedem à te accepit; quam describit versus sequens. [15] id est, ab omni malo obtexisti, & adhuc obtegis: metaphora. [16] id est, attingendo amove & perde: μείωσις digna improbitate veteratoris Satanæ, ut infrà 2. 5.

[17] similem phrasin vide 1. Regum 20. 23. & 25. [18] id est, palam & abjecta omni numinis reverentia, ut alibi dicitur coram Jehova, Genesis 10. 9.

[e] *Heb. faciem tuam: sic infrà* 1. 5.

13 [19] Quum, inquam, esset dies hujusmodi; quo filii illius & filiæ illius comedebant & bibebant vinũ in domo fratris sui primogeniti:

14 Nuncius veniens ad Ijobum dixit; quũ boves ararẽt, & asinæ pascerẽt *f* secundũ eos,

15 Irruens [20] Sabæorum gens cepit ea, & pueros percusserunt acie gladii: proripui autẽ me tantũmodò ego solus, ad indicandũ tibi.

16 Adhuc isto loquente, alter adveniens dixit; [21] ignis Dei cecidit è cœlo, qui exardescens in pecudes & pueros cõsumsit eos: proripui autem me tantummodo ego solus, ad indicandum tibi.

17 Adhuc isto loquente, alius adveniens dixit; Chaldæi dispositis tribus *g* agminib. irruerunt in camelos & ceperunt eos, puerósq; percusserunt acie gladii: proripui autem me tantummodò ego solus, ad indicandum tibi.

18 Dum iste loquebatur, etiam alius veniens dixit; filii tui filiæq; tuæ comedebãt ac bibebãt vinũ in domo fratris sui primogeniti:

19 Quum ecce [22] ventus magnus venit à *h* plaga deserti, quo *i* impetente quatuor angulos domus, corruit illa super pueros ita vt mortui sint: proripui autem me tantummodò ego solus, ad indicandum tibi.

20 Tunc surgens Ijob [23] laceravit pallium suum, & [24] totondit caput suum; procidénsq; in terram incurvavit se;

21 Dicens, [25] nudus exivi ex utero matris meæ, & nudus redibo [26] illuc, Jehova dedit, & Jehova recepit: sit nomen Jehovę benedictũ.

22 In hoc toto [27] non peccavit Ijob, neq; attribuit insulsitatem Deo.

[19] regressio ad narrationem cœptam ver. 6.
[f] *Hebr. ad spatia eorum, sive latera.*
[20] Arabiæ desertæ partem incolentium, ex posteris Keturæ, Gen. 25.3. de quibus Jechezkelis 27.23.
[21] id est, fulgur maximũ & vehementissimũ: nam res maximæ & vehemẽtissimæ apud Hebræos adjecto Dei nomine notari solẽt, ut Gen. 38.8. & alibi passim. Sic vim divinam appellat Ulpianus tit. de damno infecto: & Latini veteres Jovis manubias dixerunt, teste Plinio lib. 2. natur hist. ca. 51. & Verrio.
[g] *Heb. capitibus: ut Judic.* 7.16.
[22] id est, turbo ab omnibus partibus domum impetens, ut desertum perspiratur vento: sic Jirmejæ 4.11. & 13.24.
[h] *Hebr. transitu.* [i] *Heb attingente.* [23] vide Gen. 37.34. sic infrà 2.12. [24] in signum luctus ex more regionis: sic Lamentationum 2.10. & Micæ 1.15.
[25] consolatur se primo à lege naturæ de ortu & exitu nostro: deinde à prudentissima administratione ac singulari Dei patris: ex quibus concludit omnẽ gloriã tribuendã Deo [26] id est, in terrã, quo se projiciebat ipse; ut dicitur præcedente versu. [27] id est, neq; facto neque dicto hactenus Deum offendit.

Caput II.

Ijob constanter pergens in pietate per Dei voluntatem a Satana corpore suo gravissimè affligitur: ab uxore deridetur, & ab amicis invisitur.

1 ITerum fuit [1] dies, [2] convenientib. filiis Dei ad sistendũ se Jehovæ; quum veniret etiã Satan inter eos, ad sistendum se Jehovæ.

2 Dixit autem Jehova Satanæ, undénam venis? respondítq; Satan Jehovæ dicẽs, à peragrando terram, & à perambulando in ea.

3 Dicente verò Jehova Satanę, advertistíne *a* animũ tuum ad servum meum Ijobum, quòd nõ *sit* par ei in terra, vir integer, ac rect[3], timens Dei, & recedens à malo? ut adhuc retinet integritatem suam? postquam incitasti me *b* ad perdendum *res* ejus [3] frustrà?

4 Respondet Satan Jehovæ, dicens; [4] pellem pro pelle, & quicquid est viro, daturus esset pro *c* se ipso.

5 Verùm mitte, quæso, manum tuam, & [5] attinge ossa ejus & carnem ejus; nisi in *d* os tuum maledicturus sit tibi.

6 Tum Jehova Satanæ, ecce eum, inquit, [6] in manu tua; verumtamẽ vitam ejus [7] serva.

7 Egressus igitur Satan à conspectu Jehovæ; percussit Ijobum ulcere pessimo, à planta pedis ejus usque ad verticem ejus.

[1] dum adhuc Ijob esset in recente luctu, ut apparet infra vers. 8.
[2] ut suprà 1.6.
[a] *Heb. cor.*
[b] *Hebr. ad devorandum ei.*
[3] id est, nónne percipis ut nihil effecisti, dum à me cõsequutus es facultatem eum spoliandi bonis & liberis?
[4] quasi dicat, verum est, quod vulgò dici solet, pellem pro pelle, id est, nihil esse homini tam charum, quin illud sui tuendi causa exponat: nemo homo tam probus est aut abstinens à malo, ut cutem suã cutis alienæ damno detrectet defendere, si ad rẽ veniatur: alteri potius cutẽ detractúrus est & suorũ omnium corpora expositurus, quã passurus offendi suam: nam quod ille dicebat, proximus sum egomet mihi, omnium hominum cõmune est.
[c] *Heb. anima sua: sic vers. 6.*
[5] propiùs illum preme afflictionibus, ita ut ipsa ossa & carnem ejus attingant, atq; trãsverberent.
[d] *Heb. faciem tuam benedicturus.*
[6] id est, tibi expositus est ipse quẽ affligas. [7] id est, nec appetito, nec adimito.

8 [8] Adeò ut assumeret sibi testam ad scabendum se ea; & consideret ipse [9] in cinere.

9 Tum dicebat ei uxor ejus, [10] adhuc tu retines integritatem tuam; *e* benedicẽdo Deo atque moriendo?

10 Cui ille, ut loqui solet, inquit, aliqua stultarum loqueris: scilicet bonum accepimus à Deo, & malum non acciperemus? in toto hoc non peccavit Ijob labiis suis.

11 Quum autẽ audivissent tres amici Ijobi totum malum istud qd obvenerat ei; profecti sunt quisq; è [11] loco suo, Eliphaz [12] Themanites, & Bildad [13] Schuchites, ac Tzophar [14] Nahamathites: & cõvenerunt pariter, ut venirẽt ad condolendum ei & ad consolandum eum.

12 Sed ubi sublatis oculis suis è longinquo, non agnovissent eum, [15] postea vociferantes [16] fleverunt: & lacerantes quisque pallium suum insperserunt pulverem capitibus suis, *vociferantes* in cœlum usque.

13 Ita [17] sedebãt cum eo humi septem diebus & septem noctibus: neque *erat* qui alloqueretur eum *ullo* verbo, [18] quia videbant mãgnum esse dolorem illum valdè.

Caput III.

14 Posteà [19] aperiens Ijob os suum, [20] maledixit diei suo.

[8] *id est, adeo ut ne primoribus quidem digitis commodè uti posset; & quia aliorum officiis destituebatur prægravitate mali exhorrentiũ eum (ut ipse conqueritur infra 19.13. & sequentibus) saltem confrictum testæ ad scabiem suam adhiberet.*
[9] id est, lugeret: vide suprà 1.20.
[10] quasi dicat, adhuc in tua simplicitate persistis; quod Deo isti benedicis, qui te in istas mortis angustias conjecit, nec usquam exitum ostẽdit: Sarcasmus
[e] *Eclipsis particulæ, ut 2. Reg.* 22.30.
[11] id est, è regionib. suis, quæ de nomine auctorum suorum distinctæ fuerunt: Gen. 25. & 36. [12] è posteris Themanis nepotis Hesaui ex Eliphazo, Gen. 36.11. incolens Arabiam desertam [13] è posteris Schuachi filii Abrahami ex Ketura, Gen. 25 2. incolens Arabiam desertam, fortè quam Plinius vocat Saccæam. [14] fortè à Thimnaho ex posteris Hesaui, de quo Gen. 36.40. per literarum metathesin: ac potius ex oppido Nahama quod postea cessit tribui Jehudæ in finibus illius: Jehosch. 15.41.
[15] quam agnovetum. [16] In Hebræo trajectío est, quam ad perspicuitatem sustulimus repetito verbo. [17] lugentes cum eo, ut supra vers. 4.
[18] id est, commiseratione tantæ calamitatis adeo afficiebantur ut verba eis interciperet, & consolandi facultatem adimeret. [19] id est, rumpens illud silentium quod malorum acerbitas & admiratio rei tam insperatæ attulerat, & in voces indignas erumpens ex humana infirmitate & impatientia.
[20] nempe ex infirmitate carnis adversus spiritum concertantis. Est autem in his verbis transitio ad sequentis capitis argumentum.

Caput III.

Ijob ex angustijs, diei ortus sui maledicens; contra naturam, & contra Deum propter vitam acceptam & conservatam contendit.

1 NAm proloquens Ijob, [1] dixit:

2 *Utinam* [2] periisset dies quo nasciturus eram; & nox *qua parens* dixit, conceptus est mas:

3 [3] Dies ille fuisset *a* [4] tenebricosus, [5] ne requisivisset eum Deus supernè; neq; illuxisset ei splendor:

4 [6] Vindicassent eum sibi tenebræ & umbra *b* lethalis, incubuisset ei nubes: perturbassent eum atrores diurni:

5 [7] Noctem illam ipsam occupasset caligo, [8] ne fuisset gavisa in diebus anni: in numerum mensium ne venisset.

6 O si illa ipsa nox fuisset [9] solitaria: [10] ne evenisset cantus in ea:

[1] Parænetica est tota hæc oratio, & poeticis floribus primum referta: cujus partes sunt tres: Prima est imprecatio in diem ortus sui, usque ad versum 10. Secunda, detestatio vitæ suæ incuntis, cum elegantissima commendatione status eorum qui excesserunt è vita, à vers. 10. usque ad 19. versum. Tertia est detestatio præsentis vitæ & conditionis in qua versabatur: quæ omnia ex infirmitate carnis in Ijobo spiritui reluctantis profecta esse ostenditur supra 2.14.
[2] Propositio summa imprecationis adversus diem ortus atque adeo noctem conceptus sui: quod genus argumentationis remotum vocant Rhetores: ut fere fit ab iis qui cum gravissimis animi perturbationibus conflictantur.
[3] ἐξεργασία propositionis, qua invehitur in diem naturalem, duobus versibus: deinde in noctem, inde à versu 5. usque ad 9. versum. [a] *Heb. tenebrarum dies.*
[4] id est, quasi in tenebris sepultus. [5] abdicasset, neque rationem ejus habuisset: id est, uno verbo, nullus fuisset, est enim hic congeries verborum eodem pertinentium. [6] imprecationes metaphoricæ à rebus forensibus sumtæ quasi dicat, quemadmodum vindex judicis auctoritate in rerum possessionẽ mittitur, eas obtinet, & quæcunque displicent sursum deorsúmque vertit, ita tenebræ sempiternáque oblivio in diem istum à Deo abdicatum dominatæ fuissent. [b] *Heb. mortu.* [7] ἐξεργασία propositionis, qua invehitur in noctem, quatuor versibus, ut diximus in vers. 3.
[8] id est, ne hoc jus obtinuisset, ut inter anni partes recenseretur: κατὰ προσωποποιΐαν. [9] id est, à Deo creaturisq; omnibus abjecta, ut sequentia explicant. [10] id est, ne fuissent ortæ in ea stellæ, nàque suo modo laudes cecinissent Deo: vide similem phrasin infra 38.7. hyperbole prosopopœeticæ.

7 [11] Exsecrati

7 [11] Exsecrati fuissent illam *c* [12] qui illustrāt diem: [13] qui parati sunt excitare balænam:

8 [14] Tenebrosæ fuissent stellæ diluculi ejus; dum exspectaret lucem, non adfuisset: neque vidisset [15] palpebras auroræ:

9 [16] Quoniam [17] non clausit fores *d* [18] uteri mei; [19] nec abscondit molestiam ab oculis meis.

10 [20] Cur non inde à vulva fui moriturus? ex utero exiens *non* exspiravi?

11 Quam ob rem exceperunt me [21] genua? & quare ubera, quæ sugerem?

12 [22] Nam nunc jacêrem & quiescerem; dormirem, tunc quies esset mihi:

13 [23] Cum regibus & consiliariis terræ; [24] qui ædificabant *in* vastitatibus sibi:

14 Aut cum principibus quibus *erat* aurum; qui implebant domos suas argento:

15 Aut sicut abortus [25] abditus non *amplius* essem: ut infantes, [26] *qui* non viderunt lucem.

16 Illic improbi desistunt à [27] commotione; ac ibi quiescunt [28] defessi viribus:

17 Pariter vincti tranquillè agunt; non audiunt vocem exactoris:

18 Parvus ac magnus illic est; servúsque liber à domino suo.

19 [29] Quare [30] dat *Deus* ærumnoso lucem? & vitam amaris animo?

20 [31] Quibus prestolantibus mortem non *adest* illa; quamvis *e* perscrutentur eam plusquàm thesauros abditissimos:

21 Qui lætantur cum exsultatione; gaudent, quum inveniunt sepulcrum?

22 Viro cujus via est [32] abdita, & quem [33] obtexit Deus:

23 [34] Nam [35] ante cibum meum gemitus meus advenit; & effunduntur velut aquæ [36] rugitus mei.

24 Etenim pavor quo expaveram accessit me; & quod formidaveram, obvenit mihi.

25 [37] Non quiescebam, nec eram trāquillus, nec requiescebam; tamen advenit commotio.

[11] id est, aversati, non fecissent principiū noctis. *c* Heb. *illustratores diei.*

[12] id est, sidera, quæ istam diei partem illustraverūt, nempe nōctem conceptus mei: synecdoche.

[13] id est, venti, turbines, & procellæ, quibus pulsatæ in profundo belluæ cum fluctibus volvuntur. vide Plin. lib. 9. cap. 3. periphrasis ventorum & fluuum.

[14] id est, illæ quoque nōctem aversatę fuerunt ejus nō fecissent: ac proinde neque principium habuisset, neque finem. periphrasis, pro eo quod est, non fuisset.

[15] id est, primum splendorem radiorum ab exoriturō sole utrinq; in palpebrarū speciem assurgentium: metaphora ab eo qui expergiscitur & palpebras attollit, quo cū aurora poeticè comparatur. Eandem similitudinē alteri sermoni accommodatā vide infra 41. 18.

[16] ætiologia superiorum imprecationum bimembris, pro ratione præcedentis optati. [17] impediendo conceptum, ratio imprecationis in noctem, quæ proximè antecessit: metaphora. *d* Heb. *ventris*: *synecdoche.* [18] id est, qui continuit atq; edidit me. [19] impediendo nativitatem & exordium vitæ: ratio imprecationis in diem. [20] secunda pars, contentio adversus naturæ ordinem: ut observatum est vers. 1. est enim vitæ ineuntis detestatio quatuor gradibus distincta, his duobus versibus: qua anteponit vitæ mortem, à tempore quo gestatus est in utero, quo emersit ex utero, quo ab obstetrice exceptus est, & quo admota sunt ei ubera. [21] nempe obstetricis curantis novum partum [22] ætiologia superioris detestationis: vacatio à molestiis quæ fuerunt sibi subeundæ: quasi dicat, unica mors ab omnibus hujus vitæ molestiis me immunem reddidisset. nam etsi hic spargunturmultæ concertantis carnis querimoniæ: tamen apertè his verbis ostēdit se adeo de futura vita securum esse, ut tantūm fuerit sollicitus de quiete à præsentibus calamitatibus. [23] his quinq; versibus amplificat optatum suum à communi hominū sorte: quibus omnibus, sive secundis rebus utantur sive adversis, mors obeunda est. Quam ob rem quatuor genera vitæ prosperæ & adversæ inter se opponit: eorum qui possessionibus & opibus prævalent, cum abortu aut iis qui statim abripiuntur morte; opprimentiū cum oppressis; magnorum cum parvis; & dominorum cum servis. Cum regibus autem, id est, ut reges sunt: sic versu sequente, cum principibus. [24] id est; ambitiose structuris magnificis in loco quamvis vasto atq; difficili excitatis, sibi nomen comparabant. [25] id est, plane immaturus fœtus, in quo forma & lineamenta corporis nondum distincta apparent: synecdoche. [26] id est; aut fœtus grandiusculi & iam formati, quos Nonius abortsus vocat, aut maturi fœtus qui antequam prodeant moriuntur, olim extēricinei dicti.

[27] inferenda subditis videlicet, aut vinctis, aut servis: de quibus postea.

[28] ex illata commotione. [29] Tertia querimoniæ pars, contentio adversus ipsum Deum, ut observatum est vers. 1. Tractatur autem duobus modis, per thesin, & per hypothesin. [30] id est, in luce cōservat & præsente vita. [31] elegans hominum ærumnosorū descriptio, quos tædet suæ ipsorum vitę, 3. versibus: *e* Hebr. *perfodiant*: *metalepsis.* [32] id est, malis adeò circumclusa, ut nesciat qua erumpat, aut quem tandem ærumnarum finem consequuturus sit. [33] id est, cooperuit malis: est autem hic transitio ad hypothesin, quasi dicat, ego autem sum hujusmodi, cur ergo dat vitam? &c. [34] ætiologia hypotheseos, cujus partes sunt duæ: præsentis mali cōtinua gravitas, 2. versib. & mēs sibi cōnscia bene anteactæ vitæ cum summa religione & sollicitudine, vers. ult. [35] id est, adeò gravis & perpetua est hæc calamitas, ut ne cibi quidē aut ullius necessitatis causa dolores possim fallere; & uno momento à gemitibus aberrare: sic infrà 7. 19. [36] id est, immanes vociferationes: metaphora à leonibus famelicis. [37] id est, sollicite observabā omnes actiones meas & meorum coram Deo, ne ipsum offenderem, & ad dimovendum me de statu meo provocarem facto delictōve meo: vide suprà 1. 1. & 3.

CAPUT IV.

Eliphaz Ijobum fracti animi arguens, justitiam judiciorum Dei, quàm Ijob reprehendisse videbatur, multis argumentis asserit, & homines peccati damnat: deinde omnes ad Dei misericordiam suo exemplo revocandos esse docet. Postremò concludens, Ijobum dehortatur à peccato: & hortatur ad fidem & obsequium, propositis promissionibus.

1 CUi respondens Eliphaz Themanites, [1] dixit:

2 [2] An proferentibus *nobis* verba apud te, ægrè feres? sed cōtinere sermones quis possit?

3 [3] Ecce erudiebas multos, & [4] manus remissas confirmabas:

4 Labantem confirmabant sermones tui, & fortificabas genua se incurvantia.

5 Quum *autem* nunc evenit *hoc* tibi, defetisceris? quum attingit te, perturbaris?

6 [5] An nō *aut* [6] religio tua, spes tua; exspectatio tua, ut integritas viarū tuarū futura est?

7 [7] Recordare, quæso, *b* quis unquàm innocens periit: aut ubi recti excisi sunt?

8 [8] Quemadmodum vidi, [9] arantes afflictionem; & seminantes molestiam, metunt eā.

9 [10] Ab halitu Dei pereunt; & à [11] flatu nasi ejus consumuntur.

10 [12] Rugitu leonis, & voce ferocis leonis, dentibúsq; juvenum leonum commoluntur:

11 Veteris leonis [13] perituri sine præda, & catulorū immanis leonis *dentibus* dissipantur.

12 [14] Prætereà ad me verbum *c* clanculùm perlatū est, ex quo pcepit auris mea pauxillū;

13 [15] Inter cogitationes à [16] visionibus nocturnis: [17] quū irruit altus sōpor in homines:

14 [18] Pavor occurrit mihi; & tremor; qui plurimùm ossa mea expavefecit:

15 Quum spiritus ante faciē meam *d* trāsmeans, horrificaret pilos carnis meæ.

16 Dum cōstitit, nō agnovi aspectum ejus; imagine *ejus* oculis meis obversante: & *e* [19] silendo vocem *istam* audivi.

17 [20] An mortalis Deo justior esset? num opifice suo mundior esset vir?

[1] hoc caput cum sequente ideò conjungimus, quia unica est & perpetua oratio. Sunt autē illius partes quatuor: Exordiū, vers. 2. Ἀνασκευὴ sive cōfutatio dictorū Ijobi, usq; ad ver. 6. capitis 5. Κατασκευὴ sive confirmatio, usque ad ver. 17. & cōclusio à vers. 17.

[2] Exordium bimembre, quo primùm deprecans fastidium Ijobi audientiam facit: deinde necessitatem explicat habendæ orationis istius à bona fide & conscientia, abs qua superiorem orationem Ijobi dissimulari posse negat, hoc versu.

[3] ἔκθεσις, primus locus ἀνασκευῆς, id est; propositio, qua indigna Ijobi oratio reprehenditur per oppositionē anteactæ vitæ ἐκ τοῦ ἀτόπου: quasi dicat, te qui alios erigebas, nunc animum abjicere, & in religione, spe, atque integritate tua tibi non constare est indignissimum. Inest autem huic propositioni τοῦ φάσαντος διαβολή, id est, loquentis criminatio, his quatuor versibus. [4] metaphora à corpore ad animum translatæ, quibus docet, quę fuerint effecta eruditionis & documentorū, quæ Ijob aliis tradiderat: sic 1. Schem. 23. 16. & Jescha. 35. 3. & infrà 8. 20. [5] Expositio præsentis officii ab absurdo. Piæ religionis, inquit; & vitæ integræ certa est spes & exspectatio: si ergo piè coluisti Deum & vitam instituisti, cur spem abjicias? Sin abjicis, malè conscius sis necesse est. Sic transitio fit ad sequentem locum. [6] Heb. *timor tuus.* [6] id est, tua illa sollicitudo religiosa, quam antè adhibueras in administratione tua: de qua suprà 1. 1. & cap. 3. 25. [7] secundus locus ἀνασκευῆς, ἐκ τοῦ ἀδυνάτου, ab impossibili, cujus summa est, fieri non potest, quin ad salutem bonorum, ut contra in exitium improborum, Deus & omnes res creatæ comparentur; cùm hoc demonstrent omnia manifestò omnium ætatum, si retrò memoria colligas, documenta, hæc usque ad vers. 12. [b] Hebr. *quis ipse.* [8] ἐργασία superioris loci à contrariis, cujus se testem oculatum Eliphaz asserit.

[9] metaphoræ consiliorum, actionum & eventorum ab agricultura sumtæ. Hæ autem propositiones in genere quidem veræ sunt, ad Ijobum verò malè accommodantur: hinc enim conclusio hæc tacite conficitur, Afflictionem & molestiam metis: ergo arasti & sevisti eam. [10] humanitus dicta, quibus obscure mortis genus perstringit, quò occubuerant filii Ijobi, suprà 2. 19. [11] id est, vento: ut Exod. 15. 8. [12] quasi dicat, si Deus eos non perdit sua, ipsorum, aut rerum inanimarum opera, perdit per animata: ex quibus consequitur nunquam fuisse filios tuos evasuros. Significat autem *rugitu leonis*, à leone rugiente: hypallage rhetorum. [13] id est, gravissime pressi diuturna fame, qua mox alioquin fuisset periturus. [14] tertius locus ἀνασκευῆς ab impossibili, qui primùm 17. versu exponitur: nam ad ejus explicationem antequam veniat, fidem & auctoritatem sibi conciliat à testimonio cælesti. *c* Hebr *furtim*: *catachresis.* [15] id est, dum ego pervigil de rebus tuis cogitarem. [16] id est; prout visa mihi vigili & de te cogitanti sese obtulerunt: sunt enim visa à somniis distincta, Num. 12. 6. & infrà 7. 14. [17] prima vigilia cujus tempore homines primùm somno altissimo gravari solent: periphrasis. [18] animos ad reverentiam visi, fidemque revelationis comparans. *d* Hebr. *mutans* locum. *e* Hebr. *silentio.*

[19] id est, dum ab horrore meo confirmatus, ad illam tacitus attenderem.

[20] tertia argumentatio, ut observatum est in vers. 12. cujus summa est; hæc est communis omnium hominum sors, ut nulla ex parte cum Deo justitia & puritate comparari possint, ac proinde multis calamitatibus juste à Deo afflīgantur: hinc autem tacitè Eliphaz concludit, quid ergo te misero fiet, si pergas cum Deo contendere, ut ante fecisti? supra 3. 19.

18 En servis suis nõ crediturus esset[21] *firmitatem*, angelis, in quã, suis appositurus lucem.

19 Quanto minùs [22] inhabitantibus domos argillaceas? [23] quibus in isto pulvere est fundamentũ suum: *f* [24] qui conteruntur[25] antequàm tinea;

20 *Qui* à [26] mane ad vesperã contundunturr, [27] nemine disponente in æternũ perituri.

21 Nónne [28] proficiscitur excellentia illorum, *quæ* in eratillis? moriuntur, ac [29] non *vivunt* sapientia?

[21] eclipsis conjugati, ut Gen. 33. 10. Est autem hic ἐξήγησις superioris propositionis per comparationem majoris: ait enim, non esset judicaturus secũdùm Angelos: sed. tum de bono suo, tum de honore & gloria deciderent, si freti justitia sua cum Deo se compararent. [22] id est, spiritibus humanis inhabitantibus corpora, quæ domus luteæ per circumloquutionem dicuntur, ut 2 Corinth. 5. 1. [23] domibus, id est, quæ corpora sunt caducissima, & velut arenæ instabili superstructa. [f] *Heb. quos conterit. vide infra* 7. 5. [24] mortales. [25] id est, citissimè, & minore negotio quam tinea conteritur, quæ solo attritu eóque minimo est friabilis. [26] id est, totos dies atteruntur calamitatibus, & tamen ne minimam quidem vel unicã ferendo essent sine singulari adjumento Dei. [27] id est, sua ipsorum infirmitate, sine ullo alieno facto. [28] id est, quicquid illud est quo sese mortales aliis putant præcellere, nonne illud à natura diffugit diffluitque præ infirmitate humana, etiamsi non instituatur arrogans illa comparatio cum Deo, quam temerè visus es efflare sermone tuo? Hoc autem elegãter exponit Augustinus sermone 1. de verbis Domini. [29] id est, non possunt ulla arte mortem effugere: est autem hic eclipsis contrarii, ut passim.

Caput V.

1 JAm [1] advoca, éstne qui attestetur tibi? [2] ad quem verò è sanctis te convèrtes?

2 Si ad stultum, [3] interficiet indignatio; & fatuum morte afficiet zelus.

3 [4] Ego vidi stultum radicatum: cujus [5] exsecratus sum habitaculum repentè.

4 [6] Procul absunt filii ejus à salute, & conteruntur [7] in porta, nec *est* qui eripiat:

5 [8] Nam ejus messem [9] famelicus comedit, quam *a* [10] è medio spinarum receperit: denique exhaurit [11] horridus facultatem eorum.

6 [12] Quum nõ prodeat è pulvere afflictio, & ex humo non efflorescat molestia;

7 Sed homo ad molestiam edatur; [13] ut *b* scintillæ prunarum in altum evolant:

8 Profectò [14] ego requirerem *Deum* fortem: & in Deo reponerem causam meam:

9 ‖ [15] Faciente res magnas quarum non *est* pervestigatio, mirabiles *c* adeò ut sint innumeræ.

10 Qui edit pluviam in superficie terræ; & immittit aquas in superficiem *d* agrorum:

11 Ut ponat [16] depressos in excelso: & [17] pullati extollantur salute.

12 Qui irritas facit cogitationes astutorũ; ut non perficiant manus eorum *e* quicquam:

13 Qui deprehẽdit sapientes in astutia ipsorum; adeò ut consilium reluctantium præcipitetur;

14 Interdiu [18] offendant tenebras; & quasi de nocte palpent in ipso meridie.

[1] Quartus κατασκευῆς locus ἐκ τῶν ἀσυμφόρων, ab inutili: quasi dicat; cùm jam apud Deum nihil cõtendendo efficere queas, advoca si potes, qui patrocinetur tibi: concedentis verba. [2] quarti loci ἐρώτησις per dilemma hujusmodi: aut pios ad patrocinium tuum advocaturus es, aut impios. Si pios, nolent; si impios, non poterunt. Jam igitur ad quẽ qui suscipiat patrocinium? [3] patronum simul & clientem interficiet ira & zelus Dei. [4] Confirmatio alterius membri dilemmatici, à testimonio suo & communi experientia. [5] id est, videns exsecrationi addictum exhorrui: metalepsis.

[6] secundum genus calamitatum quod improbis immittit Deus, posteritatis exitium deploratum, & quidem acclamante publicò omnium consensu. [7] id est, publicè, metonymia: vide Gen. 34. 20. [8] tertium calamitatum genus, quòd nulla pars bonorum penes improbos manet; sed omnia ad alios perveniunt. [9] id est, tenuissimus quisque, cui nihil alioquin superfuisset alimenti. [a] *Hebr. inter de spinis: pro, de inter spinas: anastrophe.* [10] id est, difficilimè, maximis sumtibus severit, & proventu nullo receperit cum immani cruciatu. [11] id est, aut prædo, aut hostis: sic dictus, tum quia plerunque ita constituti sunt, synecdochicè: tum quia horrorem incutiunt obviis, metonymicè: sic Psal. 68. 22. [12] ἔκθεσις sive propositio κατασκευῆς ἐκ τοῦ ζωφοῦς, ab evidente; cujus summa est, quum nõ sint calamitates acceptæ ferendæ terræ aut casibus fortuitis, aut deniq; earum causæ aliò derivandæ, sed hæreant in ipso homine propter peccatum ejus: omnib. rebus creatis omissis, ad Deum confugiendum esse. [13] id est, cùm homo ad innatum sibi peccatum exardescat, ut carbones accẽduntur igne, ac proinde subeant omnib. momentis ex eo calamitates, ut scintillæ è prunis emicant, &c. [b] *Heb. filii pruna exaltãt volare.* [14] non autem ut tu adversus Deum contenderem. ‖ *Infr.* 9. 10 [15] secũdus locus κατασκευῆς, exaggeratio superioris propositionis à prædicatione potentiæ Dei. Tractatur autẽ duobus argumentis, ab administratione proventuũ terræ, & hominum, ex quibus hoc modò concludit à consequente: Primùm si res tam magnificas præstat, & terram irrigat ad hominũ bonum; quanto magis homines curaturus est? ut Christus Matth. 6. Deinde, si res humanas ita administrat, ut improbos eorũmq; consilia perdat ad defendendam innocentiam in singularibus causis; quãto magis vim suam exserturus est, in tuenda electorum & credentium salute? [c] *Hebr. usque ad non* esse *numerum.* [d] *Heb. locorum foris.* [16] penuria & fame. [17] id est, lugentes ex inedia: synecdoche. [e] *Heb. essentiam, id est, ut sit quicquam.* [18] id est, in rebus etiam evidentissimis cæcutiant: translatæ loquutiones.

15 Qui servat [19] à gladio, ab ore illorum; denique à [20] manu fortis egentem.

16 Ita adest tenui [21] spes, & [22] nequitia obdit os suum.

17 [23] Ecce beatus *est* mortalis quem arguit Deus: [24] quapropter castigationem omnipotentis ne spernas.

18 [25] Nam idem dolore afficit, & [26] obligat; vulnerat, & manus ejus medicantur.

19 [27] In [28] sex angustiis eriperet te; etiam in septem non [29] attingeret te malum:

20 In fame redimeret te à morte; & in bello à *f* manibus armatis:

21 Quum [30] flagellat lingua, absconderis; neque timeres à vastatione ut veniat.

22 [31] Ad vastationem & ad famem [32] rideto, & à bestiis terræ ne timeto:

23 [33] Nam cum lapidibus agri *erit* fœdus tuum, & bestiæ agri erunt pacatæ tibi:

24 Et experieris pacem *inesse* tentorio tuo, [34] revisésq; habitaculũ tuum, si non peccabis:

25 Experieris etiam multiplicari semen tuum, & prognatos te sicut teneram herbam terræ *virescere:*

26 Pervenies cum senio ad sepulcrum; sicut *g* [35] abit meta frugum tempore suo.

27 [36] Ecce hoc, pervestigavimus hoc, ita est: ausculta huic, & tu cognosce *h* bono tuo.

[19] id est, à violentis dictis & factis illorum. [20] id est, facultate: metonymia. [21] id est, quod speravit, metonymicè. [22] id est, vir nequam obmutescit præ stupore, adeò præsentibus Dei judiciis percellitur: sed hæc hypallage est ἐμφατικωτέρα, ut Psal. 107. 42. [23] tertius locus κατασκευῆς ἐκ τοῦ ζωφοῦς, ab utili: quo transitur ad conclusionem totius orationis. [24] Conclusio: cujus partes sunt, dehortatio à malo, 5 versib. & hortatio tum ad officium erga Deum; tum ad doctrinæ comprehensionẽ, versib. reliquis. Est autẽ hic dehortatio ad Ijobũ, continens tacitam reprehensionem dictorum Ijobi, usque ad 22. versum. [25] ætiologia proximæ dehortationis. [26] ac proinde obligaturus esset te, si nõ sperneres, sed submisso animo te ei committeres, ut suprà 8. [27] id est, in multis afflictionibus versantem. [28] id est, in plurimis: numeri definiti pro indefinitis. est autem hæc pars ætiologiæ usque ad versum 22. à promissionibus Dei hypotheticis sive conditionalibus, si credas, & non spernas castigationes Dei. [29] ut suprà 1. 11. [f] *Hebr. manibus gladii.* [30] id est, à calumniis & obtrectationibus protegereris. [31] altera pars conclusionis, hortatio ad veram fidem & opera fidei afflictiones omnes in virtute Dei superantis. [32] id est, adeò fide persuasus esto de reconciliatione & benevolentia Dei, ut nullum ex rebus adversis damnum metuas: nempe argumento summæ illius propositionis qua utebatur Eliphaz suprà 4. 6. [33] hortationis αὐτοῦ: id est, si cum Deo primùm reconciliatus fueris; lapides, feræ, denique omnes res creatæ jure fœderis tibi subservient: humanitus dictum, ut Hosch. 2. 18. [34] id est, restitueris in integrum, si non amplius Deum offendes. [g] *Hebr. ascendit.* [35] id est, deportatur in horreum. Sunt autem hic promissiones allegoricæ, à re rustica sumtæ. [36] altera hortatio ad doctrinam percipiendam tribus argumentis, ab experientia ipsorũ, à certissima rei ipsius veritate, & ab utili. [h] *Hebr. tui.*

Caput VI.

Ijob reprehensis acriter amicis neglecti officii, & confutatis Eliphaz rationibus, caussam suam de integro constituit coram illis. Quam deinde explicat narratione ærumnarum suarum, & indignationis in quam ex tantarum ærumnarum sensu animus ejus abripiebatur vehementissimè.

1 RÉspondens verò Ijob, [1] dixit:

2 [2] Utinam *a* accuratè [3] penderetur

4 indignatio mea, & [5] ærumnæ meæ lancibus attollerentur pariter.

3 [6] Nam nunc *quidem* arena marina [7] gravior est *indignatio*: idcircò verba mea [8] deglutiuntur.

4 [9] Sed sagittæ omnipotentis in me *graviores sunt*, quarum virus ebibit spiritum meum: conturbationes Dei, acie instructa oppugnantes me.

[1] Istius orationis Ijobi summæ partes sunt duæ; κατασκευὴ sive confutatio sermonis quẽ habuerat Eliphaz, cap. 6. usque ad versum 28. & ἔκθεσις κεφαλαιῶδης, sive expositio quæstionis quæ agitur, & in sequentibus controvertitur; ad finem usque septimi. [2] Exordium patheticum à voto, quo Ijob ita summam τῆς κεφαλαιώσεως explicat, ut à judicio Eliphazi ad saniorum hominum judiciũ provocet. [a] *Heb. pendendo penderetur i. m. & ærumnas meas lancibus attollerent p.* [3] translatio à rebus corporeis. [4] id est, æstus & conflictatio animi mei ex ærumnarum sensu proficiscens, prout explicatur infrà 7. 11. & sequentibus. [5] id est, mala ista adventitia indignationem animi generantia, de quibus inf. 7. 1. & sequentibus. [6] ætiologia duobus membris superioris versus respondens. hic enim explicatur indignatio; & ærumnæ, sequẽte versu. [7] numero & pondere: hyperbole metaphorica. [8] i. tũ præ multitudine indignationis imparia sunt illis enũciandis; tum præ gravitate semesa verba aut potius suspiria mihi excidunt. [9] i. ærumnæ inmissæ à Deo; versu 2. quasi dicat; miramini tãtam indignationem qua transversus rapitur animus meus: sed eheu, multũ abest à gravitate & innumerabilitate malorum quæ ego sentio quam ob rem mala sua summè emphaticis trãslationibus exprimit, quũ illis acumen sagittarũ tribuit: quibus manu omnipotentis immissis ac velut veneno ira ejus infectis se ita transverberatum esse profitetur, ut spiritum ipsius exhauriant, conturbent, & quasi instructa acie oppugnent: pathetica omnia.

§ [10] An

5 [10] An rudit onager apud [11] teneram her-
bam? boátne bos ad faraginem suam?
6 An comeditur insulsum, absq; sale? éstne
sapor in *b* [12] albumine vitelli?
7 [13] Renuit attingere animus meus: [14] i-
sta sunt planè languores cibi mei.
8 [15] O si [16] quis daret evenire petitionem
meam, ut exspectationem meam daret Deus.
9 Et placeret Deo contereret me; [17] solve-
ret manum suam, ut conficeret me.
10 [18] Est enim adhuc cõsolatio mea, [19] dum
exæstuo dolore, nec parcit *Deus*; quòd [20] non
celaverim sermones sancti.
11 [21] Quæ *est* vis mea ut durem? aut quis
[22] finis meus, ut prorogem vitam meam?
12 An vis [23] lapidea *est* vis mea? an caro mea
[24] chalybea?
13 [25] An verò nulla *est c* defensio mea pe-
nes me? aut *d* quod res est, depulsum à me?
14 [26] Contra *e eum* [27] cujus liquescit erga
amicum suum benignitas: & *qui* timorem o-
mnipotentis [28] dereliquit?
15 [29] Fratres mei *f* fefellerũt, sicut torrens,
ut validissimi torrentes transiverunt:
16 Qui [30] tetri sunt à glacie; in quibus ab-
scondit se nix.
17 Quo tempore [31] æstu *d*effluunt *homines*,
torrentes [32] exscinduntur; dum calet quisque,
g dispereunt è loco suo:
18 [33] Huc illuc avertuntur à semitis *h* suis
consuetis; abeunt in nihilum, & pereunt.
19 *Quod* intuenteis cœtus commeantium
ex [34] Thema; turbas Sabæorum *qui* exspecta-
tionem habuerant in illis,
20 *i* Pudet fiduciam habuisse: venientes
eousque erubescunt.
21 Nunc enim *qui* fuistis, non *estis*: viden-
tes [35] consternationem, timetis.
22 [36] An quia dixerim, date mihi? aut ex fa-
cultatibus vestris [37] munera exhibete pro-
pter me?

[10] primus locus ἀνασκευῆς ἐκ τοῦ ἀσυμφόρου, ab inutili, variis similitudinibus expressus, quarum explicatio est versu 7. quasi dicat; non possunt me in hac cõditione versantem pascere sermones vestri, quia partim alieni sunt, partimque insulsi: quam ob rem ut onagri & boves cibo suo acquiescunt, contrà verò destituti vociferantur: nõ debet vobis mirum esse, si abhorreo à sermonibus vestris, nec eis pasci animus meus potest, aut in eis (ut vultis) acquiescere. [11] id est, pabulum suum. [a] *Hebr. saliva: à forma & lentore persimili.* [12] insipido, cujusmodi sunt verba vestra. [13] id est, ex animo repudio sermones vestros. [14] id est, sermones isti quos habetis. q.d. tantùm abest ut sermonibus vestris recreer, aut eorũ condimento reficiatur vita mea; ut cõtrà cibũ ipsũ mihi amariorẽ, vitámque injucundiorem & languidiorem reddant. [15] exclamatio parergos ex abrupto, graviùs afflicto & perturbato Ijobi animo ex sermone Eliphazi. q. d. quandoquidem tam iniqui judices estis adversum me, neque æquioris ullius cognitoris adipiscendi facultas ostenditur: jam ad vota mea præcedentia redeo. [16] id est, utinam morerer illico, ut antè petiveram: periphrasis mortis, duobus versibus. [17] id est, non amplius inhiberet, sed toto impetu injiceret in me: humanitus dictum, ut illud Psalm. 74. inhibere manum suam è sinu suo. [18] ætiologia postulati proximi, quòd sibi benè sit conscius. [19] tacita occupatio objectionum, quibus Eliphaz & alii usuri fuissent, nimirum à sensu præsente carnis, & à gravitate manus Dei. [20] id est, professus sim fidem & cultum Dei sine intermissione. [21] altera ætiologia optati, vers. 8. & 9. ab infirmitate ipsius cum suis ærumnis comparata. [22] active, id est, quem istis ærumnis meis possim imponere. [23] ut sustineat tantas ærumnas. [24] ut frangat eas. [25] regressio ad ἀνασκευὴν, cujus hic est secundus locus ἐκ τῆς εὐφημίας αὐτοῦ, à cõmendatione fidei & conscientiæ suæ. q. d. utcumque sermones vestri me dejecturi essent; erigit tamen me fidei & veritatis qua nitor consolatio. [c] *Heb. auxilium meum.* [d] *Hebr. essentia.* [26] id est, contra te Eliphaz, & quemcunque alium. Inest autem his verbis transitio ad tertium locum ἀνασκευῆς ἐκ τῆς τοῦ φήσαντος διαβολῆς, à criminatione ejus qui sermonem contra habuerat. [e] *Heb. contra liquescentem ab amico suo benignitatem: synecdoche.* [27] id est, diffluit atque evanescit, ut sequentium versuum allegoria explicat. [28] arrogando sibi auctoritatem judicandi fratris, Jacobi 4. 11. [29] explicatio allegorica tertii loci, usque ad vers. 22. cujus summa est: quemadmodum torrentes hiberno imbrium tempore exundant, quum non est opus ampliore aqua; æstivo verò & siticuloso dilabuntur, & exarescente terra, quasi ludificatur spem hominum, quum refrigerio aquarum opus est: ita mihi usu venit ab amicis meis. nam secundis rebus quum uterer, videbar mihi circumfluere illorũ adjumentis: nunc verò in tanto calamitatum æstu, nullum ex eis solamẽ percipio, quasi exaruissent omnes. Dicuntur ergo Ijobi fratres, Eliphaz & alii. [f] *Heb. perfide egerunt.* [30] id est μελαμβαθεῖς, ut elegantissimè appellant Græci. q. d. hieme horrent præ aquarum copia: periphrasis. [31] id est, æstate flagrante [32] id est, celerrimè pereunt, quasi uno momento resecarentur: metaphora: sic etiam proximum exstinguendi vel dispereundi verbum. [g] *Hebr. exstinguuntur.* [33] id est, diffluunt. [h] *Heb. viæ suæ, id est, consuetudinis.* [34] Arabiæ desertæ ex Ketura, & ex posteris Jischmahelis, Gen. 25. 3. & 15. [i] *Heb. quod fiducia fuerit. sic in emendatissimo exemplari manuscripto legimus ex bibliotheca Illustriss. Principis Electoris Palatini.* [35] id est, calamitatem amici vestri, quæ est vobis consternationi, & deterret vos ne ii sitis erga me, qui fuistis antehac. Apodosis sive applicatio superioris allegoriæ. [36] quartus ἀνασκευῆς locus ἐκ τοῦ αἰσχροῦ, ab inhonesto, per dilemma: Si (inquit) aliquid de facultatibus vestris peterem (quod honestè amicus alter ab altero exigit) aut mihi, aut aliis propter me erogari, operámve adhiberi: inhonestum esset amico laboranti recusare: at quanto magis futurum est vobis dedecorosum, si ne illud quidem levamen præstatis, quod præstare possetis sine ullo dispendio jacturáque vestra? Sin autem inhonesti à vobis aliquid pero, docete me & redarguite. [37] ad corrumpendum judicium: id est, jus aliqua ratione propter me convellite.

23 Aut [38] liberate me è manu hostis? & è
manu violentorum redimite me?
24 [39] Docete me, & ego silebo: & quid er-
ravi intelligendum date mihi.
25 [40] O quàm [41] acres sunt sermones recti!
sed quid [42] reprehendit reprehensio à vobis?
26 An reprehẽdere verba cogitatis? & *k* vẽ-
tilare sermones *hominis* animo abjectissimi?
27 [43] Etiam in pupillum irruitis; quum fo-
ditis *foveam* contra amicum vestrum.
28 [44] Sed nunc [45] acquiescite, [46] respicite
ad me: & *l* [47] expositum *erit* vobis, si mentiar.
29 [48] Revertimini quæso; [49] ne esto ini-
quitas; revertimini inquam iterum, [50] justitia
mea sibi *constet*.
30 [51] An erit in lingua mea iniquitas, an pa-
larũ meum non dabit intelligẽdas ærumnas?

[38] id est, vim quæ mihi allata fuit, vi armatâ aut quocunq; modo repellite. [39] quintus ἀνασκευῆς locus ἐκ τοῦ ἀδυνάτου ab impossibili, per concessionẽ, q.d. ego tam bene mihi sum cõscius, ut pro certo habeam nullam mei incusandi materiam vobis subministratam esse: sed quandoquidem ita vultis, agite, experimini si quid jure potestis reprehendere. [40] ultimus ἀνασκευῆς locus ἐκ τοῦ ἀνακολούθου, ab inconsequente, amplificatus contrario epiphonemate: magna est, inquit, vis & auctoritas piæ ac veræ reprehensionis: at vestra cujusmodi est? inanis est, tantùm hærens verborum aucupiis, & miserum exagitans contra quàm debuissetis, sic utitur ἀντικατηγορίᾳ sive criminis relatione. [41] id est, efficaces ad animos permovendos percellendósque. [42] id est, continet aut efficit, puta non conveniens cũ reprehensione recta. [k] *Heb. vento dare.* [43] Conclusio ἀνασκευῆς ἐκ τῆς τῶν φησάντων διαβολῆς à criminatione eorũ qui sermonẽ adversum habuerant: qua statuit Ijob istos non minus iniquos esse, quam si pupillum aut innocentem puerum (cujus defensio omnibus ætatibus lege Dei & naturæ commendata est) violentia sua, quasi mole injecta, opprimerent. [44] Transitio ad ἔκθεσιν alteram orationis partem, cujus exordium tribus his versibus comprehenditur. [45] audientiam facit precibus, primùm à persona sua; deinde à cognitione & judicio æquorum auditorum, quod illis defertur à Ijobo, postremò ab aversatione & deprecatione præcedentium offensarum. [46] id est, habete rationem mei, obsecro, & attendite. [l] *Hebr. ante faciem vestram.* [47] id est, ipsi judices estote. [48] id est, animos vestros perturbatione abreptos ad rem ipsam revocate: ideóque omnia utrinq; integra sunto, & omissa modò dictarum offensarum recordatione, æque inter nos audiamus. [49] id est, ponamus neq; me à vobis, neque vos à me ullo verbo offensos esse. [50] id est, relinquamus justitiam meam suo loco, & rationem anteactæ vitæ meæ. [51] id est, si mentiar exponendo calamitates meas coram Deo & vobis, observate, & ipsi judicate.

CAPUT VII.

1 [1] Nonne [2] militiæ *dies* mortali in terra; &
ut dies mercenarii *sunt* [3] dies ejus?
2 [4] Sicut servus adspirat ad umbram; &
sicut mercenarius exspectat *a* dum fecerit:
3 [5] Sic effectũ est mihi ut possideam men-
ses vanitatis; [6] etiam noctes molestiæ *b* consti-
tutæ sunt mihi.
4 [7] Si quando decumbo, dico; ecquando
surgã, & *spatium suum* emensus fuerit [8] vesper?
adeò satior jactationibus usq; ad diluculum:
5 [9] Induit caro mea vermes, & [10] ramẽtum
pulveris: cutis mea [11] disrumpit se, & liquefit.
6 [12] Dies mei velociores fuerunt radio te-
xtoris; & consumti sunt cum inopia spei.
7 [13] Recordare [14] ventũ esse vitam meam,

[1] ἔκθεσις toto hoc capite, cujus partes sunt duæ; una, explicatio ærumnarum, usque ad vers. 11. altera, explicatio indignationis, usque ad finem capitis; prout utramque proposuerat sup. 6. 2. Propositio autem ærumnarum continetur duobus locis κατὰ σύγκρισιν: unus est à communi præsentis vitæ miseria atque laboribus, vers. 1. alter à singulari Ijobi sorte versantis in summis difficultatibus, quæ per comparationem communis illius sortis amplificatur versibus sequentibus. Summa est, miramini quòd expetivi aut me non natum esse, aut quamprimùm emori: sed duo argumenta gravissima me eo pertrahunt, ærumnæ meæ, & indignatio. [2] id est, nonne singulis diebus hujus vitæ suum est malum, Matth. 6. suáque certamina semper præsto sunt, adeo ut non nisi cum ipsa vita terminentur labores vitæ nostræ? ac proinde secundum naturam finem laborum exp[illegible] [3] id est, labores quotidiani ejus: synecdoche. [4] secundus locus à singularibus suis calamitatibus quas amplificat hoc modo: Si alii homines ex communi naturæ lege à labore vacationem expetunt; quid aliud possum expetere ego quidem quàm mortem? cùm tota vita mea dies & noctes cum infinitis & gravissimis calamitatibus conflictetur, quarum finem mors unica est allatura. [a] *Heb. fecisse suum.* [5] id est, indesinenter in labore rigidiore versor quam servus & mercenarius ullus. [6] quæ aliis ad quietem datæ sunt. [b] *Heb. constituerunt; impersonali significatione, pro linguæ more, ut suprà 4. 19.* [7] ἐργασία proximæ querimoniæ de suis calamitatibus, quas noctu, interdiu, perpetuas & indesinentes esse gradatim ostendit. [8] id est, nox incipiens à vespere: synecdoche, ut Gen. 1. 5. [9] id est, totum corpus vermibus circumtectum est, quasi vestimento. [10] id est, ulcerum manantium sordes concretas, ut tabum, meliceridas, & similia. [11] videlicet erumpentibus ulceribus, & liquefit manãtibus. [12] Occupatio, qua anticipat objectionem nascentem ex sermonibus Eliphazi, supra 5. 17. & sequentibus, quorum hæc erat summa: si tibi benè es conscius; oportet animum tuum confirmari de promissionibus Dei ad vitam hanc pertinentibus. Respondet verò Ijob; ad utrumque confirmatus sum, ad vitam, & ad mortem: sed cùm tempus prosperitatis tanta celeritate effluxerit, & nunc tam manifesta sint indicia & documenta ad mortem; quorsum mihi hujus vitæ exspectatio? [13] Conclusio prioris partis ἐκθέσεως per apostrophen ad Deum. Quasi dicat, quandoquidem Deus ita plane testatur mihi de hac vita cedendum esse, nolo vobiscum ampliùs contendere; sed ad Deum orationem convertam; cujus summa futura est; cùm tot modis ostẽdas, ô Deus, vanitatem brevitatémque vitæ meæ, quæso ut potius tollas, quam ut me diutius in malis hærere sinas. [14] id est, mox evanituram.

[c] oculū meum iterum non visurum [15] bonum,
8 Nec contemplaturum esse me oculum
[d] perspicacissimum, etiam [16] oculis tuis ad me
respicientibus me non *fore amplius*.
9 [17] Ut consumitur nubes & abit; ita qui
descendit *in* sepulcrum, non ascensurum *amplius*,
10 Nec reversurū amplius domum suam;
neq; agniturum eum amplius [18] locum ipsius.
11 [19] Proinde ego non cohibeo os meum,
loquor in angustia spiritus mei; queror in amaritudine animi mei.
12 [20] An mare sum? an [21] cete? quòd disponis circa me custodiam?
13 [22] Quum dico, solabitur me spōda mea;
levabit querelam meam cubile meum:
14 Tum consternas me [23] somniis & præ
[24] visionibus conturbas me:
15 Adeò ut eligat [25] strangulationem animus meus, mortem [26] *eligat* ex ossibus meis.
16 Aspernor, ne [27] in seculum vivam: [28] desiste à me, nam [29] vanitas sunt dies mei.
17 [30] Quid *est* mortalis, ut magni facias
eum? & ut apponas ad eum [e] animum tuum?
18 Ut [31] visites eum temporibus matutinis?
momentis explores eum?
19 [32] Quamdiu non respicis [33] *aliorsum* à
me? non deseris me, [34] dum deglutiam salivam
meam?
20 [35] Peccavi, [36] quid agerem tibi, ô [37] custos hominum? quare [38] proposuisti me scopum tibi: adeò ut *ipse* mihi sim oneri?
21 Imò [39] quid non condonas [40] defectionem meam, & auferas iniquitatē meā, [41] cùm
jam in isto pulvere decumbam? aut *quid non*
[42] [f] tempestivè requisivisti me, ut non essem?

[c] *Heb. non reversurus est oculus meus ad videndum bonum.* [15] sub. in hac vita: sic sequentia. [d] *Hebr. visu.* [16] humanitùs dictum, ut infra v. 21. [17] γνώμη, qua se consolatur Ijob; si vitæ finem obtinuerit, desituras in perpetuum calamitates, ut 2. Schem. 12.23 & sup. 3.12. [18] id est, populares ejus: metonymia. [19] transitio ad alteram partem ἐκθέσεως de indignatione animi, quæ tota in sequentibus per apostrophen ad Deum enunciatur. [20] primus locus ἐκθέσεως, quo comparat constitutionē animi sui cum gravitate afflictionum quibus opprimitur. quasi dicat, sumne ita ferox ut mare fervens & æstuans, aut ut immania cete? quin potiùs nonne omnibus modis studui sollicitè ut obtemperarem tibi? at tu, ô Deus, quasi excubiis contra me positis dies & noctes infestas animum meum, & ad vitæ præsentis horrorem adducens efficis ut præoptem mortem. [21] de cuius robore, motu, & validissima agitatione vide infra 41. [22] id est, quùm me ad quietem compono, tum ab istis quasi emissariis tuis invador. [23] dormientem. [24] pervigilem: vide sup. 5.13. [25] Quamvis durissimam, sed præsentissimam mortem. [26] id est, eligam non solùm animo sed etiam corpore, cujus partes etiam solidissimæ & ἀναίσθητοι in eamdem electionem desideriumq; conspirent. [27] id est, diutiùs. [28] hoc est, ne ampliùs vitam prorogato, sed morte finem affligendi facito. sic concludit locum primum à precatione. [29] id est, quicquid mihi ampliùs vivendum est, futurum est mihi calamitosissimum: sic judicat Ijob, ut supra vers. 6. [30] secundus locus ἐκθέσεως a communi hominum sorte. quasi dicat, compara, quæso, tenuitatem hominis cum assiduis probationib⁹ & exercitamentis tuis: an tam magni facis eum ut magnis & continentibus ærumnis probare velis eum? [e] *Heb. cor.* [31] affligendo. [32] accommodatio ad suam personam. [33] id est, aliò iram tuam convertis: ut Psal. 79.6. & inf. 14.7. [34] id est, minimo momento saltem. [35] tertius ἐκθέσεως locus per confessionem & deprecationem culpæ & pœnæ, argumentis sumtis à natura & officio seu administratione Dei, & à persona deprecantis. Peccavi autē, id est, fateor me esse peccatorem. [36] id est, solvendo impar sum. [37] id est, qui pro bonitate naturæ tuæ servas, & administrationē salutis tibi uni vindicas. [38] in quem, præter ordinarium illum tuæ administrationis cursum, collimes & ejaculeris furorem tuum: ut supra 6.4. [39] Conclusio dilemmatica: aut satis jam habeto his pœnis, aut me occidito. [40] id est, afflictiones, defectionis & iniquitatis pœnas. [41] id est, cùm tu me in pulverem usque abjeceris, & ego me sistam tibi animo abjectissimo: locus est commiserationis à præsente conditione. [42] vide supra in vers. 8. periphrasis, pro eo quod est, cur jamdiu non occidisti me? [f] *Heb. mane requisivisti.*

CAPUT VIII.

Bildad Ijobum graviter reprehendit quasi obloquentem justitiæ Dei: eam testimoniis & exemplis probat, & Ijobum minis deterrere conatur, promissionibúsque revocare.

TUnc respōdens Bildad Schuchites, [1] dixit:
2 [2] Quousq; effaberis ista? & [3] ventus
validus sermones oris tui *futuri sunt*?

[1] Oratio est ἐπιτιμητικὴ sive reprehensiva; constans propositione, vers. 2. confirmatione reprehensionis suæ, usque ad ver. 20. Et conclusione à promissionibus Dei. summa est; Ijobum temerè & impiè administrationi Dei obloqui, quòd non damnet anteactam vitam suam & suorum; neq; judiciis Dei patienter acquiescat: Finis verò, ut ad seriam peccatorum confessionem & resipiscentiam se comparans benedictionem a Deo exspectet. Ita quidem sancta est thesis; sed in hypothesi sive singulari quęstione facti peccatur, dum argumentatur Bildad ex præsentib⁹ calamitatibus, Ijobum hypocritarū more in peccatis vixisse, eorum nomine affligi, & adhuc malâ fide agere quòd infitietur peccata sua; cujusmodi ferè est sequentium reprehensionum in Ijobum ratio. [2] Propositio reprehensionis ἐκ τῆς τοῦ φήσαντος διαβολῆς, quòd Ijob perturbato vehementissimè animo sermones indignos haberet indignissimè. [3] id est, quasi bruto impetu ferris ad conviciandū Deum, proruendum judicia ejus, & convellenda omnia:

3 [4] An *Deus* fortis perverteret judicium?
aut an omnipotens perverteret justitiam?
4 [5] Si filii tui peccaverunt ei; ideò dimisit
eos in [a] [6] potestatem defectionis ipsorum.
5 Si tu sedulò requireres *Deum* fortem; &
omnipotentem deprecareris;
6 [7] Modò purus & rectus sis: certè jam
[8] expergisceretur tua causa; & [9] perficeret habitationem [10] justitiæ tuæ,
7 Essentq; [b] priora tua [11] perexigua: adeò
posteriora tua augerentur valdè.
8 [12] Nam consule quæso ætatem priscam;
& compara *te* ad [13] pervestigationē majorum
illorum:
9 [14] Quandoquidem [c] hesterni sumus, neque experti sumus; nam [15] umbra *sunt* dies nostri super terram.
10 An non [16] illi docturi sunt te? [17] dicturi
tibi? & ex animo suo prolaturi verba?
11 [18] An attollit se juncus absq; cœno? augetur ulva absque aquis?
12 Adhuc exsistens [19] in virore suo, *quum*
nondum decerpitur; tamē ante omne gramē
arescit.
13 Ita sunt semitæ omnium oblivisc entiū
Dei fortis: nam exspectatio hypocritæ perit,
14 [20] Quem fastidit spes sua; cujus fiducia
[21] est domus aranei,
15 Innitentis domui suæ, quæ nō cōsistit;
apprehendentis eam quæ stare non potest.
16 [22] Succosus *fuerit* iste, [23] ante solem; &
[24] supra hortum suum tener ramus ejus prodierit:
17 [25] In acervo radices ejus implexæ fuerint; [26] domum lapideam inspexerit.
18 [27] Quum perdit eum à loco ejus; adeò
ut ementiatur eum *locus dicens*, non vidi te:
19 [28] En illa lætitia viæ ejus; quum ex pulvere faciunt ut alter efflorescat.
20 [29] Ecce *Deus* fortis non spreturus est
integrum: sed non [30] confirmat manum maleficorum;
21 [31] Donec [32] impleverit risu os tuum, &
labia tua jubilo:
22 Osores tui induantur pudore; & tētorium improborum nusquam *sit*.

[4] primus reprehensionis locus ἐκ τοῦ σαφοῦς, ab evidente. quasi dicat, quis nescit Deum justissimum esse, neq; tua neq; alterius causa æquum & bonū convellere? [5] ἐργασία superioris loci dilemmatica; necesse est, inquit, ut Deum justissimum confitearis, sive filios tuos, sive te ipsum spectes: nam utrosque castigavit peccatorum nomine: sed illos quidem ad mortem; te verò, si sapis, ad resipiscentiam, cui benedictiones conjunctæ sunt. [a] *Heb. in manum.* [6] id est, ut ipsos sua defectio perderet. [7] id est, modò conversio non sit hypocritica, & impura oratio. [8] id est, ostenderet te sibi esse curæ: humanitùs dictum, ut Psal. 35.23. [9] id est, absolutè bearet. [10] id est, tuā, quum iustè vives: hypallage αὐξητική. [b] *Heb. principium tuum pe exiguum, adeò consequēs tuum augeretur.* [11] id est, propè nihil esset prior ille status tuus ad eum qui tibi divinitùs obventurus esset. [12] secundus locus confirmationis ἐκ μαρτυρίας παλαιᾶς, à testimonio majorum & omnium temporum universē. [13] id est, sciscitandos & percunctandos majores antiquissimos. [14] ætiologia, cur modestè reticendo suum testimonium ad priscorum auctoritatem & fidem Ijobum revocet, ut confirmet propositionem Eliphazi suprà 4.8. Est autem tota hyperbolica per μείωσιν dicta, & per comparationem sui cum priscis majoribus. [c] *Hebr. heri.* [15] id est, brevissima ætas nostra est, comparata cum majorum ætate, fluxa, instabilis, & ipsa ultrò abiens. [16] majores, de quibus vers. 8. [17] id est, dicta mea confirmaturi bona fide. [18] tertius cōfirmationis locus ἐκ παραβολῆς, ex comparatione, qua ostenditur tam esse ex ordine & iure administrationis Dei, ut impii & hypocritæ intercidant, eorúmque exspectatio pręscindatur; quam ordinarium est, juncum in siticulosis locis arescere, aut dissipari telam aranei. [19] id est, tempore viriditatis suæ, quo adhuc crescere ac non decerpi solet, deficiente aqua emoritur.
[20] id est, eum quasi fastidiens fugit id ipsum quod sperat, adeò ut insperatis calamitatibus opprimatur; metaphora. Est autem hic amplificatio superioris loci ab exemplis duobus, aranei, & arboris, usque ad 19. vers. [21] id est, adeò fragilis & fallax, ut illa est: quod exponitur sequente vers. [22] alterū exemplum quo exprimitur allegoricè primùm felicitas improborum, deinde luxurians in aliorum damnum propagatio; & postremo exitium. Succosus autem, id est, abundans & circumfluens bonis insitis & adventitiis. [23] id est, palam, in oculis omnium agat commodissimè: ut 2. Schem. 12.12. [24] id est, plus æquo luxuriet: his omnibus tacite Ijobum & ejus filios perstringit. [25] id est, ita late radices diffundat, ut fundamenti struem offendat in ædibus domini sui. [26] id est, luminibus domus officiat: quasi dicat, supra & infra damnosus sit familiæ domini sui. [27] dominus ejus funditus exstirpando è loco ejus, ita ut nullum vestigium ejus appareat; quod in sequentibus per prosopopœiam exprimitur. [28] Apodosis ironica similitudinis, Ijobum graviter mordens; etsi statim lenitur promissionibus. quasi dicat, ubi est gloria & jactatio illius, cùm avulsæ nullum vestigium supersit, & in locum ejus altera suffecta sit? [29] Conclusio a promissionibus Dei ad superiores minas mitigandas; sed tamen oppositione status improborum illustrata, velut aculeo infixo in animum Ijobi; ut partim metu a male gerenda vita deterreret, partim spe revocaret ad Deum.
[30] vide supra 4 6. [31] Transitio a thesi ad hypothesin: quasi dicat, te ergo, si integer eris, non spernet Deus; sed acceptum habebit usque dum, &c. ut supra vers. 6. [32] id est, dederit amplissimam materiam gaudii, tibi benefaciendo, & inimicos confundendo.

CAPUT

CAPUT IX.

Ijob agnita & celebrata justitia, sapientia ac potentia Dei, infitiatur criminationem vitæ suæ sibi ab amicis objectam; & justitiam suam asserens docet ex præsentibus Dei judiciis non esse de hominibus judicãdum. Postremò querimonias suas repetẽs, à Deo multis argumentis adductis mala sua deprecatur; & concludit flebili optato.

1 Respondens verò Ijob, [1] dixit:

2 [2] Verum *est*, novi ita esse: nàm quî justus esset mortalis *comparatus* cũ *Deo* forti?

3 [3] Si volet litigare cum eo, non poterit respondere ei [4] *ad* unum ex mille.

4 [5] *Est* sapiens [a] animo; & fortis viribus: [6] quis obdurãs *animum* adversus eum prosperitate utitur?

5 [7] Qui refigit montes ita ut [8] non animadvertant *homines*: qui subvertit eos in ira sua.

6 Qui commovet terram è loco, adeo ut [9] columnæ ejus contremiscant:

7 [10] Quo interdicente Soli, non oritur; qui ante stellas obsignat viam:

8 ‖ Qui extendit cælos solus; & [11] calcat excelsa maris:

9 [12] Qui facit [13] Arcturum, [14] Orionem & [15] Pleiadas; ac [16] penetralium Austri *sidera:*

10 Qui facit res magnas, [b] adeóq; impervestigabiles; & mirabilia, adeóque innumera.

11 [17] Ecce, transit præter me, tamen non possum videre: si transmeat, tamen non animadverto eum.

12 [18] Ecce, rapuerit, quis cogat eum restituere? quis dicat ei, quid facis?

13 [19] Deo non revocãte iram suam: sub ipso incurvantur [20] adjutores superbiæ.

14 [21] Quanto minùs ego responsarem ei? [22] electurus verba mea *quibus uterer* cõtra eũ?

15 Cui [23] si justus sim, non responsabo; *sed* judicem meum [24] deprecabor:

16 [25] Si invocantem exaudivit me; nõ crederem [26] auribus percepturum vocem meam?

[1] Istius responsionis Ijobi summæ partes sunt tres: Prima, ὁμολογητική, sive confessoria justitiæ & potentiæ Dei, usque ad vers. 21. Secunda, ἀνταγορευτική, infitians criminationem sui & defendens integritatem suam, usq; ad finem capitis: Tertia ἔκθεσις sive expositio indignationis suæ & querimoniæ apud Deum, ca. 10. [2] Confessio, ad primam Bildadi propositionem respondens, sup. 8. 3. quã in sequentib. explicat primò per thesin, usque ad ver. 14. deinde per hypothesin & accommodationem ad personã suã, usque ad vers. 21. [3] homo videlicet de sua justitia adversus sapientissimam & potentissimam Dei justitiam. [4] id est, millies peragetur reus.

17 [27] Qui [28] turbine cõtereret me; & multiplicaret vulnera mea [29] impunè.

18 Non sineret me revocare spiritũ meum; sed saturaret me amaritudinibus.

19 Si viribus *experirer*, fortissimum ecce: [30] sin judicio, [31] quis vadimonium constitueret mihi?

20 [32] Si justum me assererem, os meum condemnaret me: si [33] integrum me, [34] perverteret me.

21 [35] Integer sum, [36] non habui rationem animæ meæ; sprevi vitam meam.

22 [37] [c] Una est, propterea dico; integrum, ut improbum ipse consumit.

23 [38] Quandoquidẽ flagello mortem affert repentè; ad probationem innocentium ridet:

24 [39] Terra traditur in manum improbi, [40] faciem judicum ejus obtegit: si non [41] *ille facit*, quisnam est?

25 [42] Nam [43] dies mei velociores fuerunt cursore; aufugerunt, nõ sunt experti [44] bonũ:

26 Transmearunt cum navibus [d] celocibus; sicut aquila involans in escam.

27 [45] Si dico, obliviscar querimoniæ meæ; derelinquam [e] iram meam, & recreabo me:

28 Formido omnes dolores meos; recognosco fore ut [46] non purges me:

29 *Sed* me tanquam [47] improbum fore; quare jam in vanum [48] laborarem?

30 [49] Si lavero me aquis nivalibus: & emundavero smegmate manus meas:

31 Tum in foveam demerges me, & [50] abominabuntur me vestes meæ.

32 [51] Quamvis non sit vir sicut ego, *ut* responsem ei; *ut* conveniamus [52] pariter in judicium:

33 Neque sit inter nos arbiter, interpositurus manum suam inter utrumq; nostrum:

34 [53] Amoveat à me virgam suam, & terror ejus ne perturbet me:

[27] id est, miserrimè perderet me: periphrasis, duobus versibus. [28] id est, subita, violenta & fragosa plaga, qualẽ experti fuerant ipsius filii, sup. 1. 19. [29] id est, sine ullo damno suo, ac nemine vindicante me: sic Proverb. 1. 11. [30] id est, si in jus vocare vellem. [31] id est, quis tandem judicis partes agens, me & illum in jus vocaret ad agendum causam nostram? [32] altera propositio hypothetica: quasi dicat, si justitiam meam cum illius justitia comparare vellem, meis ipsius verbis, ut meo gladio, jugularet me. [33] comparatione Dei. [34] videlicet os meum. [35] Secũda pars responsionis ad propositionem Bildadi, quæ est supra 8. 6. & sequentibus. Est autẽ hoc versũ prolepsis sequentium in respõsione partium, nã primũ integritatem suam, fidem, & conscientiam adversus probra quæ objiciebant illi, asserit: deinde ostendit se sine mala fide fastidire vitam suam, quod capite sequente explicat. Integer sum, (inquit) comparatione vestri in hac defensione mea: nam integer sum ab iis peccatis quæ mihi objicitis fuisse in causa cur ita affligar. [36] sic distinguimus sequuti fidem manuscripti exemplaris: non sum mihi conscius; ex animo meo sperno vitã meam. Etsi communis lectio servari hoc modo potest convenientissime, *non novi animam meam, sperno vitam meam*, nimirum præ integritate: pro eo quod est, ea integritate sum, ut nunquam animæ aut vitæ meæ ratione abduci potuerim, aut possim ab integritate mea. Atque huic interpretationi versus proximè sequens adhærescet hoc modo: *una est, propterea dico*, &c. Sensus est, anima mea semper est eadem, itidemque sibi constans in integritate mea: quo testimonio conscientiæ fretus dicere non dubitaverim contra quam statuitis, integrum ut improbum consumit Deus. [37] ἀνασκευὴ sive confutatio argumentationis illius Bildadi: Si justus esses, non affligeret te Deus, sup. 8. 6. 20. Atqui te affligit, Ergo injustus es, Cui ita respondet Ijob, utcunque afflictus sim, mihi sum benè conscius: itaque concludo probos ut improbos à Deo affligi; ampliùs dico, pro arbitrio ipsius utrosque consumi. [c] *Heb. unum hoc propterea dico: antecedens cum relativo: pleonasmus.* [38] id est, quandoquidem innocentes necat subitò, aut gravissimis afflictionibus eos probando delectatur: humanitus dictum. [39] confutatio alterius partis argumentationis Bildadi sup. 8. 11. qua dixerat, ut probis benedicit Deus, sic è contrario improbis & actionibus eorum in hac vita palam & apertè reipsa maledicere: confutat autem Ijob ab experientia. [40] id est, bonos etiam condemnat, à quibus fuisset improbus condemnandus: à signo synecdochicè, ut Estheræ 7. 8. [41] nimirum Deus. [42] confirmatio superioris argumentationis ab exemplo suo: ostẽdit enim, utcunque integer sit, tamen amissam esse quàm celerrimè prosperitatem suam, vers. 25. & 26: deinde se gravissimè, & sine intermissione affligi, versibus sequentibus. [43] prosperi, ut supra 7. 6. [44] diuturnum & constans. [d] *Hebr. desiderii, id est, ita constitutis, ut quàm citissimè vectorem ad desideriũ perducant.* [45] quasi dicat, si quando succurrit, unde liberatione à malis meis ventura cogitem, præcidunt mihi spem mala præsentia. [e] *Hebr. faciem: sic Levitici 17. 10. & 1. Schem. 1. 18.* [46] id est, ut purum me à calamitatibus liberes: ita concludit Ijob ex rebus præsentibus, ut sup. 7. 6. [47] ita tractatum iri, ut vos de improbo dixistis. [48] de fovenda aliqua spe adversus istas exitiales ærumnas: sic refellit sermonem Bildadi supra 8. 6. [49] id est, quamvis purissimus essem hominum, tamen ita affligeres me: apostrophe ad Deũ. [50] id est, horrebunt me etiam omnia mihi proxima, & ea ipsa quæ sunt juris mei: hyperbole. [51] Conclusio superioris sermonis, μεταβατική, id est, transitiva ad querimoniam sequentis capitis, conjuncta propositione quæ est in vers. 35. & principio sequentis capitis, qua ita statuit Ijob; etsi neque mihi est auctoritas cum illo contendendi, neque alteri judicandi aut arbitrium interponendi: non dubitabo tamen expostulare cum illo familiariter, fretus bona fide & conscientia. [52] id est, æquis inter nos legibus, ut inter litigantes ex æquo disputari solet. [53] id est, tantum mihi spatium interspirationis concedat Deus, quo res meas possim eloqui: sic exponi postulat versus sequens: ut infra 13. 20.

[5] Confirmatio propositionis superioris à natura Dei. [a] *Heb. à corde.* [6] ab eventu: est autem prolepsis hoc versu, cujus duæ argumentationes à natura ejus, & ab eventu, sigillatim sequentibus explicantur. [7] confirmatio prioris argumentationis de natura Dei, ab operibus ejus, usque ad vers. 11. [8] nempe amotionem, adeóque ullum vestigium eorum. [9] id est, ima fundamenta: quasi dicat terram à summo ad imum. [10] id est, qui efficit noctem & diem: periphrasis: nam donec oriatur sol, est nox: & adveniente die contra, quasi obsignatæ occultantur stellæ & via quasi occlusa est ne prodeant in conspectum nostrum. ‖ *Gen. 1.* [11] id est, æstum & fluctus ferventis maris quasi pede comprimit. [12] id est, qui facit ac moderatur annum, cujus partes à signis cœli ordinariis designantur, principio ducto à Septembri, prout numeratur civilis annus. [13] cujus sidus exoritur undecim diebus ante æquinoctium Autumni, & dimidiam anni partem terminat. [14] sidus quod totis noctibus mẽse Decembri in hemisphærio supero versatur, & deinceps usque ad vergiliarum tempus conspicuum est. [15] Latinè vergilias, quæ una cum vere oriuntur & durant usque ad Autumnum. [16] intelligit æstiva sidera, ut est canicula, &c. quæ quia ad polum Antarcticum sive axem meridianum spectant (qui polus velut inferior subest horizonti nostro) penetralium Austri sidera appellantur: dicuntur enim penetralia Austri elegante phrasi per hypallagen pro Austro penetralium, id est, abstruso & quasi in penetralibus mundi à nobis abscondito. [b] *Hebr. usque ad non pervestigationem, & usque ad non numerum: supra 5. 9.* [17] confirmatio secundæ argumentationis, ab exemplis eventorum. est autem hoc primum hypotheticũ à persona sua. quasi dicat: si quod documentum potentiæ, & sapientiæ & justitiæ suæ edit ob oculos meos, non sum is qui eam cognoscere & pervestigare possim, adeò inscrutabilia sunt judicia ejus & inpervestigabiles viæ ejus, Rom. 11. 33. [18] secundum exemplum κατὰ θέσιν, à persona eorum quos Deus malis afficit arbitratu suo. [19] tertium exemplum, à persona eorum qui vires suas consumunt, & alienas adhibent, ut obsistant Deo. [20] id est, superbi & eorum patroni. [21] altera pars confessionis, ut diximus in ver. 2. qua primum statuit se non responsaturum, sed submisso animo deprecaturum Deum: deinde hoc institutum suum duabus propositionibus hypotheticis confirmat. Quod autem dicit, Quanto minus, comparatio majoris est: si nemo, inquit, quantumvis potens & validis auxiliis fultus Deo utiliter obloqui aut obsistere potest, quid ego miser, solus, &c? [22] id est, de industria litigarem & studerem agendæ causæ meæ, ut supra v. 3. [23] id est, si sapiam, & velim in mea justitia pergere. [24] ut facit sub finem sequentis capitis. [25] Propositio prior hypothetica, qua docet quàm malè sibi sit cessurum, si cum Deo judicio aut viribus certare velit: quod amici tamquam homini malè sano & furenti exprobrabant. Huc autem ingreditur argumento à simili: invocantem me audivit toties, & non audiret responsantem atque lacessentem? [26] accepturum provocationem meam.

[54] nimirum ut vos exprobratis mihi.

35 Eloquar, quum nõ timebo ab eo: nam non [54] ita sum conscius mihi.

Caput X.

[1] ut supra 9. 21. Tertia pars responsionis, ἐκθεσις indignationis & querimoniæ, propositione, 2. vers. confirmatione, ver. 4. cõfutatione à ℣. 7. ad 19. & conclusione constans reliquis vers.

1 FAstidit [1] anima mea vitam meã; *a* deponam à me querimoniam meam; loquar in amaritudine animæ meæ;

2 Dicam Deo, [2] ne condemnes me; notum fac mihi quam ob rem [3] contendas mecum.

[2] Hebr. *relinquam* de *super me.*

[2] Propositio deprecationis primum, deinde optati: ut Deus severitatis suæ in Ijobum causam explicet, cùm ipse sibi benè sit conscius

3 [4] An bonum est tibi, quòd opprimis? quòd spernis laborem manuum tuarum? & consilium improborum illustras?

[3] flagellando me.

[4] Confirmatio propositionis à rebus absurdis, quæ etsi in Deum cadere non possunt, tamẽ pro forma judiciorum ab humana infirmitate de Deo cogitari possent. Est autem hic primum absurdum, ut Deus justus opprimat hominem sibi benè cõsciũ: secundum, ut opifex spernat suum opus: tertium, ut probus improbis faveat hoc versu.

4 [5] An oculi carnei sunt tibi? an ut videt mortalis vides?

5 [6] An similes diebus mortalium dies tui *sunt?* aut anni tui similes diebus viri?

6 [7] Ut inquiras iniquitatem meam, & de peccato meo quæras?

7 [8] In notitia tua *est* me non esse improbũ: [9] nec tamen est quod eripiat à manu tua.

8 [10] Manus tuæ dolore afficiunt me, quæ fecerunt me: unà circumquaque *sunt* quibus exsorbeas me.

9 Recordare, quæso, ‖ quòd sicut argillam fecisti me: & in pulverem reduceres me?

10 Nonne [11] sicut lac fudisti me? & tanquam caseum coagulasti me?

11 [12] Cute & carne induisti me? ossibusq; & nervis texisti me?

12 [13] Cum vita benignitatem exercuisti erga me? & visitatio tua cõservavit spiritũ meũ?

13 [14] At ista recondidisti in *b* animo tuo: novi hoc esse apud te.

14 [15] An simulac pecco, observes me? & ab iniquitate mea non purges me?

15 Si improbus sim, hei mihi; si justus sim, non [16] possum attollere caput meum: satiare [17] ignominia, & respice afflictionem meam.

16 [18] Quum attollit sese, ut ferox leo [19] venaris me; & *c* [20] rursus mirificum te exhibes contra me.

17 Renovas [21] testes tuos contra me, augens indignationem tuam adversus me: [22] vices & exercitus sunt contra me.

18 [23] At quare è vulva eduxisti me? *ô si* exspirassem, & oculus non vidisset me:

19 Essem ac si nunquam fuissem; ex utero in sepulcrum elatus fuissem.

20 [24] Annon paulisper diebus meis [25] cessabit? deponet *exercitus suos* procul à me, ut recreem me paulisper?

[5] quartum absurdum, ut Deus omniũ cognitor judicio fallatur.

[6] quintũ absurdum concludẽs superiora omnia: an tota, inquit, æternitate tua quicquam tibi humanum evenit? synecdoche. Sic transit Ijob ad hypothesin causæ suæ.

[7] nempe quasi jam omnia non essent tibi exploratissima: ut asserit sequente vers. [8] Confutatio, cujus hæc est propositio prima, confutans absurdum primum, de quo supra vers. 3. [9] πάθος ad movendam misericordiam: quasi dicat, verùm tamen ne mea quidem integritas, cujus tu mihi testis es, facit ut hac plaga liberer: ut qui nihil facto meo coram te promereri possim.

[10] Propositio secunda pathetica respiciens ad absurdum secundum vers. 3. amplificata primum κατὰ σύγκρισιν sive comparationem antecedentis operis Dei cum præsentibus calamitatibus: deinde per enumerationem singulorum Dei operum erga se inde à conceptu. ‖ *Gen.* 2. 7. [11] id est, conceptum humanum & naturalem effecisti: periphrasis. [12] id est, in utero formasti. [13] id est, animasti, & in vita conservasti. [14] ὑποφορὰ, sive subjectio fidei ad præcedentes quæstiones.

[b] Heb. *corde.* [15] Tertia propositio, respondens tertio absurdo per dilemma: alia est, inquit, apud te ratio eorum qui ex infirmitate peccant, alia improborum. Si ex infirmitate offendi, an mecum eadem ratione acturus es atque cum improbo? [16] ita ærumnarum gravitate opprimor: quam ob rem ad orationem patheticam statim confugit. [17] mea videlicet, id est, desine me ignominia afficere misertus mei. [18] nimirum caput meum, cujus meminit præcedente vers. est autem hic precationis ἄκρον, duobus versibus.

[19] idest, insectaris plagis: humanitus dictum. [c] Heb. *reverteris, & mirificum.*

[20] id est, subinde mirificos dolores mihi affers.

[21] id est, plagas, testes indignationis tuæ, ut infrà 26. 8. [22] id est, velut copiæ aliæ aliis succedentes oppugnant me, ἐν διὰ δύο. [23] Contentio fervens adversus Deum, ἐκ τοῦ πάθους, ex infirmitate carnis proficiscens: vide sup. 3. 10 & sequ., [24] Conclusio à voto & ardente gemitu, repressa superiore contentione adversus Deum, quasi victoris ex ea erigentis se ad Deum.

[25] renovare dolores & castrametari contra me? videtur autem Ijob ex his verbis novos eo momento aculeos & tela dolorum persensisse, quibus ad Deum excitaretur.

21 Quum [26] nondum abivero unde [27] non sum rediturus; [28] in terram tenebrosam & [29] umbræ lethalis;

22 Terram obscurissimam, similem caligini, umbræ lethalis, & [30] expertem vicissitudinum; [31] quum *maximè* splendet, similem caligini.

[26] id est, mortuus fuero: periphrasis.

[27] vide sup. 7. 9. & 10.

[28] descriptio sepulcri periphrastica.

[29] id est, umbrosissimam.

[30] in temporibus videlicet: est enim perpetua nox ibi. [31] id est, quæ quantumvis sole lucente perlustretur terra, semper opaca permanet.

Caput XI.

Tzophar sermonem Ijobi à comparatione majestatis divinæ refellens, docet unicam salutis viam esse fidem & resipiscentiam; ad quam Ijobum hortatur.

[1] Hujus orationis summę partes sunt. Exordium, vers. 2. & 3. Ἀνασκευὴ sive confutatio sermonis quẽ habuerat Ijob à 4. ver. usque ad 13. Κατασκευὴ sive cõfirmatio promissionum Dei in resipiscentem, usq; ad 18. ver. Et Conclusio, inde usq; ad finem 3. versibus.

1 CUi respondens Tzophar Nahamathites, [1] dixit:

2 [2] An multitudini verborũ non responderetur? aut an *a* vir loquax justus haberetur?

[2] Exordium à necessitate, in quam sibi adduci videbatur Tzophar ut sermones Ijobi refelleret. Ejus necessitatis loci sunt quatuor amplificati contentione vehementissima hoc & sequẽte versu: Primus ἐκ τοῦ ἀπρεποῦς, ab inhonesto; Si tibi inhonestũ est tot verba effutire, nobis adhuc inhonestius foret ea dissimulare: & Secundus, ἐκ τοῦ ἀσυμφόρου, ab inutili. Loquacitas non efficiet justum.

3 [3] Ad mendacia tua homines silerent? [4] & te subsannantem nemo pudore suffunderet?

[a] Hebr. *vir labiorum.*

[3] Tertius locus, ab injusto: Injustum est mendaciis assentari.

4 [5] Dixisti enim, [6] pura est disciplina mea; & [7] mundus sum ante oculos tuos.

[4] Quartus ἐκ τοῦ ἀδυνάτου, ab impossibili: non possunt pii non obsistere blasphemantibus.

5 [8] At certè, *o si* quis daret Deum loqui; o si aperiret labia sua adversus te:

6 Et indicaret tibi *b* mysteria occulta sapientiæ [9] duplo majora esse iis quæ exsistunt: agnosce saltem exigere abs te Deum *aliquid* de iniquitate tua.

7 [10] An profunditatem *sapientiæ* Dei invenias? aut ad perfectionem *sapientiam* omnipotentis invenias?

8 *Altior est c* altissimis cælis, quid agas? profundior [11] sepulcro *imo*, quid cognoscas?

9 Lõgior terrâ mẽsura ejus: & latior mari.

10 [12] Si transmeabit ut [13] dedat, sive ut [14] congreget; quis verò avertet eum?

11 [15] Nam ipse novit [16] homines vanos, & videns nequitiam, an non [17] consideraret?

12 [18] Ut vir [19] vacuus fiat cordatus; [20] & pullus onagri [21] *d* efficiatur homo?

13 [22] Si tu [23] comparans animum tuum; expansurus es ad eum manus tuas:

14 Si nequitia est in manu tua, procul amove eam; & ne sinito habitare in tentoriis tuis iniquitatem.

15 Tunc enim [24] extuleris faciem tuam è vitio: [25] erisque validus, & non timebis.

16 Nam tu molestiæ oblivisceris: sicut aquarum *quæ* [26] præterierunt recordaberis:

17 Et [27] supra meridiem exsurget tempus; [28] *e* evolabis, similis matutino eris.

[5] Ἀνασκευὴ sive confutationis ἔκθεσις, propositio argumenti quod statuit confutare. [6] id est, ego ex puro corde, conscientia bona & fide non simulata versatus sum in utenda doctrina Dei, sup. 6. 10. [7] vitæ ratione, sup. 10. 7. [8] summum & unicum argumentum confutationis à testimonio Dei, quod Ijobo δι' εὐχῆς, precationis modo objicit, velut obfirmatè omnibus hominũ documentis resistenti. [b] Heb. *occultationes sapientiæ.*

[9] i. te multo graviores pœnas tuis peccatis meritum esse, quàm sunt hæ quibus affligeris, si Deus tecum summo jure agere vellet; ut Hezræ 9. 13. Atque hæc summa propositio est totius orationis istius: occulta Dei sapientia duplo major est quàm exsistens atque revelata: Est autem revelata sapientia quæ exigit abs te iniquitatem tuam: quid ergo te futurum esset misero, si experiretur pro occulta sapientia sua? agnosce saltem, &c. [10] Ἐξήγασις superioris propositionis de occultissima sapientia Dei, quam metaphoricè cum rerũ corporearum exemplis comparat, omnibus humanis dimensionibus eam superiorem esse confirmans, hoc vers. & duobus seq. [c] Heb. *altitudinibus: hypallage.* [11] i. omnibus inferis. [12] id est, si operibus exseret se, ut sup. 9. 11. [13] abjiciens à se. [14] recipiens ad se. [15] Ἐξήγασις alterius membri in propositione adducti, de peccato hominis & cognitione ejus. [16] ut esse præsumeris ex verbis tuis, & ex pœnæ quam sustines gravitate. [17] ad judicandum & ad puniendum. [18] Usus animadversionum Dei, quo comparatur transitio ad κατασκευὴν. [19] corde & intelligentia. [20] id est, etiam brutissimus inde ab ortu suo. [21] per regenerationem, cujus administræ sunt visitationes Dei, hoc enim denotatur Hebræo verbo. [d] Heb. *generetur.* [22] Κατασκευὴ sive confirmatio hypothetica promissionum Dei, qualem alii amici adhibuerũt sup. 5. 17. & 8. 5. & 20. [23] id est, si ex animo resipisces. [24] id est, te erexeris, & in vitio non amplius jacebis: sic perstringit Ijobum quasi in peccato jacentem. [25] quod ante planè imparatus jactabas, sup. 9. 35. [26] videlicet non reversuræ. [27] id est, illustrissima gloria circumfulgebis. [28] id est, quasi uno momento ex ærumnis istis emerges atque eveheris. [e] *vel splendebis.*

[29] Conclusio exhortatoria ad fidem & resipiscentiā tempestivā, partim à promissionibus Dei adjūctis, partim à metu judiciorū ejus: quem aculeum adhibet ad fodicandum Ijobum: ut supra 8.20.

18 [29] Confides igitur, dum est spes: si [30] *f* perscrutatus fueris, securè cubabis:

19 Et recubantem nemo exterrebit: imò precabuntur faciem tuam multi.

20 [31] Oculi verò improborum deficient; perfugiúmque peribit ab eis, & [32] spes eorum exspiratione animæ.

[30] id est, vias tuas exploraveris, & resipiscente animo à te abjeceris: sic Lamentationum 3.40. *f* *Hebr. perfoderis: metaphora.* [31] id est, improbi sua spe frustrati vitam in lacrymis & ejulatu consument. [32] id est, misera morte de rebus speratis decident.

CAPUT XII.

Ijob confutatis amarulenter ab experientia & communi rerum creatarum testificatione argumentis Tzopharis, & reliquorum mendacibus sermonibus repudiatis, omnes injuriæ in Deum arguit. Postea redintegrans constitutionem causæ suæ; expostulat cum Deo de illatis calamitatibus, eásq; argumentis aliquot deprecatur.

[x] Hujus responsionis Ijobi summæ partes sunt duæ: ἀναζευὴ sive confutatio partim singularis sermonum Tzopharis, partim universalis amicorum omnium usque ad 17. vers. cap. 13. Et nova ἔκθεσις, hoc est, propositio sive constitutio causæ suæ coram Deo, usque ad finem.

1 R Espondens verò Ijob, [1] dixit.

2 [2] Scilicet vos esse [3] populum; & [4] vobiscum morituram sapientiam.

3 [5] Etiam mihi est animus ut vobis, [6] non *a* inferior sum vobis: [7] & apud quem non *sunt* hujusmodi?

4 [8] Ut *qui* derisui *est* amico suo sum, [9] quē clamantem ad *se* exaudit Deus: [10] derisui *est* justus, integer.

5 [11] Tæda contenta *est* ad cogitationem tranquilli, is qui constitutus est in [12] nudationibus pedis.

6 Trāquilla sunt tentoria [13] vastatoribus, & securitates provocantibus iram *Dei* fortis, cuicunque efficit Deus ut eveniat *optatum* ad manum.

7 [14] Enimverò interroga, quæso, jumenta, & docebit te *illorum quodq;*; aut volucrem cœli, & indicabit tibi:

8 Aut confabulare cum terra, & docebit te: etiam enarrabunt tibi pisces maris.

9 [15] Quis non cognovit ex omnibus istis, manum Jehovæ facere illud?

10 In cuius manu *est* anima omnis viventis, & spiritus totius carnis humanæ.

11 [16] An non auris verba probabit, ut palatum cibi gustum assumit sibi?

[1] Exordium ironicum: primus locus ἀναζευῆς, à reprehensione amatulenta eorum qui sermonem habuerant.

[2] id est, verè homines; quibuscum ego comparatus sum vir vacuus, & quasi pullus onagri, supra 11.12.

[3] id est, præter vos neminem esse sapientem: Sarcasmus. [5] amplificatio ironiæ superioris per comparationem sui. [6] id est, non minus habeo animi & intelligentiæ quàm vos: sic infrà 13.2. [a] *Hebr. non cado ego præ vobis: sic infrà* 13.2. [7] altera amplificatio ironiæ. [8] secundus locus ἀναζευῆς, ἐκ τοῦ ἀπρεποῦς ab inhonesto; sed κατ' εὐφημισμὸν in tertia persona enunciatus, ut supra 6 14. tum ut minus amicorum animi offendantur, tum ut commodius ad thesin transeatur. [9] amicum, &c. id est, cui in præsentia Deus benedicit, ut fruatur tranquillitate vitæ; ac proinde quem indignius est de misero amico malè judicare, maximè qui justitiam & integritatem suam asserit. sic accipi flagitant sequentia. [10] Transitio ad thesin.

[11] Tertius locus ἀναζευῆς, Thesis sive propositio contraria ex adverso illi quam posuerat Tzophar. suprà 11.13. & sequenti. Tu (inquit) dicis fore ut probus securè in hac vita degat, & gloriosa prosperitatis luce meridiem superet: ego verò contra ab exemplo meo confirmo, primùm virum integrum ad multas mutationes & casus tota hac vita comparatum esse: deinde ad opinionem eorum qui tranquillè vivunt quasi absumtam tædam abjectum esse, nedum ut luceat velut sol: contrà verò multa improbis ex animo succedere, utcunque statuetis, suprà 11.20.

[12] id est; calamitatibus, quæ parum abest quin ipsum hominem prosternant: elegans metaphora, ut Psalm. 18.37. [13] id est, improbis, qui non tantum contra secundam legis tabulam, sed etiam contra primam veniunt. [14] Tertius ἀναζευῆς locus ἐκ τοῦ ἀπόπου, ab absurdo: nam ostendit Ijob absurdum esse ut istam administrationem Dei negent illi quam ipsi ob oculos vident, & omnes res creatæ quantumvis ratione & anima destitutæ confirmant. [15] id est, quis non discat ex istorum singulorum documentis? ἐργασία superioris propositionis de calamitatibus bonorum, & secundis rebus improborum. [16] Pathetica reprehensio, quam de industria inservit Ijob in medium hunc locum de administratione Dei, ut amicos graviùs perstringeret: quasi dicat, vos hactenus rebus à Deo creatis usi estis, & sensibus vestris discrevistis ea quæ vobis sapiebant, placebant ad visum, &c. sed cùm omnia ista totidem sint documenta mirificæ ipsius administrationis Dei; an non tandem aliquando aurem & animum advertentes melius judicabitis de administratione Dei? an semper cæci, surdi, fatui, & stupidi futuri estis in percipiendis omnium rerum documentis, & sermonibus meis?

12 [17] In decrepitis erit sapientia? & *in* longitudine dierum intelligentia?

13 [18] Penes illum *est* sapiētia & fortitudo: illius *est* consilium & intelligentia.

14 [19] En *ita* [20] destruit ut non ædificetur: [21] occludit viro *ita* ut non aperiatur.

15 Et ita [22] cohibet aquas ut arescant: aut ita emittit eas ut subuertant terram.

16 Apud illum *est* robur & [23] substātia: ejus *est* [24] errans & in errorem inducens.

17 Qui facit ut [25] consulti deveniāt *in* dementiam, & judices stultos reddit:

18 [26] Vinculum regum dissolvit; & cingulum alligat lumbis eorum;

19 Qui facit ut [27] præsides deveniant *in* dementiam; & valentissimos pervertit:

20 Qui [28] amovet *b* sermonem eloquentibus; & judicium senum recipit:

21 Qui effundit contemtum super ingenuos; & zona validos destituit:

22 Qui [29] revelat profunda è tenebris; & educit in lucem [30] umbram lethalem:

23 Qui [31] auget gentes & perdit eas; qui [32] expandit gentes & abducit eas:

24 Qui [33] amovet animum primorib. populi terræ; & facit ut aberrent in loco inanitatis avio,

25 Palpantes in tenebris *c* deficiente luce; quùm facit ut [34] errent sicut *errat* ebrius.

[17] Exaggeratio superioris argumenti ab ætate amicorū Ijobi, ut qui jam provectiores debuerāt experientia longiore ista didicisse. Jam verò se ostendit reipsa comperire penes Deum unum esse, & ab illo solo percipi sapiētiā, vers. seq.

[18] regressio ad ἐργασίαν quæ fuerat intermissa à versu 11. in qua administrationem Dei confirmat primùm à natura ejus, deinde ab effectis, qualia inter homines quotidiè observantur. Penes illum, inquit, id est, ejus sunt, & in ejus administratione hæc insunt omnia: sic naturam administrationis explicat hoc versu.

[19] id est, ineluctabilis est administratio ejus, cujus exponuntur effecta usq; ad finem capitis per antithesin membrorum. [20] ut Sedomum, &c. Gen. 19. [21] id est, protegit quasi objecta structura, & obserata porta, ut Lotum. Ibidem. [22] ut Gen. 7. & 8. [23] id est, exsistentia (ut vocant) rerum omnium. [24] sive corpore, ut Psal. 107.4 & 40. sive animo, ut Genes. 3. de serpente, Adamo & Chava. [25] sicut Exodi 1. & sequentibus capitibus. [26] ut Genes. 14. [27] ut supra vers. 17. [28] ut in historia Schecemitarum, Gen. 34. *b* *Heb. labium.* [29] ut in historia Josephi, Gen. 37. & 41. [30] id est, rem abstrusissimam. [31] ut ante diluvium, Genes. 5. & 6. [32] ut Gen. 10. & 11. [33] Exodi 8. & 14. *c* *Hebr. non luce.* [34] Gen. 19. 11. & 2. Reg. 6. 18.

CAPUT XIII.

1 E N [1] omnia vidit oculus meus, audivit auris mea, & percepit sibi.

2 Utique quod scitis, scio ego quoq;: non sum inferior vobis.

3 [2] Profectò ego pro omnipotēte loquar, & disceptare pro Deo forti volo.

4 [3] Etenim vos concinnatores mendacii, medici nihili omnes estis.

5 [4] O *si* quis daret ut *a* omnino sileretis: nam esset vobis pro sapientia:

6 Audite jam disceptationem meam: & ad contentiones labiorum meorum attendite.

7 [5] An pro Deo forti loqui debetis iniquitatem? aut pro eo loqui debetis fraudem?

8 [6] An personam ejus accipere debetis; quum pro Deo forti contenditis?

9 [7] An bonum *futurum est* quum [8] perve-

[1] confirmatio superiorum; qua docet Ijob se ista omnia partim experientia cognovisse, partim fide habere explo ratissima: quam ob rem nos in superioribus exempla omnia ex priscis illis temporibus adduximus.

[2] altera pars ἀναζευῆς, confutatio universalis sermonum quos amici in Ijobum ad defendendam

dei justitiam habuerant, cujus propositio hoc versu est ejusmodi: vos me existimatis litigare adversus Deum, & illi (ut vobis quidem videtur) patrocinamini; sed ego contra translationem criminis instituam in vos, quia vos ii estis qui Deum patrocinio vestro offenditis, & gravem ei injuriam faciitis, quasi mendaciis causa ipsius defendenda esset.

[3] ἀπολογία instituti istius ἀπηγκλήματος a duabus causis; una, quod Deo nihil prosunt mentiendo; altera, quòd ne Ijobo quidem prosunt ineptis pharmacis & medicamentis adhibitis. [4] audientiam facit primùm καὶ εὐχῶ: deinde ab inhonesto, quia stultus qui tacet, sapiens reputabitur. Proverb. 17. 28. postremo ab utili, quia increpationem suam sperat utilem eis & salutarem fore. [a] *Hebr. silendo sileretis* [5] Propositio increpationis: Pro Deo loqui sanctum est; sed iniquitatem loqui impium. Iniquitatem verò vocat Ijob, quod ordinariam illam administrationem Dei, quam asseruit superiore capite, singuli pernegaverant, Eliphaz supra 5.3. & sequentibus: Bildad suprà 8. 11. & sequentibus: & Tzophar supra 11 13. & 20. [6] id est, an ita respectu personæ Dei abripimini, ut nullam habeatis rationem mei? quod ne quidem cum ipsius Dei justitia est consentaneum: sic infrà 10. vers. hactenus argumenta ab injusto.

[7] argumentum ab inutili; quo ostendit primum hanc rationem ipsis fore inutilem, hoc versu: deinde verò perniciosam justo judicio Dei, tribus versibus sequentibus. [8] id est, recognoscet & expendet patrocinium vestrum.

stigabit vos, si ut illuditur mortali, [9] illuseritis ei?

10 b Omninò reprehendet vos; *etiam* si clàm personam accipiatis:

11 [11] An nō excellentia ejus perturbat vos, & pavor ejus irruit in vos?

12 [12] Memoriæ vestri *sunt* c similes cineri; d tumulis luti altiora vestra.

13 [13] Silentes desistite à me, ut eloquar ego & [14] obveniat mihi quidvis.

14 [15] Quam ob rem [16] auferrem carnem meam dentibus meis, & [17] animam meam ponerem in manibus meis?

15 [18] Si enecaret me, nō sperarem? verumtamen vias meas ante faciem ejus probo.

16 [19] Etiam ipse mihi *erit* saluti: quamvis in conspectum ejus [20] hypocrita non veniat.

17 [21] Audite e indesinenter sermonem meum, & enunciationem meam auribus vestris.

18 [22] Ecce jam dispono judicium; scio me [23] fore justum.

19 [24] Quis *est* qui contendat mecum? [25] Si nunc silerem, exspirarem.

20 [26] Tantummodò duo ne facias contra me; tunc à facie tua non abscondam me.

21 [27] Manum tuam procul amove à me: & terror tuus ne perturbet me.

22 Deinde inclama, ut ego respondeam: aut eloquar, ut reddas responsum mihi:

23 [28] Quot mihi iniquitates & peccata *sint*; defectionem meam & peccatum meum notum fac mihi:

24 Quare faciem tuam abscondas, & [29] reputes me inimicum tibi.

25 [30] An folium impulsum exagitares? aut stipulam aridam persequereris?

26 Quòd [31] rescribis contra me amaritudines, & efficis ut possideam hæreditario jure [32] iniquitates pueritiæ meæ.

27 Ac [33] ponis in compede pedes meos, & [34] observans omnes semitas meas, [35] super radices pedum meorum imprimeris?

9 id est, mendaciis, cavillis, & tergiversationibus causam illius egeritis, quæ ad decipiendos homines & turpes causas velandas adhiberi solet.
b *Heb. reprehendendo reprehendet.*
10 id est, quātumvis obscuræ sint rationes vestræ, & hominum notitiam fugiant: tamen pater ille cælestis videt in secreto, & suo tempore reposciturus est.
11 alter locus ἐκ τοῦ ἀσυμφόρου q. d. nonne majestas Dei præsens vos percellit & deterret à me condemnando, ut etiam facit metus venturi illius judicii? superiore versu: gradatio.
12 id est, quicquid in vobis est maximè memorabile, & altum si cū Deo comparabitur, & reipsa, nihil est: confirmatio proximi argumenti ex comparatione conditionis nostræ cum excellentia Dei.
c *Hebr. similitudines.*
d *Hebr. altis luti.*
13 Conclusio ἀνασκευῆς, conjuncta transitione ad novam ἔκθεσιν. 14 id est, sinite me meo periculo loqui. 15 Occupatio: qua docet Ijob non esse cur de ipso metuant quasi desperante, ac præ desperatione adversus Deum contendente in suam ipsius perniciem. 16 id est, me ipsum in desperationem abiens consumerem? 17 id est, vitæ & animi mei omnem curam abjicerem? vide simile 1 Schem. 19.5. 18 Amplificatio occupationis à circumstantia mortis: quasi dicat, tātum abest ut omnem vitæ ac salutis meæ rationem abjecerim, ut potiùs in mortis angustiis fidem in Deum habiturus, rationem vitæ meæ apud eum depositurus, & salutem ab eo constantissimè exspectaturus sim, vero, simplice & integro animo. 19 nempè quia probat vias meas, ut mihi sum conscius. Sic ab illorum argumento sup. 4. 6. & alibi; confirmat sermonē suum Ijob sæpè. 20 qualem me cogitatis esse & nominatim vocavit Bildad supra 8.13. 21 Exordium ἐκθέσεως. e *Heb. audiendo.* 22 primum argumentum exordii, à bona fide & conscientia sua, quam statuit explicare corā Deo. 23 id est, justum habitum iri coram Deo. 24 quasi dicat, cùm Deus me justificet, quis intentabit crimina adversus me? sic Rom. 8.33. 25 secundum argumentum à necessitate. quasi dicat, rumperer, si hic æstus apud me continendus esset, & non daretur liber expostulandi locus. 26 altera pars Exordii, sermone converso ad Deum: qua postulat Ijob ut ad æquam & legitimam disceptationem causæ attendat Deus: idque duobus modis. unus; ut cesset ab infligendis plagis & inhibeat eas, vers. 21. alter, ut sibi ipsi det securitatem à plagis, & ipsius animum confirmet, quo audeat expostulare cum Deo, vers. 22 ut supra 9.34. 27 id est, plagas. metonymia. 28 Propositio summa, ac velut status totius causæ his duobus versibus; quia Ijob assumta actoris persona cum Deo expostulans, se tam benè sibi conscium esse ostendit, ut non possit statuere cum animo suo se propter peccata sua tam graviter flagellari: ac proinde si quid ejusmodi est (cujus se nescium profitetur) exponi sibi à Deo postulat. Dicit enim, Quot, id est, quid & quantum peccaverim, fac ut sciam. 29 id est, mecum, ut cum inimico, agas rigidissime. 30 primus locus contentionis veluti forensis, ad misericordiam adducens Deum ab indigno, per comparationem majestatis divinæ cum tenuitate sua: nam Ijob se cum folio depulso & quisquiliis arentibus comparat: judicium verò Dei gravissimis & vehementissimis figuris explicat, duobus versibus sequentibus: quasi dicat, indignum est majestate tua ut misellum homunciōnē & abjectissimum tot & tantis calamitatibus obruas. 31 id est judiciali rescripto tuo in me decernis plagas tam amaras atque difficiles: humanitùs dictum ex forensi usu. 32 id est, pœnas inde a pueritia mea iniquitate meritas. 33 id est, me coerces istis malis, quasi sontem compedibus vinctum. 34 id est, singulis his malis circumcludens me, quasi armatis custodibus, ut supra 10.17. 35 id est, vestigia iræ tuæ usq; ad extremos pedis articulos pertingunt, ut quum pes sontis totus uritur gravitate compedum, radices autem pedum vocat ipsos primores vel extremos pedes, qui in digitos quasi radicis partes diffunduntur.

CAPUT XIIII.

1 [1] Nam [2] iste velut putredo veterascit, ut vestis quam edit tinea,

CAPUT XIIII.

2 Homo natus muliere, brevis a ætate, & satur commotione.

3 Ut flos simulac egressus est, succiditur; & fugit velut umbra, neque consistit:

4 Etiam contra [3] istum [4] aperias oculum tuum? & me adducas in judicium tecum?

5 [5] Quis edat mundum ex immundo? ne unus *quidem*.

6 [6] Quandoquidem præcisi sunt dies ejus, numerus mensium ejus penes te *est*: determinationes ejus fecisti, quas non transgrediatur:

7 [7] Respice *aliorsum* ab eo, donec desistat: usq; dum [8] exsolverit, ut mercenarius, b diurnum suum.

8 [9] Nam est de arbore spes, si exscindatur, adhuc repullulaturam; & tenerum ramū ejus non destiturum.

9 Quum valdè senuerit in terra radix ejus, & in pulvere jam moriturus est pes ejus *succisæ*;

10 [10] Ex odore aquarum regerminat: & agit ramum [11] velut planta.

11 At vir moritur debilitate fractus: quúmque exspiravit homo, ubinam est?

12 [12] Abeuntibus aquis è lacu, ut flumen exsiccatum exarescit:

13 Ita vir quum occubuit, non resurgit [13] usquedum non *erunt* cæli: non excitabuntur *viri*, neque expergiscentur à somno suo.

14 [14] Utinam in sepulcro [15] occultares me, absconderes me donec aversa esset ira tua; disponeres mihi [16] determinationem, recordatus mei.

15 Quum moritur vir, an [17] revicturus est? omnibus diebus præfiniti temporis mei [18] sperarem, donec rediret immutatio mei:

16 [19] Revocares, & ego responderem tibi: opus manuum tuarum expeteres.

17 An [20] nunc [21] gressus meos numeras; *ac me* non [22] servas, propter peccatum meum?

18 *Et* obsignata *ut* in fasciculo defectione mea, [23] consuis *eum* ob iniquitatem meam?

19 Enimverò mons ruens decideret: & rupes refigeretur è loco suo:

20 [24] Lapides exterūt aquæ: c inundatione abripis è pulvere terræ sponte nascentia ejus: ita spem mortalis perdis.

1 ἐργασία est primi contentionum loci; quem versu 25. summatim proposuit Ijob: primum κατὰ θέσιν à conditione hominum universe: deinde καθ' ὑπόθεσιν, à conditione ipsius singulari.
2 homo natus muliere, vers. 2. cum folio & stipula comparatus.
a *Heb. diebus.*
3 hominem, ac nominatim me, qui sum ista conditione, & ex ipsorum numero: sic transitio fit à thesi ad hypothesin.
4 id est, nominatim respicis, & quæstionem habes?
5 secundus locus contentionis ἐκ τοῦ ἀδυνάτου ab impossibili. quasi dicat, si mecum peccatorum & immunditiæ nomine experiris, nosti neque me, neque alium mortalium quempiam suis viribus ab immunditia liberari posse; ac proinde aut judicium tuum gravissimum illis subeundum esse, aut adhibendam misericordiā tuam, quam tu ipse misertus infirmæ carnis promisisti. Gen. 8.21.
6 tertius locus captandæ misericordię ἐκ τοῦ πρέποντος, ab eo quod magis Deum misericordem decet quasi dicat, convenientius futurum est majestati tuæ ut præsente morte contentus sis, quam ut toto vitæ curriculo me miserum hominem rigidissimè & præter ordinem exagites. 7 vide sup. 7.19. 8 id est, transegerit vitam. b *Heb. diem suum.* 9 αἰτιολογία superioris loci ἐκ παραβολῆς, à comparatione contrarii, qua Dei misericordiam captat hoc modo: si homo tanta facultate præditus esset quantam habet arbor, quæ sine graviore periculo putatur & ad radicem usque cæditur, deinde facili negotio repullulat; existimarem lenius calamitates mihi perferendas esse: jam verò cùm neque ligneus sit homo, neque tam vividus ut semel occisus spōte repullulet, respice aliorsum à me, &c. 10 id est, vel tantillo humore: metaphora 11 id est, ac si novella planta, aut viviradix esset. 12 amplificatio ab altera similitudine aquarū pereuntium è lacu, id est, alveo sive conceptaculo suo: quam similitudinem aut à cognito exemplo, aut hypotheticè proposuit; cujusmodi exemplum memorabile est apud Dionem Nicæum in Augusto & Trajano. 13 id est, nunquam in vitam hanc revertetur. 14 quartus locus contentionis, optatum hypotheticum sive conditionale. si homo hanc vitam recepturus esset, ut versus sequens ostendit. 15 ut radix arboris absconditur terra, ubi ab externis injuriis tuta est. 16 id est, tempus quo vitam reciperem. 17 hac præsente vita. 18 de hac vita à calamitatibus immuni recipienda, ut pes arboris repullulans, si res ita se haberet. 19 in vitam hanc, & me redivivus sisterem. 20 Conclusio pathetica ex comparatione severitatis judiciorum Dei, hoc & sequente versu, cùm infirmitate omnium rerum creatarum, vers. 20. & 21. nominatim verò hominis, usque ad finem. 21 id est, singula facta mea recenses, & ad amussim metiris. 22 id est, perdis. μείωσις. 23 id est, si tanquam fasciculum consarcines consuasque, & universam peccatorum meorum recordationem accumules, quis mons? quæ rupes? quæ virtus rei creatæ ferat? 24 id est, continuis plagis, quantumvis in speciem mollibus edomas res durissimas, & res altissimè radicatas aufers. c *Heb. inundas.*

21 Prævales ei in æternum, ita ut abeat; & mutans vultum ejus dimittis eum.

22 [25] Si augeantur filii sui, ignorat: sin diminuantur, non animadvertit ad eos.

23 Tantummodò caro eius dolore in [26] ipso afficitur, & animus ejus de ipso luget.

[25] id est, morte allata, sensum omnem illis & notitiam rerum præsentium etiam charissimarum adimis.

[26] id est, dum vivit, & caro ejus semper doloribus infesta est, & animo semper aliquid mœroris hæret: adeò hæc vita abundat & circumfluit malis.

CAPUT XV.

Eliphaz altera hac oratione Ijobum insipientiæ & protervia in Deum nomine objurgans, revocat ad agnitionem peccati sui per comparationem justitiæ Dei: deinde justitiam Dei commendans à manifesto exitio impiorum in hac vita, Ijobum ab ista fiducia sua dehortatur.

1 CUi respondens Eliphaz Themanites, [1] dixit:

2 [2] An sapiens responderet scientiam *a* ventosam? aut [4] impleret Euro ventrem suum,

3 Disceptando verbo *quod* non prodest; & sermonibus quibus non proficit?

4 [5] Etiam tu irritam facis reverentiam; & detrahis confabulationem *b* cum *Deo* forti.

5 [6] Nam docet iniquitatem tuam os tuum; [7] cùm eligas *adhibere* linguam astutorum.

6 Condemnat te os tuum, non autem ego; & labia tua testantur contra te.

7 [8] An primus hominum genitus es? aut ante colles formatus es?

8 An arcanum Dei *c* intelligis? & [9] contrahis ad te sapientiam?

9 Quid nosti quod nesciamus? *quid* intelligis quod non *sit* apud nos?

10 Et canus, & decrepitus *est* inter nos; grandior quàm pater tuus *d* ætate.

11 [10] An parvæ *sunt* præ te consolationes *Dei* fortis? aut aliquid [11] obvolvit *eas* apud te?

12 Quid *e* abripit tibi animum tuum? aut [12] quid collimant oculi tui?

13 Quòd convertis contra Deum fortem [13] spiritum tuum, quum depromis ex ore tuo sermones?

14 [14] Quid *est* mortalis ut mundus sit? & ut justus sit, *quid* natus muliere?

15 En, sanctis suis non crediturus esset firmitatem: & *f* cælites non sunt mundi in oculis ejus:

16 Quãto magis abominabilis & fœtidus; vir [15] imbibens ut aquam iniquitatem?

17 [16] Indicabo tibi, audi me: nam id vidi quod enarrabo,

[1] Hujus responsionis summæ partes sunt duæ: κατασκευὴ sive confutatio sermonum Ijobi, usq; ad vers. 17. & κατασκευὴ sive confirmatio earumdem reprehensionum, quas ipse & alii Ijobo enunciaverãt, inde usque ad finem capitis.

[2] Exordium sive primus cõfutationis locus ἐκ τῆς τοῦ φίλου διαβολῆς, à criminatione Ijobi; quem locum bifariã tractat per communem locum, ver. 2. & 3. & per singularem hypothesin accommodationemq; ad Ijobum, tribus sequẽtibus.

[a] Heb. *venti.*

[3] id est, evanida ut ventus, quę nihil habet præter verba in ventos fugiẽtia.

[4] id est, intus in animo vanas, procellosas, ac fluctuantes cogitationes admitteret.

[5] id est, nunc demum video te planè desipere, omni reverentia & invocatione Dei abjecta. ita liberè criminatur, quod prius hypotheticè proposuerat, suprà 4.6. [b] Hebr. *coram Deo.* [6] ætiologia superioris criminationis, quasi dicat, nos non damnamus te; sed tu ipse: ut sequente versu. [7] id est, sciens & prudens cavilleris, vt solent astuti. [8] secundus confutationis locus ἐκ συγκρίσεως, id est, à contentione sive comparatione personarum colloquentium. quasi dicat, neque antiquitas, neque peritia, neque auctoritas in te sunt tantæ, ut nos ulla ratione superare possis; quod deinde amplificatur ἐξ ἀπιθάνου, id est, contraria assertione, vers. 10. Imò verò, inquit, nos tibi ætate, peritia & auctoritate præimus. [c] Heb. *in arcano Dei audis: sic Deuteronom.* 28.49. [9] id est, omnibus aliis ademtam tibi soli vindicas eam. [d] Hebraice, *diebus.*

[10] Tertius confutationis locus ἐκ τοῦ ἀκολούθου, à consequentibus, quo ita argumentatur: cùm nos non vulgares aliquas consolationes, sed divinas tibi proposuerimus, cujusmodi vir bonus non potest abiicere: omnino necesse est ut tu aut ex præfidentia tui labores, divinas consolationes fastidiente; aut aliquo præjudicato alióve studio abreptus sis; quid abripit tibi, &c. [11] id est, ita præstinguit oculos animi tui, ut illas non percipias, quasi res involucris tectas. [e] Hebr. *capit te corde tuo.* [12] id est, quid spectas? quo studio transversus raperis? metaphora à jaculatoribus sumta. [13] id est, animum indignatione accensum. [14] postremus confutationis locus, à comparatione naturæ humanæ cum divina, qua idem Eliphaz usus fuerat supra 4.17. & sequentibus. [f] Hebraicè, *cælo: metonymia.*

[15] id est, cui tam ordinarium est & familiare peccatum, quam cibus & potus. [16] κατασκευῆς, id est, secundæ partis in reprehensione, exordium: quo audientiam facit Eliphaz duobus argumentis, à testimonio experientiáque sua, & à communi sapientum, priscorum, potentiorum, justorúmque hominum consensione.

18 Quod sapientes nunciant; & non celant *acceptum* à majoribus suis:

19 [17] Quibus solis tradita fuit terra; ac non trãsibat alienum *quicquam* per medium eorum.

20 [18] Omnibus diebus improbi, [19] ipse doloribus se conficit: & *g* [20] pauci anni [21] reconditi sunt violento.

21 [22] Sonus pavorum *est* in auribus ejus; [23] in ipsa pace vastatorem invasurum eum.

22 [24] Non credit se rediturum è [25] tenebris; [26] sed explorari se *ut exponatur* gladio.

23 [27] Vagatur propter cibum, *dicens*, ubinam *inveniam?* scit paratum, ad manum ei esse diem tenebrarum.

24 Perturbãt eum oppressio & angustia: [28] prævalet ei, ut rex paratus cum pilata acie.

25 Quia intendit adversus *Deum* fortem manum suam: & contra omnipotentem [29] se exhibuit virum;

26 [30] Incurret ei in collum; [31] in *h* torosum *opus*, crepidines scutorum ejus.

27 Quia operuit vultum suum adipe suo; & [32] effecit strigas ad ilia:

28 [33] Et inhabitavit civitates excisas, domos quæ non inhabitabantur; quę [34] comparatæ fuissent se in acervos:

29 Non ditescet, neque stabunt opes ejus: [35] neq; extendet se in terra perfectio istorum:

30 [36] Non recedet à tenebris, tenerum ramum ejus arefaciet flamma: denique recedet [37] spiritu oris illius.

31 [38] Ne credat vanitati qui seducitur: nam vanitas futura est *i* compensatio ejus.

32 *k* Ante diem ejus [39] cõplebitur: [40] nam ramus ejus non virescet.

33 Violenter [41] auferet *Deus* omphacem ejus ut vitis; & abijciet sicut oleæ [42] florem ejus.

34 [43] Nam congregatio hypocritarum erit solitaria; & ignis absumet tentoria *l corruptorum* munere:

35 [44] Concipiendo molestiam ac pariendo laborem, dum venter eorum comparat dolum.

[17] id est, quibus ea auctoritate & potentia qua fuerunt præditi, inprimis usi sunt ad jus, bonum & æquum tuendum, & ad injustũ quidvis & alienũ à suo officio propulsandum.

[18] Propositio, qua conatur Eliphaz quod dixerat supra 5.3. probare, Improbum, utcunque prima specie efferri videatur, tamen tum assiduis suæ conscientiæ stimulis excitari, vexãri, & consternari; tum severissimis Dei judiciis flagellari & perdi in hac vita; quod Ijob singulis responsis suis diluerat.

[19] id est, ejus conscientia ipsum.

[g] Heb. *numerus annorum.*

[20] id est, facile numerabiles, sic passim.

[21] id est, dolores asservati justo judicio Dei, qui exponũtur infrà usque ad vers. 31. & vitam ipsius minuunt vehementissimè.

[22] id est, eum exagitat suus terror à sequentibus incommodis prout interminatur Deus Levitici 26.36. & Deuteronom. 28.65. [23] id est, omnibus diffidit. [24] id est, desperat; qui summus est diffidentiæ gradus. [25] id est, ex adversis. [26] Amplificatio prioris mali: Quasi dicat, ne iis quidem fidem habet, qui in ejus salutem intenti sunt: sed omneis statuit vitæ suæ insidias struere. [27] id est; terroribus conscientiæ ita divexatur, ut in maxima abundantia summè egeat, laboret de victu supra modum, & præsens exitium semper sibi adesse cogitet. [28] id est, ut potente, denso, & perpetuo exercitu contra se armato circumcluditur, & opprimitur terroribus conscientiæ suæ. Pilatam verò aciem, id est, confertam & pressam in orbem dicimus, ex auctoritate Varronis & Servii. [29] id est, arroganter Deum oppugnavit, ut Num. 15.30. est autem hic altera pars propositionis de judiciis Dei adhibitis ad præsentem pœnam improborum. [30] Humanitus dictum. Id est, quasi jugulo aut corporis trunco prehendens, impetum faciet in eum. [31] id est, in præsidia firmissima quibus circummunitus erat: hæc autem cum scutis toroso opere confectis, & crepidines torosas habentibus comparantur. [h] Hebr. *densitatem.* [32] id est, ita obesavit corpus, ut pingue in cute plicaturas effecerit. descriptio summæ abundantiæ, ut Psalm. 17.9. & 73.7

[33] id est, regionẽ labefactatam constituit & confirmavit ad munitionem suam: adeò potentia valuit. [34] id est, mox fuissent corruituræ: vide simile suprà 3.13. [35] id est, non procedent illi ampliùs in suo statu, qui alioquì perfectus videbatur. [36] id est, semper latebit in terra; aut si efferetur, mox tenerum ramum, &c. [37] id est, verbo & mandato ex ore procedente: humanitus dictum, ut Psalm. 33. [38] Conclusio ἐκ παλαίου obliquè Ijobum perstringens in tertia persona, qua dehortatur eum à fiducia vana, argumento sumto ab infelice hominum præfidentium exitu. [i] Heb. *permutatio.* [k] Heb. *non die ejus.* [38] nimirum compensatio, id est, antequam justum vitæ spatium decurrerit, in hac vita luet. [40] id est, neque facultatibus, neque genere, neque gloria secundabitur: allegoria arboris, hoc & sequente versu. [41] id est, tollet posteros ejus violentia, ut sideratione acinos viti adimit. [42] id est, gloriam & exspectationem, ut quum oleæ flores decutit sideratio. [43] Apodosis sive interpretatio superioris allegoriæ, Ijobum obliquè perstringens, cui ista obvenerant. [l] Hebr. *muneris.* [44] id est, dum ipsorum animus in eo tantum laborat, ut molestiam aliis afferat, aut eos circumveniat dolos allegoria frequens puerperii.

CAPUT XVI.

Ijob increpatis gravissimè amicis, ostendit quàm indignè ab ipsis exagitetur, quam graviter

manu Dei prematur, & quantopere se ipse abjiciat: deinde confirmationem gravissima reprehensione redorsus, patronum & cognitorem à Deo sibi dari petit ad tuendam gloriam Dei & innocentiam suam coram omnibus. Postremò amicos ad resipiscentiam hortatus concludit sibi tantùm de morte cogitandum esse.

1 RE Spondens verò Ijob, [1] dixit:
2 [2] Audivi hujusmodi multa: [3] consolatores molesti omnes estis.
3 [4] An finis *est* verbis *a* ventosis? [5] aut quid exacerbat te, ut respondeas?
4 [6] Etiámne ego sicut vos eloquerer? si esset [7] anima vestra loco animæ meæ, accumularem contra vos verba? aut [8] moverem contra vos caput meum?
5 [9] Fortificarem vos ore meo: & motus labiorum meorum cohiberet *dolorem vestrum.*
6 [10] Si loquar, non cohibetur dolor meus: si desistam, quid à me abit?
7 Tantùm nunc [11] fatigat me: [12] desolasti *me* toto [13] cœtu meo.
8 Quòd rugas obduxisti mihi, pro [14] teste est: & exsurgens in me macies mea, in facie mea testatur.
9 [15] Ira sua rapit, quasi intestino odio prosequatur me, frendit contra me dentibus suis: *quasi* hostis meus, *b* aciem oculorum suorum vibrat in me.
10 [16] Distendunt contra me os suũ, [17] probrosè percutiunt maxillas meas: unà contrà me congregantur.
11 [18] Dedidit me Deus fortis [19] iniquo: & in manus improborum inclinavit [20] me.
12 Tranquillus eram & [21] disrupit me, & prehendens cervice mea dissipavit me; & erexit me sibi in scopum.
13 Circumstant adversum me [22] jaculatores ejus, [23] dissecat renes meos, nec parcit; effundit in terram fel meum.
14 [24] Irrumpit in me *c* irruptione alia ad aliam; incurrit in me ut robustus.
15 [25] Cilicium [26] consui ad ulcerosam cutem meam: redactus sum in pulverem [27] cornu meo.
16 Facies mea lutulenta effecta est præ fletu; denique palpebris meis [28] *adést* umbra lethalis.
17 [29] Propterea quòd non *est* [30] violentia in manibus meis; ideò oratio mea pura *est hæc.*
18 [31] O terra, [32] ne tegas sanguinem meum; & [33] ne sit locus clamori meo.
19 [34] Etiam nunc ecce in cælis testem meũ, & conscium meum in excelsis.
20 [35] In ludibrium traducũt me amici mei: [36] apud Deum stillat oculus meus:
21 [37] Ut disceptet *causam* viri cum Deo; sicut filius hominis *causam* amici sui.
22 [38] Nam *d* anni paucissimi evenerunt, & [39] itinere *unde* non sum reversurus abeo.

CAPUT XVII.

23 Spiritus meus corruptus est, dies mei exstinguuntur, [40] sepulcra mea *sunt.*

[1] Hujus responsionis summæ partes sunt tres: Ἀνασκευὴ sive confutatio, à versu 2. usque ad vers. 17. Κατασκευὴ sive confirmatio, præcedentis suæ querimoniæ, usque ad versum 9. cap. 17. Et postremò epilogus.
[2] Confutationis exordium ἐκ τῆς τῶν φησάντων ἀλαζονείας, a criminatione confabulantium, partim ex locis insitis, ℣. 2. & 3. partim ex assumto, vers. 4. & sequentibus. Est autem hîc primus ἐκ τοῦ ἀζυμφόρου, ab inutili: ait enim inutiliter res sibi perspectas toties recantari.
[3] secundus locus ab inhonesto, quod molestiam misero inhonestè & præter officium afferat.
[4] id est, satisne dixisti? sic nominatim compellat Eliphazum.
[a] *Heb. venti.*
[5] Tertius locus ab injusto, injustè hominem non lacessitum in calamitosum invehi.
[6] assumtus locus per hypothesin, à comparatione personæ suæ, & officii quod amicis exhibiturus esset, si loco ipsius versarentur.
[7] id est, si vos essetis loco meo.
[8] id est, riderémne & ludificarer vos? ut 2. Reg. 19. 21.
[9] ὑποφορὰ, subjectio sui officii quod præstiturus esset.
[10] Secnnda pars Κατασκευῆς, narratio flagellorum Dei & injuriæ quam ab amicis accipiebat Ijob: ut harum partium inter se comparatione amplificetur indignitas facti. Sensus est, semper, loquens & tacens doloribus excrucior, prout sequentia ostendunt usque ad versum 10.
[11] dolor meus.
[12] Apostrophe ad Deum.
[13] id est, familia, supra 1. cap. & amicis.
[14] quantopere fatiget me dolor.
[15] metaphoricæ loquutiones de Deo humanitùs dictæ.
[b] *Hebr. oculos suos acuit in me.*
[16] id est, inflant buccas, & pleno ore debacchantur in me: alterum narrationis membrum, ut observatum est in vers. 6.
[17] id est, me palam in os afficiunt inhumanissimis contumeliis.
[18] Amplificatio superioris querimoniæ à damnis antè acceptis Chaldæorum Sabæorúmque operâ, suprà cap. 1, & Dei ipsius manu, versu sequente: quorum utrumque exaggeratur ex circumstantia temporis: quod tum maxime ex insperato accidit tanta calamitas, quum secundis rebus uteretur. quasi dicat, Ego cùm hostium quos non offenderam injuria, tum manus Dei violentia pressus, omnino diffluo; his duobus versibus: sed accedit jam ab amicis istis cumulus iste calamitatum, ut in me certatim velut in scopum jaculentur, adeóque in virum Deo & hominibus exosum, quod hîc allegoricè verbis castrensibus exponitur.
[19] Chaldæis & Sabæis.
[20] id est, res meas: synecdoche.
[21] igne & turbine, suprà cap. 1.
[22] uxor, amici, & alii conviciis me proscindentes: elegans metaphora, ut Genes. 49. 23.
[23] id est, morbis & malis, tamquam immissis telis, undequaque confodit totum corpus meum & ejus intimas partes; cùm supra præcordia, ubi jecur cum felle situm est, tum infra præcordia, ubi renes velut sagittis transverberat.
[24] id est, infligit mihi subinde recentes plagas vehementissimè.
[c] *Heb. irruptione ante faciem irruptionis.*
[25] altera amplificatio querimoniæ ab effectis, duobus versibus: quod per tantas ærumnas in luctu, ignominia, squalore, & præsentissima morte versatur.
[26] id est, adeò manant ulcera corporis mei, ut lugubris amictus, quem primò superiorum ærumnarum causa indueram, suprà 1. & 2. carni meæ quasi consutus hæserit.
[27] id est, robur & gloria mea in pulverem abiverunt: quanto magis cætera?
[28] id est, caligant oculi mei tamquã moribundi.
[29] Trãsitio ad κατασκευὴν, argumento à bona fide & conscientia sua.
[30] id est, maleficium illud quod exprobrãt mihi amici mei.
[31] Exordium patheticum: cujus summa est, Ijobum terram & res omnes creatas obtestari, ut innocẽtiæ ipsius testificationem edant: inprimis verò Deum, ut partim adversantes sibi redarguat, partim Ijobi causam probet.
[32] imprecatio hypothetica. quasi dicat, si quam cædem maleficiúmve quod objicitis patravi, illud revelet ac testificetur terra.
[33] id est, ne in cælum efferatur recipiatúrve clamor meus, si sum ejusmodi.
[34] prior causa imprecationis à testimonio Dei, & conscientiæ suæ.
[35] posterior causa imprecationis à persona adversariorum, quod ne in intimis quidem amicis inveniat fidem, qua cognoscant de æquitate causæ suæ.
[36] Propositio καταστατικὴ sive (ut vocant) constitutiva causæ quam in sequentibus acturus est, quasi dicat, à Deo cum lacrymis peto ut disceptet, &c.
[37] Status causæ, ut alterutram partem litigantem adversus Deum compescat auctoritate sua & causam hominum inter se litigantium definiat humana ratione: quemadmodum jam bis postulavit suprà 9. 34. & 13. 20.
[38] ætiologia constitutionis causæ quæ modò dicta est, à persona sua. q. d. Deum vellem jamjam in præsentia disceptationem in se recipere, quia ad mortem propero.
[d] *Heb. anni numeri: simile est Genes. 34. 29.*
[39] ut suprà 7. 9. & 10.
[40] q. d. aliis omnibus rebus valedico atque renuncio.

CAPUT XVII.

1 QUandoquidem [1] non sunt [2] ludificationes apud me; sed in [3] exacerbatione istorum pernoctat oculus meus:
2 [4] Dispone, quæso, *a* consponsorem mihi tecum: quis est? [5] manui meæ plaudatur.
3 [6] Nam animum istorum [7] abscondisti ab intellectu: idcirco [8] non exaltaturus es.
4 [9] Incumbere adulationi indicabit amicos; oculos verò *b* deditorum ei [10] defecturos.
5 Nam fore ut [11] instituat me ad præsidendum populis; quamvis *c* tympanotribarum materia antè fuerim,
6 [12] Caligétque præ indignatione oculus meus, & membra mea velut [13] umbra *sint* omnia.
7 [14] Obstupescant recti super hac *re*; & innocens contra hypocritam sese excitet.
8 Et [15] contineat justus viam suam; mundúsque manibus *d* ampliùs fortificetur.
9 [16] Enimverò *e* quotquot estis [17] revertimini, & venite quæso: nam non invenio inter vos sapientem.

[1] Secunda pars κατασκευῆς, petitio cujus causæ summatim, vers. 1. petitionis summa, vers. 2. continentur.
[2] id est, criminationes quibus isti ludificantur me: metonymia.
[3] id est, isti dies noctesque non cessant exacerbare animum meum.
[4] id est, efficite ut unus aliquis tuam & meam causam uno patrocinio defendat adversus istos, & tua ac mea causa vadimoniũ conspondeat: inest autẽ huic forensi loquendi formulæ synecdoche, quum petit sponsorem vadimonii, i. qui consponso vadimonio se sistat, causam agat utriusque, &c.
[a] *Hebr. conspondere mihi: infinitivus pro nomine.*
[5] id est, spondeatur mihi porrecta manu ab eo quisquis sit: synecdoche à communi spondentium forma: cui similis est Jirmeiæ 50. 15.
[6] ἐργασία causarum quæ positæ sunt vers. 1. primùm à persona adversariorum, vers. 3. & 4. deinde à sua, versibus sequentibus.
[7] id est, fecisti ut nihil intelligant, ac proinde causa cadent.
[8] secundùm illos judicando.
[9] Propositio summa orationis quam consponsor habiturus esset ad asserendam Dei justitiam & innocentiam. Ejus autem duæ sunt partes: una, ἔλεγξις vel redargutio amicorum, eventu eorum conjuncta, hoc vers. altera, confirmatio Ijobi & defensio conjuncta Dei promissionibus de eventu secundo, primùm quidem erga ipsum, vers. 5. & 6. deinde vero erga Ecclesiam & pios omneis, vers. 7. & 8.
[b] *Hebr filiorum ejus* adulationis.
[10] id est, fore ut confusi abeant, dejectis in terram oculis.
[11] id est, restituat me Deus in dignitatem meam, & altiùs provehat.
[c] *Hebraicè, τυμπανισμὸς,* sive ut ita dicamus, tympanizatio.
[12] id est, totus humore exhauriar ac viribus.
[13] corporis, ac non ampliùs corpus: hyperbole.
[14] id est, animo, dictis, & factis viri boni glorientur in Deo, & de hypocritarum confusione exsultent: summus finis agendæ istius causæ, duobus versibus.
[15] id est, perseveret in sua justitia, ac non istarum offensionum argumento avertatur.
[d] *Hebr. addat fortitudinem.*
[16] Epilogus, cujus partes sunt duæ: una hortationis ad amicos conjuncta reprehensione sermonum antecedentium: altera; querimonia tristis de miseria conditionis suæ.
[e] *Hebr. omnes ipsi: ut 1. Reg. 22. 28.*
[17] id est, resipiscite.

10 Dies mei præterierunt: [18] cogitationes meæ avulſæ ſunt; *f* [19] quas poſſidere ſolebat animus meus.

11 [20] Noctem diſponunt diei; luci propinquæ, ob [21] tenebras.

12 [22] Si exſpectem, ſepulcrum domus mea *eſt*: in tenebris [23] inſtruo ſtrata mea.

13 Foveam appello, [24] pater meus es: [25] matrem meam & ſororem meam, vermes.

14 [26] Et ubi jam *eſt* exſpectatio mea? aut ipſam exſpectationē meā quis contempletur?

15 [27] Vectibus *g* ſepulcralibus deſcendent; ſiquidem pariter in pulvere *h* deſcenſus *earum futurus eſt*.

[18] de diebus meis & ſtatu illorum recuperando. *f* *Hebr. poſſeſſiones cordis mei.* [19] id eſt, fauſtæ illæ & lætæ cogitationes quas animus meus fretus bonitate conſcientiæ & benedictione Dei proprio quodam jure ſibi vindicabat. [20] id eſt, præſentium malorum cogitationes efficiunt, ut dies, quamvis lucidus, mihi ſit nox; prout ſequentibus explicatur. [21] id eſt, calamitates, ut ſuprà 15.22. [22] reſtitutionem mei quam proponitis, fruſtra exſpectavero. [23] id eſt, jam me ad jacendum in ſepulcro compono, qui tenebrarum eſt locus, ſuprà 10.21. [24] id eſt, tuus domeſticus ſum, ut filius parentum. [25] id eſt, cognationis veſtræ ſum: hyperbolæ, quibus ſignificat ſe jam omnem iſtius vitæ cogitationem & uſum abdicaſſe. [26] quaſi dicat, quid eſt quod in animo meo poſſit exſpectationem iſtam quam proponitis accendere? aut quis ita dejectus & morti proximus, vitæ præſentis redintegrationem contemplari? ſic loquitur ex præſente ſenſu carnis, prout judicium fieri poterat humanitus. [27] id eſt, mox videbitis iſtas exſpectationes quas prædicatis, unà cum corpore feretro efferri in ſepulcrum; unà intercident cum hac vita mea. *g* *Hebr. ſepulcri.* *h* *Hebr. deſcenſus* erit.

Caput XVIII.

Bildad Ijobum graviſſimè increpat, velut omnia ſibi arrogantem, & amicorū monita judiciaq; Dei damnantem: deinde elegantiſſimis allegoriis improborū ſtatum infelicem percurrit.

1 Cui reſpōdens Bildad Schuchites, [1] dixit:

2 [2] Quouſque [3] imponetis fines ſermonibus? *quouſque* inſtruetis, ut poſteà loquamur?

3 [4] Quare reputamur ut jumenta? ſordemus in oculis veſtris?

4 [5] O qui diſcerpit animam ſuam ira ſua, an propter te derelinquetur terra, & refigetur rupes è loco ſuo?

5 [6] Imò [7] lux improborum exſtinguitur; neque ſplendet [8] ſcintilla ignis ejus:

6 [9] Lux tenebricoſa fit in tentorio ejus; & lucerna ejus in eo exſtinguitur.

7 [10] Anguntur greſſus roboris ejus; & dejicit eum conſilium ſuum.

8 Nam [11] immittitur in rete pedibus ſuis; & in caſſem indeſinenter ambulat:

9 Prehendit *eum* calcaneo laqueus; conſtringens prævalet ei [12] horridus:

10 Abſconditus eſt in terra funiculus ejus; & decipula ejus in ſemita.

11 [13] Circumquaq; perturbant eum [14] terrores; & [15] disjiciunt eum ad pedes ejus.

12 [16] Fit famelicum robur ejus; & [17] calamitas comparatur ad latus ejus.

13 [18] Comedit [19] vectes cutis ejus, comedit vectes ejus [20] primogenitus mortis.

14 [21] Avulsâ à tentorio ejus fiduciâ ejus, adigit eum *terror* ad [22] regem terrorum:

15 [23] Habitat in tentorio ejus ut non *ſit fiducia* ei; ſpargitur ſuper habitaculum ejus ſulphur.

16 [24] Infernè radices ejus exareſcunt; & ſupernè ſucciditur ramus ejus.

17 [25] Memoria ejus perit è terra; neq; nomen *eſt* ei *a* in plateis.

18 *b* Depellitur à luce in tenebras; & à terra habitabili deturbatur.

19 Neque filius ei, neque nepos in populo ejus; neq; ſuperſtes ullus *eſt* in habitationibus ejus.

20 De die ejus ſtupent poſteri; & præſentes apprehendunt horrorem.

21 Profectò iſta ſunt tabernacula iniqui; & iſte locus *viri c* non agnoſcentis *Deum* fortem.

[1] Iſtius reſponſionis ſummæ partes ſunt duæ: Exordiū patheticū conſtans pura reprehenſione Ijobi; uſq; ad verſum 5; & Propoſitio, ad finem uſque: cujus ſtatus eſt, utcunq; ſe Ijob pertinaciter velit defendere, tamen abundè ex comparatione juſtitiæ Dei cum judiciis præſentibus & dictis factiſque Ijobi, amicorū dicta confirmari; Ijobi verò confutari. [2] Exordium ex abrupto, velut hominis ſe in medium ſermonem Ijobi inferentis perturbato animo. Eſt autem totum epitimeticum, cujus increpationis loci ſunt duo; ab indigno, verſ. 2. & 3. & ab impoſſibili, verſ. 4. [3] plurale eſt ironicum per conceſſionem, quaſi dicat, quandoquidem tu unus in ſententia tua inſtar omnium noſtrûm haberi vis, eſto ſanè; an continuò dignum eſt ut ſilentium indicas nobis arbitratu tuo? deinde per gradationem; an etiam ut docendi nos auctoritatem tibi uni arroges, & loquendi formulas præſcribas? [4] ſecundus locus ab indigno, per gradationem. q. d. an dignum eſt nos à te toties proſcindi; ac non majoris fieri quam beſtiæ rationis expertes, & cum rebus ſordidiſſimis & abjectiſſimis comparari? ſupra 12.7. & 17.3. & 9. [5] alterum membrum Exordii ἐκ τοῦ ἀδυνάτου, ab impoſſibili, amplificatum illuſtri comparatione, hoc modo: tu ipſe vides cū animo tuo, te nihil ira tua & indignatione amplius conſequi, quàm ut teipſum excarnifices (quod tamen negauerat Ijob ſupra 13.14.) putares ne te qui ultrò in perniciē tuam ruis, efficere poſſe ut omnia ſurſum deorſum ferantur, aut cælum terræ miſceatur? atqui perinde facis quum ordinem juſtitiæ Dei oppugnas, arrogans juſtitiam tibi, ac proinde abjudicans Deo, ac ſi ordinem ſapientiſſimæ iſtius adminiſtrationis convelleres: nam idem eſt juſtiſſimus adminiſtrator hominum, & ſapientiſſimus omnium creaturarum rector Deus. [6] Propoſitio theſeos, id eſt, documenti univerſalis de infelicè impiorum exitu; cujus accommodatio ad Ijobum aut tacitè fiebat, aut ab Ijobo in capite ſequente interrupta eſt. [7] ſic refellit propoſitionem Ijobi dicentis, utcunq; ſibi benè ſit conſcius: tamen exſtingui dies ſuos, ſup. 16.23. [8] id eſt, vel tantillum proſperitate utitur. In vetere codice manu ſcripto mutata litera una legitur, ambitus ignis ejus, quod per gradationem ita accipiendum eſſet, neque lucem ejus duraturam, neque tum quidem quum ingentem focum accenderit præbiturum lucem. eſt autem his duobus verſibus prima allegoria lucis ad figurandā conditionem improborum. [9] id eſt, aut imaginaria eſt proſperitas, ſi qua eſt; aut ſtatim diſperit. [10] Secunda allegoria à feris & avibus, quibus ſemper comparatæ ſunt tendiculæ; qua oſtendit quamlibet proſperitatem improbi, ut firmiſſima videatur, eſſe perexiguam & peranguſtam, adeóque ſuis conſiliis ruere: ita confirmat dictum Eliphazi ſupra 15.20. & ſequent. [11] Deo diſponente, & illum ſuo ipſius facto deturbante. [12] nimirum venator ſive auceps, ut ſupra 5.5.

[13] tertia allegoria ab exemplo forēſi reorum, qui graviſſimis criminibus tenentur, uſque ad verſum 16. [14] ut lictores & apparitores regis, cujus meminit verſus 14. Sic enim iſti ſatellites in tota hac allegoria nominantur. [15] id eſt, fugientis & vagabundi veſtigiis inſiſtunt, perſequēdo reum, donec ſiſtant ipſum regi. [16] id eſt, ſpoliatur omnibus bonis, quæ in indicem relata annotantur fiſco. [17] id eſt, tormentis ſubjicitur, & tunditur lateribus, ut mancipia & ſontes tundebantur olim. [18] id eſt, graviſſima fame premitur, dum cognoſcitur cauſa ejus: hyperbole. [19] id eſt, artus qui trunco corporis, ut vectes, infixi hærent. [20] id eſt, cruentiſſima mors ac funeſtiſſima. nam Hebræi res ſummas in ſuo genere primogenitas vocant, quaſi dicas, duplas: metaphora ſumta a primogenitorum jure, de quo Deu. 21.17. ſic Jeſchahjæ 15.3. [21] id eſt, omnibus quibus confidebat puta liberis, familia, bonis, & ſi quæ ſunt ejuſmodi, deportatis, omnia addicuntur regi. [22] id eſt, principem, qui terrori eſt improbis. Eſt autem hæc periphraſis mortis improbos percellentis, ut præcedente verſu. [23] id eſt, poſtquam cauſâ cognitâ ab illo abjudicata ſunt bona, immittuntur lictores ad incendendas ædes ejus, in facti perpetuam deteſtationem. [24] quarta allegoria, qua idem fuerat uſus ſupra 8.16. & ſequentibus. [25] Apodoſis ſive accommodatio ſuperiorum allegoriarum ad theſin de ſtatu improbi, ut obliquè perſtringat Ijobum. Sunt autem hæc ſumma illius capita: ignominia, ipſius & poſterorum excidium, omnium admiratio & horror de judiciis in eum, ac poſtremò cædis illius obliteratio. *a* *Hebr. in facie plateæ.* *b* *Hebr. depellunt eum, deturbant eum: impersonaliter ſumtum, ut ſupra* 7.3. *c* *vel quem non agnoſcit Deus fortis.*

Caput XIX.

Ijob rejectis ſuperioribus contumeliis amicos explicatione ſuarū ærumnarū ad miſericordiam hortatur; fidem & innocentiam ſuam palam fieri optat teſtificatione Dei, & beneficio reſurrectionis vitæq; æternæ ſe conſolatur: poſtremò illos dehortatur ab inſectatione ſui.

1 Reſpondens verò Ijob, [1] dixit:

2 [2] Quouſque mœrore afficietis animum meum; & attereris me ſermonibus?

3 Jam [3] *a* decies ignominia affeciſtis me: nō erubeſcitis *quòd* obfirmatis vos cōtra me.

4 [4] Enimverò *b* eſto, erraverim; mecum [5] pernoctet error meus.

5 An verò contra me *c* ampliùs debetis diſceptare? an diſceptare cōtra me probro meo?

6 [6] Agnoſcite jam quòd Deus [7] ſubvertit me, & rete ſuum circumegit mihi.

7 En exclamans violentiam, [8] non tamen exaudior: vociferanti non *adeſt* judicium.

8 [9] Viam meam ſepſit ut non poſſim tranſire; & ſemitis meis tenebras appoſuit:

9 *d* Gloria mea me nudavit; & amovit coronam capitis mei.

[1] Hujus reſponſionis Ijobi ſummæ partes ſunt tres: ἀνασκευὴ ſive confutatio ſuperiorū criminationum, cōiuncta deprecatione pathetica, uſque ad verſ. 23: κατασκευὴ ſive cōfirmatio fidei & innocentię ſuæ, verſib. 6. & Concluſio de amicorum erga ſe officio, verſ. ultimo. [2] Exordium ἀνασκευῆς ex abrupto, ad refellendum illud quo utebatur Bildad, ſupra 18. Sunt autem illius loci duo; unus, ab injuſto, verſ. 2; alter, ab inhoneſto & maximè importuno, verſ. 3. [3] id eſt, multoties: finitus numerus pro infinito, ut Levitici 26.26. *a* *Heb. decem vicibus.* [4] primus locus ἀνασκευῆς hypotheticus, ſive per conceſſionem dictus, ἐκ τοῦ ἀδίκου, ab injuſto. nam ſic argumentatur Ijob: Jam profeſſus ſum integritatem fidei & conſcientiæ meæ: ſed ut illud taceam, & confitear me errando provocaſſe iram Dei, an continuò dignum eſt vobis, ut miſerias accumuletis miſero, & numeroſas, & falſis probris conjunctas? *b* *Heb. verè.* [5] id eſt adhuc hæream in errore meo: metaphora. *c* *Heb. amplificabitis* diſceptare? [6] alter locus ἀνασκευῆς ἐκ τοῦ πρέποντος, ab honeſto: honeſtum eſſe ut calamitates afflicti cognoſcantur, & miſericordia de illis capiatur; quas propterea Ijob explicat, uſque ad verſum 21: deinde amicorum miſericordiam implorat. [7] id eſt, de priſtino ſtatu dejecit, quaſi volucrem irretitam. [8] id eſt, non ſublevor ab iſtis calamitatibus. [9] ut ſupra 3.22. *d* *Heb. gloriam meam a me nudavit: hypallage.*

10 [10] Demolitus eſt me circumquaq; [11] ut abeam; & [12] amovit tamquam arboris exſpectationem meam:

11 Et accendens contra me iram ſuam, reputavit me ſibi ſicut hoſtes ſuos:

12 Simul advenientes [13] turmę ejus, aggerârunt cõtra me viam ſuam; & caſtra fecerunt circa tentorium meum.

13 [14] Fratres meos procul à me abegit; & familiares mei [15] tantùm abalienant ſe à me:

14 Deſinunt propinqui mei, & noti mei obliviſcuntur mei:

15 Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ *e* extraneum reputant me; alienigena ſum in oculis eorum.

16 Servum meum inclamo, ſed nõ reſpondet; dum ore meo deprecor eum:

17 Spiritus meus [16] alienus eſt uxori meæ; utcunque ſupplicem per [17] filios ventris mei:

18 Etiam parvuli ſpernunt me; quum ſurgo: obloquuntur mihi:

19 Abominãtur me omnes homines *f* intimi mihi; & quos diligo averſantur me.

20 Cuti meæ [18] ut carni meæ adhærent oſſa mea; denique ereptus ſum [19] cum cute dentium meorum.

21 [20] Miſeremini mei, miſeremini mei, vos amici mei; quia manus Dei plagis afficit me.

22 [21] Quare perſequimini me, ſicut *Deus* fortis? & [22] carne mea non ſaturamini?

23 [23] O *ſi* quis jam daret [24] ut ſcriberentur ſermones mei: *ô ſi* quis daret ut in libro exſculperentur:

24 [25] Stylo ferreo atque [26] plumbo, in perpetuum in rupe inciderentur.

25 [27] EQUIDEM ego [28] novi [29] redemtorem meum [30] vivere; & [31] poſteriorem ſuper pulverem reſurrecturum:

26 Et poſtquã *vermes* cõfoderint [32] iſtud, evigilante me; tum carne mea me viſurum eſſe Deum.

27 [33] *Idem* qui ſum, ac non alienus viſurus ſum mihi, & oculi mei aſpecturi: *tamen* conſumuntur [34] renes mei in ſinu meo,

28 [35] Quia dicitis; quid perſequimur eum?

[10] id eſt, abſaqueavit & deruit, tamquam terram arboris radicitùs exſtirpandæ.
[11] id eſt, peream, ex uſu Arabum.
[12] id eſt, evulſum exarefecit me, ſine ſpe reſtitutionis.
[13] id eſt, multiplices copię afflictionum ipſi miniſtrãtium contra me: elegans allegoria à forma caſtrẽſi.
[14] id eſt, auxiliaribus deſtituit me: quod alterũ eſt damnum in re militari.
[15] id eſt, non niſi alieni ſunt à me: illorum nemo accedit me.
e Hebr. in extraneum.
[16] id eſt, avertit faciem ſuam à me, ac ſi gravè olentem halitum à me non poſſet ferre.
[17] id eſt, per ſanctum jus conjugii, & fructus ejus.
f Hebr. ſecreti mei.
[18] id eſt, ut naturaliter ſolent adhærere carni.
[19] id eſt, labiis. q.d. nihil remanſit integrum præter ſermonis inſtrumenta.
[20] tertius locus αὐτάρκειας, nimirum πάθους: quo miſericordiam implorat à commemoratione ſuarum calamitatum, duobus verſibus.

[21] q.d. ſatis eſto vobis me tantopere à Deo premi. [22] q.d. ſatis eſto vobis carnem meam eſſe conſumtam; neque velut immanes feræ etiam oſſa quæ ſuperſunt comminuite. [23] Κατασκευὴ ſive confirmatio, in qua fidem ſermonum ſuorum apud amicos pathetico voto ſive oratione confirmat, his duobus verſibus: deinde fiduciam ſuam in Deum de ſalute æterna & carnis reſurrectione profitens ſe bona fide & conſcientia præditum eſſe coram Deo & hominibus oſtendit, verſibus 3. & injuriam amicorum teſtatur inſtituta fidei ſuæ & integritatis cum injuria illà comparatione, verſ. 28. [24] ut palàm & in æternum teſtata fieret fides mea & æquitas cauſæ meæ. [25] id eſt, cælo ad literas exarandas. [26] in ſulcos literarum infuſo. [27] propoſitio rei, quam inſcribi optavit Ijob, ut perpetuum exſtaret documentum & ſuæ piæ fidei, & acceptæ injuriæ q. d. ſciant ergo poſteri, ſi neſcire vultis: nam fruſtra laboro ut probem vobis juſtitiam meam. hæc verò demum eſt gloria mea, nimirum teſtificatio conſcientiæ meæ; qua ita acquieſco in promiſſionibus Dei de reſurrectione & vita æterna mihi ipſi obventura, ut hoc me adverſus omnium tentationum procellas, ac nominatim contumelias veſtras conſoletur. [28] fidei notitia. [29] ſive vindicem, qui tum perſonam meam ab interitu tandem vindicaturus eſt in æternum adventu ſuo, tum cauſam meam nunc a procellis totius mundi & contumeliis veſtris. Eſt autem is Deus Pater in Filio per Spiritum. [30] ac proinde utcunque cauſam meam homines oblivione ſepeliant, tamen illam integram apud Deum vivum aſſervari. [31] id eſt, hominem redivivum die reſurrectionis in adventu Chriſti: nam poſterior homo, qualis in reſurrectione futurus eſt, cum hoc priore cõparatur, ut 1. Cor. 15. 45. Etũ haud ſcio an totum hunc verſ. de perſona Chriſti Redemtoris oporteat accipi in hanc ſententiam: novi & amplector certa fide Redemtorem meum Chriſtum: qui quidem jam reipſa & ab æterno vivit, qua Deus eſt: qua homo verò, vel ſecundùm humanitatem Redemtor meus poſterior tempore futurus eſt, ſed prior tamẽ reſurrecturus & futurus primitiæ dormientium. 1. Cor. 15. 20. nam vivificabitur unuſquiſque ſuo ordine: primitiæ, Chriſtus; poſtea qui ſunt Chriſti in adventu ipſius. Ergo poſterior quidem futurus eſt tempore (inquit Ijob) ſed reſurrecturus prior, hoc verſu: poſtea verò evigilabo, ut cæteri qui ſunt Chriſti, in adventu per vocem ipſius, ſequente verſu. [32] iſtas reliquias mei prioris hominis, recubituri in pulvere. Eſt autem ὑστερον πρότερον in his verbis. [33] id eſt, ego ipſe hac mea ipſius carne, hiſce oculis. 1. Cor. 15. 53. & ſequentibus. [34] id eſt, conſumor totus, ab una parte ad alteram: ſynecdoche. [35] id eſt, negatis quod modò vobis exprobravi, verſ. 22. ſic autem accipitur perſequendi vel inſectandi verbum, Gal. 4. 29 quamobrem etiam perſequutiones iſtius generis iniquitates cruentæ appellantur, ſequente verſ.

[36] cùm radix rei inſit mihi.

29 [37] Metuite vobis *g* à gladio: nam æſtum iræ *excitant* [38] iniquitates *h* cruentæ, [39] ut cognoſcatis quod ex jure *eſt*.

[36] id eſt, cum pia fide in Deum radicatus ſim, qua perrexi adhuc in mea integritate, & nunc verba veritatis coram Deo profero, ut fidei radicatæ in ipſo fructus; non autem folia aut fallaces verborum flores, quales effunditis. [37] Concluſio ἀποτελεσματικὴ. *g* Heb. à facie gladii. [38] vide in verſ. 28. *h* Heb. gladii. [39] id eſt, ut ſaltem metu & horrore judiciorum ejus ad officium cognoſcendum perfungendúmque erga afflictum revocemini.

CAPUT XX.

Tzophar occaſione ex verbis Ijobi ſumta eamdem propoſitionem de miſero improborum exitio repetit; & à juſtitia Dei, exemplis ordinariis, atque auctoritate verbi divini confirmat.

1 CUi reſpondẽs Tzophar Nahamathites, [1] dixit:

2 [2] Propterea cogitationes me reducunt *ut loquar*: propter *illud* inquam [3] feſtinatio mea *eſt* in me.

3 Caſtigationem *a* ignominioſam mihi audio: ſed ſpiritus ex intelligentia mea jubet me [4] reſpondere.

4 [5] An hoc noſti? ab æterno, *b* ex quo poſuit *Deus* hominem ſuper terram,

5 [6] Cantum improborum [7] à propinquo, & lætitiam hypocritæ uſque ad momentum *eſſe?*

6 [8] Si aſcenderit in cælos excellentia ejus; & caput ejus nubem ipſam attigerit:

7 Sicut ſtercus ipſius, in perpetuum peribit: qui viderant eum, dicent, ubi eſt?

8 [9] Tamquam ſomnium avolat quod non inveniunt; & fugatur ut viſum nocturnum.

9 Oculus qui contuebatur eum non perget; neque ampliùs contemplabitur eum *in* loco ipſius.

10 [10] Filii ejus [11] ſtudent gratificari tenuibus; etiam manus ipſius coguntur reſtituere [12] ſubſtantiam ſuam.

11 [13] Oſſa ejus implentur [14] *peccato* adoleſcentiæ ejus; donec cum eo in pulvere jaceat.

12 [15] Quum dulce fuerit in ore ipſius malum, [16] celaverit illud ſub lingua ſua;

13 Parcens ei [17] non dereliquerit illud; ſed continuerit illud *c* intra palatum ſuum:

14 [18] Cibus ejus in viſcera ejus converſus, [19] fel aſpidum *d* in ipſo *fiet*.

15 Opes abſorpſit; & evomit illas: è ventre ejus depellit eas *Deus* fortis.

16 [20] Venenum aſpidum ſuxerit; occiderit eum lingua viperæ.

[1] Hujus reſponſionis ſummæ partes ſunt tres: Exordium, verſ. 2. & 3: κατασκευὴ ſive confirmatio ſuperioris propoſitionis, Improbis malè eſſe, à verſ. 4. ad 29. & Concluſio.
[2] quod dicis nobis metuendum eſſe a Deo & explorandum quid ſit ex jure, ſupra 19. 29. Eſt autem hic exordium conſtans duabus partibus: quarum una audientiam facit & neceſſitatem proponẽdę iſtius doctrinæ oſtendit ἐκ τοῦ δικαίου, ab juſto, quod objecerat Ijob; altera ab honeſto per cõceſſionem, verſu 3. qua oſtẽdit Tzophar, ſe hoc ſponte carni & infirmitati Ijobi cedere, ut ipſos afficiat probris; ſe illis nihil moveri, ac proinde nolle refellendis illis operam dare: ſed tantùm in rebus in medium afferendis, quarum teſtimonium perhibeat Spiritus Dei ſpiritui ſuo.

[3] id eſt, ſtudium eloquendi ſtimulat, urget, & accelerat me. [4] Hebr. ignominiæ meæ. [4] ad quæſtionem videlicet, omiſſis probris quæ in nos conjicis. [5] Confirmationis ἔκθεσις ſive propoſitio, Malis male eſſe: quam eo graviùs enunciat, quod nominatim appellat conſcientiam Ijobi, & exempla omnium temporum adducit. *b* Hebraicè, à ponere hominem. [6] id eſt, proſperitatem: metonymia. [7] id eſt, modò tantùm & recens cœpiſſe, ac mox deſinere. [8] ἐξεργασία ſuperioris propoſitionis, uſque ad finem capitis. eſt autem hic primus ejus locus per conceſſionem hyperbolicam. [9] alterum ſimile ad amplificationem ſuperioris loci, de vanitate & interitu improbi, per comparationem ſomnii, cujus rem non inveniant ſomniantes, quum evigilant: ſic Jeſchahjæ 29. 7. & 8. [10] ſecundus locus de calamitate improbi, non ipſum tantùm, ſed poſteros etiam pervadente. [11] id eſt, tenuiores ſunt ipſis tenuibus. [12] quam tenuibus ademerat. [13] amplificatio prioris loci de perſona malefici, per comparationem proſperi ſtatus quo abuſus eſt, cum flagellis & judicijs Dei ſubſequentibus. [14] id eſt, ſupplicium anteactæ vitæ inde ab adoleſcentia hominem totum proſternit, velut tabes aut putredo exedens oſſa ejus.
[15] allegoria de ſtatu improborum, quinque verſibus; qua improborum mala cum cibis comparantur, quæ ipſis venenata & exitialia dicuntur eſſe.
[16] nimirum illud veluti cibum mandens. [17] id eſt, non exſpuerit, ut ſequens membrum oſtendit: his autem verbis figurat hypocritam, & obliquè Ijobum perſtringit, docens Deum pœnas ab illo repoſcere non quidem palam malè actæ vitæ; ſed malæ mentis & mali animi, cujus venenum ipſe cogatur ebibere.
c Hebraicè, in medio palati.
[18] id eſt, malum quod comparabat animo, ut cibus comparatur ore. [19] id eſt, fit venenum lethale ei. *d* Hebraice, in medio ejus. [20] id eſt, perinde cedet ipſi maleficium ſuum, ac ſi venenum hauſiſſet potentiſſimum, aut à vipera fuiſſet morſus.

[21] elegans apostrophe quasi exsultantis adversus improbum, & ingentem illius exspectationem ludificantis, cum illustribus hyperbolis. [22] id est, affluentiam rerum secundarum suavium & molliter sibi ex animi sententia succedentium. [23] amplificatio per hypothesin: etiamsi posteà laboret sedulo, & suo labore lacunā damni à Deo illati expleturus sibi videatur & opes amissas compensaturus, fructum non percipiet tamen, ne raptim quidem, ac non gaudebit eo.

17 [21] Ne spectet rivos; flumina, torrentes [22] mellis & butyri.

18 [23] Repetens laborem, non absorbebit tamen: vel *e* compensationem opum suarum, non [24] exsultabit tamen:

19 Quia quassavit, dereliquit tenues; domos diripuit, non exstruxit eas.

20 [25] Nam nihil experitur tranquilli in [26] ventre suo: cum re desiderabili sua nō proripit *se*.

21 [27] Non *est* residuum cibo ejus: propterea non manet prosperitas ejus.

22 Quum plena est sufficientia ejus, [28] angustia est ei: omnis manus molesti invadit eum.

23 *Quum* est impleturus ventrem suum, immittit in eum *Deus* æstuantem iram suam: *quam* depulit in eum loco cibi ejus.

24 Fugientem ab armis ferreis, transverberat eum arcus chalybeus.

25 Stringentis *gladius* [29] exit è corpore, & [30] coruscus è felle ejus: [31] abeuntem invadunt terrores.

26 Omnes tenebræ reconditę sunt in [32] repositis ei, consumit eum ignis [33] non accensum flatu: cōteritur superstes in tētorio ejus.

27 [34] Retegunt cæli iniquitatē ejus, & terra insurgens in eum.

28 [35] Demigrat proventus domus ejus, [36] defluunt *omnia* in die iræ illius.

29 [37] Hæc *est* portio hominis improbi à Deo; & possessio [38] *f* sermonis ejus à Deo forti.

e Hebr. opes compensationis suæ: hypallage. [24] id est, fruetur: sicut exponitur sequente versu. [25] ætiologia superioris doctrinæ de vana felicitate improborum, primùm ab infirmitate ipsorum, versibus tribus: deinde à judicio Dei persequentis; sive immediatē (ut loquuntur) a 23. versu usque ad 26; sive mediatē & rerum creatarum opera, vers. 27. & 28. [26] id est, in se: synecdoche, qua utitur propter superiorem allegoriam cibi. [27] id est, totum alimentum ei adimitur, ut Psalmo 59. [28] partim à terroribus conscientiæ, partim ab hominibus quos molestia affecerit, sentit angustias tum maximè, quum se fruiturum putat copiæ cornu & abundantia summa: sic deinceps sequentia. [29] id est, transadigit corpus & viscera effundit. [30] gladius: nomen est ex epitheto: vide Jechezk. 21.15. [31] id est, dum ista effugit, ruit in alia: sic Hamosi 5.19. [32] id est, asservatis ei à Deo. [33] id est, sponte ardentem, ut stipulæ aut stupæ: ut Jesch. 1.31. & 5.24. ita comparatus est ad incendium, ut cremium aut arefactum lignum: sic etiam Jechezk. 21.3. [34] id est, exserunt & notam omnibus faciunt, exsequentes judicium Dei. [35] in jus possessionémque alterius. [36] id est, Stillant & diffluunt velut aquæ. [37] Conclusio, qua Tzophar conatur Ijobum adducere in sententiam suam ab operibus Dei & ab auctoritate verbi ejus. [38] id est, quam ipse sibi comparat sermonibus istis & maledicentia sua. *f Hebr. in dicere ipsi à Deo forti.*

CAPUT XXI.

Ijob aculeis Tzopharis stimulatus graviùs amicos increpat, propositionem ipsorum de infelicitate improborum confutat ratione, exemplis, & auctoritate Dei: quæ deinde nominatim sibi accommodat, & amicorum consolationes responsáque arguit.

[1] Istius orationis, quæ tota est αἰασκευαστικὴ, partes sunt tres: Exordium faciendæ audientiæ causa, à versu 2. ad 7. Propositio αἰασκευῆς, à versu 7. ad 34. & Conclusio, v. 34.

1 RESpondens verò Ijob, [1] dixit:

2 [2] Audite *a* indesinenter sermonem meū; & sit istud *loco* consolationū vestrarum.

3 [3] Ferte me dū ego eloquutus fuero; postmodùm verò *b* [4] eloquiū meum subsannato.

4 [5] An ego apud hominem querimoniam meam *instituo?* & [6] si est cur *conquerar*, non *c* angustaretur spiritus meus?

5 [7] Respicite ad me, & stupore corripiami-

[2] id est, ne me interpellate aut abrumpite sermonem meum, ut antè aliquoties fecistis. Est autem primus locus Exordii ab officio eorum, quasi dicat, quandoquidem non potestis me alia ratione consolari, saltem silentio me juvate; & si patienter me audietis, ponam hoc in consolationis loco. [a] *Hebr. audiendo.* [3] amplificatio superioris loci. quasi dicat, saltem ad tempus ferte, &c. [b] *Hebraicè, eloqui meum.* [4] apostrophe ad Tzopharem, qui verba Ijobi abrumpens ironicè ea deluserat, suprà 20.2. [5] secundus locus exordii à consilio suo: non est mihi, inquit, res vobiscum, aut cum ullo homine; ad Deum fertur oratio mea, qui expostulandi facultatem non intercludit mihi. [6] tertius locus ἐκ τοῦ πρέποντος, ab honesto: inhonestum atque inhumanum est vos mihi intercipere facultatē conquerendi in angustia spiritus mei. hinc oritur exhortatio ad officium humanitatis, sequente versu. [c] *Hebr. abbreviaretur: sic Exod. 6.8.* [7] id est, istæ calamitates meæ quæ vobis ob oculos versantur, vos saltem ad stuporem & silentium adducant.

ni; & apponite manum ad os.

6 [8] Certè si recordarer, confestim conturbarer; & apprehenderetur caro mea horrore.

7 [9] Cur improbi [10] vivunt? veterascunt? etjam valent viribus?

8 Semen eorum firmum est ante eos cum eis; & prognati eorum in oculis eorum.

9 Domibus eorum pax à pavore *est*: neq; [11] virga Deus instat eis.

10 Bos ejus init, nec ejicit semen; *d* enititur vacca ejus, neque abortit.

11 Emittunt ut gregem parvulos suos; & nati eorum saltitant:

12 Vociferantur ad tympanum & citharam; & lætantur ad sonum organi.

13 Inveterant in bono dies suos; deinde momento *in* sepulcrum descendunt.

14 [12] Dicunt itaq; *Deo* forti, recede à nobis; nam notitia viarum tuarum nō delectamur:

15 Quid est omnipotēs, ut colamus eū? aut quid proficiemus, quū intercedemus apud eū?

16 [13] En non *est* in manu eorū bonum eorum: cōsilium improborū procul abest à me.

17 [14] Quoties [15] lucerna improborum exstinguitur, & supervenit eis interitus ipsorū? dolores impertitur *Deus* ira sua?

18 *Quoties* sunt ut palea coram vento, & ut gluma quam surripit turbo?

19 *Quoties* Deus reponit filiis illius iniquitatem illius? rependit illi, & [16] cognoscit?

20 *Quoties* vident oculi illius perniciem suam, & de ęstuante ira omnipotētis [17] bibit?

21 Nam [18] quod *est* studium illius de familia sua post se, [19] quum *e* brevi menses illius truncabuntur?

22 [20] An Deum fortem *quisquam* docebit scientiam; qua ipse [21] excelsos judicet?

23 [22] Hic moritur in [23] robore perfectionis suę: totus tranquillissimus & quietus;

24 [24] Cuius mulctralia plena fuerunt lacte; & medulla ossium ejus irrigua:

25 Ille verò moritur animo amaro; qui nō fruitus est bono:

26 Pariter in pulvere jacent; & vermis obtegit eos.

27 [25] En novi cogitationes vestras; & commenta *quæ* de me *f* iniquè comminiscimini.

[8] id est, si vel tantum meminissem tāta calamitatis, quā alius ferret aut ego ipse antè expertus essem; consternaret me sola recordatio & commiseratio illius: quanto magis vos præsentes, si animum advertetis, necessarium est obstupescere ad calamitatem meam? amplificatio superioris exhortationis hypothetica, apersona sua. [9] ἀνασκευὴ sive confutatio illius argumentationis; Improbos esse quibus malè cedit: cujus partes sunt duæ; una καθ' ὅλου, sive generatim enūciata de statu improborū, usque ad vicesimū septimū versum, altera κατ' ὑπόθεσιν, per singularem accommodationem ad Ijobum. Refellit autem ἀξίωμα illud primùm per argumentationem contrariam; dicitis improbitatem esse in causa cur improbi malè pereant; quid ergo causæ est, cur improbi & impii prosperētur? hæc usq; ad 16. versū; deinde ab exemplo ostendit non esse illud perpetuum, imò potius infrequentius esse ut improbi vexentur malis: ad convellendum ἀξίωμα amicorū, & argumentationem suam confirmandam. [10] id est, bona constitutione corporis gaudent; prosperitate liberorum, versu 8: tranquillitate familiæ, versu 9; fœtura animaliū, versu 10; copia & lascivia, versu 11; & 12. & tandem non languida morte utuntur, versu 13. [11] id est, castigatione ulla. [d] *Heb. liberat.* [12] Amplificatio argumenti superioris, à gravitate illorum impietatis in Deum, quę blasphemis sermonibus illorum μιμητικῶς exprimitur, duobus versibus. [13] Occupatio, qua utitur Ijob, ne existimarent amici eum hac specie ad impietatem allectum esse, aut in præsentia allici. Hæc eò, inquit, non dico, quòd aut existimem illos penes se habere auctoritatem in res suas arbitratu suo, aut quòd animus meus in studium ejusmodi rapiatur: nam mens mea & animus meus ab istis cogitationibus & consiliis absunt quàm longissimè: sed ut ostendam vanitatem propositionis vestræ. [14] Confirmatio ab exemplo, ut supra dictum est in vers. 7. Quoties, inquit, quasi dicat, non ita frequenter eveniunt ista ut exstinguatur, &c. [15] vide suprà 18.5. & 6. [16] id est, quæstionem habet; hysterosis. [17] id est, inebriatur & conturbatur effusis calamitatibus: frequens metaphora. [18] id est, ut Deus ipsum viventem non excitat malis; sic non excitat ipsum animus ejus aut conscientia, ut sit sollicitus de rebus post mortē eventuris familiæ suæ. [19] descriptio impendentis mortis. [e] *Hebr. numero.*

[20] Conclusio prioris membri αἰασκευῆς, constans duobus capitibus; explicatione brevi juris sive officii nostri, & facti sive eventus cum jure comparati hic verò primùm agitur de officio hominum in suspiciendis ac non definiendis Dei judiciis; quia ita statuit Ijob; cum hæc, inquit, ita se habeant, & improbi frequentius in hac vita secundis rebus, quàm adversis utantur; ne putetis, aut vestrum, aut meum, aut cujusquam mortalis esse, ut Deo præfigat præsentium judiciorum legem; perinde ac si quid, qua ratione, aut quando in improbos agendum sit ignoraret. [21] id est, elatos animo, & secundis rebus. [22] alterum membrum conclusionis, de facto quod communi omnium ætatum experientia commonstratur. q. d. insipientis est de hominibus à præsente eventu judicare, sapientis verò Deo committere; cùm tota hæc administratio & eventus sit adeò hominibus incertus. [23] id est, in perfectissima felicitate, quanta apud homines esse potest. [24] id est, qui omnibus bonis, quę fortunæ & corporis vocant, abundat: synecdoche. [25] altera pars αἰασκευῆς, attingēs singulariter personam Ijobi; cujus membra sunt duo; ἔκθεσις sive propositio, his duobus versibus; & confutatio, versibus sequentibus. [f] *Hebr. violenter facitis.*

28 Vos dicere, [26] ubi *est* domus [27] ingenui? & ubi [28] tentorium habitationum [29] improborum?

29 [30] An non interrogasti transeuntes viâ? & [31] signa eorum non agnoscetis?

30 [32] Nam in die calamitatis subtrahitur malus; in die indignationũ exportantur *mali*.

31 Quis indicat ei in faciẽ viam ejus? quum ipse *malè* fecit, quis rependit ei?

32 [33] Tandem ipse in sepulcra effertur; & apud tumulum assiduus est.

33 [34] Dulcescunt ei glebæ vallis; & post se omnes homines [35] trahit, ut ante eum *fuerunt* innumeri.

34 [36] Quo modo ergo consolaremini me vanitate; cùm responsionibus vestris reliqua sit prævaricatio?

[26] Ironia, qua utitur Ijob, ut eò meliùs amicorum animos effingat. [27] id est, nobilis, principem antè a gentis, nimirum Ijobi. [28] id est, magnificum, ex multis habitationibus constans, ut sunt prætoria & principum ædes. [29] sic filios & familiam Ijobi perstringit. [30] Confutatio ἐκ τοῦ ἀπόπου; absurdum est, inquit, vos nescire quod omnibus è plebe notum est, nõ consulere vos quemquam, neq; agnoscere. [31] id est, exempla, quæ quùm eis eveniunt, aliis sunt documento: hæc autem explicantur versibus seq. [32] Confutationis locus ab exemplis, αὐταπόδοτοι. nam sic respondet Ijob objectioni amicorum: quod dicitis; Malos male perire, ac proinde me in perditionem istam devenisse propter improbitatem meam, falsissimum est; cum plerumque improbi à pervadẽtibus calamitatibus immunes sint, nullius judicium subeant, aut ab ullo in ordinem cogantur. Inde enim ex contrario sequitur (quod Ijob reticet) in viros bonos istas calamitates incidere. [33] Occupatio objectionis istius; Atqui in sepulcrum effertur improbus: cui respondet Ijob tribus argumentis; primùm satis esse ad institutum ut commodè vitâ transegerit & calamitates prævenerit morte; deinde sepulcrum ipsum consolationi esse, quòd vacuum sit ab istis calamitatibus & mutationibus, ut suprà 3.16. & sequentibus, & 10.22. postremo quòd morte nihil accidit ei, quin cum omnibus hominibus omnium ætatum commune sit. [34] hyperbolæ, per prosopopœiam sensum & humanas actiones mortuis tribuentes. [35] id est, sequentes habet, quasi ipsos traheret naturæ lege: metaphora. [36] Conclusio, qua asserit Ijob ex superioribus, inanes esse tum consolationes tum disceptationes eorum: consolationes quidem, quia vanæ erant, & nihil ad se accommodatæ; disceptationes verò, quia etiam in Deum & in Ijobum altercando peccabant.

Caput XXII.

Eliphaz Ijobum à contentione adversus Deum revocans justitiam Dei asserit, injustitiæ & impietatis Ijobum arguit, exemplo diluvii deterret, & ad seriam resipiscentiam ac tempestivam revocat, adjũctis Dei promissionibus.

1 CUi respondens Eliphaz Themanites, [1] dixit:

2 [2] An *Deo* forti prodesse potest vir? quum prodest, ex eo prosperatur *Deus*?

3 [3] An oblectationi *est* omnipotenti, quòd justificas te? aut an lucro, quòd integras asseris vias tuas?

4 [4] An de religione tua argueret te? veniret tecum in judicium?

5 Nónne [5] malitia tua multa *est*? neque *est* finis iniquitatibus tuis?

6 [6] Nam pignus acceperis à fratribus tuis immeritò; & *a* [7] nudos nudaveris vestibus suis:

7 Non aquam bibendam lasso dederis; & à famelico prohibueris panem:

8 Prætereà viri *b* lacertosi [8] fuerit terra hęc; & acceptus persona habitaverit in ea:

9 Viduas dimiseris vacuas; & lacertus *uterque* pupillis contritus fuerit.

10 [9] Ideóque circumstant te laquei; & perturbat te pavor repentinus:

11 Aut tenebrę, ne videas; & agmen aquarum obtegit te.

12 [10] An non Deus [11] *est*, *inquis*, *in* altitudine cœli? & aspice summitatem siderum, ut excelsa sunt.

13 Ideo dicis, quid nosceret Deus fortis? an per caliginem [12] judicaret?

14 Densæ nubes latibulum *sunt* ei, ut non aspiciat; & ambitum cælorum obambulat.

15 [13] An [14] semitam *c* priscam observâsti, quam triverunt homines *d* vani?

16 [15] Qui corrugati sunt quum nondum *esset* tempus; [16] fluvio effuso *in* fundamentum eorum?

17 [17] Qui dicebant *Deo* forti, recede à nobis? & [18] quid facturus fuisset omnipotẽs illis?

18 [19] Horum quidem domos ipse impleverat bono: [20] at cõsilium improborum procul *abest* à me.

19 Videntes justi [21] lætantur; & innocens [22] subsannat eos.

20 [23] Quum nondum exscinditur [24] substantia nostra; & [25] residuum illorum absumit ignis:

21 [26] Assuesce, quæso, cum illo, & pacem habe: in his obveniet tibi bonum.

22 Recipe, quæso, ex ore ejus legem; repone dicta ejus in animo tuo.

23 Si [27] revertêris usq; ad omnipotentem, [28] *e* instauraberis; procul amovebis iniquitatem à tentoriis tuis:

24 [29] Idque ponendo pro pulvere lectissimum aurum; & pro rupe *f* [30] Ophirinum *aurum* [31] fluviatile.

25 [32] Erítq; omnipotens lectissimum aurum tuum; & argentum virésque tibi.

26 Nam tum in omnipotente te ipsum oblectabis; quũ attolles ad Deũ faciem tuam,

27 Supplex orabis eum; & exaudiet te; & [33] vota tua persolves.

28 Quum primùm decernes sermonem, *g* præstabit tibi; & in viis tuis resplẽdebit lux.

29 Quum [34] depresserint *quemquam*, & cogitabis exaltationem *ejus*; tum demissum oculis servabit *Deus*:

30 Liberabit *h* noxium; erítque liberatus puritate manuum tuarum.

[1] Hujus orationis summæ partes sunt duæ: prior ἐπιμυθητικὴ sive continens reprehensionem vitæ dictorũque Ijobi, usque ad 20. ver. posterior παρακλητικὴ sive hortatoria ad resipiscentiam, adjunctis amplis promissionibus, usq; ad finem. [2] reprehensionis sive confutationis locus primus, ἐκ τοῦ ἀδυνάτου: quo ostendit Eliphaz non esse cur Ijob tãtopere apud Deum & coram ipsis de sua integritate glorietur: nam (inquit) ut homo sit optimus, non potest Deum sibi ullo beneficio obstringere; ac proinde non potes tibi ipsi coram illo confidere, quasi de ipso bene sis meritus. [3] secundus locus, ab inutili: non conducere, aut ad gratiam promerendam, aut ad ullam aliam utilitatem, si quis se velit justificare coram Deo: Luc. 17. 10. [4] tertius locus à natura Dei justissima, abs qua virum religiosum & sanctum non castigatum iri docet, hoc versu; sed contra severissimam hanc castigationem arguit monimentum esse summæ & infinitæ malitiæ Ijobi, versu seq. [5] nempe cum te sic castiget Deus. [6] secunda pars reprehensionis, amplificatio proximè præcedentis loci de malitia Ijobi: cujus partes sunt duæ, injuria in homines, usque ad vers. 12. & impietas in Deum, usque ad 15. vers. Harum autem criminationum quia status conjecturalis est, & magis in præsumtionibus quàm certis probationibus positus; futuro utitur, pignus acceperis, nudaveris &c. q.d. necesse est ut fatearis te aut hoc, aut illud, aut omnia commisisse, si bene attenderis ad justitiam judiciorum Dei. [a] Hebr. *vestes nudorum nudaveris*: *hypallage*. [7] id est, qui jam nudi sunt propter injuriam tuam. [b] Hebr. *brachii*. [8] puta injusta dissimulatione aut judicio tuo. [9] accommodatio ad justitiam Dei, quasi ultiones sumentem de inhumanitate Ijobi, quatuor metaphoris.

[10] secundum caput confirmationis de Ijobi impietate in Deũ, quã Eliphaz partim ex causa quæ agebatur; partim ex superioribus Ijobi verbis astruere conatur per mimesin illius, his tribus versibus, est autem hîc eclipsis qualem ante observavimus 1. Reg 20. 34. & 2. Re. 9. 27. [11] q. d. ideóq; longiss. à nobis abest. [12] id est, judicis partes ageret. [13] tertius reprehensionis locus, ab exemplo eorũ qui diluvio olim perierunt, usque ad vers. 20. [14] id est, rationem vitæ quam sequuti sunt, & exitum eorũ, de quo vers. seq. [c] Hebr. *seculi*. [d] Hebr. *vanitatis*. [15] id est, intempesta morte abrepti sunt, & diluvio mersi: corrugantur enim hominũ mersorum & diu in aquis fluctuantium corpora: synecdoche [16] aquis diluvii terram inundantibus. [17] sua impietate & protervia, ut sup. 21. 14. [18] aliud pro justitia sua: sic Ijobũ obliquè mordet & fodicat. [19] q. d. ad tempus quidem abundaverũt Dei beneficiis, abusi sunt turpiter, & tamquam de spolijs Dei ipsius triumphaverunt. [20] epiphonema, quo resumtis Ijobi verbis supra 21. 16. partim velut præripit illi aversationem hanc, tamquam indignè ea abutenti; partim sibi vendicat & piis omnibus, sequente versu. [21] approbantes & gratulantes judicio Dei. [22] vitam malè gestam improbans. [23] secunda pars, hortatio ad resipiscentiam, cujus propositiones sunt duæ; una de officio Ijobi, tribus versibus; altera de promissionibus, quæ omni resipiscenti misericordiâ Dei comparatæ sunt. [24] id est, humana natura, vel genus: sic monet Ijobum à circumstantia temporis: quasi dicat, dum adhuc stas vivus, & dum adhuc potes utilem exspectationem venturi illius judicii præciperé animo tuo: nam hæc vera est piorum ac fidelium nota in Vetere & Novo Testamento passim, exspectatio extremi judicii, in secundo adventu Christi. [25] id est, reliquos peccatores, servatos igni in diem damnationis & exitii impiorum, Jeschahjæ 66. 15. & sequentibus, & 2. Pet. 3. 7. & sequentibus. [26] propositio generalis officii & promissionum: nam officium assuescendi cum Deo & pacem colendi exponitur versu sequente; promissiones verò, reliquo capite. [27] id est, seria resipiscentia utêris, & fructus ejus proferes. [28] id est, tu ipse, personæ, res, & facultates tuæ, non tantùm redintegrabuntur; sed etiam gloriosius curabuntur à Deo, vers. 24. & 25; optata tibi succedent omnia, & illustrabuntur à Deo, 26. 27. & 28. versibus; denique & tibi ex istis calamitatibus emergenti benedicetur, & aliis propter te, vers. 29. & 30. [e] Heb. *ædificaberis*. [29] allegorica hyperbole ad figurandam instaurationem, sermone translato à structoribus. [f] Hebr. *fluminum Ophirum*: vel *fluminibus*. [30] id est, præstantissimum, de quo 1. Reg. 10. 11. [31] id est, lectissimum ex Ophirino: nam nullum aurum absolutius est fluviato, ut cursu ipso tritúq; perpolitum. Plinius lib. 33. cap. 4. Posset tamen non incõmodè ad copiam referri, si ita interpreteris, fluminibus Ophirum, quasi dicat, qui aurum non pluris facit quam rupem, etiamsi peremne illius largúmq; flumen flueret. [32] quasi dicat, aut si non abundabit aurum, obtinebis quod est pretiosius auro, adeóque pretiosissimum, nempe Deum creatorem dominumque omnium. [33] id est, nulla tibi à Deo nisi gratias agendi occasio dabitur. [g] Hebraicè, *exsurget vel stabit tibi*. [34] id est, tanta erit illius erga te benedictio, ut etiam aliorum misereatur qui non fuerint innocentes, propter te, ex promissione facta Abrahamo Gen. 11. 35. & 18. 24. & sequentibus. atque huc videtur spectasse Propheta Jechezkel 14. 14. & sequentibus, ubi Ijobi intercessio cum Noachi & Danielis intercessione conjungitur. [h] Hebr. *non innocentem*.

CAPUT XXIII.

Ijob ægrè ferens objurgationem amicorum, sibi judicium constitui a Deo petit; fidem suam & integritatem profitetur in mediis calamitatibus. Deinde propositione aliorum convellens, docet improbis in hac vita plurimùm bene esse; Deum verò tempus judiciorum sibi asservare; & quomodo & quando decrevit, ea demum in improbos familiámque eorum exsequi.

1 CUi respondens Ijob,[1] dixit:

2 [2] Etiam hodie rebellionem *haberi* querimoniam meam?[3] *quum a* plaga mea gravis exsistit supra gemitum meum?

3 [4] O *si* quis daret *ut b* scirem invenire eũ; pervenirem usque ad sedem ejus.

4 [5] Dissererem coram eo causam; & os meum implerem [6] argumentis.

5 Cognoscerem *quibus* verbis responderet mihi: & intelligerem quid diceret mihi.

6 [7] An pro amplitudine viriũ litigaret mecum? non; sed ipse apponeret ad me *animum*.

7 [8] Illic rectus disceptat cum eo; & [9] liberarem me in perpetuum à judice meo:

8 ([10] En si antrorsum ivero, non aderit: si verò retrorsum, non animadvertam eum:

9 Quum aget ipse *ad* sinistram, nõ tamen videbo:[11] operiet dexteram *plagam*, nec tamẽ respiciam)

10 [12] Quum recognovisset viam quæ *est* apud me, probavisset me,[13] sicut aurũ exirem.

11 [14] Gressum ejus retinuit pes meus: viam ejus observavi; ut non declinarem:

12 Præceptum labiorum ejus, ut non dimoverem: suprà quàm penum meam recondidi sermones oris ejus.

13 [15] Sed si ipse [16] contra unum *agit* quis revocet eum? quod animus ejus cupit, id efficit.

14 Nam perficit statutum *c* de me; & [17] hujusmodi multa sunt penes eum.

15 Propterea à [18] à facie ejus perturbor; dum considero, expavesco ab eo:

16 Quia *Deus* fortis [19] emollit animum meum; & omnipotens perturbat me:

17 [20] Cùm nondum excisus sim à conspectu tenebrarum; aut à conspectu meo operiat caliginem.

[1] Hujus orationis summæ partes sunt duæ: una est Κατασκευὴ sive cõfirmatio hypotheseos de fide & innocentia Ijobi, usq; ad cap. 24. altera Ανασκευὴ sive cõfutatio theseos, qua conati fuerãt amici Ijobum improbitatis evincere à præsentibus calamitatib[9].

[2] Κατασκευῆς exordium patheticũ ex abrupto: quo conqueritur Ijob sibi injuriam fieri, & eo graviorem quo cum majoribus calamitatibus cõflictatur.

[3] i. gravius affligor quàm ut possim pro gravitate ingemiscere: amplificatio injuriæ, ut supra 6.4.

[a] Hebr. manus: *metonymia, ut inf.* 27.11.

[4] Κατασκευῆς primus locus ab optato, quo docet Ijob se bona fide & conscientia fretũ maximè expetere ut sistatur corã Deo: quod copiosè explicat usq; ad v. 11.

[b] Heb. *ut scirem & invenirem.* [5] i. dispositè & ex ordine cum ipso agerem. [6] innocentiæ meæ: sic exponuntur expostulantis partes, hoc & seq. versu. [7] alterum caput forensis administrationis, de partibus judicis, q. d. constat mihi mea innocentia, quam ego scio non oppugnatum, sed confirmatum iri à Deo, vt justissimus est. [8] Confirmatio à thesi: non patiuntur (inquit) repulsam viri boni; neque ego paterer. [9] i. probata causa impetrarem ab eo liberationem. [10] Correctio superioris optati, q. d. sed quid desidero quod exorari non potest? quia Deus liberrimus, cum creaturis agit liberrime, neq; in ordinem humanum cogitur [11] i. incumbet ad dexteram partem. [12] regressio ad superiorem locum de læto eventu judicii, si concederetur sibi. [13] i. purissimus, ut aurum ex igne. [14] secundus locus Κατασκευῆς superioris, ætiologiam continens ab integritate sua, duobus versibus. Gressum autem ejus passivè accipe, i. ab eo definitum, & monstratum. [15] tertius locus Κατασκευῆς ab omnipotentia Dei, duobus versibus; & imbecillitate sua exhorrescente ad judicia Dei, tribus sequentibus. [16] i. unum aliquem castigat.

[c] Heb. *meum.* [17] quibus obnitentes & refractarios edomet. [18] i. sensu flagellorum præsentium ejus, & metu futurorum. [19] i. teneritatem & imbecillitatem affert animo meo attendenti ad omnipotentiam ejus. [20] i. cùm neque antehac mors prævenerit ærumnas meas, quod optabam suprà capite tertio, neque jam in ærumnis versans, cernam ullum liberationis modum mihi oblatum esse, sive à morte, quæ finem calamitatũ faciat ex naturæ lege; sive à Deo, ut me expediat ab istis calamitatibus, quæ tenebrarum & caliginis nomine indicantur plerumque in scriptura sacra.

CAPUT XXIV.

1 CUr [1] ab omnipotente nõ essent [2] absconditа [3] tempora? & noscentes eũ non prævident dies *a* ab eo *præstitutos?*

[1] Ανασκευῆς sive confutationis istius partes sunt Propositio, usque ad versum 17: Occupatio, ac velut quoddam confutationis genus, versibus 8. & Conclusio. Hic autem Propositionis summa est: Deum tempora judiciorum suorum ita noscere solùm, ut ne cum piis quidem & religiosis hominibus eorum notitiam ordinarie communicet; ac proinde non posse ab hominibus regulas certas de eo præscribi, quod sibi soli vindicavit Deus. [2] videlicet hominum notitiæ. [3] quibus sive in hoc, sive in futuro seculo decrevit impios punire. [a] Heb. *ejus.*

2 [4] Terminos movent *impii*; gregem quem rapuerunt pascunt:

3 Asinum pupillorum abigunt; pignore capiunt bovem viduæ:

4 Avertunt egentes à via; simul [5] occultantur pauperes terræ:

5 [6] En *ut* onagri in deserto prodeunt ad opus ipsorum, inde à diluculo pervestigantes prædam: in campestri loco panem sibi & pueris suis:

6 In agro farraginem ejus demetunt; & vineam improbi *b* vindemiant;

7 Nudum pernoctare cogunt absque veste; quibus non *est* operimentum in ipso frigore;

8 *Qui* ab inundatione montium madent, & absque perfugio [7] amplectuntur rupem:

9 Abripiunt ab uberibus pupillum: & *quò* indutus est pauper, pignori accipiunt:

10 Nudum ire cogunt absque vestitu; & [8] famelicos *qui* portant manipulos.

11 Intra muros ipsorum oleum exprimentes, & torcularia calcantes sitiunt.

12 [9] E civitate homines gemunt, & anima confossorum [10] vociferatur; & tamen [11] insulsitatem non designat Deus.

13 [12] Isti *sunt* inter rebellãtes adversus [13] lucem, non agnoscunt vias ejus; nec sedent in semitis ejus.

14 [14] In ipsa luce surgens occisor interficit pauperem & egentem, noctu verò est sicut fur.

15 Et oculus scortatoris observat crepusculum dicendo, ne contempletur me oculus; & larvam faciei apponit.

16 Perfodit in tenebris domos, *quas* interdiu designaverant sibi: [15] nesciunt lucem.

17 [16] Nam pariter manè *est* illis [17] lethalis umbra: [18] quũ *quis* cognoscit, [19] terrores *sunt* lethalis umbræ.

18 *d* [20] Levis est in superficie aquarum, [21] maledicta est portio istorum in terra: non [22] *e* refluet, *f* secundùm consuetudinem altarum *ruet.*

19 [23] Ut siccitas, etiam æstus arripiunt aquas nivales; *ita* sepulcrum *eos qui* peccârunt.

20 [24] Obliviscitur illius vulva, suaviter depascit eum vermis, ampliùs non commemoratur: ita confringitur velut arbor iniquitati *deditus:*

[4] Εργασία propositionis in sequentibus à descriptione improborum & actionum in quib[9] se occupant: cujus loci sunt, injuriæ in res & in personas, usque ad versũ 13. impietásq; in Deũ, quam evincit ipsorum cõscientia dum fugit lucem, & ad omnem improbitatem proiecta est, à versu 13. usq; ad 17. vers. [5] i. abdunt se in loca abstrusissima, ubi latitãt eorum metu: quia ab improbis ut mancipia nexa trahuntur & rapiuntur ad operas ipsorum, ut duobus versibus proximè sequẽtib[9] exponitur.

[6] Exegesis præcedentis dicti de intoleranda improborum sævitia in pauperes, quorũ operâ contra legem abutuntur, duobus versibus.

[b] Heb. *serò colligunt: propriũ vindemiæ, quia fit desinente anno.* [7] ne ab inundãtibus aquis rapiantur. [8] i. bajulos, quorũ opera condendo in horrea & apothecas frumento abusi sunt, vacuos remittũt absque mercede & alimento suo, contra legem Levit. 19.13. & Deu. 24.14. & contra omnem humanitatẽ, ut amplificatur sequente versu.

[9] i. totas civitates opprimunt gravissimè. [10] orans Deum ut prospiciat his malis. [11] i. pergere & confirmari non sinit tam pravam administrationem; quæ ideò insulsitatis nomine perstringitur, quia nec Deo nec hominibus bonis humanum aliquid sapientibus probatur. [12] altera pars Εργασία, ut observatum est in versu secundo. [13] spiritalem; sive naturalem in animo & conscientia eorum ingeneratam; sive adventitiam, quam Deus testificatur verbo & operibus suis, de officio erga se & res creatas omnes: idque in Christo, qui est vera illa lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. [14] id est, totos dies consumit in maleficiis prout videtur commodum, hoc versu; aut clàm interdiu comparat quod noctu perpetret, duobus sequentibus. [15] id est, studiosissimè hanc lucem fugiunt. & alteram illam spiritalem longissimè abjiciunt. [16] Exegesis præcedentis dicti, *nesciunt lucem.* [17] id est, matutina lux mors ipsis videtur esse. [18] factum ipsorum. [19] metus supplicii. [d] Heb. *supra superficiem aquarum.* [20] Ανασκευῆς pars secunda, qua occupat Ijob objectionem hanc; quid ergo? an statuis malis in hac vita semper bene esse, & bonis plerumque male? ad quam respondet Ijob, se nunquam fuisse in ea sententia; ista pendere ex arbitratu Dei, judicia ejus in improbos plerumque uno momento designari, denique sive eos vexare velit, sive aliquo modo secundare, singularem illius regulam non posse ab hominibus percipi: tempora autem ipsi soli esse cognita. Sic explicantur principia & progressus exitii improborum; usque ad versum vicesimumprimum. Levis autem est, id est, citò diffluit perinde atque si superficiei rapidarum aquarum innataret. [21] id est, sententia maledictionis in istos à Deo lata. [22] id est, non reciprocabitur, conversusque recurret in pristinum statum, ut fit in æstuariis; sed ut aquæ altæ & ex edito loco ruentes, deturbatus in perpetuum manébit: elegans allegoria, ut Genes. 49.4.

[e] Hebraicè, *convertet se.* [f] Hebraicè, *consuetudine secundùm altarum: hypallage, ut Genes.* 18.11. [23] altera allegoria ab aquis nivalibus; quæ quia subtiliores sunt, eo celeriùs æstu ab ardente terra imbibuntur. [24] id est, perinde disperit ab hominibus memoria ejus, ac si nunquam conceptus esset, aut editus ex utero: hoc enim synecdochicè accipitur pro toto tempore ejus inde à conceptu.

[25] secũda pars judiciorum Dei in improbos, nimirum quòd etiam eorum familiam affligit & pessumdat gravissimè; ac primum quidem uxorẽ, hoc ℣ su: deinde liberos sequentibus. Nam *Consociat*, inquit, i. neque vivo eo, neque mortuo, uxori benedicit. [26] justo judicio ejus; quamvis non natura sterilem. [27] i. tollit è medio liberos, vel opibus, potestate & honore florentissimos. [28] i. si quietem ei ad tempus largitur, observat tamen eorũ consilia & actiones, ad efficiendum quod sequente ℣ su exponitur. [29] i. nullo negotio deturbantur. g Hebr. *caput vel cacumen spicæ: sic una voce appellat Varro.* [30] Conclusio, à veritate superioris doctrinæ amicos arguens. h Heb. *ad non.*

21 [25] Consociat ei sterilem,[26] **non paritu-**
ram; & viduam non afficit bono:
22 [27] Trahitque robustos vi sua: si consi-
stit *ullus*, diffidit vitæ suæ.
23 [28] *Si* dat ei securitatem qua nitatur; ta-
men oculi ejus intenti sunt viis istorum:
24 *Si* attollunt se aliquantulũ, *mox* nemo
superest, adeò deprimũtur, planè omnes [29] de-
cutiuntur; & velut *g* frit spicæ succiduntur.
25 [30] An non igitur ita *est?* quis ementietur
me? & rediget *h* in nihilum sermonem meũ?

Caput XXV.

Bildad Ijobum confirmãtem integritatem suam ex cõparatione majestatis divinæ cælestiúmque corporum reprehendit.

[1] Hic sermo Bildadi confutat priorem propositionẽ Ijobi de innocentia, quam dixerat se probaturũ Deo, suprà cap. 23. Confutat autem ἀπὸ κοινοῦ τόπου; cujus membra sunt duo: unum, comparationis hominis cum Deo, usque ad ℣. 5. alterum, cum cælestib. corporibus, ℣. 5. & 6.

1 TUm respondens Bildad Schuchites,[1] di-
xit:
2 [2] Dominatus & *a quidem* formidabilis *est*
penes illum; *b* [3] colit pacem in [4] excelsis suis.
3 An est numerus [5] turmariis ejus? & supra
quem non [6] exsurgit lux ejus?
4 [7] Quid ergo justus esset mortalis *compa-*
ratus cum Deo forti? aut quid purus esset na-
tus muliere?
5 [8] En usque ad lunam, non tamen splen-
deret? etiam sidera non pura essent [9] in oculis
ejus:
6 Quanto minùs mortalis,[10] vermis? & fi-
lius hominis, lumbricus?

[2] Propositio unius loci communis de omnipotentia Dei, cujus apodosis hominem cum Deo comparans habetur ℣. 4. a Heb. *pavoris.* b Heb. *facit.* [3] Confirmatio propositionis de reverenda illa potentia Dei tribus argumentis: primùm à tranquillissima, convenientissima & constãtissima administratione rerum cęlestiũ, hoc ℣ su; deinde à rerum morem ei gerentium innumerabilitate; postremò à præstantissima luce, qua omnes suos administros creaturásq; superat, v. 3. [4] i. in cælis & supra cælos. [5] i. omnibus cælestibus & terrestribus ad jussa ejus capessenda comparatis. [6] i. quem non superat lux bonitatis ejus? [7] cùm Deus potentissimus, instructissimus, & optimus omnium sit, quid homo? &c. comparatio majoris. [8] Altera comparatio majoris, ex ordine gradationis posita: quasi dicat, sed quid hominem cum Deo comparo, cùm ille ne cum rebus quidem creatis cælestibus luce comparari possit? Quamobrem ut Ijobum afficiat graviùs, appellat ipsius conscientiam. En, inquit, usq; ad lunam. q.d. attolle eousque oculos, & observa quantopere obscuretur, si cum Deo comparabitur. [9] i. collata cum eo. [10] i. qui cum Deo comparatus nihil amplius est quam vermis, præ imbecillitate & vanitate naturæ suæ.

Caput XXVI.

Ijob rejectis ironicè sermonibus Bildadi, amplius prædicat omnipotentiam & sapientiam Dei à rerum cognitione, creatione, & administratione.

[1] Hujus respõsionis partes sunt duæ: una est ἀτασκευὴ sive cõfutatio ironica propositionis Bildadi, usq; ad ℣. 6: altera κατασκευὴ sive confirmatio infinitæ illius potẽtiæ Dei, quam prædicaverat Bildad. ut eadem opera jejunjtatem sermonis ejus ostenderet, & cõfirmaret se optimè de Deo sentire, usq; ad finem capitis. [2] Confutatio ironica ἐκ τοῦ ἀνωφελοῦς, ab inutili, his duobus vers. quã deinde amplificat duob. sequentibus. Est autem hic cõfutationis locus ex ironia superioris sermonis & concessione cõpositus, hoc modo: Egregia verò dicta, & salutaria scilicet: maximè cùm (ut vobis videmini) apud virum infirmum, abjectum, & ignorantem agitis. q.d. hæc omnia nullius sunt momenti apud me, ad juvandum, servandum, consulendum, aut edocendum me. [3] i. virum, synecdoche: ita se vocat Ijob per μείωσιν συγχωρητικήν. [4] q.d. tantũ abest ut facto profitis mihi, ut ne verbis quidem adjuvetis. [5] Amplificatio superioris confutationis, primùm à persona sua, q.d. quem putas esse me, ut profundas apud me verba ista? ego verò amplius teneo, & amplius de Deo quàm tu prædicare possum; prout facit inde à versu sexto: deinde à persona adversarii. q.d. quis tam bellè te docuit, & ad dicenda ista veluti animavit? postremò ab effectis quæ per ironiam hyperbolicam exponit v. 5. q.d. mirum fuerit profectò, si ad tã festivos, opportunos, & salutares sermones tuos mortui ipsi è sepulcro non excitabuntur, aut ex profundo ipso emergent. [6] i. cadavera jam olim submersa, quasi habitationis jus longinquitate temporis comparâssent in profundo mari.

1 CUi respondens Ijob,[1] dixit:
2 [2] Quàm adjuvisti destitutum virtu-
te! servâsti [3] brachium destitutum robore!
3 [4] Quàm consuluisti insipienti! & quod
res est, plurimùm fecisti notum!
4 [5] Apud quem enũciâsti sermones? & cu-
jus anima prodiit ex te?
5 Ipsi expertes vitæ reformarentur; inde
ab aquis etiam [6] habitatores earum.
6 [7] Nudum est [8] sepulcrum coram illo; ne-
que *est* tegumentum [9] perditioni.
7 ‖ Qui extendit [10] Aquilonem super ina-
ne; suspendit terram super nihilum.
8 Ligat aquas in [11] dẽsis nubibus suis; adeò
ut non findatur nubes sub eis.
9 Continet superficiem [12] solii; expãdit ad
illud nubem suam:
10 Decreto circinavit [13] superficiem aqua-
rum; usque ad consummationem [14] lucis cum
tenebris;
11 [15] *Usquedum* [16] columnæ cæli concutiã-
tur, & [17] obstupescant ab increpatione ejus.
12 Virtute sua [18] disrupit mare; & intelli-
gentia sua discidit *a* pelagus.
13 Spiritu suo cælos ornavit: formavit ma-
nus ejus [19] serpentem *b* oblongum.
14 [20] En istæ *sunt* partes viarum ejus; sed
quantam particulam rei audimus de eo? [21] to-
nitru ergo *c* summæ potentię ejus quis intel-
ligat?

[7] Cõfirmatio prædicationis illius de omnipotentia Dei κλιμακωτὸς sive per gradationem facta, primũ à centro terræ & universa terra, v. 6. & 7: deinde ab aquis partim cęlestib[9], v. 8. & 9. partim marinis, v. 10. & duobus sequentibus: postremò ab ornatu cæli & aquarũ, v. 13. [8] i. terræ penetralia sunt illi resupina & apertissima: vide Heb. 4. 13. [9] i. loco perditionis, in quo animantia cõsumuntur: metonymia. ‖ *Gen.* 1. [10] i. orbem terrarum, synecdochicè: nam Aquilo ut superior pars orbis nostri, incumbit inferioribus partibus, & omnes simul incumbunt nihilo. [11] velut aquarum conceptaculis, tam firmis ut non stillent nisi ad ipsius voluntatem. [12] i. cæli, Jeschahjæ 66. 1. [13] i. mare circumduxit terræ. [14] i. seculi, quod discernitur luce & tenebris: vide Jirmejæ 5. 23. [15] i. donec dissolvatur mundus: synecdoche. vide 2. Petri 3. 7. & 10. [16] i. montes, quibus videtur cęlum incumbere velut columnis: vide simile 2. Schem. 22. 8. [17] i. dissiliant; per prosopopœiam dictum. [18] i. divisit maria, fluenta, lacus, stagna, &c. ut conspiceretur arida. a Heb. *superbiam, id est, superbam aquarum congeriem, ubi consistebat terra.* [19] i. balænam, quæ ab immensa illa longitudine sua nominatur vectis maris: ut Jeschah. 27. 1. b Hebr. *vectem: ut Jeschahjæ* 27. 1. [20] Conclusio istius propositionis: omnipotentiam Dei & sapientiam non posse nisi minima ex parte intelligi, nedum audiri aut prædicari à nobis. [21] i. ipsum intonantem & loquentem coràm. Argumentatio est per comparationem majoris. c Heb. *potentiarum.*

Caput XXVII.

Ijob Deum testem adhibens amicos reprehendit; probos & improbos usu afflictionum docet innotescere: ac postremò sapientiam Dei hominibus quãuis sagacibus impervestigabilem & Deo soli ab æterno cognitam fuisse ostendit.

[1] i. à singulari responso facto propositioni Bildadi, transiens ad integram constitutionem suæ & amicorum causæ, his quinq; capitibus. [2] Totius orationis Ijobi summæ partes sunt duæ: ἀνταπηγορία, hoc est, translatio criminis sive recriminatio in amicos, confutans sermones ipsorum, his duobus capitibus; & κατασκευὴ. i. constitutio autem ἀνταπηγορίας partes sunt, Propositio, à v. 2. usq; ad 8: Confirmatio, à vers. 8. ad finem cap. usq;: & confutatio, cap. sequente. [3] Exordium propositionis à religione juramenti, ad fidem faciendam sermoni de innocentia sua & amicorum injuria, usq; ad v. 4. [4] i. rejecit, ut nondum de ea cognosceret. [5] i. nihil tergiversabor; omnia bona fide & sine dolo malo enunciabo, rationem dũtaxat habens veritatis. [6] Propositio, constans duabus partibus; criminatione amicorum, & sui probatione; quæ partes duobus sequentibus versibus converso ordine ex Hebræorum usu amplificantur. a Heb. *mihi.* b Heb. *cor meum.* c Heb. *à diebus meis: ut* 1. *Reg.* 1. 16. [7] i. quisquis mihi in hac causa adversatur, tandem aliquando injuriæ condemnabitur: prout factum est c. 42. 7. & 8. [8] Confirmatio innocentiæ à fide sua & exspectatione in Deum, etiam in ipsis afflictionibus, q.d. vos à rebus hisce præsentibus judicium facientes, hypocritam statuitis esse quem ita graviter Deus affligit; ac proinde me omnes uno ore hypocriseos condemnatis; sup. 8. 13. & 15. 34. & 20. 5. Ego verò contrà, cùm jam ante afflictiones proborum improborúmq; communes esse demonstraverim, sup. 9. 22. & sequentibus; omnino cõfirmo probos & improbos nõ ex afflictionum numero aut gravitate cognosci; sed ex animi constitutione & afflictionum usu; nam probi utcunq; rebus vel charissimis spolientur, à Deo exaudiuntur: si nõdum exaudiuntur; tamen in Deo acquiescunt, & oblectationem capiunt; denique adversis rebus æque ac secundis in invocatione nominis Dei perseverant: hypocritæ verò quid exspectarent? cui confiderent? quo delectarentur? quem invocarent? nã simul ac de rebus suis, & optatis deturbantur, planè dejiciuntur de mente, & ipsi animum abjiciunt. hæc est propositio major.

1 DEinde [1] pergens Ijob proferre sententi-
am suam,[2] dixit:
2 [3] Ut vivit *Deus* fortis *qui* [4] summovit cau-
sam meam; & omnipotens, *qui* amaritudine
afficit animam meam:
3 Quamdiu anima mea in me erit; & spiri-
tus Dei in naso meo,
4 [5] Non sunt loquutura labia mea iniqui-
tatem; neque lingua mea effabitur dolum.
5 [6] Absit *a* à me, ut justificem vos: quoad
exspiravero, non amovebo integritatem me-
am à me.
6 Justitiam meam retineo; neque deseram
eam: non abjiciet *eam b* animus meus *c* un-
quam.
7 [7] Erit ut improbus inimicus meus; & in-
surgens in me ut iniquus.
8 [8] Nam quæ *esset* exspectatio hypocritæ,

quam expleverit; quum decutit Deus desiderium ejus?

9 An clamorem eius exauditurum *Deum* fortem, quum supervenit ei angustia?

10 An in omnipotente sese oblectat? invocat Deum [9] omni tempore?

11 [10] Doceo vos in *d* plaga *Dei* fortis *versans*: *eum* qui *sibi constat* cum omnipotente, non ementior.

12 En, vos omnes videtis: [11] & quare jam vanitate vanescitis?

13 [12] Hæc *est* portio hominis improbi *e* à *Deo* forti, & possessio violentorum, *quam* ab omnipotente accipiunt.

14 Si multiplicantur filij ejus, *multiplicantur* ad gladium: & prognati ejus non saturantur pane.

15 Superstites ejus in [13] ipsa morte sepeliuntur; & [14] viduæ ejus non flent.

16 Si coacervaverit, ut puluerē argentum, & velut lutum comparaverit vestem;

17 Quod comparaverit, justus induet; & argentum innocens partietur.

18 Ut ædificaverit [15] quasi Arcturi domū suam; *erit* velut [16] tugurium *quod* fecit custos.

19 Dives cubat, quum nihil dum *f* interversum est: ubi [17] oculos suos aperit, nihil adest.

20 [18] Assequitur eum velut aquæ, *g* terrorū *multitudo*: noctu furtim abripit eū turbo.

21 Asportat ipsum Eurus, ut abeat; & in morem procellæ corripit eum è loco suo.

22 Ita projiciente in ipsum & non parcente *Deo*, ab ejus manu *h* contentissimè [19] fugit:

23 At [20] explodit eum manibus suis; & exsibilat eum è loco ejus.

[9] i. secundis & adversis rebus.
[10] Assumtio, transiens hypotheticè ad personam suam. q.d. at ego nō facio, ut hypocritæ solent; sed animum meū, ut cōstitutus est erga Deū in gravissima hac calamitate, vobis expono, & videtis ipsi.
[d] Heb. *manu: metonymia, ut sup.* 23.2.
[11] Conclusio: q. d. ex malis principiis falsò concluditis; frustrà tempus consumitis, & me obtunditis.
[12] Majoris probatio cōplectens duo capita; unū, de calamitatibus quæ etiam improbos invadūt, usq; ad ỷ.20: alterum, de miserrima animi eorum constitutione, usq; ad finem capitis.
[e] Heb. de *cum Deo*.
[13] i. adhuc animam agentes.
[14] i. ne ab intimis quidem lugentur; ita sunt omnibus exosi: synecdoche. [15] i. prætoriū magnificum, splendidum, & alterum velut paradisum cælestémque domum fieri curaverit: denique velut in cælo fuerit sententia sua. [16] hoc enim tantisper durat, dum fructus sunt in agro. [f] Hebr. *colligitur*. [17] i. simul atque evigilat. [18] Altera pars ἐργασίας, ut notatum est in ỷ. 13. q.d. conscientia ejus longè aliter quàm justorum afficitur, perculsa terrorum turbinibus, ventis, & procellis, malorúmque gravissimorum infinito numero. [g] Heb. *terrores*. [h] Hebr. *fugiendo fugit*. [19] i. desperat & diffidit ei, ut hosti infensissimo. [20] Deus: humanitùs dictum.

CAPUT XXVIII.

1 [1] NAm [2] est *quidem* argēto [3] eductio; & [4] locus auro *quod* liquant *metallarii*:

2 Ferrum *e* [5] pulvere sumitur; & [6] lapide funditur æs:

3 [7] Terminum impositum tenebris, & omnem perfectionē *mortalis* ipse pervestigat; [8] lapidem caliginis & umbræ lethalis.

4 [9] *Quum* erumpit torrens [10] dimisso accola, *aquæ* [11] oblivioni traditæ à pede; exhauriuntur *a* mortalis operâ, abscedunt.

5 Terræ [12] ex qua prodit cibus; [13] quamvis sub ea diversum fiat, velut ignis *ardeat*;

6 *Terræ inquam* ejus [14] lapides [15] loco Sapphiri; pulveres verò aurum *sunt* illi;

7 *In* semita quam non novit volucris, neque contuitus est oculus [16] cornicis;

8 Quam non instituerunt ad iter *b* juvenes feræ; neque transivit per eam immanis leo.

9 In [17] saxum adamantinum mittit manum suam: evertit radicitùs [18] montes:

10 In rupibus diffindendo [19] efficit rivos: & quicquid *c* rarum est, videt oculus ejus.

11 [20] A fletu flumina obligat; deniq; absconditum prodit luci.

12 [21] At illa sapientia unde inveniretur? & ubinam *esset* locus intelligentiæ?

13 Non novit mortalis æstimationem ejus; neque invenitur in terra viventium.

14 Abyssus dicit, non est in me, & mare dicit, non *est* penes me.

15 Non posset dari aurum asservatum pro ea; neque appendi argentum *in* pretium ejus.

16 Non potest taxari insigni auro Ophirio; Sardio pretioso, aut Sapphiro.

17 Non potest *ullus* æstimare eam auro aut [22] nitidissima gēma; nec permutationem ejus vase auri purgatissimi.

18 [23] Sandastri aut vnionis nulla fiat mentio: nā acquisitio sapientiæ præit carbunculis:

19 Non potest *quisquam* æstimare eam Topazio Æthiopico: insigni auro puro taxari non potest.

20 Illa igitur sapientia unde adveniret? & ubinam *esset* locus intelligentiæ?

21 Cùm occulta sit ab oculis omnis viventis; etiam à volatili cæli abscondita:

22 [24] Perditio & mors dicant; auribus nostris [25] audivimus *d* famam ejus.

23 [26] *Solus* Deus intelligit viam ejus; & ipse scit locum eius.

24 [27] Nam ipse in extremitates terrę intuetur; sub omnibus cælis videt.

25 [28] Aptando [29] pondus aëri, & appendendo aquas ex mensura:

26 [30] Faciendo pluviæ statutum; & viam fulgetro tonitruum;

27 [31] Jam tum videbat eam, & recensebat eam: comparabat eam, etiámq; pervestigabat eam.

28 [32] Dixit verò homini; En [33] reverentia domini *est* sapientia, & recedere à malo, intelligentia.

[1] Confutationis locus unus, toto hoc capite elegātissimis figuris illustrat[9], respiciens ad cōclusionem Ijobi sup. 27. 11. Quasi dicat, Dixi vos in cogitationibus sermonibúsque vestris evanescere atq; desipere: miramini dictum: ego verò hoc uno tantùm argumento contentus ero ad diluendum sermones vestrós. Sapientia Dei est impervestigabilis, ac proinde incognita hominibus; vos autem de ea ita loquimini, ut si pervestigâssetis & explorâssetis eam: vanissimi igitur estis qui de sapientissima illa administratione Dei pro judicio vestro statuitis. Tota itaque argumentatio est ἐκ τοῦ ἀδυνάτου. Sed antequam istud ἀδύνατον sive (ut ita loquamur) impossibilitatem ostendat; distinguit sapientiam humanam à divina; & per comparationem istius sapientiæ quæ homini relicta est, sapientiam Dei amplificat. Est autem comparationis istius membrum unum de sapientia humana, usq; ad v. 12; deinde ab eo versu est comparationis apodosis. [2] q. d. est quidem homini à Deo attributa mirabilis ars & sapientia, quæ, si alibi usquam, elucet in metallorum effossionibus & distinctionibus. [3] sive terræ argyritidis effodiendæ, sive excoquendæ. [4] i. auri fodinæ inveniuntur arte. [5] i. è stricturis sive glebis, venâq; ferraria. [6] ærosō, quem vocant cadmiam; vel in Cypro è chalcite. [7] i. viscera, fibras, & sinum terræ intimum. [8] i. abstrusissimos lapides. [9] i. quum repentè stagnat specus metallica, & cuniculi irrumpentibus aquis exundantur; ea est ars & sapientia hominis, ut etiam profundissimas aquas exhauriat, irrumpentes obthuret, & specus arefaciat. [10] i. ab alveo suo ordinario qui accolebatur, præceps in cuniculos metallicos exundat. [11] i. quas pes ullus (ut Hebræi loquuntur) non novit sive expertus est unquam, quæ pede non possunt transiri præ profunditate. [a] Heb. *a mortali*. [12] id est, quæ plus satis benigna est & fertilis, quacunq; calcatur. [13] i. quamvis sæpe in subterraneis specubus venę terræ sulphureæ, sive natura sua, sive ferramentorum ictibus irritatæ, sive lucernis inflammatæ in homines exardescāt: tamen nō deterrentur ipsi. [14] i. glebæ cum lapidibus metallicis fodinarum. [15] i. lapides illi effossi stringuntur, & poliuntur in Sapphiros: & ex pulvere disparatur aurum.

[16] quāvis oculatissimæ, & sitientis auri, i. uno verbo, semita omnibus rebus creatis avia; periphrasis.
[b] Hebr. *filii feræ*.
[17] q.d. in fodinis occursare solet: candidā vocant artifices, auctore Plinio.
[18] qui excavati cuniculariorum operâ dehiscunt, sidentibus rimis.
[19] i. flumina librata ex aliis jugis mōtium substructis canalibus ducit, aut ex propinquo derivat: corrugos vocāt, inquit Plin. lib. 33. cap. 4.
[c] Hebr. *pretiosum, ut 1. Sche.* 3.1.
[20] corrugos pro arbitrio obthurat obicibus, ne etiā tantillum stillent: quod metaphoricè notat fletus appellatio.
[21] Apodosis, ut notatum est in v. 1: qua ostenditur neq; usquam inveniri posse, ỷ. 13. 14: neq; ullo pretio a ỷ. 15. ad 20. ỷ. neq; à quoquam vivente, v. 21. & 22.
[22] sic interpretamur ex vocis etymo.
[23] ad vocem Chaldaicam proximè accessimus, & vocis etymō: Vide Plinium lib. 37. cap 7.
[24] i. omnes res creatæ, quæ antè perierunt. quasi dicat, neque nunc, neque unquam antehac comprehensa fuit à mortalibus: synecdoche. [25] nempe tantum: quasi dicat, nunquam potuimus cognoscere aut assequi eam. Prosopopœia. [d] Heb. *auditionem*. [26] altera pars confutationis κατασκευαστική: qua, ubi notitiam sapientiæ illius omnibus ademit, soli Deo asserendam docet. Est autem hoc versu propositio, cujus ἐξήγησις in sequentibus continetur usque ad finem capitis. [27] Explicatio sapientiæ Dei ab infinitate ejus in omnia loca, hoc versu; & omnia tempora, versibus sequentibus. [28] id est, inde ab eo tempore quo Deus creabat, aptabátque omnia. [29] id est, quum omnes res creatas ex pondere & mensura ordinabat sapientissimè. [30] id est, quum leges poneret in futurum totius administrationis, ordinariæ & extraordinæ. [31] id est, jam eo tempore illa intime & familiarissimè utebatur, ut Proverbiorum 8. ac proinde illam ab æterno obtinet infinitam: sed homini circumscripsit vers. sequent. [32] Conclusio, à finibus quos sapientiæ nostræ circumposuit Deus: ut amicos à suis judiciis revocet; suum studium erga Deum ostendat, & probet se nolle penitius in judicia Dei inquirere, quam prout revelata est ab ipso sapientia. [33] sic Ecclesiastæ 12.15.

CAPUT XXIX.

Ijob pristinæ suæ amplitudinis pluribus recordatus, exoptat redintegrationem illius; præsentium calamitatum vim, ex comparatione illius felicitatis gravissimè amplificat: studium suum in colenda humanitate, pietate, officiisque omnibus in Deum & homines profitetur: propter quod in præsentis mali indignationem irrūpens, dira sibi imprecatur si contra quam debuit fecerit; Deum provocat, & judicium constitui petit.

AMpliùs[1] perrexit Ijob proferre sententiam suam dicens:

2 [2] O *si* quis daret mihi *ut* tamquam mensibus præcedētibus; tamquam diebus *præcedentibus* Deus conservaret me:

3 [3] Quum efficeret ut splenderet lucerna sua super caput meum; ad cujus lumen [4] ambulabam *per* tenebras:

4 Ut eram diebus [5] hibernorum meorum, [6] arcano Dei in tentorio meo:

5 Quum adhuc omnipotens *erat* mecum; circumstantibus me pueris meis:

6 Quum [7] lavabam vestigia mea butyro; & rupes fundebat apud me rivos olei;

7 [8] Quum egrediebar *ad* [9] portam per urbem; in platea comparabam sedem meam.

8 Videntes me pueri occultabant sese; etjam decrepiti assurgentes stabant:

9 Principes continebant sermones; & manum imponebant ori suo:

10 *a* Eloquentes antecessores occultabāt se; eorumq; lingua palato eorum [10] adhærebat.

11 Nam auris audiens beatum prædicabat me; & oculus videns testificabatur mihi,

12 Me eripere pauperem vociferātem; pupillúmque, & cui adjutor non *est*.

13 Benedictio [11] pereuntis veniebat super me; & *b* animū viduæ ad cantum excitabam.

14 [12] Justitiam induebā, & induebat me; velut pallium & cidarin judicium meum.

15 Ut oculi eram cæco; & *velut* pedes claudo eram.

16 Pater eram egentibus; & [13] litem *ejus quem* nō cognoveram, ipsam pervestigabam:

17 Perfringebámque [14] molares iniqui; & è dentibus ejus ejiciebam prædam.

18 [15] Itaque dicebam, apud nidum meum exspirabo; & sicut arena, *c* multis diebus utar:

19 [16] Radice mea explicata ad aquas; ros pernoctabit in ramo meo:

20 Gloria mea *erit ut* novella apud me; & [17] arcus meus in manu mea innovabit *se*.

21 [18] Mihi auscultantes exspectabant; & conticescebant ad consilium meum.

22 Post verbum meum [19] non iterabant; ita super eos stillabat sermo meus.

23 Exspectabāt enim tamquam pluviam me; & os suum distendebant, *ut* ad pluviam serotinam.

24 *Si* jocabar cūm eis, [20] non credebant, & [21] lumen vultus mei non dejiciebant.

25 *Si* [22] eligebam viam eorum, sedebā primarius; denique habitabam ut Rex inter turmarios *suos*: [23] quando lugentes consolatur.

[1] Hæc oratio Ijobi κατασκευαστικὴ, ut annotatū est suprà 27. in ℣. 1. cōtinetur tribus capitibus; cujus summæ partes sunt, Propositio optati de instauratione in pristinam sortem, cap. 29: altera Propositio calamitatis & indignationis suæ præsentis, à principio, cap. 30. usq; ad v. 24: deinde Contētio gravissimis imprecationibus juncta, usq; ad finem cap. 31. [2] propositio summa optati à Deo, cujus singulæ partes ex ordine toto capite exponuntur. [3] primus locus optati, beneficentia Dei, in ipsum, familiam, domum, & bona ipsius, usq; ad 7. v. frequentibus metaphoris & hyperbolis illustratus. [4] i. à communibus calamitatibus liber eram. [5] allegoria insignis, qua ampliùs explicat quod modò dixit, de immunitate sua à præsentissimis & communib⁹ erumnis. q. d. quemadmodū stationarii milites degētes in hibernaculis quiescunt à laboribus, & eis de commeatu prudentis ducis operâ & studio providetur: ita etiā mihi consulebat Deus, dū aliis subeundæ erant permagnæ molestiæ. [6] i. consilio & providentia velut imperatoris mei. 7 i. abundabam & circumfluebam bonis: hyperbolica synecdoche: ut Gen. 49. 12. [8] secundus locus optati, honor publicus ab omnibus uno consensu ipsi exhibitus, & prædicatus ex merito ipsius, usque ad v. 18. [9] i. forum judiciale [a] *Heb voci antecessores, i. vocales: synecdoche.* [10] i. immota stabat. [11] i jam jam perituri, nisi auxilio adfuissem ei. [b] *Heb. cor.* [12] i. me honorem habentem sibi honorabat, & mihi judiciisque meis testimonium apud omnes honorificum perhibebat. [13] i. nulla erat apud me personarum acceptio: ita jūs ex æquo dicebam. [14] i. injustorum violentiam retundebam: metaphora à feris. [15] tertius locus optati, fiducia & securitas præcepta animo ex superiore Dei benignitate, hominum acclamatione, & bona conscientia, usq; ad v. 21. [c] *Heb. multiplicabo dies.* [16] allegorica figuratio prosperitatis suæ, à plantis quæ irrigantur, & perpetuò ut novellæ virent. [17] i. robur meum. q. d. nunquam infirmabor. [18] ultimus locus optati, prærogativa ipsius in honoratiorum consessu atq; consiliis, usq; ad finem. [19] nimirum sermonem, i. non agebant secundas in dicendo, sed dicenti mihi acquiescebant. [20] i. in tanta opinione eram apud illos, ut etiam jocabundi sermonem seriò acciperent [21] i nullo mœrore afficiebant me; in omnibus placebant & gratificabantur mihi. [22] i. si ultrò eos accedebam. [23] i. quum aliqua occasione consternatum exercitum in spem bonam erigit: est enim maximum solamen militibus intrepidi ducis præsentia.

CAPUT XXX.

NUnc [1] autē rident me minores me *a* tempore, [2] qui sprevissem parentes eorum

[3] apponere canibus gregis mei.

2 Etiam vires manuum eorum quorsum mihi *profuissent?* in illis [4] perierat senium.

3 Qui in inopia & fame *erant*, solitarii: fugiebant *per* siccaneum, *b* [5] hesterna nocte vastatum & pervastatum *locum:*

4 Qui decerpebant *c* herbas è salsilagine cum stirpibus: etiam radices [6] juniperorum cibo *erant* illis:

5 [7] E corpore expellebantur: vociferabāt *homines* contra eos, ut *contra* furem:

6 In concavitate vallium habitando, foraminibus pulveris & petrarum,

7 Inter stirpes [8] rudebāt; sub urtica *d* [9] pungebantur:

8 Homines *e* flagitiosissimi, etiam homines ignominiosissimi; afflictissimi erāt; *f* extorres.

9 Nunc, inquam, modulatio istorum sum; & sum eis *g* sermonis argumentum.

10 Abominantur me, longè recedūt à me; & à facie mea non [10] cohibent sputum.

11 [11] Nam chordam meam solvit, & afflixit me *Deus*: ideò [12] habenas à præsentia mea dimiserunt.

12 Ad dexteram *h* puberes [13] insurgūt, pedes meos impellunt: aggerant contra me semitas *i* exitiales suas.

13 Destruunt iter meum, ad calamitatem meā conferunt; [14] nemine opem ferēte ipsis.

14 Quasi [15] irruptione lata, invadunt *me*: sub [16] vastata labe devolvunt sese.

15 Obversa est in me *irruptio cum* terrorum multitudine, persequitur quasi ventus [17] ingenuitatem meam: & tamquam nubes præteriit salus mea.

16 Et jam in me [18] se ipsam effundit anima mea: obtinent me dies afflictionis meæ.

17 [19] Nocte ossa mea perfodiuntur à *stragula* imposita mihi; & arteriæ meæ cubantis non quiescunt.

18 *k* [20] Præ magna vi *morbi* [21] mutat se vestitus meus; ut ora tunicæ meæ [22] cingit me.

19 Projecit me in lutum; adeò ut comparare me possim pulveri & cineri.

20 [23] Vociferor ad te; sed non exaudis me: consisto; sed *non* advertis te ad me.

21 Convertis te in crudelē contra me: pro robore manus tuæ intestinum odium exerces adversum me.

22 [24] Extollis me in ventum, *ei* imponis me; & [25] efficis ut diffluam *l* substantiâ.

23 [26] Nam experior, mors avocat me; & [27] domus constituta omni viventi.

24 [28] Enimverò [29] *an* non postulatio *fiebat*

[1] Altera propositio, ut notatū est suprà 29. in v. 1 cujus propositionis loci sunt iidem qui prioris propositionis; sed ordine inverso ex Hebræorum usu opponuntur. [2] *Heb. diebus: synecdoche, ut inf.* 32. 4. [2] primus locus indignationis, cōparatio honoris sui antecedentis cum ignobilitate, tenuitate & infamia eorum à quibus cōtemnebatur, usq; ad v. 11. [3] i. instituere inter opiliones abjectissimos & custodes gregis mei: causas exponit sequentibus. [4] i. vitam totam usque ad senium inanē consumserāt: emphaticum genus synecdoches. [b] *Heb. hesternæ noctis vastationem & pervastationem.* [5] i. recentissimam & horridissimam vastitatem; ita Reipub. & omnibus bonis erāt exosi. [c] *Heb. salsilaginosam.* [6] i. res quævis durissimæ atque avulsu difficiles: synecdoche. [7] putà civitatis, universitatis, collegiorum, φρατριῶν, &c. [8] i. exclamabant læsi. [d] *Heb. abscessibus afficiebantur.* [9] id est, urebantur, adeò ut pustulæ & abscessus ex urticarum contactu exorirentur. [e] *Heb. filii flagitiosi, etiam filii absque nomine.* [f] *Heb. ex terra.* [g] *Hebr. in sermonem.* [10] in signum videlicet maximi contemtus & indignationis: ut Num. 12. 14. [11] secundus locus indignationis, nimirum infirmatio ipsius; qui opponendus est tertio loco superioris propositionis usque ad v. 18. καθ' ὑστέρησιν. Chordam autem meam, i. arcus mei, cujus mentionem fecerat sup. 29. 20 [12] i. effrænatè in me invecti sunt, quasi immissis vel excussis habenis [h] *Heb. pubertas.* [13] allegorica descriptio injuriarum, à forma castrensi. [i] *Heb. calamitatis suæ.* [14] i. quamvis soli sint & careant adjutoribus, adeò tamen audaces & præfidentes sunt, ut soli maligno studio in me omnibus modis irruāt. [15] i. ut milites in stationem meam (de qua sup. 29. 4.) labefactatam irrumpūt: quod exponit & amplificat v. sequens. [16] altera similitudo à castrensibus cunicularis. [17] i. gloriam illam meam, quam extuleram tot verbis sup. 29. [18] i. liquefit & contabescit. [19] i. ne ipsum quidem tempus quietis mihi quietem affert, sed me stragula ipsa prægravat, & quasi vires adimit motuum & actionum omnium, præ nervorum lassitudine. [k] *Hebr. præ magnitudine vis.* [20] tertius locus indignationis; turpis & abjecta ipsius constitutio. [21] i. decoloratur & transfiguratur, dilutus sanie manante ex corpore meo. [22] i. cōstringit me; ut ora vestimenti in quam inseritur collum, ita agglutinatur sanie: nam apud veteres reliqua pars vestimētorum laxa erat præter eam quā vocabant luram. [23] quartus locus; adversatio Dei, qui prius Ijobo benedixerat, sup. 29. 2. & seq. [24] ut stipulam vortex, qui dicitur typhon. [25] i. velut prester consumis & proteris me: metaphoræ a procellis. [l] *Heb. essentia.* [26] ætiologia superioris indignationis a sensu carnis. [27] i. sepulcrum, ut Ps. 49. 15. [28] tertia pars orationis; cujus capita summa sunt duo: unum, contentio & expostulatio, qua Ijob indignitatem suarum calamitatum explicat per comparationem anteactæ vitæ suæ, usq; ad v. 5. cap. 31: alterum, quo hypotheticè sibi imprecatur dira, si secus quam dixerat, vitam transegerit, a v. 5. ad finem. Est autem hic prior contentionis locus ab officiis humanitatis, his duobus versibus; unde sequitur expostulatio, quòd tam inhumanè excipiatur, usq; ad finem hujus capitis. [29] i. nónne aliorum calamitosorum nomine Deum flagellantem deprecabar pio & humano officio? sic Psal. 35. 13.

quum

quum immitteret manum? non vociferatio propter[30] ista in oppressione[31] ejus.

25 An non flebam *m* pro eo cui dura erant tempora? anxia erat anima mea pro egente?

26 Quòd bonum exspectãti mihi evenit malum; & speranti lucem evenit caligo:

27 [32] Viscera mea effervefacta sunt, adeò ut non quiescant: prævenerunt me dies afflictionis.

28 [33] Ater ambulo non à sole; surgens in congregatione vociferor.

29 [34] Frater factus sum draconibus: & socius *n* pullis ululæ.

30 Cutis mea denigrata est super me; & ossa mea exarserunt præ siccitate.

31 Proinde ad[35] luctum redacta est cithara mea; & organũ meum ad vocem flentium.

30 i. hujusmodi mala qualia jã patior, quorum causa ad Deum vociferantur afflicti.
31 i. à Deo ipso factam?
m Heb. *propter durum die: synecdoche.*
32 explicatio istius mali, & caliginis, de qua expostulavit superiore versu.
33 i. exustus & exhaustus malis, atque luctuosus; quæ duę propositiones inverso ordine explicãtur duobus sequentibus versibus.
34 vociferatione funesta imitatus eos.
n Heb. *filiabus.*
35 i. lætus ille & gloriosus status meus tristi commutatus est.

CAPUT XXXI.

1 FEdus [1] pepigeram cum oculis meis: & quid advertissem animum ad virginem?

2 [2] Nam quæ *est* portio *a* à Deo supernè? aut possessio ab omnipotente de excelsis?

3 Nónne exitium iniquo, & quidẽ *b* monstrosum operariis iniquitatis?

4 An non ipse videt vias meas? & omnes gressus meos numerat?

5 [3] Si ambulavi cum vanitate; aut festinavit ad dolum pes meus:

6 Examinet me lãcibus justitiæ; & cognoscat Deus integritatem meam.

7 Si declinavit gressus meus à via [4] illa; & *c* oculos meos sequutus est animus meus, aut manibus meis adhæret [5] quicquam:

8 Quod seminavero, alius comedat; & propagines meæ eradicentur.

9 Si pellectus fuit animus meus ad mulierem; aut ad ostiũ proximi mei[6] insidiatus sum:

10 Molat alteri uxor mea; & super eam incurvent se alii.

11 Nam illud flagitium *est*; & ea *est* iniquitas *d* à judicibus animadvertenda.

12 Ignis enim iste ad petitionem usque consumturus esset; & omnẽ proventũ meum eradicaturus.

13 Si sprevi causam servi mei, aut ancillæ meæ; litigantium mecum:

14 (7 Quid enim facerem, si surgeret Deus fortis? & si visitaret, quid responderem ei?

15 Nónne in utero, qui fecit me, fecit eum? & disposuit nos in ipsa vulua idem?)

16 Si cohibui me ab [8] optato tenuium; aut oculos viduæ [9] confeci;

17 Et comedi frustum cibi mei solus; ac nõ comedit pupillus ex eo:

18 (Nam à pueritia mea adolevit *apud* me tamquam patrem: & ab utero matris meę ductavi [10] illam)

19 Si [11] aspexi pereuntẽ quòd non *esset* vestimentum; & non *fuit* tegumentum egenti:

20 Si non benedixerunt mihi[12] lumbi ejus; quòd de vellere agnorũ meorũ incalesceret:

21 Si[13] agitavi cõtra pupillum manum meam; quòd viderem in porta auxilium meum:

22 Humerus meus de scapula sua decidat; & brachium meũ ab acetabulo defringatur.

23 [14] Nam pavori *erat* mihi exitium *e* à *Deo* forti; cujus excellentiæ non prævaluissem.

24 Si posui *in* auro spem meam; aut insigni auro dixi, fiducia mea:

25 Si lætatus sum quum multæ essent opes meæ; & quũ ingẽtes *opes* invenit manus mea:

26 Si aspiciendo lucem quum splenderet; aut lunam, [15] pretiosum ambiens,

27 [16] Pellectus est in occulto *f* animus meus; & *g* osculatum est os meũ, & manus mea:

28 Etiam hoc *fuisset* iniquitas à judicibus animadvertẽda: nam abnegassem *Deum* fortem supernè.

29 Si lętat[9] sum de oppressione osoris mei; & [17] excitavi me quum obvenit ei malum:

30 (Non enim permisi peccare palatũ meum; petendo exsecratione animam ejus)

31 [18] Si non dixerunt *h* contubernales mei, *ô si* quis daret de [19] carne illius: nõ saturamur;

32 *Quia* foris nõ pernoctabat peregrinus; fores meas viatori aperiebam:

33 [20] Si texi more hominum *i* defectiones meas; abdẽdo ex dilectione mei iniquitatem meam;

34 Quòd violentia usus sim in multitudinem magnam: si [21] contemtus familiarũ exterruit me; ita ut cõticescerem, [22] non exirem porta:

35 [23] Quis det mihi auscultãtem mihi? [24] en *k* scopum meum Omnipotens faciet ut enũciem, si librum scripserit adversarius meus.

36 *Dispercam* si non super scapulam meam portarem [25] eum; [26] annecterem eum *pro* diadematis mihi.

37 Numerum gressuum meorũ indicarem [27] illi, [28] ut antecessor appropinquarẽ ad illũ.

38 [29] Si contra me terra mea clamaverit; & pariter porcæ ejus fleverint:

39 Si[30] vim ejus comederim absq; pecunia; & animam dominorum ejus *l* defatigaverim:

40 Loco tritici prodeat [31] spina, & loco hordei[32] vitium frugum: absoluta sunt [33] verba Ijobi.

1 Posterior contentionis locus à constitutione animi sui & conscientiæ coram Deo, quo ostendit se legem animo suo dedisse & omnibus affectibus, posito sibi ob oculos timore Dei; nec ideò minùs in istas calamitates incidisse, ut conquestus est suprà 3.25.
2 *a* unus initi federis, & legis animo suo impositę, timor Dei, reformidatio judiciorum ejus, & conscientia omniscientiæ (ut ita loquamur) ejus.
a Heb. *Dei superne; aut possessio omnipotentis.*
b Heb. *extremum.*
3 alterũ membrum ex antithesi, ut observatum est sup. 30. in ỳ. 24.
4 quam dixit ỳ. 1.
c Heb. *post oculos meos ivit cor meum.*
5 alienum à præstituta via, q. d. si quid alienũ concupisco, aut pro meo habeo.
6 ut adulter alienam domũ obsidens.
d Heb. *judicũ, i. quærenda, cognoscenda, & punienda à judicibus: sic ỳ. 28. Prov. 6. 27.*
7 ætiologia elegantissima sui officii erga infimos quosque, primum à judicio Dei aprosopolepto: deinde à lege creationis & naturali jure.
8 subaudi efficiendo, hoc est subtraxi me; quo minùs eis satisfacerem.
9 i. frustratus sum; ac ita effeci, ut oculi longiori exspectatione conficerentur.
10 viduam, de qua ỳ. 16. per hysterosin.
11 tantum; neque subministravi.
12 id est, ipse lumbis tectus: vide Deut. 24. 13.
13 i. inhumanè repuli, cæcidi, aut interminatus sum, manu mea, i. potentia, & auctoritate abusus.
14 ætiologia: non feci, quia timui Deum.
e Heb. *exitium Dei fortis.*
15 i. cęli ambitum & conversionem, ac quicquã esse videtur in eo pretiosum. Sic ostẽdit Ijob se abhorrere ab omnibus gentium superstitionibus.
16 i. si quicquã cogitavi, dixi, aut feci quod spectaret ad idololatriã. est autẽ in posteriore membro hujus versus syllepsis non infrequens, qua unũ verbum cum duabus vocibus significatione diversis cõmunicatur, etsi unius tãtum propriũ est. q. d. si unquã osculatum est os meum, aut patravit manus mea: sic Exo. 23. 18. & 34. 25. Etsi fortasse manus osculari dicitur pro eo quod est, submissionẽ servilem testari atq; amplissimam: ut annotavimus in Gen. 24. 2. sic utriq; osculũ tribuitur convenientissimè.
f He. *cor meũ.*
g He. *osculata est manus mea cum ore meo.*
17 ad lætitiam gestiens.
18 i. nisi fuerim adeò hospitalis, ut hospitalitate mea defessi domestici mei cõquererẽtur nõ esse sibi tantũ otii ab occupationib. & officio hospitalitatis exhibendo, ut justum cibũ capere possent: sic enim accipiendũ docens sequentia.
h Heb. *homines tentorii mei.*
19 nempe Ijobi: quasi dicant, melius agitur cum exteris quam cum domesticis: nam exteris ciborum & temporis satis est, nobis propter illos vix superest interspiratio ad capiendum cibum.
20 sensus est, utcumq; potentia instructus fuerim ad nocendum multis; tamen nihil fuit in quo ullum hominem cogitatione, sermone, vel facto mihi arrogaverim offendere; sed ab omni injuria facienda timore Dei cohibitus sum: neq; verò dissimulavi factum.
i Heb. *defectionem meam, ut in aliis legitur.*
21 in quem violentorum familiæ apud Deum & homines justo Dei judicio adducuntur.
22 pudore aut diffidentia pressus aut metu.
23 i. utinam constituatur judiciũ, & audiendo cognoscatur de causa mea.
24 hæc conclusio est quò tendit oratio mea, nimirum ut quisquis sit adversarius meus, libello capita accusationis suæ exhibeat de scripto, ut ex iis cognoscatur: confido fore ut os mihi aperiat Deus, quo causam meam eloquar & probem.
k Heb. *signum meum.*
25 libellum: q. d. tantum abest ut eo confundar, ut potiùs in meam gloriã singula accusationis capita cessura sint.
26 q. d. triumpharem de adversario & accusationibus ejus; adeò mihi sum bene conscius: sic respondet ad membrum versus 35. de libello.
27 aduersario meo.
28 fretus æquitate causæ meæ, non ut affinis culpæ, sed ut princeps, securus accederem.
29 ultima imprecatio, qua exponit Ijob se parato animo judicia maledictionesq; subiturum, si quisquam de injuria ipsius justè expostulaverit: quod elegantissima prosopopœiâ exprimit:
30 ut Gen. 4. 12.
l Heb. *fecerim spirare anhelantem.*
31 i. spinosa omnia, lappæ, cardui, tribuli, anonides, &c.
32 i. aut fruges vitiatæ, aut quæ vitiant fruges earum loco. hordeum autem quæ vitiat, propriè dicitur ægilops.
33 cum amicis his tribus habita.

CAPUT XXXII.

Elihu silentio Ijobi amicorũmq; velut occasione utẽs, & partim illius verbis quibusdam, partim horum taciturnitate offensus sermonem aggreditur: & ab excusatione orsus necessitatem dicendi, sibi afferri docet à spiritu Dei illorum silentio, & testificatione suæ consciẽtiæ: tum verba Ijobi repetens pluribus argumẽtis redarguit: ac postremo Ijobo copiam respondendi si velit, facit.

1 CEssantibus[1] quoque tribus illis hominibus respondere Ijobo; quòd ipse justus *videretur* in oculis suis:

1 ut Ijob cessaverat, suprà 31. 40.

2 Accensa est ira Elihu filii Baraceelis [2] Buzitę è familia *a* Syra.in Ijobum *quidē* accensa est ira ejus; propterea quòd iustam assereret animam suam præ Deo:

3 In tres verò amicos illius accensa est ira ejus; eò quòd [3] nō *b* haberēt præstò quod responderent, & tamen condemnabant Ijobū.

4 Elihu autem præstolatus fuerat [4] Ijobū in verbis; quia seniores essent ipso *c* ætate.

5 Sed videnti Elihu [5] nullum esse responsum in ore trium istorum hominum, accensa est ira eius.

6 Itaque respondit Elihu filius Baraceelis Buzita, [6] dicēs: minimus sum ætate, vos autem decrepiti; idcircò veritus sum, ac timui *d* ostēdere sententiam meam vobis.

7 [7] Dicebam, *e* provecti ætate loquentur; & annosi notam facient [8] sapientiam.

8 [9] Profectò spiritus ille in mortali; & afflatus omnipotentis efficit eos intelligentes:

9 [10] Non magni sapiūt; & senes intelligunt judicium.

10 [11] Ideoq; dico, ausculta mihi: ostendam sententiam meam ego quoque.

11 [12] En exspectavi verba vestra, aurē prębens [13] *attendi* usque ad *f* sensa vestra; eousque *unde* pervestigatis sermones.

12 Denique ad vos *attendens*, consideravi quòd ecce nemo Ijobum reprehēdat; respondeat sermonibus ejus è vobis:

13 [14] Ut non dicatis, [15] invenimus sapientiam; [16] *Deus* fortis impellet eum, non [17] vir:

14 [18] Quia nec contra me disseruit sermones; nec [19] dictis vestris sum *g* responsurus ei.

15 [20] Consternati sunt, non respondent amplius; [21] transtulerunt à se sermones.

16 Nam exspectavi quū loquerentur: quia desistunt, nec respondent amplius,

17 [22] Respondebo ego quoq; partē meam; ostendam sententiam meam ego quoque.

18 [23] Nam plenus sum sermonibus: coarctat me spiritus ventris mei.

19 Ecce venter meus ut [24] vinum, *cui* non aperitur; sicut utres novi finderetur.

20 Eloquar, ut respiratio sit mihi; aperiens labia mea respondebo.

21 [25] Ne, quæso, *h* accipiam personā ullius; & *i* apud hominem non utar præfatione.

22 Non enim novi *k* præfationibus uti: paululùm [26] *utentem*, tolleret me qui fecit me.

[2] i. oriundi Buzo filio Nachoris, Gen. 22.21. [a] *Heb. Rami, pro Arami, i. Syriæ, ut 2. Chr. 22.5 aphæresis.* [3] i. quòd nullis ampliùs argumentis & probationibus uterentur, quibus sententiam suam in Ijobū latam defenderent ad justificādum Deum; & tamen eum audacter, quamvis testimoniis & probationibus destituti, impietatis & injustitiæ condemnarent. [b] *Heb. invenirent respōsum.* [4] & amicos synecdochicè, ut sequentia ostēdunt: nam Ijob postremo loco dixerat, inde à cap. 26. [c] *Heb. diebus: sic inf. ℣. 6. & sup. 30.1.* [5] postquam Ijob loqui desiisset. [6] istius orationis summę partes sūt duæ; prior est insinuatio, qua se excusat Elihu, & occasiones ostendit quibus ad dicendum compellitur, usq; ad finem hujus capitis: altera est oratio singularis ad Ijobum, cap. 33. Hujus autem Insinuationis partes sunt duæ; una, qua benevolentiam captat narratione reverentiæ suæ erga seniores animo & facto, tum amicos, usque ad ℣. 15. tum Ijobum ipsum, inde ad ℣. 21. altera, petitio, qua audientiam facit, & simplicitatem suam in dicendo bene accipi postulat. [d] *Heb. ab ostendendo.* [7] i. persuadebam mihi de vobis. Atque hæc prior pars est narrationis ad insinuationem pertinentis, de reverentia & sanctissima opinione quam Elihu de senibus illis animo conceperat. [e] *Heb. viri dierum, & c. & multitudinis annorum.* [8] in vera Dei & nostri cognitione sitam, cui adversantur illa quæ de Ijobo prædicantur ℣. 1, & 2. [9] correctio q.d. Jam verè agnosco hoc non esse commune ætatis bonum; sed singulare Dei beneficium per communicationem spiritus, sive in juvenibus, sive in senibus. [10] i. æquè cum parvis ac magnis cōmunicatur gratia hæc arbitratu Dei. per apostrophen ad Ijobum, velut hac modestā insinuatione delenitum, ne putaret hunc juvenem iisdem telis usurum esse. [11] Petitio audientiæ; nec magni, nec senes hoc habent per se. [12] altera pars narrationis, de reverentia quam facto exhibuit. [13] i. accuratissimè & quàm penitissimè sensa animi vestri exploravi. [f] *Heb. intelligentias vestras.* [14] Propositio formæ, quam in agenda adversus Ijobum causa servaturus est, in qua modestè aliorum rationes rejicit, & sibi aliam viam ineundam esse docet, hoc & seq. ℣. [15] quasi dicant, nunc demum ex re præsente manifestò deprehendimus nos verè & sapienter anteà de istò homine statuisse: nam priùs ex tātarum calamitatum aspectu optimè statueramus nō posse eas aliunde quàm à Deo immitti: neq; in alium quàm in virum conscleratissimum. Jam verò quum hic palàm obloquatur Deo repudiatis omnibus consolationibus ejus, profectò confirmatur omnino prior illa sententia nostra, & nobis ista animi obfirmatio omne ampliùs loquendi desiderium adimit cum eo homine; quem nemo homo poterit; sed Deus solus de ista animi pertinacia depellere. [16] modestissima prædicatio de efficacitate verborū quæ Deus in animum Elihu erat inditurus: quali utebatur Joseph, Gen. 41.16. & Danijel 2.28, non est quidē hoc, inquit, opus ullius hominis, ut Ijobum depellat à sententia sua; sed divina planè virtute opus est: cùm tamen Deus humano quoque ministerio utatur gratiosè ad perficiēdas res hujusmodi, absit ut mihi arrogem quod Deus sermone meo effecturus est: omnino tamen confido effecturum ut Ijob afficiatur majestatis illius & justitiæ conscientia. [17] i. homo ullus humano studio, humana arte, aut humanis viribus: quò spectari ostendit versus sequens. [18] Confirmatio antecedentis dicti, non suum sed Dei sermonem fore quo usurus est, à duobus argumentis: prius est, me non offendit Ijob, non ergo privata offensione aut studio abripiar in dicendo: posterius; non dictis vestris usurus sum atque humanis judiciis, sed simplice Dei testificatione. [19] i. eodem modo, iisdémque argumentis. [g] *Heb. redditurus.* [20] Apostrophe ad Ijobum, ut observatum est in ℣. 6. [21] i. curam tecum ampliùs loquendi abjecerunt. [22] Propositio. [23] Propositionis ætiologia per allegoriam hyperbolicam, hoc versu & duobus sequentibus. [24] i. mustum cui non est ademtum obthuraculum, ut exhalet.

[25] altera pars insinuationis, petitio ut observatū est in ℣. 6. 1. liceat mihi per vos simpliciter, omissis omnibus illis præfationibus quæ ad civilem sermonem adhibentur, sensum animi mei exponere. [h] *Hebr. accipiam faciem viri.* [i] *Hebr. homini non attribuam cognomen.* [k] *Heb. ut cognomine utar.* [26] i. in causa divina te aut istos cum personarum acceptione compellantem.

CAPUT XXXIII.

1 [1] VErum enimverò audi quæso Ijob sermones meos; & omnia verba mea auribus percipe.

2 Ecce jam [2] aperio os meum; loquitur lingua mea cum palato meo.

3 *a* Rectum animum meum sermones mei; & sententiam labiorum meorum clarè eloquentur.

4 [3] Spiritus *Dei* fortis fecit me; & afflatus omnipotentis vitam indidit mihi.

5 Si poteris respondere mihi; dissere coram me, resiste.

6 En ego secūdùm sermonem tuum *agam* pro Deo forti: è luto decisus sum etiam ego.

7 Ecce formido mei non perturbabit te; & manus mea super te non erit gravis.

8 [4] Tantummodò dixisti *b* me audiente; dum vocem sermonum audivi:

9 ‖ Purus sum, sine defectione; nitidus sum, nec iniquitas *est* in me.

10 En abruptiones *quas* contra me invenit; ‖ reputat me ut inimicum sibi:

11 ‖ Ponit in compede pedes meos; observat omnes semitas meas.

12 [5] En hoc, non es justus, respondeo tibi: [6] quia major est Deus mortali.

13 [7] Quare adversus eum litigas; quòd *de* omnibus rebus suis non respondeat?

14 [8] Quum semel loquitur *Deus* fortis, etiam bis; non cernit illud *mortalis*.

15 [9] Per somnium, visionem nocturnam, quū irruit altus sopor in homines: in dormitationibus super cubile:

16 Tunc [10] revelat auri hominum; & eruditionem [11] eorum [12] obsignat:

17 Ut amoveat homo [13] opus; ut superbiam à viro [14] obtegat:

18 [15] Cohibeat animam ejus à fovea; & vi-

[1] altera oratio ad Ijobū, cujus partes sūt quatuor: Exordium, usq; ad ℣. 8. Propositio usque ad ℣. 12: Confutatio usque ad 31. vers. & Conclusio. In exordio autē audientiam facit Elihu ab æquitate sermonis quem habiturus est, tribus primis versibus: deinde duo illa capita Ijobo concedit quæ ad constituendum judicium sibi dari postulaverat, sup. 13. 20. & sequentibus. [2] i. jam incipio rē ipsam eloqui. periphrasis ab origine & instrumentis sermonis, qua Ijobum ad audiēdum excitat. [a] *Heb. rectitudinem cordis mei.* [3] i. sum creatura ut tu, ac proinde ex ęquo mecum, si placet, agere potes. sic pluribus ostēdit hoc ℣. & tribus sequentibus auctoritatem & jus quod Ijob habiturus est ad defendendam causam, prout Ijob optaverat sup. 9. 32. & sequentibus. [4] summa propositio eorū quæ Elihu in oratione Ijobi reprehendenda esse observaverat: ideò particula (ut vocant) exclusiva utitur: quasi dicat, omitto quæ tu de gravitate afflictionis tuæ, de indignatione animi tui, de fide tua in Deum, & de conscientia bene actæ vitæ testatus es, & quæcunque piè de Deo prædicasti: tantum ex tua ista oratione decerpturus sum, quæ tu arroganter, tum de innocētia tua in præsente causa, tum etiam de Deo effudisti. [b] *Heb. in auribus meis.* ‖ *Sup. 9. 21. & 16.17. & 29.14.* ‖ *Sup. 14.13. & 13.24: & 19.11.* ‖ *Sup. 13.27.* [5] Confutatio ut observatum est in ℣. 1. qua simpliciter negat quod Ijob confirmabat: utcunq; fueris justus & integer (inquit) saltem in his sermonibus injustus es: deinde negationem suam argumentis probat. [6] firmamentum superioris negationis à natura Dei. Deus, inquit, non tantùm majestate & potentia, de qua tu expostulas; sed etiam veritate, justitia, sapiētia, & misericordia mortales infinitè superat: quare in hac re injustus es. [7] Secundus locus, qui ex prima argumentatione velut fonte suo (ut etiam sequentes loci) derivatur; à comparatione naturæ Ijobi quasi dicat, vis igitur ut rationes omnes divinæ administrationis referantur ad angustias ingenii tui? quasi verò infinita illa profunditas consiliorum operationūmque Dei humano ingenio, ut pusillum est, capi possit. [8] tertius locus ab experientia: imò vero, inquit, fieri potuit ut tibi Deus jam sæpè respōderit; sed videmus eam esse hebetudinem & oscitantiam nostram, ut vix graviter & sæpè sollicitantem agnoscamus. [9] Confirmatio tertię argumentationis à communibus prisci illius seculi documentis: hoc ita se habere, inquit, ex eo constat, quòd modò interdiu, modò noctu, modò per somnia, modò per visiones, ut Num. 12.6. homines docet, vigiles, dormitantes, vel oppressos somno. hic verò observandū est scriptum verbum Dei ac legem reticeri: quia illæ tantùm rationes erant documentorum ante legem datam. [10] i. afflictionum causas, usum & exitum ostendit, ut Abimeleco, Gen. 20. [11] id est, qua ipsi erudiuntur a Deo. [12] i. imprimit in animis eorum quos castigat, inest autem his verbis transitio ad quartum argumentum confutationis, à fine documentorum Dei; sive per revelationes, de quibus supra tribus versibus; sive per afflictiones, de quibus a ℣. 19. sive denique per homines & administrationem verbi, infrà ver. 23. [13] nimirum suum, & animum malum. primus usus documentorum, resipiscentia a malo externa & interna. [14] id est, efficiat ut non sit: metaphora à rebus corporeis, ut Psalm. 32.1. [15] secundus usus, nostra salus.

tam ejus, ne *c* trajiciat eam missile.

19 [16] Et corripitur dolore super cubile suũ; etiam multitudo ossium ejus *dolore* forti:

20 Adeò ut abhorreat vita ejus ipsum cibum; & anima ejus escam desiderabilem:

21 Consumatur caro ejus à conspectu; & promineant ossa ejus *quæ* non videbantur:

22 Denique propinqua sit foveæ anima ejus; & vita ejus lethalibus *malis*.

23 [17] Si adsit ei [18] nuncius, [18] interpres [20] unus ex mille; qui indicet homini *d* [21] equitatẽ illius;

24 Et *e* [22] de gratia eum alloquutus dixerit; [23] redime eum, nec descendat in foveam, expiatione [24] *quam* inveni.

25 [25] Recreatur caro ejus plus quàm *in* pueritia; revertitur ad dies adolescentiæ suæ.

26 Quum supplex oraverit Deum, benignè recipit eum, ut aspiciat faciem ejus cum jubilo; & restituit mortali [26] justitiam ejus.

27 [27] Contemplatur homines dicens; peccaveram & rectum perverteram, quod [28] nõ profuerat mihi.

28 Redemit animam meam ne transiret in foveam; ut vita mea lucem respiciat.

29 [29] En omnia hæc operatur *Deus* fortis; bís*q*, térq, cum viro;

30 Reducendo animam ejus à fovea; ut illustretur lumine huius vitæ.

31 [30] Attẽde Ijob, ausculta mihi: sile ut ego loquar.

32 Si adsunt sermones *ad* respondendum mihi; loquere, quia desiderio teneor [31] justificandi te.

33 Sin minùs, tu ausculta mihi: sile, & docebo te sapientiam.

[c] Heb. *transeat per missile: hypallage.*
[16] i. ad eosdẽ usus, sic modeste transit ad præsentem causam Ijobi, amplificans locum de afflictionibus usq; ad ℣. 23. ut observatũ est in ℣sũ 17.
[17] tertius usus documentorum Dei, fides in promissiones gratiæ Dei etiam ab hominibus denunciatas.
[18] i. propheta nuncians voluntatẽ Dei, ut Jud. 2. 1.
[19] cujus interventu Deus cõsilium suũ laborantibus explicat.
[20] i. cujusmodi nuncius & interpres fidẽ voluntatis Dei est rarissimus.
[d] Heb. *rectitudinem.*
[21] Dei, qua omnia & nominatim ipsos laborantes regit & gubernat.
[e] Heb. *gratificatus ei.*
[22] i. quũ pius ille nuncius beneficium & gratiã Dei afflicto prædicaverit, & pro eo oraverit Deũ, &c. ut Jaco. 5. 14.
[23] summa orationis quæ apud Deum pro afflictis habenda est.
[24] i. in Christo consequutus sum.
[25] altera pars istius ἐργασίας de exitu & usu superiorum documentorum: cujus primus gradus est instauratio, secundus, pax conscientiæ, ℣. 26. tertius, prædicatio liberationis suæ à peccatis, ℣. 27. & 28.
[26] quam ei confert in Christo, reputans eum pro justo.
[27] i. hominum contemplatione adductus exemplum in se editum prædicat.
[28] i. summè nocuerat: μείωσις.
[29] summa constitutio superioris confutationis & ἐργασίας.
[30] Conclusio superioris argumentationis, audientiam ad alteram proximè sequentem faciens, & Ijobo dans optionẽ vel respondendi si quid habet, quod respondeat; vel audiendi orationem alteram quam habiturus erat.
[31] i. hoc velim tibi persuadeas, me non eum esse qui ausim te condemnare; etsi in superioribus dictis fuisti reprehendendus.

CAPUT XXXIIII.

Elihu Ijobi tacentis superiora verba repetens, absurditatem eorum demõstrat à justissima natura & operibus Dei, præfractos perdentis, & servantis calamitosos invocantes ipsum: tum ad misericordiam Dei eum revocans à superioribus obmurmurationibus dehortatur: & Deum postremò orat ut illud judicio suo præstare velit.

1 ITerum respondens Elihu, [1] dixit:

2 [2] Audite sapientes, sermones meos; & scientes aurem præbete mihi.

3 Nam ‖ auris sermones probat; ut palatum gustat escam.

4 [3] Causam *agendam* eligamus nobis: cognoscamus inter nos quid sit bonum.

5 ‖ Dixit enim Ijob, justus sum; & *Deus* fortis summovit causam meam.

6 *An* in causam meam mentiar? mortifera *est* sagitta mea, sine defectione.

7 [4] Quis vir par Ijobo, imbibiturus esset sannam ut aquam?

[1] Hujus orationis partes sunt quatuor; Exordium, ℣. 2. & 3; Propositio, inde usque ad 10. ℣. Confutatio, usque ad 33. ℣. & conclusio ad finẽ usq; capitis.
[2] Exordium à persona auditorũ; quo ostendit confidere se, si quid præsentes auditores sapiunt, grata & utilia documenta allaturum; ac proinde dicta sua illorum judiciis submittere. ‖ *Sup.* 12. 11.
[3] Propositio τοῦ κρινομένου, id est, sermonum Ijobi qui in controversiam vocandi erant. ‖ *Sup.* 13. *v.* 18. & 23, 10. & *su.* 27. 2. *su.* 6. 4.
[4] Amplificatio propositionis à persona Ijobi: quasi dicat Elihu; nemo unquam vir bonus qualem se Ijob asserit, eò dementiæ venturus est, ut probris & ludibrio omnium se exponat, integritatem sibi tum etiam asserens, quum obloquitur Deo, quasi cum ratione insanire velit. hæc autem omnia allegoricis loquendi formis proponuntur.

8 Et iter facturus esset in sodalitio cum operariis iniquitatis; & ambulaturus cum hominibus *a* improbis?

9 [5] Quòd dixit, non prodest viro; si volet [6] *ambulare* cum Deo.

10 [7] Idcircò *b* homines cordati, auscultate mihi: absit *c* à *Deo* forti improbitas, & ab omnipotente iniquitas.

11 [8] Nam opus hominis rependit ei, & secundùm iter cujusq; facit ut obveniat ei.

12 [9] Etiã verè *Deus* fortis non damnat probum; & omnipotens non pervertit judicium.

13 [10] Quis commisit ei terram? & quis disposuit orbem habitabilem universum?

14 Si apponens ad eum *d* animum suum, spiritum ejus & animam ejus ad se reciperet;

15 Exspiraret omnis caro simul; & homo in pulverem reverteretur.

16 [11] Si itaque est intelligentia, audi hoc: aurem præbe voci sermonum meorum.

17 [12] An etiam odio habẽtis judicium [13] obligaret *vulnus*? imò an [14] justum validum condemnares?

18 [15] An dicentem regi, ô nequam; ô improbe, ingenuis, *condemnares?*

19 Qui non accipit personam principum, neq; agnoscitur *apud ipsum* nobilis præ tenui; [16] nam opus manuum ejus sunt omnes.

20 Momento moriũtur, etiã media nocte; commoventur populus ac prætereunt, & *e* amovetur fortis sine manu:

21 Quia oculi ejus *attendunt* ad vias cujusque; & omnes gressus ejus respicit:

22 Nullæ *sunt* tenebræ, nullaq; umbra lethalis ubi se abscondant operarii iniquitatis.

23 [17] Nam non est dispositurus contra ullum ampliùs *tenebrarum*, quando ambulat contra *Deum* fortem in judicium;

24 *f* Infinitè conterit validos, & constituit alios in locum eorum.

25 *g* Hoc pacto recognoscit facta eorum; & simul atq; [18] mutavit noctem, conterũtur.

26 In loco improborum [19] complodit eos, in [20] statione videntium;

27 Quandoquidẽ recesserunt à *h* sequẽdo eum; & ullas vias ejus non animaduerterunt:

28 [21] Inducendo super eorum quemq; clamorem tenuis, quum clamorem pauperum exaudit,

29 (Nam quum ipse [22] tranquillat, quis inquietabit? & quum [23] abscondit faciem, quis [24] contemplabitur eum?) tum super gentem, tum super homines pariter:

30 Ne [25] regnet homo hypocrita, [26] ne sint tendiculæ [27] populi.

31 [28] *An* enim apud *Deum* fortem; qui dicit,

[a] Hebr. *improbitatis.*
[5] hoc tantum absurdum ostendit Elihu consequens esse ex propositionibus. Ijobi.
[6] i. Deum ducem sequi, ut Gen. 5. 22.
[7] transitio ad confutationem; in qua Elihu faciens audientiam duo argumẽta adducit: unum, ex quo sequentia omnia ut fonte profluunt, à natura Dei justissima; quod argumentum emphaticè per ἀποστροφὴν enũciatur: alterũ ab hominis officio. ℣. 31. & seq.
[b] He. *homines cordis, sic v.* 34.
[c] He. *absit Deo forti ab improbitate & omnipotenti ab iniquitate hypallage.*
[8] ἐργασία argumenti prioris ex αὐτοψίᾳ.
[9] repetitio simplex superioris argumenti, ut eò cõmodius ad sequẽtes probationum locos transeatur.
[10] probatio à mero imperio & auctoritate Dei; cujusmodi argumẽtatione utitur Theophilus Instit. ut majestatẽ Imp. alienam esse à corruptione asserat. q. d. ne ab ullo quidem ad iniuriam faciẽdam adigi potest. quod probatur à creatione, hoc versu. & potentissima administratione, duobus sequentibus.
[d] Heb. *cor.*
[11] Apostrophe ad Ijob, qua eum nominatim excitat & compellat, posito superiore fundamento.
[12] summa illa argumentatione, de qua ver. 10. jam Elihu fretus, appellat conscientiã Ijobi. q. d. dic, quæso, bona fide, ẽstne injustitia in Deo, ut protervos probet? imò verò (inquit ille per correctionem) impudentissimum fuerit si Deum voles condemnare; quod probat duobus attributis, justitiæ & potentiæ ejus, ac posteà copiosiùs amplificat, usque ad ℣. 31.
[13] i. injustè curaret perversos; synecdoche.
[14] indefinitè dictum: ut sit argumentatio à comparatione minoris: si hominem justitia potentiãque instructum damnare non audeas, quanto minus Deum? sequentibus.
[15] ἐργασία superiorum attributorum Dei à personis, forma, tempore judiciorum Dei, & aliis circumstantiis.
[6] ætiologia à creatione; ut sup. 31. 15.
[e] Heb. *amovent: impersonaliter, ut sup.* 4. 19 & 7. 3.
[17] i. quum decretum est non differre supplicium in eos qui proterve oppugnant Deum, non laborat ut aliundè tenebras accersat. hęc omnia periphrasticè ad deprimendũ & consternandum Ijobum.
[f] Heb. *sine pervestigatione.*
[g] *ut* 1. *Sche.* 27. 6.
[18] i. protulit lucem, qua revelantur omnia in judicio ejus: vide Ephes. 5. 13.
[19] ut inflatas vesicas in sua ipsorum sede:
[20] i. palàm in exemplum omnibus: vide Jeschahjæ 26. 9.
[h] Heb. *à post eum.*
[21] i. vindictas quas miseri à Deo reposcerunt in singulos adducendo: metonymia.
[22] miseros afflictos.
[23] ab improbis: ætiologia à potentia Dei.
[24] i. quis improborum aversanti Deo ausit obsistere?
[25] nimirum ampliùs rex, de quo ver. 18,
[26] i. ne ampliùs boni exponantur improborum aucupiis.
[27] de quo ver. 20.
[28] Secundum confutationis argumentum ab hominis officio erga Deum. Homo quamvis sibi non malè conscius, Dei misericordiam implorare debet in eam sententiã quæ est versu 32. Tu autem non hoc fecisti. vers. 33.

condonavi, non sum destructurus;

32 [29] Præterquàm *quod* [30] video, tu doce me: si iniquitatem operatus sum, non pergam:

33 An ergo *hæc oratio profecta est* à te? repẽdet illud, si [31] spreveris, si tu [32] eligas, profectò non ego: jam quod *i* sentis eloquere.

34 [33] Homines cordati dicent mecum; & vir sapiens auscultans mihi,

35 Ijob non scite loquitur, & verba sua imprudenter.

36 [34] Pater mi, probetur Ijob usque ad victoriam, propter responsiones *quales* hominibus iniquis insunt.

37 [35] Nam additurus esset ad peccatũ suum defectionem, inter nos [36] complosurus esset; & multiplicaturus sermones suos in Deum.

[29] summa deprecationis afflictorum cujus capita sunt duo; unũ, quo profitentur pii studium & fidem suam ad recipienda documenta Dei, eaq; exoptant: alterum, quo exponunt suam resipiscẽtiam & peccatorũ abnegationẽ. [30] i. cognosco, sive de peccatis meis, sive de mãdatis tuis, sive de gratia & benevolentia erga me. [31] hac oratione uti: sic deterret ab eventu; deinde ab exẽplo suo. [32] dicere quod antea, & ab oratione hac abstinere quam debes. [1] *Heb. nosti.* [33] Conclusio duobus membris constans, argumentatione & voto. Est autem argumentatio à consensione omnium bonorum. [34] optatum, ut tãtisper flagelletur Ijob donec Deo vincenti cedat & responsis vanis renunciet, per apostrophen ad Deum. [35] ætiologia optati à tribus absurdis: nam, inquit, nisi hoc fiat, metuendum est ut bonus Ijob neque saluti suæ, neque ædificationi nostræ, neque gloriæ Dei consulat. [36] i. nos ludificaturus, & explosurus cum ludibrio sermones nostros.

Caput XXXV.

Elihu Ijobum ad peccati agnitionem hortatus, ostendit neq; justitiam efficere quicquam, neq; injustitiam officere Deo; sed oportere ut omnes afflictionibus edocti se abjiciant coram Deo: ac proinde Ijobum ad agnitionem sui & spem in Deum hortatur.

1 AMpliùs respondens Elihu, [1] dixit:

2 [2] An hoc ratiocinabaris in causam *tuam*; quum diceres, justitia mea major *est* quàm *Dei* fortis?

3 [3] Si roges, quid profuturũ sit tibi, *dicens*; quid proficerem *a* supplicio meo?

4 Ego respondeo tibi sermones; & [4] sociis tuis tecum.

5 [5] Intuere cælum & respice: & contemplare superiores nubes, *ut sunt* altæ supra te.

6 Si peccas, quid operaris illi? sive multæ sunt defectiones tuæ, quid facis illi?

7 Si justus es, quid das illi? aut quid è manu tua accipit?

8 [6] Viro cujusmodi es, improbitas tua; & filio hominis justitia tua *aliquid efficiet*.

9 *b* [7] Freti magnitudine efficiunt ut oppressi clament; vociferantur propter brachium magnatum.

10 [8] Si non dicit *oppressus*, ubi est Deus *c* qui fecit me? qui dat Psalmorum argumẽtum de [9] nocte:

11 Qui [10] docet nos præ bestiis terræ; & prę volatilibus cæli sapientes nos facit:

12 [11] Ibi clamant propter superbiam malorum; sed non exaudit.

[1] Hujus sermonis partes sunt quatuor: Exordium μεταβατικὸν sive transitivũ, v. 2. Propositio querimoniarum injustarum Ijobi v. 3. & 4. Confutatio propositionis, à v. 5. ad 15. & conclusio. [2] Exordio hoc transitionem facit à superiore sermone ad sequentem argumentationem; quam propterea ingreditur, q. Ijob nihil ad superiorem sermonem responderat. q. d. fieri non potest profecto, quum tu istos sermones de te ipso contra Deum effutivisti, ut ad locũ illum attenderis quem modò explicavi; nimirum de justitia misericordiáq; Dei, ac de officio tuo. [3] propositio per prolepsin sive anticipationem illius objectionis quam poterat Ijob adducere, occasione sumta ex fine sermonis præcedentis, hoc modo: quid tu expectis, ut ampliùs prober afflictionibus, sup. 34. 36? quid illud, obsecro, mihi profuturum esset q. graviùs adhuc affligerer? quò spectaverant, Ijobi verba sup. 7. 20. & seq. ad quem sermonem respondet subjectione sequente versu. [a] *Heb. peccato meo, per synecdochen; ut Zecariæ 14. 19.* [4] i. qui idem senserint tecum. [5] tota hæc confutatio nititur dilemmate; quo consultò utitur Elihu, ut totum locum de usu nostrarum afflictionum explicet, Ijobi & omnium aliorum causa. Est autem huiusmodi: Afflictiones istas necesse est aut Deo prodesse, aut tibi, quũ Deus nihil sine causa agat: Deo prodesse nego, ab hoc versu usque ad 8; Superest ut tibi & tui similibus prosint: Ad priorem autem dilemmatis partem confirmandam utitur demonstratione per comparationẽ minoris: Nihil potes efficere in cęlos: Deus est supra omnes cælos; ergo multò minùs poteris Deũ malo vel bono afficere. [6] transitio ad alteram partem dilemmatis: Mali vel boni afficiuntur pro malitia vel bonitate sua; quæ propositio hìc universè dicta fusius explicatur usq; ad v. 15. [b] *Heb. præ magnitudine.* [7] nimirum magnates, qui mox nominantur. [8] i. si homo oppressus ad Deum nõ revertitur, adductus ad fidẽ, natura; creatione; beneficiisq; ordinariis & extraordinariis ejus; ac deniq; verbo: is profectò nihil egerit clamorib. vagis, v. 12. ut Ps. 18. 42. & Prov. 1. 28. & Jeschah. 1. 15. [c] *Heb. qui fecerunt me: ut Gen. 1. 26. respiciens ad personas sanctæ triadis.* [9] i. etiam quum nulla ad eum laudandum documenta circumfulgent, intùs spiritu excitat ad laudes. [10] i. ratione, sciẽtia, & sapiẽtia supra res alias creatas instruit. hæc totidem sunt argumenta ad exaggerandam stupiditatem hominum in calamitatibus torpentium. [11] i. in calamitate positi.

13 *d* [12] Meram vanitatẽ non exaudit Deus fortis, & omnipotens non contẽplatur eam:

14 Multò minùs si dicas, non contemplaris istud, *exauditurus est*; [13] judica coram eo, & exspecta eum.

15 Nunc enim quia [14] nihil *istorum* est, visitat ira ejus; quia non agnoscit *Deum* [15] hac recreatione admodum:

16 Sed Ijob [16] vanitate dilatat os suũ; absque scientia sermones multiplicat.

[d] *Heb. tantum vanitatem.* [12] summa illi propositionis quę ab exemplis & eventis administrationis Dei confirmata est suprà; inde à v. 8. Est autem hoc prius membrum comparationis a minore, cujus apodosis est sequente versu: Si (inquit) justo Dei judicio non exaudiuntur aut sublevantur ii, qui in ęstu calamitatum evanescunt; neq; suas cogitationes ad Deum evehunt; quanto minùs exaudieris, si protervè dixeris Deum nullam habere rationem tui; ac proinde velut in cælum inspuens, omnem providentiam, auctoritatem & administrationem ei blasphemè eripueris? [13] brevis hortatio a superioribus documentis; qua Elihu primùm Ijobi conscientiam appellat, dicens; te ipsum judicem facio coram Deo, an non ita se res habeat ut modò dicebam: deinde illum ad spem & fidem in Deum revocat. Est autem hoc membrum habendum in conclusionis loco, quæ confirmatur & amplificatur versibus seq. [14] i. neq; rectè judicas, neq; exspectas a Deo, ut pium hominem decet. [15] i. hac enunciatione divini verbi (quo virum bonum oportet errantem resipiscere, atque afflictum recreari) non admodum afficitur: vide sup. 33. 23. & seq. [16] i. vanissimè contra Deum quicquid sibi in buccam venit effutit, præstrictus mali præsentis gravitate.

Caput XXXVI.

Elihu proponit Ijobo omnipotentiam, bonitatem, justitiam, ac misericordiam Dei iisq; confirmatis ab exẽplis recentibus ac priscis, & ab operibus Dei ordinariis atq; extraordinariis, Ijobum excitat ad comparandam ignorationem & infirmitatem suam cum infinita notitia potentiáq; Dei, & revocat eum ad misericordiam gratuitam illius:

1 POstremò pergens Elihu, [1] dixit:

2 [2] Sustine me paulisper, ut ostendam tibi: nam *sunt* adhuc pro Deo sermones.

3 Proferam sententiam meam [3] è longinquo; & opifici meo tribuam justitiam.

4 Nam revera non *erunt* mendaces sermones mei; integer sententiis *ero* apud te.

5 [4] En *Deus* fortis validus *est*, nec tamen [5] spernit: validus est, [6] virtus *est a* animi:

6 [7] Non servat vitam improbo; sed ius pauperum edit:

7 Non subtrahit à iusto oculos suos; potiùs cum regibus solio *adest*; ut collocet [8] illos in ęternum atque exaltentur.

8 [9] Quòd si vincti compedibus, captivi detineantur funib 1s afflictionis,

9 Postquàm indicavit eis opus eorum; & defectiones eorum invaluisse;

10 Et revelavit illis *b* in aurem huiusmodi [10] eruditione, indicens ut revertantur ab iniquitate:

11 Si auscultent & colant *eum* consumunt dies suos in bono, & annos suos in *rebus* amœnis.

12 Sin autem non auscultaverint, *c* missili transmittuntur: & exspirant in ignoratione.

13 Hypocritarum verò ex *d* animo, *q* apponunt iram; nec vociferantur quum vincivit eos:

14 Moritur [11] cum iuventa illa [12] anima eorum: & vita eorum [13] cum meritoriis.

15 [14] Liberat afflictum in afflictione eius; & revelat oppressione in aurem eis.

[1] Hujus orationis summę partes sunt quatuor: Exordium, usq; ad ver. 5. Propositio asserens potentissimam, sapiẽtissimam, justissimámque administrationem Dei, a 5. v. usque ad 15: Cõfirmatio, inde usque ad v. 22. cap. 37: & Conclusio. [2] Exordio audiẽtiam facit, a persona Dei, cujus causam agit, a causæ antiquitate & jure, & a fide personæ suæ. [3] i. prout res fuit non tantùm inde a seculis, verũ etiam ante omnia secula. [4] propositio asserens studium Dei in administrandis rebus, adversus murmura quę Ijobo ex infirmitate carnis exciderant. Quasi dicat, omnipotens quidem est; sed non ut superbus tyrannus, qui potentia sua abutatur ut infirmos proterat. [5] quemquam; sed omnium rationem habet, ut sequentibus explicatur. [6] i. non tantùm ipse est validus; sed etiam infirmis & languentibus mortalium animis solus ipse virtutem præstat. [a] *Heb. cordis.* [7] ἐργασία propositionis a diversitate subjectorum; nam malis, (inquit) & bonis potenter, justè & sapienter præsidet, eventaque eorum moderatur. [8] justos quosque & pauperes. [9] Amplificatio ab ordine judiciorum Dei; primùm in eos qui resipiscunt a malo, usque ad v. 12. deinde in contumaces & palam obnitentes Deò, v. 12. ac postremò in hypocritas, v. 13. & 14. [b] *Heb. revelat aurem eorum: sic v. 15.* [10] i. afflictione carceris, qua Deus erudit suos providentia sua: sic Psal. 94. 12. [c] *Heb. per missile transeunt.* [d] *Heb. corde.* [11] i. æque morientur & pari judicio Dei contereantur atq; juveniles illi animi, qui protervè obnitũtur Deo, & palam ad omne flagitium projecti sunt: nam horum meminerat v. 12. [12] i. ipsi. [13] synecdoche, pro flagitiosis omnibus. [14] Transitio ad confirmationem per anaphoram sive repetitionem summariam illius membri in propositione quod ad causam Ijobi pertinet, ut habetur v. 7. & accommodatur in sequentibus

16 [15] Sic etiam averterat te ab ore angustiæ, [16] *in* latitudinem cui non suberat pressura: & *e* ferculũ mẽsæ tuę plenum erat pinguedine:

17 Dum [17] judicium improbi compleres; judicium & jus obtinerent.

18 Quum [18] æstuans ira *obvenit, cave* ne [19] avertat te explosione; & magnum pretium redemtionis [20] ne abducat te.

19 An æstimabit nobilitatem tuam? non lectissimum aurum; ne *quidem* omnia [21] fortificarent vires.

20 [22] Ne aspires ad illam [23] noctem, qua abeunt populi *in* locum suum.

21 [24] Cave tibi, ne respicito ad vanitatem; u thoc eligas præ afflictione.

22 [25] En Deus fortis, [26] extollit virtute sua: quis sicut ipse docet?

23 Quis commisit ei viam ejus? aut quis dicit, operaris iniquitatem?

24 Recordare ut amplifices [28] opus ejus; [29] quod contemplati sunt mortales,

25 *Quod* omnes homines viderunt; [30] mortalis intuetur è longinquo, *& dicas*:

26 [31] En Deus fortis ita amplus *est* ut non cognoscamus; cujus annorum numero nõ *est* pervestigatio.

27 Nam [32] subtrahit stillas aquarum, *quæ* fundebant pluviam ad [33] calamitatem ejus;

28 Quum fluerent superiores nubes; stillarent [34] super homines multos.

29 [35] Si etiã consideret *homo* [36] extensiones densarũ nubiũ; [37] fragores in [38] tugurio illius:

30 En [39] extendit [40] super eum lucem suam; & [41] radices maris tegit:

31 [42] Quum illis judicaturus est populos; *aut* daturus cibum, *f* abundè.

32 [43] Manibus obtegit lucem; & interdicit [44] ipsi propter [45] intercedentem:

33 Indicans in [46] eum benevolẽtiam suam; *in* pecora, etiam in proventum *terræ*.

CAPUT XXXVII.

34 Etiam [47] ad hoc trepidat *g* animus meus; & subsilit è loco suo.

[15] primus confirmationis locus à persona Ijobi, quod mirificam illam administrationẽ Dei ipse expertus esset, his duobus versibus: vnde oritur locus doctrinæ, à ỷ. 18. usque ad 22. [16] descriptio allegorica præcedentis felicitatis Ijobi. *e Hebr. descensus, i. quod deponebatur in mensam.* [17] i. justè de causa ejus statueres. [18] i. gravissimum Dei judicium infensi in te: prius documẽtum, sive dehortatio à vana fiducia, ỷ. 18. & 19. [19] i. ne Deus explodat te, si ita in ipsum inveharis. [20] i. nõ confidas fore, quũ semel te explodet Deus, ut ullo pretio gratiam ejus de integro tibi concilies: ut copiosiùs sequens versus ostendit. [21] i. tuerentur te ne explodereris à Deo. [22] posterius documẽtum, sive dehortatio à desperatione. [23] i. mortem, quam omnes oppetunt, & tu jam toties dixisti tibi imminere & te ipsum ultrò ad eam aspirare. [24] summa utriusq; dehortationis superioris, à vanitate utriusq; studii: ita transitur ad secundum confirmationis locum. [25] secundus locus confirmationis à natura, documẽtis, & operibus Dei: quorum dignitas commendatur primùm à forma, quòd nemo docere potest operibus ut Deus, hoc versu; deinde à jure, quod operum suorum leges à nemine accipit, aut jure reprehendi potest, ỷ. sequente. [26] videlicet documenta & vias suas, ut sequentia ostendũt. [27] amplificatio secundi istius loci, primùm à singulari opere Dei, extra ordinem naturæ facto temporibus Noachi, usq; ad v. 29: deinde ab aliis rũ ordinariis, tũ extraordinariis, hoc & sequẽte cap. [28] diluvii, ut nominatim explicabit inde à v. 27. [29] i. totũ genus humanũ expertum est. [30] i. nos memoria nostra jam olim gestum recordamur. [31] i. incomprehensibilis & sempiternus. Sunt aũt hæc per hypotyposin dicta, ut eo melius animus Ijobi ad suspiciendũ Deum adducatur. [32] i. aquas in nubibus suo loco continet, ne in orbem terrarum perrumpant, ut olim fecerunt. sic ostẽdit ne mundo quidem inesse æternitatẽ: sed Deo soli, qui pro arbitrio suo cũ rebus creatis eã cõmunicat. [33] i. diluviũ quod immisit terris. [34] omnes, excepto Noacho cum familia. hoc autem argumentum ex verbis Eliphazi sup. 22. 15. & sequentibus de industria resumit Elihu, ut operum Dei admirabilitatem asserat: non (ut ille) ad perterrefaciendum Ijobum; sed potius ad confirmandum in fide & exspectatione, quamvis adversantibus malis, exemplo Noachi, cujus postea recordatur, v. 32. [35] secundum amplificationis argumentum ab instauratione naturæ quam diluviũ interverterat, & perpetua administratione Dei. [36] i. densas nubes extensas in aere: hypallage. [37] ventorum luctantium & aerem perspirantium, atq; tonitruum ex eis, seq. cap. [38] i. in nubibus, ut Ps. 18. 12. [39] i. serenum cælum efficit ventis dispellentibus nubes. [40] hominem, i. supra nos. [41] i. terram cui incumbunt maria, imbribus humectat & obtegit: sic per hysterosin ostendit effecta nubium, ventorũmque de quibus superiore versu. [42] i. quum visum est ipsi aut judiciis exercere homines, aut beneficiis cumulare, ut inf 37. 12. *f Heb. ad multiplicantem.* [43] i. modò tenebras efficit, quasi obducta manu; ad suorum preces. [44] manui videlicet, ne amplius lucem obtegat. [45] Noachum diluvii tempore, & pios Noachi exemplo accedentes Deum. vide Jacob. 5. 16. & sequentibus. [46] pium intercedentem, colentem Dei. [47] i. ad consideration istius administrationis Dei, cujus meminit inde à v. 29. ut indicat repetitio particulæ Etiam: quam ob rem versum hunc superioribus conjunximus. *g Heb. cor meum.*

CAPUT XXXVII.

[1] tertium argumentum à tonitruis, fulgetris, pluviis, turbine, ventis, grandine, glaciéque, usque ad v. 19. [2] *Heb. audiendo.* [2] allegoria tonitrũ in scripturis frequens.

A Udite *a* diligenter conjunctam commotione vocem ejus; & [2] loquelam ex ore ejus prodeuntem.

2 Sub omnes cælos dirigit eam, & [3] lucem suam ad *b* oras terræ.

3 Post [4] eam rugit sonus, tonat voce excellentię suę; [5] neque differt illa, quum audienda est vox ejus.

4 Tonans Deus fortis voce sua *facit c* mirabiliter; facit *res* adeò magnas ut non possimus cognoscere.

5 Quum nivi edicit, esto in terra, aut imbri, *ac* pluviæ: mox imber pluvięq; roboris ejus *adsunt*.

6 [6] Manum cujusque hominis [7] obsignat; ut recognoscat omnes *d* operarios suos.

7 Tum ingreditur bestia in latibulum; & in antris suis degit.

8 [8] E suo penetrali prodit turbo; & à [9] dispergentibus frigus.

9 *e* A flatu suo *Deus* fortis edit glaciem; & [10] latitudinem aquarum *f* coarctat.

10 Etiam *pro* irrigatione [11] fatigat densam nubem; dispergit nubem [12] lucis suæ.

11 [13] Denique ipse *Deus* [14] *per* vicissitudines *g* versat secum sapientia consilia sua de opere [15] istorum; quodcunq; pręcipit istis *faciendum* in superficie orbis, in terra:

12 [16] Sive ad flagellum, sive ad terrã suam; sive ad beneficentiam, *h* efficit ut [17] præstò sit.

13 [18] Auribus percipe istud Ijob, consiste & considera mirabilia *Dei* fortis.

14 Nosti-ne quum disponit Deus de illis; ut [19] splendeat lux nubis suæ?

15 Nosti ne [29] de libramentis densæ nubis, mirabilia *Dei* perfecti scientiis,

16 Quibus vestimenta tua [21] calent; [22] à meridie, quum [23] tranquilla est terra?

17 [24] *An* expanderes cum eo *cælos i* junctos superioribus nubibus, [25] firmos, [26] ut speculum fusum?

18 [27] Notũ fac nobis quid diceremus ei? nõ possum [9] disserere *sermones*, ppter [28] tenebras.

19 [29] An in acta referetur ei, si loquar? an [30] diceret quis? nam absorberetur.

20 [31] Jã enim non respiciunt *homines* [32] lucem *quum* nitida est in superioribus nubibus; quas ventus transiens purgavit;

21 Per [33] Aquilonem *k* aurea *lux* advenit: in Deo reverenda *est magis* gloria.

22 [34] Omnipotens, quem non assequimur, amplus *est* virtute: [35] sed judicio & magnitudine justitiæ non affligit.

[3] fulgetra lucida, ut infr. 38. 24. *b Heb. alas.* [4] lucem, i. fulgetrum: nam priùs videtur coruscatio, quàm exaudiatur sonus. [5] i. fulgetra, tonitruũ prænuncia exhibet: μείωσις. non, differt i. præmittit. *c Heb. mirabilibus.* [6] i. immissis ejusmodi tempestatibus efficit ut homines domũ ab opere suo fugiant; ubi dominis licet per otium operas suas recognoscere. [7] i. præcludit ne operetur, tamquã sigillo imposito: metaphora. *d Heb. viros operis sui.* [8] i. è nubis depressæ specu, ut loquitur Plin. lib. 2. cap 48. [9] nempe ventis Aquilonaribus, qui nubes dissipant & frigus efficiunt, inf. ver. 21. *e Hebr. à flatu Dei fortis edit, &c. antecedens pro se & suo relativo: ut Gen. 9. 6.* [10] i. ex aquis longè se diffundentibus condensat grandinem. *f Heb. in angustum redigit.* [11] huc illuc impellendo: metaphora à reb animatis. [12] i. è cujus medio emicãt fulgetrorum rimæ, dẽ quib. sup. v. 2. [13] summa tertii argumẽti: ubi ostendit Elihu totam istam administrationem unicæ Dei sapientiæ acceptam ferri oportere. [14] quas rebus humanis exhibet modò hoc, modò illud efficiendo. *g He. versat se in sapientibus consiliis suis: humanitus dictum.* [15] μετέωρα, de quibus loquutus est inde à principio capitis. [16] fines superioris administrationis tres: quorum duo extremi homines propriè attingunt, quos Deus vel meritis suppliciis afficit; vel benignitate sua misericorditer prosequitur; medius universè ad res omnes creatas pertinet, quas liberum est ipsi pro jure & auctoritate sua afficere bono vel malo. *h Heb, facit inveniri ipsum.* [17] unumquodq; illorum, [18] quartum argumentum à compellatione conscientię Ijobi, ut eam seriò cum Dei sapientia comparet, ac proinde agnoscat tenuitatem suam. usq; ad v. 22. hujus autẽ tenuitatis duo sunt loci pręcipui; unus à notitia & intelligẽtia Ijobi, usq; ad v. 17. alter ab impotentia, v. 17. [19] i. coruscatio & fulgetrum emicent. [20] i. potés-ne judicare de admirabili opere Dei, quo nubes velut æquilibrio ab omnibus cęli partibus consistentes, ac nullis ventis perspirantibus agitatæ, tantum æstum à sole concipiunt, ut homines præfocari videantur? [21] i. ita incalescunt, ut quamvis exilia tibi sint oneri. [22] i. à sole meridiano. [23] à ventis, & omni aëris agitatione unde magis sidit & fervet calor. [24] id est, quid posses præstare in creatione, si redintegranda esset? *i Hebr. ad superiores nubes.* [25] i. firmiores quam hæc inferiora sint. [26] i. pellucidos. [27] redit ad compellandum conscientiam Ijobi, atque ita dehortatur ne ampliùs obloquatur Deo, argumẽto per hypothesin sumto à persona sua. Q. d. patronum optasti; ego spopondi fidem meam ad justificandum te, si quid possum, supr. 33. 32. sed non video omnibus expensis quid præstare possim. [28] mentis. [29] i. putas-ne fieri posse ut vadetur mecum, & causæ istius cognitionem suscipi jubeat? [30] i. causa experiretur contra illum. [31] Confirmatio superioris propositionis per comparationẽ minoris: nemo potest (inquit) adversis oculis nitidum solem contueri; quis ergo ferat pręsentiam majestatis Dei? [32] καὶ ἐξοχὴν, i. Solem, ex usu Arabum: atq; ex eo quoq; Ægyptiis appellatur Orus. [33] i. Aquilonares ventos. qui dispellunt nubes, ut sup. v. 8. *k Heb. auri* lux, *repetitum ex superiore versu.* [34] Conclusio orationem (ut rhetores vocant) efficiens κυκλοειδῶς nam paulùm mutatis vocibus repetit eamdem propositionem quæ habetur sup. 36. 5. [35] i. quamvis sit potentissimus: tamẽ homines à se creatos tanti facit, ut non utatur omnipotentia sua ad eos summo jure ac pro merito ipsorum affligendos.

[6] nimirum q̃ potẽtissimus Deus omnia judicia temperat sua misericordia: alterum membrum conclusionis de officio bonorum in Deum misericordem, ad quod Ijobum generali hoc documento provocat. [37] hoc est, non propter illos, aut propter ullã præstantiam quæ insit in illis; sed propter nomen suum, etiam sapientissimorum inter homines miseretur; sive (uno verbo) ad se, nõ ad illos respicit, quum misericordia utitur in filio dilectionis suæ. [l] Heb. corde.

23 [36] Idcircò reverentur eum mortales? [37] non respectat ullos sapientes *l* animo.

Caput XXXVIII.

Deus Ijobum increpans, ac velut in aciem provocans evincit de sapientia, potentia, & bonitate sua argumentis creationis & administrationis universæ, atq; singularis in res creatas omnes, cælo, aëre, terra, mari, & abysso: quam ob rem Ijob interrogatus à Deo, cedit auctoritati ejus, & se inferiorem causa confitetur.

[1] Tum ad majestatem sibi & verbo suo comparandã; tum ad deprimendum & humiliãdum animum Ijobi. ut Jechez. 1.14.

[2] Hujus orationis partes sunt, Exordium, 2. & 3. ℣. Confutatio, usque ad cap. 39. vers. 34. & Conclusio dialogistica.

[3] Exordii locus prior ἐκ τῆς τοῦ φήσαντος διαβολῆς, i. ab Ijobi qui sermoné habuerat, reprehensione: cujus reprehensionis argumẽta sunt duo, unum, quòd in toto sermone suo imperitè & sine consilio sensa animi sui effundit; alterum, quòd etiam consilium Dei obscurare nitiatur.

[4] alter locus exordii, propositio sive provocatio Ijobi ad sermones conferendos; qd̃ toties antè postulaverat: agedum Ijobe, (inquit Deus) si potes, accinge, i. compara & confirma te: metaphora à certaminibus corporeis.

[1] Tandem respondit Jehova Ijobo [1] è turbine, [2] dicens:

2 [3] Quis *est*, qui obtenebrat consilium sermonibus inscitè?

3 [4] Accinge nunc ut vir lumbos tuos; & *quod* interrogabo te, notum fac mihi.

4 [5] Ubinam eras quum fundarem terram? indica, si novisti intelligentiam.

5 [6] Quis disposuit mensuras ejus; [7] quandoquidem scitus es? aut quis extendit in ea regulam?

6 Cui rei bases ejus demersæ incumbunt? aut quis jecit lapidem angularem ejus,

7 [8] Quum canerent simul stellæ [9] matutinæ; & [10] *cui* vociferati sunt omnes [11] filii Dei?

8 [12] Aut *quis* occlusit [13] valvis mare; [14] quum ederem ipsum *tamquam* è vulva exiens?

9 [15] Quum ponerem nubem indumẽtum ejus: & caliginem cunabula ejus?

10 Quum [16] diffregi pro eo *terram* decreto meo; & apposui vectem & valvas;

11 Dicens, hucusque venies, & ne procedito: &, hîc opponet se *litus* superbiæ fluctuum tuorum?

12 [17] An *a* unquã præcepisti matutino tempori? notum fecisti auroræ locum suum,

13 Ut [18] carperet *b* oras terræ, [19] quum excutiuntur improbi ex ea?

14 Ut ea [20] mutata sicut argilla [21] sigillari; [22] sisterentur *illi* velut indumento *obducto*?

15 [23] Ut prohiberetur ab improbis lux eorum; & brachium elatum frangeretur?

16 [24] Pervenisti-ne usq; ad profunditates maris; aut in penetrali abyssi inambulasti?

17 An revelatæ sunt tibi [25] portæ mortis; aut portas umbræ lethalis vidisti?

18 Consideraſti-ne usq; ad latitudines terræ? indica, si nosti eam totam.

19 Quánam via *itur ubi* habitat lux: & tenebrarum ubi *est* locus?

20 [26] Quum perceperis horũ unumquodque [27] *usque* ad terminum suum; & quum intellexeris [28] semitas domus ejus:

21 Noveris te [29] jam tum natum fuisse; & numero dies tuos esse multos.

22 [30] Pervenisti-ne ad thesauros nivis? aut *in* thesauros grandinis inspectionem habes?

23 [31] Quæ cohibeo [32] ad tempus angustię; ad diem conflictus & belli.

24 [33] Quænam *est* via, *qua* in partes dissilit [34] lux; dispergente Euro super terram?

25 Quis dividit [35] inundationi aquæductum? & viam nimbo *c* sonoro?

26 Demittẽdo pluviam in terram vacuam viro; *in* desertum in quo non *est* homo:

27 Ut satiet vastatũ & pervastatum *locum*; efferatque productionem teneræ herbæ?

28 [36] Est-ne pluviæ [37] pater? aut quis genuit guttas roris?

29 E cujus utero egressa est glacies? aut pruinam cæli quis genuit?

30 [38] Tamquam lapide aquas absconden-tes se; quum superficies abyssi concrescit?

31 An [39] constringes delicias Pleiadũ? aut [40] lora Orionis dissolves?

32 Educés-ne [41] remotiora signa *quodq;* tempore suo? aut Arcturum [42] cum filiis suis duces?

33 An cognoscis de statutis cæli? an [43] disponere potes dominatum ejus in terra?

34 An attollere potes ad densam nubem vocem tuam; ut affluentia aquarũ [44] tegat te?

35 An emittere potes fulgura ut abeant? an dicent tibi, ecce nos?

36 [45] Quis indidisset præcordiis sapientiã? aut quis dedisset menti intelligentiam?

37 Quis [46] sapphirinas efficit nubes sapiẽtiã? & [47] utres cæli quis prosternat,

38 [48] *d* Ut perfusio sit fermentandæ terræ; ut conglutinentur glebæ?

[26] ironica cõcessio, profecta à sponsione quæ habetur sup. v. 3. sic Jeschaiã. 29.16. & infrà 40.9.

[27] i. planè, & sine exceptione.

[28] i. quibus in stationem ejus perveniatur.

[29] videlicet quum fundata est terra, cæteráq; effecta quæ suprà dixit Deus.

[30] hactenus argumenta creationis: sequũtur aliæ ab operibus administrationis, ut sup. v. 5. observatum est. primus autem locus est a procellis singularibus, usque ad v. 28. pervenisti-ne, inquit, id est, habésne administrationem, & curator istorum institutus es? metáphora sumta à quæstoribus ærarii.

[31] i. quorum procurationẽ administrationémq; reservavi mihi.

[32] i. ad quodcũq; tempus mihi visum fuerit: synecdoche. nominatim autem calamitatum meminit, ut ostendat sibi præsentissima esse instrumẽta, quibus contumaces retundat.

[33] i. qua ratione fiunt coruscationes, fulguta, procellæ, ventorum concertationes, nisi per me? [34] vide suprà 37.2. [35] i. quis facit ut procellosa nubes è cælo exundans, modò huc modò illuc erumpat; tamquam à certis aquæ ductuum emissariis? simili argumento utitur Hamos 4.7. & 8. [c] Heb. vocum. [36] secundus locus, ab eo administrationis genere quod magis ordinariũ est in natura rerum; ut sunt pluvia & ros, hoc versu; gelu, pruina, & frigus, duobus sequentibus; tempestates anni per sua signa distributæ, 31.32. & 33. & sic deinceps [37] præter me, & sic deinceps. [38] i. glaciem lapidescentem. [39] i. cohibebis Pleiadas, ne vernent & suas delicias proferant: vide sup. 9.9. [40] i quasi ductarios funes illius adimes, quibus imbres, tempestates, ac frigora solet secum advehere? [41] i. meridiana, ab aspectu nostro magis remota. [42] i. signis borealibus. [43] i. an cæli cursum & effecta in inferiora moderari potes? quæ instituerat Deus Gen. 1.14. & seq. [44] i. tibi ministret irrigationem, quum & quantum voles. [45] i. undè habuisses ista? [46] i. quis adeò serenat cælum, ut speciem reddat sapphiri? [47] i. nubes, velut in utres digestas, exoneret? [48] i. terram, quum pulverulenta est ab ariditate, immissis pluviis fermentet ad glebarum compagem, & rerum ex ea nascentium alimentum? [d] Heb. fermentationi pulveris ad perfusionem.

Caput XXXIX.

1 [1] An venari potes immanibus leonibus prædam? aut catervam juvenum leonum explere potes,

2 [2] Quum incurvant se in atriis suis; cõsident in tugurio ad insidias?

3 Quis comparat [3] corvis *a* escam ipsorum, quum pulli eorum ad *Deum* fortem [4] vociferantur; aberrantibus *b* penuria cibi?

4 [5] Possis ne [6] noscere tempus quo pariunt rupicapræ? *quo* enituntur cervæ, observes?

[1] tertii generis (ut diximus supra in 38.5.) secunda argumentatio, ab administratione singulari animantiũ terrestrium & volatiliũ. Est autem in his verbis primum exemplum generis voracissimi & famelici, leonum in quadrupedibus, & corvorum in volatilibus; de ratione subministrandi eis alimentum. [2] vide Ps. 10.9. [3] Gra, & pulloruna causa sollicitis. [a] Heb. viaticum. [4] i. in suo nido crocitant, Deum suo modo inclamantes. [b] Heb. propter non cibum. [5] secundum exemplum, à cura & administratione partus, silvestrium maximè & perniciissimorum animantium. [6] id est, partum istarum moderari suo tempore? ut supra 38. 33. sic sequentia omnia verba per synecdochen: pro eo quod est, totam administrationem earum obtinere.

5 Numeres menses *quos* complent? noscas tempus partus earum?

6 Ut [7] incurvent sese, pullos suos edendo [8] dissecent se: [9] dolores suos emittant?

7 [10] Revalescant nati earum, crescant per agrum: egressi non revertantur ad eas?

8 [11] Quis dimisit ferum animal liberum: & [12] lora onagri quis solvit?

9 Cui disposui campestria *pro* domo ejus; & *pro* habitaculis ejus salsuginosam *terram*.

10 Ridet multitudinem urbis; fragores exactoris non exaudit.

11 *c* Exploratum in montibus est pascuum ejus: & post omnem viriditatem inquirit.

12 An volet unicornis servire tibi? pernoctabítne ad præsepia tua?

13 An ligares unicornem ad *d* arationem denso fune ejus? occarétne convalles post te?

14 An fides ei, quia multa est vis ejus? aut relinquas ei laborem tuum?

15 Credésne ei relaturum esse sementem tuam; & *in* aream tuam collecturum?

16 [13] Alám-*ne* pavonum exsultabundam; an pennam ciconiæ, aut struthiocamelo *dares*?

17 Qui relinquit terræ ova sua: & in pulvere calefacit ea:

18 Oblitus pedem compressurum esse illud; & bestiam agrestem proculcaturam illud.

19 *Deus* [14] *e* torrefaciens excludit pullos ejus *f* alienâ operâ; propter vanitatem laboris ejus *g* ex incuria:

20 Quia *h* destituit eam Deus sapientia; neque impertiturus est ei istam intelligentiam.

21 Quo tempore in excelsum extollit se; [15] ridet equum & sessorem ejus.

22 [16] Darésne equo robur? an indueres collum ejus [17] tonitru?

23 An tremefaceres eum sicut locustam? gloriam ronchi ejus terrore?

24 Fodiunt *pedes* in cõvalle, & lætatur prę virtute; prodiens obviàm armis.

25 Ridet pavorem, neq; consternatur; neque revertitur metu gladii;

26 Contra se sonante pharetra; splendente hasta & lancea.

27 In fremitu & cõmotione fodit terram, neq; cõsistit firmus, quum sonus tubæ *editur*:

28 Ad sonum tubæ dicit, Ha ha he, quum è longinquo odoratur bellum; tonitru principum, & vociferationem.

29 An ex intelligentia tua pennis utitur accipiter? [18] pandit alas suas versus austrum?

30 An *i* ad præstitutum tuum [19] altum petit aquila? an certè attollit nidum suum?

31 Rupem inhabitat & immoratur; in scopulo rupis & munitione:

32 Unde pervestigat cibum; in lõginquum oculis ejus intuentibus.

33 Etiam pulli ejus sorbent sanguinem; & ‖ ubi sunt confossi, ibi est.

34 [20] Deinde respondens Jehova Ijobo, dixit:

35 [21] Satísne? contra omnipotentem contumacem esse *quemquam*? [22] increpator Dei respondeat adistud.

36 Itaque respondens Ijob Jehovæ, dixit:

37 [23] En, vilis sum, [24] quid responsarem tibi? [25] manum meam appono ad os meum.

38 Semel loquutus sum; sed non respondebo: aut iterum; sed non pergam.

7 ad partum. q.d. túne efficis ut cervæ, quæ alioquin ægerrimè essent parituræ, commodiùs pariant? nam antè partum purgantur herba quadã quæ seselis dicitur, faciliore ita utentes utero, inquit Plin. lib. 8. cap. 32.

8 i. dilatét naturalia: synecdoche.

9 i. doloribus partus liberentur ejecto involucro partus, aro & seseli depastę: Aristot. lib. 9. de historia animal. cap. 5. & Plin. ibidẽ.

10 ab angustiis & difficultatibus partus, quibus fracti sunt.

11 tertium exemplũ commune ferarũ omnium, ab immansueta eorũ natura quam solus moderatur Deus; quo in genere duo singularia exempla adducit, onagri, usq; ad v. 12. & unicornis usq; ad ℣. 16.

12 i. quis indidit ei ferociã & impatientiam jugi?

c Heb. *exploratio mõtium.*

d He. *porcam, synecdoche: nã sulcus, porca & lira sunt arationis partes.*

13 quartum exemplum, ab ornatu volatilium, & provida administratione stolidissimorum animaliũ, à struthiocameli exemplo, usque ad v. 22.

14 i. solis æstu fovet ova quę struthiocamelus in arena posuerat, donec excludantur pulli.

e Heb. *torrefacit pullos.*

f Hebr. *per non ejus.*

g Hebr. *non pavore. i. sollicitudine.*

h Hebr *fecit ut obliviscetur.*

15 altitudine & celeritate superat. Aristot. de partibus animaliũ lib. 4. in fin. & Pli. principio lib. 10. humanitùs dictum, ut sup. v. 10. sic deinceps.

16 quintum exemplum à robore & nobilitate, primùm equi, usq; ad v. 29, deinde accipitris & aquilæ.

17 i. hinnitu vehemẽtissimo, quia fremitus gravitate cum tonitru comparatur, est autem his verbis elegantissima descriptio generosi equi, qualem Græci φρυαγματίαν velut fremebũdum vocant.

18 i. in Australem plagam avolat hiberno tempore, Plin. lib. 10. cap. 8.

i Heb. *secundum os.*

19 exempla hæc aquilarum de variis earum generibus sunt accipienda: vide Plin. lib. 10. cap. 3. ‖ *Matth.* 24. 28.

20 Conclusio dialogistica, ut observatum est in ℣. 1.

21 reprehensio quasi indignantis in Ijobum, duobus argumentis; à firmitate superiorum argumentorum quæ exposuit Deus, & à comparatione hominis cum Deo.

22 Concessio ejus quod petierat sup. 13. 22. qua Ijobum ad secundas agẽdas si volet, provocat; sed indefinitè. q. d. quisquis fuerit.

23 Confessio Ijobi singularis ad superiorem propositionem Dei, non autem integra, ut fuit postea inf. 42. 1. En (inquit) vilis sum: respicit ad secundum argumentum, se ipsum cum Deo comparans: καθ' ὑστέρωσιν.

24 subjectio ad prius argumentum, qua exponit Ijob se acquiescere superioribus dictis Dei.

25 ut sup. 21. 5.

Caput XL.

Deus Ijobum reprehendit, docens non satis esse ut desistat de causa, nisi gloriam omnem ipsi tribuat: propterea in superiore argumento pergens, justitiam & omnipotentiam sibi duobus illustrissimis exemplis vindicat.

1 ITaque respondens Jehova è turbine Ijobo, [1] dixit:

2 [2] Accinge nunc ut vir lumbos tuos: quod interrogabo te, notum fac mihi.

3 [3] An etiam irritum facies judiciũ meum? condemnabis me, ut justus sis?

4 [4] Aut an brachium ut *Dei* fortis est tibi? & voce ut ipse intonabis?

5 [5] Orna *te* jam excellentia & sublimitate; gloriáque & decore indue te.

6 [6] Dispergé indignationes iræ tuæ; & aspice quicquid est excellens, ac dejice illud.

7 Aspice quicquid est excellens, deprime illud: & contunde improbos [7] loco suo.

8 [8] Absconde eos in ipso pulvere pariter; faciem eorum obliga in abscondito.

9 [9] Tunc etiam ego celebrabo te; quòd servet te dextera tua.

10 [10] Jam ecce elephantem quem feci [11] tecum; *qui* [12] fœnum ut bos comedit:

11 Ecce jam, *inquam*, vis ejus [13] in lumbis ejus *est*: & robur ejus in *a* umbilico vẽtris ejus.

12 Arrigit [14] caudam suam [15] similem cedro: [16] nervis testium ipsius in ramos abeuntibus.

13 [17] Ossa ejus *sunt* viribus chalybeis; artus ejus vecti ferreo similes.

14 [18] Huic primario operi viarum Dei fortis; qui fecit ipsum, adhibuit gladium ipsius;

15 [19] Quamvis proventum montes proferant ei; & omnes bestiæ agri [20] ludant ibidem.

16 Sub umbrosis cubat; in [21] occulto arũdinum & cœni:

17 Tegunt eum umbrosa, *quodque* umbra sua; cingunt ipsum salices torrentis.

18 En [22] comprimit flumen, *ut* non festinet: confideret se editurum esse Jardenem *ingressum* in os suum.

19 *An* [23] in oculis ejus capiet eum *quisquã*: [24] tendiculis perforabit nasum?

1 Hujus secũdæ responsionis argumentum cum priore commune est: Finis, ut Ijob ad ampliorem & integram prædicationẽ gloriæ Dei & infirmitatis suæ professionem adducatur. Partes verò sunt, Exordium, ℣. 2. ἔκθεσις sive propositio reprehensionis, à v. 3. usq; ad 10. Et confirmatio à duobus singularibus exemplis, à 10. ℣. usque ad finem cap. 41.

2 Exordium, ut sup. 38. 3.

3 Propositio reprehensionis Ijobi, & imperfectam adhuc cõfessionem edidisset: quam ob rem eo nomine illũ reprehendit Deus, quod planè sibi injuria fieret, nisi apertè Ijob rem totã confiteretur. Hoc autem docet primùm ab absurdo, docens absurdũ esse ut taceat Ijob, postquã innocentiam suã defendit, & de judicio Dei conquestus est; deinde ἐκ τοῦ ἀδυνάτου, ℣. 4. Sensus est, nondum revocabis quod anteà de meo judicio expostulâsti?

4 secundum argumentum ab impossibili, per comparationem potentiæ Ijobi cum potentia Dei.

5 amplificatio synchoretica sive (ut loquuntur) concessiva utriusque superioris argumenti de justitia & potentia. q. d. experire jam potentiam tuam, & justa judicia exerce (si potes) ea forma, majestate, atque efficacia qua exercet Deus, denique Deum age.

6 i. iram tuam gravissimam momento uno longè latéq; in omnem præstantiam diffunde.

7 i. ubicunque locorum sint, ita ut non ipsi coram te hîc sistantur; sed potentia tua pervadat ut potentia Dei.

8 i. tolle omnes, & perpetua oblivione sepeli.

9 ironia, ut sup. 38. 20.

10 Confirmatio à duobus exemplis, primùm elephãtis, usque ad finem capitis: deinde balænæ in mari, cap. 41.

11 i. inter terrestria, ut tu es.

12 i. rebus è terra nascentibus pascitur; non autem ut feræ, raptis; synecdoche.

13 i. totus robustissimus est supernè & infernè.

a Hebr. *in umbilicis.*

14 i. penem, καὶ εὐφημισμός.

15 i. ingentem, hyperbole; etsi non pro reliqui corporis magnitudine magna est, ut res ipsa docet.

16 i. qua semen à testibus, qui longiùs à cauda absunt, per cremasteras velut protensos ramos ad penem demittitur: nam testes elephanto non foris conspicui sunt; sed intùs circa renes conditi, teste Aristot. lib. 2. de historia animalium, ca. 1.

17 i. sunt firmissima.

18 i. hoc tantum specimen admirabilium Dei operum armavit Deus manu sive proboscide; quasi gladio validissimo.

19 i. terræ nascentibus pascatur, nec armis in aliorum animantium perniciem abutatur, ut quæ vescuntur rapto.

20 securæ ab eo.

21 i. ripas accolit plurimùm, ubi hæc crescunt: Aristot. lib. 9. de historia animal. cap. 46. & Plin. lib. 8. cap. 10.

22 i. amnem in quo se abluit, præ mole corporis avertit & obsistit ei; quod sequentia per hyperbolen explicant.

23 i. apertè, ac non insidiis structis: vide Plin. lib. 8. cap. 8. & 9. quibus insidiis capiantur.

24 i. hamis vel uncis in nasum injectis, ut fit piscibus; ita transitio fit ad alterum genus aquaticum, de quo 41. capite.

CAPUT XLI.

1 [1] AN extrahas balænam hamo; aut fune *aquem* demerserit lingua ejus?

2 [2] An appones [3] juncũ naso ejus: aut [4] spina perforabis maxillam ejus?

3 An multis utetur apud te deprecationibus? aut alloquetur te mollibus?

4 An panget fedus tecum? assumes eã servum *a* perpetuum?

5 Ludésne ea tamquam avicula? aut ligabis eam pro puellis tuis?

6 [5] Apparabúntne convivium propter eam socii? [6] divident eam inter mercatores?

7 [7] An implebis *b* harpagonibus cutem ejus? aut fuscina piscaria caput ejus?

8 [8] Pone super eam manum tuam: [6] meminisse belli ne pergito.

9 En spes ejus *capiendæ* mendax est: an etiam ad aspectum ipsius *hominis* dejicietur?

CAPUT XLI.

10 [10] Non *est* ferox, qui excitet eam: [11] quis ergo est, *qui* sistat se coram me?

11 ‖ Quis prævenit me, & rependam? *quicquid* subest toti cælo, meum est.

12 [12] Nõ silebo membra ejus; & sermonem de viribus, & gratia dispositionis ejus.

13 [13] Quis retegit superficiẽ vestis ejus: cum *c* geminis habenis suis quis accedat?

14 [14] Fores faciei ejus quis aperiat? circa dentes ejus *est* terror.

15 [15] Excellentia, viribus scutorum; circumclusa *est* [16] sigillo arctissimo.

16 Unum alteri tam propè sunt; ut ventus non possit intervenire illis.

17 *d* Quódq; proximo suo cohærent; continentia sunt ita ut non sejungantur.

18 [17] Sternutationibus ejus splendet lux; & quidẽ oculorũ ejus, velut [18] palpebrę auroræ.

19 [19] Ex ore ejus *velut* tædæ prodeunt; scintillæ ignis proripiunt sese;

20 E naribus ejus prodit fumus; [20] ut aheni ferventis & cortinæ:

21 *Quasi* halitus ejus carbones incenderet; & flamma ex ore ejus prodiret.

22 In collo ejus commoratur robur; & ante eam [21] exsilit mœror.

23 [22] Melandrya carnis ejus cohærent: firma *est* in se, non dimovetur.

24 [23] Cor ejus firmum *est* ut lapis; firmum, inquam, ut fragmen *e* metæ.

25 Ab excellentia ejus timent fortes: [24] metu confractionum se purgant.

26 [25] Assequentis eam [26] gladius non consistet; hasta, telum, aut lorica.

27 Reputat ut paleam ferrum; ut lignum putre chalybem.

28 Non fugat eam *f* sagitta; in stipulam convertuntur ei lapides fundæ.

29 Ut stipula reputantur ballistæ *lapides*; & ridet ad vibrationem lanceæ.

30 [27] Subduntur ei *ut* acúmina testacea; substernit [28] excisum in luto.

31 [29] Fervefacit tamquam ollam profundũ; & mare disponit ut mortarium unguentarii.

32 [30] Post se lucidam reddit semitam; putaret *videns g* abysso canitiem esse.

33 Non *sunt* in pulvere *h* comparanda ei; quæ agant intrepidè.

34 Quicquid altum est, despicit; éstq; regina super omnes *i* feras.

[1] secundum exemplum, ut observatũ est sup. 40. 10. quo ait, An extrahas, i. potésne capere sive vi, 7. versib. sive fraude, ℣. 8. & sequ. ut pisces alios? [2] i. potésne retinere captam? [3] i. constringésne inserto junco, ut piscator minutos pisces? [4] i. unco piscatorio. [5] *Hebr. seculis.* [6] i. an de captura ejus piscatores læti convivantur, eámque sibi vendicare possunt? hîc enim agitur de captura ab hominibus arte, labore atque industria facta. [6] i. an unquã redemtores, qui condicto piscatoribus pretio capturas in adversionem comparant, sibi hoc nomine gratulati sunt capturam dividentes? [7] i. an injectis in cutem ejus confertim harpagonibus, poteris eam in litus trahere? [8] *Hebr. spinis.* [8] i. demulce eam, & blanditiis experire utrùm ea potiri possis. [9] i. pacem tibi esse cum ea simulato: alter modus, ut diximus in versum 1. [10] superiorũ exemplorum ἀπόδοσις, sive accommodatio ad præsentẽ causam. [11] accommodationis argumenta sunt, à potentia, hoc versu; atque à justitia & jure, ℣. 11. ‖ *Rom.* 11. 35. [12] regressio ad explicationẽ amplitudinis, quæ in balæna est. [13] i. quis potest illam è mari in siccũ adducere, & nudam sistere coram hominibus; sic deinceps per gradationẽ, retectam quis frænet, &c. [c] *Heb. cum duplo habenarum.* [14] i. maxillas ad inserendũ frænũ, quæ ita aperiuntur ut ingentes portarum valvæ. [15] i. præstantissimis & durissimis squamis, quæ forma & usu sunt balænæ scuta: hypallage rhetorum. [16] quod duo sequentes ℣sus explicant [d] *Heb. vir cum fratre suo.* [17] i. quum natans anhelat, & obviarũ undarum turbines volvit, tũ retecti oculi illius ferè emicant. [18] hyperbole, quæ etiã frequens est versibus sequentibus: de hac autem venustissima tralatione vide sup. 3. 9. [19] i. tam ingẽtes fumos ore & naribus efflat, ut maximum intùs incendium factum diceres. [20] i. ita in sublime nimbos efflat, ut fervens olla aut cortina bullas. [21] i. mœrore afficit omneis obvios, ac si de illis triũphans exsultaret mœror effectus ab ipsa: humanitùs dictũ. [22] i. caro ejus solida est, neq; in melãdrya sive partes assulatim dissilit, ut aliorum piscium caro. nam melandrya vocãtur illa membra, cæsis quernis assulis similima, Pli. li. 9. ca. 15. Sensus est, corpore & corde est validissima, hoc & seq. v. [23] i. fortis & intrepida est. [e] *Hebr. inferioris molæ.* [24] i metu periculi instantis & horrore expiant animos & purificant se confitentes Deo, ac fidei ejus se committentes. ἐργασία fortitudinis quam proposuerat superioribus v. [25] ἐργασία sive amplificatio roboris quod proposuerat v. 22. & 23. per hysterosin. [26] hoc est, omnia arma conterentur, ac nihil præstabunt: hæc usque ad v. 31. [f] *Heb. filius arcus.*

[27] i. vibrati in eam lapides tamquã diffractæ testæ resiliunt, & in profundum abeunt [28] i. fertum cõminutum in profundũ maris dejicit, ubi lutũ est, [29] i totum oceanum turbat; vide Pli. lib. 9. c. 3. & 6. [30] i. vestigia in spatium aliquantisper imprimit, tũ quemdam velut sulcum à tergo ducens, tum albentem spumam excitans vehemente agitatione sua. [g] *Heb. abyssum canitiei esse.* [h] *Heb. comparare ei.* [i] *Heb. filios feræ; ut sup.* 28. 8.

CAPUT XLII.

Ijob majestatem divinam & ignorantiam suam confessus, se docendum tradit Deo; & resipiscentiam suam protestatur: qua probata, Deus alios reprehendit, reconciliationis viam ostendit, administro Ijobo; & huic omnibus modis benedicit.

1 RESpondens verò Ijob Jehovę, [1] dixit:

2 [2] Novi te omnia posse; *a* neq; averti te posse à cogitatione *perficienda.*

3 [3] Quis iste est, *inquis*, qui occultat consiliũ inscitè? idcirco [4] indico me non intellexisse: [5] mirabilia sunt supra me, adeò ut nequeam cognoscere.

4 [6] Exaudi, quæso, dum ego eloquar: quod rogabo te, notum fac mihi.

5 [7] Auditione auris audîeram *de* te: nunc autem oculus meus videt te.

6 [8] Idcircò aspernor [9] *illa*, atque pœnitet me; [10] in pulvere & cinere.

7 Fuit autem postquam eloquutus esset Jehova verba ista apud Ijobũ; ut ediceret Jehova Eliphazo Themanitæ, accensa est ira mea in te & in duos amicos tuos, quia [11] non estis loquuti de me rectè, ut servus meus Ijob:

8 Quam ob rem nũc sumite vobis septem juvencos, septémque arietes, & adite servum meum Ijobum; [12] ut offerendum curetis holocaustũ pro vobis, & servus meus Ijob oret pro vobis: nam verè *b* personam ejus accipiam; ut non afficiam vos *c* pœna flagitii, quia non estis loquuti rectè de me, ut servus meus Ijob.

9 Itaque abeuntes Eliphaz Themanites, & Bildad Schuchites, & Tzophar Naïamatites fecerunt quemadmodum edixerat ipsis Jehova: accepitq; Jehova personam [13] Ijobi.

10 Deinde Jehova restituit *d* [14] quod captũ fuerat Ijobo, quũ orasset pro amicis suis; etiam auxit Jehova quicquid fuerat Ijobi [15] duplo:

11 Et convenientes ad eum omnes cognati ejus, & omnes cognatæ ejus, & omnes familiares ejus anteà, comederunt cum eo cibum in domo ejus; & cõdolentes ei consolati sunt eũ, de toto illo malo quod induxerat Jehova supra eum: ac [16] dederunt eiquisque [17] numum unum & quisque monile unum aureum.

12 [18] Jehova ergo benedixit fini Ijobi ma-

[1] Hujus responsionis partes sunt duæ. Propositio ὁμολογητικὴ, sive confessoria, & Petitio. [2] Propositionis istius partes sunt duæ; confessio omnipotentiæ & efficacitatis consiliorũ Dei, vers. 2. & cõfessio ignorantiæ, cujus nunc demùm Ijob se conscium agnoscit. vers. 3. [a] *He. neque averti à te posse cogitationem; hypallage, ut Gen.* 11. 6. [3] sup. 38. 2. sic exponit tacitè se eũ esse, qui obmurmuraverit Deo. [4] q. d. fateor me peccasse; sed ignorans feci. [5] cogitationes & consilia tua, quæ non tantùm antehac, sed etiam nũc superant. captũ meum: ita viam sternit ad precationem sequentem. [6] Petitio, cujus partes sunt duæ; una, ut Deus hominẽ suæ infirmitatis conscium non aspernetur; altera, ut ignorantem & cõsulentem doceat. [7] confirmatio petitionis duobus argumentis, à beneficio Dei erga supplicem, & à seria ejus resipiscentia. beneficium autem Dei duobus gradibus exponitur, hoc versu, quod Deus audiendum & videndum se ipsi præbuerit. [8] quia beneficium illud antè acceptum, quum audivissem te prædicari; nunc demùm altero cumulâsti, quòd te præsentem exhibes. [9] quæ videlicet cogitaveram & dixeram. [10] i ex animo & studiosissimè: quod illis externis symbolis significabatur. [11] i. causam meam inique egistis, ut Ijob suprà exposuerat cap. 13. [12] ut Ijob sacerdotis partibus defungatur pro vobis, sacrificio & precibus: sic Malcitzedek, & Abraham ante datam Legem, Gen. 14 & 20. [b] *Heb vultum ejus: sic* v 9. [c] *Heb. flagitio.* [13] sacerdotio fungentis; nomine Christi Sacerdotis & victimæ sempiternæ nostræ, quem ista figurabant. [d] *Heb. captivitatem Ijobi.* [14] i. incolumitatem corporis, bona, amicos, & liberos: quæ omnia fuerant adempta, ut sequentibus versibus exponitur. [15] i. quàm plurimùm: numerus finitus po infinito. [16] i. quasi redivivo atque de integro in pristinam illam dignitatem suam & auctoritatem restituto, de qua sup. 29. honoraria obtulerunt, ut essent tum amicitiæ, tum obsequii symbola: sic enim viri principes munere salutabantur, ut 1. Schem. 10. 27. & 2. Chron. 17. 5. [17] vide Genes, 33. 19. [18] Regressio ad sermonem interruptum, & propositionem καθόλου enunciatam sup. v. 10. Atq; hæc omnia apertè demonstrant historiam hanc revera fuisse gestam: ut diximus suprà in 1. 1.

gis

gis quàm principio ejus: nam fuerunt ei quatuordecim millia pecudum; & ſex millia camelorum, & mille paria boum, milléq; aſinę.

13 Fuerunt etiã ei ſeptem filii & tres filiæ:

14 Quarum primæ indidit nomẽ Jemimę; nomen autem ſecundæ Ketziliæ; & nomen tertiæ Keren-Happuc.

15 Neq; inveniebantur fœminæ pulcræ, ut filiæ Jiobi in tota illà regione; quibus dedit pater earum poſſeſſiones inter fratres earũ.

16 Quúmque vixiſſet Jiob poſteà centum quadraginta annis; & vidiſſet filios ſuos, & [e] nepotes ſuos quatuor generationibus;

17 Mortuus eſt Jiob ſenex, & ſatur dierum.

[e] Hebr. filios filiorum ſuorum.

PSALMI.

ARGUMENTUM.

LIBER *Pſalmorum ſacras cantiones continet, quæ in Eccleſia vetere fuerunt conſcriptæ uſque ad funeſta tempora Antiochi: ac propterea eſt quædam velut epitome veteris Teſtamenti, ſpeculum gratiæ Dei, abſolutaque hominis totius anatome; qua exponuntur omnis generis documenta, de promiſſionibus operibuſq; Dei gratioſis erga ſuos, ſeveris in adverſarios, & in omnes fidelibus: item de fide noſtra in promiſſiones ejus, de obſequio, de infirmitatibus, patientia, conſtantia, & liberatione noſtra in rebus adverſis, de legitimo bonorum uſu & gratiarum actione in rebus ſecundis, deniq; de toto officio noſtro erga Deum, & fide illius erga nos in Chriſto: de quo elegantiſſimæ & illuſtriſſimæ Prophetiæ habentur paſſim ad conſolationem & confirmationem Eccleſiæ.*

PRIMUS LIBER PSALMORUM.

PSALMUS I.

Virorum bonorum vita deſcribitur; denunciaturq; eis felicitas: malis verò infelicitas ex judicio Dei.

1 BEATUS[1] *eſt* vir ille, qui non ambulat in cõſilio improborum, & viæ peccatorum non inſiſtit; ac in conſeſſu deriſorum non deſidet:

2 [2] Sed cujus oblectatio *eſt* in[3] lege Jehovæ; & *qui* de lege illius meditatur interdiu ac noctu.

3 [4] Eſt enim ſicut arbor plantata ad rivos aquarum, quæ fructum ſuum edit in tẽpore ſuo, & cujus folium non decidit: [5] ideo quicquid faciet, proſperabitur.

4 [6] Non ita improbi *ſunt*; ſed[7] ſicut gluma quam diſpellit ventus.

5 [8] Idcirco[9] non exſurgẽt improbi in[10] illo judicio; aut peccatores in cœtu juſtorum.

6 [11] Nam [12] agnoſcit Jehova viam juſtorum: at via improborum [11] peritura eſt.

[1] Pſalmus eſt αἰπίγραφος, generis didaſcalici: cujus partes ſunt Propoſitio ver. 5. & Confirmatio. ver. ultimo. Propoſitio duobus primis verſibus conſtitutionem bonorũ explicat; exornat ſequent. Eſt igitur unicum hoc Pſalmo enthymema, cujus deſideratur propoſitio major: reliquæ ſyllogiſmi partes diverſo ordine proponuntur. Atq; hic ſyllogiſmus eſt: Beati ſunt quorum viam agnoſcit Jehova & curat: Juſtorum autem viam agnoſcit, ver. 6. Ergo juſti (qui circumſcribuntur 1. & 2. verſ.) beati ſunt. Cùm autem hæc ſit minoris propoſitionis ſumma, Bonos beatos eſſe; ideóq; ſigillatim oſtenditur tum qui ſint boni, ver. 1 & 2. tum quæ illorum felicitas, ver. 3 Boni duobus modis deſcribuntur; primùm κατ' ἀφαίρεσιν ſive ἀπόφασιν, quod abſint à malo, ver. 1. deinde κατὰ θέσιν, quòd ſanctimoniæ hæreant, ver. 2. Hoc autem verſu tres ſunt κλίμακες, ad perſonas, formas, & actiones perſonarum pertinentes. In perſonis cenſentur improbi, animo; peccatores, vita; & deriſores, in utroque omnibus modis obſtirmati. Formæ ſunt, conſilium, animi; via, vitæ ſive inſtituti; & conſeſſus, denotans habitudinem. Actiones verò, ambulare ad certum aliquem finem, quod eſt conſilii; inſiſtere viæ, conſilio capto; & ſedere ac conquieſcere in conſilio & actionibus malis, obſtinatè, quũ vir aut ſua ipſius malitia rapitur, aut aliena traducitur. [2] altera bonorum deſcriptio, velut per correctionem ſuperiori juncta, q. d. beatus qui abſtinet à malo; ſi ſtudet bono; id eſt, ſi vera, viva, & ardente fide animum eò refert ut obſequatur Deo, cogitationes ſuas, ſermones, operâque conformans voluntati illius explicatæ Lege: ut Pſalm. 34. 15. & 37. 27. [3] id eſt, doctrina Dei, quæ ſola eſt omnis boni regula. [4] ſecundum membrum propoſitionis, deſcriptio felicitatis quæ viris bonis adjudicatur, exornata à ſimili, hoc verſu; & à contrario, duobus ſequentibus. A ſimili per comparationem arboris: nam tria ponuntur arboris attributa. 1. plantatio ſecundùm aquas; ſymbolum regenerationis & ſucci quem trahimus à Chriſto, nimirum juſtitiæ ejus habitantis in nobis. 2. fructuum productio; ſymbolum ſanctificationis vitæ, ad gloriam Dei & commune bonum. 3 conſtans viriditas; ſymbolum perſeverantiæ. [5] Argumentatio eſt à ſimili in hunc modum: ut arbori bene radicatæ, educatæ, & firmæ, ita eſt viro bono: Arbor autem illa ſecundatur: Ergo & viro bono ita futurum eſt. [6] Altera propoſitio exornationis à contrario, ſuperiori oppoſita, & ei ex adverſo reſpondens. [7] radice, ſucco, fructu, omníque viriditate carens: non autem ut arbor illa verſ. 3. [8] Exegeſis & accommodatio ejus quod dixerat de gluma, eam diſpelli vento, ad improborum ſtatum. q. d. propterea quòd ſunt inaniſſimi, privabuntur beatitate illa de qua verſ 1. [9] ne ſublato quidem vultu ſe audebunt ſiſtere. [10] in beato illo & benedicto ſtatu qui adjudicatur juſtis, ſup. verſ. 1. denique in conſortio juſtorum coràm Deo, [11] Confirmatio; ſive ἀπόδειξις, cauſarũ explicatio, ex quibus ſuperiora eventa bonis & malis ſigillatim certa ſunt. [12] id eſt, in rationes ſuas refert, probat, & curat Deus; ac proinde non perit bonorum via, ſed eos in optatiſſimum ſalutis portum Deus perducit in Chriſto. [13] id eſt, quia eam non approbat Deus, perit via ipſorum cum ipſis: ſynecdoche.

PSALMUS. II.

Impiorum conatus in regnum Chriſti; Dei ſecuritas & judicium in illos, regniq; Chriſti inſtitutio, amplitudo, firmitas, & effecta proponũtur: quã ob rem adverſarii ad fidem & reſipiſcentiam revocantur; exitiúmq; reluctantibus denunciatur & obſequentibus ſalus.

1 QUare[1] tumultuantur gentes: & nationes meditantur[2] inane;

2 Siſtunt ſe reges terræ, & proceres conſultant ſimul; contra[3] Jehovam, & contra [4] Chriſtum ejus?

3 *Dicentes*, diſrumpamus[5] lora iſtorum; & projiciamus à nobis denſos funes iſtorum?

4 [6] Sedens in cælis[7] ridet; Dominus ſubſannat eos.

5 [8] Tunc[9] alloquetur eos in ira ſua, & in æſtu iræ ſuæ perturbabit eos:

6 [10] *Dicet*, [11] atqui ego *a* inungens regem meum, præfeci[12] Tzijoni[13] monti ſanctitatis meæ.

7 *b* [14] Decretum enarraturus ſum: Jehova dixit mihi, [15] filius meus es, ego [16] hodie à ver. 5. ad 9. uſque: & Concluſio in fine Pſalmi. Ac Propoſitionis quidem illuſtratæ admirativa interrogatione, ſumma eſt, mundum pugnare adverſus regnum Dei; ex cujus circumſtantiis, admiratio illa profecta eſt, ſic Act. 4. 25. ad regnum Chriſti accommodatur id quod priùs in regno Davidis fuerat adumbratum, quum à tam multis hoſtibus peteretur, 2 Sche. à 2. cap. uſque ad 10. [2] id eſt, quod effectu ſuo cariturum eſt. [3] Deum Patrem, ut verſ. 7. [4] id eſt, unctum; ſive Davidem typum, ſive Chriſtum qui eſt typorum veritas. [5] id eſt, ſervitutis jugum, quod nobis videtur graviſſimum: ita ſapit mundus. [6] narratio, cujus partes ſunt duæ: una rerum gerendarum potentia Dei, qua oſtenditur Deum nihil de iſtis conſpirationibus laborare, verſ. 4. ſed ſuo tempore omnes iſtos gigantes conturbaturum, verſ. 5. & 6. Secunda rerum dicendarum & docendarum Evangelio per Chriſtum. Deum intereà temporis Regis ſui & Prophetæ opera voluntatem ſuam explicaturum, uſque ad ver. 10. Hic autem ſtudioſè obſervanda eſt elegantiſſima perſonarum, loci, actionum, & operationum comparatio: nam unus Deus, regibus; ſedens, ridens, & ſubſannans, tumultuantibus, meditantibus & conſultantibus; & cæli terræ opponuntur. 7 humanitùs dictum, ut ſeq. [8] id eſt, poſtquàm Filium ſuum miſerit in temporũ plenitudine. [9] id eſt, quamvis immorigeris, oſtendet tamẽ lucem Evangelii tolerantia ſumma, & provocabit ad reſipiſcentiam, priùs quàm conturbet in furore ſuo. [10] Deus Pater videlicet de Filio, hoc verſu. [11] Exprobratio caſtigantis Dei q. d. hunc elegeram, & vos eum impiè oppugnaſtis. [a] *Hebr. inunxeram regem meum ſuper Tzijonem.* [12] ſedi regni Davidis, & typo Eccleſiæ Chriſti: nam hoc tum de Davide dici poteſt. 1 Schem. 16. 1; tum de Chriſto, Ephe. 1. 20. & ſequent. [13] Davidem quidem illi aſpectabili qui erat Jeruſchalaimis; Chriſtum verò monti Tzijoni, & civitati Dei vivi, ac Jeruſchalaimis cæleſtibus, Heb. 12. 22. [b] *Hebr. narrabo ad decretum.* [14] id eſt, fideliter prophetam agam, & exponam voluntatem Dei de perſona mea, hoc verſu; de ſacerdotio & regno; ver. 8; & de potentia ac effectis ejus, ver. 9. Eſt autem hîc ſecunda narrationis pars, qua miſericorditer Chriſti & legatorum ejus operâ impiorum revocantur ad Deum, antequàm exſerat potẽtiam ſuam illis perdendis. [15] Chriſtus quidem natura atque genitura, ut verba ſequentia explicant; David verò adoptione & gratia; ſic fuit uterque adoptatus in vocationem & adminiſtrationem regni Dei; quod & typicè ad Davidem, & perfectè ad Chriſtum accommodari debet; ut Act. 13. 33. Heb. 1. 5. & 5. 5. [16] ſecundum naturam quidem Chriſti ab æterno: ſecundum φανέρωσιν verò Davidis & Chriſti, quum à Schemuele David vnctus eſt, 1. Schem. 16. 13. & quum Chriſto primogenitus in urbem terrarum inductus eſt, Hebr. 1. 6.

[1] Pſalmus eſt αἰπίγραφος, ut ſuperior, generis didaſcalici; quo theſis ſuperioris pſalmi tum ad Davidem & regnum ipſius accõmodatur, velut Chriſti & Eccleſiæ typum; tum etiam propriè ad Chriſtum & Eccleſiam. Partes autem illius ſunt tres; Propoſitio, ſive Exordium θαυμαστικὸν, κατὰ προδήλωσιν. 3. verſib. Narrat.

die [17] genuite.
8 [18] Pete à me, & donabo [19] gentes in pos-
sessionē tuā; & fines terrę jus possessionis tuę.
9 Confringes [20] istos virga ferrea; ut vas fi-
glinum dissipabis eos.
10 [21] Nunc ergo [22] Reges, animadvertite;
eruditionem percipite, ô judices terræ:
11 Colite Jehovam cum reverentia; & ex-
sultate cum tremore.
12 [23] Osculamini [24] filiū [25] ut non irascatur,
& pereatis [26] *in* via, quū exarserit vel minimū
ira ejus: [27] beati omnes qui se recipiūt ad eum.

[17] Davidem quum singulari Dei spiritu donatus vir alius factus est, κατὰ χάριν, καὶ κατὰ φανέρωσιν: Christū verò non solùm κατὰ χάριν καὶ φανέρωσιν, quū in orbem venit; verùm etiam (si placet) κατὰ φύσιν, ut quem genuit ab æterno Pater secundum naturam divinam ipsius. [18] institutio Sacerdotii Christi, de qua Hebr. 5.4. & seq. [19] quæ finibus quidem terræ promissæ in lege continebantur; sed angustum illud regnū typus fuit regni universalis Christi: nam horum complementum legitur, 2. Schem. à principio usque ad cap. 12; de Christo vero Johan. 3.35. [20] de quibus in principio psalmi: complementum in Davide, 2. Schem. ibidem; in Christo, Psal. 110. & 1. Cor. 15. Est autem hîc unus tantùm effectus regni Davidis & Christi, qui ad præsentem causam pertinet; alter verò omittitur, bonorum salus, expressa in fine Psalmi.
[21] Tertia pars psalmi, conclusio hortatoria à superioribus documentis, exponens officiū hominum, & officii istius causas, vers. 12. Nunc ergo, inquit, dum tempus est, antequàm adveniat Christus cum virga ferrea, & Deus ipse vos conturbet in furore suo; duo ista officia præstare, audientiam, & cultum ex fide; prophetiam Christi, hoc versu; sacerdotium, sequente; & regnum ipsius, vers. 12. agnoscentes. [22] & populi: synecdoche. [23] id est, fidem date illi ad superiora hæc officia præstanda: vide Gen. 41.40. [24] Christum, ut suprà ver. 7. qui & superiore versu Jehova dictus est. [25] causæ duæ, vitatio mali, quod versatur in indignatione filii & hominum perditione; atque felicitas. [26] amplificatio a circumstantia, quòd in medio cursu consumentur, nedum ut pertingant metam consiliorum suorum. [27] Epiphonema, alteram causam felicitatis nostræ exponens, videlicet synceram fidem in Deum.

PSALMUS III.

David de gravitate afflictionū conquerēs fidem suam natura Dei experientiáque confirmat; itaque Deum orat pro salute sua & populi.

1 PSalmus [1] Davidis, *quem cecinit* quum fu-
geret metu Abschalomi filii sui.
2 [2] Jehova, quàm multi sunt hostes mei;
qu àm multi insurgunt contra me!
3 *Quam* multi dicunt de anima mea, non
est ulla salus isti in Deo [3] plane!
4 [4] At tu Jehova clypeus *es* circa me; gloria
mea, & extollens caput meum.
5 [5] Voce mea ad Jehovam clamāti, respon-
dit mihi è [6] monte sanctitatis suæ maximè.
6 Ego [7] cubui & dormivi, expergefeci me;
quia Jehova sustentat me.
7 [8] Non timebo à myriadibus populi; quas
circùm disposuerint *metatores* contra me.
8 [9] Surge Jehova, fac salvum me Deus mi,
qui percussisti omnes inimicos meos [10] maxil-
lam; dentes improborum confregisti.
9 Jehovæ *est* salus; super [11] populum tuum
sit benedictio tua maximè.

[1] Inscriptio occasionem psalmi & argumentum ostendit. occasio exponitur 2. Schem. 15. usq; ad 20 cap. Psalmus argumēto est εὐκτικὸς, ex tribus partibus constans, Expostulatione, Narratione, & Petitione. [2] Expostulatio sive querimonia, malorum obsidentiū, ver. 2. & 3; cujus πάθος anaphoris & homœoteleutis, καὶ τμητικῷ λόγῳ illustre est. [3] ad verbum καθ' ὑπερβολὴν (ut loquitur persæpe Paulus) id est, summè, maximè, vehementissimè, potentissimè, excellenter. Sed hic locus postulare visus est ut exponeretur *planè*, ad majorem sensus evidentiam. Alibi maximè, aut summè reddimus pro commoditate locorum. [4] altera pars, narratio, continens fiduciæ professionem ab officio Dei erga suos; quod inermibus est scutum, ignominiosis gloria, & prostratis auctor ut se ipsos erigant: quæ tria totidem versibus proximè sequentibus enarrantur. [5] Confirmatio superioris fiduciæ, ab anteacta experientia. [6] id est, è suo sacrario, & cælesti & terrestri: vide psal. 2.6. [7] videlicet securus ab hostibus. [8] id est, ita fido ut nihil timeā: gloriatio fidei elegantissima, ut infrà 27.1. & sequentib. [9] Petitio duplex, pro salute regis, & pro salute populi, nixa duobus argumentis: unum est, singularium liberationum quas à Deo perceperat David, hoc versu; alterum, naturæ Dei, quòd solus est omnis salutis auctor. [10] id est, ita contudisti, ut omnem nocendi facultatem eis ademeris, & ignominia in os affeceris. [11] etiam qui imprudenter ad Abschalomum desciverat.

PSALMUS IIII.

David orans, adversarios reprehendit improbitatis vanitatisq; nomine; eósq; probata causa ad fidem & resipiscentiam revocat: postremò Deum orat ut se dirigat verbo & spiritu.

1 [1] *a* MAgistro symphoniæ fidium, Psal-
mus Davidis.
2 [2] Invocantem me exaudi, Deus justitiæ
meæ; in angusto [3] dilatasti mihi *locum*: gratio-
sus esto mihi, & audi orationem meam.
3 [4] Filii virorum, quousq; gloria mea igno-
miniæ *futura est*? dilecturi estis inanitatem?
procuraturi mendacium summè?
4 [5] At agnoscite separatim asseruisse Jeho-
vam sibi eum [6] quem benignè accipit; Jeho-
vam exauditurum, quum inclamavero ipsum.
5 [7] Commovemini, & ne peccetis: *b* cogi-
tate cum animo vestro, [8] in cubili vestro, &
c quiescite *ut qui* maximè.
6 Sacrificate [9] sacrificia justitiæ: & fidu-
ciam habete in Jehova.
7 [10] Multi dicunt, *ô si* quis efficiat ut frua-
mur bono: [11] attolle super nos lucem faciei
tuæ Jehova.
8 [12] Indideris lætitiam *d* animo meo; majo-
rem [13] quàm temporis *quo* frumentū istorum
& multum istorū percipiūtur *ab ipsis* copiosè.
9 [14] In pace simul cubabo & dormiam: cùm
tu Jehova solus facias ut securè habitem.

[1] Inscriptio usum Psalmi, genus, & auctorem indicat. Tempus etsi hîc non exprimitur, videtur tamen ex argumento ad persequutiones Schaulis referendum esse. Psalmus est εὐκτικὸς & διδασκαλικὸς ex tribus partibus, id est, petitione, παρεκβάσει vel digressione didascalica, & Conclusione constans. Magistro autem, id est, symphoniaco à Davide traditus ut ad fides in sacris caneretur: nam instrumentorum musicorum alia sunt ψηλαφητὰ & κρουστὰ, alia verò πνευματικὰ, ut annotavimus in Gen. 4. 21.
[a] *Hebr. præfecto in pulsatilibus, id est,* ψηλαφητοῖς.
[2] prima pars psalmi, exordium petitorium, quo exaudiri, gratiā impetrare, & liberari expetit duobus argumentis: primum ab officio Dei, quē justæ suę causæ judicem justissimum appellat; deinde ab experientia præterita. [3] id est, liberasti ex angustia: metaphora. [4] altera pars psalmi didascalica, ad malos pertinens usq; ad ver. 7. quibus proponūtur duo documentorum genera: nam primùm evincuntur mali sui. vers. 3. & 4. deinde revocantur ad bonum, ver. 5. & 6. Quod autem dicit, *filii virorum*, id est, vos qui freti auctoritate regis insolescitis adversus me, & viri vobis videmini: sic per apostrophen cum magnifica fidei gloriatione reprehendit eos duobus nominibus, tum quòd gloriam ipsi à Deo prænunciatam nefariè volebant in ignominiam traducere; tum quòd nihil erant consequuturi suis consiliis; adeò confidebat veritati Dei, quam statim prædicat.
[5] amplificatio præcedentis reprehensionis per antithesin officii quo adversarii Davidis tenebantur: quin potiùs, inquit, desistitis ab istis maleficiis affecti sancta reverentia erga Deum & Filiū dilectionis ejus Jesum Christum; & me servum illius ab ipso defensionem exoraturum esse reputatis, quæ defensio non est futura sine casu vestro. Sic causam in Christo esse, effectum verò in se à Christo pervenire ostendit paucis, ut Psalmo 16.10. & alibi.
[6] id est, me, ut regem quem designavit statuat. [7] alterum documentorum genus, ut diximus in vers. 3. quo revocantur impii ad resipiscentiam; hoc versu; & ad fructus dignos resipiscentia ex fide, versu 6. [b] *Hebr. dicite in corde vestro.* [8] id est, etiam quo tempore & loco soletis vos quieti componere, voluntatis Dei sensu afficimini. [c] *Hebr. silete: sic 1. Schem. 14.9.*
[9] id est, recto animo & ritu legitimo, ut Psal. 51.21. [10] Tertia pars Psalmi, petitio illustrata per comparationem studii improborum vagi; qui bonum quidem universè & bruta quadam ratione desiderant, sed falluntur in singulari definitione ejus. [11] summa petitionis piis necessariæ dum in hac vita per speciem ambulant: est enim bonum nostrum Deus; lux verò divini vultus nobis est dux viæ, qua itur ad ipsum bonum. [12] Amplificatio petitionis ab effectis, lætitiæ, hoc versu, & securitatis, seq. q. d. si tantùm lucem faciei tuæ extuleris, omnino recreaveris me. [d] *Hebr. cordi meo.* [13] id est, multo uberiorem, quàm soleat celebrari temporibus messis & vindemiæ: vide Jeschahiæ 9.3. Judicū 9.27. & alibi frequenter. [14] ut suprà Psal. 3.5. & 6.

PSALMUS V.

David supplex ostendit se fretum testimonio conscientiæ, & certum de adversariorū injuria, reverenter Dei beneficentiam implorare: ac ita demum constitutus, petit se a Deo regi, adversarios Deo rebellantes retundi, & Ecclesiæ subministrari laudationis argumentum.

1 MAgistro [1] symphoniæ ad [2] pneumatica
instrumenta, Psalmus Davidis.
2 [3] Dicta mea auribus percipe, Jehova; con-
sidera meditationem meam:
3 Attende voci clamoris mei, rex mi &
Deus mi; nam apud te orationem habeo.
4 [4] Jehova, [5] manè auditurus es vocem
meam: manè dissertururus sum coram te, & spe-
culaturus.
5 [6] Nam non es Deus fortis qui delectetur
improbitate: non est commoraturum *apud* te
malum.
6 Non cōsistunt insani è regione oculorū
tuorū: odisti omnes qui operā dāt iniquitati.
7 Perditurus es loquentes mendacium:
a virum sanguinarium & dolosum abomina-
tur Jehova.

[1] Quod ad inscriptionem, vide sup. 4.1. Psalmus est εὐκτικὸς, Exordio, Propositione, Petitione, & Conclusione cōstans. [2] Hebręis *Nechiloth* dicuntur ea musicorum instrumentorū genera, quæ tubulata sunt atq; excavata; cujusmodi fuerūt Sacerdotum tubæ & Levitarum buccinæ, quod genus instrumentorum quia sonum edit immisso vento, pneumaticum appellatur: Hebræis verò Nechila, id est, perforatum per contractionem pro Nechilla, mutata vocali brevi in lōgam: vide sup. in psal. 4.1. [3] Exordium audientiam faciens tum à persona Dei, propter naturam, officium & promissiones ejus, tum a persona supplicis, ver. 2. & 3. [4] Propositio fiduciæ, ex qua fore dicit ut Deum accedat, sollicitet precibus, & observet effecta promissionū Dei; cujus fiduciæ argumenta sequentibus quatuor versibus exponuntur. [5] id est, tempestivè faciam ut audias me, non desinam. [6] Confirmatio fiduciæ duobus argumentis, quæ per antithesin ad unū revocātur: primùm a persona adversariorū, quorum improbitatem statuit Deo exosam esse, tribus versibus; deinde a persona sua quòd fretus est benignitate Dei, & cum reverentia accedit, ver. 8. [a] *Heb. sanguinum & doli.*

[7] id est, atrium domus; synecdoche. vide Nechemjæ 6. 11. in annotatione.
[8] Petitio continens duo membra de Davide, hoc ver. & de improbis, 2. sequent. Primi autem summa est, ut Deū ducem habeat in via ipsius per omnem justitiam: finis summus, gloria Dei.
[9] improbos, de quib[9] duobus sequentibus versibus.
[10] id est, justitiæ tuæ, quam præscribis verbo tuo: prima petitio pro persona sua.

8 Ego autem instructus amplitudine be-
nignitatis tuæ ingrediar [7] domum tuam: in-
curvabo me versus templum sanctitatis tuæ
cum reverentia tui.
9 [8] Jehova, deduc me in justitia tua pro-
pter [9] observatores meos: complana coram
me [10] viam tuam.
10 [11] Nam non *est* in ore [12] illius rectum,
[13] intimum illorum ærumnæ; [14] sepulcrum a-
pertū guttur illorum: lingua sua dolosè blan-
diuntur.
11 [15] Reos fac istos, ô Deus, decidant de
consiliis suis: amplitudine defectionum isto-
rum depelle istos, [16] quia rebellant in te.
12 [17] Et lætabuntur omnes se recipientes
ad te, in seculum canent quos protecturus es:
& exsultabunt in te amantes nominis tui:
13 [18] Quia tu benedicis justo, Jehova: fa-
cis ut benevolentia, tamquam umbo, circū-
tegat eum.

[11] singularis explicatio illius finis propter quem se commisit Deo, superiore versu. [12] id est, viri sanguinarii & dolosi, vers. 7. ψυχικῦ, ac non regenerati: videlicet nisi tuo Spiritu deduxeris per justitiam tuam, & direxeris ante ipsum viam tuam. [13] id est, toti intùs ærumnas alienas machinantur. [14] id est, nihil loquuntur aut spirant nisi cædes, sanguinem, atque exitium. Hunc autem locum ex hypothesi ad thesin optimè accommodat Paulus, quum habeat rationem naturæ humanæ destitutæ benignitate Dei; Rom. 3. 13. ut modò ostendimus. [15] Secunda petitio in personam adversariorum. [16] q. d. non propter me, sed propter teipsum. [17] Conclusio prophetica de gloriæ Dei prædicatione in ecclesia. [18] ætiologia laudis quam Ecclesia tribuit Deo, à sempiterna benedictione & beneficentia ejus, ex gratuita ipsius benevolentia in futurum perseveratura.

PSALMUS VI.

David ægrotus iram Dei flagellúmque deprecatur, misericordiam implorat, & salutem petit: quæ deinde certa fide percipiens, adversus inimicos de attentione & beneficentia Dei gloriatur.

[1] vide 1. Chron 15. 21
[2] Psalmus est εὐκτικὸς, petitione, confirmatione, & conclusione constans. Petitionis partes sunt duæ, deprecatio mali, hoc est iræ & flagellorum Dei, hoc ver. & petitio liberationis atque salutis, usque ad uers. 6.
[3] nempe verberando.
[4] petitio gratiæ, ut causæ; tum curationis & salutis, ut effectorum gratiæ.
[5] ratio precationis à constitutione personæ suę, quam per gradationem amplificat.
[6] castigas, & à me aversus manes? aposiopesis.
[7] αὐθρωποπαθῶς dictum.
[8] à morte præsentissima, ut versus sequens ostendit.

1 MAgistro symphoniæ fidiū, ad [1] gravē
symphoniam; Psalmus Davidis.
2 [2] Jehova, ne in ira tua [3] reprehendas me;
neque in excandescentia tua castiges me.
3 [4] Gratiosus esto mihi Jehova, [5] quia lan-
guefactus sum: cura me Jehova; quia contur-
bata sunt ossa mea,
4 Et anima mea conturbata est valdè: tu
ergo Jehova [6] quousque?
5 [7] Revertere Jehova, [8] expedi animam
meam; salvum fac me [9] propter benignita-
tem tuam.
6 [10] Nam non *est* in ipsa morte recordatio
tui; in sepulcro quis celebraret te?
7 [11] Defatigatus sum in gemitu meo, [12] fe-
ci ut natet totam noctem lectus meus: lacry-
mis meis spondam meam liquefeci.
8 Depastus est ab indignatione ocul[9] me-
us; cōsenuit [13] inter omnes oppressores meos.
9 [14] Recedite à me omnes [15] qui datis ope-
ram iniquitati: nam audit Jehova vocem fle-
tus mei:
10 Audit Jehova deprecationem meam:
Jehova orationem meam acceptam habet.
11 Erubescāt & conturbētur valdè omnes
inimici mei: [16] revertantur, erubescant [17] mo-
mento.

[9] prima petitionis causa, à natura Dei & benignis promissionibus, quæ non nisi à viventibus piis celebrari possunt. [10] Confirmatio causæ à gloria Dei, quæ recordatione & celebratione nominis ejus illustratur. q. d. si moriar, non potero ampliùs in vivis prædicare nomen tuum: sic Psalm. 30. 10. & 88 11. & 115. 17. & 118. 17. & Jeschahjæ 38. 18. [11] periphrasis moribundi, hoc & seq ver. [12] id est, me & lectum meum demergo lacrymis, hyperbole: sicut & sequentes loquendi formæ, quæ exprimunt gravitatem mali. [13] qui hostili animo calamitates meas observant, & triumphant de me: sic transitur ad ultimam hujus Psalmi partem. [14] Apostrophe ad inimicos, qua David fidei gloriationem & veritatem Dei illis omnibus opponit conclusionis loco, quod autem ait, *Recedite*, spe delusos esse illos intelligit. [15] id est, hypocritæ, prout describuntur Psal. 41. 7. & sequentibus. [16] qui me fuerant cum lætitia invisuri, si labefactari sivisses me. [17] id est, videntes præter exspectationem me divina ope restitutum; prout Deus velut ad jactum oculi suos liberare solet.

PSALMUS VII.

David per fide accusatus, liberationem exoptat à Deo; professus fidem & testificationem conscientiæ suæ, mala quæ in se struebantur averti petit: postremo in fidei gloriatione confirmatus pronunciat improborum exitium, & Dei laudem à piis prædicatum iri.

[a] Hebr. *ode erratica, id est, multiplex cantu, quæ omnibus rationibus musica decantabatur simul. Tullius Græca voce dixit syn-odiam.*
[1] Etsi hujus alibi mentio nominatim non habetur; non dubium est tamen, quin hic ex Schaulis comitatu fuerit, & gravis alicujus criminis Davidé insimulaverit falsò: cujusmodi est illud quod infitiatur David. 1. Schem. 24. 10 quæ falsa delatio huic Psalmo occasionem dedit.
[2] nam gentiles Schaulis primas in regno obtinebant. 1. Sche. 22. 7.
[3] Psalmus est mixtus, εὐκτικὸς & διδασκαλικὸς, continens exordiū αἰτητικὸν, versu 2. & 3: narrationem hypotheticam, versu 4. & duobus sequentibus: petitionem vel ardentissimam orationem, usque ad vers. 11: confirmationem propheticam eorum quæ Dei dispensatione fuerant eventura, usque ad versum 17: & Conclusionem, versu ultimo.

1 [a] ODe mixta Davidis: quam cecinit Jeho-
væ [1] ad verba Cuschi [2] Binjaminitæ.
2 [3] Jehova Deus mi, [4] ad te recipio me: sal-
vum me fac ab omnibus persequentibus me,
& libera me:
3 Ne abripiat tamquam leo animam meā?
dilaceret, nemine liberante.
4 [5] Jehova Deus mi, si feci istud; si est ini-
quitas *ista* in [6] manibus meis:
5 Si intuli malum colenti pacem mecum,
[7] qui expedire solitus sum *quemque* opprimen-
tem me immeritò:
6 Persequatur inimicus animam meam &
assequatur, conculcétque in terra *auferens* vi-
tam meā: & [8] faciat ut gloria mea in pulvere
habitet *ut qui* maximè.
7 [9] Surge Jehova in ira tua, extolle te [b] gra-
vissimo furore percitus in eos qui me oppri-
munt: & invigilās *attende* ad me; [10] judicium
præcepisti.
8 [11] Ergo cœtus nationum circumdet te; &
supra hunc [12] in altum revertere.
9 [13] Jehova jus dicit populis: judica me Je-
hova; secundùm [14] justitiam meam & secun-
dùm integritatem meam *pronuncia* pro me.
10 [15] Deficiat quæso malum improborum;
& stabilito justū: [16] prout explorator *es* [c] [17] a-
nimorum & renum, Deus juste.
11 [18] Clypeus meus *est* in Deo, qui dat sa-
lutem rectis corde,
12 Deo vindice justi, & *Deo* forti [19] dete-
stante quotidie.
13 [20] Si non [21] convertatur *improbus*, gla-

[4] primum instrumentum orationis, fides in Deum; cujus adjunctum salus & conservatio nostri, sequente versu ostenditur. [5] Secundum instrumentum petitionis in narratione hypotheticâ proponitur, testimonium conscientiæ, quòd nullius maleficii est sibi conscius in ea causâ cujus nomine apud Schaulem fuerat accusatus. Tractatur autem ista propositio per ὁμωνυμικὸν σχῆμα, duobus modis: nam primùm est thesis sive explicatio anteactæ vitæ, duobus versibus: deinde hypothesis pœnæ, cui se ipsum dedit, si comperiatur illius criminationis reus, vers. 6. [6] id est, in me: synecdoche. [7] Amplificatio à contrario, cujus veritatem vide 1. Schem. 24. 6. & sequentibus, & 26. 9. [8] id est, ignominiosa morte & sepultura afficiat me tam vehementer, quàm qui maximè, adeò ut caput meū nec ausim, nec possim attollere. [9] repetitio orationis; qua transitur ad petitionis causas, ut iniqui cohibeantur, innocentes defendantur, & Dei gloria promoveatur: qui tres fines per hysterosin Hebræis perfamiliarem sequentibus versibus exponuntur. hujus autem petitionis duo sunt distincta membra: unum, ut solemnem & magnificam quamdam formam ad judicium habendum instituat Deus, versibus 2. alterum, summam judicii exponit quod Deus pronunciaturus est, versu 9. & 10. [b] Hebr. *in indignationibus opprimentium me.* [10] id est, jamdiu per Spiritum & Prophetam tuum præfixisti judicium istud, ac veluti dixisti diem. Argumentatio est à fide cōstantiáque divini verbi: unde conficitur petitio sequentis vers. [11] q. d. quum diem certam ad judicium dixeris, ergo comitia imperato, & tribunal judicaturus conscendito. [12] id est, conscende solium judicaturus, ex quo justæ cognitionis causâ quasi descendisti: ut Deus ipse loquitur Gen. 18. [13] secundum membrum petitionis, argumento per thesin ducto ab officio Dei, quod nominatim ad personam suam & causam singularem accommodat: petit enim primùm privata sua & singulari causa, hoc ver. deinde verò publica, sequente versu. [14] id est, innocentiam meam in hac causa, ut professus est sup. ver. 4. & 5. [15] petitio est, ut Deus maleficia convellat; sive servatis adhuc, sive perditis improbis: quā unam rationem esse docet stabiliēdi justi. [16] Confirmatio à natura Dei omniscia, & officio ejus. [c] Hebr. *cordium.* [17] id est, cogitationum & cupiditatum. [18] quarta pars Psalmi, propheticè explicans usum fidei & consequentia ejus. De usu autem fidei his duobus versibus agitur, nimirum quòd se committens Deo salutem recipit, & quòd improborum cruciatus à Deo immissos observat tamquam immissos ad sui confirmationem. [19] puta improbos, de quibus vers. 10. (nam hæc per hysterosin membrorum Hebræis perfamiliarem dicta sunt) ac proinde indesinenter & justissimè eos exagitante atque divexante. [20] alterum membrum confirmationis propheticæ de rebus consequentibus fidem in Deum: docet enim Psaltes primùm quid eventurum sit improbis, usque ad vers. 18: deinde conclusionis loco quid pii facturi sint, vers. 18. In statu improborum & eventu describendo tres proponuntur allegoriæ; una militiæ, altera partus, tertia foveæ: ad significandas vires, consilia, & fraudes quibus uti solent. [21] id est, consilium institutum non mutet; & ita pergat ut sequentia explicant.

dium suum [22] acuet; arcum suum [23] adduxit, & *sagittam* aptavit ei:

14 Denique in eum aptavit arma lethifera: sagittas suas, [24] in fervidos *d* occupaturus est.

15 [25] Ecce parturiet vanitatem; ut concepit laborem, ita [26] mendacium pariet.

16 Cisternā fodit & excavavit eam: [27] *e* dejecit eò se, in fovea operaturus *opus suum:*

17 [28] Redibit labor ejus in caput ejus: & super verticem ejus injuria ejus descēsura est.

18 [29] Celebrabo Jehovam secundùm justitiam ejus; & psallam nomini Jehovæ excelsi.

[22] nimirum Deus, de quo prædicantur hæc omnia humanitùs militari modo, & cum multiplice incremento, his duobus versibus. [23] q. d. jam ex facto arma habet comparatissima. [24] id est, in eos improbos qui maximè fervebunt malefaciendi insano studio. [d] Heb. *faciet.* [25] Amplificatio superioris conditionalis propositionis καθ' ὑπόδειξιν, quasi rem præsentem oculis subjiceret; consilia, conatus, & effecta allegoricè repræsentans. [26] i. id quod fallet eum exspectatione ipsius. [27] i. descendit in latibulum vel effossam specum, atque in ea delituit. Hæc ut ita jam interpretemur, facit Grammatica vocalium ratio, & comparatio elegantissimi illius loci qui est infra 10. & sequent. [e] Hebr. *cecidit.* [28] sic inf. 11. 3. quemadmodum de Schaule David nominatim dicit 1. Schem. 26. 10. [29] altera consequentia fidei, ut observatum est sup. ℣ 13. ad conclusionem ἐπαγγελτικὴν posita.

PSALMUS VIII.

David extollit majestatē Dei à supercælesti gloria, quam nobis in Christo explicavit Redemtore nostro.

1 MAgistro symphoniæ ad [1] *stationem* Gitthæam, Psalmus Davidis.

2 [2] Jehova domine noster, quàm magnificum *est* nomen tuum in universa terra; cui *a* exponis [3] supercælestem decorem tuum.

3 [4] Ab ore infantium & lactantium [5] *b* fundatam disposuisti [6] laudem; [7] propter hostes tuos, ad compescendum inimicum & ultorem sui.

4 [8] Quum respicio cælos tuos, [9] opus digitorum tuorū; lunam & stellas quas statuisti:

5 [10] Quid *est* mortalis, quòd [11] memor sis ejus? aut filius hominis, quòd visites eum?

6 [12] Minorem quidem fecisti eum paulisper Angelis: sed gloria & majestate coronasti eum;

7 Præfecisti eum operibus manuū tuarum: omnia posuisti sub pedibus ejus:

[1] ex plurimis hujus loci interpretationibus unam hāc eligimus. tres sunt omnino psalmi hac inscriptione, octavus, octuagesimus primus, & octuagesimus quartus: quos omneis videtur scripsisse David, quum arcam Dei Kirjath jeharimis exportare Tzijonem cogitans deponi apud Hobed-edomum curavisset eam motus offensione Huzzæ; & occasionē sumsisse ex rebus præsentibus ut eos conscriberet. Hunc igitur Psalmum cecinit judicio meo, quum ex vrbe silvarum arcam in domum Hobed-edomi deduceret: similitérque octuagesimum primum, quum irruptione in Huzzam Deus gloriam suam severitatémque judiciorum suorum testatus esset, ut populum in religione officióq; coerceret: Psalmum verò octuagesimum quartum, quum inde arca Tzijonem deducenda esset. Quamobrem hi Psalmi ad Gitthæam viam, commorationem, stationem, observationem, aut si quid aliud est ad exprimendū quod volo, dicuntur scripti. [2] Psalmus est. ἐπαινετικὸς, formæ κυκλοτερῆς, constans ex propositione, narratione, confirmatione, & conclusione laudativa. Exordium sive Propositio laudis est vers. 2. conjuncta exclamatione & admiratione; Deum sese laudabilem nobis exhibere infinita & supercælesti gloria in Christo Jesu. [a] Hebr. *ponere:* *infinitivus pro indicativo præsenti.* [3] qui in Christo quidem essentia, in nobis communicatione gratiæ expositus est, & in arca Dei exhibitus sacramentaliter. [4] Secunda pars narratio, sive enarratio primùm quidem probat gloriam supercælestem Dei in terra esse expositam à testimonio & sensu communi omnium, adeóque impiorum ipsorum experientia, hoc versu; deinde verò illustrat comparatione. 2. seq. q. d. inde à tenuissimo illo exordio humanæ vitæ, etiam in perpusillis & recens natis infantibus usque ad exitum hujus vitæ gloria Dei semper illustratur (sic argumētatur Christus Matth. 21. 16.) & in rebellibus quoque potentissimè perficitur. [5] q. d. jam inde fundamenta jecisti agnoscendi & prædicandi robustissimi decoris tui. [b] Hebr. *fundavisti robur.* [6] sic accipitur apud Hebræos robur post nomen gloriæ, & alia id genus: ut quum dicit Psaltes, Cedite Jehovæ gloriam & robur, Psal. 29. 1. & 96. 7 &c. atq; ita Christus Matth. 21. 16. [7] evincendos, oraque eorum obthuranda, ut sequentia explicant. [8] Exornatio illustrans antecedens dictum de laudibus Dei infinitis, per comparationem reliquę universitatis, cæli, & rerum singularum quæ in eo sunt, cum hominis conditione; primùm quidem Christi ut capitis, deinde verò nostra communi omnium, præsertim fideliū in Christo Jesu. Est igitur argumentatio per comparationem minoris, hoc modo: In quo ampliùs exponis decorem tuum, in eo magnificum est ampliùs nomen tuum. In cælo, Sole, Luna, &c. cælestem exponis, in homine supercælestem: Ampliùs ergo magnificum est in homine nomen tuum: nam supercælestis decor cælestem superat magnificentia. [9] id est, elaboratissimum & planè divinum: humanitùs dictum. [10] primò quidem in se & per se Christus, secundò in nobis Christus & nos in ipso: hic inquā homo & filius hominis qualis & quantus est, Deus bone! quantum subjectum decoris supercælestis tui! quantum magnificentiæ tuæ documentum! [11] id est, non solùm ordinariè cures, ut cætera, sed ex animo indesinenter ad eum attendas singulari paternóque studio præ cæteris, ut pater ad filiū sibi charissimum. [12] Confirmatio, ad quam Propheta transit occupatione prophetica. Atqui minor factus est Angelis propter perpessionem mortis. Agnosco, inquit Propheta: sed primùm paulisper hoc fuit, & ad breve tempus quo exinanivit sese: deinde verò ipsum mox evexit atque exaltavit in supercælestem gloriam, quamvis jam unione personali in natura divina ipsam obtineret. Exaltavit autē 1. glorificando in persona ipsius Christi. 2. auctoritatem potestatémq; omnē in res creatas omneis tribuendo: cujus signa sunt duo; unum in cælis, quòd Christus suprà omneis res cælestes & terrestres sedet ad dexteram Dei Patris ἐν τοῖς ἐπουρανίοις; alterum in terra, quòd cum suis justum dominium & utile in creaturas omneis communicat. Horum autem signorum prius vers. 7 posterius vers. 8. & 9. exponitur. vide Heb. 2. 6. & seq. & 1. Cor. 15. 27. [13] Conclusio, ut supra vers. 2.

8 Greges & armēta quotquot sunt; etiámque bestias agrestes;

9 Aves cæli & pisces maris: quicquid permeat semitas marium.

10 [13] Jehova domine noster, quàm magnificum *est* nomen tuum in universa terra.

PSALMUS IX.

David gratias agit Deo, majestatem, officium, operáque ejus celebrat, & pios ad celebrandum hortatur: deinde exponit formam precationis, quam fideles habent pro salute sua, & inimicorum dejectione.

1 MAgistro symphoniæ [1] acutę ad medianam, Psalmus Davidis.

2 [2] Celebrabo, Jehova, ex toto *a* animo meo; enarrabo omnia mirabilia tua *opera.*

3 Lætabor & exsultabo in te; psallam nomini tuo excelse:

4 [3] Revertentes inimicos meos retrorsum, corruere & perire à facie tua.

5 [4] Nam exercuisti jus meum & causam meam, [5] sedisti in solio, *ô* vindex justitiæ.

6 Increpasti [6] gentes, perdidisti [7] improbū; nomen istorū delevisti in *b* secula sempiterna.

7 [8] O inimice, consummatæ sunt vastitates in æternū, & civitates exstirpasti *scilicet:* istorum, istorum *inquam* memoria [9] periit.

8 [10] At Jehova [11] in seculū sedebit, [12] comparans ad judicium solium suum:

9 [13] Et ipse judicaturus orbem *c* justè; judicaturus nationibus rectissimè:

10 Eritque Jehova [14] edita arx tenui; edita arx temporibus *quibus est* in angustia.

11 [15] Itaq; fiduciam habebunt in te qui noverunt nomen tuum: quia non derelinquis quærentes te Jehova.

12 [16] Psallite Jehovæ qui sedet Tzijone: nunciate in populos res gestas ejus.

13 Eum [17] qui reposcit *d* sanguinem cæde fusum, [18] horum recordari; non oblivisci clamoris pauperum afflictorum;

14 [19] *Clamantium,* gratiam fac mihi Jehova, respice afflictionem meam *illatam* ab osoribus meis; exaltans me è [20] portis mortis:

15 Ut enarrem universam laudem tuam in [21] portis filiæ Tzijonis: exsultem in salute tua, *dicens;*

[1] id est, Alti, sive Contratenoris (ut vulgus musicorum vocat) cujus moduli ab acuto, id est, superiore sono ad medianum accedunt, quasi dicas sonum positum inter Superius & eum qui cātus vel Tenor dicitur. [2] Psalmus est ἐπαινετικὸς sive laudativus, duabus partibus constans. Prima est hypothesis, laudatio singularis prophetæ, usque ad vers. 12: Secunda, thesis ad omnes fideles pertinens, usque ad finem Psalmi. Continent autem singulæ partes suas causas. Itaque primæ hujus partis membra sunt, Propositio laudationis, usq; ad ver. 5. Narratio, ver. 5. & 6. & Exornatio, inde usque ad 12. [a] Heb. *corde.* [3] Formula laudis, quam se prædicaturum profitetur psaltes. [4] Narratio occasionem proximè præcedentem enuncians gravissimè ordine & verbis forensibus. [5] id est, judicem egisti; humanitùs dictum. [6] id est, genus humanum ex se & in se ἄτακτον, contra te verò immorigerum. [7] id est, eum qui malam agit causam: sic enim accipitur Hebræum nomen, Exod. 2. 13. & alibi. [b] Hebr. *in seculum & æternum.* [8] Sarcasmus, quo ostendit quàm irrita fuerint Pelischthæorum consilia, quasi dicat, perditionem aliis interminabantur; ipsi verò eam subiverūt. Est autem hic ἐργασία propositionis per hunc sarcasmum & subjectam ei apodosin. [9] apodosis per antithesin elegantissimam, cujus hoc prius membrum est. [10] secundum membrum antitheseos, quo à superiore hypothesi psaltes transit ad thesin de natura, officio, & operibus Dei. [11] id est, natura æternus est judex, ac nunquam interiturus, ut sunt hostes. [12] id est, officio judex justissimus. [13] ut opere præstet quicquid judicaverit, perdendo aut servando ex calamitatibus. [c] Heb. *in justitia, in rectitudinibus.* [14] metaphora, ut 2. Schem. 21. 3. [15] conclusio laudationis singularis, à fide ingenerata in animis piorum propter bona illa quæ in superioribus explicavit, ad secundam partem μαλακτικὴν. [16] secunda pars, hortatio: ut observatum est suprà ver. 2. continēs primùm propositionem laudis προτρεπτικῶς, ver. 12. & 13. deinde verò exemplum & narrationem precum quibus pii exorāt à Deo beneficia ejus, tamquam laudationis argumenta. [17] id est, Deum justissimum & cædium vindicem. [d] Hebr. *sanguines.* [18] pauperum & afflictorum, qui mox nominantur. [19] forma orationis, ut observatum est supra, ver. 12. tum pro salute piorum ad gloriam Dei, usque ad ver. 18. tum pro cōfusione hominum Deo & Ecclesiæ adversantium, ad finem usque. sunt autem tres hujus orationis partes, propositio τυκτικὴ, ver. 14. & 15. Exornatio, ver. 4. sequ. & Conclusio petitoria, duobus ultimis. [20] id est, ab hac certissima alioquin morte & præsentissima efferens me: pars igitur prior petitionis hoc versu continetur; finis verò, sequente. [21] id est, intra Ecclesiā; quæ filia Tzijonis propterea dicitur, quòd Deus ibi suam sedem & conventus Ecclesiæ destinaverit.

16 [22] Demersæ sunt gentes in foveam *quã* fecerant; ad rete quod absconderant captus est pes earum.

17 Notum se fecit Jehova judicio *quod* exercuit *e quum* suo ipsius facto illaqueatus est improbus: rem meditandam summè.

18 [23] Retroagentur improbi ad sepulcrum usque; omnes gentes [24] oblitæ Dei.

19 [25] Non enim oblivioni *f* unquam tradendus est egens: exspectatio pauperum *non* peritura est in perpetuum.

20 [26] Surge Jehova, ne roboret se mortalis: judicium subeant gentes coram facie tua.

21 *g* Incute Jehova timorem: eis vehementissimè agnoscant gentes se mortales esse.

[22] ut suprà 7. 16. Est autem hic exornatio finis antecedentis, ut in versum 14. ostendimus, primùm ab anteactorum judiciorum commemoratione, vet. 16. & 17. deinde à confirmatione prophetica in futurum ejusdem beneficii, ver. 18. & 19.

e Hebr. *opere manuum suarum.*

[23] Confirmatio prophetica officiorum Dei quæ facturus est certissimè, cùm improbos judicando, hoc versu; tum pios in libertatem atque salutem asserendo, sequente versu. [24] id est, quæ omissa Dei recordatione opprimunt egentes, de quibus versu sequ. synecdoche. [25] ætiologia petitionis ab æquo & bono conveniente cum natura Dei. f Heb. *in æternum.* [26] Conclusio ἐυκτικὴ, à modis quos adhibiturus est Deus in infirmandis, judicandis, & consternãdis adversariis; denique mortalibus (si opus est) afficiendis morte. g Hebr. *appone timorem illis.*

PSALMUS X.

Ecclesia se destitui ope Dei; & ab improbis opprimi expostulans, malum animum, maledicta, maleficia & blasphemias improborum explicat; bonorúmq; perpessiones ostendit. Idcircò Deum sollicitat, ut nominis sui rationem habens suorumq; misertus improbos contundat & pios liberet.

1 QUare [1] Jehova [2] absistis in longinquo? *quare* te occultas temporibus *quibus sumus* in angustia?

2 Superbia improbi fervidè infestatur pauper afflictus: [3] deprehendantur in cogitationibus quas comminiscuntur.

3 [4] Nam laudat improbus *a* animam suam in desiderio ipsius; & quæstum facienti benedicit, irritat Jehovam.

4 [5] Improbi in elatione [6] vultus sui, non inquirere; nullum *esse* Deum, hę *sunt* omnes cogitationes ejus.

5 [7] Munitæ sunt [8] viæ ejus quocunq; tempore, altissimè *absunt* judicia tua à conspectu ejus: quicunque sunt hostes ejus, in eos [9] favilla incendium facit.

6 Dicit cum *b* animo suo, non dimovebor; *c* ulla ætate se non *fore* in malo.

7 Exsecratione os ejus plenum est, fraudibúsque & dolo; [10] subest linguæ ejus [11] molestia & vanitas.

8 Desidet in *d* specu [12] villarum, in latebris, occisurus innocentem: oculi ejus contra defectum viribus delitescunt.

9 Insidiatur in latibulo, sicut leo in tugurio suo, insidiatur ad rapiẽdum pauperem afflictum; rapturus pauperem afflictum, trahendo eum in rete suum.

10 Atterit se, incurvat se; & procidit *membris* robustis suis, *tamquam si essent* defecta viribus.

[1] Psalmus est αὐτοτελὲς, generis ἐυκτικὸν & χιλιαστικὸν, ex 3. partibus constans, Exordio vers. 1. & 2. Narratione, inde usque ad ver. 11. & petitione, ad finem usque. Exordium utrumq; proponit χιλιαστικῶς, narrationem querimoniæ hoc vers. & principio sequentis; & petitionem 2. parte secundi versus. Querimoniæ duo sunt loci, unus de Deo, quod opem differat, vers. 1; alter de improbis, quod bonos afficiant malis, vers. 2.

[2] id est, ita opem differs ut si procul abesses à nobis: humanitùs dictum, ut sequentia.

[3] id est, inopi nantes optimantur.

[4] ἐργασία posterioris illi partis quæ in querimonia dicta est, de improborum injuria: cujus duo gradus prolepticè ponuntur hoc versu, sequentibus verò sigillatim explicantur usque ad vers. 12. Primus est αὐθάδεια & gratulatio sui ipsius cum animo suo, atq; Thrasonica de maleficiis apud alios gloriatio: Secundus, contumacia in Deum atq; blasphemia. a Hebr. *in desiderio animæ suæ.* [5] Explicatio secundi membri per hysterosin, Hebræorum more; nam sequentibus deinceps explicatur prius. [6] i animi quem indicat vultus; synecdoche. [6] i. quæcumq; tempora incidant, quasi immotus secundis rebus utitur; non experitur gravitatem judiciorum Dei; unde gloriosè alios ludificatur. explicatio primi gradus usq; ad vers. 11; qua docetur quo modo improbi constituti sunt, primùm animo, hoc & seq. versu; deinde sermone, vers. 7; postremò opere, tribus seq. [8] id est, institutum & ratio vivendi ejus. [9] i. ardentem favillam nullo negotio injicit, ut quasi incendio miserè imprudentes pereant. Elegans metaphora; ut infra psal. 12. 6. & Proverb. 29. 8. b He. *in corde suo: sic inf. v.* 11. & 13. c He. *ætate & ætate.* [10] vide infra psal. 66. 17. [11] quã videlicet afferat aliis. d Heb. *in insidia, id est, insidiarum loco.* [12] id est, locorum infrequentium, per synecdochen.

11 [13] Dicit cum animo suo, oblitus est *Deus* fortis; abscondit faciem suam, non respicit *e* unquam.

12 [14] Surge Jehova, *Deus* fortis attolle manum tuam: ne obliviscaris pauperum afflictorum.

13 ‖ [15] Quam ob rem irritat improbus Deum? dicit cum animo suo; te non reposcitu-rum esse?

14 [16] Visum est tibi, quum tu molestiam & indignationem intueris, reponere manu tua: *f* [17] tuæ fidei committit se defectus viribus; pupilli tu es adjutor.

15 [18] Frange [19] brachium improbi, & mali: inquiro in improbitatem ejus, *donec* non invenias amplius.

16 [20] Jehova rex *g* sempiternus est, perierunt [21] gentes è terra ipsius.

17 Desiderium mansuetorum exaudivisti Jehova: [22] confirma animum horum, adverte aurem tuam:

18 Vindicando pupillum & attritum; ut non pergat ampliùs eum violenter exagitare mortalis, è terra.

[13] repetitio secundi & summi gradus nequitiæ, de quo suprà in fine vers. 3. & 4; ut eo veluti aculeo infixo, vehementiùs transeatur ad petitionem.

e Heb. *in æternitatem.*

[14] Petitio, ut observatum est in vers. 1. quæ post adducta argumenta membratim repetitur, vers. 15. & sequentibus.

‖ *Sup.* vers. 4.

[15] primum argumentum petitionis, à gloria Dei, per gravissimam contentionem enunciatum de reprimendis impiorum blasphemiis in Deum.

[16] secundum argumentum ab officio & natura Dei odio habentis & ulciscentis malum: contra quam dicunt improbi sup. vers. 11. neq; cognoscere, neque reposcituru esse Deum. f Heb *super te derelinquit.* [17] tertium argumentum a fide piorum in Deum. [18] regressio ad petitionem; cujus capita sunt duo, dissipatio improborũ, hoc & sequ. versu; & miserorũ liberatio: ver. 17. & 18. [19] id est, omnia violentiæ instrumenta, ut exarmatum judices. [20] Confirmatio postulati antecedentis cum à natura & officio Dei, ut sempiterni Regis & judicis, tum ab exemplis antecedentibus: judiciorum ejus. g Hebr. *in seculum & æternum: ut suprà* 6. 9. [21] maledictæ, quum populum suum introducturus esset. [22] secundum petitionis membrum, ut observatum est sup. in vers. 15.

PSALMUS XI.

David contumeliis & persequutionibus affectus gravissimè inimicos reprehendit, ruinã consiliorum sibi adversantium pranunciat: Deum judicem cognoscere, probare, & tandem judicaturum esse ostendit ex æquo & bono.

1 MAgistro symphoniæ, [1] *Ode* Davidis: [2] Ad Jehovam me recipio, quo modo dicitis animæ meæ, *a* emigra *è* [3] monte vestro [4] avicula?

2 [5] Nam ecce isti improbi adducũt arcum, aptant sagittam suam nervo; ad jaculandum in caligine contra *homines* rectos corde.

3 [6] Quum fundamenta ipsa destruentur, quid fuerit operatus justus?

4 [7] Jehova [8] in templo sanctitatis suæ, Jehova cujus solium *est* in cælis; cujus [9] oculi vident, cuius [10] palpebræ [11] explorant filios hominum:

5 Jehova iustum [12] explorat; improbum vero & amantem violentiæ odit animus ipsius.

[1] Quia non distinguit inscriptio utrũ psalmus fuerit an canticum; vocem utrique generi communem adhibemus. Ode est διδαχαλικὴ, continens primùm ἀγῶνα sive contentionem adversus improbos, Schaulem (ut verisimile est) & ejus asseclas, vers. 1. deinde narrationẽ propheticam, versibus 5. postremò confirmationem ætiologicam, versu ultimo. [2] contentionis argumentũ à fiducia sua in Deum; cui opponit ex adverso Psalres tum amarulentas & blasphemas inimicorum contumelias, ut 1. Schem. 26. 19. tum conatus impios & fraudulentos, vers. 2: de quibus 1. Schem. à 18. usq; ad finẽ. a *vel emigrate, id est, tu cum tuis hominibus.* [3] id est, in quẽ vos recipitis tamquam in domicilium vestrum aut securitatis locum; sic enim accuratissimè persequebatur eos Schaul. vide 1. Schem. 24. 3. & 2. Schem. 17. 9. [4] id est, quam velocissimè desiliens huc illuc, tamquam avicula rationis expers. Sarcasmus. [5] narratio ab hypothesi ad thesin commodè delabens, & exponens primùm facta improborum violenta & fraudulenta metaphoricè, hoc versu; deinde eventa & causas, quatuor sequ. [6] secundus narrationis locus de eventis & causis: qui locus hypotheticè hoc versu propositus, categoricè postea enunciatur ὕστερον πρότερον. Nam prius causa versu 4. & 5. deinde eventa proponuntur versu 6. contra quam hoc versu factum est. [7] quasi dicat, non justus quicquam hic præstare potest: unus Jehova prosperum eventum dabit sua infinita majestate, cognitione, administratione, justitia, & operatione. [8] id est, in cælis, ut sequentia exegeticè ostendunt. quasi dicat, judex cælestis est, primus gradationis locus ab usu forensi. [9] id est, cognoscit de omnibus: secundus gradationis locus. [10] id est, oculi, metonymicè. [11] id est, dum cognoscit de hominibus, diligenter omnia excutit; quòd sequente versu per antithesin exponitur. [12] castigando quem amat, ut ostendit oppositio improborum, ad quorum eventa describenda transit per occasionem ἀπὸ τοῦ ὕστερον πρότερον.

[13] id est, horrifica judicia exercebit, quæ ab externis casibus describuntur: tertius gradationis locus.

6 [13] Depluet super improbos prunas, ignem, & sulphur: [14] *b* ventúsque procellosissimus [15] portio calicis eorum *futurus est*.

7 [16] Nam justus Jehova quæ justa sunt [17] diligit; rectum [18] aspicit vultus ipsius.

[14] & omnia conflagrans; cujusmodi esse turbinem quem presterem vocant, testatur Plin. lib. 2. cap. 48. [b] *Hebr. ventus presterum.* [15] id est, tantum judicium exhausturi sunt, ut intus & extrà corpore & animo conflagrent, experientes gravitatem judiciorum Dei: sic in scripturis metaphorice designatur beneficiorum, castigationum, ultionúmque mensura, quam suo judicio unicuique demensus immittit Deus. [16] Confirmatio ætiologica à coniugatis sumta. [17] quum explorando cognovit de justo homine: ut contra improbos odisse dicitur vers. 5. [18] id est, rationem illius habet, & singularem ejus curam gerit; non autem ut improbos, aversatur & perdit.

PSALMUS XII.

David aulicorum calumniis impudentissimis pressus, opem Dei implorat: adducta promissione ejus fidem suam confirmat, & salutem petit.

[1] de hac inscriptione vide suprà in Psalm. 6.

[2] Psalmus est εὐκτικὸς, constans Propositione, vers. 2. & 3. narratione, inde ad versum 7. Confirmatione, versu 7. & Conclusione petitoria, versu 8. & 9. Propositione utrumque continetur, petitio ex abrupto, & narratio ætiologica: posteà verò diverso ordine à Prophera exponitur.

[3] ætiologia à persona adversariorum. neque sunt, inquit, qui mihi benefaciant; neque sunt qui fidem præstét, quum se mihi benefacturos simulárunt.

1 [1] MAgistro symphoniæ ad gravem *symphoniam*, psalmus Davidis.

2 [2] Da salutem Jehova, [3] nam desiit benefícus: nam defecerunt veraces ex filiis hominũ.

3 Vanum loquuntur *a* alter cum altero; labio blãditiarum *artifice*; *b* duplice corde loquuntur.

4 [4] Exscindet Jehova omnia labia blanda; linguam grandiloquam:

5 Eos qui dicunt, linguæ nostræ [5] jus obtinebimus, labia nostra penes nos *sunt*: quis *esset* [6] dominus nobis?

6 [7] A vastatione pauperum afflictorum, ab exclamatione egentium jam exsurgam, dicit Jehova: locabo in salute *illum* in quem [8] favilla incendium *improbus* fecerit.

7 [9] Dicta Jehovæ dicta [10] pura *sunt*; argentum purgatum in catino lectissimo terræ, defæcatum [11] septies.

8 [12] Tu Jehova servato eos: custodito eorum quemq; à [13] generatione ista in seculum;

9 [14] *In qua* circumquaq; improbi obambulant; quum extollitur res vilis inter filios hominum.

[a] *Heb. vir cum proximo suo.* [b] *Heb. corde & corde.* [4] Narratio prophetica de exitio improborum, versu 4. & 5. & de piorum conservatione, versu 6. Propriè autem hîc exitium denunciat adversus homines flagitiosissimos, Schaulis (ut credibile est) aulicos, mendaciorum contra Davidem concinnatores. [5] ad Davidem evertendum. hîc autem per gradationem mimesimque illorum malitiam describit. [6] qui impediat ne labiis utamur pro arbitratu nostro. sic protervè Dei & hominum curam omnem abjiciunt, modò Schauli assententur. [7] altera pars narrationis, de piorum conservatione, ut diximus in vers. 4. [8] vide suprà in 10. 5. [9] confirmatio promissionum antecedentium. [10] non ut illa assentatorum, impurissima & inanissima. [11] id est, optimè & sæpe: numerus finitus pro infinito, ut Proverb. 6. 31. [12] Conclusio petitoria accommodans thesin ad se & suos. [13] improborum, quam descripsit vers. 2. 3. & sequentibus, & ampliùs exponitur seq. versu. [14] exegesis antecedentis dicti de generatione illa, amplificans postulati necessitatem duobus argumentis: primùm à studio & operibus improborum certatim ad maleficia quævis contendentium, secundò à præpostero judicio & laudatione vitii, quod abjiciunt boni, improbi verò laudibus in cælum efferunt, & alii alios exstimulant ad mala: ut sup. 10. 3. & Rom. 1, 32.

PSALMUS XIII.

David de opis divinæ dilatione, infirmitate sua, & inimicorum importunitate expostulans, Deum orat pro salute sua, & inimicorum confusione, ad glorificandum eum.

[1] Psalmus εὐκτικὸς Propositione querelæ. Petitione & Conclusione constans. Querelæ loci sunt tres; primus à persona Dei, tamquam deserentis, vers. 2; secundus, à persona calamitosi, tanquam luctantis cum suis infirmitatibus; tertius a persona inimicorum, ver. 3.

1 MAgistro symphoniæ, psalmus Davidis.

2 [1] Quousque Jehova? [2] obliviscéris mei in ęternum? quousq; abscondes faciem tuam à me?

3 Quousq; *a* [3] repositurus sum consilia in animo meo, mœrorem in corde meo [4] de die? quousq; attollet se inimicus meus contra me?

Quousq; autem, subaudi, nõ intueberis? aposiopesis. [2] humanitùs dictũ, sicut sequẽtia; ut sup. 10. 1. [a] *Heb. ponam.* [3] id est, fluctuabo consiliis pro calamitatum quibus afficior varietate & multitudine; ita in dubio est animus. [4] quod spatium fallendo tempori & mœroribus avertendis per occupationes alias est oportunissimum. Amplificatio.

4 [5] Intuere, exaudi me Iehova Deus mi: illustra oculos meos: ut [7] non [8] dormiam *dormitione* mortis:

5 Ut non dicat inimicus meus, prævalui ei: hostes mei exsultent, quum dimotus fuero.

6 [9] Ego enim in benignitate tua fiduciam habeo, exsultet *b* animus meus in salute tua: cantabo Jehovæ, quum bono affecerit me.

[6] [5] Petitio tribus gradibus querimoniæ respondens, qui habentur sup. 2. vers. [6] elata super me luce faciei tuæ, ut suprà 4. 7. quam Deus abscondisse dicitur, ver. 2.

7 ætiologia sive explicatio causarum, quibus ad petitionem adducitur: harum prima est à persona sua, hoc versu; secunda, à persona inimici, vers. 5: tertia, à persona Dei, cujus gloriam hoc pacto prorogatum iri profitetur, vers. 6. [8] periphrasis mortis, metaphorica. [9] Conclusio à causa efficiente expostulationis, & fine illius q. d. nomen tuum prædicabo ex animo: cujus prædicationis duo ponuntur argumenta, fiducia in Deum ad futurum tempus, & beneficia à Deo ante collata. [b] *Heb. cor.*

PSALMUS XIIII.

David hominum vitium & impietatem, à Dei & conscientiæ ipsorum testificatione, & vanitate studii illorum ostendit; fretúsque promissionibus Dei futuram liberationem lætitiamque prædicat à sola illius misericordia.

[1] vide annotata psal. 11. Psalmus est διδασκαλικὸς, constans ex Propositione, Contestatione adversus improbos, & Conclusionę prophetica. Propositio est, non secus à natura universum genus humanũ vivere quam si nullus Deus esset; prout hęc fuit constitutio mundi omnibus temporibus, ut interpretatur Apostolus Rom. 1.

1 MAgistro symphonię, [1] *Ode* Davidis: Dicit [2] stultus *a* cum animo suo; non *est* Deus: [3] corrumpunt, abominandam *quamq;* actionem perpetrant, nõ *est* qui faciat bonũ.

2 [4] Jehova è cælis prospectat super filios hominum; ut videat an sit *ullus* qui intelligat, qui exquirat Deum.

3 Unusquisque [5] recessit *omnes* simul [6] putidi facti sunt: non *est* qui faciat bonum, non *est* vel unus.

4 [7] An nõ sibi sunt conscii omnes qui operam dant iniquitati, quòd [8] exedentes populũ meum edunt panem, Jehovam nõ invocant?

5 [9] Ibi expavescunt pavore: [10] quia Deus adest generationi justæ, *dicens*,

6 [11] Consilium pauperis afflicti pudefacietis scilicet; quia Iehova *est* receptus ejus.

7 [12] *O si* quis det è [13] Tzijone salutem Iisraelis: reducente Iehova [14] reducem turbam populi sui; exsultabit Iahakob, lætabitur Jisrael.

[2] id est, homo ψυχικὸς, ratione sua abutens ad insaniam: ut à natura homo est donec per Spiritum Dei revocetur. [a] *Heb. in corde suo.* [3] Εργασία propositionis petitur primùm à testimonio operum quæ illi committunt aut omittunt, hoc versu; deinde à testimonio Dei, duobus sequentibus; postremò verò à testificatione propriæ ipsorum conscientiæ, qui summus est locus contestationis, cujus ante meminimus. [4] explicatio testimonii divini sumta à judiciorum forma; prospectat, videt, cognoscit tamquam judex, hoc versu, & quæstione habita deprehendit id quod sequente versu dicitur, eós nec intellectu, nec voluntate ad Deum respicere. [5] a Deo, neque requisivit eum. [6] tantum abest ut res a Deo oblatas velut odorari possint atq; percipere: nam hoc ex adverso opponitur ei quod dixerat superiore versu, an sit intelligens. [7] Contestatio ad evictionem impiorum pertinens, ut dictum est sup. ℣. 1. q. d. fieri non potest, quin ita transigentes vitam sint sibi malè conscii, hoc versu; ac proinde etiam tum & eodem loco ubi se in maleficiis occupant, terroribus conscientiæ agitentur, versu sequente. [8] i. in bonos injurii, & in Deum impii sunt (quod synecdochicè duabus loquendi formis ostenditur) & tamen comedunt panem, &c. id est, ita se obfirmant in sua impietate & injustitia, ut comessationibus & libidini suæ audeant indulgere, Deumq; ipsum contemnant arrogantissimè, quasi retundentes stimulos cõscientiæ. [9] i. in ipsis conviviis suis hilaribus, quum panem hilariter cogitant comedere, omnemq; Dei recordationem excutere. [10] i. quia Deus justorum causa conscientiam improborum, velint nolint, exstimulat. [11] Contestatio ironica, fidelium nomine facta, adversus improbos per apostrophen: quasi dicat. non stat per vos quo minus pauperes confundatis; habetis voluntatis & facultatis plus satis; sed unicum est impedimentum vobis è cælo, & nobis salutare perfugium: [12] Conclusio prophetica ex superiore contestatione nascens ad electorum & piorum Ecclesiæ membrorum consolationem: cujus partes sunt duæ, optatũ, & prophetica gloriatio de futura liberatione, [13] id est, habitaculo Dei [14] i. à tyrannide Satanæ & servitute peccati stipendióq; mortis vindicatam in libertatem & gloriam filiorum Dei. Verissimum vero complementum in regno Christi docetur Evangelio.

PSALMUS XV.

David ostendit vera Ecclesiæ præsentis & sempiternæ membra ex integritate vitæ, justitia, & veritate innotescere.

[1] Psalmus est διδασκαλικὸς, formæ διαλογικῆς, quæstione & responso constans. Quæstio est, quis in tentorio, id est, Ecclesia aspectabili, fit commoraturus dum peregrinamur à domino, & quis in Ecclesia catholica & cælesti in sempiternum habitaturus, denique futurus germanum utriusque membrum. de hac quæstione Deus salutis auctor consulitur, ut ostendat Psalter responsum quod subijcitur esse omni exceptione maius.

1 PSalmus Davidis: [1] Jehova, quis commoraturus est in tentorio tuo? quis habitaturus in monte sanctitatis tuæ?

2 [2] Qui

responsum à signis, quibus homo hominem suo modo & aliquatenùs potest internoscere. Proponuntur autem signa tria, Integritas, Innocentia, & Veritas; quæ tria respondent tribus illis capitibus novo homini attributis, Eph. 4. 24: sequentibus autem versibus καθ' ὑστέρωσιν, sive ordine præpostero ex Hebræorum consuetudine explicantur.

2 [2] Qui ambulat *a* integrè, exercétq; justitiam: ac loquitur veritatem ex *b* animo suo:

3 [3] Non obtrectat lingua sua, [4] non afficit proximum suum malo; & [5] opprobrium non effert in propinquum suum:

4 [6] In cujus oculis contemtus *est c* reprobus; timentes verò Jehovæ honorat: juratus *d* in damnum suum; non tamen mutat.

5 [7] Pecuniam suam non exponit fœnori, & munus contra innocentem non accipit: [8] qui facit ista, nunquam dimovebitur.

[a] Heb. integer. [b] Heb. corde. [3] Explicatio veritatis ab exemplo uno, synecdochicè. [4] Explicatio innocentiæ sive justitiæ. [5] dictis, aut factis. [6] explicatio integritatis: reprobos reprobat, & probos probat; non assentatur cuiquam; ne sibi quidem indulget; ita timore Dei in officio continetur: atque hic postremus locus sequente versu amplificatur duobus aliis exemplis; quia doctrina est inprimis παραδόξος: primùm, Non esse propter damnum abstinendum à benefactis; deinde, Non esse benefaciendum exspectatione commodi. [c] Hebr. spretus. [d] Heb. ad malefaciendum sibi. [7] i. sive ex beneficio commodet, sive ex officio judicet, sui emolumenti rationem abjicit, & proximum juvat charitate, non utilitate ductus. [8] Conclusio à promissionibus Dei.

PSALMUS XVI.

Ecclesia salutem à Deo petens bona sua in Deo prædicat: eúmq; celebrat tum præsentium bonorum nomine, justitiæ, & sanctificationis per spiritum, tum etiam venturorum, nimirum resurrectionis Christi & omnium piorum per Christum, ac vitæ æternæ.

[1] Ode est generis mixti, partim εὐχπικοῦ, partímque εὐχαριστικοῦ. Partes ejus sunt tres: propositio, versu 1. enarratio, versib. 5. sequentib. & sponsio in futurum omnium officiorum fidei, reliquis. Propositione continentur postulatum salutis, & causa postulati, fides: quę causa, deinceps enarratur verbis gravissimis.

1 [1] INsignis *ode* Davidis: [1] Serva me, *Deus* fortis; [2] nam me recipio ad te:

2 [3] Dicis Jehovæ, dominus meus es: [4] bonum meum non *es conditurus* penes te:

3 Sanctis qui in terra *sunt* & magnificis *collaturus es*; iis in *quibus est* tota oblectatio mea.

4 [5] Horum multiplicant [6] dolores, *qui* [7] alium dotant: [8] non sum libaturus libamina istorum ex sanguine; [9] neque assumturus nomina eorum in labiis meis.

5 [10] Jehova [11] portio prædii mei, & populi mei; [12] tu sustentas sortem meam.

6 [13] Funiculi acciderunt mihi in locis amœnissimis, etiam possessio est elegantissima, *quæ* obtigit mihi.

Videtur autem hic Psalmus à Davide scriptus non privato suo, sed Ecclesiæ totius nomine; quam ideò compellat sequente versu [2] ætiologia vel explicatio causæ cur servari à Deo petat, nempe quòd fretus est fide in promissiones ipsius. [3] tu, nempe Ecclesia, cui hunc Psalmum per Spiritum Dei dictabat David. Antecedenti autem propositioni καθ' ὑστέρωσιν subjiciuntur partes duæ ad propositionis membra respicientes. Nam hac in parte exponitur ætiologia, & fiducia Ecclesiæ in Deum enarratur: Sponsione verò supponitur & spectatur petitionis complementum. Suam verò fiduciam enarrat Ecclesia primum per thesin, vers. 2. & 3. deinde per hypothesin, ver 4. & duobus sequent. Per thesin appellat Ecclesiam Dei, & tamquã germanus filius adducit promissiones matri factas à parẽte suo: per hypothesin confirmat sese, ostendítq; eas promissiones ad se velut germanum Ecclesiæ membrum pertinere. Theseos duo sunt capita: unum, Deum esse dominum Ecclesiæ suæ: alterum, ex natura & federe esse in eam beneficum, & nunquam cohibere apud se benedictiones suas, quod posterius membrum κατ' ἀναίρεσιν hoc versu; ἤτοι, sequente enunciatur. [4] id est, quicquid mihi bono & saluti futurum est: hic enim modus interpretandi optimè convenire videtur cum Ecclesiæ argumentatione, & scriptura sacra: ut infr. 84. 12. [5] puta sanctorum qui in terrâ sunt, &c. Hypothesis est, vel singularis Prophetæ & piorum in Ecclesia applicatio: qua primùm ostendit Psaltes se nunquam aliunde quam a Domino bonum suum expetere, hoc vers. deinde explicat bonum illud quod sibi constare novit in Domino, 2. versib. seq. Præcedit autem amplificatio a cruce: multis quidem doloribus sanctos afficiunt impii: vel ζυγχωρηπικῶς: afficiant sanè doloribus; omnino tamen a te pendêre statui, quamvis oblatrante & obsistente mundo. [6] i. afflictiones, per quas veniendum est in regnum cælorum. [7] i. alieno Deo ac potius idôlo se velut matrimonio copulantes, non accipiunt; sed conferunt dotem mox in nihilum abituram. [8] i. neque deos illegitimos, neque illegitimè colam, ut gentes quæ humano etiam sanguine libant contra legem pietatis & humanitatis. [9] vide Exod. 23. 13. Sunt autem hæc per antithesin posita, ut commodius transeatur ad alteram partem: quasi dicat, non colam illos; sed hærebo soli Deo: nam Jehova est, &c. [10] altera pars, explicatio boni, cujus pius quisq; apud se conscius est a Domino. Est autem explicatio hæc triplex; a ratione sacrificiorum, sortitionum, & possessionum. [11] i. vita mea, per synecdochen; ad illos verò idololatras nihil attinet. [12] i non mihi servandam committis sortem meam; sed ipse mihi das & conservas virtute tua, 1. Pet. 1. 4. & 5. Apostrophe. [13] amplificatio ab amœnitate beneficiorum Dei; qua gradatione illustratur antithesis fidelium cum idololatris. Nam idololatris (inquit) nihil accedit superstitione; pios auget religio: illis etiam quod habent deperit; his conservatur datum: illis dolores multiplices & infiniti; his amœnitates obveniunt. De funiculis autem vide Deut. 32. 9.

7 [14] Benedicam Jehovæ [15] qui dedit consilium mihi: *quo auctore* [16] etiam per noctes, erudiunt me renes mei.

8 Propono mihi Jehovam jugiter: quia à dextera mea *est*, non dimovebor.

9 Idcircò lætatur *a* animus meus, & exsultat [17] gloria mea: etiam caro mea habitat securè:

10 [18] Quia non es derelicturus [19] animam meam in sepulcro: neque expositurus eum quem benignitate prosequeris ut [20] videat corruptionem.

11 [21] Notam facis mihi semitam vitę: satietatem gaudiorum in conspectu tuo amœnissimorum: [22] dextera tua, in æternitatem.

[14] Tertia pars, sponsio eucharistica à conscientia beneficiorum Dei, quã duobus versibus suprà per antithesin attigit, & sequentibus copiosè explicat à bonis præsentibus, deinde fundamentales (ut appellant) causas hujus sponsionis affert, ad finem usque. Bona præsentia ponuntur tria: benedictio, id est, solemnis professio benedictionum acceptarum à Domino, hoc versu: constans obsequium voluntatis ejus, v. 8. & gaudium in spiritu, v. 9. quæ tria recenset Apostolus Rom. 14. 17. [15] id est, spiritu suo me docet: primum beneficium. [16] i. & ita quidem consulit ut spiritus ejus in me habitet, qui omni etiam quietis tempore intimas meas voluntates & studia dirigit; quorum sedem renibus scriptura tribuit, ut suprà 7. 10. gradatio, quam sequens versus amplificat. [a] Heb. cor. [17] i lingua gloriationis piæ instrumentum; metonymicè: ut Gen. 49. 6. [18] Explicat jam Ecclesia causas (ut ita dicamus) fundamentales illius sponsionis suæ. Sunt autem duæ: 1. à virtute efficientis causæ. 2. ab effectis illius. Animo, lingua, & ipsa carne securus sum, quia Christus est anima seu vita mea: Christus autem se à sepulcro & corruptione vindicabit, tertio die resurgens à mortuis: ergo & me suo ordine vindicaturus est: nam efficientis causæ supernaturalis, liberæ, ac non impeditæ effectus est constantissimus. [19] i. Christum, qui vivit in me, Galat. 2. 20. quia ipse est resurrectio & vita; ac proinde auctor resurrectionis meæ & piorum omnium: vide Act. 2. 25. & sequent. [20] i. experiatur: metaphora à sensu uno ad alterum. [21] Secundus locus ab effectis: q. d. jam vivens in me Christus contulit mihi resurrectionem primam, è tenebris mortis animam meam excitans, viam vitæ ostendens, &c. ut expertus & emensus viam istius vitæ, vita illa lætissima, amœnissima, & sempiterna coram te perfruar: sic duo ponit ventura beneficia quæ animo præceperat David, resurrectionem carnis, & vitam æternam. [22] sic interpretatur Petrus, Actor. 2. 33.

PSALMUS XVII.

David ab inimicis pressus justitiam causæ, vitæ innocentiam, & simplicitatem suam profitetur: ita fretus bonitate Dei servari se ab inimicis & inimicos conturbari petit, ut bonorũ suorum quibus confidebant instabilitatem experirentur, & ipse veritatem Dei.

[1] Hujus odes argumentum inscriptione ipsa ostenditur. Partes sunt tres: Exordium sive propositio, vers. 1. & 2. Enarratio, inde ad versum 14. & Conclusio, ultimo Exordium proponit Prophetæ postulata, & postulatorũ argumenta, fidem videlicet & bonam conscientiam.

1 [1] ORatio Davidis: Exaudi Jehova [2] justitiam, attende ad clamorem meum; auem præbe orationi meæ *quam habeo* absque [3] labiis *a* dolosis.

2 [4] A facie tua jus meum prodeat: oculi tui [5] videant quæ recta sunt.

3 [6] Quum exploraveris *b* animum meum, visitaveris [7] de nocte; [8] probaveris me, nõ [9] invenies; *quod* cogito, nõ transgreditur os meũ.

4 Ad opera humana *instituenda*; ex verbo labiorum tuorum, ego [10] observo semitas [11] effractoris.

5 [12] Contine gressus meos in [13] orbitis tuis; ne dimoveantur pedes mei.

6 [14] Ego invoco te, quia exaudis me Deus fortis: inclina aurem tuam ad me, ausculta sermonem meum.

7 [15] Separa benignitates tuas, ô qui servas recipientes se ad dexteram tuam ab insurgentibus.

[2] i. justã causam meam accipe.

[3] i. quæ non conveniant cum cogitatione, vers. 3.

[a] Hebr. doli. [4] i. sententia & judicati exsequutio. [5] i. demonstrent se videre & probare æquitatem meam. [6] Enarratio antecedentium postulatorum & argumentorum distincta duobus locis, à persona supplicis & adversariorum. Ac causæ quidem à persona supplicis exponuntur vers. 3. & 4. quibus subjiciuntur postulata sua, v. 5. & sequentibus. A persona verò adversariorum, deinceps. [b] Heb. cor. [7] qua solet plurimum Deus animos hominum ab actionibus humanis evocatos sollicitare & admonere voluntatis suæ, ut Ijobi 4. 12. [8] quasi metallum conflans. [9] sub. dolum, de quo vers. 1. [10] ne incedam per illas. [11] i hominis præfracta audacia omne jus perrumpentis. [12] prioris loci postulata, ut Propheta ducatur in bonum, & contineatur à malo: quę duo proposita fidei confirmatione, versu 6. ex ordine repetuntur ver. 7. & 8. & illustribus loquutionibus exornantur. [13] id est, quas designasti verbo tuo. [14] argumentum à persona Dei, & facili attentione ejus ad preces servorum suorum; quæ experientia spem ingenerabat & confirmabat in animo Davidis. [15] Petitio generalis, hoc versu; cujus membra sunt duo; unũ, ut Deus servo suo benefaciat; alterum, ut obsistat adversariis propter illum: universè autem utrumque petitur hac loquendi forma. *separa benignitates tuas.* quasi dicat, hactenus ita egisti nobiscum, ut si benignitates tuæ promiscuæ essent omnibus, ac potius ad illos pertinerent: jam tempus est ut secernas benignitatem & quos benignitate prosequaris, vindicésque ab istorum abusu.

8 [16]Serva me [17]tamquam nigrum pupillæ oculi:[18] umbrâ alarum tuarum absconde me:

9 [19]Propter improbos qui vastant me; inimicos meos *c* capitales *qui* cingunt me.

10 [20]Adipem suum *d* obesant; ore suo loquuntur superbè:

11 [21]Gressum nostrum nunc circumdant nobis: [22]oculos suos adjiciunt [23]declinando in terram.

12 Similitudo cujusq; *est* tamquam leonis appetentis rapere; & velut juvenis leonis residentis in latibulis.

13 [24]Surge Jehova, anticipa faciem ejus; prosterne eum, [25]eripe animam meam gladio tuo ab improbo:

14 Ab hominibus *eripe* manu tua, Jehova, ab hominibus [26]è mundo [27]quorum portio *est* in hac vita, quorum ventrem imples [28]recondito *thesauro* tuo: [29]satiantur filii, & relinquunt excellentiam suam infantibus suis.

15 [30]Ego [31]in justitia videbo vultum tuũ: [32]satiabor *e* [33]quum expergiscar [34]similitudine tua.

[16] prior petitionis locus p salute sua. [17] id est, studiosissimè, ut homo solet pupillam oculi sui: sic Deuter. 32. 10. [18] id est, protege me, ut exponitur Ruth. 2. 12. humanitus dictum. [19] ætiologia est à persona adversariorũ, μεταβατικῶς ad secundum enarrationis locum, ut diximus in versum 3. [c] *Hebr. in animam, i. vitam.* [20] id est, prępingues sunt, & desideriis suis omnibus circumfluũt: sic amplificat calamitates suas à comparatione adversariorum, quòd bene se habeant, arroganter loquantur; & inhumanè vivant insectantes bonos, duobus versibus sequentibus. [d] *Heb. occludunt, id est, obstipant.* [21] id est, observant me & meos. [22] id est, hoc unum spectant ut ruamus. [23] id est, deprimendo se, & dissimulando, ut opprimant tamquã leones procumbentes, ad circumveniendam prædam; seq. vers. vide Psal. 10. [24] altera pars petitionis adversus improbos. [25] regressio ad priorem petitionem q. d. illos dejice, ut eripias me. [26] i. qui sunt mundani, mundum spirant & sapiunt; neque ad regnum Dei pertinent. [27] hoc est, nihil cum altera vita commune habent; sed hanc esse putant saginarium suum. [28] id est, opimis rebus: metonymia. [29] id est, diuturna felicitate abutuntur, prout est benignitas & patientia Dei. [30] Conclusio prophetica bimembris, ad vitam præsentem & futuram spectans. [31] id est, hic mihi satis est, modo sententia tua & re ipsa demonstratus justus, faciei tuæ luce perfruar & contemplatione tui: de qua supra 4. 7. & 16. 11. [32] quasi dicat, non indignè fero illos hic præsentibus beneficiis satiari atque inferciri; per me licet: ego in venturorum bonorum certissima fiducia conquiesco. [e] *Heb. in expergiscẽdo.* [33] i. resurgam è mortuis, quos obdormire dicit scriptura usq; ad secundum adventum Christi. [34] i. videbo te perfectissimè sicuti es, & similis ero tibi, quum patefactus fuerit Christus glorioso adventu suo: vide 1. Joan. 3. 2.

PSALMUS XVIII.

Eodem argumento est cum 2. Schem. 22.

1 MAgistro symphoniæ, [1] servi Jehovæ, Davidis: qui eloquutus est Jehovæ verba cantici hujus, qua die eripuerat Jehova eum è manu omnium inimicorum ipsius, ut è manu Schaülis:

2 [2]Et dixit; ex intimis visceribus diligam te, Jehova firmitas mea.

3 Jehova, petra mea, & propugnaculum meum, & liberator meus; Deus fortis meus, rupes mea, ad quem me recipiã; clypeus meus, & cornu salutis meæ, editus locus meus.

4 Laudatum invoco Jehovam, & ab inimicis meis servor.

5 Circumdantibus me doloribus mortis; & torrentibus *hominum* nequam perterrentibus me:

6 Doloribus sepulcri circumeuntibus me; occurrentibus mihi tendiculis mortis:

7 In ipsa angustia mea, invoco Jehovam, & ad Deum meum vociferor: exaudit è templo suo vocem meam, & vociferatio mea coram eo pervenit ad aures ejus:

8 Et concutitur ac movetur terra, fundamentaque montium commoventur; concutiuntur autem, quum *ira* accenditur ei.

9 Ascendit fumus per nasum ejus, & ignis ex ore ejus consumens: prunæ ardentes ab eo *sunt*:

10 Et demittens cælum descendit; cum caligine sub pedibus suis:

11 Et insidens Cerubinis volat, volitatque super alas venti:

12 Disponit tenebras latibulũ suum, circa se tugurium suum; *a* tenebrosas aquas, densitates superiorum nubium.

13 A splendore *qui est* ante eum nubes ejus densæ transeunt; grando & prunę igneę.

14 Tonante in cælis Jehova, & excelso edente vocem suam; grando & prunæ igneæ:

15 Ita emittẽs sagittas suas, dispergit illos; & fulgura jaculans fundit illos.

16 Conspiciuntur etiã imi alvei aquarum, & revelãtur fundamẽta orbis habitabilis; increpatione tua Jehova, flatu spiritus nasi tui.

17 Mittens ex edito assumit me, extrahit me ex aquis multis:

18 Eripit me ab inimico meo valẽtiore; & ab osoribus meis, quum robustiores sunt me.

19 *Quũ* occurrunt mihi in *b* tempore calamitatis meæ; tũ *est* Jehova pro scipione mihi:

20 Et educit me in latum; liberat me, quia delectatur me.

21 Tribuit mihi Jehova secundùm justitiã meam; secundùm puritatem manuum mearum restituit mihi.

22 Quum observo vias Jehovæ, neq; improbè averto me à Deo meo;

23 Quum omnia judicia ejus in cõspectu meo sunt; & statuta ejus non amoveo à me:

24 Deniq; quum sum integer coram eo; & caveo mihi *c* ne iniquè agam:

25 Restituit Jehova mihi secundùm justitiam meam; secundùm puritatem manuum mearum coram oculis suis.

26 Cum benigno benignum te exhibes; cum viro integro integrum te exhibes;

27 Cum puro purum te præbes: at cum perverso eluctaris.

28 Quia tu populum afflictum servas; oculos verò elatos dejicis:

29 Quin tu illustras lucernã meam: Jehova Deus meus splendẽtes efficit tenebras meas.

30 Per te enim transcurro turmam; & per Deum meum transsilio murum.

31 Hujus *Dei* fortis integra *est* via, sermo Jehovæ purgatissimus *est*: clypeus est omnibus qui se recipiunt ad eum.

32 Nam quis *est* Deus præter Jehovam? & quis rupes præterquàm Deus noster?

33 Hic *Deus* fortis *est* qui accingit me robore, & reddit integram viam meam:

34 Disponens pedes meos tamquam cervarum; ut in excelsis meis statuat me:

35 Docens manus meas prælium; adeò ut frangatur arcus chalybeus brachiis meis.

36 Nam das mihi clypeũ salutis tuæ, dexteraque tua sustentat me; & mansuetudo tua adauget me.

37 Dilatas gressui meo locum meum; neq; vacillant malleoli pedum meorum.

38 Persequor inimicos meos, & assequor eos: neque revertor donec consumsero eos.

39 Frango eos adeò ut non possint exsurgere; cadentes sub pedibus meis.

40 Accingis enim me robore ad bellum; prosternis insurgentes in me sub me.

41 Et inimicorum meorum exponis mihi cervicem; ut osores meos exscindam.

42 Vociferantur, sed non *est* qui servet; ad Jehovam, sed non exaudit eos.

43 Itaq; contundo eos tamquam pulverẽ coram vento; ut lutum platearum frio eos.

44 Liberas me à contentionibus populi; disponis me in caput gentium, populus quem non noveram serviunt mihi:

45 Ad

[1] i. qui vita & regno decessurus rationẽ vitæ, fidei, & administrationis suæ reddidit Deo, ut fidelem servũ oportuit: sic contra quum regnum aditurus esset, elegante Psalmo se Dei servum fore professus est, & se totum commisit administrationi & bonæ voluntati Dei, infrà Psal. 36. [2] de toto hoc Psalmo vide 2. Schem. 22. est autem hic propositio contenta versibus tribus.

[a] *Heb. tenebras aquarum.*

[b] *Heb. die: synecdoche.*

[c] *Heb. ab iniquitate mea.*

45 Ad auditionem auris obediunt mihi; alienigenæ *d* mendaciter se dedunt mihi:

d Hebr. mentiuntur mihi.

46 Alienigenæ decidunt, & horrescunt è conclavibus suis.

47 Vivit Jehova, & benedicta rupes mea: quapropter exaltetur Deus salutis meæ,

48 *Deus* ille fortis qui præstat vltiones mihi; & adducit populos subter me:

49 Liberans me ab inimicis meis: etiam supra insurgentes in me exaltasti me; à viro *e* violento eripuisti me.

e Hebr. violentiæ.

50 ‖ Idcircò celebrabo te in gentibus, Jehova; & nomini tuo psallam:

‖ *Rom.* 15.9.

51 Magnificam præstare *f* salutem omnimodam regi suo: & exercere benignitatē erga unctum suum; erga Davidem & ergasemen ejus usque in seculum.

f Heb. salutes regi.

PSALMUS XIX.

David expositis documentis quæ Deus exhibet in rebus creatis, & sancto verbo suo, Deū orat ut peccata ipsi condonet, deducat in sanctificationem spiritus, & ipsum acceptum habeat in Christo.

1 MAgistro symphoniæ, [1] psalmus Davidis.

2 Cæli enarrāt gloriam *Dei* fortis, & opus manuum ejus indicat expansum eorum.

3 [2] Dies ad diem [3] eructat [4] sermonem; & nox ad noctem ostendit scientiam.

4 [5] Non *est* sermo, neque verba *eis*; & sine *his* intelligitur vox eorum.

5 ‖ [6] In totam terram [7] prodeunte delineatione eorū, simul *prodierunt* in extremitatem orbis habitabilis sermones eorum; [8] *ex quo* Soli disposuit tentorium in eis.

6 Nam est [9] tamquam sponsus prodiens è thalamo suo; lætatur tamquam robustus, *a* decursurus viam.

7 Ab extremitate cælorum exortus ejus, & revolutio ejus ad extremitates eorum *est*: nec *est* quod abscondatur à calore ejus.

8 [10] Doctrina Jehovę integra *est*, restituens animam: testimonium Jehovæ verax, sapientiam afferens imperito.

9 Mandata Jehovæ *sunt* recta, lætificantia *b* [11] animum: præceptum Jehovæ purum, illūstrans oculos.

10 Reverentia Jehovæ munda, [12] cōsistens in sempiternum: judicia Jehovæ *sunt* ipsa [13] veritas, justa sunt pariter:

11 Desideratissima, [14] *desiderabiliora* auro, & quidem auro purgatissimo quamplurimo; ac ‖ dulciora melle, & quidem [15] acœto melle.

[1] Psalmus est generis mixti, partim διδασκαλικὸς partimq; ἐυχαριστικός. Sunt autem partes illius duæ, Propositio doctrinæ, usque ad vers. 12. & Conclusio petitoria, inde ad finem usq; Doctrinæ summa est; Dei gloriam omnibus modis prædicari, tum à rebus creatis ex naturæ ordine, usque ad ℣. 8; tum à verbo Dei ex dispēsatione gratiæ, usque ad ℣. 12. Quia autem cælum & quæ in cælo sunt, ut expansum, secundo versu; dies & nox, ℣ 3. sol. ℣. 5. & seq. illustrissimū exhibent divinę gloriæ documentum: idcirco de cælo tantùm & cęlestibus rebus hic agit psaltes.

[2] id est, dies diei alteri superveniens; ut hodiernus hesterno, crastinus, hodierno: sic de nocte. [3] i. indesinenter profundit, ut fons perennis aquas profundit largiter: metaphora. [4] de Dei gloria suo modo: elegans prosopopœja, quam duo versus sequentes explicant. [5] Occupatio, qua propheta emollit superiorem prosopopœiam, & docet intelligentiam ejus: non loquuntur quidem ut homines; sed tamē (inquit) velut loquentes nobis intelligūtur; sic Rom. 1.20. & Heb. 11.3. ‖ *Rom.* 10. 18. [6] amplificatio à tempore: non est novum (inquit) hoc documenti genus; sed inde ab initio creationis omnia præconio illorum personant. [7] i. quum eos delineavit Deus secundo creationis die, Gen. 1. 6. & sequentibus. [8] quarto creationis die, Gen. 1. 16. [9] id est, inde à creatione ornatissimus, indefessus, velocissimè percurrit demensum suum, atque efficacissimè calore suo afficit omnia, quæ omnia duobus similibus hoc versu exornantur, & apertè prædicantur sequente. [a] *Hebr. currere.* [10] alterum genus documentorum, ut observatum est in ℣. 1. commendatur autem hoc genus à duobus locis primùm à natura ipsius; quòd documentum hoc integrum, verax, rectūmque est, &c. deinde ab effectis erga pios, quòd singula effecta suam convenientiam habeant cum prioribus attributis singulis de natura verbi. Integra est doctrina; ac proinde animos redintegrat, ac sic deinceps. [b] *Hebr. cor: ut vers.* 15. [11] qui totus perturbatus est, dum destituitur recto. [12] ac proinde homines pios & reverentes Dei in eamdem imaginem transformans à gloria in gloriam per spiritum domini, ut in sempiternum consistant. [13] ac proinde verè hominibus justitiam afferunt, quà ad sempiternam illam vitam pervenitur. [14] duobus illis nominibus, & quòd ipsa bona sunt, & quòd afferunt bonum. ‖ *Infra* 119. 103. [c] *Heb. destillatione favorum.* [15] id est, maximè laudabili, quod per se fluit, & nō sidit suo velut cubili; sed ultro è favo stillat ut mustum vel oleum: quod genus proprie acœton appellari docet Plinius lib. 11. natural. histor. cap. 15.

12 [16] Tum *m* servum tuum commonefactum istis; in horum observatione *esse* emolumentum magnum

13 ([17] *Nam* errores quis intelligat?) me, *inquam*, ab occultis absolve:

14 Tum [18] à contumaciis subtrahe servum tuum, ne dominentur in me; [19] tunc integer & insons ero à defectione magna.

15 *d* Sint accepti [20] sermones oris mei, & meditatio animi mei coram te: Jehova [21] rupes meà & [22] redemptor mi.

[16] Conclusio petitoria ab occasione superioris doctrinæ, & studio consequendi boni quod illa explicat. Sunt autem petitionis capita tria; primùm, liberatio à peccatis per errorem commissis, his duobus versibus: Secundum, conservatio piorum in obsequio Dei & sanctificatione ℣. 14. tertium, acceptio personæ per Christum, qui primus est aditus ad remissionem peccatorum & sanctificationem, quas postulaverat superiorib. versibus. [17] Occupatio, qua ostendit David se peccata sua, si novisset, fuisse expositurum Deo ad impetrandam veniam: sed humanum esse errare, & ignorare errorem suum. [18] i. ne quando sim contumax; q. d. deduc & contine me in obsequio tuo. [19] quum hæc duo fuero consequutus, remissionem peccatorum, & sanctificationem vitæ. [d] *Heb. in benevolentiam: ut Levit.* 22. 20. [20] i. ego ipse cum orationibus & cogitationibus meis. [21] vide Deut. 32. 4. [22] In Christo, qui servat populum suum à peccatis suis.

PSALMUS XX.

Ecclesia regi in expeditionem proficiscenti bene precatur suo & regis sui nomine; fiduciā suam in Deum prædicat; & fausto eventu gloriosè prænūciato, res suas Christo Deo commendat.

1 MAgistro symphoniæ, [1] psalmus Davidis.

2 [2] Exaudiat te Jehova *a* tempore angustię; te in edito collocet [3] nomen Dei Jahakobi.

3 Mittat auxilium tuum [4] è sancto, & [5] è Tzijone fulciat te.

4 [6] Odoretur omnia munera tua, & holocaustum tuum in cinerem redigat [7] ut quum maximè.

5 Det tibi ex *b* animo tuo, & totum tuum consilium impleat.

6 [8] Canamus de salute tua, & in nomine Dei nostri [9] vexillis utamur: impleat Jehova omnes petitiones tuas.

7 [10] Jam agnosco Jehovam servare [11] unctum suum, exaudire eum de cælis sanctitatis suæ; [12] ex *c* summa fortitudine, salute dexteræ suæ.

8 [13] Hi curruum, & illi equorum; nos verò nominis Jehovæ Dei nostri [14] recordamur.

9 Illi incurvant se & [15] cadunt: nos verò surgimus & consistimus.

10 [16] Jehova serva; [17] rex ipse exaudiat nos, quo tempore invocabimus.

[1] Psalmus est εὐχαριστικὸς, tribus partibus constans; petitione, usque ad versum 7. cōfirmatione, usq; ad ℣. 10; & conclusione. Petitionis loci sunt duo: unus, quo petit populus & precatur salutem regi, usq; ad ℣. 6. alter quo precatur salutem, pacem, & lætitiam populi, vers. 6. [2] prolepsis sive propositio generalis totius petitionis; cuius mēbra sunt duo: unum, ut Deū personam accipiat & preces exaudiat, quod explicatur vers. 4. Alterum, ut benevolentiam suam opere testetur, regem supra omnia pericula evehens, quod explicatur ℣. 3. per ὑψόω. [a] *Heb. in die: synecdoche: sic infra vers. ult.* [3] i. Deus nominatissimus & laudatus, vt supra vocavit, psalm. 18. 4. Hypallage. [4] i. è cælis sanctitatis suæ, ut inf. vers. 7. [5] i. sede aspectabili ipsius in ecclesia. [6] i. te & preces tuas gratè accipiat: Synecdoche à signis. [7] vide supra in Psal. 3. 3. [b] *Heb corde.* [8] petitionis pars altera, ut observatum est sup. in ℣. 1. [9] id est, ex conflictu & victoria ab hostibus triumphemus: synecdoche. [10] Confirmatio, sive prædicatio gloriosa ecclesiæ, velut jam petitionem adeptæ, qua ostendit se plane de felice eventu in Deo securam esse. [11] i. regem, sup. 2. 2. [12] hæc duo sunt documenta quibus præter salutare verbum Ecclesia agnoscit gratiam Dei: nimirum natura & operationes gratiosæ Dei. Agnosco igitur, inquit Ecclesia, ex his duobus documentis. ἐμπαλιν. [c] *He fortitudinibus.* [13] ἐγκώμια superioris prædicationis per ἀντίθεσιν sive comparationem fiduciæ fidelium cum fiducia infidelium, hoc versu: & eventus utrorumque, versu sequente. [14] id est, in unica ejus recordatione acquiescimus. [15] id est, ex casu prostrati jacent. ut docet oppositum consistendi verbum. [16] Conclusio, summatim precationem fiduciāmque Ecclesiæ repetens. [17] Christus, qui idem est Jehova salutis auctor, & Mediator à Patre datus.

PSALMUS XXI.

Psaltes Deo gratulans de beneficiis ejus, enarrat quæ acceperit ad vitam, salutem, & gloriam præsentem & sempiternam pertinentia: exitium adversariorum prædicat: & Deum orat ut procuret porrò gloriam suam.

1 MAgistro symphoniæ, [1] psalmus Davidis.

2 [2] Jehova, de robore tuo lætatur rex;

[1] Psalmus est συμπυστικὸς, id est, gratulatorius constans ex propositione vers. 2. narratione causarum ad gratulationem pertinentium, usque ad vers. 14. & conclusione, versu ult. [2] propositio gratulationis duobus nominibus; roboris divini, & salutis quam robur divinum præstat.

& de salute tua quàm exultat valde!

3 [3] Desiderium *a* animi ejus das ei, pronunciatum labiorum ejus non avertes,[4] maximè:

4 [5] Quin [6] prævenis eum [7] benedictionibus boni,[8] imponis capiti ejus coronam auri purgatissimi.

5 Vitam petiit abs te, dedisti ei; *etiam* lõgitudinem dierũ in seculum & sempiternum.

6 [9] Magna *est* gloria ejus per salutem tuam; decus & majestatem posuisti in eo.

7 [10] Nam disposuisti illi benedictiones in sempiternum, exhilaravisti eum lętitia à facie tua.

8 Quoniam ipse rex confidit Jehovæ, ideò fretus benignitate excelsi non dimovebitur.

9 *b*[11] Assequêris manu tua omnes inimicos tuos, dextera tua assequêris osores tuos.

10 [12] Disponis eos *ut* fornacem ignis tempore faciei iratæ tuæ; Jehova ira sua absorbet eos, quasi consumat eos ignis.

11 Fructum eorum è terra perdis, & semen eorum è filiis hominum:

12 [13] Quoniã intenderunt tibi malum; commenti sunt cogitationẽ, non possunt *perficere*.

13 [14] Nam ponis eos *velut c* tumulum; nervis tuis *d* aptatas *sagittas* jacularis cõtra faciem eorum.

14 [15] Exaltare Jehova robore tuo; cãtemus & psallamus fortitudinem tuam.

[1] narratio operum, quib[9] robur suum & salutem prestabat Deus. Sũt autem gradus illius duo: unus quòd non solùm res optatas dedit. hoc vers. verum-etiam, quòd supraoptata dedit, usque ad vers. 9. alter, quòd adversarios perdit, inde usq; ad ver. ultim.

[a] Hebr. cordis ejus.

[4] vide suprà in 3.3.

[5] amplificatio est prioris gradus beneficẽtiæ Dei, prolepticè in hoc versu enunciata: cuius duę ponũtur partes; bona vitæ ex benedictione Dei proficiscentia, ut explicantur sequente versu, & gloria atque amplitudo, quã explicat ℣. 6.

[6] i. nihil tale cogitanti, nedum optanti exhibes: ut ostenditur 1. Sche. 16.

[7] i. optimis: αὐξήσας.

[8] i. committis regnum amplissimum & gloriosissimum in populo Dei: vers. 6. synecdoche.

[9] i. duplicem gloriam tribuisti ei, tum quia salutem contulisti & liberationem ab omni calamitate, tum quia in summum majestatis fastigium evexisti: sic enim totius anteactæ vitæ, acceptorumq; à Deo beneficiorum recordatur David.

[10] amplificatio beneficiorum Dei, à circumstãtia temporis: in quibus se ipsum confirmat propheta primùm à revelatione Dei, 2. Schem 7. deinde à fide sua promissiones amplectente, vers. 8.

[b] Heb. inveniet: sic paulo infra eodem vers.

[11] tertius narrationis locus ordinarium Dei judicium in adversarios explicans hic verbis propriis, figuratis vero, vers. seq.

[12] i. personas, facultates; & posteritatem convellis, his duobus vers.

[13] ἀπολογία judiciorum Dei, quæ improbis eventura prædicavit, à nefariis conatibus, & consiliis eorum.

[14] Elegans allegoria: qua improborum corpora cum aggere; facies cum scopo aggeri infixo comparantur: sic Ijobi 16. 12. & Lament. 3. 12.

[c] He. humerum, id est, aggerem quem dorsum similiter vocat Virgilius.

[d] Heb. aptas contra faciem: syllepsis, ut Exod. 25. 2.

[15] Conclusio petitoria pro gloria Dei, & salute lætitiáque populi ad gloriam ejus.

PSALMUS XXII.

Psaltes perpessiones infinitas Christi explicat, in quibus eum invocantem fuisse exauditum testatur: deinde prophetiam, sacerdotium, & regnum illius sempiternum atque universale ad ecclesiam totam perventurum docet.

1 MAgistro symphoniæ [1] *a* ad primam auroram [2] psalmus Davidis.

2 [3] Mi *Deus* fortis, mi *Deus* fortis, [4] quare dereliquisti me; longinquus à salute mea, verbis [5] rugitus mei?

3 Deus mi, *quare* invocantem me interdiu non exaudis? & noctu *invocanti* non *est* [6] silentium mihi?

4 [7] Atqui sanctus es,[8] permanens, *b* perfecta laus Jjsraelis:

5 Tibi confisi sunt majores nostri: confisi sunt; & liberasti eos.

6 Ad te clamaverunt, & erepti sunt; tibi cõfisi sunt, [9] nec puduit eos.

7 [10] At ego [11] *sum* vermis, ac non vir; opprobrium hominum, & contemtus *c* populo.

8 Omnes videntes me subsannant me; [12] diducunt labium, [13] movent caput.

9 Devolvit se ad Jehovam (*inquiunt*) liberet eum: eripiat eum, quandoquidem delectatur eo.

10 [14] Cùm tu *sis* qui eduxisti me ex utero, faciens ut securus agerem ad ubera matris meæ;

11 [15] In te rejectus sim ex vulva, inde ab utero matris meæ *Deus* fortis meus sis:

12 [16] Ne procul absis à me; dum angustia propinqua est, [17] dum nemo *est* adjutor.

13 [18] Circumdant me [19] juvenci multi; robusti *juvenci* [20] Baschanis cingunt me.

14 Dilatant contra me os suum, *tamquam* leo rapiens & rugiens.

15 [21] Sicut aqua effundor, & disparant se omnia ossa mea: est cor meum simile ceræ, liquefit in *d* visceribus meis.

16 Arescit ut testa vis mea, & lingua mea adhæret faucibus meis; & in pulvere *e* lethali collocas me.

17 Nam circumdederunt me canes, cœtus maleficorum circumvenêrunt me; [22] foderunt manus meas & pedes meos.

18 [23] Enumerare possem omnia ossa mea: ipsi [24] intuentur, respiciunt in me.

19 ‖ Partiuntur vestimenta mea inter se, & pro indumento meo projiciunt sortem.

20 [25] Tu ergo, Jehova, ne procul absis: virtus mea, ad auxilium meum festina.

21 Eripe à gladio animam meam, *f* à cane [26] unicam meam.

22 Serva me ab ore leonis; & à cornibus unicornium, exaudiens me.

[1] Has voces multifariam redditas, ita accipim[9] pro diluculo; quia eo demũ tempore auroræ primordium est. Nã quod plerique initium cantionis esse existimant, nõ satis videtur cum argumẽto hujus Psalmi & cum gravitate ac honestate Ecclesiæ convenire, ut adhibeantur ludicri & populares cantus. Sensus igitur est, Psalmum hunc Sacerdotibus & Levitis fuisse traditum, ut singulo quoque manè in Ecclesia quum primùm aurora erumperet, caneretur; prout moris erat Sacerdotibus & Levitis ex lege symphoniam exercere, 1. Chron. 9. 33. & 23. 4. & 29. sic voluit Deus Ecclesiam veterem singulis diebus recolere fiduciam de exspectatione Christi, cujus perpessionum & regni vaticinium hoc Psalmo continetur.

[a] Heb ad primordium auroræ.

[2] Psalmus est generis mixti, ἐυχλικὸς καὶ ἐυχαριστικὸς: cujus argumentum etsi aliqua ex parte & certis tantùm versibus ad Davidem accommodari potest: tamen non dubitamus propriè ad Christum pertinere, de quo David per spiritum Dei prophetavit. Constat itaque hic Psalmus ex duabus partibus; precationẽ, quæ conjunctas habet perpessiones Christi, usq; ad vers. 23. & gratiarum actione, sive prædicatione beneficiorum Dei & regni ad Christum perventuri, inde ad finem usque. Nam his duabus partibus, nimirum perpessione & gloria, tota Evangelii doctrina continetur: ut docetur 1. Pet. 1. 11. Precationis aũt membra sunt duo, Exordium, & Propositio.

[3] Exordium petitionis per exclamationem patheticam, his duob. versibus, quibus exprimitur virtus fidei adversus infirmitatem carnis gravissime concertantis, & animũ ad Deum superata carne & difficultatibus ejus erigentis. Nam fidei opus est, Deum nostrum in mediis procellis cernere, invocare, & invocãdo perstare: carnis verò opus & infirmitatis, de absentia Dei cõqueri.

[4] in istis calamitatibus non acceleras ad salutem meam, neq; exaudis me? ut sequentia exegeticè docent: nam Christo adversus pœnas pręsentes & æternas ex peccatis nostris dimicante, quasi latebat Deus, neque vires suas exserebat natura divina ejus foras:

[5] i. clamoris vehemẽtissimi: metaphora.

[6] id est, quies ab istis calamitatib[9]; quibus pressi clamamus, & silemus liberati: synecdoche.

[7] Propositio continẽs duo petitionis vel postulati mẽbra: unum, ἀπευκτικὸν vel deprecationis, ne porrò à supplice absit Deus, ad versum usq; 13 alterum, precationis, usque ad versum 23. utriq; autem petitionis membro suæ antecedunt causæ. In priore hoc causarum tria sunt genera: unum est à persona Dei: secundum, à persona adversariorum; tertium, à persona supplicis. A persona Dei ponũtur duo argumentorũ genera, his 3. ℣. Prius, ex natura ej[9], quod sanctus, sempiternus, & laudatissimus est: posterius. ex officiis erga suos & eorum exẽplis. quod laus est, fiducia, liberator, & servator populi sui.

[8] sic accipitur Psal. 102. 13. & alibi.

[b] Heb. laudes Jjsraelis.

[9] quasi delusos exspectatione: sed potiùs gloriosè supra omnes calamitates evecti sunt: Litotes.

[10] Alterum argumentum à persona adversariorum hominem miserum indignissimè exagitantium, contumeliis & sannis ludificantium atque blasphemiis, tribus versibus.

[11] i. non pluris apud illos fio; ut sequentia ostendunt

[c] Heb populi.

[12] i. per ludibrium buccas inflant: simile est Ijobi 16. 10.

[13] vide 2 Regum 19 21. & Matth. 27. 39 & sequentibus.

[14] tertium argumentum à persona sua; quo adducit non meritum suum, sed ante acceptã Dei beneficia inde ab utero

[15] i. totus tuus, & commissus curæ fideique tuæ ex federe tuo: cujus summa sequentibus verbis continetur: ut Gene. 17. 7. & 8.

[16] prior locus petitionis, qui πρὸς μετάβασιν commodè posteà repetitur vers. 20 Est autem hæc petitio admodum pathetica per antithesin contrariorum: nam Deum salutarem & longinquum angustiæ propinquæ opponit: quasi dicat, indignum esset te procul abesse, qui solus fides & salus nostra es: afflictionem verò semper in propinquo sinere.

[17] ullus præter te.

[18] ἐργασία superiorum argumentorum, à persona adversariorum & sua, sternens viam ad secundum petitionis locum, ut diximus sup. in vers. 4.

[19] i. inimici robusti, & ferocientes, qui allegoricè bestiarum nominibus describuntur.

[20] i. præpingues & obesi, ut juvenci in Baschane pasti; vide Deut. 32. 14.

[21] altera pars ἐργασίας à persona sua, ubi hyperbolicè exponit calamitates suas corpore, animo, & singulis eorum partibus initas, quasi dicat, caro, adeóque ossa, cor, viriditas, lingua, totus denique contabesco.

[d] Heb. in medio viscerum meorum.

[e] Heb. mortu.

[22] Etsi in vulgatis exemplaribus habentur verba, quæ sonant tamquam leo manus meas: tamen ad hanc lectionem quam servamus, non tantùm argumentationis ordine & simplicitate constructionis adducimur, Græcorumque exemplo; sed etiam duplice Massoritarum testimonio: nam testantur in bona librorum emendatorum parte scriptum fuisse, *Caru*, quod est foderunt: & qui alteram lectionem habent, docent eam non esse accipiendam in ordinaria significatione; quam ob rem Chaldæus paraphrastes utramque interpretationem conjunxit; quasi dicas, foderunt vel pertuderunt manus pedésque meos. ut leo dentibus solet pertundere.

[23] præ macie.

[24] id est, tamen siccis & fixis oculis respiciunt in me, gaudentes de malo meo.

‖ Matth. 27. 35.

[25] Petitionis secundus locus: cujus partes sunt, ut Deus adsit, hoc versu. ut liberet à malo, vers. sequente, & plenam salutem bonúmque conferat, ver. 22.

[f] Heb. è manu canis: ut Genes. 9. vers. 5.

[26] id est, solitariam vitam meam adjutore omni destitutam: ut expostulavit supra vers. 12.

[27] εὐχαριστία altera pars psalmi, ut dictum est in ℣. 1. cujus partes sunt, professio publica beneficii à Deo accepti in Ecclesia, cum hortatione prophetica, 3. versib[9]. prophetia de perfunctione spiritalis & æterni sacerdotii, ver. 26. & prophetiâ de regno Christi, inde ad versum 27. de hoc autē versu vide Hebr. 2. 12. [28] hortatio ad Ecclesiam, alterum professionis membrum ad propheticū Christi officium pertinens. [29] ἀπολογία à beneficio Dei tum singulari erga Christū, quando inclamavit patrē, ut suprà, & Hebr. 5. 7. tum communi erga membra ejus.

23 [27] Enarrabo nomen tuū fratribus meis; in media congregatione laudabo te:

24 [28] *Dicens*, timētes Jehovæ laudate eum, totum semen Jahakobi honorate eum: & timete ab eo totum semen Jisraelis.

25 [29] Quia non spernit, neque abominatur afflictionem afflicti, neque abscondit faciem suam ab eo; sed quum vociferatur ad ipsum, *g* exaudit.

26 [30] *De bonis obventuris* à te *futura est* laus mea in congregatione multa: vota mea persolvam coram reverentibus eum.

27 [31] Comedent[32] mansueti, & saturabuntur; laudabunt Jehovam quærentes eum: [33] vivet animus vester in sempiternum.

28 Recordabuntur & convertentur ad Jehovam [34] omnes fines terræ; & incurvabunt se coram te *honorem exhibentes* omnes familiæ gentium.

29 Quoniam [35] Jehovæ *est* regnum ipsum, & dominium habet in gentes.

30 [36] Comedentes incurvabunt sese omnes [37] pingues terræ, coram eo procumbent quicumque descendunt in pulverem; [38] *qui* animam suam in vita non conservaverit.

31 *Horum* semen [39] colet eum, [40] accensebitur Domino in quaque ætate.

32 Advenientes annunciabunt justitiam ejus; populo nascituro, [41] ipsum exercere *eam*.

§ Heb est *exaudiens*. [30] transitio ad alteram εὐχαριστίας partē, per repetitionem ejusdem laudis, cuius meminerat suprà vers 23. à sacerdotio Christi. [31] prophetica explicatio regni ad Christum pertinentis: cujus tria capita prolepticè ponuntur hoc versu, educatio fidelium, laus Dei, & vita æterna. Ponitur autem laudatio Dei inter præsens tempus educationis, & futurum æternæ vitæ; quia ad utrumque communiter pertinet. [32] id est, pii, qui domita & abdicata feritate naturæ suæ recordantur Dei & se ad ipsum convertunt, sequente versu. [33] apostrophe ad mansuetos emphatica. [34] id est, incolæ totius terræ ad extremos usque terminos: metonymia, ut sup. 2. 8. sic ostenditur regnum Christi non finibus Judææ circumscriptum, sed universale fore. [35] vide accommodationem hujus argumenti Rom. 3. 29. & 1. Timot. 2. 5. [36] id est, cujuslibet conditionis homines, magni & parvi, divites & pauperes, &c. fruentur educatione, quæ prima fuit pars prolepseos supr. 27. vide usum istius argumenti, 1. Timot. 2. in principio. [37] id est, secundis rebus fruentes, prosperantes: periphrasis. [38] id est, qui ultrò flagrans studio gloriæ Dei abjecerit vitam suam, & sibi renunciaverit propter cultum ipsius: nam hæc certissima est nota populi voluntarii, vt appellatur Psal. 110. [39] secundum membrum prolepseos, sup. 27. [40] id est, populo Dei adscribetur, ut copiosius exponitur psalm. 87. [41] id est, auctorem esse omnis justitiæ, tum illius qua justificat impium in misericordia, tum etiam illius qua in judicio damnat.

PSALMUS XXIII.

Propheta Deum pastorem suum agnoscens, & se vicissim illius ovem; officia illius erga se prædicat, & de futuro animum suum confirmat.

[1] Psalmus est didascalicus, quo Psaltes exponit fiduciam suam in benignitatem Dei, & finem illius, duobus modis: primùm per narrationem allegoricam, usque ad versum 5. Deinde per ἀναγωγὴν sive accommodationem allegoriæ ad personam suam, duobus reliquis. [2] propositio allegoriæ, qua Deus cum pastore, fidelis cum ove comparatur. Explicatur verò hæc allegoria primùm simpliciter, enunieratis partib. quæ ad officium boni pastoris pertinent, duobus versibus: deinde per hypothesin, vers. 4. [3] i. non tantùm alimoniam copiosè, sed etiam quietem mollissimam & opportunissimam concedit. [a] Heb. *teneræ herbæ*. [4] i. commoditatem potus & refrigerii exhibet. quasi dicat, meæ vitæ, quieti, & amœnitati consulit. [b] Heb. *quietum*. [5] i. me languentem, mea infirmitate labefactatum, & planè confectum instaurat: regenerationis symbolum. [6] i. facit ut sine metu serviam ipsi cum sanctitate & justitia in conspectu ipsius: Luc. 1. 74. [7] hypothesis, ut observatū est sup in versum 2. quasi dicat, etiamsi ignorantia vel infirmitate mea ab ipso & ipsius grege aberrarem, in ipso tamē securus sum. vide Johan. 10. 28. promissionem Dei huic securitati respondentem. [8] id est, ductus spiritus tui ex præscripto verbi quasi virga me agit, & quasi pedo inhibet. [9] ἀναγωγὴ, ut observatum est in vers. 1. cujus partes sunt duæ: una, explicatio beneficiorum præsentium, hoc ℣. altera, futurorum cùm in præsente, tum in futura vita, sequente versu. Præsentia autem metaphoricè exponit, docens se tam largiter & lautè à Deo curari, ut rebus omnibus circumfluat tum ad necessitatem, tum ad ornamentum suum pertinentibus. Nam oleo & unguētis ferè delibuti erant veteres, elegantiæ atq; venustatis, non necessitatis causa: ut Matth. 6. 17. & 2. Schem. 12. 20. quamobrem qui in luctu erant, ab unguentis abstinebant, ut 2. Schem. 14. 3.

1 Psalmus [1] Davidis: [2] Jehova pastor meus *est*, non possum egere.

2 [3] In caulis *a* herbidis facit ut recubem, [4] secundum aquas *b* lenes deducit me:

3 [5] Animam meam quietam efficit, [6] ducit me per orbitas justitiæ; propter nomē suum.

4 [7] Etiam quum ambularē per vallem lethalis umbræ, non timerem malum, quia tu mecum *es*: [8] virga tua & pedum tuum ipsa cōsolantur me.

5 [9] Instruis coram me mensam è regione hostium meorum: *c* delibutum reddis unguento caput meum, poculum meum exuberans.

6 [10] Nihil nisi bonum & benignitas prosequentur me omnibus diebus *d* vitæ meæ: & quietus ero in domo Jehovæ, *e* quandiu longa erunt tempora.

[c] Heb. *pinguedine*.
[10] altera pars, securitas de futuro: ut modo diximus.
[d] Heb. *tantummodo*.
[e] Heb. *in longitudinē dierū*.

PSALMUS XXIIII.

Propheta regno Dei universali in res creatas exposito, singulare regnum in Ecclesia (cujus notas apponit) explicat; & eam ad honorifice cōveniente rq; excipiendum Christum regem adhortatur.

1 DAvidis [1] psalmus. [2] Jehovæ *est* terra & quod *a* implet eam; orbis habitabilis, habitantes in eo.

2 [3] Nam ipse [4] super maria fundavit illam, & super flumina stabilivit illam.

3 [5] Quis ascensurus est in montem Jehovæ, & quis staturus in loco sanctitatis ejus?

4 [6] Innocens manibus & purus *b* animo; qui nō effert ad vanitatem animam suam, neque jurat ad fraudem:

5 *Is* reportat benedictionem à Jehova, & Justitiam à Deo salutis suæ.

6 Hæc *est* generatio requirentium eum: quærentium [7] faciem tuam, [8] *generatio* Jahakobi, [9] summè *quærentium*.

7 [10] Attollite portæ capita vestra, & attollite vos [11] ostia seculi; ut ingrediatur rex gloriæ.

8 [12] Quis *est* iste rex gloriæ? Jehova robustissimus & potentissimus; Jehova potentissimus *c* bellator.

9 [13] Attollite portæ capita vestra: attollite, inquam, ostia seculi, ut ingrediatur rex gloriæ.

10 Quis *est* iste rex gloriæ? Jehova exercituum: is *est* rex gloriæ summè.

[1] Psalmus est didascalicus, regnum Christi explicans duobus modis: primum à subditis ejus, usque ad ver. 7. deinde ab adventu ejus in regnum suum, inde ad finem usque. Subditorum ponūtur duo genera: unū, natura & creationis jure ad Deum pertinentium, ℣. 1. & 2. Alterum, domesticorū ejus, quos beneficio gratiæ suæ & redemtionis recipit ad se, ℣. sequentibus.
[2] i. res omnes creatæ ad ipsum pertinent, ac proinde eorum sunt etiā quos Deus ad se recipit in Christo; sive uti illis, sive non uti commodum videatur; sic accommodat Apostolus 1. Corinth. 10. 25. & 28. [a] Heb. *plenitudo eius*. [3] ἀπολογία à creationis, sustentationis, & administrationis jure. [4] id est, ita statuit eam, ut depulsis in suos alveos maribus & fluentis, suprà exstet ad commodam habitationem nostram. Quamobrem psalm. 104. bases terræ vocantur ac velut statumina, quibus latera ejus circumquaque fulciuntur. [5] transitio ad alterum subditorum genus, quod dialogisticè exponitur, ut Psal. 15. quasi dicat. Etsi omnia sunt Jehovæ; tamen non omnia, ac nē omnes quidem homines apud Jehovam permansuri sunt. Quis ergo ascendet, &c. [6] subjectio, sive responsio ad quæstionem proximam de notis domesticorum Dei: quarum genera sunt tria; primùm integritas vitæ, animi, cogitationum & sermonum, hoc vers. deinde testificatio Dei, versu sequente; & postremo professio & studium ipsorum ad adeundum Deum, vers. 6. [b] Heb *corde*. [7] apostrophe ad Deum. [8] id est, quæ non secundum carnem censetur in posteris Jahakobi; sed qui filii sunt promissionis ex fide, ut Rom. 9. 6. & sequentib. & Galat. 6. 16. [9] vide in Psalm. 3. 3. [10] altera pars psalmi dialogistica de adventante rege Christo; qua per prosopopœiam admonentur pii, ut se comparent ad excipiendum eum: nam Ecclesia templum Dei est; & fidelium singulorum animus, allegoricè est porta qua intromittitur Christus: ut Apocal. 3. 20. ideoq; jubentur animos ab istis rebus terrenis avocatos sursum erigere. [11] id est, æterna Dei templa, æternæ Ecclesiæ & universalis membra. [12] quæstio fidelium de persona regis, non repellentium quidem; sed ad majorem sui confirmationem percunctantium; quibus ita respondetur ut designetur Christus à natura & effectis suis: à natura, quòd Jehova, id est, Deus sempiternus, robustissimus, & potentissimus bellator est, hoc vers. ab effectis verò, quòd omnibus bellis, tum spiritali suo adversus Satanam, tum nostro adversus omnia victor est, quòd exercitus omnes pro arbitrio suo agit, & postremo quòd gloriam ex natura & rebus gestis sibi ac suis consequitur. [c] Heb. *belli*. [13] repetitionis finem vide in Gen. 41. 32.

PSALMUS XXV.

David pressus ab adversariis, benignè à Deo doceri & peccata calamitatum causas condonari petit: se ipsum in horum exspectatione fretus Dei bonitate & testimonio fidei suæ, confirmat: ac postremò sibi totiq; ecclesiæ postulat liberationem à malo.

Nr[1] O *De* Davidis; [2] ad te, Jehova, animam meam attollo.

[1] Ode est ἀλφαβητικὴ: cujus singuli versus ferè principio suo alphabeticum Hebræorum ordinem retinent. Constat autem ex tribus partibus; Petitione, usque ad v. 8. Confirmatione usque ad versum 16. & Conclusione petitoria, inde ad finem usque. [2] petitio suis causis conjuncta, duo capita summatim continet: demonstrationem communicationemq; boni, ver. 4. & sequentibus; deinde abolitionem mali peccatorumque nostrorum: ut personæ acceptæ sint, ver. 7. Causarum genera ponuntur tria, ut observatum est sup. in Psal. 13. Prima est à persona supplicis & bonorum omnium: secunda, à persona adversariorum, vers. 1. 2. & 3. tertia, à persona Dei, ver. 6. 7. & 8.

ב 2 Deus mi, in te confido, ne erubescam: ne exsultent inimici mei de me.

ג 3 Etiam ulli exspectantes te, ne erubescant: erubescant qui perfidè agũt immeritò.

ד 4 [3] Vias tuas, Jehova, notas fac mihi; semitas tuas doce me.

ה 5 Fac ut incedam[4] per veritatem tuam, & doce me; nam tu *es* Deus salutis meæ, te exspecto totum diem.

ו 6 [5] Recordare miserationum tuarum, Jehova, & benignitatum tuarum; eas à seculo ẽsse.

ז 7 [6] Peccatorum pueritiæ meæ & defectionum mearũ ne recorderis: pro benignitate tua recordare mei tu, propter bonitatem tuam Jehova.

ט 8 [7] Bonus & rectus Jehova *est*, idcircò docet[8] peccatores viam:

י 9 Facit ut incedant mansueti *a* ex jure, & docet mansuetos viam suam.

כ 10 Omnes semitæ Jehovæ [9] benignitas & fides *sunt*, custodientibus fedus ejus & testimonia ejus.

ל 11 [10] Propter nomen tuum, Jehova, condonabis igitur iniquitatem meam: nam magna est.

מ 12 [11] Qualis futurus est vir ille qui reveretur Jehovam, docentem ipsum quam viam eligat?

נ 13 [12] Anima ejus in bono [13] pernoctabit, & semen ejus hęreditario jure possidebit terram:

ס 14 [14] Arcanum Jehovæ *adest* reverentibus ipsum, & fedus ejus, ut experimento testetur eis.

ע 15 [15] Oculi mei iugiter ad Jehovam *respiciunt*; quia ipse educit è reti pedes meos.

פ 16 [16] Respice ad me, & gratiam fac mihi; quia [17] solitarius & pauper sum.

צ 17 Oppressiones *b* animi mei [18] dilatant *se*: ab angustiis meis deduc me:

ק 18 Aspice afflictionem meam & laborem meum; & condona omnia peccata mea.

ר 19 [19] Aspice inimicos meos, quia potentiores sunt; & odio violento oderunt me.

ש 20 Serva animam meam & eripe me, ne erubescam, [20] quia recipio me ad te.

ת 21 [21] Integritas & rectum custodiãt me; quia exspecto te.

פ 22 [22] Redime, Deus, Jisraelem ab omnibus oppressionibus ejus.

[3] quibus me vis incedere: primum petitionis caput.
[4] id est, prout verax es, fideliter & constanter præstans promissiones tuas. Argumẽtum à natura Dei.
[5] id est, qua misericordia erga tuos usus es inde ab orbe cõdito, eadem erga me utere: argumẽtum ab exemplo & natura Dei.
[6] secundum petitionis caput; remissio peccatorum.
[7] Secũda pars psalmi; confirmatio à natura Dei, operibũsq; erga electos.
[8] quos justificet in Christo secundùm electionẽ gratiæ, ubi mansueti effecti sunt: ut suprà psal. 22. 27.
[a] Heb. *in jure.*
[9] id est, benignissimæ & cõstantissimæ: auxesis.
[10] accommodatio superioris thesios, perinde ac si confirmatus ex ea Davidis animus statueret idẽ in se reipsa præstari: sic respondet argumento quo usus fuerat suprà ℣. 6.
[11] alter confirmationis locus dialogisticè enunciatus, ab effectu promissionũ Dei; nimirum timentes Dei ex federe bonum consequuturos, & elapsuros è malo: unde sequitur accommodatio singularis ad persona Davidis, ℣. 15.
[12] i. omnium bonorum spiritalium & corporalium hæres futurus est, ad suam & suorum utilitatem, ex consilio & federe Dei. [13] id est, conquiescet, quemadmodum de nocte quiesci solet. [14] ætiologia superioris dicti: nam Deus voluntate cùm arcana, tum etiam revelata consulit illis. [15] Transitio ad petitionem & conclusionem Psalmi. [16] Conclusio petitoria, cujus partes duæ sunt; una, petitio singularis pro persona supplicis; altera, petitio publica pro corpore ecclesiæ, ℣. ult. [17] id est, aliena ope destitutus, ut psal. 22. 12.
[b] Heb. *cordu mei.* [18] id est, tam latè occupant; ut animus quasi præfocetur: primum argumentum a personæ suæ calamitatibus. [19] secundum argumentum a persona inimicorum. [20] fretus promissionibus Dei: tertium argumentum a fide sua integerrima in promissiones Dei, hoc & sequente ℣.
[21] fidei meæ. quasi dicat, promissiones tuæ, quibus totus recumbo fide.
[22] secunda conclusionis pars ἐπιφωνηματικὴ, ut diximus in versum 16.

PSALMUS XXVI.

David ab hostibus pressus ad Deum judicem confugit, fidem suam & vitæ innocẽtiam probat: ideóque liberari ab angustiis & gratiam consequi expetit, ad glorificandum Deum.

[1] Odę est ὠδικὴ, constãs tribus partib.

1 [1] O De Davidis. Judicẽ meum age Jehova, [2] quoniam ego in integritate mea ambulo; & Jehovæ confido, me non vacillaturum.

2 [3] Proba me Jehova & tenta me; examina [4] renes meos, & *a* animum meum:

3 [5] Nam benignitas tua coram oculis meis *est*, & indesinenter ambulo in veritate tua:

4 [6] Non sedeo cum hominibus *b* vanis, & cum [7] *c* dissimulatis non convenio:

5 Odi congregationem maleficorum, & cum improbis non sedeo:

6 [8] Lavo in innocentia manus meas, & [9] circumeo altare tuum Jehova;

7 Personando voce gratiarum actionis, & enarrando omnia mirabilia tua.

8 [10] Jehova, diligo habitaculum domus tuæ; & locum, tabernaculum gloriæ tuæ.

9 [11] Ne aggreges [12] penes peccatores animam meam, & penes viros *d* sanguinarios vitam meam:

10 [13] Quorum in manibus scelus, [14] quorum dextera plena est corruptionis munerib.

11 At ego in integritate mea ambulo: redime me, & gratiam fac mihi.

12 [15] Pede meo consistente in plano, in congregationibus benedicam Jehovæ.

[2] summa causarum proleptica, ex quibus ad Dei judicium confugit; integritas vitæ, & fides in Deum, quæ postea explicantur inde à vet. 3.
[3] i. judicem te facio, & appello testem: introspice, & penitus cognosce de causa mea: metaphora ab aurificibus.
[4] ut sup. 7. 10.
[a] Heb. *cor.*
[5] Narratio, qua David tũ animũ suum erga Deum, tum vitæ rationem exponit, ut suprà ℣. 1. quæ duo deinceps per ὑστέρωσιν, hoc est inverso ordine, explicantur.
[6] explicatio secundæ partis de vita sua κατ' ἀνάρεσιν καὶ θέσιν, ut Psalm. 1 quum primo loco infitiatur David se male versari, duobus versibus; deinde confirmat se vitam bene transigere.
[b] Heb. *vanitatis.*
[7] id est, multiplicibus, Proteis, & sese in omnes facies vertentibus.
[c] Heb. *absconditis.* [8] Professio vitæ, tum ratione conversationis humanæ, tum etiam officiorum ac pietatis in Deum coram ecclesia. Est autem lavare manus suas in innocentia, purissimè cum hominibus conversari, ut Ijobi 9. 30.
[9] id est, te colo, agnosco, & prædico in Ecclesia: synecdoche. [10] Explicatio prioris partis de fide & studio animi sui in Deum. [11] petitio duabus partibus constans: quarum una est, ne Deus sinat servum suum improbis exponi, & involvi malo: altera, ut gratiam faciat, & exhibeat nominis sui benedicendi argumentum, ℣. duobus ultimis. [12] hoc est, vitam meam ne patiare venire in facultatem illorum.
[d] Hebr. *sanguinum.* [13] Amplificatio primùm à persona adversariorum suorum, hoc vers. deinde à persona sua, principio sequentis. [14] hoc est, qui & malefici sunt, & ad omne maleficium sui commodi causa paratissimi. [15] i quum non ampliùs in lubrico & salebroso loco importunitate hostium cogar consistere, sed beneficentia tua liberatus fuero ab his angustiis & meliori loco positus; tum demum benedicam Jehovæ Conclusio votiva, sive ἐπαγγελτικὴ.

PSALMUS XXVII.

David vim suæ in Deum fiduciæ adversus omnia pericula prædicans, quia ab Ecclesia aspectabili abesse cogebatur, se eadem fide consolatur: Dei gratiam, opem, documenta, ductum, & liberationem petit: ac postremò se & ecclesiam ad confirmandos in Deo animos hortatur.

1 O De [1] Davidis. [2] Jehova [3] lux mea & salus mea *est*, à quo timerẽ? Jehova robur vitæ meæ *est*, à quo expavescerem?

2 [4] Belligerantibus contra me maleficis [5] ad exedendum carnem meam, hostibus meis & inimicis meis *a* in me; ipsi corruunt & concidunt.

3 [6] Si metarentur contra me castra, non timeret *b* animus meus: si insurgeret contra me bellum, [7] *c* hac re ego securus essem.

4 [8] Unum petii à Jehova, id ipsum requiro; [9] ut confideam in domo Jehovæ omnib. diebus vitæ meæ, [10] ad videndum amœnitatem Jehovæ, & inquirendum in templo ejus.

[1] Ode est generis mixti, ἐδιδασκαλικὴ καὶ εὐκτικὴ, tribus partibus constans: prima est propositio fiduciæ in Deum, usque ad versum 7. secunda, petitio, usque ad vers. ultimũ; & postrema, conclusio hortatoria.
[2] propositio fiduciæ duo membra continens; prius, beneficium Dei erga fideles; posterius, indubitatam in Deum securitatem ex fide, quæ est effectus alterius.
[3] id est, liberator meus ab adversitatibus (quas scriptura ferè tenebras vocat) & salutis auctor omnísque boni.
[4] ἐργασία propositionis præcedentis, ab anteacta experientia, hoc vers. unde nascitur gloriosa illa fiduciæ prædicatio, vers. sequentibus.
[5] i. me inhumanissimè ferarũmque more consumendum.
[a] Heb. *mihi* sunt.
[6] summus fiduciæ prædicandæ locus per hypothesin sive conditionalem orationem.
[b] Hebr. *cor meum: sic vers. 8. & ultimo.*
[7] nimirum quam modò prædicavi, quòd Jehova sit lux mea, &c.
[c] Heb. *in hac.*
[8] Exceptio, q. d. omnia quidem in Deo percipio fide, mirificas liberationes, & salutem maximam: hoc verò videtur fiduciæ meæ adversari, quòd destituor aspectabili præsentia ejus, quam tantopere desideravi & etiam nunc desidero, ut cultu ejus libero ac legitimo uti possim. hoc unum est quod me videtur deficere.
[9] ac non ita errare & vagari compellar.
[10] i. ad percipiendum sancta & augusta illius dona, & ad consulendum eum; quæ duo sunt piorum officia in ecclesia.

5 [11] Nam

propositione juris sui, usq; ad ℣. 9. petitione, ad ultimum usq;, & conclusione, ℣. ultimo. Propositionis partes sunt, exordium, quo secum agi postulat in causa sua ex judiciorum formula, ℣. 1. & 2. & narratio causarum quibus ad postulatum hoc adducitur; quod utrumq; ℣. 1. per prolepsin continetur.

[11] Responsio ad exceptionem precedẽtem duob. argumẽtis: hoc (inquit) non efficit quo minus fiducia mea sibi constet. Primùm enim beneficia ejus, nimirũ liberationes maximas & honores ab eo percipio, hoc ℣. deinde, quamvis hęc omnia de ficerent, tamẽ fide & animo illius cultus sũ particeps, à quo videor longissimè abesse: & de futuro sum certò persuasus me tandẽ aliquando re ipsa & coràm fore participem, sequente ver.

5 [11] Nam abscondit me in tugurio suo, *d* tempore adversitatis; abdit me in abdito tentorii sui, in rupem attollit me:

6 Jam verò [12] extollitur caput meum supra inimicos meos, circumstantes me; ut sacrificem in tentorio ejus sacrificia clangoris, canam & psallam Jehovæ.

7 *e* [13] Audi Jehova *me* voce mea clamantem: gratiamque fac mihi, & exaudi me.

8 [14] Tuum *illud*, [15] requirite faciem meam, *f* cogitat animus meus: faciem tuam, Jehova, requiro.

9 [16] Ne abscondas faciem tuam à me, ne avertas in ira servum tuum: auxilium meum fuisti, ne deseras me, neque derelinquas me, Deus salutis meæ.

10 [17] Nam pater meus & mater mea derelinquunt me, sed Jehova recipiet me.

11 Doce me, Jehova, viam tuam, & [18] deduc me per semitam planam; [19] propter observantes me.

12 Ne tradas me *g* desiderio hostium meorum: [20] nam consistunt contra me testes mendaces, & qui spirat violentiam:

13 *Abrepturi me*, nisi crederem me *h* fruiturum [21] bonitate Jehovæ, [22] in terra viventium.

14 [23] Exspecta Jehovã, confirmare, & fortificabit animum tuũ: itaq; exspecta Jehovam.

[d] *Heb. die mali.* [12] i. gloriosè prædico adversus hostes, velint nolint, me sacrificaturum & culturum Deum.

[e] *Heb. clamo.* [13] secunda pars Psalmi, Oratio; cujus membra sunt tria: exordium audientiam faciens, hoc ℣. propositio, ℣. sequente; & petitio, reliquis, usque ad ℣. ultimum. [14] propositio, qua mandatum Dei & officium suum ex mandato agnoscit profitetúrque psaltes. Est autem hîc ὑστέρωσις, quam perspicuitatis causâ mutavimus. [15] i. in rebus dubiis consulite, & in adversis invocate; sic Deut 4.29. [f] *Heb. dicit cor meum* [16] Petitio Davidis, cujus membra sunt tria: primum deprecatio, ne abjiciatur ab eo, hoc ver. secundum precatio, ut receptus doceatur & deducatur à Deo, duob. sequentibus: tertium, altera deprecatio, ut saltem si nondum liberationis tempus advenit, non exponatur adversariorum libidini, ℣. 12. Sunt autem hæc pleraque humanitus attributa Deo. [17] i. omnes qui naturæ & amicitiæ jure deberent & vellent mihi opem ferre, præ tyrannide nimia me coguntur deserere, ut sup. 25.16. [18] i. in libertatem vindica me; metaphora, ut sup. 26.12. [19] vide sup. Psal. 5.9. [g] *Hebr. anima.* [20] i. non corruerent & conciderẽt, ut dixit sup. ℣. 2. sed voti sui compotes efficerentur vel sua fraude vel vi; nisi fiducia certa in te recumberem: argumentum à persona adversariorum & sua. [h] *Heb. visurum.* [21] i. bonis à te promissis. [22] i. in hac ipsa vita, ut Psal. 116.9. [23] Cõclusio, qua se & alios hortatur David ad spem & fidem in Deo collocandam, & promissionem confirmat.

Psalmus XXVIII.

David à perditissimis adversariis pressus, Deum orat pro salute sua & illorum exitio: salute accepta, Deum celebrat suo & ecclesiæ nomine: ac postremò ecclesiæ toti bene precatur.

[1] Ode est generis mixti, εὐκτικὴ καὶ εὐχαριστικὴ. Oratio continetur quinque primis vers. laudatio verò sequentibus tribus; cui postremò, subjicitur conclusio petitoria. orationis partes sunt duæ; una, pro salute supplicis, tribus ver. altera, pro exitio adversariorum, ver. quatuor.

1 *De* Davidis. Te, Jehova, inclamo, [2] rupes mea, [3] ne surdum agas *aversus* à me: ut non [4] si mutus eris *&* *aversus* à me, [5] consimilis fiam descendentibus in *a* sepulcrum.

2 Audi vocem deprecationum mearum, dum vociferor ad te; dum attollo manus meas [6] ad adytum sanctitatis tuæ.

3 [7] Ne trahas me penes improbos, & penes operarios iniquitatis; [8] loquentes pacem cum proximis suis, malitia *obtinente* in *b* animo eorum.

4 [9] Da istis secundùm opus ipsorum, & secundùm malignitatem actionum ipsorum: secundùm opus manuum ipsorum da eis, redde retributionem suam eis.

5 [10] Quia non animadvertunt ad opera Je-

[2] ut Deut. 32. 4. argumentum ab officio & promissionibus Dei.

[3] i. ne abjicias aut negligas: humanitus dictum. [4] i. si non respondeas. [5] i. succumbam & peream: periphrasis mortuorum. sic deprecatur à persona sua. [a] *Heb. cisternam.* [6] i. ad cælum; ubi est sanctuarium quod fixit dominus, & non homo, Heb. 8.8. [7] i. ne inducas me in potestatem illorum, aut sinas quasi mancipiũ ab illis rapi, ut sup. Psal. 26.9. & 27.12. [8] ut de Schaule legimus 1. Sche. 24.17. & 26.17. & seq. [b] *Heb. corde, sic infra v. 7.* [9] altera pars orationis, imprecatio adversus illos quos descripsit superiore ℣. nimirum improbos, qui opere, sermone, & animo depravati, obfirmati & Deo infensi sunt, q.d. justitiam tuam in illis exerce. [10] ἀπολογία imprecationis per comparationem illorum injustitiæ cum justitia Dei: isti (inquit) testimonio suæ ipsorũ conscientiæ rei sunt, quòd animum ad opera Dei omnia, & nominatim singulare illud erga me electionis meæ, minimè advertunt. Quamobrem nõ potest Deus non perdere eos judiciis suis, qui non eruditiuntur documentis. Ego verò absit ut benedicam, cui maledicit Jehova, vide 1. Sche. 2.25. in annota.

hovæ, & ad factum manuum ejus: [11] destructurus est eos, non autem exstructurus eos.

6 [12] Benedictus *sit* Jehova, quia exaudivit vocem deprecationum mearum;

7 Jehova robur meum & scutum meum; cui confidente animo meo, adjuvor: idcirco exsultat animus meus, ut cantico meo celebrem eum.

8 Jehova robur [13] istis, & robur maximè *c* salutare est Christus illius.

9 [14] Serva populum tuum, & benedic [15] possessioni tuæ: pascéque eos ac extolle eos usque in seculum.

[11] i. justum est eos perdere, & re ipsa perdet: metaphora ab ædificiis.

[12] laudatio primùm à singulari beneficio Dei erga prophetam, duobus ver. deinde à publico erga totã ecclesiã, in Christo, ℣. 8.

[13] popularib. meis, id est, ecclesiæ Dei.

[c] *Heb. salutum.*

[14] Conclusio, qua ecclesia Deo & Christo servanda, augenda, & benedicenda modis omnibus commendatur. [15] i. populo; vide Deut. 9.29.

Psalmus XXIX.

Propheta pios hortatur ad prædicandas Dei laudes, cùm propter documenta naturæ ac nominatim tonitruũ, tum propter documenta gratiæ, quam cum ecclesia sua cõmunicat verbo.

1 Psalmus Davidis. Cedite Jehovæ, [2] filii fortium; cedite Jehovæ gloriam & [3] laudem.

2 Cedite Jehovæ [4] gloriam nominis ejus, incurvate vos honorem exhibentes Jehovæ [5] in decoro sanctitatis.

3 [6] Vox Jehovæ [7] supra aquas, *vox Dei* fortis *a* gloriosi intonat, *vox* Jehovæ supra aquas multas:

4 Vox Jehovę *b* potenter, vox Jehovæ decorè.

5 [8] Vox Jehovæ confringit [9] cedros, perfringit etiam Jehova cedros Libani:

6 Et [10] facit ut exsiliant sicut vitulus; Libanus & [11] Schirjon; ut *c* pullus unicornium.

7 Vox Jehovæ [12] cædit flammas ignis.

8 Vox Jehovæ dolore afficit [13] desertum, dolore afficit Jehova [14] desertum Kadeschi.

9 Vox Jehovæ [15] facit ut pariant cervæ, & [16] denudat silvas: [17] verùm in templo suo *d* eloquitur totam gloriam suam.

10 [18] Jehova [19] in diluvio sedebat, & sedet Jehova rex in seculum,

11 Jehova robur populo suo dat, Jehova [20] benedicit populo suo cum pace.

[1] Psalmus est ἐπινεπικὸς, id est, laudativus constans hortatione ad laudem, & argumentis laudis.

[2] i. etiam generosissimi & potentissimi quiq;. ac proinde omnes: synecdoche.

[3] vide sup. in 8.3.

[4] i. nominatissimam & celeberrimã, qualis convenit majestati ejus.

[5] i. in sanctuario magnifico: sic 1. Chr. 16.29.

[6] secũda pars, argumenta laudis, quorum genera sunt duo; alia communia, quæ palàm omnibus reb. creatis offeruntur, usquè ad finem versus 9. alia verò singularia erga ecclesiam Dei. Argumentorum autem communium unum tantùm genus exempli causa ponitur, ut ab eo cetera cognoscantur: nimirum tonitru, cujus natura ostenditur primùm à vehementia, ver 3. & 4 deinde ab effectis. usq; ad ver 9. [7] i. vehementia fragores, plausus, & strepitus omnes, quantumvis magnos, superat. Frequens est autem in scripturis, fremitum aquarum comparari cum sono vehementissimo, ut Jechezkel 1.24. & 43.2. sic accipiendum esse ostendit ver. sequens. [a] *Heb gloriæ.* [b] *Heb. cum virtute, cum decoro.* [8] altera descriptio tonitru ab effectis, quòd omnia validissima frangit, stabilia commovet, denique omnia perhorrefacit arbitratu Dei auctoris sui. [9] procerissimas, crassissimas, & maximè durabiles, [10] i. movet montes, quàmvis firmissimos [11] vide Deut. 3.8. & 9. [c] *Heb filius.* [12] id est, coruscationes, fulgetra, fulguráque dissipat. [13] i. feras in deserto versantes; metonymia. [14] i. animalia quantumvis horrifica; cujusmodi fuisse in hoc deserto legitur, Deut. 8.15. [15] i. cervas, quantumvis præ angustia utantur difficiliore partu, cogit abortire: vide Ijobi 39.4. & sequentib. [16] feris, quæ trepidè antra sua latibulâque petunt, ut scribit Virgil. 1. Georg nam ut de arboribus capiatur, impedit ver. 5 [17] secundùm genus argumentorum laudis, us observatum est sup. in ver 3. q.d. hæc quidem gloriosa sunt; sed tamen particulæ sunt duntaxat illius gloriæ quam Deus explicat in Ecclesia sua, non tantùm opere externo, sed etiam prædicatione verbi. [d] *Heb. totam ipsius eloquitur gloriam:* ὑστέρωσις. [18] summa explicatio gloriæ, quam Deus testatur ecclesiæ; primùm à sempiterna majestate ejus, hoc ver. deinde à beneficentissima communicatione cum ecclesia, ver. sequente. [19] i. jam tum regnabat, quum diluvium effectum est super terram, Gene. 6. & 7. [20] i. pacem suam largitur suis verbo & communicatione spiritus, ac proinde tranquillitatem confert.

Psalmus XXX.

David ex fuga reversus, & domum suam à sceleribus Abschalomi repurgans, Deum celebrat beneficii erga se singularis nomine, pios ad laudes Dei prædicandas hortatur; calamitates, instaurationémque sui factam à Deo narrat, eique votum laudis exhibet.

1 [1] PSalmus Davidis, [2] canticum dedicationis domus illius.

2 [3] Extollam te Jehova; quoniam *a* evexisti me, neque lætitia affecisti inimicos meos de me.

3 Jehova Deus mi, [4] vociferantem ad te, [5] curasti me:

4 Jehova, eduxisti è sepulcro animam meam; conservâs me vivum, ne descēderem in *b* sepulcrum.

5 [6] Psallite Jehovæ quos ipse benignitate prosequitur; & celebrate [7] ad memoriam sanctitatis ejus.

6 [8] Quum momento *fuit* in ira sua, vita *adest* benevolentiâ ejus: vespere si diversetur fletus, manè *adest* cantus.

7 [9] Nam ego dicebam in [10] tranquillitate mea, non dimovebor in seculum:

8 [11] Jehova, benevolentiâ tua constitueras in monte meo robur; [12] te abscondēte faciem tuam, fui conturbatus.

9 [13] Ad te, Jehova, clamavi; & *c* Jehovam deprecatus sum, *dicens*,

10 [14] Quid lucri *erit* [15] in sanguine meo, [16] quum descendam in foveā? an celebrabit te [17] pulvis? nunciabitne veritatem tuam?

11 Audi Jehova, & gratiam fac mihi; Jehova, esto adjutor mihi:

12 Convertisti [18] planctum meum [19] in choream mihi; [20] solvisti cilicium meum, & accinxisti me lætitia:

13 Ut psallat tibi [21] gloria, ac non conticescat. [22] Jehova, Deus mi, in seculum celebrabo te.

[1] Psalmus est ἐπινικὸς tribus partibus constans; pro positione singulari laudis, à ver. 2. ad 5. publica hortatione ad laudes ejus in ecclesia; inde ad versum ultimū; & conclusione.

[2] i. quod cecinit David, quum repeteret ac redintegraret cōsecrationem domū suæ, quæ incestis nefariisq; Abschalomi sceleribus fuerat contaminata, 2. Sche. 16. 22. nā moris erat, ut novis ædificiis exstructis adhiberentur ceremoniæ ad purganda & sanctificanda loca pro inhabitantiū usu: ut Deut. 20. 5. & Nechemjæ 12. quam rationem à Davide fuisse servatam pro repurganda domo, non obscurè indicatur 2. Sche. 20. 3. cur verò ad hoc potiùs tempus & hanc domum referamus, docet argumentum ipsum & contextus Psalmi. Est autem in hoc vers. verborum ἁπλοκὴ, quam ad evidentiam sustulimus. [3] propositio singularis laudis, à beneficio liberationis maximæ acceptæ à Deo, quam per congeriem amplificat David. [a] *Heb. hausisti me: metaphora à puteis & specubus, quo respicit finis ver. 4.* [4] ut docetur 2. Schem. 15. 32. [5] id est, remedium attulisti malis meis; metaphora. [b] *Heb. cisternam: ut sup. 28. 1.* [6] hortatio, ut annotatum est in vers. 1. cujus argumenta sequentibus exponuntur; primùm ab ordinaria administratione Dei erga suos, vers. 6. deinde à singulari exemplo suo, reliquis ver. [7] i. ut sanctitatis ejus sempiterna sit memoria in ecclesia.

[8] q. d. ita est à natura, ut quamvis propter peccata nostra nobis succenseat; tamen illico benevolentiam exserens nos ad vitam revocet in peccatis nostris alioqui morituros: quod argumentum sequentia verba illustrant allegoricè. [9] alterum argumentum à singulari exemplo suo. quod propheta enarrat paucis. [10] i. quum tranquillè desidêrem Jeruschalaimis, 2. Schem. 11. 1, & 1. Chron. 21. [11] i. tu confirmaveras regnum meum, quod ego non cogitabam demens: epiphonema; quo interpretatur illud, in tranquillitate mea, superiore versu. [12] i. quum primum te avertisti à me; ut per Nathanem denunciaverat 2. Schem. 12. 10. & sequentibus. [13] ut docet historia 2. Sche. 15. 32. [c] *Heb. vel dominum, ut in aliis exemplaribus legitur.* [14] summa orationis quam habuit David duobus vers. comprehensa; cujus partes sunt duæ exordium ab inutili, hoc ver. & petitio, ver. sequente. [15] i. si occidar. [16] i. sepeliar: periphrasis; vt sup. ver. 4. [17] i. homo in pulverem redactus; metonymia: vide sup. 6. 6. [18] de quo vide 2. Schem. 15. 30. [19] i. in maximum gaudium: hyperbole. [20] id est, sustulisti luctum, & lætitiam attulisti: Synecdoche à signis. [21] i. lingua, præco gloriæ, ut supra 16. 9. [22] Conclusio epiphonematica.

PSALMUS XXXI.

David gravissima calamitate pressus, Deum orat pro salute sua, fidem suam in misericordiam Dei, & miseriæ suæ gravitatem indignitatemque explicans: adversariis impiis exitium imprecatur: deinde quasi liberatione parta Deum laudat publicorum priuatorumque beneficiorum nomine, & pios omnes hortatur ad diligendum constanter & colendum Deum.

1 MAgistro symphonię, [1] psalmus Davidis.

2 [2] Ad te, Jehova, [3] me recipio, ne erubescam in seculum: [4] justitiâ tuâ libera me.

3 [5] Inclina ad me aurem tuam, [6] cito eripe me: esto mihi *a* rupes robusta, locus munitissimus ad servandum me.

4 Nam petra mea & munitio mea es; itaque propter nomen tuum [6] agito me & [7] deducito me.

5 Educito me è reti quod absconderunt adversum me: quia tu robur meum *es*.

6 In manum tuam depono spiritū meum: [8] redemisti me, Jehova *Deus* fortis, [9] *b* verax.

7 [10] Odi eos [11] qui observant vanitates *c* vanissimas: nam ego in Jehova confido,

8 Me exsultaturum & lætaturum benignitate tua; quādo aspexeris afflictionem meam, agnoveris angustias animæ meæ:

9 Ac nō tradideris me in manum inimici; *sed* [12] statueris in lato pedes meos.

10 Gratiam fac mihi, Jehova, [13] nam angustia *est* mihi; [14] contabescit præ indignatione oculus meus, [15] anima mea, & venter meus:

11 Nam deficit mœrore vita mea, & anni mei gemitu: labefactatur *d* pœna iniquitatis quā patior virtus mea, & ossa mea cōtabescūt.

12 Apud omnes hostes meos sum probro, & apud vicinos meos valdè, pavoriq̃ notis meis: aspicientes me foris evagantur à me.

13 Oblivione sepelior ab animo, ut mortuus: [16] sum ut instrumentum perditum.

14 Nam audio infamiam à *e* multis, metū circumquaque; consultando simul adversus me, de intercipienda anima mea cogitant.

15 [17] Ego verò in te confido, Jehova; dicēs, [18] Deus meus es.

16 [19] In manu tua [20] tempora mea sunt; eripe me à manu inimicorum meorum, & à persequentibus me.

17 [21] Fac ut luceat facies tua supra servum tuum, serva me benignitate tua.

18 [22] Jehova, ne erubescam, quandoquidem invoco te: erubescant [23] improbi, exscindantur *descensuri* in sepulchrum.

19 Muta reddantur labia *f* mendacia; quæ loquuntur contra justum *g* duriter, cum elatione & contemtu.

20 [24] Quàm multa est bonitas tua, quam recondis reverentibus te! operaris erga eos qui se recipiunt ad te, coram filiis hominum!

21 [25] Abdis eos in abdito præsentiæ tuæ, ab elationib. virorum: abscondis eos in tugurio à contentione linguarum.

22 [26] Benedictus *sit* Jehova; quia mirificam reddit benignitatem suam erga me, *ut* in civitate munita *collocans me*.

23 [27] Ego quidem dixeram in festinatione mea, excisus sum à conspectu oculorum tuorum: Verumtamen audisti vocem deprecationum mearum, quum vociferarer ad te.

24 [28] Diligite Jehovam omnes quos beni-

[1] Psalmus est generis mixti, ἐυκπικὸς, ἐυχαριστικὸς καὶ διδασκαλικὸς: ac proinde constans ex tribus partibus; precatione, usque ad ver. 20. laudatione, usque ad ver. 24. & conclusione didascalica, duobus ultimis. [2] prima pars psalmi, precatio: cujus partes sunt duæ, una pro salute supplicis, usq; ad ver. 18. altera pro adversariorum exitio, ver. 18. & sequente: ut supra Psalm. 28. In hac autem priore precatione argumenta ducuntur tum à persona supplicis, ut qui in Deum confideret, tum à persona Dei: qui duo loci proleptice hoc vers. positi per ὑστέρωσιν sequentibus explicantur. [3] prior locus à fiducia personæ suæ. [4] posterior locus, à natura & officio Dei.

[5] ἱκεσία precationis argumento ducto à persona Dei, usque ad v. 7. [a] *Heb. in rupem roboris, in locum munitionum.* [6] præiens & præmonstrās viam. [7] Sensim & accommodè ad infirmitatē meam, ut fœtæ pecudes duci solent: ut Jescha. 40. 18. [8] Confirmatio ab anteacta experientia. [9] i. qui semper idem es ac tibi constans; proinde neq; promissam rem, neque anteacta mutaturus es. [b] *Heb. veritatis.* [10] alter locus precationis à persona sua, ut observatū est sup. in ver. 2. cujus duo ponuntur argumenta: unum, quòd integro animo & fide est in Deum, usq; ad ver. 10. alterum, quod gravissimè & indignissimè affligitur, usq; ad v. 15. [11] i. fiduciam habent in cāducis rebus, & se ad illas recipiunt. [c] *Heb. vanitatis, sive nihili.* [12] ut sup. Psal. 4. 2. & 18. 20. [13] ab indignissimis suis calamitatib. precationem amplificat, ut observatum est in v. 7. Ostendit enim primùm exhauriri vitā, hoc & sequ. ver. Deinde se ignominia obrui, duobus sequentibus: postremo omnibus modis cōsternari, v. 14. [14] ut sup. Psal. 6. ver. 8. [15] i. totus animo & corpore. [d] *Heb. iniquitate mei.* [16] i. nulla est cura aut memoria mei. [e] *Heb. multorum.*

[17] regressio ad priorem partem argumēti, quæ fuerat intermissa inde à v. 10. q. d. indignum est novas miserias accumulari misero; sed fideli & credēti in te, indignius: sic concludit precationem de salute sua, repetitis summatim argumentis à fide sua & à persona Dei, his tribus ver. [18] à federe locus. [19] locus à potentia, federis promissionumque effectrice. [20] i. terminus & status vitæ meę: quamobrem ne sinas ab istis vitam mihi aut statum prosperum adimi. [21] vide sup. 4. 7. [22] transitio ad secundam precationem, ut observatum est sup. in ver. 2. [23] à Deo, à bono & æquo alieni: ut sup. Psal. 28. 4. [f] *Heb. mendacii.* [g] *Heb. durum: ut 1. Sche. 2. 3.* [24] secunda pars psalmi, laudatio gratiæ beneficiorumque Dei, primùm κατὰ θέσιν, hoc ver. & sequente, deinde καθ' ὑποθέσιν & singulare exemplum personæ suæ, ver. 23. & 24. Est autē hoc loco gravissimum epiphonema, quo ostendit psaltes thesauros Dei infinitos alios asservari piis, alios palam communicari, hoc ver. alios denique clam in ipsorum animis æterna virtute ejus obsignari, & quum opus est exhiberi. [25] i. non tantum ornas bonis, sed etiam conservas à malo. [26] laudatio singularis: ut dictum est in ver. 21. [27] amplificatio laudationis singularis ab infirmitate sua labascente propter calamitatum magnitudinem: ad me (inquit) & ad infirmitatem meam non respexit Deus; sed ad benignitatem & misericordiam suam. [28] Conclusio hortatoria ad amorem Dei, hoc ver. & confirmationem fidei amorisque erga illum, ver. sequente.

[29] αἰπολογία cur amore prosequi debeam, Deum ab operibus illius erga bonos, contra improbos, & in omnes magnificis.

gnitate prosequitur; [29] fideles custodientem Jehovam, & rependentem *h* excellentissimè, facientem res magnificas.

25 Confirmamini, [30] & fortificabit animum vestrum; omnes qui speratis Jehovam.

[h] *Heb. excellentiam.* [30] αἰπολογία hortationis à promissionibus Dei.

Psalmus XXXII.

Psaltes beatitatem piorum in remissione peccatorum prædicat, & experientia sua confirmat: deinde fideles informat in fide, invocatione, & obedientia; propositaque administratione Dei in bonos & malos, illos hortatur ad gaudium in spiritu.

[1] Istius odes summæ partes sunt tres: prima est propositio beneficiorum Dei, sua confirmatione juncta; usque ad ver. 6. secunda, propositio officii nostri, usque ad ℣. 10. postrema; cõclusio hortatoria, duobus ultimis ver.

1 DAvidis [1] *ode* didascalica. [2] Beatus *a* levatus *à* defectione cuj[9] tectũ est peccatũ:

2 Beatus homo, cui non imputat Jehova iniquitatem, & cujus spiritui non inest dolus.

3 [3] Quum[4] silerem, [5] inveterascebant ossa mea; [6] in rugitu meo toto die.

4 Nam interdiu & noctu gravis erat super me manus tua; [7] convertebatur præstantissimus humor meus in siccitates æstivas maximè.

5 Peccatum meum notum faciam tibi, & iniquitatem meam non tegam (inquiebam) Confitebor defectiones meas Jehovæ; & tu sustulisti *b* [8] pœnam peccati mei [9] maximè.

6 [10] Propter hoc oraturus est te, quemcunque benignitate prosequeris [11] quo *c* tempore obvenerit: [12] (in inundatione aquarũ multarum, ad eum [13] nõ pertingent tantùm) *dicens:*

7 [14] Tu latibulum es mihi, ab angustia custodito me: cantionibus liberationis circumdato me maximè.

8 [15] Erudiam te & docebo te qua via ambularus sis; consilium dabo, *attento* in te oculo meo.

9 [16] Ne estote ut equus, ut mulus, *d* expertes intelligentiæ: cujus os fræno & habena constringendum *est*, [17] ne appropinquet ad te.

10 [18] Magni dolores *sunt* improbo: qui autem fiduciam habet in Jehova, benignitas circumdat eum.

11 [19] Lætamini in Jehova, & exsultate justi, & cantate omnes recti *e* animo.

[2] γνώμη: cujus summa est, beatitatem hominis positam esse in remissione peccatorum & imputatione justitiæ Christi, cujus effectus est sanctificatio; sub finem ℣. 2. justificatio autem tribus modis declaratur, primũ quod peccata tolluntur adeò ut non sint; deinde quòd tegunturita, ut ne peccatorũ quidem vestigia & sordes appareant: hoc ver. postremò quòd ea non imputet Deus quum semel sustulit deleveríque, sed tantùm justitiam in Christo.

[a] *Heb. levatus defectione. tectus peccato: synecdoche.* [3] Confirmatio ab experientia singulari: cujus partes duas enarrat psaltes; una est, dum continui apud me peccatum meum, Dei manus pressit me gravissimè; altera, quum primum rejeci in Deum atque confessus sum peccata mea, hanc gratiam à Deo expertus sum. [4] i. non enunciarem, sed dissimularem peccata mea. [5] i. totus conficiebar animo; nihil erat in me tam firmum, quod non attereretur manu Dei: metaphora. [6] i. tantisper dum non adverti ad peccata mea; sed tamquam fera rationis expers, præsente adversitatum sensu abreptus sum, & belluinos potiùs quàm humanos gemitus & querimonias fudi. [7] i. viriditas mea exarescebat tota, & exhauriebar viribus: metaphora. [b] *Heb. iniquitatem.* [8] i. peccatum & pœnam; respicit enim ad propositionem ℣. 2. peccata tolli, & illis quibus tolluntur benè esse. [9] vide in Psal. 3. 3. sic inf. vers. 7. & proximè præcedente. [10] altera propositio de officio nostro, cujus partes ponuntur duæ; prior est, invocatio fidei, his duob. ver. posterior, obsequium & attentio ad voluntatem Dei, vers. 8. & 9. propter hoc (inquit) quod tuis te talem exhibes, ac nominatim mihi; fideles hæc duo officia præstituri sunt, orationẽ fidei; & obedientiam. [11] quædam velut inundatio calamitatum: cujus mox meminit. [c] *Heb. tempore obveniendi.* [12] i. procellis & fluctibus calamitatum vehementissimis, ut sup. 18. 17. & Psalm. 69. passim. Est autem hæc præstantissima promissio Dei erga pios officio suo defungentes; cujus verba aliquantum invertimus, quia obscurior est ἰμπλοκὴ in Hebræo textu. [13] i. ne pertingent quidem: adeò firma est charitas Dei erga nos in Christo, Rom. 8. 35. [14] id est, tu unus es perfugium meum; forma orationis fidelium in calamitatibus. [15] apostrophe ad fidelem quemque: secundum propositionis membrum ut observatum est sup. in vers. 6. [16] i. ne obstupescite & obbrutescite ad exercitationes Dei: sed animos vestros sedulò advertite, ut cognoscatis administrationem ejus; ne frænos potentiæ suæ cogatur adhibere ad edomandum veritatem vestram. [d] *Heb. non intelligere.* [17] ore suo, ne mordeat noceátve tibi. [18] Conclusio; cujus partes sunt duæ; sive causa ex administratione Dei, hoc versu: & hortatio ad pacem & lætitiam spiritus, ℣ sequ. Causam sic exponit propheta: magnis doloribus afficitur improbus, & eò quidem majoribus, quod nullum habet sensum benignitatis Dei; fidelem verò etiam in magnis doloribus benignitas Dei circumdat atque consolatur. [19] hortatio à superiore causa. [e] *Heb. corde.*

Psalmus XXXIII.

Psaltes laudationem Dei commendat à mirificis operibus illius ex ordine vel extra ordinem naturæ factis; nominatim vero contra infideles & erga fideles; quorum causa singularem Dei providetiam adhiberi in hoc mũdo prædicat: postremò Ecclesia fiduciam suam in illum professa, sibi exoptat benignitatem illius.

[1] Psalmus est ἀκροστιχὶς, ex parte ἐπαινετικὸς, & ex parte εὐκτικὸς: itaque trib. partib. cõstat, laudatione, trib[9] primis ℣. narratione sive propositione argumentorum laudis, inde à ℣. 4. usque ad 20. & conclusione petitoria.

1 CAntate justi in Jehova; rectos decet laudatio.

2 Celebrate Jehovam cithara; nablio & decachordo psallite ei.

3 Canite ei [2] canticum novum, *a* optimè pulsate cum clangore.

4 [3] Quia rectum *est* verbum Jehovæ, & omne opus ejus *b* constans:

5 Amat justitiam & [4] judicium: benignitate Jehovæ plena est terra.

6 ‖ [5] Verbo Jehovæ cæli facti sunt, & [6] spiritu oris ejus totus [7] exercitus eorum:

7 Congerit quasi cumulum aquas maris, disponit in thesauris [8] abyssos.

8 [9] Timeant à Jehova omnes *incolæ* terræ: ab ipso metuant omnes habitatores orbis.

9 Nam ipso dicente est *quicquid est*: ipso præcipiente exsistit.

10 Jehova irritum facit consiliũ gentium, infringit cogitationes populorum:

11 Consilium *verò* Jehovæ in seculum consistit; cogitationes *c* animi ejus in ætates singulas.

12 [10] Beata gens illa, cujus Jehova [11] Deus *est*: populus *quem* elegit in possessionem sibi.

13 [12] E cælis intuetur Jehova, videt omnes filios hominis:

14 [13] E loco habitationis suæ, prospicit in omnes habitatores terræ:

15 Formator pariter cordis eorũ, animadvertit ad omnia opera eorum.

16 Non *est* rex qui servetur multitudine copiarũ, potens non eripitur multitudine viriũ:

17 *d* [14] Mendax *est* equus ad salutem, & multitudine roboris sui non liberat *sessorem*.

18 [15] Ecce oculus Jehovæ *attendit* ad timentes sui: ad exspectantes benignitatem ipsius:

19 Ut eripiat à morte animam eorum, & vivos conservet eos [16] in fame.

20 [17] Anima nostra præstolatur Jehovam: auxilium nostrum & scutum nostrum est.

21 Nam in eo lætatur *e* animus noster, quia [18] nomini *f* sancto ejus confidimus.

22 Sit benignitas tua, Jehova, super nos; prout exspectamus te.

[2] i. quod non antiquatur, senescit aut evanescit, sed perpetuò in ecclesia viget, dum perpetua Dei erga se beneficia percipit in Christo: prout sequentia ostendunt, sic inf. 40. 4.

[a] *Heb. benefacite pulsando.* [3] altera pars; propositio sive narratio argumentorũ ad laudes Dei pertinentium ab ordinaria administratione ejus verbo & opere; quæ duo sunt ordinaria documenta justitiæ, judicii, & benignitatis ejus: quæ omnia prolepticè his duobus ℣. posita, deinde copiosè explicãtur. primũ à creatione & administratione ordinis naturalis, ver. 6. & 7. deinde ab administratione qua utitur extra ordinem, contra improbos, & erga ecclesiam suam, usque ad ver. 20.

[b] *Heb. in veritate sive constantia.* [4] i. exsequutionem justitiæ adversus improbos, ut ostendit benignitatis antitheton; ac proinde exsequitur ipse; nam quodcunque vult, facit, Psal. 115. 3. ‖ *Gene.* 1. [5] ab opere creationis & conservationis, ut observatum est in ver. 4. quod opus Deus pater in Filio fecit per Spiritum. [6] ut Jjobi 15. 30. [7] ut Gene. 2. 1. [8] i. aquas profundas in suis alveis. [9] transitio ad secundum genus argumentationis ab extraordinaria administratione Dei: primùm uniuersè, 9 ver. deinde sigillatim, tum in omnium consilia præter ipsius voluntatem inita, ℣. 10. & 11. tum erga ecclesiam suam, ℣. 12. [c] *Heb. cordis ejus in ætatem & ætatem.* [10] ephiphonema de felicitate ecclesiæ, quæ cũ superioribus Dei operibus comparata est magnificentissima. [11] vide Genes. 17. 7. [12] ἐφυμία proximi epiphonematis, à sollicita attentione & administratione Dei, quæ humanitus describitur his duob. ver. deinde accommodatur ad singulos homines, consilia. & facta eorum, tam improborum, vers. 16. & sequente, quam bonorum & timentium Dei, vers. 18. & 19. [13] id est, è cælo, ut 1. Reg 8. ver. 30. & 43. [d] *Heb mendacium.* [14] i. fallens fiduciam & exspectationem sessoris. [15] alter locus de providentia Dei erga pios, quasi per hypotyposin. [16] i. in quovis periculo: synecdoche exemplorum omnium sub appellatione unius: quo modo ferè totus hic psalmus accipiendus est. [17] Conclusio; cujus partes sunt duæ; professio fiduciæ nostræ in Deum & gloriationis, duob. ℣. & petitio gratiæ, ℣. ultimo. [e] *Heb. cor.* [18] i. ei nominatissimo Deo etque sanctissimo: hypallage Rhetorum. [f] *Heb. sanctitatis ejus.*

Psalmus XXXIIII.

David ex præsentissimo periculo, in quod se infirmitate conjecerat, divinitus liberatus, Deũ celebrat, & ecclesiam ad celebrandum suo argumẽto hortatur: deinde doctrinam de officio nostro attexens. providentiam Dei, veritatem

atque constantiam nobis servandis à malo, redimendisque explicat.

[1] Ode est secũda alphabetica ex ordine Hebræorum, generis mixti, ἐφαπτικὴ καὶ διδασκαλική. Occasio illius conscribendæ exponitur ℣. 1. partes sunt tres: exordiũ 2. & 3. ℣. propositio laudativa, usque ad vers. 9. & doctrinæ loci, inde ad finem usque.

1 O *De* Davidis, ‖ quum [2] mutasset *a* speciẽ suam coram [3] Abimeleco; eoq; ipsum
4 expellente, [5] abiisset.

א 2 [6] Benedicam Jehovę omni tempore; jugiter laus ejus *erit* in ore meo.

ב 3 In Jehova jactabit se anima mea; audient mansueti, & lætabuntur;

ג 4 *Dicam*, [7] magnificate Jehovam mecũ, & extollamus nomen ejus pariter.

ד 5 [8] Quæsivi Jehovam, & exaudivit me; ac ex omnibus [9] pavoribus meis eripuit me.

ה 6 Qui intuentur in eum & confluunt; vultus eorum [10] ne erubescant; *sed dicant*:

ו 7 [11] Iste pauper invocavit, & Jehova exaudivit; ac ab omnib. angustiis ejus servavit eũ.

ז 8 *b* [12] Castra metantur angeli Jehovæ circa timentes ejus, & eripit eos.

ח 9 [13] Gustate & videte bonum esse Jehovam: beatus vir ille, *qui* se recipit ad eum.

ט 10 Timete Jehovam sancti ejus: quia nõ *est* penuria timentibus eum.

י 11 [14] Juvenes leones pauperantur atque esuriunt: quærentes autem Jehovam, non indigent ullo bono.

כ 12 *c* Agite [15] filii, auscultate mihi: reverentiam Jehovæ docebo vos.

ל 13 [16] Quis *est* vir ille, qui [17] delectatur vita; amat dies, *amat* frui bono?

מ 14 [18] Custodi linguam tuam à malo; & labia tua ne loquantur fraudem.

נ 15 Recede à malo, & fac bonum: require pacem, & sectare eam.

ס 16 [19] Osculi Jehovæ ad justos, & aures ejus ad vociferationem eorum *attendunt*:

ע 17 Irata *vero* facies Jehovæ ad facientes malum, ut exscindat è terra memoriam eorum.

פ 18 [20] Clamantes *illos* Jehova audit, & ex omnibus angustiis ipsorum eripit illos.

צ 19 [21] Propinquus *est* Jehova [22] fractis *d* animo: & contritos spiritu servat.

[2] mutasset ipse se, & alium finxisset, ut ab exteris aut feretur facilius, aut posset cõmodiùs effugere, si non ferretur.

[3] vide 1. Sche. 21. 11. in annot.

[4] per servos suos, quibus in mandatis dedit, ibidem vers. 15.

[5] in terram Judæ: ut ostenditur 1. Sche. 22. 1.

[6] Exordium laudativũ ex abrupto, quo exponit David se omni tempore ex animo palàm in ecclesia celebraturum Deum.

[7] propositio hortatoria ad laudationem Dei; primùm à singulari experientia sua, deinde à communi fideliũ omnium.

[8] narratio breuis exempli sui; qua ostendit se non simulatione illa stultitiæ; sed solo Dei, quem invocavit, beneficio liberatum esse. [9] de quibus 1. Sche. 21. 13. [10] magnificare Jehovam & extollere nomen ejus, prout ego simulàs stulticiam feci; sed potiùs audentibus animis prædicent: μείωσις. [11] prædicatio beneficentiæ Dei à singulari exemplo, quod ipse David proponit Ecclesiæ verbis, q. d. quid fecerat miser? primùm occupatus metu, suæ salutis causa se ad populum perditum receperat, & conjecerat in præsentissimum periculum (nam ista effugia non probari Deo, docuit propheta Gad 1. Sche. 22. 5.) deinde cultum Dei dissimulaverat simulata stultitia: sed eo major fuit misericordia Domini erga eum, quòd abjecta infirmitatis ejus ratione exaudivit eum. Sic se ipsum proponit in exemplum toti ecclesiæ, & præbet omnib. verba ad ædificationem illius. *b* *Heb. castra metatur angelus: enallage numeri.* [12] transitio ab hypothesi ad thesin: q. d. ecclesia, iste miser non humanitùs, sed divino præsidio ex istis periculis servatus est: certum est igitur, pios præsidio Dei & angelorum castris circumvallatos & munitos esse; ut alia scripturæ exempla docent: Gen. 32. 1. & 2. Re. 6. 17. & alibi passim. [13] tertia pars odes, continens duos doctrinæ locos; quorum unus est de officio nostro erga Deum, usque ad ver. 16. alter, de beneficio Dei erga nos, inde ad finem usque. Officii autem nostri genera ponuntur quatuor: primum est, ut ex perceptis & visis bonis atque exemplis ejus cognoscamus eum, hoc ver. secundum; ut cognitum timeamus, duobus sequentibus: tertium, ut timentes audiamus voluntatem ejus, ver. 12. postremum, ut auditæ voluntati ejus obsequamur; quibus singulis partibus suæ promissiones propheticæ adiungũtur. Ait igitur David, *Gustate & videte*, id est, percipite re ipsa, & cognoscite exemplis: metaphora. [14] amplificatio superioris promissi per comparationem q. d. quicumque viribus suis freti atque præsidentes non respiciunt ad Deum, miserè pereunt: fideles vero non item. *c* *Heb. venite.* [15] Dei videlicet, domestici ecclesiæ, & discipuli prophetarũ in ædificatione ecclesiæ laborantium: sic amico ellogio animos illorum dociles efficit atque benevolos. [16] transitio ad quartum doctrinæ caput per interrogationem, ubi inuerso ordine promissionem primo loco ponit, ut ad obsequium (quod explicatur duobus sequentib. vers.) commodius fideles adducat. [17] i. cupit bene beatéque vivere, cùm in præsente tum in futura vita. [18] Obsequii leges verbis, operibus, & animis datæ, primùm κατ' ἀνάμρεσιν, ne quid obeatur mali; deinde κατὰ θέσιν, ut fiat & procuretur quod bonum honestúmque est coram Deo atque hominibus. [19] alter doctrinæ locus de administratione Dei, continẽs membra duo: unum, de beneficiis ejus erga bonos; alterum, de suppliciis improborum, quæ duo per prolepsin his duobus ver. enunciata, in sequentib. explicantur. [20] ἐξήγησις vers. 16. resumtis verbis hypotheseos, quæ habentur sup. ver. 7. [21] majestate virtute, atq; auxilio, sive per se, sive per res creatas. [22] i. calamitatum magnitudine confectis, & propè animam agentibus. *d* *Heb. corde.*

ר 20 Multæ *sunt* afflictiones justi; sed ex omnibus illis eripit eum Jehova,

ש 21 Servans omnia ossa ejus; [23] unum ex illis non frangitur:

ת 22 [24] At morte afficit improbum afflictio; & qui oderunt justum *e* disperduntur.

פ 23 [25] Redimit Jehova animam servorum suorum; neq; disperduntur ulli recipientes se ad eum.

[23] sine ejus voluntate: vide Matth. 10. 29. & seq.

[24] ἐξήγησις v. 17.

e *Heb. vastantur, ut sequ. vers.*

[25] Conclusio ad confirmationẽ & conservationem piorum.

PSALMUS XXXV.

David Dei fidem implorans pro aduersariorum exitio & salute sua, injurias indignissimè acceptas, & perfidiosissimam illorum hypocrisin explicat; servari a Deo petit contra fraudulentos illorum conatus, Deumque appellat testem & judicem improbitatis illorum & innocentiæ suæ, ad gloriam ipsius & publicum ecclesiæ bonum.

1 O *De* Davidis. Contẽde Jehova, adversus contendẽtes mecũ; impugna impugnantes me.

2 [2] Prehẽde scutum aut clypeum; ac surge in auxilium meum:

3 Et exsere hastam, & præclude persequẽtibus me: dic animæ meæ, salus tua sum.

4 Pudefiant & rubore perfundantur, quęrentes animam meam: agantur retrorsum, & erubescant machinantes malum meum.

5 Sint [3] sicut gluma coram vento, angelo Jehovæ impellente:

6 Sit via eorum *a* tenebrosa & lubricissima; & angelus Jehovæ persequatur eos.

7 [4] Quandoquidem immeritò [5] *b* abscondunt mihi *in* fovea rete suum, immeritò fodiunt *foveam* contra animam meam:

8 [6] Eveniat ei vastatio nescienti, ut rete ipsius quod abscondit, capiat eum: *ad* vastationem decidat in [7] illam.

9 [8] Sic anima mea exsultet in Jehova; gaudeat in salute ejus:

10 [9] Omnia ossa mea dicant; Jehova, quis *est* par tibi? eripiens pauperem à valentiore eo; pauperem, inquam, & egentem àdiripiente eum?

11 [10] Insurgunt testes injurii, quorum non sum conscius *ea* repetunt à me:

12 Rependunt mihi malum pro bono, [11] orbitatem animæ meæ:

13 [12] Quamvis ego, ægrotantibus illis, *utens pro* veste mea [13] cilicio; affligerem jejunio animam meam, & oratio mea [14] in sinum meum rediret:

14 Tamquam *ad* proximum, tamquam *ad* fratrem mihi indesinenter [15] itarem, tamquã lugens matrem atratus curvarem me.

15 [16] Quum verò claudico, [17] lætantur cõgregantes se: [18] congregant se apud me loripe-

[1] Ode est ἐυκτικὴ constans ex quatuor partibus; exordio abrupto, sive petitione pathetica, usque ad ver. 11. propositione sive narratione malorum suorum, inde usque ad ℣. 17. petitione, usque ad 27. & conclusione duobus ultimis. Petitionis autem abruptæ, unde exordium ducitur, membra ponuntur duo, unum, κατηγορικὸν in adversarios, ℣. 1. alterum ἐυκτικὸν pro se ipso, ver. 2. quæ duo deinde exornat usque ad v. 9. posteà verò amplificat à supremo fine, qui est gloria & laudatio Dei, usq; ad 11.

[2] humanitùs dicta.

[3] ut supr. Psal. 1 ver. 4.

a *Heb. tenebræ & lubricitates.* ἀπολογία imprecationis ab atrocitate peccati adversariorum; qua ostendit David se hic minimè indulgere perturbationibus animi sui, sed omnia justitiæ Dei tribuere.

[4] i. moliuntur contra me omnibus artibus: metaphora, ut sup. Psalm. 7. & 9. *b* *Heb. abscondunt mihi foveam rete suum, immeritò fodiunt contra, &c.* [6] i. eorum cuique: syllepsis Hebræorum. [7] foveam, quam fodisse dicuntur ver. præcedente. [8] summus finis petitionis, ut observatum est sup. in vers. 1. [9] i. omnibus viribus meis dicam: hyperbole, ut Ijobi 31. 20. & inf. 51. 10. [10] secunda pars, propositio sive narratio querelæ suæ: cujus loci summi sunt tres; primus, quod injuriam gravissimam patitur, hoc vers. secundus, quod indignissimè patitur, vt qui adversariis omnibus modis benefecerit, usque ad ver. 15. tertius, quod per fraudem & ludibrium exagitatur cum simulatione perfidiosissima, v. 15. & 16. Videtur autem de illis hominibus intelligere, qui ipsum falsis criminationibus apud Sehaulem onerabant; quorum fit mentio 1. Sche. 24. 10. & 26. 19. [11] i. efficiunt ut tanquam orbus vel potius orphanus à Dei patris mei cultu, ab ecclesia patriaq; absim; ut idem conqueritur 1. Sche. 26. 19. [12] quum nondum percepissem desperatam illorum malitiã, & reprobationem à Deo. [13] vide in Gen. 37. 34. [14] i. orationem pro illis frequentarẽ, & sæpius repeterẽ, quasi in sinu gestans [15] ita visens ad consolandum eos. [16] i. quum magnitudine rerum adversarũ nutare & propè corruere videor: metaphora à rebus corporeis. [17] i. dum conveniunt inter se vt invisant me, lætitiam magnam agitant. [18] i. quum ad me venitur, similiter dolentes agunt, quasi eodem malo afficerentur mecũ, simulatione miseriæ (ut Augustinus loquitur) non compassione misericordiæ

des,

[19] hypocrisin & fraudem suam.
[20] vestimenta sua, ut si meus dolor afficeret illos gravissimè: vide Genes. 37.34.
[21] i. omnia cōplent planctibus, & bonos consolatores agunt. Hujusmodi autem fuisse multos ἐπαμφοτερίζοντας, desultorios, & omnia facientes ad gratiam omnium partium, qui modò Schauli subservirēt, modò subblādirentur Davidi; apparet ex ipsius Davidis verbis, 1. Chro. 12. 17. & ex Kehilæorum & Ziphæorum exemplo, 1. Sch. 23. & 26.
[22] i. quum à me profecti sunt ad cōgerrones suos.
c Heb. *inter hypocritas* facetiæ *sanniones facetiæ*: *similis constructio est Ijobi* 20.17. & *Jescha.* 19.11.
[23] i. furentes ex ira gravissima: synecdoche.

des, ut non [19] animadvertam; [20] lacerant, ac [21]
non silent:
16 [22] c Inter hypocritas *facetos* sanniones fa-
ceti; [23] frendentes contra me dentibus suis.
17 [24] Domine, [25] quamdiu aspicies? [26] reduc
animam meam [27] à vastationibus eorum, à ju-
venibus leonibus [28] unicam meam:
18 Celebrabo te in congregatione multa,
in populo *d* frequenti laudabo te.
19 Ne lætentur de me, qui mihi sunt ini-
mici *e* falsis de causis: qui oderunt me imme-
ritò, ne [29] nictent oculo.
20 [30] Non enim pacē loquuntur: sed con-
tra quietos terræ res *f* fraudulentissimas ex-
cogitant:
21 Et [31] dilatant contra me os suum; dicen-
tes, euge, euge, [32] videt oculus noster.
22 Vides Jehova, [33] ne sileas; Domine, ne
longè absis à me.
23 Evigila & expergiscere ad judiciū me-
um: Deus mi & Domine mi, ad contentionē
meam.
24 Judica me secundùm justitiam tuam,
Jehova, Deus mi; & ne lætentur de me.
25 Ne dicant *g* cum animo suo, euge, ani-
ma nostra; [34] ne dicant, absorbuimus eum.
26 Pudefiant & erubescāt simul, gauden-
tes de malo meo: induantur pudore & igno-
minia, qui magnificant *se* contra me.
27 [35] Cantabunt & lætabuntur, qui dele-
ctātur [36] justitia mea; dicéntq; jugiter; magni-
ficetur Jehova; qui delectatur pace servi sui:
28 Et lingua mea *h* enunciabit justitiam
tuam, toto die laudem tuam.

[24] tertia pars odes, petitio; argumento planè cum prima parte conveniens: nam & imprecatur inimicis Deum implorans, & bene precatur sibi. [25] tantùm, ac non judicium exercebis? [26] i. fac ut revertar ad publicum tuum cultum & patriam meam, qua per istorum importunitatem carere cogor: nam respicit his verbis ad querimoniam, qua usus est sup. ℣. 12. [27] i. ne vaster ab illis, atque dilacerer. [28] vide sup. 22.21. d *Heb. valido.* e *Heb. falsitatis.* [29] i. amarulenter ludificentur me: synecdoche. [30] Confirmatio petitionis ab injuria adversariorum, tum publica contra omnes pios, hoc ℣. tum singulari contra prophetam, sequ. ℣. Quamobrem Deum nominatim appellat testem, ver. 22. f *Heb. fraudum.* [31] i per ludibrium exagitant: ut Ijobi 16.10. & Jescha. 57.4. [32] videlicet malum quod exoptavimus: ἀποσιώπησις mali per euphemismum, in hoc genere loquendi frequens: ut Psal. 54. 9. & 59. 11. & 118.7. [33] id est, ne quiescas; sed compares te ad faciendum judicium. humanitus dicta, his 2. ver. g *Heb. in corde suo.* [34] ampliùs ut dixisse leguntur sup. ver. 21. [35] Conclusio à rebus consequentibus; nimirum lætitia Ecclesiæ, gloria Dei, & prædicatione ejus: in qua duo genera recensentur, laus bonorum omnium, hoc ver. & privata Davidis, ver. sequente. [36] i assertione quam fecerit, justæ causæ meæ. h *Heb. meditabitur.*

Psalmus XXXVI.

David regnum aditurus, Deum celebrat à beneficentissima administratione ejus erga impios & contumaces, erga res omnes creatas, & erga ecclesiam suam: deinde precatur pro salute & prosperitate populi & sua.

[1] Ode est generis mixti ἐπαινετικῆ & εὐκτικῆ, constans duabus partibus; laudatione Dei, usque ad vers. 10. & precatione, à vers. 10. ad finem usque.

1 Magistro symphoniæ: [1] *Ode* [2] servi Je-
hovæ, Davidis.
2 [3] Dictum defectionis ad improbum, [4] *a*
in intimo cordis mei *est*; coram ejus oculis
non *esse* pavorem Dei,
3 [5] Blandiri eum sibi in oculis suis, quum

[2] i. in vocatione & administratione regni Deo servituri; ac proinde fidem & misericordiam ejus implorantis, ut regnum sanctè administrare possit; vide sup. in Psal. 18.1. [3] prior pars Psalmi laudativa, tria laudationis argumenta continet: primum est ab æquanimitate, diuturnáque patientia & beneficentia Dei erga impios, à 2. ver. ad 6. usque; secundum, à continuatione beneficæ administrationis ejus in rebus omnibus creatis, vers. 6. & 7. tertium, à singularibus illius beneficiis erga ecclesiam. ver. 8. & 9. Beneficentia autē Dei erga impios amplificatur à cōtumacissima illorum rebellione: primùm factis atque conatibus, ver. 3. deinde verbis, vers. 4. & postremò consiliis & cogitationibus. vers. 5. quæ omnia ex uno tamquam genere derivantur, nimirum vacuitate à timore Dei, quæ ideò prolepticè ponitur ver. 2. Dictum autem defectionis, id est, quòd à defectione semel incepta videó animum improbi in dies magis ac magis sollicitari ad novas defectiones & scelera, id animo meo insidet. Videtur enim David ab exemplo Schaulis, quem spiritus malus quotidie in nova scelera compulerat, impiorum conditionem describere: vide 1. Chron. 10. 13. [4] i. me afficit gravissimè, & animum meum tanquam gladius transverberat. a *Heb. in medio.* [5] vide sup. Psal. 10. & 12.

[6] assequitur iniquitatem suam, [7] *quæ* odio ha-
benda *esset*.
4 Verba oris ejus *b* vana & dolosa *sunt*: [8]
desinit adhibere intelligentiam ad benefaci-
endum.
5 Vanitatem cogitat in cubili suo, sistit se-
se in via [9] non bona: [10] malum non spernit.
6 [11] Jehova, [12] in cælis *est* benignitas tua,
fides tua usque ad superiores nubes:
7 Justitia tua instar montium *c* maximo-
rum; judicia tua *instar* abyssi magnæ: [13] homi-
nes & jumenta conservas, Jehova.
8 [14] Quàm pretiosa *est* benignitas tua, De-
us; quum filii hominum [15] ad umbram alarum
tuarum sese recipiunt.
9 [16] Uberrimè explentur pinguedine do-
mus tuæ, & de torrente deliciarum tuarum
bibendum das eis.
10 [17] Quandoquidem penes te *est* [18] fons
vitæ, [19] in luce tua *d* fruamur luce.
11 Protende benignitatem tuam erga co-
gnoscentes te, & justitiam tuam erga rectos *e*
animo.
12 [20] Ne aggrediatur me pes *f* superbi, &
manus improborum ne inducat me ad aber-
randum *eo*:
13 [21] Ubi cadunt operarii iniquitatis, ita
impelluntur ut non possint surgere.

[6] id est, nefariè adipiscitur nefaria desideria sua: quas artes Schaul adversus Davidem adhibuisse legitur, 1. Sche. inde à 18. cap.
[7] i. quam odisset, si saperet, omnésq; boni odisse debent.
b *Heb. vanitatis & doli.*
[8] i. à bono abstinens, nihil cogitat nisi malefacta: μείωσις, ut sequente ver.
[9] id est, ut quamque videt pessimam, pergit in ea.
[10] id est, nihil mali omittit quin faciat illud; sed studiosissimè amplectitur.
[11] Secundum argumentum laudationis, ut observatū est in vers. secundo; per apostrophen ad Deum.
[12] id est, summæ, profundissimæ, adeóque infinitæ sunt benignitas, veritas, justitia, judiciáque tua; quæ amplitudo metaphoricis comparationibus exponitur ad humanum sensum accommodis. c *Heb. Dei fortis: vide Genes.* 10.8. [13] id est, omnibus creaturis tuis immerentibus, indignis, etiámque immorigeris consulis bonitate tua, quam inde à creatione explicasti. [14] tertium argumentum laudationis, ut observatum est vers. secundo, per exclamationem ex admiratione profectam, cujus subjectio habetur sequente ver. [15] ut suprà 17.8. [16] id est, omnem victum, necessitatem & amœnitatem cùm præsentis, tum venturæ vitæ subministras credentibus in te: allegoriæ. [17] altera pars Psalmi, precatio; tum publica pro toto regno & Ecclesia Christi, 2. vers. tum privata pro Davide in administratione regni sui Deo servire cogitantis, duobus ultimis: publicæ autem precationis tria sunt postulata, lucis, benignitatis, & justitiæ. [18] id est, inexhausta plenitudo atque perfectio, qua fideles perfundis pro demenso voluntatis tuæ: sic permanet in allegoria ver. 10. ad precationem transiens. [19] id est, gloriosis & illustribus bonis tuis; vel præsente & futura prosperitate, cujus causas & antecedentia petit, sequente versu; nimirum misericordiam Dei, & iustitiam ex misericordia collatam. d *Heb. videamus lucem: synecdoche frequens, ut Psalm.* 34.13. e *Heb. corde.* [20] precatio singularis, ut diximus versu 10. qua ita deprecatur malum, ut ex contrario intelligatur optare constantiam in bono. f *Heb. viri superbiæ.* [21] i. in eam insaniam, de qua ver. 2. & sequentibus: ac proinde in funestum & sempiternum exitium.

Psalmus XXXVII.

David pios a maleficiorum invidentia ad fidem & securitatem in Deo revocans, elegātissimis promissionibus utrorumque statum explicat; illorum infaustam vitam & mortem, horum verò felicem esse ostendens providentia Dei etiam in mediis calamitatibus: quamobrem pios hortatur ad fugiendum malum, colendū bonum, & amplectendas fide promissiones de ipsorum bono & improborum exitio.

א 1 [1] O*De* Davidis. [2] Ne accendaris ira pro-
pter maleficos; ne invideas facienti-
bus iniquitatem:
2 Nam [3] sicut fœnum citò succidentur, &
sicut viriditas teneræ herbæ decident.
ב 3 [4] Confide in Jehova & [5] fac bo-

[1] Ode est didascalica alternis ferè versibus alphabeticum literarum ordinem continens. Constat autem ex tribus partibus; propositione officii nostri, inde à ver. 1. usque ad 7. confirmatione sive exornatione propositionis, à v. 7. usque ad 27. postremo conclusione hortatoria ad officium nostrum & certam fiduciam promissionum Dei, ad finem usque. Propositionis membra sunt duo, interdictum adjuncta comminatione, v. 1. & 2. & mandatum cum promissione usque ad ver. 7. [2] id est, ne indignè feras prosperitatem illorum præsentem. [3] i. neque ipsi perdurant, neque ipsorum felicitas. [4] mandatum ex adverso dehortationi sive interdicto superiori respondens, cujus partes sunt duæ; una, ut animum & cogitationes avertendo à consuetudine oculorum, sola fide respiciamus in Deum, cujus fructus hoc ver. exponuntur; altera, ut acquiescamus cum silentio voluntati Dei, sequente ver. Atque hæc duo sequentibus 2. exornantur. [5] primus fructus fidei, benè instituta vita & conformata voluntati divinæ; cujus vitæ modus est ut pascamur fide; adjunctum verò, promissio Dei ad præsentem vitam & habitationem terræ sanctæ pertinens, quę fuerunt olim symbola cælestis vitæ & hæreditatis: ut pietas promissionem habet vitæ præsentis ac futuræ, 1. Timoth. 4.8.

num: inhabita terram,& [6] paſcere fide:

4 [7] Et oblecta te in Jehova; qui dabit tibi petitiones *a* animi tui.

ג 5 [8] Devolve ſuper Jehovam viam tuam, & confide in eo;[9] nam ipſe efficiet;

6 Proferens tamquam lucem juſtitiam tuam,& jus tuum tamquam meridiem.

ד 7 [10] *b* Acquieſce Jehovæ,& indeſinenter exſpecta eum: ne accendaris ira propter proſperantem via ſua,propter virum efficientem cogitata.

ה 8 Abſiſte ab ira, & derelinque excandeſcentiam; ne accendaris ira, ſaltem ad malefaciendum.

9 [11] Nam malefici exſcindentur; exſpectantes verò Jehovam, ipſi hæreditario jure poſſidebunt terram.

ו 10 Et adhuc paululum, planè non *erit* improbus: quòd ſi conſideraveris locum ejus; [12] non exſtabit:

11 Manſueti verò hæreditario jure poſſidebunt terram,& oblectabunt ſe [13] in multitudine pacis.

ז 12 [14] Cogitante improbo contra juſtum, & frendente adverſus eum dentibus ſuis,

13 Dominus ridet eum; quia videt advenire [15] diem ſuum.

ח 14 [16] Gladium *c* eduxerint improbi,& adduxerint arcum ſuum,ad dejiciendum pauperem & egentem, ad mactandum rectos viâ:

15 Gladius eorum intrabit in cor eorum, & arcus eorum confringentur.

ט 16 [17] Bonum *eſt* parum cuique juſto, plus quàm copia *ſua* [18] improbis multis.

17 Nam [19] brachia improborum confringuntur:[20] ſuſtinet autem juſtos Jehova.

י 18 [21] Agnoſcit Jehova [22] tempora integrorum. adeò ut poſſeſſio eorum in ſeculum futura ſit.

19 Non erubeſcant tempore malo,ſed diebus famis ſaturentur:

כ 20 [23] Dum improbi pereunt & inimici Jehovæ,*d* ut quæ pretioſa ſunt in agnis:*ut hæc* conſumuntur in fumum *abeuntia*, cõſumuntur *iſti*.

ל 21 [24] Mutuò accipit improbus, ſed non poteſt reddere: juſtus verò gratiam facit & donat:

22 [25] Quia benedicti ab illo,hæreditario jure poſſident terram: maledicti verò ab illo, exſcinduntur.

מ 23 [26] A Jehova greſſus viri ſtatuuntur, cujus delectatur viâ.

24 Quum cadit,[27] non dejicitur; quia Jehova ſuſtentat manum ejus.

נ 25 [28] Puer fui,etiam conſenui; ſed non vidi juſtum ita derelictum,ut ſemẽ ejus quæreret panem.

26 Toto die gratiam facit,& mutuat,& ſemen ejus in benedictione *eſt*.

ס 27 [29] Recede à malo;& fac bonum: ſic [30] habita in ſeculum:

28 [31] Nam Jehova amat jus, neque derelinquit quos benevolentia proſequitur:in ſeculum conſervatur, ſemen verò improborũ exſcinditur.

ע 29 [32] Juſti hæreditario iure poſſidebunt terram,& habitabunt [33] in æternũ ſuper eam.

פ 30 Juſti *cujus* os meditatur ſapientiam,& cujus lingua loquitur jus,

31 In cujus animo *eſt* lex Dei ſui, *pes ejus* non [34] labaſcit greſſibus ſuis.

צ 32 [35] Speculante improbo adverſus juſtum,& quærente morte illum afficere,

33 Jehova non derelinquit illum in manu iſtius;[36] neque ſinit eum condemnari, quum judicatur.

ק 34 [37] Attende ad Jehovam, & obſerva viam ejus: tum extollet te ad poſſidendum terram jure hæreditario,*e* excidium improborum videbis.

ר 35 [38] Vidi improbum *f* magna vi erumpentem; & ſeſe explicantem,[39] tamquam arbor indigena virens.

36 Deinde præteriit,& ecce non *erat* amplius:nam quæſivi eum,ſed non inventus eſt.

ש 37 [40] Obſerva integrum, & aſpice rectum;finem *iſtius* viri eſſe pacem:

38 Defectores verò perdi pariter, finem improborum exſcindi;

ת 39 [41] Nam ſalus juſtorum à Jehova *eſt*, robur eorum tempore anguſtiæ:

40 Et adjuvat eos Jehova,ac liberat eos:liberat eos ab improbis ac ſervat eos,quia recipiunt ſe ad ipſum.

[6] i.ex fide vive; non ex rebus præſentibus vitã quærens, ut improbi faciũt. ut Chabak.2. 4.

[7] ſecũda pars mandati, obtectatio fidei in Deo ſolo acquieſcens.

[a] *Heb. cordis.*

[8] id eſt,re,vitam tuam,& totas rationes tuas illius fidei committe.Ita ſummatim comprehẽdit quæcũque ad fidem pertinent.

[9] quæcumq; facto opus fuerint: ſumma promiſſionũ quas fides percipit,ſequente ver.per ſimilitudinem illuſtrata.

[10] ſecunda pars Pſalmi. confirmatio ſive exornatio ſuperiorũ documentorum; ad quã tranſitur brevi repetitione illorum, inverſo ordine: nam fidei & ſpei doctrina, priore loco; dehortatio vero poſteriore ponitur, hoc verſ. & exegeticè amplificatur, ſequente.

[b] *Hebr.ſile.*

[11] ἀπολογία documentorum:primus confirmationis locus ab eventis,quæ per antitheſin inter ſe comparantur; nimirum exitio improborũ, verſu 10. & bonorũ conſervatione, verſ.11.quæ hîc prolepticè poſita ſunt.

[12] prout ipſe ab experiẽtia ſua cõfirmat, infr. ver.36.

[13] poſt moleſtias ab improbis perceptas atq; ſuperatas,ut ſequentia explicant. [14] ſecundus confirmationis locus a providentia & ſapientiſſima adminiſtratione Dei,quia dum tolerat improbum,ridere tamen dicitur,ſequente verſ.& dum vult judicium perficit, aliis verſ.

[15] quo placet Deo improbos gladio ipſorum jugulare, & ſervare probos, ut duo ſequentes verſ.oſtendunt. [16] ut ſupra 11.3. [c] *Heb. aperuerint vel ſolverint.* [17] Tertius confirmationis locus a conſtitutione præſente animi & conſcientiæ utrorumque:nam per comparationem oſtendit David, non poſſe tam parum eſſe juſto quin animo poſſideat omnia; quia ipſi adeſt majeſtas,cura,promiſſio,efficacitas,& benedictio Dei,3.verſ. ſequentibus: cõtra verò improbis nihil tantopere ſupereſſe, ut ipſorum animi poſſint in eo conquieſcere. [18] id eſt,plus percipit boni juſtus unicus, quam omnes ſimul improbi ex cunctis ſuis facultatibus. [19] id eſt, omnes illorum facultates,in quibus ſuum robur putant conſiſtere.

[20] id eſt,quantumvis infirmos & tenues conſervat. [21] ut ſupra 1.6. [22] ſive ſecunda,ſive adverſa:omnium rationem habet ſequente verſ. [23] id eſt, dum contabeſcunt fame & emaciantur, ut liquefit conſumitúrque tenellorum agnorum pingue in ſacrificiis:ſimilitudo elegans.Eſt autem hîc & duobus ſequentibus verſ.explicatio ejus quod dixerat ver.18. ab exemplo fامis; quod peræquè ad alias omnes calamitates ex analogia accommodandum eſt. [d] *Heb.pretioſum agnorum.* [24] ad levandum famem. [25] ἀπολογία iſtius loci a benedictione Dei,ut obſervatum eſt in verſ. 16.

[26] exegeſis prioris membri quod in ſuperiore ætiologia ponitur,a benevolentia & beneficentia Dei; qui etiam labentes ex infirmitate ſuos gratiosè ſuſtinet,2.verſibus.

[27] ita ut dejectus maneat, 2. Corinth. 4. 9. ut improbi cõtra in perpetuum dicũtur dejici. Jechez.32.4.

[28] quartus cõfirmationis locus ab exẽplo & experientia,q.d.ex quo tempore vivo,non animadverti Dei flagella in viris bonis permanere, adeò ut ad poſteros vſque deriventur; ſed obſervavi ſemper eſſe temporarias caſtigationes ejus: huic negationi ſubjicitur cõtraria affirmatio ſequẽte ver. vide pſal.72.4.

[29] Concluſio hortatoria ad obedientiam & fidem:obedientiæ aſcribuntur duo capita reſipiſcentiæ; mortificatio veteris hominis, & excitatio novi in juſtitia & ſanctitate vera:fidei verò aſcribitur promiſſio, fidelem virum jamjam velut in præſentis & perpetuæ vitæ ac hæreditatis poſſeſſionem mittẽs; cujus propoſitionis exornatio atque confirmatio uſque ad finem oſtenditur.

[30] vide Geneſ. 20.7. [31] Confirmatio bimembris,reſpiciens ad duo ſuperiora capita reſipiſcentiæ a conſilio & ordinatione judiciorum Dei,nam(inquit)bonis benè eſt a Deo,& malis peſſimè. [32] exornatio proximè præcedentis confirmationis:in qua primum bonorum ſtatus exponitur,uſque ad ver.35. deinde verò improborum,uſque ad 38.quæ duo capita ſummatim & per anacephalæoſin repetita ver.38.& 39.concluduntur a prædicatione ſalutis & beneficentiæ Dei. [33] i non tam præſentis ſymboli ratione,quam æternæ vitæ: etſi quod ad vitam præſentem attinet, ſequentia docent juſtum & permanſurum beneficio Dei, verſ. 30. & 31. & ab omnibus offenſis conſervatum iri,ver.32.& 33. [34] i.ſtat firmus: metaphora. [35] amplificatio ab improborum ſtudio adverſante bonorum felicitati,ut obſervatum eſt in v.29. [36] i.mirificè liberas ad confirmandam veritatem ſuam, & probandam innocentiam illius, quum opus eſt. [37] hortatio ad juſtum,μεταβατικὴ ſive tranſitiva ad alterum confirmationis membrum, de improborum ſtatu ut dictum eſt ſup.ver.29. [c] *Heb.exſcindi.* [38] Expoſitio allegorica ſtatus improborum. [f] *Heb.violentum & ſe nudantem.* [39] i.nativa arbor ſive voluntaria,quam ſponte producit tellus:nam hoc genus arborum eſſe valentius eo quod arte vel cultura provenit,ipſa natura docet. [40] ἀνακεφαλαίωσις ut obſervatum eſt ſupra verſ.29. [41] ἀπολογία ſuperioris demonſtrationis ἀναστροφόδρομος:nam cauſam quidem felicitatis bonorum explicat, ſalutem, opem, & liberationem a Deo;ſed infelicitatis quæ improbos manet, narrationem reticet,quæ a contrario facilè colligitur.

PSALMUS XXXVIII.

David preſſus malo graviſſimo,peccata ſua confitetur; de infirmitate animi & corporis ſui, deſolatione ab amicis & inimicorum improbitate conqueritur: quibus omiſſis, ad Deum ſe cõvertit,& repetitis ſummatim cauſis opem Dei implorat ac ſalutem petit.

1 PSalmus Davidis [2] ad recordandum.

2 [3] Jehova,ne in ferente ira tua arguas me;aut in excandeſcentia tua caſtiges me.

[1] Pſalmus eſt εὐκπακὸς, exordio,narratione, & concluſione cõſtans.

[2] id eſt, memoriam ſtatuendam mali ſui, & liberationis acceptæ a Deo, quod genus Pſalmorum docendi cauſa vocare poſſumus ἀπομνημονευματικὸν.

[3] Exordium ſive petitio ex abrupto,quo iram Dei & flagella deprecatur David.

3 [4] Nam [5] sagittæ tuæ *a altè* infixę sunt in me, & demisisti super me manum tuam.

4 Non *est* integritas in carne mea, propter detestationem tuam: non *est* pax in ossibus meis propter peccatum meum.

5 Nam [6] iniquitates meæ [7] transcendunt caput meum; ut onus grave, *b* graviores sunt quàm perferre queam.

6 [8] Putruerunt, contabuerunt tumices mei; propter stultitiam meam.

7 Distorqueor, incurvor pervaldè; tota die atratus pergo:

8 Quia ilia mea plena sunt vilitate, adeò ut non *sit* ulla integritas in carne mea.

9 Debilitatus & attritus sum *c* pervaldè, rugio præ fremitu *d* animi mei.

10 [9] Domine, coram te *est* totum desiderium meum; & suspirium meum à te non est absconditum.

11 Cor meum palpitat, derelinquit me virtus mea; & lux oculorum meorum, [10] etiam ipsi non *sunt* penes me.

12 [11] Amici mei & proximi mei [12] è regione plagæ meę subsistũt, & propinqui mei è longinquo absistunt.

13 Tendunt verò laqueos, qui quærunt animam meam: & qui requirunt malum meũ, loquuntur [13] ærumnas, & dolos toto die meditantur.

14 [14] Quos ego tamquam surdus non audio, & tamquam mutus non aperiens os suum.

15 Sed sum tamquam is qui non audit, & in cujus ore non *sunt* argumenta:

16 [15] Quia te Jehova exspecto; *ut* tu exaudias, Domine Deus mi:

17 [16] Quia dico, *videndum* ut non lætentur de me; nutante pede meo, contra me magnificent se;

18 [17] Si ego ad claudicationem comparatus *fuero*; & dolor meus *fuerit* coram me jugiter.

19 [18] Quandoquidem iniquitatem meam indico, sollicitus sum de peccato meo:

20 Inimici autem mei vivi roborantur, & multiplicãtur qui oderunt me *e* falsis de causis,

21 Et reddentes malum pro bono, adversantur mihi; eò quòd sector bonum;

22 [19] Ne derelinquas me; Jehova: Deus mi, ne longè absis à me.

23 Festina ad auxilium meum, Domine salus mea.

[4] ἀπολογία petitionis, sive narratio tribus partibus constans: prima est à persona Dei, de calamitatibus quas ipse infligit, usque ad ver. 10. secunda, à persona sua, explicatio infirmitatis suæ, ℣. 10. & 11. tertia à persona circumstantium, inde usque ad ver. 19.

[5] id est, plagæ: metaphora. Est autem hoc & sequ. vers. gradatio apprimè necessaria; qua David à flagellis (quorum asperitatem sentiebat) assurgit ad sensum iræ, & detestationis Dei: inde verò devenit ad detestationis causam, nimirũ peccatum suum.

[a] *Heb. demisse sunt.*

[6] i. peccata & eorum pœnę; synecdoche: nam hîc exornatio est querimoniæ, qua usus est proximè præceden. ver.

[7] i. tamquam exundantes aquæ demergũt me: metaphora ab aquis: ut Psal. 42. 8. & 88. 17 & 124. 4. & 5. ut altera quæ proximè sequitur, ab onerib. translata est.

[b] *Hebr. graves sunt præ me.*

[8] Singularis explicatio plagarum de quibus suprà in genere expostulaverat. Credibile est autem fuisse gravissimum aliquem dolorem, acutissimũ, multiplicem, & diuturnum: etsi quod genus fuerit mali, non meminimus in scriptura legere: nisi fortè hæc quispiam allegoricè malis accipere.

[c] *Hebr. usque valde.*

[d] *Heb cordis*

[9] alter narrationis locus de affectione sua, cujus testem appellat Deum.

[10] i. videntur jamjam me deficere gravitate mali.

[11] tertius narrationis locus, de ratione qua circumstantes erga ipsum utebantur; sive amici, hoc ver. sive inimici, sequente vers. ac postremò ipse erga omnes, vers. 14. 15.

[12] præ horrore detrectantes accedere; simile vide Ijobi 19.

[13] quibus amplius afficiant me.

[14] i. dissimulo & fero patienter, ut fidelem decet, vers. 16.

[15] ἀπολογία silentii, primùm à fide sua in Deum, hoc ver. deinde ab improbitate adversariorum, duobus ver. sequentibus.

[16] secunda causa silentii: quasi dicat, mihi cum Deo res est in istis calamitatibus; non autem cum istis canibus & porcis: apud quos si quid dicerem, omnia in ludibrium verterent: & si quid secus quam opto paterer malúmque meum continuarerur, ipsum Dei nomen in malo meo blasphemarent.

[17] h. e. si non desineret malum: exegesis metaphoræ qua modò usus est, nutante pede meo.

[18] Conclusio petitoria, cujus partes sunt duæ; causarum, tribus ℣. & postulatorum, duobus ultimis. causæ ponuntur duæ; una à persona sua, quòd seipsum sistit coram Deo, & peccatum suum ex animo confitetur ad glorificandum Deum: altera, à persona inimicorum, injusto odio & immeritis maleficiis Davidem prosequentium; duob. sequentibus.

[e] *Heb. falsitatis, ut sup.* 35. 19.

[19] Postulatum duplex, deprecationis, hoc ver. & precationis oppositæ, ℣. ultimo.

PSALMUS XXXIX.

David explicato consilio bene & patienter trãsigendæ vitæ suæ, agnoscit se repentè oppressum ab instituto aberrasse & obmurmurasse Deo: ita seipsum corrigens deprecatur peccata & supplicia sua, & misericordiam sibi exhiberi postulat.

1 MAgistro symphonię Jeduthuni; [2] psalmus Davidis.

2 [3] Dixeram; observabo [4] vias meas, ne peccem lingua mea: servabo circa os meum [5] capistrum, [6] tantisper dum improbus *erit* coram me.

3 Obmutueram *a* taciturnus, [7] silebam *etiam* à bono; [8] sed dolor meus incrudescebat.

4 [9] Incalescente verò *b* animo meo in me, in meditatione mea exardescente igne; [10] loquutus sum lingua mea, [11] *dicens*;

5 [12] Facut experiar, Jehova, finem meum, [13] mensura dierum meorum, quid sit; experiar quàm durabilis sum.

6 Ecce, *c* [14] palmares disposuisti dies meos, & tempus meum ut nihil *est* coram te: [15] profectò omnimoda vanitas omnis homo *est*, [16] *quantumvis* constitutus maximè.

7 Profectò [17] per imaginem præterit vir, profectò *in* vanum [18] perstrepunt: congregat *quispiam*, sed nescit quis recepturus sit ea.

8 [19] Sed jam quid exspecto Domine? spes mea in te est.

9 [20] Ab omnibus defectionibus meis eripe me, *d* probro [21] stultis ne exponas me.

10 [22] Obmutesco, non aperio os meum: quia tu fecisti.

11 [23] Remove à me plagam tuam, [24] à conflictu manus tuæ ego deficio.

12 [25] Si reprehensionibus [26] pro iniquitate castigares quempiã, [27] dissolveres sicut tineam *e* quod inest ei desiderabile: profectò [28] vanitas *est* omnis homo maximè.

13 [29] Audi orationem meam, Jehova, & clamorem meum; aurem adverte ad lacrymas meas, ne surdum agas: [30] quia peregrinus sum coram te, inquilinus ut omnes majores mei.

[1] i genti Jeduthunis & illius classi: vide 1. Chro. 25. 3.

[2] Psalmus est ἀπομνημονεύματικὸς, ut præcedens, generis ἐυκτικοῦ, cujus partes sũt duæ; una est narratio loco exordii, à ℣. 2. ad ℣. 5. altera precatio, ad finẽ usq;. Videtur autem hic psalmus ex contextu & argumento de eo tempore scriptus esse, quo David in summas angustias conjuratione Abschalomi conjectus est.

[3] narratio continens primùm explicationem animi & consilii sui, ver. 2. deinde vitæ suæ cum proposito anteà confirmatæ, ver. 3. postremò prætermissionem & aberrationẽ à proposito præ gravitate mali. ℣. 4.

[4] i. vitam totam.

[5] metaphora à jumentis ferocioribus.

[6] quotiescũque Deo videbitur improborum operâ me exercere.

[a] *Heb. tacitur-nitate.*

[7] i. ne bonæ quidem & justæ defensionis meæ recordabar apud illos; sed missa faciebam omnia & patienter perferebam: vide exemplum 2. Schem. 16. 5. & sequentib.

[8] i. mea calamitas ingravescebat novis accedentibus malis.

[9] i. quum me sensi obrui malorum magnitudine; quorum causa animus meus cum gravissimo æstu conflictatus est, & vehementissimè perturbatus; prout demonstravit quum Tziba adveniens herum Mephibosthetum falsò accusavit appetiti regni. 2 Sche. 16. 1.

[b] *Heb. corde meo in medio mei.*

[10] vitæ præsentis tædio.

[11] Petitionis quæ sequentib. vers. continetur partes sunt duæ: una, immodesta ex animi perturbatione nascens, qua exoptat mortem præsentem, trib. ver. altera, correctio, qua veluti resipiscẽs se committit Deo, inde à ver. 8. ad finem usque.

[12] i. moriar: periphrasis mortis pathetica, ad tædium vitæ ostendendum.

[13] Exegesis argumenti, quod sequentib. ℣. exponitur.

[c] *Hebr. palmorum.*

[14] i. non longiores quàm sit hominis palmus: hyperbolica metaphora, quam sequentia verba per gradationem explicant. Est autem hic prior locus exegeseos à quantitate vitæ; posterior locus, à qualitate & consequentibus ejus, traditur sequente vers.

[15] ἐπιφώνημα generalem vitæ nostræ constitutionem explicans, ab exemplo Davidis.

[16] i. firmus & fixus in hac vita: prout David superatis undique hostibus in celebri & potente regno esse videbatur, quum orta est ista conjuratio. vide in Psal 3. 3.

[17] i. species est evanida: vide 1. Cor. 7. 31. & infr. 73. 20.

[18] homines studio rerum hujus vitæ traducti. q. d. laboravi, cucurri, & sudavi frustrà, & regnum opẽsq; tãras cõparavi: sic expostulat, quia Abschalomum videbat furore, & Mephibosthetũ credebat conaturum; ac proinde incertus erat humanitus utrum successorẽ esset habiturus, an aliũ quemquã.

[19] altera pars petitionis, ad quam transitur correctione. q. d. hei mihi, quid dico? quid mortem expeto? tempus est, ut animum meum avocem ab istis carnalibus cogitationibus, & me per fidem & spem veram committam Domino: hinc sequitur alter petitionis locus à ℣. 9. ad finem.

[20] petitio resipiscentis prophetæ, duo membra continens: unum est deprecatio, de liberatione à peccatis & eorum pœnis, usq; ad ℣. 13. alterum de impetrãda gratia & instauratione sui, tribus reliquis.

[d] *Heb. probrum stulti ne ponas.*

[21] vide psal. 14. 1.

[22] i. agnosco te justum auctorem hujus castigationis meæ, & judiciis tuis acquiesco: confessio.

[23] deprecatio optimè subjecta confessioni, qua copiosiùs exponitur quod sup. petierat ℣. 9.

[24] ἀπολογία deprecationis ab imbecillitate.

[25] amplificatio ἀπολογίας à communi hominum sorte, quorum [illegible] si eum gravitate judicii divini se ipsum comparabit, eam firmitatem habet qua perferre possit; sed contrà est inanissimus: vide de hoc argumento in Ijobo multa.

[26] i. prout peccato fuerit meritus.

[27] quæ solo tactu teritur, ut Ijobi 4. 19.

[e] *Heb. desiderabile ejus.*

[28] ἐπιφώνημα, ut sup. ℣. 6. sed diverso argumento: hîc enim ostendit psaltes non posse ab homine (adeò vanus est) unicum Dei judicium tolerari.

[29] secundũ membrum petitionis, ut observatum est sup. in ℣. 9.

[30] i. quandoquidem (prout est sors communis omnium mortalium) non possum diu in præsente vita cõsistere, & peregrinari à te; ac proinde tibi misericordiã exercendi erga miserum peregrinũ oblata est occasio: sic 1. Chro. 29. 15. & psal. 119. 18. sic accipiendum esse ostendit finis ver. sequentis.

31 graviùs & diutiùs affligendo.

14 [31]Desiste à me, ut recreem me; [32]quum nondum abeo, ut non ampliùs *sim*.

32 i. antequam moriar, in vitam hanc nunquam reversurus: sic Ijobi 10. 20. & sequentibus.

Psalmus XL.

David ab anteacta experientia privata & publica, à federe gratuito Dei, & à studioso obsequio justitiaq; Mediatoris Christi seipsum in fide confirmans gratiam & liberationem à Deo petit, improborum ruinam, bonorúmque consolationem ad gloriam Dei.

1 Psalmus est ἐνδεικτικὸς, constans ex duabus partibus: una est propositio argumentorum ex quibus in fide cõfirmatur ad invocandum Deum, usque ad ℣. 12. altera, petitio liberationis & salutis, ad finem usque. 2 propositio argumentationum fidem confirmantium triplex hoc loco ponitur ante petitionem: primùm enim ponuntur magnifica creatoris & gubernatoris opera, tú singularia erga Davidem, tribus versibus; tum publica erga omnes pios, ℣. 5. & 6 Deinde proponitur singulare beneficium redemtoris Christi, & fedus Dei nobiscum in Christo redemtore nostro. ℣ 7. 8. & 9. Postremo proponitur obsequium fidei, quo animi piorum velut sigillo confirmatur de federe ad ipsos pertinente, inde usque ad ver. 12.

1 Magistro symphoniæ, Davidis [1]psalmus.

2 [2]*a* Constanter exspectavi Jehovam, qui inclinans ad me audivit vociferationem meam:

3 Et educens me *b* [3]è lacu tumultuoso, è luto cœnoso; [4]statuit super petram pedes meos, [5]firmavit gressus meos:

4 Denique indidit ori meo [6]canticum novum, laudationem [7] Deo nostro: videntes multi reverebuntur, & confident in Jehova, *dicentes*,

5 [8] Beatus *est* vir ille, qui ponit *c* in Jehova fiduciam suam; neq; respicit ad superbos aut declinantes *ad* mendacium.

6 [9] Tu multa præstas [10]Jehova, Deus mi, mirabilia tua & cogitationes tuas erga nos: *d* nemo recensendis *iis* par tibi; *si* indicabo & eloquar, numerosiora sunt *e* quàm ut enarremus.

7 [11] Sacrificio *inquis* & munere non delectatus es, [12] aures perfodisti mihi: holocaustum & *f* oblationem pro peccato nõ expetivisti.

8 [13] Tum dixi, ecce venio: [14]in volumine libri scriptum est de me:

9 [15] Facere voluntatem tuam, Deus mi, delector: & lex tua *est* [16] *g* in visceribus meis.

10 [17] Prædico justitiam in congregatione multa: ecce labia mea non cohibeo; Jehova, tu nosti.

11 Justitiam tuam non tego *h* in animo meo; fidem tuam & salutem tuam dico: non celo benignitatem tuam & veritatem tuam congregationi multæ.

a Hebr. *exspectando exspectavi.* b Heb. *è lacu tumultus, & è luto cœni.* 3 procellis & fluctibus vehementissimarum calamitatum; quæ metaphoricè cum procelloso & profundo lacu, ac tenace luto comparantur. 4 i. posuit me loco firmissimo, ut qui è profundo educti rupem conscendunt in litore, tuti ab omnibus procellis. 5 i. me ex incerto & palustri solo eductum in firmo collocavit: duplex membrorum antithesis. 6 vide sup. 33. 3. sunt autem hoc versu adjuncta duo illius liberationis, quam consequebatur David; nimirum laus Dei, & ecclesiæ ædificatio: sic ad alteram partem hujus propositionis transitio est. 7 i. Christo: nam Deus Pater in Christo exhibuit nobis canticum illud & laudationis argumentum, quod Propheta canit vers 5. sequentibus. 8 hoc canticum Ecclesiæ laudantis Christum à communibus & singularibus Dei beneficiis erga bonos; quorum indicia ponuntur tria, fides, humilitas, & veritas. c Hebr. *Jehovam fiduciam suam.* 9 Apostrophe ad Christum, ostendens quàm beati sint qui fiduciã suam in ipso collocant, primùm à communibus ipsius beneficiis, hoc versu: secundo verò à singulari ipsius gratia & beneficio, quod in nos contulit per mysterium redemtionis nostræ. 10 Christo, cujus laudationem in ore sanctorum instituit Deus Pater per Spiritum sup. ℣. 4. d Heb. *non est recensere.* e Heb. *præ enarrando.* 11 Hæc prophetica est hypotyposis Christi, qui tamquam Propheta noster & Dei Patris servus in mysterio illo redemptionis nostræ exponit voluntatem ejus; tamquã Sacerdos se ipsum Deo & Patri sistit sacrificium; & tamquam Rex perficit in nobis voluntatem Dei: ut his tribus ℣. exponitur. Quamobrem ut verba esse hæc Christi demonstremus quę enunciantur μιμητικῶς, ad laudem ejus, visum est interjicere, verbum, *inquis*. De singulari autem horum verborum argumento plura habentur Jesch. 1. Jitmejæ 7. & alibi passim. 12 i. me servum tuũm acceptum habens in perpetuum, ad obedientiam comparasti atque obsignasti; ut olim servi auris fibulâ perforabatur ad januam heri suis Exod. 21. 6. & seq. Hæc autẽ aliter quidẽ redduntur ab Apostolo Heb. 10. 5. nempe quòd metalepticè ex consequentibus colligeret antecedentia: non enim fuisset aurem Christo pertusurus Pater, servúmq; acceptutus ipsum, nisi aptasset priùs ipsi carnem in unitate personæ, secundùm quam sub lege factus est. Sed omnia ad sententiam eamdem pertinent. f Hebr. *peccatum, ut Lev. 4. 3.* 13 quum servum tuum effecisti me, & aures perfodisti mihi. 14 i. in lege, in qua servis ex federe acceptis præscribitur ut serviãt in seculũ: Exo. 21. 6. 15 i. tibi obsequi & morem gerere ad mortem usque; & quidem mortem crucis, Philip. 2. 8. cujus fide sanctificantur justi. 16 i. in animo: metonymia. g Heb *in medio viscerum meorum.* 17 tertius argumentationũ locus, ab obsequio fidei & professione sancta, quæ appellatione nominis divini religiosa confirmatur. h Heb. *in medio cordis mei.*

12 [18]Tu Jehova, ne cohibeas miserationes tuas à me: benignitas tua & veritas tua jugiter custodiant me.

18 altera pars Psalmi, petitio illata ex superioribus argumentorũ locis: qua eã ipsam misericordiam, benignitatem, & veritatem implorat David, quam superiorib. ℣. prædicaverat. Est autem hoc ℣. prolepsis sive propositio generalis optati, & illius αἰτιολογία, sequente versu; quæ duo minutatim ad finem usque exponuntur.

13 Nam circumdantia invadunt me mala *i* innumerabilia: assequuntur me [19] iniquitates meæ, adeò ut nequeam dispicere, numerosiores sunt capillis capitis mei; *k* animus etiam meus derelinquit me.

i Heb. *usque ad non esse numerum.* 19 i. iniquitatis pœnæ: ut Gen. 4. 13. k Heb. *cor.*

14 [20] Velis, Jehova, eripere me; Jehova, ad auxilium meum festina.

15 [21] Pudefiant & rubore perfundãtur pariter quærentes animam meam ad perdendum eam: agantur retrorsum & ignominia afficiantur, qui delectantur malo meo.

16 Desolentur pro mercede [22] pudoris sui; [23] qui dicunt de me, euge, euge.

17 Gaudeant & lętentur in te omnes quęrentes te; *ac* dicant jugiter, magnificetur Jehova, amantes salutis tuæ.

18 [24] Sum quidem pauper & egens, sed Dominus cogitat de me: auxilium meum & liberator meus es; Deus mi, ne tardes.

20 explicatio postulati quo usus est ver. 12. continens tria petitionis capita unum pro liberatione supplicis, hoc ver. secũdum, pro confusione improborum, duobus sequentibus; tertium, pro bonorum exhilaratione: quæ omnia spectant ad summum illum finem, ut magnificetur Deus, ver. 17. 21 vide sup. Psal. 28. 4. & 35. 4. 22 i. vitæ pudendæ suæ. 23 i. lætantur de malo meo. 24 Conclusio petitionis, à misera conditione sua, & officio Dei.

Psalmus XLI.

David in rebus propè desperatis beatitatem eorum prædicat, qui misericordiam de afflictis capiunt; se in afflictione confugientem ad Deum iniquissimè à multis tractatum expostulat, & liberationem à Deo petit pro defungenda sua administratione, confirmanda fide, & celebrando Deo.

1 Magistro symphonię, [1] Psalmus Davidis.

2 [2]Beatus qui attendit ad attenuatũ; *dicens*, tempore mali liberabit eum Jehova:

3 Jehova servabit eum & vitæ restituet eũ, beatus reddetur in terra; item, ne tradas eum *a* desiderio inimicorum ejus:

4 Jehova [3] sustentet eum, *decumbentem* in [4]sponda languoris: [5]totum cubatum ejus [6]ex morbo ejus mutaveris.

5 [7]Me dicente, Jehova gratiam fac mihi, [8]sana animam meam: quia peccavi tibi:

6 [9] Inimici mei dicebant malum de me, quando morietur, & perierit nomen ejus?

7 [10] Quòd si quis veniebat ut inviseret, mendacium loquebatur *b* animus ejus, [11]congregabat iniquitatem sibi: egressus foras, eloquebatur.

8 Simul contra me mussitabant omnes osores mei; contra me cogitabant quod *esset* malo mihi, *dicentes:*

9 Res nequissima tenaciter inhæret ei; & quod decumbit, *c* non amplius exsurget.

10 Etiam *d* [12] vir colens pacem mecum, in

1 Psalmus est generis mixti εὐκτικὸς καὶ ἐπαινετικὸς constãs ex partib. tribus; exordio, à ℣. 2. ad 5. propositione sive narratione, à ℣. 5. ad 11. & petitione, reliquis versib. Etsi autem hic Psalmus non incommodè ex verborum proprietate ad tẽpus alicujus invaletudinis referri potest, de qua nos aliquid in scriptura legere non meminimus: videtur tamẽ potiùs allegoricè David descripsisse ægritudinem animi sui, quã affectus est, quum adventaret Abschalom ipsum de regno depulsurus. 2 Exordium ἐκ γνώμης, i à sententia gravi; qua ostendit Psaltes beatos esse misericordes, & eorum officiũ duobus modis explicat: prior est misericors prædicatio promissionis divinæ erga afflictos, ver. 2. & parte versus tertii: posterior autem, oratio pro illis coram Deo, reliqua parte ℣. 3. & ℣. 4. a Heb. *anima, ut Psal. 27 12.* 3 id est, fulciat & confirmet. 4 i. qui rebus adversis prostratus jacet. 5 apostrophe ad Deum, qua utuntur emphaticè boni ad virum attenuatum attendentes. 6 i. ægritudine animi, prout David exemplo suo docet, sequente ver. 7 propositio, sive narratio tum ejus quod faciebat David in calamitatibus, hoc versu; tum eorum quæ adversarii contra eum faciebant, versibus sequentibus. 8 i. libera me ex hac ægritudine, & peccato meo causa ægritudinis. 9 altera pars narrationis, de inimicorum optatis, factis simulatis, adversis consiliis, præjudiciis, atque transfugiis, & rebellionibus, usque ad ℣. 11. 10 vide sup. 35. 15. b Heb. *cor.* 11 i. cogitabat cum animo suo, & fabricabatur. c Heb. *non addit exsurgere.* d Heb. *vir pacis meæ.* 12 i. mihi intimus & cõjunctissimus, nimirum (ut verisimile est) Achitophel; sic Psalm. 55. 14. & sequentibus. Hæc autem typice in Davide (qui figura fuit Christi) gesta, propriè accommodantur Judæ, Joan. 13, 18.

quo

[13] i. conatus est me proculcare & pedibus terere; ut calcitrones & refractarii equi calcibus solent petere; metaphora. vide 2. Schemue. 16. & 17. [14] petitio, tertia pars psalmi: cujus summa est, ut instauretur David per gratiam Dei, quæ est unica efficiens causa instaurationis; fines verò sequentibus verbis exponuntur.

quo confidebam, comedens cibum meum;[13] sustulit adversum me calcem.

11 [14] At tu Jehova, gratiam fac mihi, & exsuscita me; [15] ut rependam illis.

12 [16] Hac re expertus fuero [17] quòd delectaris me, [18] quum non clanget inimicus meus de me;

14 [19] Sed me, me *inquam* sustentabis in integritate mea, & restitues me coram te in seculum.

14 [20] Benedictus Jehova Deus Jisraëlis, à seculo usque in seculum; amen, iterum amen.

[15] i. ut omnes de quibus antè loquutus sum, pro justitia tua (cujus me constituisti administrum) remunerari possim, tuendo populum tuum & iniquos coercendo: primus petitionis finis. [16] secũdus petitionis finis. à cõservatione sui ipsius. [17] nam turpi illa ejectione Davidis è regno, in dubiũ vocatur ipsi auctoritas & administratio; ut ipse David agnoscit 2. Schem. 15. 25. & 26. [18] i. non triumphabit victor; synecdoche. [19] tertius finis. prædicatio gloriæ & beneficentiæ Dei. primi Psalmorum libri. [20] conclusio

SECUNDUS LIBER PSALMORUM.

PSALMUS XLII.

David exsulans, ardentissimum studium observandi cultus Dei in ecclesia explicat: se consolatur spe: de perturbationibus animi sui, miseriarũ quas perferebat gravitate, & adversariorum blasphemiis conqueritur; animũque suum ad spem & fidem in Deum excitat.

1 MAGISTRO symphoniæ in posteris Korachi, [2] *ode* didascalica.

2 [3] Sicut cervus glocitat *aspirans* ad alveos aquarum, sic anima mea [4] glocitat *aspirans* ad te, Deus;

3 [5] Sitiens *est* anima mea Dei, *Dei* fortis viventis, *dicens:* quando accedam, ut appaream *in* conspectu Dei?

4 [6] Sunt mihi lacrymæ meæ cibo interdiu & noctu; *a* dum dicitur mihi quotidie; ubi *est* Deus tuus?

5 Hæc recordans [7] effundo in me animam meam: me [8] fuisse transiturum in turba, gressurum *cum* illis ad domum usque Dei cum voce cantus & laudationis, multitudine feriante.

6 [9] Quid dejicis te, anima mea, & perstrepis in me? spera in Deo; nam adhuc celebraturus sum [10] eum, & *b* salutem omnimodam faciei ejus,

7 [11] Deus mi, in me anima mea dejicit se; [12] propterea recordor tui [13] è terra Jardenis, & Chermonitarum, è monte exiguo.

8 [14] Abyssus abyssum inclamat ad sonum [15] emissariorum tuorum, omnes irrumpentes fluctus tui & undæ tuæ super me transeunt;

9 [16] Interdiu *tamen* amandaturus est Jehova benignitatem suam, & noctu canticum suum *c* ad me; oratione mea ad *Deum* fortem vitæ meæ *perstabo:*

10 [17] Dicam *Deo* forti [18] petræ meæ, quare oblivisceris mei? quare atratus incedo propter oppressionem inimici?

11 [19] Sic a invadunt ossa mea, probro afficientes me hostes mei; dum dicunt mihi quotidie, ubi *est* Deus tuus?

12 [20] Quid dejicis te, anima mea, & quid perstrepis in me? spera in Deo; nam adhuc celebraturus sum eum, omnimodam [21] salutem faciei meæ, & Deum meum.

[1] ℣. Hemani filio Joelis filii Schemuelis. 1. Chro. 6. 33. nam hui [9] fuit tertia classis Musicorũ in sacro ministerio, 1. Chr. 25. 5. [2] ut sup. 32. 1. hujus odes, quaDavid suo exemplo certamen piorũ docet, partes sunt duę; una, qua expostulat de exsulio suo & absentia ab Ecclesia Dei; usque ad ver. 7. altera, qua expostulat de calamitatibus quæ sibi tantopere afflicto ab inimicis importantur: utraque verò conclusionẽ habet amœbæam. [3] propositio universalis studii quo ad Deum ferebatur David, illustrata per comparationẽ cervi; qui tum omni tẽpore confugere ad aquas dicitur, quum anhelus est; tum maximè ineunte Autumno, quo tempore propter æstum est sitis impatientissimus: vide Aristot. lib. 6 de historia animalium cap. 29 [4] i. exclamans accurrit: metaphorica accommodatio similitudinis. [5] prior propositio continens partes duas, querimoniam usque ad ℣. 6. & consolationem adversus querimoniam, ℣. 6. querimonię autem summa est, prophetam ægrè ferre quod non possit Deum accedere ex præscripto legis, Exo. 23. 17. loci amplificationis duo; unus à conviciis & probris impiorum, ℣. 4. alter, à præteritorum conventuum recordatione, ℣. 5. [6] i. tantùm pascor lacrymis, ut psal. 80. 6. [a] *Heb. in dicendo.* [7] i. liquefio & contabesco: ut Ijobi 30. 16. [8] puta nisi me tyrannis insana istorum averteret. [9] conclusio propositionis præcedentis consolatoria ad animum; cujus partes sunt reprehensio sive correctio fluctuantis animæ, & consolatio. [10] i. tum celebrabo ipsum, tum salutaria ipsius erga nos beneficia prædicabo: sic gloriatur David in fide, repente emergens ex superiore certamine. [b] *Heb. salutes faciei ejus, ut infr.* ℣. 12. [11] altera pars psalmi, ut observatũ est sup. in ℣. 1. Expostulat autem David cum Deo de infirmitate animæ suę, tribus argumentis: primum est (ut suprà) ab exsulio suo, hoc ℣. secundum, à miseriis novis indies ad exsulium ipsius accedentibus, sequentibus duobus ℣; tertium, à contumeliosis in Deum blasphemiis, ℣. 10. & 11 quibus singulis suæ consolationes accommodatè proponuntur. [12] quòd nequeat usquam alibi, neque in meipso anima mea potest conquiescere: primus consolationis locus. [13] i. ubicumque locorum exsulare cogar in terminis Jisraelitarum, qui hîc ex ordine numerantur; ab oriente, ubi erat Jarden; ab Aquilone, quà definitur Chermone monte & Libano; & à meridie, quà montana Judæam terminant. Nam hæc cum Libano monte & Chermone comparata, in exiguis tantùm collibus numerantur. [14] metaphorica afflictionum descriptio ab exundante nimborũ & procellarum vi. [15] i. canalium, tuborum, & salientium, è quibus aquæ deorsum ruunt præcipites. [16] alter consolationis locus secundo calamitatum generi respondens, à Dei fide in præstandis promissis, & ab orationibus nostris. [c] *Heb. mecum.* [17] Summa orationis quam professus est psaltes habiturum se coram Deo. [18] tuto perfugio meo, ut sup. 40. 3. [19] tertius locus querimoniæ, ut observatum est suprà in ℣. 7. q. d. blasphemias in Deum evomunt, & perinde faciũt ac si me gladiis confoderent: adeò indignè blasphemias perfero. [20] Conclusio, ut sup. ver. 6. [21] i. qui coràm & re ipsa mihi auctor est omnis salutis ex gratuito federe, quo se fore mihi Deum confirmavit: ut 2. Schem. 7. 29.

PSALMUS XLIII.

David ab adversariis pressus vi & fraude, à Deo petit liberationem ex federe ad glorificandum eum, & in spe confirmat animum suum.

1 VIndica me Deus, & *a* suscipe cõtentionem meam; à gente non benigna, à viro *b* doloso & iniquo libera me.

2 [3] Nam tu *es* Deus roboris mei, quare rejiceres me? quare atratus indesinenter irem propter oppressionem inimici?

3 [4] Mitte lucem tuam & veritatem tuam; ipsæ deducant me: adducant me in montem [5] sanctitatis tuæ, [6] & in tabernacula tua:

4 Ut accedens ad altare Dei, ad *Deum* fortem *c* auctorem lætissimę exsultationis meę; celebrem te cithara, ô Deus, Deus mi.

5 [7] Quid dejicis te, anima mea; & quid perstrepis in me? spera in Deo; nam adhuc celebraturus sum eum, *d* omnimodam salutem faciei meæ, & Deum meum.

[1] Ode est ejusdem generis & argumenti cum superiore, ac velut illius epitome; cõtinens petitionem ℣. 1. exornationẽ petitionis, usque ad ver. 5. & conclusionem, vers. 5. [a] *Heb. contende contentionem meam.* [b] i. maligna; quod de administris Schaulis dici credibile est, ut sequentia verba de Schaule. [b] *Hebr. doli & iniquitatis.* [3] exornatio petitionis primùm à federe officiõq; Dei; deinde à genere petitionis, quòd nihil petat alienum à federe, hoc & sequen. ℣. postremò à fine, ut omnis gloria tribuatur Deo, ℣. 4. [4] i. federis tui documenta exhibe, dispellens tenebras miseriæ meæ, servans fidem, & reducens me in ecclesiam tuam. [5] i. ubi arca residet, symbolum præsentiæ tuæ sanctissimæ: erat autem tunc temporis Kirjath-Jeharimis, ex quo à Pelischthæis remissa fuerat, 1. Sche. 6. 22. [6] i. ubicunq; locorum tentorium tibi fuerit fixum: his enim temporibus duo fuerunt loca in quibus ordinarius Dei cultus conservabatur, donec templum à Schelomone exstructum est: 2. Chro. 1. unus locus fuit tabernaculo legali quod exstruxerat Mosche, primùm Nobj, deinde Gibeone, 1. Sche. 21. & 1. Reg. 3. alter verò arcæ in opido Kirjath-Jeharimorum, donec à Davide deportata est in civitatem suam, 1. Chro. 15. & 16. Quamobrem hîc tabernaculorum plurali numero mentionem facit. [c] *Heb. lætitiam exsultationis meæ.* [7] Conclusio hortatoria, ut sup. 42. 12. [d] *Heb. salutes faciei meæ: ut sup. 42. 6.*

PSALMUS XLIV.

Ecclesia majorum documentis, federe Dei; & studio quo tenetur Deus amplificandæ gloriæ suæ confirmata, gravissimè expostulat cum Deo de suis calamitatibus, integritate animi & vitæ suæ freta probat se eas perpeti pro nomine Dei: & postremò opem illius imploratpro salute sua.

1 MAgistro symphonię in posteris Korachi: [1] *ode* didascalica.

2 [2] O Deus, auribus nostris audivimus; maiorum quibus Jisraelitæ à Pelischthæis vexabantur inde à diebus Schimschonis ad Davidem usque, ut ecclesia ab antecedente exemplo præcaveret sibi, & ad afflictiones sese compararet; aut ab aliquo viro Dei temporibus captivitatis Babylonicæ, ut hac precationis formula uterentur pii. Sed mihi quidem omnino probatur prius. Est autem ode ad docendum quidem tradita, ut ostendit inscriptio; sed tamen genere ἐυκτικῶ, constans ex tribus partibus, exordio, à ℣. 2. ad 10. propositione, à ℣. 10 ad 24. & conclusione petitoria. [2] Exordii, quo utuntur pii ad conciliandam sibi misericordiam, loci sunt tres: unus, ab anteactis Dei operibus quæ pii se auditu percepisse profitentur per fidem, usq; ad vers. 5 alter, à federe sempiterno & officio Dei, cujus conscios & participes se prædicant sancti, à ver. 5. ad 8. tertius, à gloria Dei, vers. 8, & 9.

[1] i. tradita ecclesiæ ad docendum eam de afflictionibus & legitimo usu earũ, quum immittuntur à Deo: nam videtur hæc ode aut scripta fuisse à Davide recordatione eorum temporum quibus Jisraelitæ à Pelischthæis vexabantur inde à diebus Schimschonis ad Davidem usque, ut ecclesia ab antecedente exemplo præcaveret sibi, & ad afflictiones sese compararet; aut ab aliquo viro Dei temporibus captivitatis Babylonicæ, ut hac precationis formula uterentur pii. Sed mihi quidem omnino probatur prius. Est autem ode ad docendum quidem tradita, ut ostendit inscriptio; sed tamen genere ἐυκτικῶ, constans ex tribus partibus, exordio, à ℣. 2. ad 10. propositione, à ℣. 10 ad 24. & conclusione petitoria. [2] Exordii, quo utuntur pii ad conciliandam sibi misericordiam, loci sunt tres: unus, ab anteactis Dei operibus quæ pii se auditu percepisse profitentur per fidem, usq; ad vers. 5 alter, à federe sempiterno & officio Dei, cujus conscios & participes se prædicant sancti, à ver. 5. ad 8. tertius, à gloria Dei, vers. 8, & 9.

jores nostri narraverũt nobis *quod* op[9] operatus sis temporib. eorũ, temporibus *a* priscis:

3 Tu manu tua gentes expulisse, & [3] plantasse ipsos: malo affecisse nationes, & [4] propagasse ipsos.

4 [5] Non enim gladio suo hæreditario jure possederunt terram, & brachium eorum non dedit salutem eis: sed dextera tua, brachiúmq; tuum, & [6] lux faciei tuæ; quia eras benevolus eis.

5 [7] Tu ipse *es* rex meus, ô Deus: [8] præcipe *b* omnimodam salutem Jaïakobi.

6 Per te[9] hostes nostros cornu feriemus: per nomen tuum conculcabimus insurgẽtes in nos:

7 Nam arcui meo nõ confido, aut gladius meus non est servaturus me.

8 [10] Quum servaveris nos ab hostibus nostris, & osores nostros pudefeceris;

9 Deum laudantes toto die; nomen tuum in seculum celebrabimus[11] summè.

10 [12] Atqui rejecisti & ignominia affecisti nos, [13] quòd non processeris cum exercitibus nostris.

11 Fecisti ut retrò cederemus ab hoste, & osores nostri diripiunt sibi:

12 Tradidisti nos ut pecudes *c* [14] cibarias, & in gentes [15] sparsisti nos:

13 [16] Vendidisti populum tuum *d* pro re vili, & non auxisti *rem* pretiis eorum.

14 Exposuisti nos probro vicinis nostris, sannæ & ludificationi circumstantibus nos.

15 Posuisti nos parabolæ argumentum in gentibus, [17] agitationis capitis in nationibus.

16 Toto die ignominia mea obversatur mihi, & pudor faciei meæ obtegit me;

17 [18] Propter vocem probro afficientis, & blasphemi; propter inimicum & ultorem sui.

18 [19] Totum hoc evenit nobis; nec tamen obliviscimur tui, neque mendaciter agimus contra fœdus tuum.

19 [20] Non agitur retrorsum *e* animus noster, aut declinat gressus noster à semita tua:

20 [21] Quamvis contriveris nos *conjectos* in locũ cetorũ, & obtexeris nos lethali umbra.

21 [22] Si obliti fuissemus nominis Dei nostri, aut expandissemus manus nostras [23] ad *Deum* fortem extraneum:

22 Nónne Deus pervestigasset istud? quũ ipse cognoscat abscondita animi.

23 [24] Sed propter te occidimur quotidie; æstimamur ut pecudes *f* mactandæ.

24 [25] Evigila, quare dormires Domine; expergiscere, ne rejicias in æternum.

25 Quare faciem tuam abscõderes; [26] obliviscereris afflictionis nostræ; & oppressionis nostræ?

26 [27] Nam dejecta est in pulverem vita nostra, adhæret terræ venter noster.

27 Surge [28] ad auxilium nobis, & redime nos propter benignitatem tuam.

[8] *Heb. antiquitatis.*
[9] vide Exod. 15.17.
[4] tum gentis incremento, tum ampliatione sedis: metaphora, ut Psal. 80. 9.
[5] ἀπολογία sive confirmatio propositionis præcedentis, per contentionem: qua docet psaltes non ipsorum, sed Dei virtutem omnia præstitisse ex mera ipsius benevolentia: vide Exo. 15. 13. & sequẽtib: itẽ 23. 27. & Jehosc. 24. 12.
[6] i. illustris præsentia tua, qua præivisti & præluxisti eis: hypallage
[7] alter locus à federe & officio Dei, ut dictum est ℣. 2.
[8] idem quod à majorib. nostris audivimus: nimirũ ut nos confirmemur, & hostes infirmentur, q. d. stat per te, qui dictum ac factũ potes eadem operaexhibere ad solum mandatum tuum.
[b] *Heb. salutes ut sup* 42. 6.
[9] si tantũ præciperes: metaphora à feris pugnantibus, ut Deut. 33. 17.
[10] tertius locus à prædicatione gloriæ Dei in Ecclesia ejus.
[11] vide in Psal. 3. 3.
[12] q. d. tantùm abest ut res à majoribus auditas nobis in præsentia præstes, te Deum nostrũ ostẽdas, & gloriæ tuæ consulas, ut contra jacẽre omnia videantur. Altera pars Psalmi, propositio: cujus partes sunt duę, expostulatio malorum acceptorum & perpessionum ecclesiæ, usque ad ℣. 17. & professio fidei animíque tui in Deum integri per medias calamitates; à ℣. 18. ad 24.
[13] i. non adfueris & adjuveris nos: quod sequentium versuum narratione confirmatur.
[c] *Hebr. cibi.*
[14] i. quæ mox mactandæ & cibo futuræ sunt, ut inf. 23.
[15] vide 1. Schem. 14. 22.
[16] i. gratis alienasti nos sine emolumento tuo; humanitus dictum à re forensi.
[d] *Hebr. pro non optibus.*
[17] vide 2 Reg. 19. 20.
[18] i. duobus modis excruciamur; primum propter gloriam Dei, quam impii protervè blasphemant; deinde propter mala nostra, quibus inhumaniter obruimur.
[19] Secunda pars propositionis, professio integritatis suæ erga Deum in gravissimis afflictionibus, ut observatũ est in ℣. 10. Sunt autem duo integritatis quam profitentur capita prolepticè expressa hoc ℣; ipsos non oblivisci Dei, & non mendaciter agere in fœdus illius: quæ utraque infitiatio sequentibus versib. per ὑστέρωσιν exornatur; deinde affirmatio contraria ex adverso subiicitur vers. 23.
[20] confirmatio posterioris membri, duobus versibus ab integritate animi operũmq; suorum, quæ synecdochicè à propheta describuntur.
[e] *Heb. cor nõstrum: sic inf.* 22.
[21] i. nos velut in mare profundissimum & abyssum calamitatum demerseris: metaphora.
[22] Confirmatio hypothetica prioris membri prolepseos qua usus est ℣. 18; à testificatione conscientiæ suæ & justitiæ Dei.
[23] i. quantumvis fortitudinis nomine apud cultores suos commendatum.
[24] Confirmatio cautæ perpessionum suarum, nimirum martyrium gloriosum pro Christo: vide Rom. 8. 36.
[f] *Heb. mactationis.*
[25] conclusio petitoria, qua propheta humanitus implorat opem Dei per gradationem, ut vigilet, exsurgat, opem ferat, & liberet, ver. ultimo: quæ petitiones suis deprecationibus, interrogationibus, & querelis exornantur.
[26] id est, non demonstrares te recordari nostri.
[27] i. proxim absum à morte: hyperbole.
[28] i. quantum nobis opus est, ut ex hisce calamitatibus liberemur.

PSALMUS XLV.

Psaltes nuptias Christi cum ecclesia celebrat: utrumque elegantiæ, officii, gloriæ, & fructuũ ex matrimonio spirituali venturorum nomine commendat? & publica laudatione canticum terminat.

1 MAgistro symphonię in posteris Korachi ad [1] hexachorda, [2] didascalicum [3] canticum [4] *a* amicarum.

2 [5] Ebullit *b* animus meus verbũ bonum; dicturus sum ego poëmata mea de rege; lingua mea *&* stilo, *ut* scriba promtus.

3 [6] Multò pulchrior effectus es filiis hominum: infusa est gratia labiis tuis; [7] propterea benedixit tibi Deus in seculum.

4 [8] Accinge gladium tuum super femur, [9] ô robustissime; [10] *gladium* gloriæ tuæ & decoris tui:

5 Et decore tuo [11] *c* prosperè equita cum verbo [12] veritatis, & proloquere [13] justitiã: & [14] ede documenta tui terribilibus *gestis* dexteræ tuæ.

6 Sagittis tuis [15] acutis, [16] populi sub te procident, ex animo *procident* inimici regis.

7 [17] Solium tuum, ô Deus, in seculum & sempiternum; sceptrum *d* rectum *est* sceptrũ regni tui.

8 Dilexisti justitiam, & odisti improbitatem; [18] propterea unxit te, *ô* Deus, Deus tuus [19] oleo gaudii præ [20] consortibus tuis,

9 [21] Myrrha & santalis, *e* casiáque omnia vestimẽta tua; *prodeuntis* è templis *f* eburneis,

[1] vox Hebræa varia quidem est significatione, sed origine certa; deducitur enim ab altera voce Hebraica quę significat sex, ut docet Kimchi: quamobrem tam de instrumentis hexachordis, quam de floribus liliorum dicitur; quia his sena sunt folia, & illis chordæ senæ. Nos verò ex ambigua voce eam interpretationem elegimus, quę rebus magis convenit.
[2] i. traditum ecclesię ad docendum & informandũ eam de sacrosancto conjugio Christi.
[3] i. epithalamium, quod paranymphæ cecinerunt Schelomoni, quum filiam Pharonis duceret. Est autem hoc canticum epithalamium, ut diximus, generis laudativi, typicè quidem de Schelomone dictum; sed propriè ad magnũ illud mysterium conjugii quod Christus cum Ecclesia iniit, pertinens: ut pluribus locis ostendetur. Ejus partes sunt quatuor; exordium, ℣. 2. laudatio sponsi, à ℣. 3 ad 10. laudatio sponsæ, à ℣. 10. ad 18. & conclusio ver. 18.
[4] i. quas amore suo ad nuptias invitavit, & sibi amore conjunxit: vide inf. ℣. 10.
[2] *Heb. dilectarum.*
[5] Exordium, ut vocant, floridum: quo pii proponunt se animo, ore manibúsque omnia effecturos quæ ad celebrandum conjuges & conjugium sacrum pertinebunt.
[b] *Heb. cor meum.*
[6] secunda pars psalmi, laudatio sponsi; quæ tenuissima ex parte Schelomoni competit, omnibus verò numeris Christo accommodanda est. sunt autem hujus laudationis loci, commendatio elegantiæ, vultus, & sermonis, hoc ℣. hortatio à potentia magnifica, ad administrationem regni tribus sequentibus: & majestatis gloriæque sempiternæ prædicatio, ℣. 8. & 9. quorum omnium origo est, à patre, qui filium unxit & dedit ei spiritum sine mensura, Joan. 3. 34. Quamobrem etsi hæc in speciem Christo minimè videntur adfuisse dum in forma servi ambulavit; non dubium est tamen quin propria sint illius: prout docemur Evangelio quædam in ipso consummata esse, & alia in dies consummari.
[7] nimirum ut omnes elegantia gratiáq; superares, ac potiùs in omnibus auctor esses elegantiæ & gratiæ.
[8] i. arma tua regia, quæ in Schelomone quidem fuerunt carnalia, in Christo verò gladius spiritualis verbi procedentis ex ore ipsius, de quo Jeschah. 11. 4. Heb. 4. 12. & Apoc. 1. 16.
[9] epithetõ Christi, cui omnis potestas data est in cælo & in terra: & cujus armis omnes munitiones subvertimus, ratiocinationes, omnémque sublimitatem quæ extollitur adversus cognitionem Dei; &c. 2. Corinth. 10. 4. & sequentibus.
[10] id est, gloriosissima arma majestatis tuæ: hypallage.
[11] id est, exsequere administrationem tuam ita instructus donis: ideóque regia hæc administratio sequentibus verbis exponitur; tum erga bonos, hoc ver. tum etiam contra improbos, versu sequente. metaphora à forma principum terrenorum.
[c] *Hebr. prosperare equita: simile vide* 1. *Schemue.* 2. 3.
[12] id est, veræ religionis & Evangelii, quæ veritas imprimis est à vero principe procurãda.
[13] id est, verbum justitię Dei qua justificas impium.
[14] id est, commõstra omnibus & probá administrationem tuam, quæ tibi apud omnes reverentiam conciliet.
[15] i. ad transfigendum commodissimè. Hæc autem dicuntur typicè de euangelica administratione Christi; quæ aliis est odor vitæ ad vitam, aliis verò mortis ad mortem 2. Corinth. 2. 15. & 16.
[16] ut Roman. 5. 6. vide infrà 110. 3.
[17] majestatis, justitiæ, & gloriæ divinæ in Christo descriptio ex donis & vocatione Dei: nam hæc ad Schelomonem minimè pertinere, tum ipsa verborum series ostendit, tum Apostolus ad Hebræos 1. 8.
[d] *Heb. rectitudine.*
[18] i. in hunc finem plenitudinem spiritus accepisti, ut ista præstes, & ex plenitudine tua omnes accipiamus gratiam pro gratia, Joan. 1. 16.
[19] i. unctione spiritus, per quem regnum Dei est justitia, & pax, & gaudium in Christo: Rom. 14. 17. hæc typicè de Schelomone dicta & ex parte facta, ut docetur 1. Regum, plenum in Christo complementum habent. Oleum autem synecdochicè pro unguento accipimus, ut ferè fit in scriptura: cujus unguenti descriptio attingitur sequente ver.
[20] i. Christianis, qui tui & dignitatis tuæ participes fiunt per fidem.
[21] id est, unguento confecto ex istis præstantissimis & odoratissimis generibus aromatum.
[e] *Heb. casia.*
[f] *Heb. eburn.*

[22] i. odoratiores, & odoratiora vestimenta tua, quàm sit odor eorum qui comitantur te, & se nuptiis tuis adjungentes, prædicant te atque exhilarant. Sunt autem illi Christiani, quibus ait Joannes; amicus sponsi qui stat & audit eum; gaudio gaudet propter vocem sponsi, Joan. 3. 29.

[23] tertia pars Psalmi pertinens ad ecclesiam sponsam Christi, cujus fuit typus filia Parhonis, quæ Schelomoni nupsit. sunt autem tria similiter hujus laudationis capita: primũ est, commendatio ipsius reginæ & comitatus ejus, hoc versu; secundũ, hortatio ad officium conjugale, fidem, obsequium & honorem exhibendum Christo, ver. 11. & 12; tertium, gloriæ adjunctæ & consequentis prædicatio, cæteris versib. [24] i. quas sola tua charitate complexus, ad nuptias invitasti, & cooptasti in comitatum pretiosissimum sponsæ tuæ; ut amicas vocavit sup. ver. 1. [h] *Heb. pretiosas.* [25] hortatio, ut dictum est ℣. præcedente. [i] *Heb. patris tui.* [26] tertium laudationis caput, prædicatio gloriæ quam ecclesia in Christo perceptura est; primùm præsentis, velut in ipso nuptiarum tempore, usque ad ℣. 16. deinde eventuræ ex conjugio Christi, nimirùm quod plurimos & potentissimos liberos ipsi genitura est, vers. 17. [27] i. vestimentis, quæ fundis ex auro & insitivis gemmis circumfulgebunt: omnia (ut sæpè jam diximus) allegorica. [28] apostrophe ad sponsam; qua celebratur gloriosus adventus sponsæ; & fructus ex ea perventuri ad Christum prænunciantur, sequente vers. [k] *Heb. cum lætitia.* [29] vide Jescha. 49. & 60. q. d. nunquam desitura est, sed perpetuò mansura generatio tua. [30] i. consortes cælestis regni, & reges in Christo, Apoc. 1. 6. Nam hæc non possunt de Schelomone accipi; qui unicum filium habuit regem, & quidem lacerati regni. [31] i. statuam monumenta laudis tuæ, quæ semper in ecclesia durent: conclusio. [l] *Heb. in omni ætate & ætate.* [32] quia his monumentis fuerint informati de gloria nominis tui: ut sup. 22. 23.

PSALMUS XLVI.

Psaltes Dei beneficentiam erga pios, & piorum adversis rebus fidem in Deum prædicat, ex præsentia & operibus Dei: ideóque gentes provocat ad cognoscendum ex operibus Deum: & fiduciæ prædicatione concludit canticum.

1 MAgistro symphoniæ in posteris Korachi [1] ad acutã symphoniã, *a* [2] cãticum.

2 [3] Deus nobis *est* receptus & robur; auxilium in angustiis *a* præsentissimum.

3 Idcircò non timeremus, [4] si commutaret terra *locum*; aut si dimoverentur montes *depulsi b* in ima maria:

4 Fremerent, [5] lutosæ fierent aquæ *c* cujusque illorum; commoverentur montes elatione ejus maximè.

5 [6] Flumen, rivi ejus, lætificant [7] civitatem Dei; [8] sanctissimũ *locum* [9] habitacula excelsi.

6 Deus *est* in medio illius, non dimovetur *illa*; adjuvat illam Deus [10] ab appetente matutino.

7 Frementibus gentibus, moventibus se regnis; edit vocem suam, [11] liquefit terra.

8 [12] Jehova exercituum nobiscum *est*, locus editus *est* nobis Deus Jahakobi maximè.

9 [13] *d* Agite, videte opera Jehovæ, [14] ut disponat desolationes in terra,

10 Faciens ut cessent bella usque ad extremitatem terræ; arcum perfringat, & truncet hastam, currus comburat igne,

11 [15] *Dicens*, desistite & agnoscite me esse Deum; me exaltatum iri [16] in gentibus, exaltatum iri in terra.

12 [17] Jehova exercituum nobiscum *est*, locus editus nobis Deus Jahakobi maximè.

[1] vide 1. Chron. 15. 20.

[2] canticum est didascalicum ex duab. partibus constans, propositione, cum exornatione propositionis usque ad ℣. 9. & hortatione, ad finem usque.

[3] propositio continens capita duo; unũ, præsentissimæ Dei beneficẽtię erga nos, hoc versu: alterum, fidei nostræ in eũ constantissimæ, ℣. 3. & 4.

[a] *Heb. præsens valdè.* [4] Concessio hyperbolica, quam sequentia verba explicant ad demonstrandam gloriosam πληροφορίαν fidei, q. d. ne his quidem rebus percellar fretus præsentia Dei; tantùm abest ut me perterrefaciãt omnia finitimorum bella, de quibus 2. Sche. 8. & 1. Chr. 18. [b] *Heb. in cor marium.* [5] gravi agitatione fluctuum, & terræ cum mari conturbatione: quæ similitudo habetur Jescha. 57. 24. [c] *Heb. ejus.* [6] i. populus Dei urbem & Judęam totam incolens, quantumvis reluctante & invito mundo, tam certa fiducia conquiescit in Deo, ut flumine hoc contentus sit & perexiguis rivis ad defensionem sui. Est autem hoc flumen Kidron ex Gichone superiore & inferiore, ex Schiloacho, aliisq; rivulis profluens, & ambiens dimidium urbis: ut ex plurimorum locorum inter se comparatione constat. [7] i. Jeruschalaima, quò veniebant cives & populares Dei ad sacros cœtus. [8] i. Tzijonem, quo fuerat importata arca. [9] i. regionem totam, quam Deus sibi vindicavit, populóque suo habitandam dedit. [10] i. opportunissimè, quumprimùm opus est: sic Exod. 14. 27.

[11] i. incolæ terræ diffluunt ad solam illius vocem.

[12] summa gloriosę prædicationis fidei, concludens priorem partem: quæ iisdem planè verbis alterã quoque concludit in fine Cantici.

[13] altera pars cantici, hortatio ad omnes, ut opus Dei observẽt, duobus versibus; desinant maledicere, & agnoscant Deum ab operibus, ℣. 11. ac postremò fideles prædicantes audiant. [d] *Heb. venite.* [14] fusis & perditis inimicis. [15] prosopopœia, qua ostendit Psaltes quum judicia ista exsequitur Deus, perinde esse atque si palàm clamaret & pronunciaret documenta suæ naturæ, majestatis, & gloriæ. [16] invitis aut volentibus: invitos quidem perdendo, obsequentes verò servando ad gloriam meam. [17] conclusio, ut sup. ver. 8.

PSALMUS XLVII.

Ecclesia Judæorum hortatur gentes ad gratulãdum Christo & prædicandum eum, primùm à communi ipsarum vocatione ad Evangelium, deinde a potentissima regni Christi administratione & gloria.

1 MAgistro symphoniæ in posteris Korachi, [1] psalmus.

2 [2] Omnes populi [3] plaudite manu, clangite Deo voce *a* canora.

3 [4] Nam Jehova excelsus reverendus, rex magnus *est* super totam terram.

4 [5] Cogit in caulam populos [6] in locum nostrum, nationésque in locum pedum nostrorum.

5 [7] Seligit [8] nobis possessionem nostram, [9] excellentiam Jahakobi quem diligit maximè.

6 [10] Ascendit Deus [11] cum clangore, Jehova cum sono buccinæ.

7 Psallite Deo, psallite: psallite regi nostro, psallite.

8 [12] Nam rex totius terræ *est* Deus: psallite *psalmo* [13] didascalico.

9 Regnat Deus super gentes; Deus [14] insidet solio sanctitatis suæ.

10 [15] Voluntarii populorum cõgregantur, popul [9] Dei Abrahami; [16] quia Dei *sunt b* protectiones terræ; valdè excelsus est.

[1] Psalmus est didascalicus in genere laudativo, continens partes duas; unam, qua hortatur gentes ut Christo adventanti gratulentur, & regnum suũ statuenti in nobis prædicatione Euangelii, usq; ad ℣. 6. alteram, qua hortatur ut Christo exaltato in majestatẽ regni psallant & confidant. inde ad finem usque.

[2] propositio prior hortatoria; cujus argumenta trib. versibus sequentibus exponuntur.

[3] id est, læti & hilares adventanti Christo quibuscumque signis potestis gratulamini: simile vide Nachum. 3. ℣. ult. [a] *Heb. cantus.* [4] ἀπολογία hortationis à natura officióque Christi, hoc versu, & effectis regni ejus, duobus sequentibus. Est autem hic Jehova Christus, cui omnis potestas data est in cœlo & in terra. [5] primus effectus regni Christi, vocatio gentium in communionem gratiæ ac velut in Judæorum caulam, ut fiat unum ovile & unus pastor, Joan. 10. ℣. 16. soluto septo intergerini parietis, & utrisque in uno corpore reconciliatis Deo per crucem, Ephes. 2. 14. prout fuerat à Noacho prædictum Gen. 9. 27. sic autẽ accipiendum esse hoc verbum, docent probatissimi Hebræorum scriptores, R. Jehuda, & Abenhezra. [6] i. in caulam nostram, ut simus unum ovile. [7] secundus effectus regni Christi; quod etsi hìc in unum ovile cogimur, tamen ille longè melius nobis prospicię, comparans hæreditatem incorruptã, quæ nec contaminari potest, nec marcescere, nobis servatam in cælis. 1. Pet. 1. 4. [8] & Judæis & gentibus, qui gratulamur Christo: nam Ecclesia Judæorum hic appellat gentes, & adhibet in communionem gloriæ. [9] id est, omnia illa excellentissima promissa & dona, quæ Jahakobo facta sunt, ut perveniant ad totum Jisraelem Dei. [10] transitio ad alteram propositionem, ab occasione gloriæ in quam Christus ascendit tradito Evangelio. [11] i. gloriosissimè, vt victor triumphans: prout explicat Apostolus ad Coloss. 2. 15. humanitùs dicta. [12] ἀπολογία hortationis à regno universali Christi; cujus descriptio subjicitur tum à majestate ipsius, sequente versu; tum à fidelium se illi sistentium obsequio, vers. 10. [13] ut suprà 32. 1. quasi dicat, quo informetis alii alios de regno ipsius, & officio vestro. [14] ad dexteram patris. [15] i. quicumque ex populis se subjiciunt ei voluntariè. [16] causæ cur pii ad Christum confugiant duæ: potentissima administratio regni, & summa ejus gloria. [b] *Heb. scuta.*

PSALMUS XLVIII.

Psaltes Deum celebrat & gratias ei agit de salute in Judæos collata; pericula præcedentia explicat: fidem piorum confirmat liberationis acceptæ nomine: & ecclesiam hortatur ad recognoscendam veritatem promissionum Dei.

1 CAnticum & psalm[9] [2] posteris Korachi.
2 [3] Magnus *est* Jehova, & laudat[9] valdè, [4] in civitate Dei nostri, monte sanctitatis ejus:
3 *a* [5] Ornamento [6] tractus, gaudio totius terræ [7] monte Tzijonis, [8] lateribus Aquilonis, [9] urbe regis magni.
4 [10] Deus in palatiis ejus, agnoscitur pro loco edito.
5 [11] Nam ecce [12] reges convenerunt, progressi sunt pariter:
6 Ipsi [13] viderunt, [14] similiter admirati sunt, [15] conturbati sunt, accelerârunt *abitum*.
7 [16] Tremor prehendit eos illic, dolor ut parturientis.
8 *b* [17] Euro perfringis naves Oceani.
9 Quemadmodum [18] audiveram[9], ita vidimus in civitate Jehovæ exercituũ, in civitate Dei nostri, Deus stabilit eam in seculum usq; maximè.
10 [19] Cogitamus, ô Deus, benignitatem tuam in medio templo tuo:
11 [20] Sicut nomen tuum, ô Deus, sic laudẽ tuam *esse* usque ad extremitates terræ: justitię plenam esse dexteram tuam.
12 Lætetur mons Tzijonis, exsultent filiæ Jehudæ propter [21] judicia tua.
13 [22] Circuite Tzijonem, & cingite eam; numerate turres ejus:
14 Apponite *c* animum vestrum ad præmunitionem; attollite *oculos* ad palatia ejus; [23] ut enarretis generationi posteræ.
15 Nam hic Deus Deus noster *est* [24] in seculum & sempiternum; hic nos reducturus est ad mortem usque.

[1] i. Cantio quæ simul voce & instrumentis ad symphoniam canebatur: sic enim hanc & similes psalmorum inscriptiones accipimus, in quibus legitur canticum psalmus, aut è converso psalmus canticũ: hoc tantùm discrimine, quòd canticum psalmũ incipiebat vox cantorũ modulari & præeuntem sequebantur instrumenta musica: at Psalmi Cantici modulationem incipiebant musici Psaltæ, præibátque musicorum instrumentorũ modulatio voci. Est autem hic psalm. generis ἐπαινετικῆς καὶ εὐχαριστικῆς cõtinens primũ propositionẽ laudandi Deum, usque ad ℣. 5. deinde confirmationem propositionis per narrationem acceptæ liberationis, usq; ad ℣. 10. postremò professionem certæ in Deum fiduciæ & gloriosam prædicationẽ illius, ad finem usq;. Videtur verò occasionem hujus psalmi canendi dedisse liberatio divinitus facta, quum Pelischthæi aliquoties ascẽdissent omnes ad quærendum Davidem contra Tzijonis propugnaculum, 2. Schem. 5. 17. & sequent. [2] ut supr. 42. 1. [3] Propositio laudativa, primùm majestatis Dei à singulari beneficio ejus in populum suum & civitatem obsessam, hoc versu: deinde Jeruschalaimorum, quo velut instrumento suos servavit Deus, vers. 3. & 4. [4] ubi Deus celebratur ex lege, id est, Jeruschalaimis, quæ vindicãs ab hoste Deus salute data magnificaverat sese. [a] *Hebr. pulcritudo tractus.* [5] i. hic locus is est quo liberantur à malo, & ornãtur bonis omnibus, ac recreantur Judæi profligatis hostibus. [6] totius Judææ, ut sequentibus verbis exponitur. [7] i. ἀκροπόλει sive propugnaculo Jebusi in Tzijone sito, quod civitas Davidis dictum est, 2. Sche. 5. 7. synecdoche. [8] i. templo imposito monti Morijæ in summa Tzijonis parte, Aquilonem versus. [9] i. totis Jeruschalaimis, quæ metropolis fuit regni Davidici, & typus Ecclesiæ, quæ est regnum Dei, vide Matth. 5. 35. [10] i. ut regio tota ornatur urbe, sic urbs ornatur Deo; qui commune est perfugium utriusque, urbis & regionis. [11] secunda pars psalmi, narratio; primùm rerum gestarum, usque ad vers. 9. deinde documentorum fidei ex rebus gestis confirmatæ, ver. 9. [12] i Principes & Satrapæ Pelischthæorum, ut ante dicebamus. [13] stragem divinitus editam, ut antè dictum est. [14] Videntes uno quasi momento stragem suorum incredibilem. [15] rei novitate & magnitudine attoniti reversi sunt cum pudore vultus. [16] consternationis ex repentina clade descriptio, illustrata duobus similibus, parturientis & naufragi. [b] *Heb. vento Orientali.* [17] apostrophe ad Deum epiphonematica: qua ostendit psaltes quàm facilè res hominum firmissimæ à Deo perrumpantur. [18] tum ab exemplis & documentis majorum, tum prædictione singulari; 2. Sche. 5 19. & 23. [19] tertia pars psalmi, continens primùm professionem gratæ recordationis beneficiorum quæ Ecclesia accepit à Deo, hoc ver. & sequente; deinde hortationem ad Ecclesiam; ut lætetur, recognoscat, & prædicet beneficia Dei præterita, præsentia, & futura. [20] i. ut natura & majestate infinitus es, sic etiam laudem tuam infinitam esse, & commendationem nominis. [21] in ulciscendis adversariis, & servandis nobis; quod posterius membrum per hypotyposin sequentib. ver. exponitur. [22] i. lustrate muros & recognoscite, si fortè vel tantillum labefactati sunt, sic ostenditur complementum promissionum Dei. [c] *Hebr. cor vestrum.* [23] finis hortationis, prædicatio gloriæ Dei. [24] id est, inde à diebus priscis fedus initum servaturus, & populo suo salutem præstiturus est.

PSALMUS XLIX.

Psaltes comparatis ad audientiam animis piorũ, fiduciam suam in Deum prædicat, & securitatem de resurrectione carnis ac vita æterna: vanitatem eorum qui aliis rebus confidunt, earum rerum incertitudine hominúmq; exitio explicat: ac postremò pios ab illorum exemplo dehortatus, ad sui imitationem vocat.

1 MAgistro symphonię in posteris Korachi [1] psalmus.
2 [2] Audite hęc omnes populi: auribus percipite omnes habitatores mundi:
3 Tum nati *plebeio* homine, tum nati *præstante* viro: simul dives & egens.
4 Os meum loquuturum est *a* variam sapientiam, & meditatio animi mei multiplicẽ prudentiam.
5 [3] Inclinans ad parabolam aurem meam, pandam in cithara [4] ænigma meum.
6 [5] Cur timerem *b* temporibus mali [6] *ut* iniquitas *c* vestigiorum meorum circumdet me?
7 [7] Eorum qui confidunt in opulentia sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriantur;
8 Fratrem *d* nullo modo redimere potest quisquam, non dare Deo redemturam ejus:
9 (Est enim cara redemtio vitæ eorum; [8] imò cessat in seculum)
10 Ut vivat adhuc in ęternum, non *e* experiatur corruptionem.
11 [9] Nam videt, [10] sapientes mori; pariter stultum & brutum perire, ac relinquere aliis opulentiam suam.
12 *f* [11] Animus *fuit* illis domos suas in seculum, habitacula sua in quamq; generationem *statui*; *quum ea* vocarent de nominibus suis per terras.
13 [12] Neque tamen homo *qui* in honore *est g* commoraturus est; [13] similis fit jumentis, [14] *quæ* intereunt.
14 [15] Hæc *quum sit* via istorum, [16] exspectatio *est* eis; & *h* posteri eorum [17] os eorum approbant maximè.
15 [18] Tamquam pecudes, in sepulcro *i* dispositos mors depascet eos; [19] donec dominẽtur eis recti [20] illo manè, & [21] formam eorum *k* consumat [22] infernus *receptam* [23] ex habitaculo *l* ejus.
16 [24] Enimverò Deus [25] redemturus est animam meam à *m* sepulcro, quum recepturus me sit potentissimè.

[1] Psalmus est διδασκαλικὸς, tres partes cõtinens: exordium, usque ad ℣. 6. propositionem elegantissimam securitatis ex fide, à ℣. 6. ad 17 & conclusionem hortatoriam ad omnes pios Prophetæ exemplo, inde ad finem usq. [2] Exordium audientiam faciens; primũ à persona auditorum, ad quos hujus Psalmi documenta ex æquo pertinẽt, ver. 2. & 3. deinde à materia sive argumento, quod duobus nominibus commendatur, tũ à natura ipsi[9], quod sapientiæ argumentum est & intelligentię. ver. 4. tum etiam à forma. ℣. 5. [a] *Hebr. sapientias, & meditatio cordis mei intelligentias.* [3] i. attendens sollicitè, ad eámque audiendam & percipiendã meipsum vobiscum fideliter comparãs, & ex me ipso exemplũ statuens, ver. 6. quod genus scriptionis vocatur parabola. [4] i. insignem sentẽtiam allegoricam: nam allegoriam sive perspicuam sive obscuriorem, ænigma Hebræi vocant; cujusmodi est ℣. 13. & 21 [5] altera pars psalmi, propositio Christianæ fiduciæ & securitatis in Deo adversus omnia mala præsentis & futuræ vitæ per interrogationem, cujus subjectio sive responsio habetur sequentib. primum καθ' ἀνάμνησιν humanorum atque fallacium studiorum, ad ℣. usq; 16. deinde κατὰ θέσιν & affirmationem veram, ver. 16. Amplificat autem gloriosam hanc fiduciæ suæ prædicationem Psaltes primùm interrogatione hac, quam modò diximus; deinde comparatione humanæ illius fiduciæ, quæ aut in opulentia, aut in honoribus, aut in gloria, aut in vitæ luxu, ac non in Deo collocatur: quorum omnium tum præsentem instabilitatẽ docet, tum etiã miserum eorum qui illis confidunt exitũ; ac proinde statuit sibi nihil metuendũ esse, ut qui rebus istis incertis miserisq; omissis conquiescat in Deo. [b] *Heb. diebus.* [6] i. ut ex infirmitate vitæ meæ in qua incedo circumveniar calamitatibus, & malè sit mihi: allegoria. [c] *Heb. calcaneorum.* [7] Exornatio superioris fiducię per antithesin contrariorum studiorum quibus hæc vita traducitur: ut dictũ est superiore ℣. Est autem primum studiũ, opulentię, usq; ad ℣. 12. [d] *He. non redimendo redimet.* [8] i. nunquam potest persolvi Deo: correctio. [e] *He. videat, synecdo.* [9] ætiologia cur non possit quisquã fratrẽ redimere: nã, inquit psaltes, conscius est quisq; hujus rei natura sua, & communi experientia exemplóq; omniũ. [10] ut Ecclesiastæ. 3. 19. [f] *He. in medio suo domus suas in seculum, habitacula sua in ætatem & ætatem vocant, &c.* [11] i. gloriam conciliare nomini suo student magnificis operibus hic illic exstructis. secundum studium, gloriæ celebritásq; nominis. [12] i. non ampliùs utilitatis accipiet ex honorib. suis, quàm superiores ex opibus: & he una quidẽ nocte potest per honores suos consistere. [g] *He. pernoctabit.* [13] vide Eccles. 3. 19. [14] i. pecoribus morticinis, quę nullius sunt usus nisi projiciantur. [15] i. quę cùm ita sint: cùm neq; opulentia; neq; honores, aut gloria cultoribus suis sint adjumento; tamẽ adeò desipiunt ipsi & ipsorũ posteri, ut exspectationẽ suam in illis collocent: amplificatio stultitiæ ab infelice eventu, quem exponit seq. ℣. [16] i. amplissimas nihilominus sibi exspectationes fingunt ipsi & ipsorum posteri. [h] *Heb. post eos.* [17] i. sententiam, mentem, verbáq; metonymicè. [18] morticinas putà in cloacis, exquiliis, vel puticulis projectas. Ellipsis ἀνάλογος. [i] *He. dsponunt, ut Ijobi* 7. 3. [19] in Christo cujus regni participes futuri sunt recti. [20] quo resurgunt pii quasi ex nocte sepulcri; quùm videlicet sol justitiæ orietur Christus secundo adventu suo: Maleaci 4. [21] i. materiam hanc corpoream & aspectabilem, de integro animæ suæ adunatam. k *He. consumendo.* [22] vox Hebræa stationem quamlibet mortuorum in universum notat permultis scripturæ locis: ideóq; modo ad sepulcrum, modò ad infernum synecdochicè; modò ad utrumq; simul pro ratione locorum accommodanda est: nos verò hìc ita accepimus ut argumento, ordini judiciorum Dei, & sequenti antithesi convenientiùs esse judicavimus. [23] i. sepulcro, communi corporum humanorum sede usque ad diem resurrectionis: sic Ijobi 30. 23. [l] *Heb.* quod erat *ei.* [24] subjectio sive responsio ad securam illam & confidentem interrogationem, quæ habetur suprà ℣. 6. postquam humani studii vanitas fuit explicata. [25] hoc est, daturus mihi resurrectionem carnis, & vitam æternam in Jesu Christo; qui meus est vindex à corruptione sepulcri, & inferni damnatione. [m] *Heb. è manu sepulcri.*

[26] Conclusio hortatoria ad omnes pios ex superiore hypothesi sive exemplo singulari Psalmæ: cujus summa est, nõ esse ferendum ut impiorũ exemplis aut sollicitationib9 abducamur; sed fidei & operibus ejus incumbendũ: sumtis argumentis primùm à vanitate & incerto rerum quibus confiditur; deinde ab instabilitate & exitio personarum, versu ultimo. Est autem μείωσις in istis verbis, ne timeto: vide sup. in ℣. 6. [n] *Heb. domus ejus.* [27] i. sibi gratulabitur, indulgebit genio, & negliget Deum: ut Deuter. 29. 19. [28] i. utcumque Dei jura cognoscant; non solùm contra faciant, sed etiam facientibus patrocinentur & faveant: Enallage numerorum frequens: vide Roman. 1. 32. [29] i. indulgeas. [30] i. utcumque vivat quàm diutissimè. [31] vitæ æternæ; sed in opacitate tenebrisque secundæ mortis permansuri. [32] amœbæus versus, respondens illis verbis quæ habentur sup. ℣ers. 13.

17 [26] Ne timeto, quum dives evaserit quispiam; quũ aucta fuerit gloria *n* domestica ej9.

18 Non enim in morte sua assumturus est illius quicquam, non descensura est post eum gloria ejus.

19 Quum[27] animæ suæ in vita sua benedixerit, atque[28] celebraverint te quòd[29] benefacias tibi:

20 [30] Ut perveniat usq; ad ætatẽ majorum ejus, in æternũ *tamen* nõ sunt fruituri[31] luce.

21 [32] Homo *qui est* in pretio, neque est intelligens; similis fit jumentis *quæ* intereunt.

PSALMUS L.

Psaltes Deum Tzijone habitantem à naturâ, majestate, gloria, operibus, & verbo maximè commendans, ecclesiam à Deo collectam docet rationem colendi eum foris ceremoniis, & intùs spiritu: improbos verò suæ improbitatis evincens palam arguit, & ad bonam frugem revocat minis & promissionibus illius.

[1] Psalmus est didascalicus, constans ex duabus partibus, narratione prophetica, usque ad ver. 7. & propositione doctrinæ, ad finem usque. [2] i. ipsi aut posteris ej9 traditus: vide 1. Chron. 25. 2. [3] narratio hęc prophetica vice exordii fungitur ad conciliãdam fidem & auctoritatem sequentib9 documentis: cõtinet aũt duas partes universè; unam, qua proponit majestatem Dei comparantis sese ad Ecclesiæ gubernationem, 3. versibus; alteram, qua formam & usum gubernationis explicat usque ad ℣. 7. utraque verò pars certis argumentis confirmatur: videtur enim hic psalmus à Davide tum demum conscriptus esse, quum angelus Dei apparuit Davidi, & locum habitationis Dei designavit, 1. Chro. 21. 18. & 22. 4. postquàm triennii fame & triduana peste Jisraëlitæ afflicti sunt, 2. Schem. 21. & 24. [4] i. indesinenter testatum facit jus suum naturæ documentis in toto mundo, quod speciali quadam ratione populum suum docet salutari verbo & præsentia sua, sequente versu. [5] i. summa vi edocet, ut quum olim tradidisset legem, quam tradendo commovit terram: Exodi 19. 18. & Heb. 12. 26. [a] *Heb. perfectione pulcritudinis.* [6] id est, quem locum Deus perfectissimis & absolutissimis ornamentis temporariis & æternis decoravit; & cujus amore sedata est ira Dei; quia in eo fuit Christi & Ecclesiæ typus: sic sup. 48. 3. [7] id est, gratiosam suam lucem exhibet demonstrato suæ habitationis loco: sic allegoricè ostendit gratiam Dei restitutam esse, post illas tenebras & calamitates superiorum temporum: sic Deut. 33. 2. [8] oratio epiphonematica ecclesiæ, inserta narrationi παρέργως, ut psal. 132. 8. qua petit ecclesia, quandoquidem jam lux Dei Tzijone exoriri cœpit, ut dignetur ipse perficere quod cœpit suorum bono, adesse eis, & exaudire eos: ita transitur ad alteram narrationis partem, ubi propheticè exponit Psaltes formam gloriosam adventus Dei, & usum illius, sequentibus. [9] comes adventantis majestatis Dei. hæc autem sunt allegoricè translata ab eo tempore quo tradidit legem, Exo. 19. quod genus scribendi prophetæ frequentare solent: ut Chabakuk 3. quasi dicat, circumfulget gloria & potentia ad perdendum adversarios, & illustrandum suos. [10] id est, auctoritate verbi sui illis, velut præconibus, testibus & administris utitur judiciorum suorum; sic exponit usum sive effecta adventus Dei. [11] quod exponitur infrà, inde à vers. 7. [12] prosopopœja, qua cæli & terra jubentur populum Deo sistere. [13] id est, Jisraëlitas, quos Deus prævenit beneficiis, Deut. 4. [14] i. mecum in fedus convenerunt aspersi sanguine sacrificii, Exodi 24. [b] *Hebr. fedus meum.* [15] i. postquam Deus dedisset legem, quo tempore cælum, & res cælestes omnes testimonium perhibuerũt potentissimè majestati Dei, & jus illius in populum confirmârunt. [16] altera pars psalmi, propositio documentorum: quę ut priùs lege fuerant præstituta; ita hoc tempore erant ampliùs sancienda & religiosius observanda, designato ad cultum loco, Deut. 12. sunt autem documentorum genera duo: unum, ad fideles pertinens, de cultu ceremoniali & vero, qui erat exhibendus Deo, usque ad ℣. 16. alterum, ad improbos, inde à vers. 16. Est autem hic versus quoddam velut exordium ad sequentia documenta, à fœdere mutuo Dei, & populi. [17] i. persta in fide & fœdere meo: hæc summa mandatorum Dei & officii nostri; cujus duæ partes sequuntur; una ceremonialis, umbratilis, & temporarii, usque ad ℣. 14. altera spiritualis, veri & æterni, vers. 14. & 15.

1 PSalmus, [2] Asapho. [3] *Deus* fortis, Deus Jehova[4] eloquitur & [5] inclamat terram, ab ortu solis usque ad occasum ejus.

2 E Tzijone, *a* [6] perfectissimæ pulcritudinis *loco*, Deus [7] illucescit.

3 [8] (Veniat Deus noster, & ne surdum agat) [9] ignis ante ipsum cõsumit, & circa ipsum procellosus valdè.

4 [10] Inclamat cælos supernè; & terram *inclamat*,[11] jus populo suo dicturus:

5 [12] Congregate mihi [13] quos benignitate prosequutus sum, [14] qui icerunt *b* fœdus mecum per sacrificium,

6 [15] Quando indicârunt cæli justitiam ejus, Deum judicem esse summè:

7 [16] Audi popule mi, *inquit*, & eloquar; Jisrael, & cõtestabor te: [17] Deus Deus tu9 sum:

8 [18] Non propter sacrificia tua arguam te, ut holocausta tua sint[19] coram me jugiter.

9 [20] Non accipiam è domo tua juvencum, è caulis tuis hircos:

10 [21] Cùm mea sit omnis bestia silvestris, jumenta in montibus mille,

11 [22] Agnoscam omnes volucres montium, denique animalia agrestia sint penes me.

12 Si esurirem, non dicerem tibi: nam mea *est* terra habitabilis, & plenitudo ejus.

13 An vescor carne robustorum *juvencorum*, aut sanguinem hircorum bibo?

14 [23] Sacrifica Deo laudem, & redde excelso vota tua:

15 Atque invoca me tempore angustiæ; eripiam te ut honore afficias me.

16 [24] Improbo autem dicit Deus; Quid tua ut enarres decreta mea, & assumas fœdus meum in ore tuo:

17 [25] Cùm tu oderis disciplinam; & projeceris verba mea post te?

18 [26] Simulac vides furem, acquiescis ei; & cum adulteris *est* portio tua:

19 Os tuum *c* adhibes ad malum, & lingua tua concinnas dolum:

20 Sedens fratri tuo obloqueris: in[27] filium matris tuæ edis infamiam.

21 Hæc te faciente quia[28] agebam surdum, cogitas *d* me prorsus esse similem tui: arguo te, & *e* [29] dissero in oculis tuis.

22 [30] Animadvertite jam hoc oblivioſi Dei; ne rapiam, nec sit qui eripiat.

23 [31] Qui sacrificat laudem, honore afficit me: & [32] qui componit viam. *f* faciam ut is fruatur salute Dei.

[18] id est, non tantopere laboro aut infensus tibi futurus sum ceremoniarum nomine, quã si frangatur veritas fœderis: hoc enim κατὰ π accipiendum est, ut interpretatur propheta, 1. Sche. 15. 22. [19] i. mihi quotidie ex lege offerantur. [20] aut propter ipsa sacrificia, aut propter me; sed veritatem sacrificiorum accipio in Christo; hîc enim ostendit Deo sacrificia & ceremonias neque simpliciter aut per se ad cultum Dei & salutẽ necessarias esse, neque semper duraturas; sed tantùm quatenũ præfigurabãt Christum; dò nec plenitudo gratiæ & veritatis exhiberetur in eo. [21] ἐγγυάσις sive confirmatio superioris propositionis; qua confirmat Deus se neque suæ neque ipsorũ causa egere sacrificiis; primùm à jure dominii sui & administrationis in res omnes creatas, duobus versibus; deinde à natura sua, quæ sola est omnipotens & αὐτάρκης, vers. 12. & 13. [22] ut suprà accipitur hoc verbum 1. 6. & Ijob. 40. & sequente. [23] altera pars officii nostri, ut observatum est suprà in versum 7. cujus membra sunt duo; gratiarum actio, & professio accepti à Deo beneficii, hoc versu; deinde invocatio in rebus adversis: quibus officiis suæ promissiones conjunctæ sunt. Sunt autem hæc officiorum genera spiritualia, expressa allegoricè à ceremoniis legis: ut eo ampliùs ostendatur hanc demum esse sacrificiorum veritatem. [24] Secundum documentorum genus ad improbos pertinens; in quo tria prolepticè reprehenduntur; ipsorum sermones animo operibúsque adversantes, opera improba in universum, & animus impius, hoc versu: quæ posteà minutatim ostenduntur usque ad versum 21. deinde verò minis & promissionibus revocãtur ipsi, in fine psalmi. [25] i. animo & factis adverseris. [26] Confirmatio reprehensionis prolepticæ qua usus est Deus, ab exemplis anteactæ vitæ, hoc versu; maledicentiæ, duobus sequentibus; & impuri animi, vers. 21. καθ' ὑστέρωσιν. [c] *Heb. mittis in malum.* [27] i. germanum fratrem; utcumque magna sit vis sanguinis & necessitudinis à natura. [28] i. copiosa benignitate, tolerantia, atque lenitate dissimulabam malefacta tua, & ultionem differebam: vide Rom. 2. 3. & sequentibus. [d] *Hebr. me essendo esse.* [e] *Heb. ordino in oculis tuis.* [29] id est, malefacta tua oppono in os, & obtrudo invito ac reluctanti tibi, ita ut inficiari non possis. [30] secundus locus, revocatio improborum ad resipiscentiam, tum minis appositis, hoc versu; tum promissionibus, sequente; ut hæ ad bonum alliciant, illæ deterreant à malo. [31] id est, vir bonus, de quo suprà vers. 14. [32] id est, observat & rectè instituit vitam suam. [f] *Heb. faciam ut videat.*

PSALMUS LI.

David audita reprehensione & comminatione Dei; ipsius gratiam, peccatorum suorum remissionem & sui instauratione petit; ut duce spiritu sancto suæ ipsius sanctificationi, aliorũ institutioni, & Dei gloriæ possit incumbere: deinde orat pro salute totius populi, ac postremò votum de se ipsis consecrandis Deo & gratiis agendis nuncupant omnes boni.

1 MAgistro symphonię, [1] psalm9 Davidis:

2 Quum venisset ad eum Nathan propheta, postquam congressus fuisset cum Bath-Schebaha.

[1] Psalmus est εὐκτικὸς, constans ex duabus partibus; petitione singulari à ℣. 3. ad 20. & petitione communi pro Ecclesiæ bono; quarum petitionum occasio exponitur secundo versu & 2. Schemu. 11. & 12.

[c] Hujus petitionis, quæ singulari modo ad Davidē respicit, loci sunt duo; unū est postulatorū, alter causarum quibus David ad hęc postulanda adductus est. postulata sigillatim apponūtur singulis causis: causæ verò sunt tres; prima est à persona supplicis, usquę ad versum. 11. ni mirùm liberatio à peccato, & salutis communicatio: secunda est à persona aliorum, id est, Ecclesiæ ædificatio, inde usque ad versum 16. tertia est gloria Dei, inde ad versum 20 usque. Continet autem hæc prima petitio capita tria: primùm gratiam Dei, ut efficiētem causam: secūdò abolitionem peccati, quæ allegoricis formis ex lege desumtis figuratur, his duobus versibus, & post causæ explicationē amplificatur, vers. 9. tertiò lætitiam & pacem in spiritu ex duobus illis beneficiis consequentem, vers. 10. [a] *Hebr. multiplica abluere: ut Gen.* 12.8. [3] prima postulati causa, ut dictum est in versu 3. nimirum cōfessio peccati ex seria & constante animi resipiscentia proficiscens. [4] i. me his modis defecisse à te, quos per Nathanem prophetam denunciasti mihi; confiteor hîc coram te & propheta tuo, atque adeò coram tota ecclesia palam, hoc psalmo exarato. [5] id est, urget me conscientia peccati mei. [6] id est, ita spreveram verbum tuum faciendo quod malum videtur in oculis tuis, 2.Schem. 12.9. ut tu solus tamen conscius esses malefacti mei, ibidem vers. 12. [7] uxorem proximi adulterando, maritum gladio infidelium occidendo, populum Dei exponendo, illam ducendo, deniq; peccatis meis tamdiu indormiscendo. [8] id est, ut elucescat hac confessione mea & manifestum fit, quàm justè hoc nomine me reprehendas per prophetam tuum, & quàm sanctè judicia mihi denuncies ac denunciata exsequaris: hæc verba à singulari Davidis causa ad generalem thesin optimè Paulus accommodat, Roman. 3.4. [b] *Hebraicè, in loqui tuo.* [c] *Heb. in iudicare tuo.* 9 amplificatio confessionis de peccato à naturali labe & tota anteacta vita inde ab utero. quasi dicat, quid verò hæc tantùm maleficia confiterer coram Deo, & liberationem ab eo peterem? imò verò inde ab ortu meo reus sum primùm quidem peccati originalis, hoc versu; deinde etiam operum illius peccati habitantis in me, effectorum contra naturam, voluntatem, & legem tuam quam declarâsti mihi, sequente versu: à quibus omnibus peccatis mundari expeto per misericordiā tuam. Sic psalm. 119.67. & Cant. 1.6. [10] id est, iniquitatis & peccati reus sum in utero formatus & fotus: hæc enim non ad formam conceptus, formationis, & fotus; sed ad fœtus constitutionem pertinent. [11] id est, vera & syncera voluntate sequendi tui: nam voluntatis & cupiditatum sedes in scriptura renibus ferè tribuitur, nonnunquam præcordiis (nam, ait Tullius lib. 1. Tuscul. quæst. subter præcordia cupiditatem locavit Plato) ut sapientię & intelligentiæ sedes cordi: sic integritatem singularum animæ partium quam Deus imperat, opponit corruptioni suæ, quam superiori versu confessus est. [12] id est, aspergito me sanguine æterni illius sacrificii Christi quod figurabatur lege, Levit. 14.7. & Num. 19 18. synecdoche. [13] tertium membrum postulati primi, ut observatum est suprà ver. 3. [14] ego ipse exsultem, quem tu severissimè arteris tum cōscientia gravissimi peccati mei, tum horrore judiciorum quæ denuncias mihi. [15] iteratio postulati primùm de abolendo peccato, hoc vers. secundò de gratia Dei communicanda, cujus effecta sunt instauratio & confirmatio nostri, instrumentum verò communicatio spiritus: postremò de lætitia & pace in spiritu, ut observatum est suprà in vers. 3. Causa autem secunda vers. 15. exponitur. [d] *Hebraicè cor.* [16] à peccatis, quæ abjecturus & deleturus es. [17] id est, constantem, qui non dimoveatur in posterum ab obsequio tuo. [e] *Hebraicè in medio mei.* [f] *Heb. sanctitatu tua.* [18] i. quo ingenuè sentiam & prædicem me esse filium Dei, & in libertate spiritus ambulem: quamobrem idem spiritus adoptionis dicitur, Rom. 8.15. [19] secunda causa: proximorum ædificatio. [20] id est, suppliciis capitalibus, quæ ego ipse meis sceleribus sum promeritus. [g] *Heb. a sanguinibus.* [21] tertia causa; gloria Dei, promovenda duobus modis, prædicatione, hîc & sequente versu, & sanctificatione animi studiosóque obsequio, quo sistunt pii corpora sua hostiam vivam, sanctam, & acceptam Deo, Rom 12.1. 1. Pisb. 18. & 19 [22] id est, his beneficiis des materiam novam laudandi nominis tui: ut psalm. 40.4. [23] id est, non sunt animantium sacrificia in quibus conquiescit animus tuus; sed nostræ ipsorum hostiæ in Christo. [24] i. hoc unum est instar sacrificiorum omnium, imò longè superat. [25] i. accepta Deo, ut sequentia explicant. [26] i. velut comminutus & dejectus suæ infirmitatis & indignitatis conscientia.

3 [2] Gratiā fac mihi, ô Deus, secundùm benignitatem tuam; secundùm amplitudinem miserationū tuarum, dele defectiones meas.

4 *a* Multùm ablue me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me:

5 [3] Nam defectiones meas ego [4] agnosco, & peccatum meum [5] obversatur mihi jugiter.

6 [6] Tibi, tibi soli peccaveram, [7] & quod malum *videtur* in oculis tuis fecerā: *agnosco*, [8] ut justificeris *b* in sermonibus tuis, purus sis *c* quando tu judicas.

7 [9] En, [10] in iniquitate formatus sum, & in peccato fovit me mater mea.

8 En, [11] veritate delectaris in præcordiis; & in occulto sapientiam notam feceras mihi.

9 [12] Expiato me hyssopo, ut mundus sim; abluito me, ut præ nive albescam.

10 [13] Facito ut audiam gaudium & lętitiā, [14] exsultent ossa *quæ* contriveris.

11 [15] Absconde iratam faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

12 *d* [16] Animum mundum crea mihi Deus, & [17] spiritum firmum renova *e* intra me.

13 Ne abjicias me à facie tua, & spiritum *f* sanctum tuum ne recipias à me.

14 Redde mihi gaudium salutis tuæ, & [18] spiritu ingenuitatis sustentato me.

15 [19] Docebo defectores vias tuas, ut peccatores ad te convertantur.

16 Libera me [20] à *g* sanguine, ô Deus, Deus salutis meæ: [21] cāteat lingua mea justitiā tuam.

17 Domine [22] labia mea aperias, & os meum annunciabit laudem tuam.

18 Nam [23] non delectaris sacrificio; ut dē holocaustum non vis.

19 [24] Sacrificia [25] Dei *sunt* [26] spiritus fractus; animum fractum & cōtritum, ô Deus, [27] non spernis.

20 [28] Benefac pro bona voluntate tua Tzijoni, ædifica muros Jeruschalaimorum.

21 [29] Tunc delectaberis [30] sacrificiis justitię; holocausto, & prorsus consumendo: tunc *pii* offerent juvencos super altare tuum.

[27] i. æquissimo animo accipis: [28] altera pars psalmi, conclusio à petitione boni publici; cujus rationē David neglexerat, quū peccato suo provocaret Deum, & populum ejus gladio inimicorū exponeret: quod allegoricè cum labe murorum comparatur; quia fideles sunt lapides vivi in domo Dei, 1.Pet. 2.5. [29] altera pars conclusionis, votum de legitimis & acceptis Deo sacrificiis offerendis: quæ tunc quidem pro ritu ceremoniarum legalium offerebantur, nunc verò spiritu exhibentur in Christo. [30] vide psalm. 4.6.

PSALMUS LII.

David Doëgum accusatorem reprehendit scelerati facinoris, animi, & mendaciorum nomine: Dei judicia denunciat: Ecclesiæ gratulationem prædicat: & fide gloriatur se benignitate Dei fretum tandem aliquando in Ecclesia officia fidei præstiturum Deo.

1 MAgistro symphoniæ, [1] *ode* didascalica Davidis:

2 ‖ Quum veniens Doëg Adomæus nunciâsset Schauli, & dixisset ei; adivit David domum Achimeleci.

3 [2] Quid te jactas in malo, ô potens? [3] benignitas *Dei* fortis omni die *perdurat*.

4 Ærumnas excogitatas *a* depromis lingua tua; [4] similis *est* novaculæ acutæ, ô artifex doli.

5 Diligis malum potiùs quàm bonū; [5] mendacium quàm loqui justitiam, *diligis* vehementissimè.

6 [6] Dilexisti omnia verba *b* perniciosa, linguam dolosam.

7 Etiam *Deus* fortis [7] demoliturus est te in æternum; [8] abripiet te, & [9] avellet te à tentorio; eradicabítque te è terra viventium vehementissimè.

8 [10] Quod videntes justi, [11] reverebuntur; & de isto ridebunt, *dicentes*:

9 Ecce virum illum, qui non proposuerat Deum robur suum; sed cōfidebat amplitudini divitiarum suarum, roborabat se in substātia sua.

10 [12] Ego verò ut [13] oliva virens in domo Dei, confido benignitati Dei in seculum & sempiternum;

11 [14] Celebrabo te in seculum quòd feceris *ista*: [15] & exspectabo nomen tuum, quia bonus *es*, corā eis quos benignitate prosequeris.

[1] constat ex tribus partibus; reprehēsione & comminatione adversus Doëgum, usq; ad vers. 8. prædicatione lætitiæ quam pii percepturi sunt ex judicio Dei, ad 10. usque; ac postremò gloriatione fidei, quam animo præcipiebat David, quum nondum ex calamitatib. emersisset, duobus ultimis: occasio explicatur secundo versu. ‖ 1. *Sche.* 22.9. [2] prima pars; increpatio, continet primùm reprehensionem, tribus versibus; deinde verò denunciationem justi judicii Dei, vers. 6. & 7. Reprehēsionis loci sunt tres; pertinax maleficentia, hoc ℣. cogitatio, & sermo. ℣. 4. & 5. [3] amplificatio pervicaciæ qua utebatur Doëg, à comparatione personæ & consiliorum Dei. q.d. frustrà laboras, utcumque glorieris; nam neque tu Deum expugnare potes, utcumque potens sis; neque tua improbitas benignitatem Dei perrumpere. [a] *Heb. excogitas lingua tua.* [4] ita saucias & occidis linguâ, ut culter rasorius secat: similitudo elegans, qua exprobrat David occasionem stragis, de qua 1. Schem. 22.16. & sequentibus. [5] nam Schauli graviter conqueréti de servis suis, quasi conjurati cum Davide essent, assentans Doëg indicavit Achimelecum esse ex eorum numero. [6] comminationis causa parascevastica ad justitiam venturi judicii asserendam; quod multis similitudinibus exponitur, sequente versu. [b] *Heb. perniciei, linguam dolı.* [7] quamvis excelsè & firmè exstructus tibi videaris. [8] ut candentem prunam è medio tollunt artifices, ne damnum afferat; secunda metaphora. [9] id est, amovebit, & quasi paxillum reprobum te refiget Deus; ne amplius Schauli ministrare & ipsius domum adjuvare possis: tertia metaphora. [10] altera pars Psalmi, ut observatum est in ℣. 1. [11] i. reverenter Deum colent. [12] conclusio à gloriatione fidei, qua utitur David, ostendens se in mediis calamitatibus securum esse certa spe salutis suæ: cujus nomine pollicetur se omnia officia fidei exhibiturum Deo. [13] id est, florens & fructum præstantem proferens in Ecclesia, abs qua nunc exsulare cogor. [14] prius officium fidei; laudare Deum secundis rebus. [15] alterum officium fidei, sperare in Deo quum res adversæ obveniunt.

PSALMUS LIII.

Eodem est argumento cum Psalmo 14.

1 MAgistro symphoniæ [1] ad pneumaticum instrumentum, [2] *ode* didascalica Davidis.

[1] vide sup. 5.1 [2] vide suprà Psalm. 14. qui ut idē est argumento, ita etiam plurima ex parte cum hoc verbis consonat.

2 Dicit stultus cum animo suo, nō *est* Deus: corrumpunt, & abominādam perpetrāt iniquitatem, non *est* qui faciat bonum.

3 Deus è cælis prospectat super filios hominum; ut videat an sit ullus qui intelligat, qui requirat Deum.

4 Quicumque est, retrocessit, simul putidi facti sunt: non *est* qui faciat bonum, non *est* vel unus.

5 An non sibi sunt conscii qui dant operam iniquitati, quòd exedētes populum meum edunt panem; Deum non invocant?

6 Ibi expavescunt pavore, [3] *ubi* non *est* pavor: quia Deus [4] dissipat ossa *cujusq;* castra habentis *a* [5] contra te: [6] pudefacis, quia Deus spernit eos.

7 O si quis det è Tzijone *b* omnimodam salutem Jisraelis: reducente Jehova reducem turbam populi sui, exsultabit Jaākob, lętabitur Jisrael.

[3] i. ubi nulla apparet expavescendi causa. q.d. à Deo nihil metuūt, ab hominib⁹ metuuntur, & tamen suis terroribus & conscientiæ stimulis agitantur.
[4] i. penetrat & pertingit usque ad intimas illorum partes, & valētissimas diffringit.
[a] *Heb. tibi.*
[5] apostrophe ad populum Dei.
[6] eos qui populum Dei fuissent pudefacturi: ut Psalm. 14.
[b] *Heb. salutes.*

PSALMUS LIIII.

David à Ziphæis proditus Deum orat pro salute sua, & sceleratorum exitio: deinde promittit se accepto hoc beneficio amplius culturum & prædicaturum Deum.

1 MAgistro symphoniæ *a* fidium, [1] *ode* didascalica Davidis:

2 ‖ Quū venientes Ziphęi dixissent Schauli, an non David latitat apud nos?

3 [2] Deus propter nomen tuum serva me, & fortitudine tua causam meam age.

4 Deus audi orationem meam; aurem adverte ad sermones oris mei.

5 [3] Nam [4] exteri insurgunt in me, & violēti quærunt *b* vitam meam: non proponunt Deum sibi maximè.

6 [5] Ecce, Deus adjuvat me: Dominus [6] *est* inter eos qui sustentant vitam meam.

7 [7] Redde istud malum [8] observatoribus meis, [9] per veritatem tuam succide eos.

8 [10] *c* Liberaliter sacrificabo tibi; celebrabo nomen tuum Jehova, quia bonum est,

9 [11] Quia ab omni angustia liberat me, & inimicos meos [12] aspicit oculus meus.

[a] *Heb. in pulsationibus: ut Psalm. 4. 1.*
[1] i. ad documentum ecclesiæ proposita. Est autē generis *iuxtaxū*, constans ex duab. partibus; petitione, usque ad versum 8. & conclusione votiva, duobus ultimis: occasio verò indicatur secundo versu.
‖ 1. *Schem.* 23. 19.
[2] hujus precationis capita sunt duo; unum, pro salute supplicis, his duobus versibus; alterum, pro supplicio adversariorum, ver. 7. quibus precationis capitibus inter seruntur causæ. [3] prior causa precationis à persona adversariorum. [4] i. qui utcumque Jisraëlitæ sint secundùm carnem & professionem externam, operibus tamen ostendunt se à Deo, & à religione, & ab omni humanitate alienos esse; prout sequentia verba docent. [b] *Heb. animam: sic vers. proximè sequente.* [5] secunda precationis causa, fides Davidis præsentissima in veritatem promissionum Dei, quam deinde eventus ipse à Deo confirmavit. quum Schaul fuit per nuncium revocatus, 1. Schem 23. 27. [6] id est, adsistit mihi, & comitatui meo. [7] secundum precationis caput in adversarios. [8] id est, in omnes qui me observant ut malefaciant mihi. [9] id est, fidem & constantiam in præstandis promissionibus tuis, atque judiciis. [10] conclusio votiva agnoscendi Dei, & prædicandi beneficia ejus. [c] *Hebr. in liberalitate.* [11] prout hæc duo capita precatione continentur, sup. ver. 3. & 7. [12] id est, per nomen tuum ita confirmor, ut in eos intrepidè oculos meos configam & faciem opponam: sic inf. 59. 11.

PSALMUS LV.

David orta Abschalomi conspiratione, Deum orat pro salute sua & adversariorum ruina ac confusione: deinde seipsum de utriusq; rei eventu confirmat, partim à fide sua & experientia beneficiorum Dei; partim ab aliorum impietate & inhumanitate: postremò se & omnes suo exemplo consolatur.

1 MAgistro symphoniæ *a* fidium, [1] *ode* didascalica Davidis.

2 [2] Auribus percipe, ô Deus, orationem meam, & ne abscōdas te à deprecatione mea:

[a] *Heb. in pulsationibus: ut supra 4 & 54.*
[1] constat ex duabus partibus universè: prior est forma orationis quam habuit, quum à filio Abschalomo inita est conspiratio & primùm commota, usque ad vers. 16. posterior est doctrina prophetica quam ipse adhibuit ad consolationem suam & documentum ecclesiæ, ad finem usque. [2] oratio bipertita est: primùm enim agit de persona sua, usque ad vers. 10. deinde verò de persona inimicorum, usque ad 16. & utrique parti suas adjungit causas.

3 Attende ad me, & exaudi me; [3] plango in meditatione mea & perstrepo;

4 Propter vocem inimici, propter angorē improbi: quia avertunt in me iniquitatem, & *b* irati intestino odio prosequuntur me.

5 *c* Animus meus dolet in me, & terrores mortis accidunt mihi:

6 Timor & tremor invadit me, & obtegit me horror:

7 [4] Adeò ut dicam, *ô si* quis daret mihi alā velut columbæ; evolarē ubi habitare possem.

8 Ecce, quàm *d* longissimè evagarer, commoraturus in deserto, [5] vehementissimè.

9 Maturarem effugium mihi; [6] à vento *e* rapidissimo, à turbine.

10 7 *f* Perde, Domine, divide linguam eorum; [8] nam video violentiam & contentionē in civitate:

11 Interdiu & noctu circumdant eam *versantes* in muris ejus; iniquitásque & perversitas in medio ejus *sunt:*

12 Ærumnæ *sunt* in medio ejus, & non recedunt à platea ejus fraus & dolus.

13 [9] Non enim [10] inimicus probro afficit me, quod [11] ferrem; non osor meus adversum me se attollit, à quo me absconderem:

14 [12] Sed tu mortalis *g* par mihi, [13] dux meus & *h* familiaris meus,

15 Qui pariter dulce inibamus *i* consilium, in domum Dei ibamus cum frequentia.

16 [14] Aget exactorem mors *k* invadēs eos, descendent [15] *in* sepulcrum vivi: [16] nam mala *sunt* in cōmoratione ipsorum, in medio ipsorum.

17 Ego Deum inclamabo, & Jehova servabit me.

18 [17] Vespere & manè atq; meridie meditabor & perstrepā, donec audiverit vocē meā.

19 [18] Redemit *l* vitam meam ne belligerēt in me, *collocans* in pace: quando *multis copiis belligerabant,* [19] fuerunt penes me.

20 Audiet Deus fortis, & [20] contestabitur istos, [21] ut permanet in æternum, vehementissimè; quibus non *sunt* [22] mutationes, neque timent Deum:

21 *Quorum quisq;* extendit manus suas in *n* colētes pacem secum, [23] profanat fedus suum;

22 Cujus blāda sunt, *o* butyrina verba, dū bellum *insidet p* animo ejus: cujus molliora *quidem* verba oleo, sed [24] stricti gladii sunt.

23 [25] Rejice in Jehovam *quicquid* dat tibi, & ipse sustentabit te: non permittet unquam justo ut dimoveatur.

[3] causarū explicatio, quæ respiciūt partim ad mala quę inferebāt adversarii, ℣. sequent. partim ad humanam imbecillitatē ipsius, vers. 5. & sequentibus.
[b] *Hebr. in ira.*
[c] *Hebr. cor meum dolet in medio mei.*
[4] Amplificatio calamitatis ab optato hypothetico, quod sequentibus versib⁹ exornatur.
[d] *Heb. elongarem vagari.*
[5] vide sup. in Psalm. 3. 3.
[6] id est, à repentino hoc & vehementissimo motu.
[e] *Heb. profectionis, id est, quo omnia dispelluntur, & quasi proficiscuntur ipsius impetu.*
[7] secundum membrum orationis, imprecatio contra inimicos, figurata duobus judiciis; uno Dathanis & Abirami quos absorbuit terra, Num. 16. altero, priscorum qui turrim Babelis volebant exstruere. quasi dicat, extermina ipsos, aut consilia eorū pro sapientia tua.
[f] *Heb. absorpe.*
[8] causa imprecationis; primùm à communi improbitate quę indignissimè invalescebat in civitate sancta, duobus versibus sequentibus; deinde à singulari perfidia & ingrato Achithophelis animo tribus reliquis.
[9] confirmatio improbitatis publicæ quam modo dixit, à summo auctore & moderatore conspirationis: cujus indignum facinus exaggerat gravissima antithesi, hic & duobus sequentibus versibus. [10] id est, qui justas aut apertas inimicitias exercuisset contra me. [11] leniter & æquo animo. [12] apostrophe ad Achithophelem, indignitatem rei amplificans. [g] *Heb. secundum æstimationem mei, id est, apud me & apud omnes æstimatus quanti ego ipse,* 2. *Sche.* 16. 23. [13] id est, princeps consilii mei. [h] *Heb. notus meus.* [i] *Heb secretum.* [14] altera pars Psalmi prophetica, exponens improborum exitium & salutem bonorum: quæ duo per prolepsin posita hoc & sequente versu, post copiosiùs explicantur. Est autem Decipiet metaphoricè dictum, pro eo quod est Inopinantes opprimet, & fraudabit consiliis. [k] *Heb. super eos.* [15] vide suprà in 49. 15. [16] id est, tum pleni sunt ipsi, tum undique circumfluunt malitia & maleficiis. [17] amplificatio sui erga Deum officii à circumstantia temporis, formāque & assiduitate precum. quasi dicat, nunquam cessabo importunus esse: synecdoche. vide in Dani. 6. 11. [18] confirmatio superioris officii & perseverantiæ erga Deum ab anteacta experientia. [l] *Heb. animam meam.* [19] id est, dediti sunt mihi à Domino redemtore meo: ut Psalm. 18. [20] transitio ad priorem partem prolepseos, de qua sup. vers. 16. [21] id est, qui natura, consilio, judiciisque æternus est, & semper sui similis. [22] id est, qui nullo pacto ad bonam frugem revocari possunt: adeò obduruerunt in contemtu Dei: ita describit illos primùm ab obfirmata impietate, hoc vers. deinde ab inhumanitate, sequente vers. postremò à perversissima hypocrisi & vulpino animo, vers. 22. [m] *Heb. pacatos suos.* [23] i. frangit, quumprimùm videtur commodum. [o] *Heb. butyrina oris.* [p] *Heb. cordi: ut supra vers.* 5. [24] id est, lethalia verba: metaphora. [25] conclusio hortatoria, qua ostendit psalmista omnibus usum fidei, quæcumque eveniunt accepta ferentis Deo, & illius administrationi committentis; prout secura est piorum fides de promissione ejus, quæ continetur altera parte versus.

[26] accommodatio superioris theseos ad presentem causam; qua ostendit David se jam animo, per fidem præcipere ruinam adversariorum, & salutem suam. [27] i. in sepulcrum: periphrasis. q Heb *sanguinum & doli.*

24 [26] Tu itaque Deus, detrudes istos in [27] puteum corruptionis: homines *q* sanguinarii & dolosinō perducēt ad dimidium dies suos; ego verò confidam tibi.

PSALMUS LVI.

David à Schaulis persequutionibus veniens in Pelischthæorū manus, Deum orat pro salute sua fidei suæ & innocentiæ nomine, & pro adversariorū exitio: fidem suam in Deum prædicat: & ei laudem tribuit de acceptis promissionibus, quarū complementum exspectabat.

[1] hanc inscriptionem multis modis ab interpretibus acceptam esse constat: sed quia non meminimus alibi præfigi sacris cantionibus titulos (ut vocāt) allegoricos, & videtur incōmodum inscriptiones ipsis argumētis obscuriores adhibere: placuit magis has voces simpliciter interpretari, prout ad argumentum psalmi accommodatius visū est. Nam etsi primam vocem ferè columbam interpretati sunt; certum est tamē esse alteram quoque propriam & naturalē significationem ejusdem vocis, prout interpretati sumus, ut Tzephanjæ 3. 1. Sensus igitur est, hūc psalmum formā orationis esse omnibus piis traditā, quicumque procul à suis versantes injuriā ab exteris patiuntur; qua conditione erat David quum prehenderent eum Pelischthæi.

1 MAgistro symphoniæ, de *anima* [1] vim patiente à manipulo longinquorum, [2] insignis *ode* Davidis: ‖ quum prehenderent eū Pelischthæi Gathi.

2 [3] Gratiam fac mihi, Deus, nam [4] anhelus persequitur me mortalis; toto die oppugnator opprimit me.

3 *Nam* anhelant observatores mei toto die: quia [5] multi *sunt*, *è* sublimi [6] ptopugnatores *adsunto* mihi.

4 [7] *Qua* die timebo, ego in te confidam.

5 In Deo laudabo [8] verbum ejus; in Deo confidam, nō timebo: quid faciat [9] caro mihi?

6 [10] Toto die [11] rebus meis dolorem afferunt, contra me omnes cogitationes eorum ad malum *spectant*.

7 Conveniunt, delitescunt ipsi; vestigia mea observant, ut qui expetūt *a* vitam meam.

8 [12] Pro iniquitate parito eis, in ira populos dejice Deus.

9 *b* Tu vagationes meas in numerato habes: [13] pone *quamque* lacrymam meam in utre tuo; an non *essent c* in numerato tibi?

10 [14] Tunc revertentur inimici mei retrorsum, qua die clamabo; hoc scio, Deum *affore* mihi.

11 [15] In Deo laudabo verbum, in Jehova laudabo verbum.

12 In Deo confido, non timebo: quid faciat homo mihi?

13 [16] Mecum *erunt*, ô Deus, vota tua; persolvam gratiarum actiones tibi.

14 Nam eripis animam meam à morte, [17] an non pedes meos à lapsu *eriperes?* ut indefinēter ambulem coram Deo in luce hujus vitæ.

[1] ut psalm. 16. 1. Est autem ode ἐυκτικὴ καὶ ἐπιτευκτικὴ, constans ex duabus partibus, precationis & laudis, constructis ordine Amœbæo, & conclusione ætiologica, versu ultimo. ‖ *Schem.* 21. 11. [3] prima pars Odes pro gratia & salute à calamitatibus consequenda, cujus partes sunt precatio, duobus versibus; & laudatio, vers. 4. & 5. precationis membra duo; postulatum & causa. [4] tum Saul & administri ejus, à quibus fugiebat David, tum Pelischthæi, ad quos confugerat. [5] nempe inimici observantes me. [6] hunc locum licet vulgò aliter redditum, sic interpretamur, tum propter Hebraicam distinctionem, tum propter consequutionem verbi pugnare; quod in hac consequutione semper significat propugnare; oppugnare verò nunquam; ut rectè admonet Aben Hezra. [7] prædicatio fidei constantis omni tempore, quæ est sequentis laudationis argumentum. [8] id est, promissionem. quasi dicat, quamvis non illico exorem promissionis complementum: tamen peræquè in Deo gloriari possum, fretus promissionibus ejus. [9] id est, ullus homo; ut infrà vers. 12. & Jeschahjæ 31. 3. [10] secunda pars odes, imprecatio adversus hostes, quæ continetur ℣. 8. Circummunitur autem duabus causis: una est ab adversariorum improbitate, vers. 6. & 7. Secunda, à fiducia supplicis in benevolentiam & promissionē Dei. ℣. 9. & 10. [11] id est, res meas efficiunt molestas mihi. [a] *Heb. animam.* [12] i. facito ut ipsis laboriosa & ærumnosa sit sua iniquitas: nam istos labores, iniquitatis pœnas, modò parere dicitur Deus ut illorum auctor; modò improbus ipse, qui sibi sua improbitate generat malum: ut psal. 7. 15. sic accipitur idem verbum Micæ 6. 14. [b] *Heb. vagari meum.* [13] i. ne patiaris inaniter in terram decidere; humanitùs dictum. [c] *Heb. in numeratione tua.* [14] gloriosa fidei prædicatio, ut sup. ℣. 5. amplificata per congeriem. [15] i. non tantùm celebrabo verbis, sed etiam reipsa quemlibet voluntarium & legitimum cultum præstabo. [16] conclusio ætiologica superiorum: qua ostendit psaltes se hæc officia præstiturum meritò; quia pii è manu inimicorum suorum liberantur, ut sine metu serviant Deo cum sanctitate & justitia in ipsius conspectu, cunctos dies vitæ suæ, Luc. 1. 74. [17] confirmationis formula Hebræis frequens; ut Genes. 13. 9.

PSALMUS LVII.

David Schaulem fugiens, gratiam & salutem à Deo petit, fidem suam profitetur, exponit adversariorum improbitatem; & propter gloriam Dei judicia ejus confici postulat ad salutem suam, illorūmque exitium.

1 MAgistro symphoniæ; [1] ne perdas, Davidis ode insignis: quū fugeret metu Schaulis [2] in speluncam.

2 [3] Gratiam fac mihi, Deus, gratiam fac mihi, [4] nam ad te se recepit anima mea; & [5] ad umbram alarum tuarum me recepturus sum, donec transiverint ærumnæ.

3 Invocabo Deum excelsum, *Deum* fortem perficientem erga me.

4 Mittet è cælis ut servet me, afficiens eum probro qui me anhelus persequitur vehemētissimè: Mittet Deus benignitatem suam, & veritatem suam.

5 [6] *a* Ego inter [7] immanes leones *sum*, jaceo *inter* [8] incendiarios; *inter b* homines, quorum dētes hastæ & sagittæ *sunt*, & quorum lingua *est* gladius acutus.

6 [9] Exaltare supra cælos, ô Deus, super totam terram gloriâ tuâ.

7 [10] Rete aptaverant gressibus meis, [11] curvaverat animam meam; *quam* foderant ante me fossam, [12] cadunt in eam vehementissimè.

8 [13] Erecto *c* animo meo, ô Deus; erecto animo meo, canam & psallam, *dicens*:

9 [14] ‖ Evigila [15] gloria mea: evigila nablium & cithara; [16] expergefaciam *inde ab* aurora;

10 Celebrabo te in populis Domine, psallam te in nationibus;

11 Magnam *esse* usque ad cælos benignitatem tuam, & ad superiores usque nubes veritatem tuam.

12 [17] Exaltare supra cælos, ô Deus; super totam terram gloriâ tuâ.

[1] His verbis summa petitionis exponitur quę psalmis hoc modo inscriptis continetur: hoc est, genus psalmi est ἐυκτικὸν, sive (ut ita loquamur) deprecatoriū mortis & perditionis, quæ tūc temporis Davidi imminere videbatur: sic etiam psalmis sequentibus.

[2] quæ erat in deserto Hengedi, 1. Schemu. 24. Sunt autem hujus odes partes in universum duæ; petitio, ℣. 2. & petitionis argumenta, quibus suo loco subjicitur Amœbæus versus summum petitionis finē explicans, ℣. 6. & ultimo.

[3] petitio vehemētissima, qua ostendit David fontē liberationum & salutis nostræ.

[4] primum petitionis argumentum à fide in Deum, hoc vers. & oratione fidei, versu sequente; ex quibus oritur certa illa prædicatio venturæ liberationis suæ, & judicii in adversarios, vers. 4. [5] id est, & nunc confido, & semper confidam: metaphora à pullis sub matre delitescentibus donec milvus transiverit. [6] exaggeratio petitionis ab immanitate periculi quo circumcludebatur David: quamobrem cruentos adversariorum animos, consilia, & conatus elegantissimis comparationibus explicat. [a] *Heb. anima mea: ut Num.* 23. 14. [7] Schaulem, & copias ejus furentes adversus Davidem. [8] id est, ardeliones aulicos, qui regis animum irritabāt inflammabāntq; mendaciis: ut ipse apud Schaulem expostulat, 1. Schemuel. 24. [b] *Heb. filios hominū.* [9] versus Amœbæus, exponens summum petitionis finem, nimirum gloriam Dei conjunctam salute supplicis. [10] secundū argumentum petitionis à fraude, vi, & improbitate adversariorum; ad aquas respiciens David ruinam illorum prædicat. Sunt autem omnes hæ descriptiones allegoricæ, ut alibi sæpè. [11] Schaul cum suis, quasi dicat, me jam retibus ita constrinxerat, ut viderer mox corruiturus esse. [12] id est, ipsi justo Dei judicio impelluntur, eò quò putabant me ruiturum præcipitem: sic psal. 7. sub finem. [13] tertium petitionis argumentum à summo fine, qui est gloria Dei & illius prædicatio. Erectum autem animum vocat per antithesin, quem Deus restituit è laqueis quorum violentia se incurvatum fuisse confessus est David, superiore versu. [c] *Heb. corde.* [14] forma laudationis continens exordium prosopopœeticum hoc ℣. propositionem, sequente; & confirmationem, ℣. 11. ‖ *Psalm.* 108. 2. [15] ut suprà 16. 9. [16] id est, adeò cantu meo personabit orbis, ut populos excitem, quos nominat seq. vers. [17] versus Amœbæus, ut sup. ℣. 6.

PSALMUS LVIII.

David aulicos innocētiam ipsius apud Schaulē nefariè traducentes increpat injustitiæ, improbitatis, & pertinaciæ nomine: gravissima Dei judicia imprecatur illis, venturaq; cōfirmat: ac postremò piorum lætitiam, pacem, & salutem conjunctam gloria Dei prædicat.

1 MAgistro symphoniæ, [1] ne perdas; Davidis [2] *ode* insignis.

2 [3] An re vera, [4] ô manipule, justitiam lo-

[1] ut suprà psal. 57.

[2] hujus odes scopus est ἐυκτικὸς, ubi deprecatur David periculum quod sibi à Schaule & asseclis ejus impendere videbatur. Partes sunt tres; prima est reprehensio & objurgatio adversariorum, usq; ad versum 7. secunda, imprecatio contra viros illos præfractos & obfirmatos in sua improbitate, usq; ad versum 10. tertia, conclusio à fine judiciorum Dei, tribus ℣. ult. [3] objurgationis adversariorum loci sunt duo; prior est infitiatio. hoc ℣. qua ipsorum conscientiā appellans David negat inesse boni quidquam illorum animis; posterior, affirmatio & explicatio malæ illorum mentis, consilii & facti, vers. seq. [4] i. aulicorum cœtus in Davidem conspirans: qui quum Schauli à consiliis essent, justum, æquum, & bonum procurare debuerant.

quimini?

[5] transitio ad alterá objurgationis partem per correctionem.
[a] Heb. corde.
[6] i. nullam rectis(cuj[9] mentionem fecerat superiore ✠.) rationem habetis; sed omnia libratis atque ponderatis ad usum violentiæ vestræ.
[7] amplificatio malitiæ & improbitatis quam superiore ✠. exprobravit, primùm à naturali & ingenita illorum corruptione, quę posita est in alienatione & aberratione à Deo, hoc ✠. deinde ab obstinato illorum studio se ipsos confirmandi in malo & avertédi à bono, duobus sequent.
[8] allegorica

quimini? quę recta sũt judicatis, filii hominis?
3 [5] Quin etiam ex *a* animo iniquitates operamini; in hac terra violentiam manuum vestrarum [6] appenditis.
4 [7] Abalienant se improbi inde à vulva, aberrant inde ab utero loquentes mendacium.
5 [8] Venenum *est* illis *b* simile veneno serpentis, [9] sicuti aspidis [10] surdæ obthurantis aurem suam,
6 Quæ non auscultat voci [11] mussitantium; utentis incantationibus peritissimi.
7 [12] O Deus, [13] destrue dentes eorum in ore ipsorum; molares juvenum leonũ demolire Jehova.
8 [14] Liquefiant sicut aqua, *c* indesinenter abeant; [15] intentantis sagittas suas, [16] tamquam in spicas abeant *sagittæ*.
9 [17] Sicut limax [18] liquescens abeat *quisque*; [19] *ut* abortus mulieris, *ut qui* non viderunt solem.
10 [20] Quum [21] nondum *d* sentientur spinæ vestræ, [22] *spinæ* cynosbati: [23] tam redivivam, quàm adustam procellet *e* quamque.
11 [24] Lætabitur justus, quum viderit ultionẽ; [25] pedes suos lavabit in sanguine improbi.
12 Dicétq; homo, utique *est* fructus justo; utique est Deus, *est f* judex in terra.

improbitatis obfirmatæ descriptio, ut Deut. 32. 33. [b] *Heb. secundùm similitudinem venen. &c.* [9] hoc est, quorum mala sunt incurabilia, prætterquàm si confestim partes contractæ amputentur, ut loquitur Plinius libro 8. cap. 23. [10] i. callidè agentis adversus incantamenta, ut sequentia exponunt: nam aurem utramque ab ea obthurari, alteram in terram defigendo, alteram extrema sui parte contegendo, atque occludendo, testes sunt in hunc locum Hieronymus, Augustinus, Cassiodorus, & alii. [11] i. carmina sua submissè enunciantium ad incantandum eam; quod studium carminum ne quis hoc loco à Davide comprobari putet, ipsis interdicti verbis disertè utitur quæ posuit Deus Deut. 18. 11 Nam fascinatores isti Hebræa appellatione nominantur cõsociantes societatem, quia diaboli societatẽ ad artes suas adhibẽt. [12] secunda pars psalmi: imprecatio, ut observatum est in ✠. 1. quæ tota allegoriis describitur. [13] i. omnia quibus offendunt media illis adime; sive illis cominùs offendant, hoc ✠. & initio sequentis; sive eminus, ut in fine sequentis vers. ponitur: primus imprecationis locus. [14] dentibus nimirum comminuti, ut superiore vers. [c] *Heb. abeant sibi, ut Gen. 11. 33.* [15] id est, qui semper comparatus est & instructus armis ad jaculandum cõtra rectos corde, ut psal. 11. 2. [16] id est, inepta ad nocendum & irrita efficiantur tela eorum, perinde atq; si spicas tritici adhiberet spiculorum loco: verbum enim Hebræũ, quod hac conjugatione hîc tantùm legitur, ita accipimus, referentes ad conjugatam vocem quæ legitur Deut. 23. 25. [17] alter imprecationis locus in personas ipsas, duobus versibus. [18] quo tempore nimirum è concha egreditur; tum enim hebetescit; exspirátq; detracta testa, ut docet Aristoteles libro quinto de historia animalium, cap. 32. [19] vide Ijobi 3. 15. [20] Conclusio prophetica, tum judiciorum Dei adversus improbos, hoc versu, tum rerum consequentium, nimirum lætitiæ & pacis per spiritum ad Ecclesiam Dei ex judiciis ejus perventuræ, duobus sequentibus. [21] i. statim à principio, antequam potueritis nocere graviter: apostrophe ad improbos. [d] *Heb. sentient: impersonaliter.* [22] i. summè aculeatæ & noxiæ. quasi dicat, antequam à vobis experiantur mala. [23] i. omnes omnino inde à principio, quum in malitia sua quasi vernare inceperint. Nam vernante primùm cynosbato aliæ spinæ sunt redivivæ, aliæ exsuccæ aridæque. Sic ab enumeratione sublaturus omnia dicitur Dominus. [e] *Heb. eum.* [24] alterum membrum conclusionis de lætitia, salute & pace ecclesiæ, ac prædicatione majestatis & gloriæ Dei. [25] i. proculcabit eos & triumphabit victor in Christo: hyperbole. vide Malcaci ultimo, de argumento hujus & sequentis versus. [f] *Heb. judices; ut Jehoschu. 24. 19.*

PSALMUS LIX.

David ab administris Schaulis circumventus, liberationem à Deo petit, tum suæ fidei & innocentiæ, tum improbitatis adversariorum nomine; quorum improbitate descripta, illis imprecatur quod ad gloriam Dei futurum erat, & se Dei laudes grato animo prædicaturum profitetur.

[1] ut supr. psal. 57. 1.
[2] ode est ἀπευκτική, qua deprecatur David imminẽs sibi à Schaule malum: constat autem ex tribus partibus; propositione summa

1 MAgistro symphoniæ, [1] ne perdas, Davidis [2] ode insignis; ‖ quum misisset Schaul qui observârũt domum illius, ut morte afficerent illum.
2 [3] Libera me ab inimicis meis, Deus mi; supra erigentes se contra me extolle me.
3 Libera me ab iis qui operam dant iniquitati, & ab hominibus sanguinariis serva me.

postulati sui, vers. 2. & 3. narratione causarum postulati, quibus subinde petitio interseritur pro se & contra adversarios, usque ad versum 17. & conclusione eucharistica, duobus ultimis. ‖ 1. *Schemuel.* 19. 11. [3] petitio duobus versibus, ut modò dictum est.

4 [4] Nam ecce, insidiantur *a* vitę meę, conveniunt contra me robusti; nulla defectione mea, nullóque peccato meo, Jehova.
5 Nulla iniquitate *mea* cõcurrunt & comparant se: [5] evigila *venturus* obviam mihi, & respice.
6 [6] Tu ergo Jehova, [7] Deus exercituum, Deus Jisraëlis, expergiscere [8] ad visitandum omnes [9] gentes istas: ne gratiam facias ullis [10] perfidè agentibus iniquitatem summè.
7 [11] Revertuntur vespere, *b* [12] ganniunt ut canis; & circumdant civitatem.
8 Ecce, [13] eructant ore suo, gladios [14] *adhibent* ad labia sua; nam [15] quis audit? *inquiunt*.
9 [16] At tu Jehova ridebis eos; subsannabis omnes istas gentes.
10 [17] Robur obtinente illo, te observabo; nam Deus *est* editus locus meus.
11 Deus benignitatis meæ præveniet me: Deus faciet [18] ut aspiciam observatores meos:
12 [19] Ne occidas eos, ut non obliviscantur *c* populares mei: exagita eos virtute tua, & dejice eos, clypeus noster Domine.
13 [20] Peccatum oris sui, verbum labiorum suorum, quando fuerint deprehẽsi in superbia sua; tum [21] præ exsecratione, tum præ macie enarrent.
14 [22] Consume æstu, consume, donec non sint *amplius*; ut sciant Deum summè dominari in Jahakobo, usque ad fines terræ.
15 [23] Quum revertuntur vespere, ganniant ut canis; & circumdent civitatem,
16 Seipsos exagitent [24] ad comedendum, [25] quum non fuerint saturati, tum cogantur pernoctare.
17 [26] Ego verò canam robur tuum, & cantabo in matutinum quodque benignitatem tuam; te fuisse locum editum mihi & perfugium *quo* die *fuit* angustia mihi.
18 [27] O robur meum, tibi psallam; Deum esse locum editum meum, Deum benignitatis meæ.

[4] narratio, sive causarum explicatio ex quibus liberationem petebat David: sunt autem duæ; una à persona supplicis propter innocentiam ipsius, his duobus versib⁹; altera à persona adversariorum sequent.
[a] Hebr *animæ meæ.*
[5] humanitus dictum, id est, demonstra potentiam tuam, ut qui evigilat, respicit, &c.
cõclusio prioris ætiologiæ à precatione.
[6] transitio ad posteriorem ætiologiam, quasi continuata precatione, per imprecationem in adversarios.
[7] i. potentia instructissime, & federe conjunctissime.
[8] vide Genes. 21. 1.
[9] id est, copias Schaulis, quæ eodem animo Davidem persequebantur, quo gentes alienæ à populo Dei facturæ fuissent.
[10] id est, qui Deum cultu & Davidem honore prosequi simulantes, perfidè ea perpetrabant quæ sequentibus

versibus duobus exegeticè describuntur. [11] i. discursant, ut sup. vers. 5. metalepsis. [b] *Heb. perstrepunt.* [12] id est, frendunt inter se, & se ipsos ad lacerandum me comparant. [13] i. evomunt & profundunt inter se sermones nefarios. [14] id est, præter minas etiam arma capiunt ed efficiendos conatus suos. [15] verba scilicet, aut conatus percipit: synecd. frequens, sive (ut Donatus vocat) metalepsis, [16] regressio ad imprecationem, quæ est inde à vers. 12. ad eam autem transitur primùm per affirmationem antithetam, id est, ex adverso respondentem impiæ inimicorum confidentiæ, hoc modo: Quis audit? inquiunt, at tu non tantùm audis, verùm etiam audita & perspecta rides, hoc versu: deinde per confirmationem fidei suæ & exspectationis suæ in Deo, duobus sequentibus. vide Psal. 2. 4. simile. [17] i. tantisper dum Schaul potitur rerum. [18] vide sup. in 54 9. [19] illico aut eodẽ momento; ut ratio proximè sequens, & antitheta imprecatio ostẽdũt: sic alludit hac imprecatione ad sententiã quã Deus in Kajinum tulit, Gen. 4. 11. & 12. c *Heb. populus meus: Syllepsis.* [20] i. invitis, ut Kajino, extorqueatur confessio nequitiæ suæ præ horrore & gravitate judiciorum tuorum, quandoquidem sponte nolunt resipiscere [21] qua persequeris eos usque ad maciem, & quidem tantam, ut corpora eorum cõtabescentia doceant eos confessionem peccati sui. [22] tandem scilicet, postquam exagitaveris, dejeceris, emaciaveris, & confessionem invitis expresseris. [23] summa repetitio imprecationis, posito versu Amœbæo, qui idem est cum versu 7. [24] id est in quærendo cibo. [25] i. frustrà quærant cibum illi, & jejuni indormire cõpellantur. [26] Conclusio εὐχαριστική, ut dictum est sup. in vers. 1. [27] antitheton versui 10. supra.

PSALMUS LX.

David Syrorum exercitu cæso Deum contra Edomæos implorat, de prioribus Judæorum calamitatibus expostulans: & promissis Dei, operibúsq; expensis, ac fide confirmata, exercitum ad strenuè agendum hortatur fretum promissionibus Dei.

1 MAgistro symphoniæ, [1] in hexachordis [2] testimonii, [3] *ode* insignis Davidis, ad docendum:
2 ‖ Quum certaret contra Syros *a* Mesopotamienses, & contra ‖ Syros Tzobæ; & [4] reversus

[1] vide supra 46. 1.
[2] i. Sacerdotũ proximè arcam testimonii in templo Dei subsistẽtium.

[3] ode est εὐκτική, constans ex tribus partibus: expostulatione, à vers. 5. usque ad 7. petitione, à vers. 7. ad 14. & conclusione hortatoria vers. ultim. ‖ 2. *Schem.* 8. 13. a *Heb. duorum fluviorum: vide Genes.* 24. 10. ‖ 1. *Chron.* 18. 12. [4] à cæde Syrorum, 2. Schem. 8. 13.

versus Joab percussisset Edomæos in valle Salis [5] duodecies mille.

3 [6] O Deus [7] rejeceras nos, disruperas nos, iratus fueras, [8] restitue *te* nobis.

4 [9] Commoveras terrā, [10] diffregeras eam; cura fragmenta ejus, nam [11] vacillat.

5 Feceras ut *b* sentiret populus tuus *rem* duram, [12] dederas bibendum nobis *tamquam* vinum horrorem.

6 [13] Dedisti timentibus te vexillum, *c* quo utantur; [14] propter veritatem potentissimè:

7 [15] Ut liberentur dilecti tui; serva dexterâ tuâ, & exaudi me.

8 Deus loquutus est per sanctitatem suam, [16] exsultabo: *d* in partem obtineo [17] Schecemum, & convallem Succotharum metior:

9 Meus Gilliad, & meus Menasche, Ephrajimque, [18] robur capitis mei; [19] Jehuda legislator meus.

10 [20] Moab *e* pollubrum meum; supra Edomæum [21] projiciam calceum meum: cōtra me, [22] Palæstina, clangentem age.

11 [23] Quis deduceret me *in* civitatē munitam? quis duceret me Edomæam usque?

12 An non tu, Deus, rejeceras nos; ut non procederes, Deus, inter exercitus nostros?

13 Cedò nobis auxilium *tuum* ab *f* hoste: alioqui vanitas *est g* auxiliatio humana.

14 [24] In Deo faciamus *h* strenuè, & ipse cōculcabit hostes nostros.

[5] postquam Abischai frater Joabi prima acie adducta percussisset Edomæorum sex millia: quam victoriā Joab persequut[9] duodecim millia occidit, qui hic numerātur. Ex his enim numeris collectis assurgit numerus octodecim millium, qui illis locis recensetur. [6] propositio summa totī[9] psalmi continens expostulationem & petitionem, duobus ℣. è quibus expostulatio copiosiùs deinde ponitur, usq; ad ℣. 7. petitio verò seq. [7] i. defensionem nostri, exponēs nos voluntati inimicorum: vide totum librum Judic. & 1. Schem. [8] defensorem, qui subduxisti te. [9] i. populum tuum externis bellis exagitaveras. [10] i. seditionibus & civilibus discordiis divisum inter se populum vexaveras, ut docet historia 2. Schem. a primo capite ad 4. [11] i. nutat, & mox ruitura videtur antè acceptarum calamitatum nomine. [b] *Heb. videret: synecdoche.* [12] i. tremore nos inebriaveras. [13] id est, populum tuum quem antè afflixeras, tum luce promissionum tuarum, tum etiam opere, victoria hac recente contra Syros edita ducendum recepisti, quasi præeunte vexillo tuo: sic à re præsente occasionem sumens expostulationem terminat, ut ad petitionem porrò beneficiendi commodiùs transeatur. [c] *Heb. ad vexillandum.* [14] i promissionum tuarum constantiam & fidem. [15] altera pars psalmi, petitio, quæ prolepticè hoc vers. posita in sequentibus confirmatur, usq; ad ℣. 13. deinde repetitur eodem versu. sunt autem istius petitionis argumenta tria; primum est à persona eorum quibus exoptatur salus, hoc versu; secundum, à promissione Dei, tribus sequentibus; tertium, ab omnipotentia ejus, qua sola promissiones præstari possunt, vers. 11. & 2. sequentib. [16] i. triumphaturus sum de hostibus meis in populo meo: quamobrem primùm populum suum recenset gloriosè. duobus ℣. deinde victoriam sibi pollicetur. [d] *Hebr. partior. psalm.* 108. 8. [17] cis Jardenem, ut convallis Succotharum est trans Jardenem sita. [18] id est, potentia regni mei est utraque hæc tribus ex Josepho orta: attingit enim metaphoram à cornutis animantibus, qua usus est Mosche benedicens Menaschi & Ephrajimo, Deut. 33. 17. [19] i. jus administrationis & auctoritatem obtinens in populo Dei, prout perfectissimè completū est in Christo quem olim adumbrabant typi: sic alludit ad prophetiam Gen. 49 10. [20] i. adeò despectus & abjectus est mihi, ut eum liberè diffringam quasi testam; & si quos voluero servare, ad sordidissima ministeria cogam: vide 1. Schem. 8. 2. [e] *Heb. olla lotionis meæ* [21] i. audaciter conculcabo: Synecdoche. [22] apostrophe ironica: qua exprobrat David antiquam Pelischthæorum insolentiam, qui contra Jisraelitas inde à temporibus Schimschonis ferociverant: vide Judic. 16. & 1. Schem. 4. & 28. sic etiam Jeschah. 15. [23] nimirum alius præter Deum, qui promisit, & solus est omnipotens ad hæc præstanda? sic accipiendum esse demonstrat versus sequens. [f] *vel angustia.* [g] *Hebr. salus, ut accipitur. 2. Sche.* 10. 18. [24] conclusio hortatoria ad exercitum, quasi jam conclamatis armis in procinctu esset ad conserendum manu cum hoste: ut loquitur Joab 1. Chron. 19. 13. [h] *Heb. virtutem.*

PSALMUS LXI.

David Rex in extremam regionem pulsus auxilium Dei implorat antè acceptorū beneficiorum nomine, regnum Christi promoveri & ampliari petit, deinde gratum animum pollicetur Deo.

1 MAgistro symphonię *a* fidium, [1] *ode* Davidis.

2 [2] Audi, Deus, clamorem meum; attēde orationi meæ.

3 [3] Ab extremitate terræ te inclamo, quū obruitur *b* animus meus: [4] in rupem *quæ* sit editior me deducito me:

4 [5] Nam fuisti receptus mihi, turris robusta *c* adversus inimicum.

[a] *He. in pulsatione fidium.* [1] ode est ἐυκπικὴ, ex tribus partibus cōstās; petitione singulari pro persona supplicis; usq; ad ℣. 6. petitione publica pro Christo & regno ipsi[9] à Davide adumbrato, usq; ad vers. 9. & conclusione votiva, ℣. 9. videtur autem hujus odes occasionem dedisse Davidis fuga à conspiratione Abschalomi, 2. Sche. 15. & 16. [2] prioris petitionis exordium, quæ summatim proponitur ℣. 3. [3] nam trajecto Jardene fugerat Machanajima ad fines Jisraelis, 2. Sche. 17. 24. [b] *Heb. cor.* [4] id est, evehito me in tutum, unde inimicos possim despicere. [5] ἀπολογία petitionis ab antecedente experientia. [c] *Heb. à facie inimici.*

5 [6] Commorabor in tentorio tuo *per* secula: [7] recipiam me in occultum alarum tuarum maximè.

6 [8] Cùm tu, Deus, auscultaveris votis meis, dederis hęreditatem *suam* reverētibus nomen tuum:

7 [9] Dies diebus regis superaddito, anni ejus *sint* ut *d* multarum generationum.

8 Maneat in seculum coram Deo; [10] benignitatē & fidem præpara *quæ* custodiant eū.

9 [11] Sic psallam nomini tuo in perpetuum, rependendo vota mea *e* quotidiè.

[6] brevis conclusio petitionis, à voto fidei atque obsequii. [7] vide Ruth. 2. 12. [8] altera pars, petitio publica comprehensa vers. 7. & 8. postquā argumentum illius petitionis ab antecedentibus beneficiis Dei erga suos expositum est, hoc vers. q. d. hæc duo pignora de regno Christi jam nobis data sunt, nimirum exauditio precum, & hæreditas: quamobrem perge benefacere in Christo, &c. [9] i. largire vitam æternam & benedictionum æternitatem per Christum, regnúmque ejus in sempiternum continua: ut sequens vers. explicat: primum petitionis caput. [d] *Heb. generationis & generationis.* [10] hoc est, effice ut regnum sit justissimum, & his duabus rebus instructissimum, quæ pertinent ad officium regis, Prover. 20. 28 secundum petitionis caput. [11] conclusio votiva, ut dictum est in vers. 1. [e] *Heb. die die.*

PSALMUS LXII.

David oppressus fiduciam suam in Deum prædicat, officiúmq; Dei erga se: inimicos reprehendit: se ipsum ecclesiámq; exēplo suo confirmat: & omnes à fiducia rerum vanarū revocat ad Deum, & confirmat auctoritate verbi ejus.

1 MAgistro symphoniæ [1] in Jeduthune, [2] psalmus Davidis.

2 [3] Tantummodò in Deo *a* conquiescit anima mea: ab eo salus mea *est*.

3 Tantummodò ipse rupes mea *est* & salus mea; locus editus meus, non dimovebor *motione* [4] magna.

4 [5] Quousq; machinabimini ærumnas [6] in virum? [7] occidemini vos omnes, *eritis* similes muro pando, maceriæ impulsæ.

5 Tantūmodò de [8] excellentia ejus consilia ineunt depellendi *eum*, delectātur mendacio: ore suo benedicunt, *b* intra se verò maledicunt vehementissimè.

6 [9] Tantummodò in Deo conquiesce anima mea; nam ab eo *est* expectatio mea.

7 [10] Tantummodò ipse rupes mea *est* & salus mea: locus meus editus, non dimovebor.

8 In Deo *est* salus mea & gloria mea; rupes *c* robusta mea, receptus meus *est* in Deo.

9 [11] Confidite ei omni tempore, ô populi, effundite coram eo *d* animum vestrum: Deus receptui nobis *est* maximè.

10 [12] Tantummodò vanitas *sunt* nati plebeio homine, mendacium *sunt* nati præstante viro: [13] lancibus illi simul impositi, ascensuri *essent* supra vanitatem.

11 [14] Ne cōfidatis oppressioni, & rapina ne evanescatis; opulentia si abundet, ne apponatis animum.

12 [15] Semel loquutus est Deus, [16] bis idem audivi; robur esse Dei,

13 Et tuam *esse* Domine benignitatem, te repensurum cuique secundùm opus suum.

[1] vide psal. 39. 1. [2] psalmus est διδασκαλικὸς, ex quatuor partibus constans; Exordio, vers. 2. & 3. reprehensione, ℣. 4. & 5. doctrina, à ℣. 6. ad 12. & cōfirmatione doctrinæ, duobus ultimis. [3] exordiū ex abrupto, continens propositionē fiduciē; de qua gloriatur David adversus omnes difficultates, quasi repētè emergens ex illarum violentia: nam hic psalm[9] videtur conscript[9], quo tempore Davidē per emissarios suos persequebatur Schaul. [a] *Heb. silens est: synecdoche.* [4] i. qua planè corruam, ut 1. Cor. 10. 13. [5] reprehensio administrorū nequitiæ Schaulis per apostrophen, quæ simplice narratione illustratur sequente versu. [6] i. in me: enallage personæ. [7] id est, livore & nequitia vestra ipsorum consumemini; ut murus pandus atque dissiliens sua ipsius mole corruit, aut nullo negotio dejicitur. sic accipiendum esse comparatio ostendit. simile vide Jeschah. 30. 13. [8] scilicet viri Davidis: de hac autem excellentia vide 1. Schem. 18. [b] *Heb. in medio sui.* [9] tertia pars, continens duo documentorum genera; unum ad pios pertinens, ut in fide pergant; alterum ad improbos, ut à prava confidentia avocentur. Documenta fidei duorum sunt generum; unum singulare ad Davidem ipsum pertinens, tribus ℣. alterum commune totius ecclesiæ à Davidis exemplo, vers. 9. [10] vide vers. 2. & 3. nam hi duo versus Amœbæi sunt. [c] *Heb. roboris mei.* [11] soli nimirum, ac non ulli homini, ℣. seq. [d] *Heb. cor: sic infr.* ℣. 11. [12] ἀπολογία cur non sit in ullo homine fiducia collocanda: quæ docet manifestò in superiore ℣. hanc orationem antithetam desiderari, non esse fidendum homini: cujusmodi ἀπολογίαι multa in scriptura exstant. [13] i. si ex æquo librari possent, invenirentur omnes homines nihilò leviores. Est autem in vocibus Hebraicis synchysis poëtica, quam evidentiæ causa suo ordine reposuimus. [14] secundum genus documentorum ad improbos Schaulis administros pertinens & ad omnes universè, ne animi illorum in varia hujus mundi studia traducti, diffluant. [15] Confirmatio superiorum documentorum ab auctoritate verbi Dei; qua Deus proponitur nobis potens, misericors, & justus ad ea perficienda quæ supra dicta sunt. [16] hoc est, sæpiùs docuit me & confirmavit Deus.

PSAL-

PSALMUS LXIII.

David desiderium suum revisendæ gloriæ aspectabilis Dei in Ecclesia exponit, & expostulat cum Deo: seipsum præsente Dei gratia consolatur, & inimicorum suorum exitium prædicat ac lætitiam suam.

*Psalmus est generis mixti, ἐνωτικὸς καὶ διδασκαλικὸς, constans ex tribus partibus; petitione ardentissima, usque ad vers. 7. narratione auxilii divini quod jam tum cum animo suo sentiebat David, inde ad vers. 10. & prophetia seu prædicatione gloriosa rerũ eventurarũ ipsi & adversariis, ad finẽ usq;.

1 PSalmus[1] Davidis, quum esset[2] in deserto Jehudæ.

2 [3] O Deus, *Deus* fortis meus es, tempestivè requiro te;[4] sitiens est tui anima mea, arescit ad te *spectans* caro mea,[5] in terra sicca & [6] fessa sine aquis:

3 [7] Ad videndũ [8] robur tuum & [9] gloriam tuam,[10] sicut *a* in loco sancto videbam te:

4 (Nam benignitas tua melior est vita) [11] *ut* labia mea laudent te.

5 Sic benedicam tibi in vita mea, in nomine tuo[12] attollam manus meas:

6 Quasi adipe & pinguedine saturabitur anima mea, & labiis *b* canoris laudabit *te* os meum.

7 [13] Quum recordor tui [14] super strata mea, [15] in vigiliis meditor de te:

8 Te fuisse summo auxilio mihi, ita ut[16] in umbra alarum tuarum canerem:

9 *Quum c* adhærescens anima mea sequitur te, sustentat me dextera tua.

10 [17] Quamobrem isti *qui d* vastationem quærunt animæ meæ, [18] pervenient ad imas partes terræ.

11 [19] Facient ut diffluat eorum quisq; *e* per gladium,[20] portio vulpium futuri sunt.

12 [21] Rex verò ipse lætabitur in Deo, gloriabitur[22] quisquis jurat per eum, quum[23] obturabitur os loquentium mendacium.

[1] Psalmus est ejusdem generis cum superiore, constans petitione, usque ad versum 8. & doctrina prophetica evẽtus, ad finem usque.
[2] petitio liberationis & salutis, duobus versibus continetur: deinde verò subjicitur illius amplificatio à persona, vi, fraude, & conatibus inimicorum, usque ad versum 8. [3] id est, quem affert mihi inimicus.

4 [4] Qui exacuunt sicut gladium linguam suam; intentant *ut* sagittam suam, verbum [5] amarulentum,

5 Jaculis petendo ex latebris [6] integrum; repentè jaculis petunt eum, [7] neque timent:

6 [8] Confirmant sibi rem malam: narrant de abscondendis laqueis;[9] dicunt, Quis videret[10] illos?

7 Perscrutantur iniquitates; [11] conficimur *a* iis quę callidissimè sunt perscrutati: adeò intimum[12] viri & cor profundum *est*.

8 [13] Sed ubi jaculis petierit eos Deus, *à* [14] sagitta repentina fuerint plagæ eorum,

9 [15] Fecerintq; ut ipsa lingua sua in seipsos impingant: vagi se in fugam dabunt [16] quisquis viderit eos.

10 Quicumque autem homines[17] reverentur, nunciabunt opus Dei, & factum ejus intelligendum proponent:

11 Lætabitur justus in Jehova, & recipiet se ad eum; deniq; gloriabuntur omnes recti *b* animo.

[4] amplificatio à persona inimicorum tota allegorica, qua aulicas criminationes cum armis castrensibus comparat: ut Psal. 5. & 11. & 57. 5.
[5] id est, virulentum atq; venenatum: metaphora à sagittis.
[6] sic nominatim probat innocentiam suam & se cõparat cum adversariis, quos maleficos & operarios iniquitatis nominavit versu 3.
[7] nullo timore, nulla reverentia Dei à facienda iniuria bonis abducuntur, nulla humanitatis lege.

[8] i. vi aperta, & cuniculis agunt. [9] rebus instructis & comparatis ad dolum, gloriantur non posse integrum effugere: quod etiam amplificatur seq. ver. [10] laqueos. [11] id est, ut ipsorum judicio, non possumus artes tam subdolas percipere, nedum effugere; sic etiam agnoscimus non esse positum in facultate nostra, ut mala quæ nobis comparant, possimus operâ nostrâ effugere, aut industriâ cognoscere. Hoc autem verbum ita accipiendum esse ostendit tum series argumentorum, tum etiam loci consimiles, Num. 17. 28. Lamen. 3. 22. [a] *Hebr. perscrutatione perscrutata.* [12] sive Schaulis nominatim, sive universè omnium; nam utrumque verum est: vide Jirmejæ 17. 9. [11] prophetia ad consolationem piorum apposita, qua id explicat David primùm quod improbis eventurum est, duobus versibus; deinde quod bonis, ver. 10. & 11. [14] ut judicia Dei sunt velocissima, & præsentissima illius manus: sic pergit propheta in allegoria, ostendens Deum multo validius usurum armis suis contra illos, quàm illi contra Davidem possint. [15] id est, se suo gladio jugulaverint, & sibi ipsis creaverint malum. [16] improbus: ut ostendit antithesis versus 11. sic infra 66. 20. [17] Deum exercentem judicia sua. [b] *Hebr. corde.*

PSALMUS LXV.

David Dei laudem prædicat, tum propter spirituales ejus benedictiones cum Ecclesia communicatas in Christo, tum propter temporarias & aspectabiles; universè quidem in orbem terrarum, sed maximè omnium in habitationem populi diffusas.

1 MAgistro symphonię[1] psalmus, Davidis canticum.

2 [2] Tibi *debetur a* certa laus, ô Deus, *qui es* in Tzijone; & tibi rependendum est votum.

3 O qui exaudis orationem, ad te usque omnis[3] caro *b* ventura est:

4 *c* [4] Res iniquæ prævaluerant mihi, defectiones nostras tu expias.

5 Beatus *quem* eligis, & [5] admoves, inhabitaturum atria tua: saturamur [6] bono domus tuæ, *d* rebus sanctis templi tui.

6 [7] Res reverendas in justitia proloqueris nobis, ô Deus salutis nostræ; [8] fiducia omniũ extremitatum terræ & maris longinquarum.

7 [9] Stabiliens montes virtute sua, accinctus potentia.

8 Compescens strepitum mariũ, strepitũ fluctuum eorum, & fremitum nationum.

[1] Psalmus est ἐπαινετικὸς sive laudativus, constans ex tribus partibus. prima est laudatio à beneficiis Dei singularibus in Ecclesiam suam, usque ad ver. 7. secunda à communi rerum creatarũ administratione, usque ad ver. 10. tertia à singulari benedictione in sedem populi sui, inde ad finem usque. Videtur autem hic Psalmus à David conscriptus esse post-

quam populo fame & pestilentia liberato exoratus est Jehova terræ, & cohibita plaga à Jisraele, 2 Schem. 21. 14. & 24. 25. [2] propositio laudationis ab officio ecclesiæ, cujus partes ponuntur duæ; una, ut in Deo conquiescant & ipsum adeant per fidem; altera, ut gratias agant & habeant beneficiorum acceptorum nomine: quæ omnia typicè proponuntur ex usu legis. [a] *Hebr. silens, id est, ἀναπήρρητος, ἀναπρόφητος.* [3] id est, homo, ut Genes. 6. 12. [b] *Hebr. venient: syllepsis.* [c] *Hebr. res iniquitatum.* [4] explicatio argumentorum laudis; quorum genera sunt hæc, remissio peccatorum hoc versu, reconciliatio per verbum Dei in Ecclesia benedictióque, vers. sequente; & continuum benedictionum incrementum verbo Dei atque operibus, ver. 6. [5] id est, ex electione tua adjungis tibi & Ecclesiæ. [6] id est, omni spirituali benedictione. [d] *Hebr. sancto templi tui.* [7] id est, augustissimas promissiones in futurum, comprehensas verbo tuo. [8] transitio ad alteram partem, de communi rerum creatarum administratione. [9] altera pars de administratione communi; primùm terræ & maris ordinaria & extra ordinem, duobus vers. deinde rerum cælestium: quæ omnia in oculis omnium exposita sunt ad fidem & laudem comparandam Deo, vers. 9.

9 [10] Qui facis ut canant exortus matutinos & vespertinos, incolæ extremitatum reverentes à signis tuis.

10 [11] Visitas hanc terram & appetis eam: plurimùm ditas eam: [12] rivo Dei pleno aquæ; paras frumentum [13] illorum, quum ita præparaveris eam.

11 Porcas ejus irrigando, deprimendo liras ejus; imbribus dissolvis eam, germini ejus benedicis.

12 [14] Coronas annum bonitatis tuæ, & [15] orbitæ tuæ stillant pinguedinem:

13 Stillant *in* caulas deserti, & exsultatione colles accinguntur.

14 Vestiuntur pascua gregibus, & convalles obteguntur tritico, clangentes agunt, *atq;* etiam canunt.

[10] id est, qui totos dies à principio ad finem consumis in docendis hominibus laudem tuam: hunc autē versum ex poëtica synchysi paulò obscuriorem transpositis membris declaravimus. [11] tertius locus à singularibus Dei beneficiis in domicilium & habitationē suorum, quæ beneficia elegantissimis figuris exponuntur. Est autem visitare humanitus dictum, pro eo quod est præstare rem quam promiserat Deus, Deut. 11. 10. & sequentibus: vide Gen. 21. 1. [12] id est, opima pluvia & abundante, divinitus à Deo immissa. [13] de quibus ver. 4. 5. & 6. Est autem hęc species benedictionis synecdochicè omnibus accommodanda, quas percipimus à Deo ad præsentem vitam. [14] id est, facis ut annus unus aliis præstet, quemadmodum rex præstat popularibus. [15] id est, quacumque placet tibi ambulare ad exserendum benedictiones tuas: hyperbolæ elegantissimæ, hic & duobus sequentibus versibus.

PSALMUS LXVI.

Psaltes ad Dei laudes & gloriam prædicandam populos hortatur ab exemplis scripturæ, & ab opere administrationis tum communis erga omnes, tum singularis erga ecclesiam ipsius; ac postremò exemplo suo Dei laudationem confirmat.

1 MAgistro symphoniæ, [1] canticū & psalmus. [2] Clangite Deo, oēs *incolæ* terræ:

2 Psallite gloriam nominis ejus, [3] apponite gloriam laudi ejus:

3 Dicite Deo, quàm reverendus *es* factis tuis: propter amplitudinem roboris tui [4] mēdaciter se dedunt tibi inimici tui.

4 Omnes *incolæ* terræ incurvent se tibi, & psallant tibi; psallant nomini tuo, *ut quum* maximè.

5 [5] Venite & videte opera Dei; reverendus *est* actione erga filios hominis.

6 ‖ Convertit mare in aridam; ‖ per flumē transiverunt pedes, illic lætati sumus in eo.

7 Dominatur potentia sua in seculum; [6] oculi ejus gentes speculantur: qui rebelles sunt [7] ne efferantur apud seipsos admodum.

8 [8] Benedicite populi, Deo nostro; & *a* facite ut resonet vox laudis ejus:

9 Qui [9] restituit animam nostrā in vitam; [10] neque permittit dimoveri pedes nostros.

10 [11] Postquam [12] probasti nos Deus, conflasti nos ut conflatur argentum;

11 [13] Induxisti nos in rete ipsum, [14] imposuisti cingulam *asinariam* lumbis nostris:

12 [15] Fecisti ut insideret mortalis in caput nostrū, [16] ingressi sumus per ignem & per aquā; tandem eduxisti nos ad hanc [17] saturitatem.

[1] vide suprà 48. 1. Psalmus est ἐπινικὸς καὶ εὐχαριστικὸς, constans ex tribus partibus; propositione publica laudis Dei in Ecclesia, usque ad ver. 13. confirmatione ab exemplo singulari supplicis, inde usq; ad versum 20. & conclusione, vers. 20. Videtur autē hic Psalmus à Davide conscriptus esse, postquā Jisraëlitę ab immani Pelischthæorum tyrannide liberati sunt, & ipse à persequutionibus. [2] propositio hortatoria ad laudandum Deum & promulgandum gloriā Christi in tota terra, usq; ad ver. 5. nititur duobus argumētis; unum est ab operibus anteà designatis in Ecclesia ejus, ver. 6. alterum ab auctoritate, potentia, & operibus ejus in exteros, ver. 7. [3] id est, laudate & glorificate eum; cujus laudationis forma exponitur ver. 3. prædicandæ verò gloriæ, vers. 4. [4] ut 1. Schem. 22. 45. & sup 18. 45. [5] explicatio argumentorum ad gloriam & laudem Dei pertinentium: quæ universè hoc ver. posita, in duo genera dividuntur, ver. seq. erga populum Dei, ℣. 6. & erga omnes, 7. ver. ‖ *Exod.* 14. 21. *& seq.* ‖ *Jehosch.* 3. 14. *& seq.* [6] ut Psal. 11. 4. [7] nimirum ampliùs; sed potiùs Deum laudent atque glorificent. [8] summa repetitio hortamenti ad laudandum Deum, qua transitur ad ἐπιφώνημα prioris argumenti quod positum est ver. 6. ubi ostendit psaltes, si usquā apparet beneficentia Dei in populum suum, eam illustrem esse in liberationibus, & eo quidē illustriorem quo graviora sunt mala, usque ad vers. 13. [a] *Hebr. facite audire vocem.* [9] i. redemit à morte, lethalibusq; periculis. [10] ut sup. 15. 23. [11] exegesis allegorica malorum & liberationis acceptæ, quę summatim proposuerat ver. 9. [12] prima allegoria à metallis probatis & fusis ad ignem. [13] secunda allegoria à venatione sive aucupio. [14] tertia à jumentis, quibus clitellæ sub axillaribus loris alligantur per trāsversum corpus: synecdoche, pro eo quod est clitellas, & grave onus afflictionum injecisti nobis. [15] id est, indignissimo cuique subjecisti nos; sic attingit comminationem Dei quæ habetur Deut. 28. 43. & 44. [16] id est, omnia quamvis durissima subivimus; proverbiale dictum: quarta allegoria. [17] id est, hanc bonorum copiam ex tanta inopia.

13 [18] Ingrediens domum tuam cum holocaustis, [19] rependam tibi vota mea.

14 Quæ *b nuncupaverint* aperta labia mea, & eloquutum fuerit os meū in angustia mea.

15 [20] Holocausta *c* pinguium arietum offerā tibi cum suffitu: parabo boves cum hircis potentissimè.

16 [21] Agite, audite, quicumq; timetis Deum; ut enarrem quæ fecit animę meæ.

17 Eum ore meo inclamavi, & *fui* [22] elatus pro *sermonibus* linguæ meæ.

18 [23] Ad iniquitatem si spectassem *d* animo meo, non exaudivisset Dominus.

19 At certè exaudivit Deus, attendit vocem orationis meæ.

20 [24] Benedictus *est* Deus; qui non avertit orationē meā *e à se*, & benignitatem suā à me.

[18] Confirmatio superioris propositionis ab exemplo singulari, duas partes similiter continens; laudationem Dei, tribus ver. & narrationem argumentorum laudis, inde à vers. 16. [19] i. colam te legitimè. [b] *Heb. aperuerint labia mea.* [20] poeticam verborū antithesin evidentiæ causa fugimus; quemadmodum etiam in sequente versu. [c] *Hebr. medullatorum.* [21] narratio argumentorum laudis, ut observatum est in versum 13. [22] id est, ereptus & evectus ex meis calamitatibus, propterea quod fide invocavi eum. [23] exegesis proximè præcedentis membri, Psaltem libero à rebus iniquis & vanis animo Deum adiisse, ac proinde gratiosè exauditum esse; vide Jacobi 4. 3. & sequ. [d] *Hebr. corde.* [24] conclusio εὐχαριστικὴ, ut dictum est in versum 1. [e] *Ellipsis antitheti: ut suprà* 65. 4.

PSALMUS LXVII.

Ecclesia regnum Dei in Judæis operari, ad gentes propagari, & administratione, benedictionibusque spiritualibus & corporalibus declarari petit.

1 MAgistro symphoniæ *a* fidium [1] psalm [2] & canticum.

2 Deus gratiā faciat nobis & benedicat nobis, [2] illustret faciem suam erga nos maximè:

3 Ut agnoscamus in terra [3] viam tuam, in omnibus gentibus salutem tuam.

4 Celebrent te populi Deus, celebrent te populi omnes.

5 Lætentur & cantent nationes; quum [4] judicabis populos *b* rectè, & nationes ipsas in terra deduces potentissimè.

6 [5] Celebrent te populi, Deus; celebrent te populi omnes.

7 Terra dante proventum suum; benedicat nobis Deus, Deus noster.

8 Benedicat nobis Deus, & revereantur eum omnes fines terræ.

[a] *Heb. in pulsationibus.* [1] Psalmus est ἐυκτικὸς; quo ecclesia postulat adventū regni Dei in Christo: sunt autē postulata tria; primum, ut Deus benefaciat populo quē jam sibi cōparaverat, ℣. 2. Secundum, ut iisdem beneficiis spiritualibus populos alios prosequatur & ducat, à ver. 3 ad 6. Tertiū, ut omnibus etiam in præsente vita benedicat, tanquàm populo uni & adunato per Christum, ad gloriam ipsius: qui summus est omnium postulatorum finis. [2] vide Psal. 4. 7. [3] i. opus & administrationem tuam, salutāremque gratiam omnibus hominibus; ut Paulus vocat Tit. 2. 11. [4] i. regem & pastorem ages omnium: hæc autem ad Christum pertinere res ipsa loquitur. [b] *Hebr. rectitudine.* [5] versus amœbæus idem cum ver. 4. initium faciens postulati tertii, ut observatum est in versum 1.

PSALMUS LXVIII.

David proposita Dei magnificentia, pios ad laudes illius hortatur ab officio illius, ab exemplis beneficiorū quæ majores acceperant, & à fiducia in quā sanctos omnes oportuit exemplo factis, & præsentia ejus confirmari, maximè verò ascensu Christi in cælos, cujus virtute præstantur promissiones Dei erga suos, & minæ in adversarios: itaq; populū Dei & exteros iterū ad laudes hortatus, concludit ab explicatione causarū ex quibus laudem promeretur Deus.

1 MAgistro symphoniæ, Davidis [1] psalm [2] & canticum.

2 [2] Surgente Deo [3] disperguntur inimici ejus, & fugiūt infesti osores ejus à conspectu ejus.

[1] Psalmus ἐπινικὸς sive laudativus, constans ex partib. quinque; Exordio, à ver. 2. ad 5. propositione hortatoria ad laudem, à ver. 5. ad 8. confirmatione, à ver. 8. ad 25. oratione, à ver. 25. ad 33. & postremò conclusione laudativa, inde ad finem usq;. Videtur autem hic Psalmus à Davide conscriptus esse, quum regno constituto, Pelischthæis superatis, & domitis Jebusæis, arcam Dei deportaturus esset Jeruschalaima, 2 Schem. 6. & 1. Chro. 13. quamobrem eundem versum adhibet ad translationem arcæ mutatis tantùm personis, quem adhibuerat Mosche quum arca profectura esset; Num. 10. 35. [2] Exordium à loco communi de effectis præsentiæ Dei, tum in adversarios, duobus vers. tum erga pios & morigeros, vers. 4. [3] prior effectus præsentiæ Dei in adversarios, quòd funduntur, & fugantur quum primùm se exserit Deus; ut Pelischthæorum exemplo ostenditur, 2. Schem. 5.

3 [4] Quasi impellas fumum, impellis *eos*; ut liquefit cera *a* ab igne, pereunt improbi à cõspectu Dei.

4 [5] Justi verò lætantes exsultant coram Deo; & gaudent in lætitia.

5 [6] Cantate Deo, psallite nomini ejus; extollite eum qui [7] insidet amœnitatibus [8] de nomine ejus Jah, ac exsultate coram eo.

6 Pater pupillorum & defensor viduarum *est*, Deus [9] in habitaculo sanctitatis suæ.

7 Deus [10] collocat solitarios in familia, [11] educit vinctos compedibus: at rebelles [12] inhabitant *b* locum aridissimum.

8 ‖ [13] O Deus, quum procederes coram populo tuo; quum gradereris per solitudinem excellentissimè:

9 [14] Terra movebatur, etiam cæli destillabant à præsentia Dei; ipse Sinai, à præsentia Dei, Dei Jisraelis.

10 [15] Pluviam *c* liberalissimam stillabas, Deus; possessionem tuam, eamq; [16] defessam tu instaurabas.

11 Tui *d* catervatim habitabant in ea; te parante per bonitatem tuam [17] pauperi illi afflicto, Deus.

12 Dominus dabat sermonem; [18] eæ quæ annunciabant, exercitu magno *dicebant*,

13 Reges exercituum fugiunt, fugiunt: & [19] quæ commoratur domi, partitur spolia.

14 [20] Etiamsi [21] jacueritis inter duas strues lapideas, [22] *eritis similes* alis columbæ, [23] tectæ argento, cujus pennæ *sunt* ex fulvo auro effosso.

15 [24] Quum [25] expanderit omnipotens reges in hac *terra*, [26] niveus eris [27] in Tzalmone,

16 [28] Monte *e* maximo, monte Baschanis; monte *f* [29] frequente gibbis, mõte Baschanis.

17 [30] Quare dejiceretis vos, montes frequentes gibbis? hæc montana desiderat De[9] ad sedem suam, etiam Jehova inhabitabit in æternum.

18 Curruum Dei duæ *sunt* myriades, millia multiplicia: Dominus cum illis *est* [31] *Dominus* Sinai in sanctuario *habitans*.

19 [32] Ascendens [33] in sublime; [34] captivam fecisti captivorum multitudinem, *g* accipiẽs *dedisti* dona hominibus; etiam [35] rebelles [36] habitando *captivos facis*, [37] Jah Deus.

20 [38] Benedictus Dominus, *qui h* quotidie onerat nos *donis*; *Deus* ille fortis salus nostra excellentissimè.

21 *Deus* ille fortis nobis *est Deus* fortis, *i* ad salutem omnimodam: & Jehovi Domino *sũt* [39] exitus contra ipsam mortem.

22 [40] Tantummodò Deus frangit caput inimicorum suorum, verticem [41] comatum indesinenter ambulantis in reatibus suis.

23 [42] Dixerat Dominus, ex Baschane reduco, reduco [43] ex profunditatibus maris,

24 *k* Ut [44] frangẽs *immergas* pedem tuum in sanguine; linguam canum tuorum, *sanguine fluente* ab inimicis, ab unoquoque eorum.

25 [45] *Quum* viderũt incessus tuos, ô De[9]; incessus Dei fortis mei, regis mei, *qui est* in sanctuario;

26 [46] Præcedebant cantores, pòst fidicines; inter puellas tympana pulsantes.

27 [47] In congregationibus benedicite Deo, Domino, [48] *qui estis* è scaturigine Jisraelis.

28 [49] Illic *sit* [50] Binjamin parvus & dominator eorũ, principes Jehudę & cœtus eorũ; principes Zebulunis, principes Naphthali.

29 [51] Præcipis Deus tuus robustũ esse te; corrobora, ô Deus, [52] ᾧ operatus es in nobis.

30 E templo tuo [53] propter Jeruschalaima: tibi afferent [54] reges donarium.

31 Perde catervam [55] *l* arundiferam, cœ-

[4] posterior: effectus in adversarios, nimirũ præceps & præsentissimus illorũ interitus, illustratus duplici similitudine; evanescentis fumi, & contabescentis ceræ.

[a] Hebr. *à facie ignis.*

[5] alterum membrum exordii, de fructu præsentiæ Dei erga pios:

[6] propositio hortatoria ad laudationem Dei, duobus nominibus; primùm à majestate & natura ejus, hoc versu; deinde ab officiis, duobus sequentibus.

[7] i. omnia possidet amœnissima, nullis perturbationibus aut angoribus infestus est, ac proinde est omnis amœnitatis auctor.

[8] id est, de natura ejus sempiterna, per se exsistente, & quæ aliis dat esse: nam hoc propriè significatur appellatione Jah & Jehova, quæ duæ inter se conjugatæ sunt, & ex eadem radice procedentes: vide Exod. 6. 2. in annot. [9] id est, tum in cælis, ubi majestas ipsius habitat; tum in Jisraele, ubi præsentiam suam aspectabilem constituit Deus: ut apertè distinguitur infrà vers. 35. quasi dicat, non opus habet mutare locum, aut laborare ad præstanda officia sua: nam ubicunque locorum est, semper amœnitates colit, & voluntatem suam nullo negotio perficit. [10] id est, auget liberis, qui sine liberis vivebant: ut Psal. 113. 9. [11] ut Psal. 107. & 146. [12] id est, destituti benedictione Dei arescunt, & in perpetuis calamitatibus versantur: synecdoche, unum genus ærumnarum exprimens omnium loco. [b] Heb. *ariditatem.* ‖ *Exod.* 19. [13] tertia pars psalmi, confirmatio; quà ostendit psaltes quàm vera sit superior propositio laudis, primùm ab exemplo majorum quibus gratiosè benefecit Deus, tum in profectione tota ab Ægypto, vers. 8. & 9. tum in possessione terræ. ℣. 10. & 11. tum deniq; in hostium deturbatione, vers. 12. & 13. Secundò à documentis præsentiæ & operum Dei, à vers. 14. usque ad 23. postremò à verbo & promissionibus Dei, quibus freti pii debent supra omnia adversa gloriari, inde usque ad versum 25. Est autem hæc singularis Christi appellatio, ad quem Propheta convertit orationem suam, hoc versu & sequ. Quod confirmatur sequente versu, his verbis, *à præsentia Dei*, &c. quæ de Patre præsente in Filio oportet accipi. [14] id est, res omnes creatæ cedebant tibi populũ tuum deducenti, ut ostendit historia inde ab Exodi 7. usque ad 20. [15] vide Deut. 11. 11. secundus exemplorum locus de benedictione Dei in terram, hoc versu; & in habitatores ejus, sequente versu. [c] Heb. *liberalitatum.* [16] ex siccitate, aliòve incommodo, ut dicitur sup. 63. 2. [d] Heb. *caterva tua habitabant.* [17] i. populo tuo, ut suprà nominavit vers. 8. sic autem vocat populum ad amplificandam misericordiam Dei, qui Jisraëlitas pauperibus majoribus ortos, Deuter. 26. & recens ex summa paupertate Ægypti prodeuntes voluit dumtaxat gloriari de misericordia sua: tertius exemplorum locus, ut observatum est in versum 8. [18] ut moris erat in populo Dei ἐπινίκια à choreis puellarum cani, & Deo gratias agi, Exod. 15. 20. Judic. 5. 11. & 11. 36. & 1. Schem. 19. 5. [19] id est, mulieres ipsæ imbelles, ut Judic. 5. 24. [20] transitio ad secundum laudationis argumentum: quo docet psaltes, etsi permagnum est quòd Jisraëlitæ ab exemplis majorum confirmantur ipsos à calamitatibus liberatum iri, & illustrem gloriam adepturos; tamen hanc confirmationem adhuc majorem accedere, quòd Deum sibi præsentem esse vident, & coram eadem opera experiuntur quæ ab exemplo majorum didicerant: quæ propositio proleptice hoc versu enunciata, sequentibus exponitur. [21] id est, in summis angustiis, sordibus, & squalore vixeritis: metaphora à calonibus & lixis castrensibus, qui à ventorum & cæli injuria utcumque se defendunt noctu delitescendo inter lapides focarios, ac proinde omnem in partem fuligine & atrore maculantur. [22] id est, splendebitis tamen & circumfulgebitis, atque ab omni atrore vindicabimini, tum præsentia Dei sanctificante vos, quatuor versibus sequentibus; tum operibus maximis quæ Deus effecturus & demonstraturus est in Christo, 2. vers. 19. ad 23. [23] id est, alæ nitidissimæ, quasi deargentatæ scapo, & pennis deauratæ essent. [24] ἐξαλλαγὴ sive exornatio superioris propositionis à præsentia Dei, & comitatus angelorum, vers. 16. judicia ejus perficientium: quam præsentiam tum ex operibus quæ postea explicantur, inde à ver. 19. tum ex symbolo aspectabili ecclesiæ dato demonstrabat Deus. [25] id est, fuderit fugatos aut cæsos. [26] id est, nihilominus quisque vestrum ex strage inimicorum rediens per totam terram circumfulgebit puritate & gloria: altera allegoria, idem significans quod dictum est superiore vers. [27] id est, in meditullio terræ, ubi situs est mons Tzalmon cis Jardenem Judic. 9. 48. vide 1. Reg. 12. 1. synecdoche.

[28] id est, in parte ulteriore trans Jardenem, ubi siti sunt Baschanis montes, & amplissimũ tractum obtinent.

[e] Hebr. *Dei.* ut Gen. 30. 8.

[f] Hebr. *gibborum.*

[29] id est, constãte ex multis jugis & collibus.

[30] apostrophe prosopopœetica ad montes & terram totam Cenaãnæa, cujus dignitas explicatur à benevolentia, præsentia, & documẽtis Dei, hoc versu, & à gloria ministrorum ejus, versu sequente.

[31] id est, Jesus Christus, idẽ Dominus qui se patribus in monte Sinai patefecit, Exod. 3. & 19.

[32] secundus locus exornationis ab operib[9] Dei, quorum potẽtissima demonstratio fuit in resurrectione Christi, & ascensu ad cęlos: nam hujus effecta sunt duorum generũ prolepticè hoc versu posita; unus effectus est in adversarios, quòd captivi ducũtur tenentúrque catenis potẽtiæ Dei; alter verò erga pios & populares Christi, quibuscum habitat & quos donis ornat Deus. hic autem posterior effectus duobus vers. proximè sequentib. exponitur, ὕστερον πρότερον; prior verò vers. 22. [33] id est, in cælũ, ut interpretatur Paulus. [34] id est, mundum, carnem, peccatum, mortem, & satanam subegisti. vide Colos. 2. 12. & seq. [g] Heb. *accepisti dona:* ellipsis verbi conjugati, ut Exod. 25. 2. *quomodo accipiendum esse docet vers. sequens, & Apost. ad Ephes.* 4. 8. [35] i. eos qui licet victi sint, tamen oppugnant opus tuum, & ecclesiæ adversantur. [36] putà in excelsis: nam inde exserit quotidie Christus potentiã suam. [37] id est, ô Jehova Christe. [38] epiphonema pertinens ad secundum effectum ascensus Christi in cælos, ut dictum est præcedente ver. nam illius fructus inde à principio pertinuit ad Ecclesiã Dei. [h] Hebr. *die die, ut Gen.* 39. 10. [i] Heb. *ad salutes.* [39] id est, liberationes ab ipsa morte & rebus deploratissimis toti populo suo præstat: quapropter voce Jehovi utitur Psaltes patheticè: vide in Gen. 15. 2. [40] id est, non suos, sed reprobos tantùm peccatis adhærentes perdit. [41] id est, horrentem coma, ferociã hominis testante: ut Ijobi 5. 5. [42] tertius confirmationis locus à verbo & promissionibus Dei, cujus veritatem majores fuerant experti & agnoscentes celebraverãt: vide Num. 21. 27. & seq. & Deut. 2. & 3. [43] ut dixerat Exod. 14. 16. [k] Hebr. *ut frangas pedem: ellipsis verbi cõsequentu recepta in scriptura locii quorũ planus est à natura sensus: ut Exod.* 23. 18. [44] caput inimicorum suorum, ut sup. ℣. 22. [45] id est, administrationẽ tuã, prout prædixeras, omnes ætates expertę sunt: transitio ad quartam partem Psalmi ab exemplo majorum, qui accepto singulari aliquo beneficio Dei gratias agebant, & in futurum bene precabantur. [46] id est, singuli suo ordine celebrabant publicè, & orabant Deum: ut Exod. 15. Num. 21. Judic. 5. &c. [47] prima pars orationis, εὐχαριστία hoc versu; & quidem publico cõuentu indicto, ut exponitur seq. ℣. [48] i. Jisraëlitę omnes: periphrasis. [49] id est, omnes summi & infimi, propinqui & longinqui adsint, ut hoc officium exhibeant Deo: oratio asyndetos. [50] q. d. etsi tribus Binjaminis paucitate sua impediri videtur, ac fortassè etiã domestico adhuc in domum Davidis odio (de quo 1. Chron. 12. 29.) ne censeatur in tribubus; tamen oportet me hunc honorem illi tribuere, ut prima vocetur ad hunc conventum sacrum, erat autem parva tribus cæterarum comparatione inde à tempore cladis ad Gibham acceptę, ut agnoscit Schaul 1. Sche. 9, 21. deinde etiam attrita bellis quæ contra regnum Davidis gesserat. [51] transitio ad alterum orationis membrum, occasione sumta à præcepto Dei: sunt autẽ precationis tres partes; prima, ut ipse det robur quod imperat, & benefaciat suis, duobus ℣. secunda, ut adversarios edomet, ℣ 31. tertia, ut exteros advocet in communionem regni sui, ℣. 32. [52] i. beneficia quæ in majores nostros & in nos contulisti: denique (ut scitè Augustinus loquitur) jube quod vis, da quod jubes. [53] id est, electionem gratuitam & fœdus initum cum Ecclesia tua, quæ vera est Jerusalem mater omnium nostrũm. Galat. 4. 26. [54] id est, ego & successores mei gratissimo animo agnoscemus te. [55] id est, armatam sagittis; synecdoche: nam sagittæ olim fiebant ex arundinibus, ut arundinem pro sagitta dixit Virgil. Æneid. 7. [l] Heb. *arundinis.*

[56] id est, ferocientium ducum & militum: allegoria, ut Psalm. 22.13. de iis qui palàm malefaciunt. [57] id est, hypocritâ: nam hæc duo sunt genera inimicorũ Dei. [58] id est muneribus (ut vocant) homagii. [59] i. tyrannos omneis. [60] tertius precationis locus, ut observatum est in ŷ. 29. de amplitudine regni Christi.

tum [56] robustorum juvencorum cum vitulis
populorum, [57] fingentem subjicere se cum
[58] fragminibus argenti; [59] dissipat populos,
qui bellis delectantur.
32 [60] Veniant magnates ex Ægypto, Æthi-
opia *m* celeriter transmittat manuum suarũ
donum ad Deum.
33 [61] Regna terræ cãtate Deo; psallite Do-
mino vehementissimè:
34 [62] Insidenti [63] cælis cælorum *n* [64] anti-
quorum: en edit voce sua vocem robustam.
35 [65] Tribuite robur Deo; cujus excellen-
tia *est* super Jisraëlem, & cujus robur in supe-
rioribus nubibus.
36 [66] Formidabilis es, ô Deus, [67] è sanctua-
riis tuis; *Deus* fortis Jisraelis ipse dat robur &
vires huic populo: benedictus *sit* Deus.

m *Heb. faciat ut currant manus suæ, hoc est, dona, ut Græcè interpretatur Pli. lib. 35. cap. 14. Metonymia.* [61] conclusio hortatoria ad laudem Dei per apostrophen ad omnes gentes vocatas in Christo. [62] primus locus laudis à majestate Dei operibus & verbo testata. [63] ut 1. Reg. 8.27. n *Heb. antiquitatis* [64] id est, ab omni antiquitate, ex quo cæli sunt. [65] secundus locus laudis, à benefica administratione rerum creatarum in cælo & in terra. [66] tertius locus laudis à singulari ipsius communicatione cum ecclesia sua. [67] id est, cælesti & terrestri, quod est cælestis illius symbolum.

PSALMUS LXIX.

David figura Christi gravissimè conquestus de injuriis & perpessionibus quas indignè pertulit, & de adversariorum scelere; Deum orat pro salute sua, & inimicorum exitio: ac postremò his rebus confectis, Dei laudes à se, ab ecclesia omnibúsque rebus creatis prædicatum iri docet.

[*] vide in Psal. 45.1. [2] ode est εὐχητικὴ continens petitionem à ver. 2. usque ad 30. & conclusionem laudativam, inde ad finé usque. videtur auté David, velut typus Christi à Deo datus, hanc oden scripsisse ipsius Christi & ecclesię nomine: prout evangelica historia commonstrat, & Apostoli accommodant. [3] prolepsis sive propositio universalis eorũ quæ petuntur à Deo, continens postulatum, & postulati causam allegoricam. Exornatur auté hæc propositio, usque ad ver. 31. idq; duobus capitib[9]; unũ est, precatio pro salute supplicis, à ver. 2. ad 10. alterum, imprecatio in adversarios, usque ad 31. quorum utrique adhibentur suæ causæ.

1 MAgistro symphoniæ [*] ad hexachorda,
[2] Davidis *ode*.
2 [3] Serva me Deus, quia [4] perveniunt aquę
usque ad animam:
3 Demergor in cœnum *a* profundissimum,
ubi non *est* consistendi locus: ingredior pro-
funditates aquarum, & fluẽtum inundãs ab-
ripit me:
4 Fatigor clamãdo, exsiccatur guttur meũ;
deficiunt oculi mei sperantis in Deum meũ.
5 [5] Plures sunt quàm capilli capitis mei qui
oderunt me immeritò, potentiores sunt qui
conantur me succidere, qui mihi sunt inimi-
ci injuria; [6] tunc quod non rapui, revendere
cogor.
6 [7] O Deus, tu novisti [8] stultitiam meam;
& reatus mei non sunt celati tibi.
7 [9] Ne erubescant de me exspectantes te,
Domine Jehovi *Deus* exercituum; ne rubore
suffundantur mea causa qui quærunt te, De[9]
Jisraelis.
8 [10] Nam propter te sustineo opprobrium,
operit ignominia faciem meam:
9 Extraneus effectus sum fratribus meis,
& alienus filiis matris meæ:
10 ‖ Quia zelus domus tuæ exedit me, &
opprobria probris afficientiũ te accidũt mihi.

[4] id est, versor in gravi discrimine vitæ: quæ allegoria duobus sequentibus versibus amplificatur ab omnibus circumstantiis ex quibus homines mergi solent. Prima postulati causa, à persona supplicis. a *Hebr. profunditatis.* [5] accommodatio allegoriæ, quasi dicat, antea tantisperdum non fuerunt ipsorum consilia constituta, & conventus habitus ad ea perficienda; dissimulârunt, neque intentarunt quidquam: jam verò hæc est hora illa quam observarunt ipsi & potestas tenebrarum. vide Matt. 26 55. & Lucæ 20.53. Altera postulati causa, à persona adversariorum. [6] nimirum quum me conantur succidere, & sibi videntur ex facto perficere, tunc illud rependere cogor morte, qua est persolutum pretium pro peccatis mundi: quæ uno rapiendi verbo synecdochicè designantur. [9] tertia postulati causa, à conscientia Dei. [8] id est, quæ me onerant & criminantur adversarii: sic etiã reatus mei mox appellantur, hoc versu: quasi dicat, ut mihi es horum meorum criminum omniũ testis, quæ objiciuntur mihi. [9] summa postulati causa, gloria Dei in confirmatione fidelium omnium. [10] amplificatio postremæ causæ, primum per explicationem & professionem studii sui erga Deum; quod etsi indignè premebatur, invictum tamen permanere docet, tribus versibus; deinde per antithesin improbitatis adversariorum cum officio ipsius erga Deum, vers. 11. 12. & 13 ‖ *Ioan.* 2.17.

11 [11] Quũ flens *affligo* jejunio animã meã,
tum hoc vertitur *b* in summũ probrum mihi.
12 [12] Quum statuo vestimentum meum
cilicium, tum sum illis in parabolam.
13 [13] Confabulantur de me sedentes in
porta; & *canunt c* odas lyricas bibentes po-
tum inebriantem.
14 [14] *De* me itaque, oratio mea ad te *est*
hæc, Jehova, [15] tempus *est* benevolentię, Deus,
pro amplitudine benignitatis tuę exaudi me,
pro fide *d* salutari tua.
15 [16] Eripe me è luto, & ne immergar; eri-
piar ab osoribus meis, & à profunditatibus a-
quarum:
16 Ne inundans abripiat me fluentum a-
quarum, neque absorbeat me profundum: &
ne præcludat mihi [17] puteus os suum.
17 [18] Exaudi me Jehova, quia bona *est* be-
nignitas tua: secundùm amplitudinem mise-
rationum tuarum respice ad me,
18 Et ne abscondas faciem tuam à servo
tuo; quia *est* angustia mihi; festina, exaudi me,
19 Appropinqua ad animam meam; vindi-
ca eam, [19] propter inimicos meos redime me.
20 [20] Tu nosti opprobrium meum, pudo-
rémque meum, & ignominiam meam: corã
te *sunt* omnes hostes mei.
21 Opprobrium frangit *e* animum meum,
adeò ut afficiar ęgritudine: quúmq; exspe-
cto qui condoleat, nemo adest; aut consola-
tores tamen non invenio:
22 Quin *potiùs* dant ꝓ alimẽto meo *f* ama-
rorẽ; & in siti mea ‖ bibendũ dant mihi acetũ.
23 [21] Sit [22] mensa eorũ ante eos pro laqueo;
& pro [23] retributionibus, pro tendicula *ipsis*.
24 Obtenebrentur oculi eorum, ut non
videant: & fac ut lumbi eorum jugiter nutẽt.
25 Effunde super eos indignationem tuã,
& æstus iræ tuæ assequatur eos.
26 *g* Sint castella eorum desolata, in ten-
toriis eorum ne sit habitator:
27 [24] Quia [25] quem tu percussisti perse-
quuntur, & secundùm dolorem confossorũ
tuorum [26] narrationes contexunt.
28 [27] Appone *h* pœnam ad pœnam iniqui-
tatis eorũ, & [28] ne veniant in justitiam tuam.
29 [29] Deleantur de libro vitæ, & cum ju-
stis ne conscribantur.
30 [30] Ego verò pauper & dolens; *quum*
salus tua, Deus, in edito collocaverit me,
31 Laudabo nomen Dei cantico, & ma-
gnificabo eum gratiarum actione,
32 Quæ melior videbitur Jehovæ; bove,
juvenco, cornuto, *aut* ungulam scissam ha-
bente [31] *quoquam*.

[11] alterum membrũ exornationis per antithesin, ut modò dictum est. b *Heb. in probra.* [12] id est, compono me ad dolorem & luctum: synecdoche. [13] id est, traducor omnibus modis in publicis & privatis consessibus, seriis, & ludicris, sobriis & ebriis, denique apud omnes ludibrio sum. c *Heb. pulsationes.* [14] hactenus causæ: nunc sequitur petitio salutis, quam secũdo versu summatim attigerat, usque ad vers. 20. [15] i. tempus est jam ut benevolentia tua utaris erga me, & ostendas eam: prout jam ab æterno hoc benevolentię & gratię tempus statuisti ad servandũ tuos: ut Jeschah. 49. 8. & 2. Cor. 6. 2. d *Hebr. salutis tuæ.* [16] petitio respiciens ad querimoniã versus secũdi & tertii, versib. duobus. [17] id est, vorago profundissima sine crepidine & effugio ullo: allegoria. [18] accommodatio allegoriæ vehemẽtissima, continens petitiones duas, quæ duobus sequentibus versibus præpostero ordine explicantur. [19] id est, ut redemtus & victor triumphem ac exsultem de inimicis meis: sic transitur ad imprecationem alteram orationis partem. [20] secunda pars petitionis, imprecatio: ad quam venitur repetita paucis querimonia de probro & calamitate sua, tribus vers. e *Hebr. cor.* f *Hebr. venenum vel cicutam.* ‖ *Matth.* 27.34. *Marc.* 15.23. *Joan* 19 29. [21] sequitur post querimoniam imprecatio, usque ad versum 31. cujus partes sunt duæ; una, in vitam præsentem, usque ad vers. 26. altera, in futuram. Maledictionis autem præsentis duo sunt genera: unum, in ipsas personas, tribus versibus; alterum, in ipsas habitationes & facultates earum, ver. 25. quæ petitiones ex adverso respondent querimoniis superioribus inverso ordine. [22] qui amarore aluerunt me, &c. [23] hoc est, ut talionis pœnam luant: sic interpretandam esse hanc vocem (quæ nusquam alibi plurali numero substãtivè legitur) evincit Apostolus ad Rom. 11.9. g *Hebr. sit castellum: enallage numeri.* [24] transitio ad alterum orationis membrum; præfixa ætiologia hoc ver. ab infidelitate, injustitia, & inhumanitate hostium. [25] sic Christus percussus Dei appellatur Jeschah. 53.4. [26] id est, sermone illos ludificantur; & eò quidem atrocius, quò duriùs illos à te tractari vident: quod Christo & piis accidisse omnes historiæ testantur. [27] id est, affice eos æterna pœna, quasi alteram superaddas alteri: humanitùs dictum de pœnis æternis quas infligit Deus, prout sequentia docent. h *Hebr. iniquitatem ad iniquitatem: ut Genes.* 4. 13. [28] id est, ne accenseantur justis, ut sequens versus explicat humanitus. [29] ut Exod. 32.32. [30] Conclusio laudativa, continens primùm propositionem laudis; usque ad vers. 36. deinde ætiologiam, duobus ultimis: laudationis autem tria sunt membra; unum à supplice liberato, tribus versibus; secundum, ab ecclesia, ver. 33. & sequ. tertium, à toto mundo, ver. 35. [31] id est, ullius animalis quamvis legitimo sacrificio.

33 *Quod ubi*

33 *Quod ubi* viderint mansueti, lætabuntur; & [32] revivisçet animus vester, ô quærentes Deum:

34 Quòd attendat ad egentes Jehova, & vinctos suos non spernat.

35 [33] Laudabunt eum cæli & terra; maria, & quicquid repit in eis:

36 Quia Deus servat [34] Tzjionem, & instaurat civitates Jehudæ; ut habitent ibi, & hæreditario jure possideant eam *terram:*

37 *i* [35] Posteri, inquam, servorum ejus possideant eam; & amantes nominis ejus habitent in ea.

[32] id est, qui jam amplitudine calamitatis meæ cõfusus prosternebatur, quasi recepta vita exsultabit. [33] nimirum suo modo, quum instaurabitur per Christum Ecclesia; vide Rom. 8. prosopopœia. [34] id est, Ecclesiã, cujus typus olim fuit Tzijon, & Judæa tota. i Hebr. *semen.* [35] id est, Jisrael Dei, & vera ecclesiæ membra.

PSALMUS LXX.

Argumentum est idem cum fine psalmi 40.

1 MAgistro symphonię, [1] *ode* Davidis [2] ad recordandum.

2 Deus ad eripiendum me; Jehova, ad auxilium meum festina.

3 Pudefiant & rubore perfundantur quęrentes animã meã: agãtur retrorsum & ignominia afficiantur qui delectantur malo meo.

4 Retrocedant pro mercede pudoris sui, qui dicunt, euge, euge.

5 Gaudeant & lætentur in te omnes quærentes te; ac dicãt jugiter, magnificetur Deus, amantes salutis tuæ.

6 Ego verò sum pauper & egens, ô Deus, festina mea causa: auxilium meum & liberator meus es; Jehova, ne tardes.

[1] ode est ἐγκώμιον, eodem planè argumento & iisdem propè vocibus cum psalmo 40. à vers. 14. ad finem usque. [2] vide psalmo 38. 1.

PSALMUS LXXI.

Psaltes fidem suam in Deum professus servari ab inimicis petit, & Deũ a munifica natura ejus, promissionibus, operibus anteactis, gloriâq; solicitãs adversariis imprecatur male: officium suum erga Deum liberatione accepta profitetur, & de ea cum animo suo confirmatus securè spondet se gratias acturum Deo.

1 AD [1] te, ‖ Jehova, me recipio, ne erubescam unquam.

2 [2] Justitiâ tua eripe me & libera me, inclina ad me aurem tuam, ac serva me.

3 Esto mihi *a* rupes quam inhabitem, quò veniam jugiter; [3] præceptum posuisti de servando me, quia petra mea & munitio mea es.

4 [4] Deus mi, libera me è manu improbi; è manu *b* iniquè & præfractè agentis.

5 Nam tu *es* exspectatio mea, Domine Jehovi; fiducia mea à pueritia mea.

6 [5] Tibi innitor inde ab utero; à viscerib[9] matris meæ tu abripuisti me: [6] in te *est* laus mea jugiter.

7 [7] Tamquam ostentum fui multis; adeò es mihi receptus robustus.

8 [8] Impleatur os meum laude tua, toto die gloriâ tuâ.

9 [9] Ne abjicias me tempore senectutis:

[1] ode est ἀνεπίγραφος, generis εὐκτικοῦ, constans ex duabus partibus: prior est petitio, usq; ad vers. 22. posterior, votum laudis & gratiarum actionis, inde ad finem usque. Petitionis autẽ summa est, ut Deus servet supplicem: quæ petitio per prolepsin enunciata, versu 1. suis deinde argumentis amplificatur: primum est à natura, promissionibus, operibus, & gloria Dei usque ad vers. 9. secundum, à persona adversariorum, inde usque ad vers. 14. tertium à persona supplicis, inde usq; ad ver. 22. videtur autem hunc psalmum scripsisse David jam senex, quum fugeret ab Abschalomo filio; ut multis hujus odes versib. non obscurè indicatur. ‖ *Psalm.* 31. [2] primus locus à natura Dei justa & gratiosa. [3] Hebr *in rupem habitaculi.* [3] secundus locus à verbo & promissionibus Dei quas amplectitur fides, duobus versibus. [4] transitio ad tertium locum, qui est ab operibus singularibus Dei erga Davidem, & anteacta ejus fide atque experientia. Fit autem hæc transitio per repetitionem postulati, de quo vers. 1. b Hebr. *iniquè agentis & præfracti.* [5] id est, tu sustentas me inde à conceptu atque ortu meo. [6] id est, nulla pars vitæ meæ vacat tuis beneficiis, ac proinde tota ad laudem tuam pertinet: transitio ad quartum locum à gloria Dei. [7] id est, tanta fide & virtute protexisti me, ut exemplo meo quod ipsis ostendisti, multi adducti sint ad credendum tibi. Hanc enim propriam esse vocis Hebrææ significationem arguunt omnes scripturæ loci, ubi personis tribuitur. [8] ita mihi benefac, ut nihil in ore geram pręterquam beneficia tua, laudandi tui argumenta. [9] repetitio postulati cum amplificatione à persona supplicis: qua ratione transitur ad secundum argumentorum genus de persona adversariorum: in quo primùm impietatem illorum exponit, deinde imprecatur vers. 13.

quum deficit virtus mea, ne derelinquas me:

10 Quia loquuntur inimici mei de me, & observantes animam meam [10] consultant simul:

11 Dicendo, Deus dereliquit eum, persequimini & prehendite eum; quia nemo *est* qui eripiat.

12 Deus, ne longè abesto à me; Deus mi, ad auxilium meum festina.

13 Pudefiant, deficiant adversantes animę meę; operiãtur opprobrio & ignominia quęrentes malum meum.

14 [11] Ego verò jugiter in exspectatione sũ, [12] de tota laude tua; & perrecturus sum.

15 Os meum narraturum est justitiam tuã, quotidie salutem tuam: quamvis ignorem [13] numeros *ejus*:

16 Aggrediar *c* omnimodam fortitudinem, Domine Jehovi; commemorabo justitiam tuam solius.

17 Deus, [14] docuisti me à pueritia mea, & huc usque indicavi mirabilia tua.

18 Quare etiã tantisper dum *d* senex & canus sum, Deus, ne derelinquas me; donec indicavero [15] brachium tuum *huic* generationi, omni venturę *generationi* fortitudinem tuã:

19 Nam justitia tua Deus, in altum usque *assurgit:* quia facis res magnas; Deus, quis *est* par tibi?

20 Quia postquam fecisti *e* ut experirer angustias magnas & malas; *f* rursus vitæ restituis me, & ex abyssis terræ rursus facis ut ascendam.

21 Auges magnitudinem meam, & [16] divertens consolaris me.

22 [17] Etiam ego celebraturus sum te instrumento nablii, fidémque tuam Deus mi: psallam tibi cithara, ô sancte Jisraëlis.

23 Cantabunt labia mea, quando psallam tibi, & anima mea quam redemeris;

24 Etiam lingua mea quotidie enunciabit justitiam tuã: quòd erubuerint, quòd pudore perfusi fuerint quærentes malum meum.

[10] vide 1. Schem. 16. & 17. [11] tertium argumentum postulati à persona supplicis; in quo profitetur psaltes primùm spem suam præsentem & fidem in Deum, deinde officiũ in futurum pollicetur de laudibus Dei prædicandis, postremò ab anteacta experientia & acceptis documentis ac beneficiis Dei postulatum salutis suæ repetit, à ver. 17. usq; ad 22. [12] id est, quãdoquidem jamque laudis argumenta dedisti mihi, & certis quasi particulis illius asperfisti me, liberãdo me ex urbe, & Achithophelis consilium evertendo, confido te effecturum ut tota tua laus in plena mea instauratione demõstretur. [13] vide Psal. 40. 6. Est autem in his verbis modesta correctio, quasi dicat, narrabo res inenarrabiles, non pro ipsarum amplitudine, sed pro tenui facultate mea: aggrediens saltem, versu sequente, & fideliter expendens quæ docueris me, versu 17. c Hebr. *fortitudines.* [14] postremus locus à rebus antè gestis: quarum genera ponuntur duo, documenta de verbo & spiritu, hoc versu; & opera, versu 19. & sequentibus. d Hebr. *senectus & canities est.* [15] id est, opus maximum & valentissimum, ut sequentia exegeticè ostendunt. e Hebr. *fecisti ut viderem: synecdoche.* f Hebraicè, *reverteris, vitæ restituis, &c. sic reverteris, facis ut ascendam, mox in fine versus.* [16] supple ad me: humanitùs dictum. [17] conclusio votiva laudis omnimodæ, & gratiarum actionis ex animo & corpore.

PSALMUS LXXII.

David moriturus Deũ orat ut Schelomoni spiritum justitiæ tribuat, legitimámque administrationem & benedictionem suam: deinde justa administratione & benedictione Schelomonis ac Christi elegantissimis versibus celebrata, benedicit Deo.

1 PRo [1] Schelomone. [2] O Deus, judicia tua regi da, & justitiam tuam filio regis:

2 Judicet populum tuum *a* justè, & pauperes tuos jure.

3 Proferant [3] montes [4] pacem populo, & colles propter [5] justitiam.

[1] ode est ἐγκώμιον, qua moriturus David Schelomonem filium Regem institutum commendat Deo, & illius specie (prout Schelomo typus fuit Christi) regnum Dei in Christo venturum optat & prædicat. Quamobrem hæc ode ex tribus partibus constat: prima est petitio, tribus primis versibus; secunda est prophetica regni Schelomonis ac potius Christi descriptio, à versu 4. usque ad 17. tertia, laudatio, ad finem usque. [2] hujus petitionis tria sunt capita: primum, ut Deus spiritu justitiæ Schelomonem instruat ad officium perfungendum, prout petiit Schelomo 1 Reg. 3. secundum, usus justitiæ à Deo collatæ, versu 2. tertium, fructus benedictionis Dei ex administrata justitia ad ipsum & ad totũ regnum perventurus, vers. 3. a Hebr. *in justitia.* [3] id est, totum regnum montibus abundans: synecdoche. [4] id est, omnimodam benedictionem, ut pacis nomen ferè ab Hebræis accipitur. [5] quam cultutus est & administraturus Schelomo.

4 [6] Vindicabit pauperes populi; servabit
7 filios egentis, conteret verò oppressorem.
5 Reverebuntur te *b* quam diu erit sol; &
durante luna in generationem æternam.
6 Ut quum descendit pluvia super sectam
herbam; quum imbres, irrigatio terræ;
7 Florebit temporibus ejus justus; & am-
plitudo pacis, [8] donec non sit luna:
8 Et dominabitur [9] à *c* mari uno ad alterũ,
& à flumine *d* quaquà *sunt* fines terræ.
9 Coram eo honorem exhibentes incur-
vabunt se *e* barbari, & inimici ejus [10] pulve-
rem lingent.
10 [11] Reges oceani *accolæ* & insulani mu-
nus reddent, reges [12] Schebæ & Sebæ dona-
rium offerent:
11 Deniq; incurvabunt se *honorem exhibẽ-*
tes ei omnes reges, omnes gentes servient ei.
12 Quoniam eripiet gentem vociferan-
tem, & pauperem cui non fuerit adjutor;
13 Parcet attenuato & egenti, animásque
egentium servabit;
14 A dolo & à violẽtia vindicabit animam
eorum: adeò ‖ pretiosus *est* sanguis eorum in
oculis ejus.
15 Ideò [13] quamdiu vivet, [14] dabit ei de au-
ro Schebæ; & orabit [15] pro eo jugiter, toto die
benedicet ei.
16 [16] *Ubi* fuerit pugillus tritici in terra,
[17] in vertice montium, [18] commovebit se ut
Libanus fructus ejus; & florebunt *f* cives ut
herba terræ.
17 [19] Erit nomen ejus in seculum, durante
g sole soboleſcet nomen ejus; & benedicentes
sibi in eo, omnes gẽtes beatum prędicabũt eũ.
18 [20] Benedictus *sit* Jehova Deus; Deus
Jisraelis: qui facit mirabilia solus:
19 Et benedictum nomen gloriæ ejus in
seculum: [21] impleatúrque gloriâ ejus tota ter-
ra; amen, iterum amen.
20 [22] Finiuntur orationes Davidis filii Ji-
schai.

[6] prophetica explicatio regni Christi (quod Schelomonis regno præfiguratum est) per exornationem duorum capitum quæ in petitione posita sunt, nimirum ad ministratæ justitiæ, & fructus ex ea perventuri. justitiæ autẽ duæ sunt partes, bonorũ defensio, & improborũ ultio: fructus gradibus quatuor distinguitur; primus est timoris & reverentiæ Dei, versu 5. secũdus, incrementi & ædificationis ecclesiæ, ver. 6. & 7. tertius, propagationis regni per vocationem gentium & voluntarium illarũ obsequium, versu 8. & sequentibus: quartus, infinitæ benedictionis ad subditos, & gloriæ ad regem perventuræ, inde à versu 12. [7] id est, quos diuturnis calamitatibus pressit, ac veluti hæreditariis: vide Psalm. 37. 35. [b] *Hebr. cum sole, & ante lunam, generatione generationum.* [8] id est, in perpetuum: vide Genes. 49. 26. annotat. [9] id est, Schelomo quidẽ à mari mediterraneo ad mortuum, & ab Euphrate usque qua protenditur terminus descriptus Exo. 23. Num. 34. Deut. 11. & alibi, ut completum fuisse legitur 1. Reg. 4. 20. Christus verò in universo mundo. [c] *Hebr. à mari usque ad mare.* [d] *Hebr. usque ad fines terræ.* [e] *Hebr. sicci, id est, sitientis deserti incolæ, agrestes atque indomiti.* [10] id est, proni se in terram prosternent, in signum fidei, reverentiæ, atque obsequii. [11] vide 1. Reg. 4. 33. & toto decimo capite, quomodo hæc figuratè Schelomoni ex parte contingerint: quæ hodiè implentur in Christo, ut sequens versus explicat. [12] vide Gen. 10 7.

‖ *infrà* 116. 15 [13] quisq; eorum quos redemerit & vẽdicaverit. [14] id est, ultrò ex tota facultate sua præstabit debitũ officium atq; obsequium: quod munerum collatione olim significabatur synecdochicè, ut 1. Sche. 10. 27. [15] id est, pro salute ejus, & bono totius regni. [16] hoc est, nihil erit tam exiguũ, quod non augeatur vel multiplicetur in immensum per benedictionem Dei. [17] i. etiam in loco incommodissimo. [18] id est, mutuo cõfrictu perstrepet copiosa seges, ut arbores Libani: hyperbole. [f] *Heb. è civitate* [19] hoc est, tum ipse in sempiternum nomine suo filios Dei & Christianos à se dictos gignet; qui benedicant, & sibi de hac sua prærogativa gratulentur: nam hæc in speciem tantũ Schelomoni evenerunt. [g] *Heb. antè solem: ut supra vers. 5.* [20] Conclusio laudativa. [21] id est, sanctificato nomine ejus adveniat regnum ejus. [22] id est, hanc ultimam orationem moribundus habuit. vide 2. Sche. 23. 1. Etsi haud scio annon hic locus meliùs possit accipi in hac sententiâ: hic finis orationum (id est, Psalmorum hymnorũmq; synecdochicè) quos David ipse congessit in librũ hunc, & congestos deposuit hoc ordine in Ecclesia Dei, & quorum omnium auctor est David per spiritum Dei. Qui autem sequuntur per alios temporibus variis collecti sunt. Atque hæc sententia mea.

TERTIUS LIBER PSALMORUM.

PSALMUS LXXIII.

Psaltes post spiritale certamen erumpens in commendationem bonitatis Dei, exponit ægritudinem animi sui & bonorum, cum propter secundos improborũ successus, tum propter calamitates suas: deinde rationem sui expediendi ostendens, incertum improborum statum certúmque exitium proponit: postremò se totum credit Deo, & illi hæsurum profitetur.

[1] PSALMUS [1] Asaphi. [2] Atqui bonus
est Jisraeli Deus, puris *a* animo.
2 [3] Equidem *quod ad* me penè
4 declinaverant pedes mei; nihil
ferè *aberat quin* [5] effunderentur gressus mei:
3 Quum inviderem insanientibus, pro-
speritatem improborum aspicerem.
4 [6] Nam non *sunt* nexus usq; ad mortem
eorum, [7] sed pingue *est* robur eorum.
5 In labore mortalium non sunt, & cum
reliquis hominibus non afficiuntur plagis.
6 Idcirco cingit eos [8] torques superbiæ, o-
perit *velut* ornamentum violentia eos.
7 Emicat præ pinguedine uterque oculus
eorum, [9] superant cogitationes animi.
8 [10] Tabifici sunt, & loquuntur malignè
oppressionem: & [11] è sublimi loquuntur.
9 [12] Opponunt cælis os suum, & lingua
eorum pervadit terram.
10 [13] Ideóque redit populus ejus huc,
[14] quum aquæ pleni *poculi* exprimuntur ipsis,
11 [15] Ut dicant, quomodo cognosceret
Deus fortis? aut esset notitia in excelso?
12 Ecce istos improbos, ut tranquilli *b* in
seculo augeant vires.
13 Utiq; inaniter purifico animum meum,
& [16] lavo in munditia manus meas:
14 Quum sim plaga affectus quotidie, &
castigatio mea *præsto sit* matutinis singulis.
15 [17] Si dixerim, [18] narrabo *c* talia; [19] ecce
generationi filiorum tuorum perfidus fuero;
16 Si cogitem cognoscere hoc, *d* laborio-
sum *visum* est in oculis meis:
17 Donec [20] ingressus essem in sanctuaria
Dei fortis, animadvertissem [21] finem istorum.
18 [22] Utique in lubricis ponis eos, dejiciens
eos in vastitates.
19 Quomodo *e* abeunt in desolationem

[1] Psalmus est didascalicus, continens propositionem voluntatis Dei erga suos, versu 1. confirmationem ab experientia prophetæ & piorum hominum, à versu 2. usq; ad ver. 23. & conclusionem, inde ad finem usque. De hac autem inscriptione vide Psal. 50. 1. [2] propositio ex abrupto; qua propheta per paralepsin (quæ in scriptura frequentissima est) certamina carnis suæ & spiritus reticens, & quasi repente ex difficultatibus eorum emergens, conclusionem proponit tantùm, affirmans utcumque calamitates urgeant, tamen Dei bonitatem semper esse præsentissimam bonis. [a] *Hebr. corde: ut* vers. 7. & vers. 13. & *sic deinceps.* [3] confirmatio propositionis per narrationem certaminis quod subeunt pii, usque ad vers. 15. & eventus quem largitur Deus, inde ad 23. Certaminis autem ponuntur duo genera: unum, singulare prophetæ, qui carnem suam fatetur prosperitati improborum, suísque calamitatibus non satis acquievisse, usque ad vers. 10 alterum, commune piorum, versibus sequentibus. [4] id est, prægravatus carnis infirmitatibus animus propè aberraverat ab officio: metaphora. [5] id est, diffluerem velut aqua, ne insisterem viis quas præscripsit Deus. [6] prior locus ætiologiæ à continua improborum prosperitate, usque ad vers. 10. Est autem in his verbis elegantissima translatio ad exprimendos secundos improborum casus à textorum telis: quasi dicat, quum primùm vitam suam orsi sunt, perpetuo cursu eam sine mora vel impedimento usque ad extremum vitæ actum peragunt, ut quum ex æquabili vel enodi stamine & trama tela contexitur. [7] id est, non sunt ut exilia fragiliáque fila, quæ subinde sit opus religare nodis; sed sunt velut robusta, crassa, æqua, & valentia fila, quę ad finem usque illæsa percurrunt telam præsentis vitæ: hæc metaphora in sequentibus vers. exponitur: cui similem vide Jeschah. 38. 10. & 14. [8] id est, superba sua violentáque facta gloriæ sibi & ornamento vertunt.

[9] id est, secũdis etiam rebus utuntur supra quàm ipsi cogitaverant. [10] id est, facto & sermone sunt exitiosi aliis, quasi eos cõsumant tabo. [11] proverbiale loquendi genus, apud Græcos & Latinos auctores frequens. [12] id est, licenter & impunè in Deũ blasphemias eructant, & in humanum genus contumelias: metonymia. [13] Secundus locus ætiologiæ à communi piorũ sensu. [14] id est, quũ non tantum indignã improborum felicitatem observant, sed suas etiam calamitates quasi amaras potiones in dies sibi comparari vident. [15] attoniti rerum gravitate & infirmitate carnis, quasi in dubium vocantes providentiam & administrationem Dei. [b] *Hebraicè, seculi.* [16] ut suprà 26 6. [17] altera pars psalmi incipiens à disceptatione dilemmatica; qua docet psaltes quam rationem tandem sequutus sit ad eventus bonorum malorũmque cognoscendos, postquam exploravit has duas judicandi vias quæ duobus hisce versibus continentur: nam hoc versu ostendit quantoperè ipsum caro sollicitaverit ut judicaret de piis ex re præsente, quod mundus solet facere; sequente verò docet quomodo misso sensu carnis, & spiritus sui tenuitate agnita adductus sit ad consulendum Deum: hæc autem sunt μεταβατικὰ, ad alteram orationis partem de eventu. [19] id est, res secundas improborum, & contrà bonorum adversas. [c] *Hebr. sicut* hæc. [19] id est, impius fuero, & injurius piis. [d] *Hebr. labor.* [20] id est, contulissem me ad doctrinam cælestem percipiendam, quæ in locis sacris & prophetarum scholis tradebatur: sic enim Davidem à Schaule Najothas ad Schemuelem fugisse, ubi conventus prophetarum habebatur, legimus 1. Sche. 19. 18. [21] id est, exitium quem improbis tribuit Deus observassem. [22] propositio metaphorica status & eventus improborum, quam duo seq. vers. illustrant. [e] *Heb. sunt.*

quasi

quasi momento; desinunt, cõsumuntur[23] terroribus?

20 [24] Tamquam somnium, postquam evigilavit *quispiam*? Domine, [25] quum *f* expergisceris, [26] imaginem eorum contemnis.

21 [27] Quum exacerbabatur animus meus, & *in* renibus meis me ipsum exacuebam,

22 [28] Tum eram brutus, qui ignorarem: *velut* jumenta eram apud te.

23 [29] Itaq; ego jugiter *futurus sum* tecum; [30] prehendisti manum dexteram meam.

24 [31] Consilio tuo deduc me, ut postmodũ *in* gloriam recipias me.

25 Quis *esset* mihi in cęlis *præter te*? & *g* pręter te nullo delector in terra.

26 [32] Deficiente carne mea & animo meo; rupes animi mei & portio mea Deus *est* in seculum.

27 [33] Nam ecce longinqui *h* à te pereunt, exscindis *i* quicunq; adulterando *deficit* à te.

28 De me itaque, propinquum esse Deo mihi bonum *est*; pono in Domino Jehovi receptum meum, ut enarrem omnia opera tua.

[23] vide Ijobi 18. [24] i. ipsi cum felicitate sua evanescunt. [25] i. incipis exserere vim tuam ad efficiendum justitiam tuam: humanitùs dictum, ut Psal. 35. 18. f Heb. vel cum expergefacis, istos videlicet. [26] i. eos ipsos, qui non ampliùs sunt quàm umbra imaginaria, ut Psal. 39. 7. [27] Confessio peccati in priore illa cogitatione & voluntate hærentis, ad excitandum studiũ suum & amplificãdam gloriam Dei; versibus sequentibus. [28] i. nõ magis sapiebam in rebus istis, quàm pecudes. [29] Conclusio, qua propheta beneficium Dei agnoscens primùm se illi regendum & ducẽdum tradit, sequente versu; deinde summam Dei majestatem cum infirmitate sua comparans, bonorúmque eventa cum improborum exitiis, se hæsurum Deo perpetuo profitetur ad gloriam ipsius. [30] i. in lubrico hujus vitæ labentem sustinuisti doctrina & operibus tuis, ℣. 17. [31] non autem ex sententia animi mei. g Heb. tecum. [32] i. quæcumque me angustiæ corporis aut animæ urant. [33] Confirmatio gloriationis piorum in Deo, à contrario improborum eventu, quem suprà docuit. h Heb. tui. i Heb. adulteratum à te.

PSALMUS LXXIIII.

Ecclesia gravissimis calamitatibus ab Antiocho Epimane oppressa expostulat cum Deo de suis perpessionibus; scelera hostium proponit: & Deum tamdiu cessare cõquesta, federis ipsius, & magnificorum operum recordatur, indignissimorúmq; in Deum facinorum quæ hostes perpetraverant: idcircò Deum pro salute sua, gloria nominis ipsius, & hostium confusione supplicat.

1 [1] O*De* didascalica, [2] Asapho. [3] Quare Deus [4] rejicis in ęternum? [5] fumare pergit ira tua in gregem pastus tui?

2 [6] Recordare cœtus tui; te acquisivisse *a* anteà, vindicasse tribum possessionis tuæ; montem Tzijonis hunc *esse* in quo habitabas.

3 [7] Attolle pedes tuos ad vastitates [8] ęternas, *ad* omnia mala *quæ* facit inimicus [9] in loco sancto.

4 [10] Rugientes hostes tui in medio synagogarũ tuarum [11] posuerunt insignia sua *b pro* insignibus.

5 *c* Nobilis habitus est *eorum quisq;* [12] prout efferebat sursũ *d* cõtra implexa ligna secures.

6 [13] Etiam nunc sculpturas ejus simul, vecte & tuditibus tundunt.

7 *e* Immiserunt ignem in [14] sanctuaria tua; *dejicientes* in terram prophanârunt tabernaculum nominis tui.

8 Dixerunt *f* cũ animo suo, vim inferamus eis pariter: incẽderunt omnes synagogas *Dei* fortis *dejicientes* in terram.

9 [15] Insignia nostra non videmus; non *est* ampliùs propheta, neq; *est* apud nos qui sciat usque quò.

10 [16] Quousq; ô Deus, probro afficiet hostis? irritabit inimicus nomen tuum in æternum?

11 Quare avertis manum tuam, [17] & *quidem* dexteram tuam? [18] è medio sinus tui cohibe.

12 [19] Atqui Deus [20] rex meus *est* jã olim, operans *g* omnimodam salutem in medio terræ.

13 ‖ Tu disrupisti robore tuo mare, perfregisti capita [21] cetorum in aquis.

14 Tu conquassasti capita [22] balęnę, dedisti [23] cibum ipsi populo *h* ‖ per deserta *proficiscẽti*.

15 ‖ Tu [24] fidisti fontem & [25] torrẽtem; tu [26] arefacis fluvios validos.

16 Tuus *est* dies, etiam tua nox: tu parasti [27] lumen *hujus* & solem.

17 Tu statuisti omnes terminos terræ: ipsam æstatem & hiemem tu formasti.

18 [28] Recordare *saltem* hujus; *i* inimicum probro afficere, ô Jehova, & populũ stultum irritare nomen tuum.

19 [29] Ne tradas *isti* catervæ *k* vitam [30] turturis tuę, catervę pauperum tuorum afflictorum ne obliviscaris in æternum.

20 Intuêre in fedus: [31] nam repleta sunt obscurissima loca terræ, caulæ *sunt* violentiæ.

21 Qui attritus est, ne redeat [32] confusus; pauper & egens laudent nomen tuum.

22 Surge, ô Deus, *l* age causam tuã; recordare opprobrii tui *quo afficeris* à stulto quotidie.

23 Ne obliviscaris vocis hostiũ tuorũ; strepitus insurgẽtium in te, *m* augescẽtis jugiter.

[1] i. in perpetuum Ecclesię documentum tradita, ut Psal. 44. 1. Est autẽ hæc ode generis διδασκαλικοῦ καὶ εὐκτικοῦ, continens partes tres; Exordiũ sive propositionẽ, ℣. 1. 2. & 3. narrationem à ℣. 4. ad 10. & petitionem, inde ad finem usque. [2] ut Psal. 50. 1 Videtur autẽ hanc odẽn Ecclesia Deo cecinisse, quo tempore Antiochus Epiphanes populum Dei durissima tyrannide pressit, & omnem cultum Dei nefariè prophanavit. [3] exordium sive propositio proleptica, cõstans ex duabus partibus; expostulatione cum Deo, ℣. 1. & petitione, duobus sequentibus: quæ duæ partes exordii reliquo psalmo exornãtur. [4] i. nobis adesse & gratificari desinis tamdiu & sine intermissione. [5] i. ardet: synecdoche metaphorica. [6] i. demonstra opere te non oblitum esse Ecclesiæ, regni; & religiosi loci quem anteà præsentia tua institutóque sanctificaveras. a Heb. antiquè. [7] i. accurre, advola, ut Gen. 29. 1. humanitùs dictum. [8] i. indesinentes & perpetuò durantes, sine intercapedine. ut ℣. 1. [9] i. templo urbe & regione sancta: quomodo accipiendum esse docebunt sequentia. [10] narratio explicans expostulationem versus primi, primùm à maleficiis tyrannicis adversariorum, usque ad ℣. 9. deinde à privatione singularium beneficiorũ Dei, ℣. 9. [11] i. omnia signa cultus sacri à Deo instituta, publica & privata, in templo, urbe, agro, regione tota, & in hominibus ipsis sustulerũt; ut sua tropæa, idôla, statuas, prophanos cultus, præputium, & omnia illegitima exercitia in populum Dei inveherent: de his videndi sunt libri Macbæorum, & Josephus antiq. Judaicis lib. 12. b Heb. insignia. c He cognitus est: ut inf. 76. 2. [12] i. quò vehementiùs intestina opera sacra è ligno affabrefacta & coagmẽtata dissipabat. hunc versum ita reddẽdum esse Hebraicæ voces, accentus, & contextus ipse docent. d Hebr. contra implexum libri. [13] amplificatio à circumstantia temporis, q. d. ne hoc quidẽ hominibus istis est satis, quòd disjecta & disturbata sunt omnia: conquirunt rudera quę vectibus impellant, & minutas particulas quas malleis comminuant; adeò altè infixum hæret odium cultus tui, & religionis nostræ. hîc autem Syræ voces, ac non Hebrææ adhibentur ad evidentiorem temporis quo hæc gesta sunt designationem.

e Heb. miserunt in ignem tuum sanctuarium: hypallage: ut Judic. 1. 8. [14] i. loca sacra, synagogas, scholas, & si quæ sunt ejusmodi: ut sequente versu exponitur. f Heb. in corde suo. [15] i. omnia illa prisca testimonia & documenta ceremoniarum, quarum pædagogio nos anteà instituebat Deus. Hoc primum est beneficiũ ademtum; cui subnectũtur duo alia; unum, ordinariæ prædicationis verbi, alterũ, singularis prophetiæ, qua extra ordinẽ consolabãtur populũ Prophetę per singulares revelationes spiritus. [16] altera pars psalmi, continens primũ expostulationem cũ Deo, duobus versibus: deinde patheticam propositionẽ causarum ex quibus Deus ad misericordiam provocatur, à ℣. 12. ad 19. ac postremò petitionẽ gratiæ & liberationis, reliquis versibus. Expostulationis autẽ partes sunt duæ: una, quòd blasphematur Deus, hoc versu; altera, quòd ipso cessante opprimuntur pii, seq. versu. [17] i. liberatricem & pios sustentantem: nam hoc benignum Dei opus erga suos in scripturis ferè dexteræ attribuitur humanitùs. [18] i. ne sinito ampliùs otiosam esse; sed velut eductam exerce in adjumẽtum nostrum: humanitùs dictum, ut de pigro dicitur Proverb. 19. 24. & 26. 15. [19] propositio argumentorum quibus provocatur Deus ad misericordiam, à constantia primùm naturę ejus federísq; gratiosi, hoc versu; deinde operum ejus tum singularium quæ extra ordinem Deus populo suo præstitit, tribus sequent. tum eorum quæ ex ordine naturæ pergunt, ℣. 16. & 17. [20] i. curat me ab æterno, recipiens me in fidem & clientelam suam. g Heb. salutes. ‖ Exod. 14. [21] sive crocodilorum, ut Jechezkelis 29. 3. i. nomarcharum, magnatum, & ducum, quorum operam adhibuit Parho ad persequendum Jisraëlitas, vide Exod. 15. 4. [22] i. Parhonis, quem cũ copiis obtrivit mare: sic Jeschah. 27. 1. [23] i. Man & coturnices, de quibus Exod. 16. & Num. 11. hunc autem locum ita accipiendum esse ostendit ipsa verborum series cum historia comparata. similẽ constructionem vide Jehosch. 15. 19. & Judic. 1. 15. h Heb. desertorum. ‖ Exod. 16. & Deut. 8. ‖ Exod. 17. 6. Num. 20. 11. [24] i. petram & rupem, ut manaret fontem, frequens synecdoche à fine, ut vulgo coquere panem, molere farinam dicimus, ex Jesch. 44. 19. & 47. 2. [25] i. aquã multam ut biberet cœtus & jumenta ejus, Num. 20. 11. [26] i. ut spatium aridum effecisti ad trãsitum populi tui per Jardenem, quo tempore Jarden superabat omnes ripas suas. Sic elicit psaltes thesin ex hypothesi sive exemplo singulari, ut commodiùs ad alterum genus operum transeat. [27] i. Lunam cum stellis, nisi quis fortè de lumine accipi maluerit, quod primo die emissum à Deo, in die quarto demum fuit aptatum Soli. [28] postremus commiserationis locus, ab indignitate blasphemiarum quas in Deum torquent inimici. q. d. ut taceamus gratiosum fedus tuũ nobiscum & opera admirabilia, saltem hoc effice, ut nomen tuum vindicetur ab inimicis tuis. i Heb. inimicus probro afficit, &c. [29] petitio tripartita, pro ratione causarum quę modò adductæ sunt: quà primùm salutẽ Ecclesiæ, tribus versibus; deinde gloriam nominis Dei, vers. 22. ac postremò cõpressionem impiorum postulat, ℣. ult. k Heb. animam. [30] i. Ecclesiæ tuæ inermis, imbellis, simplicis, & mitis, prout columba est, adeóq; turtur, qui minimus censetur in columbarum genere, teste Aristot. lib. 5 de historia animalium, cap. 3. [31] i. nihil est tam abstrũsum atque reconditum, quò non pervaserit istorum violentia. [32] id est, repulsam à te ferens. l Heb. contende contentionem tuam. m Heb. ascendentis.

PSALMUS LXXV.

David accepto nuncio de Abneri cæde, à novis discidiis metuens Deum orat, ut propter nomen suum misereatur populi: officiúmq; suum erga Deum & populum sibi conciliatum professus, Deum orat, ut pergat regnum ipsi tradere, in quo Deo servire & populum justè gubernare possit.

1 MAgistro symphonię, [1]ne perdas; psalmus [2] Asapho, & canticum.

2 [3] Celebramus te Deus, celebramus: [4] nã propinquum nomen tuum, enarrant mirabilia tua.

3 [5] Quum excepero [6] conventum, ego *a* rectissimè judicabo.

4 [7] Solutas terræ omniúmq; habitatorum ejus, ego aptabo [8] columnas maximè:

5 [9] Dicens insanientibus, ne insaniatis; & improbis, [10] ne attollatis cornu:

6 Ne attollatis [11] contra excelsum cornu vestrum; *ne* loquamini [12] collo duro.

7 [13] Non enim ab exortu aut ab occasu, neque [14] à deserto *est b* exaltatio:

8 [15] Sed Deus judex; nunc deprimit, & illum extollit.

9 [16] Nam poculum in manu Jehovæ, & vinum turbidum est, plenũ mixtione, [17] ex quo fudit: verumtamen fęces ejus [18] *quas* expresserint, bibent omnes improbi terræ.

10 [19] Ego itaque annunciem in seculum, psallam Deo [20] Jaĥakobi:

11 Et omnia cornua improborum [21] succidam; [22] exaltentur cornua justi.

[1] vide sup. ps. 57. 1. psalmus est ἀπευχαριστικὸς, sive (ut ita dicamus) deprecativus, quo deprecatur David funesta illa & exitialia bella, quæ inter ipsum & domum Schaülis gesta fuerant, videns utrimq; populum misere perditum iri, nisi Deus pro misericordia sua provideret. Hunc enim psalmum ad ea tempora pertinere nominatim ostendit ℣. sus quartus, quibus Abner ad Davidé profectus regnũ Jisraelis obtulerat ipsi; & Joab totum cõsilium nefario suo scelere ità conturbaverat, ut à gravioribus bellis metus esset, 2. Schem. 3. Constat autem ex duabus partibus: prima est propositio locorum ex quibus Dei misericordia imploratur, à ℣. 2. ad 10. secunda, petitio, duobus ultimis. [2] ut psal. 50. 1. & psal. 48. 1. [3] prior pars psalmi, propositio locorum ad conciliandam misericordiam pertinentium. Sunt autem duo loci; unus, à confessione beneficiorum præsentium & præteritorum Dei, hoc versu; alter, à professione studii sui in præstando officio erga Deum & regnum universum, versibus sequen. [4] i. multa nobis suppeditasti publica & privata argumenta celebrãdi nominis tui, ex quibus cognoscimus te nobis adesse etiam his turbulentis & calamitosis temporibus: in his enim miraculis Dei nõ respicit propriè David ad prisca jam olim in populo facta; sed partim ad singularia Dei opera erga ipsum, quum profugus esset, restitutus, evectus, & in regno unius tribus conservatus contra vim cæteratum, partim ad publica erga suum regnum. [a] Heb. *rectitudinibus.* [5] secundus locus comparandę misericordiæ, professio officii quod se prestiturum pollicetur David. q.d. ne sinas, ô Deus, Judęos & Jisraëlitas ampliùs mutuis inter se bellis confici, aut cõsilium de habendo Jisraëlitarum omnium conventu (quod jam Abnero auctore initum est) abrumpi; sed propter nomẽ tuum & veritatem tuam effice, ut Jisraëlitæ in hoc consilio pergant, & ego meis partibus coram te defungi possim. [6] Cõventum eũ intellige, in quem Jisraëlitę suadente Abnero consenserant, 2. Sche. 3. 17. & qui postmodum Chebrone habitus est 2. Schem. 5. ubi Jisraëlitas honorificétissimè fuisse à Rege exceptos legimus 1. Chro. 11. 3 & 12. 23. ad finẽ usque. [7] i. statum regni & ecclesiæ dissutum per has diuturnas clades & dissensiones instaurabo: metaphora, quæ sequentibus exponitur. [8] i. statumina & firmamenta; metaphoricè. [9] i. propositis Dei judiciis avocans à via ipsorum mala. [10] i. ne insolescatis & ferociatis Thrasonicè: metaphora à pecudibus animantibus. [11] quo auctore rex fui institutus, 2. Schem. 3. 18. & hic conventus indictus est. [12] i. reluctante & renitente adversus voluntatẽ Dei: metaphora ab animãtibus refractariis & impatientibus jugi. [13] ἐργασία propositionis præcedentis, ne cornua efferant contra excelsum adversarii, ℣. 6. Non est (inquit) hoc regnum à mundo, sed à Deo profectum. [14] i. septemtrione aut meridie: nam utrimque Judæa clauditur deserto. [b] He. *extollere.* [15] vide 2. Sche. 3. 1. [16] occupatio. q.d. fateor quidem me nõ sine gravi damno meo & meorum huc usq; evectum esse, ut calamitates bonis æquè ac malis communes sunt: sed tamen (utcumque turbulenta sint & periculosa omnia) quàm malè cedat improbis, ex parte res presentes commonstrãt, & tamdem exitus adversariorum funestus ostendet. hęc allegoricè poculi appellatione figurantur, quod suis quidem bibendum, improbis vero epotandum præbet Deus; ut Jesch. 51. Jirmejæ 25. & alibi. [17] i. quo hactenus populum suum exercuit; nã hæc omnia dicuntur allegoricè. [18] i. quas ipsi sua impuritate, gravitate, & pertinacia sibi comparaverint. [19] altera pars psalmi, petitio per paralepsin: nã perinde est ac si diceret David, ne perdas, ô Deus, sed potiùs rationem ineas qua tui Jisraelitæ conserventur, ut annunciem, psallam, &c. [20] i. Jisraelis, quì populus unus est ad Dei unici fedus & cultũ vocatus; prout etiam designavit Elija 1. Reg. 18. 31. [21] i. exarmem improbos, & ità mutilem ut se in posterum contra te efferre nequeant. [22] i. confirmentur justi, ut erecto capite Deum colere & in regno trãquillè versari possint. Sic 1. Sche. 2. 1

PSALMUS LXXVI.

Psaltes Deum celebrãs de præsentia ipsius & magnifico opere adversus Assyrios, potentiam iræ ejus ad exsequẽdam voluntatem ipsius ostendit, & omnes ad Deum colendum hortatur.

1 MAgistro symphonię *a* fidium; [1] psalmus [2] Asapho & canticum.

2 [3] Nobilis *est* in Jehuda Deus, in Jisraële magnum nomen ejus.

[a] Heb. *in pulsationibus: ut Psal.* 4. 1.

[1] Psalmus est generis εὐχαριστικῶν constans ex partibus quatuor: prima est exordium, generatim proponens argumenta laudationis Dei, vers. 2. & 3. secunda est narratio, à vers. 4. ad 8. tertia est propositio doctrinæ ad ecclesiam pervenientis ex narratione, inde ad vers. 12. quarta, conclusio hortatoria. Videtur autem hic psalmus ad tempora Chizkiję referendus esse, quibus copiarum Sanchetibi pars magna cælitùs interfecta est: 2. Regum 19. 2. Chronicor. 32. & Jesch. 37. [2] ut Psalm. 50. 1. [3] Exordium, ut observatum est in ℣. 1. proponens duo argumenta laudationis Dei; à mirificis operibus ejus quibus se ipsum nobilitavit, ut narratur inde à ℣. 4. & à singulari ipsius præsentia atque habitatione Jeruschalaimis, vers. 3.

3 Cujus tugurium *est* [4] Schalemi, & habitaculum Tzijone.

4 [5] Ibi [6] cõfregit *b* [7] coruscos arcus; scutum, gladiúmque, & bellum vehementissimè.

5 [8] Illustris factus es, magnificus, [9] ex montibus direptionis.

6 [10] Dediderunt se in prædam robusti *c* animo, [11] dormitaverunt somnum suum: [12] adeò ut non invenerint ulli viri bellatores manus suas.

7 Præ [13] increpatione tua ô Deus Jaĥakobi; consopitus est [14] & currus & equus.

8 [15] Tu, tu *inquam*, formidabilis *es*: [16] ecquis consisteret coram te, ex quo *d* irasceris?

9 [17] E cęlis facis ut audiatur sententia; terra timet, & quieta sidit;

10 Quum surgit ad judiciũ Deus, ad servandum omnes mansuetos terræ maximè.

11 Nam [18] æstus hominũ celebrat te, [19] residuo æstuum accingis *tuos.*

12 [20] Vovete & *vota* reddite Jehovæ Deo vestro; quicumq; circumstant illum, [21] afferãt munus illi formidabili,

13 *Qui* [22] vindemiat spiritum antecessorum, formidabili regibus terræ.

[4] vide Genes. 14. 18.

[5] i. Jeruschalaimis & Tzijone, unde misit Angelũ suum Deus, perditurum Assyriorum copias ad Lacischum opidum, quod Sancherib obsidebat: narratio.

[6] i. hostes ita cæcidit, ut nullis militaribus armis uti possent; his vitam adimens, illis frangens animum; perinde atque si omnia ipsorũ arma dissiluissent: metonymia.

[b] Heb. *prunas, vel scintillas arcus, i. præ nitore scintillantes, sive ignescentes.*

[7] amplificatio ἐπιθετικὴ. q.d. potentissimum, instructissimum, & accuratissimum exercitum: synecdoche. [8] ἀποστροφὴ ad Deum, inceptam narrationem illustrans. [9] i. nobilitata est majestas tua ex eo maximè, quod Assyriorum castra montes occupantia diripienda tradidisti nobis, prout sequens versus explicat. [10] superstites ex clade, qui manè deseruerunt castra & fuga se proripuerunt. [c] Heb. *corde.* [11] occisi ab angelo. [12] his prostratis, illis se in pedes conjicientibus: vide 2. Reg. 19. 32 quomodo nihil planè adversus Jeruschalaima tentare potuerint; quod hìc dicitur invenire manus suas, τὸ ἐπιχειρεῖν, sed preventi fuerint manu Dei, & ad Lacischum attriti. [13] i. potente verbo tuo, & nullo negotio: prout denunciaverat Jeschaĥja 2. Reg. 19. 20. & sequentibus. [14] i. quisquis valebat robore, antecessor & princeps in castris regis Assyriæ, 2. Chron. 32. 21. hi enim maximè curribus & equis vehi solent; synecdoche. [15] transitio ad propositionem didascalicam per epiphonema. [16] communis locus de imbecillitate rerum creatarum adversus iratum creatorem suum, ad quem trãsitur ex superioris hypotheseos argumento. [d] Heb. est *ira tua.* [16] ἐργασία propositionis ab exemplo totius terræ: quod metaphoricè exponit psaltes, Deũ cum judice terreno comparans, duobus versibus. [18] i. æstuantes & insolentes adversus te homines coërcentur judicio tuo; ac proinde materiam præbent celebrandi tui. hic primus usus sententiæ Dei, de qua ℣. 9. [19] i. circumvallas & munis populum tuum, quem ex hostium tuorum æstu reservasti: respicit enim ad prophetiam quæ habetur 2. Reg. 19. 30. alter usus sententię Dei, bonorum salus. [20] conclusio hortatoria; ut observatum est in ℣. 6. [21] ut Chizkijæ temporibus factum est, 2. Chro. 32. 23. [22] i. propter suos potentibus illis vitam momento & nullo negotio adimit, 2. Chron. 32. 21.

PSALMUS LXXVII.

Psaltes Ecclesiam docet quomodo in extremis rerum difficultatibus imploret fidem Dei; certamen carnis exponit in dubium vocantis bonignitatem Dei, & victoriam spiritus adversus carnem seipsum à natura, promissionibus, operibúsq; Dei confirmantis.

1 MAgistro symphonię, præfecto *posteris* [1] Jeduthunis; Asaphi [2] psalmus.

2 Vox mea ad Deum *fertur*, [3] quum exclamo: vox mea ad Deum, ut aurem advertat ad me.

3 *a* [4] Tempore angustiæ meæ Dominum requiro: [5] manu mea noctu perfusa, & nõ intermittente: renuente cõsolationem admittere anima mea.

4 Recordor Dei, quum [6] fluctuando perstrepo: meditor, quum [7] obruit se spiritus meus vehementissimè,

5 *Quum* [8] tenes *b* vigiles oculos meos; cõceat. Prior pars continetur à v. 2. ad 10. posterior, inde a finem usque.

[1] de quo sup. Psal. 39. 1. & 1 Chr. 25. 2. & 3

[2] Psalmus est didascalicus: quo propheta ostendit primũ quanta certamina subeat animus suus, quum premitur calamitatibus; deinde quibus modis & argumentis erigatur, ut Ecclesiã suo exemplo doceat. Prior pars continetur à v. 2. ad 10. posterior, inde a finem usque.

[3] id est, quum pressus afflictionibus fidẽ alienam implorare cogor. Propositio generalis, quam reliquo Psalmo exornat propheta ab antecedentibus, explicans primùm afflictiones suas gravissimas; usque ad v. 6. deinde conflictationem animi, usq; ad v. 11. ac postremò confirmationem quasi redeuntis ad se & resipiscentis animi, ad finem usq;. Ex quibus omnibus assurgit hæc propositio: quum affligor & conflictatur animus meus; recordatione federis, operúmq; Dei revocor ad ipsum implorandum unum. [a] Heb. *die; synecdoche: sic inf.* v. 6. [4] ἐργασία sive exornatio propositionem superiorem confirmans per enarrationem trium illorum capitum quæ modò dicta sunt, nimirum afflictionum, certaminis spiritalis, & resipiscentiæ. [5] præ afflictionum gravitate madentibus ex continua lacrymatione manibus meis; sive precando conserantur, sive adhibeantur ad abstergendos oculos.

[6] i. quum incertus animus huc illuc impellitur, & quasi undis agitatus querulas voces emittit: metaphora. [7] ut inf. Ps. 102. 1. [8] i. ita affligis ut non possim dormire. [b] Hebr. *vigiliæ oculorum meorum: hypallage.*

cutior,

cutior, ita ut non possim eloqui.

6 Reputo [9] tempora inde ab antiquitate, annos *superiorum* seculorum.

7 Recordor [10] musicæ pulsationis meę noctè: cum *c* animo meo meditor, & perscrutatur spiritus meus, *dicens:*

8 [11] An in secula repelleret Dominus? aut non pergeret bene velle ampliùs?

9 An deficeret in æternum benignitas ejus? desineret [12] sermo *d* in quamque generationem?

10 An oblit⁹ esset gratiā facere *Deus* fortis? an occluderet irâ miserationes suas summè?

11 [13] Tandem dico; infirmare me istud, mutata dextera excelsi?

12 *Imò* [14] recordabor actionum Jah: quin recordabor inde ab antiquitate *e* quodq; mirabilium tuorum:

13 Et meditabor de unoquoque opere tuo; de actionibus tuis confabulabor, *dicens;*

14 O Deus, [15] in sanctitate via tua *est*; quis *Deus* fortis magnus *est* ut Deus?

15 Tu, ô *Deus* fortis mirifice; ostendisti [16] in populis robur tuum.

16 Vindicasti [17] brachio populum tuū; [18] posteros Jahakobi, [19] etiam Josephū maximè.

17 [20] Videntes te aquæ, Deus, videntes te aquæ, formidârunt: etiam [21] commotæ sunt abyssi.

18 [22] Exundârunt aquas nubes, [23] sonum ediderūt superiores nubes: etiam pervaserūt sagittæ tuæ.

19 *f* Sonante tonitru tuo [24] in isto orbe, illustrârunt fulgura orbem habitabilem: commota est & tremuit terra.

20 Per mare [25] via tua, & semita tua per aquas amplas; ubi vestigia tua nō sūt [26] cognita.

21 Duxisti ut gregem populum tuū, *g* Moschis & Aharonis opera.

[9] i. administrationem superiorum temporum, ut sequentia docent; sive universalem, hoc versu; sive singularem, sequ. [10] i. antè acceptorū beneficiorum, quibus dies noctésq; excitabar ad celebrādum te: synecdoche. *c* Hebr. *corde.* [11] hypotyposis cōflictantis animi cū gravissimis & difficillimis necessitatibus, ac velut disceptantis de fide & constantia Dei, tribus versibus. [12] i. promissio quam fecit suis. *d* Heb. *in generationem & generationem.* [13] altera hypotyposis resipiscentis & se ipsum reprehendentis animi. q. d. quid? Egóne, cùm seriem omniū temporū memoria repetens agnoscā perpetuum cursum beneficentię Dei; & vitam meam anteactam recolens sentiam fuisse perpetuā erga me benignitatem ipsius; nunc demum cederem? & tum naturæ Dei, tum promissionum, operúmque obliviscerer; ubi semel manum suam mutat, hoc est rationem administrandi me? non patiar me infirmari hoc pacto, neq; animo abjecto cedam præsentibus castigationibus: elegantissima aposiopesis indignabūdum animum exprimens. [14] subjectio officii, quod præstare debet piorum animus, ubi rediens ad se cōfirmari cupit: nimirum ut opera Dei memoria colligat ad recreandum se, prout explicantur ad finem usq;. *e* Hebr. *mirabile tuum.* [15] i. administratio tua est sanctissima, potentissima, & summè admirabilis; cujus potentiam omnes populi experti sunt ℣ su seq. nominatim verò populus tuus sensit ad liberationem & salutem suam, usque ad finem Psal. [16] à quibus, per quos, & ad quos deduxisti servos tuos: ut docet historia Moschis in lib. Genes. à cap. 11. ad finem usque. [17] i. robore: humanitùs dictū. [18] ex Ægypto, ut habetur Exod. 12. [19] i. regnum Jisraëlitarum ipsum: quod atrocissimis peccatis adeò te provocavit, ut jam planè à gratia tua & spe restitutionis exciderit: sic accipitur Hobadjæ 18. Zecariæ 10. 6. & alibi. sic cōmendat psaltes communia & singularia beneficia Dei. [20] periphrastica descriptio transitus per mare rubrum: in qua per prosopopœiam docet psaltes quid mare, quid cælum; & terra fecerint ad imperium Dei. [21] i. profundum mare, discedens atque dividens se, ut iter tuum sterneretur populo tuo, ver. 20. [22] vide Exod. 14. 24. [23] i. perstrepebant nimbi & grandines. *f* Heb. *sono tonitru tui* [24] i. regione aëris. [25] i. quæ tibi soli patet, ac familiaris est: ut sequentia verba κατ' ἐξήγησιν commodissimè explicant. [26] i. explorata & tentata ab ullo homine. *g* Hebr. *per manum Moschis, &c.*

PSALMUS LXXVIII.

Psaltes populum Jehudæorum revocās ad cognoscendum & prædicandum Deum, proponit documenta primùm quidem verbi; deinde verò operum quæ perfecit Deus inde ab exitu ex Ægypto: itaq; propositis paternis beneficiis & flagellis Dei erga populum suum judiciisque in adversarios gravissimis, ac nominatim in contumaces Jisraëlitas, pios confirmat de æternitate Sacerdotii & regni in tribu Jehudæ.

1 [1] ODe didascalica, Asaphi. [2] Aurib⁹ percipe, popule mi, doctrinā meam; inclinate aurem vestram ad sermones oris mei.

2 Aperiam [3] per parabolam os meum, [4] eructabo [5] occulta inde *a* à prisco *tempore:*

3 Quæ audivimus ac novimus, ut majores nostri narraverunt nobis.

4 ‖ Non celabimus filios eorum, generationem posteram: *b* narraturos laudes Jehovæ, robúrq; ejus, & mirabilia ejus opera quæ fecit.

5 [6] Nam statuit [7] testimonium in Jahakobo, & legem posuit in Jisraële; quū præcepit majoribus nostris nota facere filiis ipsorum:

6 Ut sciant generatio postera, filii nascituri; surgentésque, enarrent filiis suis:

7 Et ponant in Deo spem suam, neq; obliviscantur actionum Dei fortis; sed præcepta ejus custodiant:

8 [8] Ac non sint ut majores eorum, generatio contumax & rebellis; generatio quæ non comparavit *c* animum suum, & cujus spiritus non fuit constans erga *Deum* fortem.

9 [9] Ut posteri Ephrajimi [10] armati jaculantes arcu, [11] vertentes *terga* tempore prælii:

10 [12] *Quia* non servaverant fedus Dei, & in lege ejus renuerant ambulare;

11 Obliti actionum ejus, & mirabilium ejus operum quæ ostenderat ipsis.

12 [13] Coram majoribus eorū fecerat [14] miracula; in terra Ægypti, agro *d* Tanitico.

13 ‖ Diffiderat mare ut traduceret eos, statuens aquas tamquam acervum:

14 ‖ Deduxerátque eos nube interdiu, & totam noctem *e* lucente igne.

15 ‖ Fiderat rupes in deserto, ut potū pręberet in abyssis plurimum,

16 Educens fluenta è petra, & demittens tamquam flumina aquas.

17 Perrexerunt tamen adhuc peccare in eum, exacerbādo excelsum in ipsa *terra* sicca:

18 Et tentantes *Deum* fortem cum animo suo, petiverunt cibū pro desiderio animi sui;

19 ‖ Ac obloquentes contra Deum dixerunt, an posset *Deus* fortis instruere mensam in hoc deserto?

20 En ita percussit rupem, ut fluxerint aquæ, & torrētes exundaverint: an etiā cibum posset dare? an pararet carnem populo suo?

21 Idcircò audiens Jehova, excāduerat: & ignis succensus erat in Jahakobum, ac etiam *f* ira ascenderat in Jisraelem:

22 Quia non crediderant in Deum, neque confisi erant in salute ejus:

23 Quāvis [15] pręcepisset superioribus nubibus supernè, & januas cælorum [16] aperuisset;

24 ‖ Depluénsq; super eós Man ad comedendum, [17] frumentum cælorum daret illis;

25 [18] Panem robustissimorum comederet

[1] hujus odes summæ partes sunt quatuor: Exordium, quatuor primis versibus; propositio, inde ad ℣. 12. usque. narratio administrationis Dei & improbitatis populi inde ad ℣. 68. & cōclusio ab explicatione præsentis status populi, inde ad finem usque. Videtur autem hæc odeā rege Chizkija aut propheta Jeschahja, alióve sub illa tēpora fuisse scripta, quibus regnum Jisraelis intercidit, 2. Reg. 17. [2] Exordium audientiam faciens primùm ab officio personarum, hoc ver. deinde à genere documentorum quæ propositurus est psaltes, quòd posita sunt in mysteriis, ℣. 2. quòd vetera, ℣. 3. & quòd ad gloriam Dei pertinentia, ℣. 4.

[3] i. exempla: quorum alia sunt historica & vera, ut hoc psalmo; alia ficta, sed tamen ad docendum apposita; alia denique ex communi usu depromta, etsi singularē aliquam historiam minimè attingunt, ut Mat. 13. & in Euangeliis passim. Est autem aperire os suū initium dicendi facere. [4] i. copiosè fundam: metaphora à fontibus. [5] i. documēta quæ sub exemplis latēt: nam hic versus prolepticè complectitur argumētum psalmi, nimirum exempla in quibus est Narrationis summa, & exemplorum documenta, quæ propositione continentur. *a* Heb. *ab antiquitate.* ‖ *Deut.* 4. 9. & 6. 7. *b* Heb. *narrantes: præsens pro tempore perpetuo: ut accipiēdum esse docet* ℣. 6. [6] propositio documentorum Dei, usq; ad ℣. 8. & exemplorum ad confirmāda documēta pertinētium, usq; ad ℣. 12. [7] i. circumcisionem & ceremonias: quibus doctrinam de suo federe & populi officio i. legem & evangeliū, suis testificabatur & obsignabat Deus, [8] quorum historia continetur in narratione, infrà ℣. 12. ad 59. *c* Heb. *cor: sic deinc.* [9] i. regnū Jisraëlis: quod synecdochicè Ephrajimi nomine significari solet, quia regnum Jisraëlis ab ea tribu cœpit; quæ ex eo tempore principatum in decem tribus obtinuit: sic apud prophetas passim. Hujus autem historia habetur inf. à ℣. 59. ad 68. [10] i. instructissimi peritia rebúsque militaribus, sive ad defendendum se, sive ad lædendum: synecdoche. [11] i. fusi & cæsi sunt: prout Hoscheah prædixerat sub finem cap. 10. & Hamos 7. 17. [12] vide 2. Reg. 17. 7. & sequentib. [13] narratio elegantissima operum mirabilium Dei & beneficiorum ejus; quę per antithesin cum ingratis Jisraëlitarū factis comparata amplificant horū impietatem, & æquitatem judiciorum Dei. Sunt autem ista opera quibus amplificatur populi improbitas, duobus temporibus distincta: primum est, quùm in Ægypto versati sunt, & in profectione, usque ad ℣. 54. secundùm, quùm missi sunt in possessionem terræ & eam obtinuerunt, inde ad vers. 68. Prioris autem temporis duplicia sunt opera: unum, singularis beneficentiæ Dei erga suos, usq; ad ℣. 42. alterum mirabilium judiciorum in adversarios, versibus sequentibus. [14] i. mirabilia opera, de quibus à primo capite Exodi usque ad 14. *d* Heb. *Tzohanis: vide Num.* 13. 22. ‖ *Exod.* 14. 21. & 15. 8. ‖ *Exod.* 13. 21. *e* Heb. *luce ignis.* ‖ *Exod.* 17. 6. & *Num.* 20. 11. ‖ *Num.* 11. *f* Heb. *ascenderat: ut inf.* ℣. 31 *synecdochicè dictum, quia accensō igne ascendit flāma: vide Exod.* 25. 37. [15] i. præceptō suo effecisset ut nubes distillarent Man. [16] i. maxima copia profudisset: metaphora ‖ *Exod.* 16. 4. [17] id est, semen, præbens usum frumenti: vide Num. 11, 8. [18] id est angelorum; quem non pistores, aut humana opera; sed ipsi cælites angeli administri voluntatis Dei suppeditabant. Sic dicuntur angeli; quia potentiam suam aliquatenus cum eis communicat Deus, quem scriptura passim robustum Jisraëlis vocat.

quisque; viaticum mitteret eis ad saturitatem.

26 Impellens[19] Eurum in cęlis, & inducens robore suo[20] Austrum,

27 Quum depluisset super eos carnem tãquam pulverem, & sicut arenam marinam volucres alatas,

28 Dejiciens intra[21] castra sua, circa tabernacula sua;

29 Et comedentes saturati essent valdè, & g quod concupiverant illi attulisset illis:

30[22] Nondum alienati erant à cõcupiscentia sua, adhuc cibus eorum in ore eorum *erat*.

31 Quum ira Dei ardens in eos, interficeret[23] è pinguissimis eorum; & Juvenes Jisraëlis prosterneret.

32 Post totum hoc[24] peccaverũt ampliùs, neque crediderunt propter mirabilia ejus opera.

33 Quamobrem[25] consumebat vanitate dies illorum, & annos illorum terrore.

34 Quũ occidebat eos; si requirebant eum, & conversi manè quærebant *Deum* fortem,

35 Recordantes Deum fuisse rupem suam, & *Deum* fortem excelsum *fuisse* vindicem suum;

36 Quamvis[26] conarentur eum decipere ore suo, & lingua sua mentirentur ei,

37 Et animus ipsorum nõ esset comparatus erga eum, neque constantes essent in federe ejus;

38 Tamen ille misericors expiabat iniquitatem, ita ut non perderet; & *h* plurimùm avertebat iram suam, neque excitabat totum æstum suum;

39 Recordans[27] carnem eos esse, ventum abeuntem qui non revertitur.

40 [28] Quoties exacerbaverunt eum in deserto? dolore affecerunt eum in solitudine?

41 Qui *i* subinde tentârunt *Deum* fortem, & sanctum Jisraëlis[29] circumscripserunt,

42 Immemores manus ejus, diei quo redemerat ipsos ab hoste:

43 Quo disposuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in agro Tanitico:

44 ‖ Quum mutavit in sanguinẽ rivos eorum, fluentaque eorum ne bibere possent:

45 ‖ Immisit in eos colluviem animalium quæ consumeret eos, ‖ ac ranas quæ perderẽt eos:

46 ‖ Et dedit brucho proventum eorum, ac laborem eorum locustæ:

47 ‖ [30] Occidit grandine[31] vites eorum, & sycomoros eorum[32] *igni* qui quacumque insidebat consumeret:

48 Dedidit etiam eidem grãdini bruta eorum, & pecora eorum prunis ignitis:

49 Immisit in eos æstum iræ suę, excandescentiam, indignationémque, & angustiam; *k* mittendo[33] nuncios malorum:

50 [34] Libravit iter ad iram suam, non cohibuit à morte *l* vitam illorum: & bestias eorum pesti dedidit:

51 Et percussit omne primogenitũ in Ægypto, principiũ virium in tentoriis[35] Chami:

52 Et transtulit tamquam pecudes populum suũ, direxítq; eos tamquam gregem per desertum:

53 Et deducens eos securè ita ut non metuerent, ‖ postquam inimicos eorum operuisset mare,

54 Adduxit eos in[36] terminum sanctitatis suæ,[37] ‖ montem hunc *quem* acquisivit dextera ejus,

55 ‖ Expellens à facie eorũ gentes, faciénsq; ut[38] acciderent funiculo possessionis: & habitaverunt in tentoriis earum tribus Jisraëlis.

56 ‖ Attamen tentârunt & exacerbârunt Deum excelsum, & testimonia ejus non observârunt:

57 Sed aversi perfidè egerunt,[39] ut majores eorum;[40] conversi sunt, ut arcus *m* fallax.

58 Nam provocârunt eum per excelsa sua, & per sculptilia sua ‖ ad zelotypiam concitârunt eum.

59 *Quod*[41] audiens Deus excanduit, sprevítque valdè Jisraëlem:

60 Adeò ut ‖ deserens tabernaculum Schiluntis, tẽtorium *quod* collocaverat inter homines:

61 Traderet in captivitatem[42] robur suũ, & gloriam suam in manum hostis:

62 Dederétq; gladio populum suum; quia in possessionem suam excanduerat:

63 Juvenes ejus absumeret[43] ignis, & virgines ejus[44] non laudarentur:

64 Sacerdotes ejus gladio conciderent, & viduæ ejus[45] non flerent.

65 Deinde[46] evigilavit Dominus[47] *qui visus fuerat* tamquam dormiens; sicut robust[9], [49] cantillans ex vino:

66 ‖ Et percussit hostes suos retrò, [49] opprobrium *n* perpetuum indidit eis.

67 [50] Tandem ‖ sprevit[51] tentorium Josephi, & tribum Ephrajimi non elegit.

68 [52] ‖ Eligens verò tribum Jehudæ, montem Tzijonis quem diligat;

60 Ædificavit simile excelsis *palatiis* sanctuariũ suum; utpote *in* terra quam *o* statuit in seculum.

70 ‖ Eligénsq; Davidem servum suum, & assumens eum ex caulis gregis;

71 *p* A tergo fœtarum duxit eum; ‖ ad pascendum Jahakobum populum suum & Jisraelem possessionem suam:

72 Qui pavit eos pro integritate animi sui, & *q* summa[53] ‖ prudentia manuum suarum deduxit eos.

[19] i. eum ventum qui intermedius est inter orientem & meridiem, quem Eurum propriè appellari docet Vitruvius lib. 1.

[20] vẽtum Meridianũ, quo ex tractu plurimum animalia ejusmodi gregaria impelluntur.

[21] i. quæ sibi vindicabat, & in quibus habitabat prospiciens populo suo: exaggeratio criminis: Jisraëlitarum.

g *Hebr. concupiscentiam illorum.*

[22] i. adhuc se explebãt carnibus quas concupiverant post elapsum mensem, de quo Num. 11. 20.

[23] i. quibusq; robustissimis & valentissimis corpore: quos nõ dubium est eo insolentiùs firma sui corporis constitutione abusos extulisse se cõtra Deũ, postquã illis profusis donis à Deo saginati essent: ut exprobat Mosche Deu. 32. 15.

[24] murmurãdo adversus Deum, Num. 14. & 16. & 17

[25] ut denunciatum est Num. 14. 28. & sequentib.

[26] i. hypocritas agerent coram Deo.

h *Hebr. multiplicabat avertere.*

[27] mortales esse à natura ut omnis caro est, & evanidos instabilésq; ut ventus.

[28] exclamatio parhetica: q. d quis fando possit enarrare tot rebelliones, quib[9] provocârunt Deum? vide Num. 14. 22.

i *Hebr. reversi sunt & tentârunt.*

[29] i. tantum sibi irrogârunt, ut infinitam Dei potentiam arbitratu suo definirent & quasi terminos ei circumdarent; modò hæc ab illo præstanda esse affirmantes ex sententia animi sui modò negãtes, illa præstari posse: quod genus exempla in libris Moschis recensentur multa. ‖ *Exod.* 7. 23. ‖ *Exo.* 8. 24. ‖ *Exod* 8. 6. ‖ *Exod.* 10. 13. ‖ *Exod.* 9. 23. [30] id est, corrupit & omnino perdidit: metaphora. [31] i. omnem proventum terræ & plantas quaslibet, sativas, insativas, humiles, altas, teneras, & agrestes, ac valentissimas: synecdoche. [32] sic interpretamur Hebræam vocem compositam; adductí tum illius etymo, tum comparatione sequentis versus, & verborum Moschis Exod 9. 23. & 24.

k *Hebr. missu nunciorum: sed hoc fuisset ambiguum.*

[33] i. Moschem & Aharonem; per quos tum superiores plagæ, tum aliæ quæ hîc indignationis, &c. nomine comprehenduntur, Ægyptiis prænunciatæ atque immissæ sunt. [34] id est, iter profundendæ iræ suæ super Ægyptios quasi ad libram perpendit, injustam illorum contumaciam compensans justis Dei judiciis: elegans metaphora.

l *Heb. animam.*

[35] i. Ægyptiorũ, originem ducentium, à maledicto Chamo: Gen. 9. & 10. à quo & Ægyptum usque ad sua tempora Ægyptiorum lingua Cham fuisse dictam testatur Hieronymus in Gen. & Chemmim oppidũ in Thebaide magnũ templo Persei celebre nominat Herodotus lib. 2.

‖ *Exo.* 11. & 12.

[36] i. determinatũ ab ipso tabernaculũ. per synecdoc.

[37] ut Exod. 17. 15.

‖ *Exod.* 15. 13.

‖ *Num.* 21. & *Jehosch.* 12.

[38] i. cederent in possessionem populo Dei: vide Deu. 32. 8. & 9

‖ *Jud.* 12. & 3.

[39] qui ex Ægypto exiverant, & perfide in Deum egerant, ut sup. dictũ est.

[40] i. licet priùs sua hypocrisi præ se ferebant fidem & utilitatem aliquam; tamen momento efficiebantur inutiles: ut quum arcus repentè aliquo pacto corruptus fallit exspectationem sagittarii. sic Hosche. 7. 16.

m *He. fallacia.*

‖ *Deut.* 32. 16. & 21.

[41] i. cognoscens: humanitùs dictum.

‖ 1. *Schem.* 4.

[42] i. arcam: vide 1. Chro. 16. 11.

[43] iræ Dei. i. gladius Pelischthæorũ consumens.

[44] manerent innuptæ; ac proinde illau datæ epithalamiis; quæ solebant decantare paranymphę ad laudes sponsi & sponsę, ut Psal. 45. Jirme. 7. 34. & 16. 9. & 25. 10.

[45] sed ptæ gravitate mœroris illicò exstinguerẽtur: ut narratur de uxore Pinchasi, 1. Schem 4. 19.

[46] i. post temporariam cessationem (quæ cum dormitione ferè comparatur) opus tãdem aggressus est in adversarios: humanitùs dictum.

[47] i. quem Pelischthæi tum desidere & ab omni opere vacare cogitabant, sive dormientem, sive vigilem. Nam hæc ex judicio Pelischthæorum dici historia docet, quum ita statuerent secum: hic Deus magnificentissimus est, 1. Sche. 4. 8. Quid ergo causę est cur nunc cesset à magnificis suis operibus, nisi quòd nunc demum dormit & se ex anteacto labore recreat; aut si vigil est, vino obruitur & in præsentia sui non est compos?

[48] i. nihil agens, sed tantùm à vino actus: sic idololatræ res ridiculas affingũt Deo.

‖ 1. *Sche.* 5. 6.

[49] quum Dagonem prostravisset atq; confregisset; unde invaluit mos apud Pelischthæos ut non calcent limen inferũ in æde Dagonis: quæ superstitio ipsis probro fuit, 1. Schem. 5. 5.

n *Hebr. seculi.*

[50] i. postquam multa ab Jisraëlitis perpessus, & multa ipsorum causa in adversarios exsequutus, multis modis divexavit eos, neq; tamen resipuerunt ad ferulas ejus; eò postremò devẽtum est ut regnum Jisraëlis pessumdaret: ut dictum est suprà ℣. 9.

‖ 2. *Schem.* 6. 21.

[51] i. abjecit regionem & regnum Jisraelitarum.

[52] conclusio à beneficio Dei erga Jehudęos; in quorum regione tum sacerdotium & cultum suum, ℣. 68. & 69. tum etiam regnum stabilivit & servavit Deus, versibus sequentibus.

‖ 2. *Schem.* 7.

o *Hebr. fundavit, id est. consilio suo inde à principio ad hoc destinavit.*

‖ 1. *Schem* 6

p *Hebr. à postfœtas.*

‖ 2. *Shem.* 5. 2.

q *Heb. prudentiis.*

[53] i. prudentissima administratione; nam manus metonymicè pro opera & administratione accipitur passim, ut suprà 77. 21.

‖ 2. *Schem.* 9. 1.

PSALMUS LXXIX.

Psaltes enarrat mala gravissima quæ populus Dei ab An-

ab Antiocho perpessus est: impiis justã Dei vindictam imprecatur: & Deum pro remissione peccatorum Ecclesiæ, ope & liberatione sollicitat ad gloriam ipsius, confusionem impiorum; & fidelium bonum.

[a] Psalmus est ἐκτλιαστικὸς, constans ex tribus partibus; narratione pathetica, usque ad ℣. 5. petitione, usque ad ℣. 12. & conclusione sponsoria vel votiva laudis. Videtur autẽ hic psalmus ad Antiochi tempora pertinere, quibus optimè conveniunt singulæ narrationis partes.
[2] i. in terram Cenahanææ, ut appellatur Exod. 15.17.
[3] spoliando, funestando, & omnia profana impiáq; munera obeundo: ut scribitur 1. Mac. 1. & apud Joseph. antiq. Judai. 12. c. 7.
[4] secundo cõgressu, quum præfectus Antiochi fraude in urbem involavit, 1. Macb. 1.30. & sequentibus.
[5] qui constantes erant in observatione legis tuæ contra impii regis edictum. 1. Macb. 1.59. & 60.
|| Psal. 44.14.
[6] altera pars Psalmi, continens primùm expostulationem cũ Deo, hoc ℣. deinde certa petitionum capita suis causis conjuncta, sequentibus.

1 [1] Psalmus Asapho. O Deus, ingressę sunt gentes[2] in possessionem tuam,[3] polluerunt templum sanctitatis tuæ;[4] disposuerunt Jeruschalaima in cumulos.

2 Dederunt cadaver[5] servorum tuorum cibo volucribus cæli; carnem eorum quos benignitate prosequeris, bestiis terræ.

3 Effuderunt sanguinem eorum velut aquam circa Jeruschalaima, nec *erat* qui sepeliret.

4 || Sumus opprobrio vicinis nostris, sannę & ludificationi circumstantibus nos.

5 [6] Quousq; Jehova? irasceris in ęternum? ardebit velut ignis zelus tuus?

6 [7] Effunde ęstum tuum in eas gentes[8] quę non agnoscunt te; & super regna quæ nomẽ tuum non invocant.

7 Nam *consumtor* consumsit Jahakobum, & habitaculum ejus desolaverunt.

8 [9] Ne recorderis adversus nos[10] iniquitates præcedẽtium *temporum*: festinãtes[11] pręveniant nos miserationes tuæ, nam attenuati sumus valdè.

9 Auxiliare nobis Deus salutis nostrę propter honorem nominis tui; & eripe nos, expiationémque fac de peccatis nostris propter nomen tuum.

10 Cur dicturæ essent istę gentes, ubínam *est* Deus istorum?[12] innotescat in istis gentibus ante oculos nostros, ultione sanguinis servorum tuorum effusi.

11 Perveniat ante faciem tuã gemitus vincti; [13] pro magnitudine brachii tui[14] fac ut reliqui sint *a* qui jam traduntur morti.

12 [15] Redde ergo vicinis nostris[16] septuplo [17] in sinum ipsorum; opprobrium ipsorum quo affecerunt te, Domine.

13 Et nos populus tuus & grex pastus tui celebrabimus te in seculum, *b* in quamq; generationem enarrabimus laudem tuam.

[7] petitio; cujus loci sunt duo: unus, contra adversarios & impios, duobus versibus; alter, pro defensione & salute piorum, inde à vers. 8. [8] imprecationis causa duplex; pertinax ignoratio Dei, hoc vers. & maleficia in Ecclesiam, sequentibus. [9] alterum petitionis membrum, precatio pro ecclesia; cujus partes sunt; ut Deus peccata condonet per misericordiam velut calamitatum causas, hoc ℣. deinde ut opem & salutem afferat, tribus de causis: prima est gloria nominis ejus, ℣. 9. secunda, blasphemiarum in Deum & maleficiorum in Ecclesiam coërcitio, ℣. 10. tertia, afflictorum inclamantium Deum commiseratio, vers. 11. [10] i. quas nos & majores nostri antehac perpetravimus. [11] antequam oneri ærumnarum nostrarum succumbamus. [12] i. palàm fiat gentibus, idq; videntibus, & pręsentibus nobis, te non abesse; sed tuis præsentem esse. [13] i. amplissima adeóque infinita virtute tua: humanitùs dictum. [14] i. tuos jamjam in præsentissimis mortis angustiis versantes reserva. [a] *Heb. filii mortis: sic inf. Ps.* 102. 21. [15] Conclusio partem unam petitionis continens, nimirum imprecationem contra improbos, ut ea commodè transeatur ad ἐπαγγελίαν sive sponsionem sequente ℣. [16] vide Genes. 4. 15. [17] i. prolixè & cumulatè; ut quæ sine numero dantur, in gremium profundi solent: metaphora, ut Jeschah. 65.6. & 7. & Jirmejæ 32.18. [b] *Heb. in generationem & generationem.*

PSALMUS LXXX.

Ecclesia in deportatione ab hostibus pressa Deum sollicitat de præstando officio ipsius: perpessiones suas exponit: præterita Dei beneficia comparat cum indignitate malorum præsentium: & liberationem salutémq; à Deo petit ad gloriam ipsius in Christo.

[1] Vide suprà in psal 45 1. & 60. 1.

1 Magistro symphonię [1] ad hexachorda; [2] psalmus[3] testimonii Asapho.

[2] psalmus est εὐκτικὸς, distinctus in tres partes amœbæo versu terminatas: quarum prima est propositio summa petitionis, à versu 2. ad 5. secunda, expostulatio de perpessionibus Ecclesiæ, à vers. 5. ad 10. tertia, pathetica petitio salutis in Christo, à comparatione antè acceptorum beneficiorum cum pręsentibus perpessionibus, inde ad finem usque. Videtur autem hic psalmus scriptus fuisse temporibus deportationis Babylonicæ: ut partim historiæ comparatio cum hoc psalmo, partim verba commonstrant Chaldaismum quemdam redolentia. [3] id est; quò Ecclesia supplicans testificabatur fidem suam in Deum de promissa liberatione post annos septuaginta, Jirm. 29.9.
[4] Exordium sive petitio summa audientiæ, gratiæ, beneficentiæ & salutis, à persona Dei & præterita administratione ejus, quæ pastoris allegoria designatur, q.d. tu qui olim liberasti, pavisti, & deduxisti populũ tuum, & Ecclesiæ tradidisti cultum tuum, ac proinde eadem semper officia obtines liberandi tuos, & instaurandi cultus tui, age auribus percipe, &c.
[5] i. tuorum omnium.
[6] vide suprà 77.16.
[7] i. qui nobis responsa dandi, nos regendi, & tuendi cultum aspectabilẽ tuum munus in te recepisti, atq; præstitisti, Exodi 25.8 & 22. & Num. 7. 19.
[8] ut Deutero. 33.2.
[9] i. reliquiis Ephrajimi & aliarum tribuum, quæ regno Jehudæ adhęrẽtes in tuo cultu

2 [4] O pastor[5] Jisraelis auribus percipe; ductor[6] Josephi tamquam gregis, [7] insidens Cerubinis[8] illucesce.

3 Coram[9] Ephrajimo, Binjaminéque, & Menasche[10] excita potẽtiam tuam; & veni ad plenam salutem *afferendam* nobis.

4 O Deus,[11] restitue nos, &[12] fac ut luceat facies tua; ita servabimur.

5 [13] Jehova Deus exercituum, quousq; fumaturus es contra orationem populi tui?

6 Cibas eos[14] pane lacrymarum, & bibẽdum præbes eis de lacrymis[15] triental.

7 [16] Exponis nos contentioni vicinis nostris, & inimici nostri subsannant *a nos*.

8 O Deus exercituum restitue nos; & fac ut luceat facies tua; ita servabimur.

9 || [17] Vitem ex Ægypto transtuleras; || expuleras gentes ut plantares eam:

10 [18] Expediveras ante eam; fecerásque ut *b* ageret radices suas & [19] impleverat terram,

11 Operiebantur montes umbra ejus, & palmitum ejus cedri *c* maximæ.

12 [20] Emittebat ramos suos usq; ad mare, & ad flumen teneros ramos suos.

13 Quare[21] perrupisti macerias ejus, adeò ut carpant eam omnes *d* viatores;

14 [22] Suffodiat eam[23] porcus silvestris, & animal agreste depascat eam?

15 O Deus exercituum,[24] revertere[25] jam, intuere [26] è cælis & respice: ac [27] visita vitem hanc.

16 Et[28] surculum quem plantaverat dextera tua; ídque propter [29] filium *quem* fortificasti tibi.

17 Incensa igne,[30] succisa *est*, ab increpatione faciei tuæ [31] pereunt.

18 [32] Adsit manus tua [33] viro dexteræ tuæ: filio hominis quem fortificasti tibi:

19 [34] Ac nõ retrocedemus à te; in vita cõserva nos, ut nomen tuum invocemus.

20 Jehova, Deus exercituum, restitue nos, fac ut luceat facies tua; ita servabimur.

permanserunt; prout factum esse post reditum à deportatione Babylonica legitur 1. Chron. 9.3. [10] i. velut torpescentem vel dormientem exsere. [11] in sede nostra, & cultu tuo. [12] ut sup. Psal. 4.7. [13] altera pars Psalmi, expostulatio gravissima iram Dei humanitùs diversis allegoriis exprimens. [14] ut suprà 42.4. [15] i. non communem cyathum, aut mensuram calamitatum, sed magna pocula atque insolentia afflictionum epotanda præbes. Est enim triens sive triental tertia pars sextarii, quatuor cyathos communes capiens. [16] i. facis ut vicini omnes, quibuscum pax & amicitia colenda fuerat, perpetuis rixis & contentionibus exagitent reliquias nostras, quę in Jehudæa cõmoratæ sunt: de quibus 2. Reg. 25. 15. & Jirmejæ inde à 37. capite. [a] *Heb. subsannat nos sibi: pleonasm. usitatus.* || *Exod.* 15.17. [17] Tertia pars psalmi, continens primùm commiserationis locos duos; unum, à pręteritis jam olim Dei beneficiis, quatuor versibus; alterum, à præsentibus calamitatibus, versu 13. & 14. deinde petitionem, ad finem usque. Est autem tota commiseratio allegorica à similitudine vitis: quam similitudinem scriptura frequentat plurimum, ut interpretatur Jeschahja 5.7. || *Psal* 44.3. [18] ut exponitur Exod. 23. 28. & Jehosch. 24.12. [b] *Heb. radicaret radices.* [19] i. numero, magnitudine, & gloria præstabat: hyperbole. [c] *Heb.* Dei *fortis: sic Psal.* 36.7. [20] i. vim suam atq; dominatum regni protendebat in omnes terminos quos definiveras: vide sup. 72.8. [21] i. sustulisti manum tuam qua circum muniebatur; ut minatus erat Deus, Deut. 31.17. & Jeschah. 5. 5. [d] *Heb. transeuntes via.* [22] i. rostro proruat terram, & effodiat quod absconditum est sub ea: nam verbum est compositum Chaldæum potiùs quàm Hebræum origine, quod significat rem absconditam, ut thesaurum, effodere. [23] i. impurissimæ gentes atque ferissimæ ab imo ad summum perdant radicitùs. [24] petitio qua Ecclesia opem Dei implorat humanitùs. Est autẽ propositio petitionis hujus, 2. versibus, postulatum & causam continens: deinde enarratio illius, reliquis. [25] quum propè est ut pereamus funditùs, inf. ℣. 17. [26] quandoquidem aspectabilis tua præsentia sublata est, cujus recordatione antè nominabatur insidens Cerubinis. [27] ut Gen. 21. 1. [28] i. totum corpus populi, quod prius deportatum ex Ægypto collocaveras in terra tua. [29] i. Christum, qui est sapientia Dei & potentia Dei, & in quo nos fortificante possumus omnia: sic ℣. 18. [30] i. eversa flamma & ferro. [31] tum Jisraelitæ omnes, tum Judæi ipsi. [32] exegesis superioris allegoriæ. [33] i. Christo filio dilectionis tuæ, viventi in nobis, & Ecclesiæ sponsæ suæ perpessiones toleranti. Est autem Hebræis vir dexteræ, qui ad dexteram est, velut charissimus, eaq; regitur ac curatur commodissimè; quomodo Binjamin filius dexterę vocatus est, Gen. 35.18. [34] sponsio postulato juncta.

PSALMUS LXXXI.

Psaltes Jisraelitas ad liberum Dei cultum exhortans, magnifica ejus opera in exitu ex Ægypto proponit, & doctrinam mandatorum promissionúmque legis: deinde populum inofficiosa-

vitæ reprehendens, vocat ad resipiscentiam perceptionémq; beneficiorum Dei.

1 MAgistro symphoniæ [1] ad Gitthæa [2] *ode*, Asapho.

2 [3] Cantate Deo robori nostro, vociferamini Deo Jaïakobi.

3 Sumite *a* psalmodica instrumenta; & apponite tympanum, citharam amœnam cum nablio.

4 Clangite in novilunio buccina, *b* stativis quibusque feriis, diebus festis nostris.

5 [4] Nam statutũ in Jisraele est, ritus à Deo Jaïakobi:

6 [5] Qui testimonium [6] in *c* Josepho imposuit ipsum; [7] quum processisset contra terram Ægypti, *ubi* [8] *d* sermonem ignotũ audiebam.

7 [9] Amovi, *inquit*, [10] ab onere humerum ejus; manus ejus à [11] lacusculo *intritæ* abierũt.

8 Quum in angustia illa exclamares, liberavi te; [12] exaudivi te [13] in latebris tonitru: [14] probavi te [15] *usq;* ad aquas Meribæ summè.

9 [16] Audi populè mi, & contestabor te; ô Jisrael, si auscultaveris mihi,

10 *Si* non erit in te *Deus* fortis extraneus, neque incurvabis te *Deo* forti alienigenæ *honorem exhibens:*

11 [17] Ego *sum* Jehova Deus tuus, qui feci ut ascẽderes è terra Ægypti; [18] dilata os tuũ, & [19] impleturus sum illud.

12 Sed [20] non auscultavit populus meus voci meæ, & Jisrael non acquievit mihi.

13 Quapropter [21] dimisi eos *ambulaturos* ex *f* sententia animi sui, *dicens*, abeant cũ pravis consiliis suis.

14 [22] O si populus meus auscultasset mihi, *si* Jisraëlitæ in viis meis ambulassent;

15 Vel momento inimicos eorum fuissem depressurus, [23] quum in hostes eorum cõvertissem manum meam:

16 Osores Jehovæ *g* mendaciter se dedissent ei, & [24] futurum fuisset tempus istorum in seculum:

17 Deniq; [25] cibaturũ fuisset eum adipe tritici, [26] etiã ex rupe melle fuissem satiaturus te.

[1] vide ps. 8. 1. [2] ode generis est didascalici, continens primùm exordium sive hortationem ad populum, à versu 2. ad 5 deinde narrationem ætiologicam, inde usque ad versum 14. postremò cõclusionẽ, qua Deus populũ revocat ad resipiscentiam & exspectationem promissorum ipsius ad finem usq;. Videtur autẽ hæc ode post tempora Judicum conscripta esse, quum à Schemuele aut David cultus Dei instauratus est. [3] i. omnibus modis celebrate, in omni conventu sacro. [a] *Heb. psalmodiam.* [b] *Heb. stativa quaque feria, diefesti nostri: Enallage numeri.* [4] narratio ætiologica, sive exponens causam præcedentis exhortationis, hoc versu & sequẽte. Duæ sunt (inquit) causæ, ex quibus per sabbatha, neomenias, & solẽnitates his modis colendus est Deus, Exod. 23. & Num. 28. & 29. una est, cõtemplatio operum ipsi [9] tici, [26] etiã ex rupe melle fuissem satiaturus te. ad confusionem hostium & liberationem nostram, usque ad ℣. 9. altera, doctrinæ continentis mandata legis & promissiones Evangelii. versibus seq. [5] exegesis præcedentium verborum, nimirum ritus à Deo Jaïakobi. [6] i. in toto Jisraële, cujus terminos orientem & occidẽtem versus obtinebat Menasche è posteris Josephi; Jehosch. 17. synecdoche. [c] *Heb. Jehosepho: epenthesis.* [7] i. Ægyptios terra & mari profligasset, & populum adduxisset Maram usque, Exod. 15. 25. [8] i. peregrinus eram: periphrasis. [d] *Heb. labium: metonymia.* [9] recensio prioris causæ cur celebrandus sit Deus: de qua à 1. cap. Exodi usque ad 17. [10] i. à durissima servitute, de qua Exodi 1 & 6. [11] i. sordidissimis quibusque ministeriis; synecdochicè: non enim tantùm struebant ædificia, lateres coquebant, & similia obibant munera; sed etiam stramen conquirere, & intritæ lacusculos sive labella bajulare humeris cogebantur, sordidissimo ministerio: quod Hebraica hac voce significari testatur Abbenhezra. [e] *Heb. transiverunt.* [12] invocante Mosche, Exod. 14. 15. [13] i. columna illa nubis (quæ profecta à conspectu Jisraelitarum stabat à tergo eorum inter utraque castra) intonante adversus Ægyptios, Exo. 14. 24. [14] ut Exo. 15. 25. [15] de quibus Exo. 17. q. d. pertuli mores tuos atque exploravi, usque dum venisti ad montem Chorebum; ad quem ex aquis Meribę profectus accepisti legem; versibus sequentibus. [16] altera causa, nimirũ doctrina quam Deus proposuit lege; prout summatim exposuerat ad fontes amaros, Exodi 15. 26. [17] affirmatio sermonis quem habet Deus ad populum suum, ab æternitate, federe, & operibus suis erga populum. q. d. tam certè ac verè hæc promissa mea completurus sum, quam me certum est Jehovam Deũ tuum esse, ac eduxisse te, &c. [18] i. tantum pleno ore, plena fiducia, atque libertate, etiam importunè pete. [19] i. & petitiones tuas præstiturus, & cantica laudis inditurus ori tuo ex perceptis beneficiis. [20] tum in deserto ambulans, tum in regione Cenaanæa habitans; ut historia Judicum commonstrat. [21] vide Judic. 2. & 10 ℣. 11. & sequentib. [f] *Heb. in aspectu cordis sui: ut Deut.* 29. 19. [22] conclusio, qua Deus ἀνθρωποπαθῶς populum revocat ad resipiscentiam & perceptionem bonorum suorum; ut Deut. 32. 29. & Jeschahję 48. 18. [23] i. sola adversione manus deturbassem eos. [g] *Heb. mentiti fuissent ei: ut Psalm.* 18. 45. & 66. 3. [24] i. ista populi felicitas & hostium depressio futura fuisset perpetua. [25] supple tempus, cujus meminit proximè præcedentibus verbis: i. singuli anni opimum crassũmque triticum ei subministrassent: similem metaphoram vide Deut. 32. 14. [26] Deut. 32. 13.

PSALMUS LXXXII.

Psaltes Deum judiciis præcesse docet: judices improbos reprehendit, & ad officium revocat ab infortunato reipublicæ & ipsorum exitu; judiciáq; commendat Deo.

1 PSalmus Asapho. [2] Deus astat [3] in cœtu *Dei* fortis, inter *a* magistratus judicat.

2 [4] Quousq; judicabitis *b* iniquè, & *c* personam improborum suscipietis summè?

3 Judicate *secundum* [5] tenuem & pupillum; afflictum & pauperem justum pronunciate:

4 Liberate tenuem & egentẽ, è manu improborum eripite.

5 [6] Ignorantibus & non animadvertentibus, in tenebris indesinenter ambulantib. [9] illis; [7] dimoventur omnia fundamenta terræ.

6 [8] Ego dico; [9] Dii *quidem* estis, & [10] filii excelsi vos omnes:

7 *At* certè [11] ut plebeius homo morituri estis, etiam sicut unus aliorum principum casuri estis.

8 [12] Surge, o Deus, judica terram: [13] tu enim possessionem habes *judiciorum* in omnibus gentibus.

[1] Psalmus est didascalicus, constans ex doctrina, ver. 1. reprehẽsione, usq; ad ℣. 8. & precatione ad Deum, vers. ulti. Est autẽ doctrinę locus de præsentia Dei in omni cõsessu judicum, tum admonitionis ad judices, tum precationis sequentis fundamentum. [2] Dominus Jesus Dei filius. [3] i. Patris, qui naturæ & creationis lege instituit omnem consessum judicum, ut ipsorum judicum dominus, & judiciorum auctor, Deut. 1. 17. & 2. Chron. 19. 6. [a] *Heb. Deos. i. vicarios Dei in administrando jure: ut Exod.* 22. 28. [4] hujus reprehensionis ad judices loci sunt tres: primus est increpatio corruptionis in judicando, hoc versu; secundus, contraria hortatio ad bene judicandum, duobus sequentibus; tertius. propositio eventuum qui ex corruptis judiciis consequuntur, tum in republica, ver 5. cum in privatis judicum personis, ℣. 6. & 7. [b] *Heb. iniquitatem.* [c] *Heb. faciem: ut Deut.* 1. 17. *Exo.* 23. 6. [5] i. qui præ tenuitate neque facultatem nocendi habet, neq; defendendi sui; sed improbitate aliena opprimitur, ver. seq. [6] prior eventus perversorum judiciorum, ruina reipublicæ: cujus modos tres proponit psaltes; primus est, ignorantia judicum in jure; secundus, incuria & oscitantia in cognoscendis causis; tertius (qui generalis est) studiosus tenebrarum amor cœco judicio, nulla prælucente aut verbi Dei, aut rationis ad pietatem & humanitatem face. [7] i. pessumdantur & ruunt omnia. [8] alter eventus; mors communis, & præceps casus corruptorum judicum in ruinam æternam: quam tamen prę-mollit psaltes humili prefatione, & concessione honorifica gradus in quem à Deo evecti sunt. [9] i. Dei sermo ad vos factus est, ut exerceatis judicia ipsius, 2. Chro. 19. 6. sic interpretatur Christus Joan. 10. 34. & 35. [10] i. quasi hæredes, succedentes in partem aliquã judiciariæ auctoritatis ipsius: quã vobis attribuit, ut parentes principes liberis. [11] i. non tantùm cadetis communi morte, sed etiam celebri & singulari aliqua: ut Jeschah. 14. 10. [12] cõclusio petitoria, ut Deus & Dominus Jesus Christus jus dicat in terra; quæ alioqui præ judiciorũ constupratione tota videtur collapsura, ℣. 5. [13] ut Gen. 18. 25.

PSALMUS LXXXIII.

Psaltes de inimicorum injuriis in populum Dei & impietate in Deum conquestus gravissimè ipsis exitium imprecatur ad gloriam Dei.

1 CAnticum & [1] psalmus, Asapho.

2 [2] O Deus, *a* ne agas silentium; ne surdum agas, neque quiescas, ô *Deus* fortis.

3 [3] Nam ecce inimici tui perstrepunt, & osores tui [4] extollunt caput.

4 Contra populũ tuũ callidè ineunt *b* cõsilium, & consultant contra [5] abditos tuos,

5 Dicentes, agite exscindamus [6], istos, [7] ne sint gẽs; ut nõ memoretur nomẽ Jisraelis ampliùs.

6 Nam consilium inierunt *c* animis paribus, contra te fedus pepigerunt.

7 [8] Tentoria Edomęorum & [9] Jischmaëlitarum, Moabitæ & [10] Hagareni,

8 [11] Gebalitæ, Hammonitæque, & Hamalekitæ; Palæstini cum habitatoribus Tyri:

9 Etiam Assyrius [12] adjunxit se istis, sunt brachium [13] posteris Loti maximè.

10 [14] Facistis ut ‖ Midjanitis; ut Siseræ, ut Jabini in torrente Kischonis:

[1] Psalmus est ὑμνικὸς, continens exordium, vers. 2. propositionẽ sive narrationem earum rerum de quibus expostulat psaltes, à vers. 3. ad 10. & imprecationem, ad finẽ usque. Videtur autem hic psalmus aut à rege Chizkija, aut ab aliquo propheta temporib. ipsius cõscriptus esse; quũ Sacherib tam propria ambitione, quã finitimarum gentium (quę ipsi parebant) sollicitatione adductus cũ maximis copiis repentè Jehudæam invasit: 2. Reg 18. & 19. [2] Exordium ad faciendam audientiam: humanitùs dictum. [a] *Heb. ne sit silentium tibi.* [3] propositio continens duo expostulationis capita; unum, de animo infenso hostium & pessimis consiliis contra populum Dei, usq; ad ℣. 6. alterum, de impietate blasphema & contumeliosa in Deũ ipsum, ℣. 6. quib. expostulationis partib. subjicitur recensio gentium quæ criminibus istis tenebantur, usq; ad ℣. 10. [4] i. omni metu posito, & audentibus animis erigunt se ad scelera sua perpetranda. [b] *Heb. arcanũ.* [5] i. quos recondis penes te, velut pretiosum peculium tuum, Exo. 19. 5. ac proinde tutos ab omni injuria & inviolatos servas sub umbra alarum tuarum, sup. 17. 8. & 27. 5. [6] Judæos, in quib. adhuc Jisraelis nomen conservatur. [7] i. ne ampliùs efficiant populum unum: sicut decem tribubus fuerat factum, & prædixerat Jescha. 7. 8. [c] *Heb. corde pariter.* [8] i. Scenitæ Arabes in tentoriis commorantes; aut potiùs milites degentes in tentoriis ex usu castrensi: hypallage. [9] qui in potestatem Jisraelitarum non venerant; sed animo infesto in eos ferebantur. [10] qui partim Schaülis; partim Jarobhami secundi temporibus venerant in potestatem Jisraëlitarum, 1. Chr. 5. [11] sive Giblæi vicini Tzidoniis, de quib. 1. Reg. 5. 18. [12] i. recens suscepit easdem inimicitias, quas finitimi omnes superioribus temporibus continenter gesserant. [13] i. Hammonitas & Moabitas confirmat, qui priùs fuerant imbecilliores quàm ut nobis damnum afferre possent: ut docent historiæ Asæ & Jehoschaphati. 2. Chron. 14. & 20. [14] tertia pars, imprecatio. ‖ *Judic.* 4. & 6. 7. & 8. *Judic.* 4. & 5.

[15] prope Tanacum & aquas Megiddontis, Judic. 5.19.
|| Judic. 7. & 8.
[16] i. fac ut ipsi tamquam rotati in præceps ferantur, & sua ipsorũ volubilitate ac instabilitate decidãt de consiliis suis.
d He. levitate.
[17] summus finis precationis, nimirum gloria Dei: quę posita est tum in invocatione, hoc versu; tum in agnitione æternitatis, majestatis, & potentiæ ejus, versu 19.

11 *Qui* excisi fuerunt [15] ad Hen-dorum, fa-
cti sunt fimus terræ.
12 Redige ipsos ingenuos istorum ut || Ho-
rebum, & ut Zeebum; ut Zebachum, & Tzal-
munaħum, omnes Toparchas istorum;
13 Qui dicunt, hæreditario jure possidea-
mus nobis habitacula Dei.
14 Deus mi, pone eos [16] velut rotam; ut sti-
pulam coram vento.
15 Ut ignis exurit silvam, & ut flamma ac-
cendit montes,
16 Ita prosequere eos procella tua, & tur-
bine tuo conturba eos.
17 Reple faciem eorum *d* ignominia; [17] ut
e requiratur nomen tuum, ô Jehova.
18 Pudore perfundantur, & conturbentur
usq; in seculum; erubescantq; & pereant:
19 Ut *f* cognoscatur, te, cui soli nomen *est*
Jehova, excelsum esse supra universam terrã.

e *Heb. requirant: verbum personæ tertiæ pro impersonali, ut* ℣. *ultimo.* f *Heb. cognoscant, ut sup. vers.* 17.

Psalmus LXXXIIII.

Psaltes in sacris cœtibus permanendi desiderium suum exponit: piorum in Ecclesia conversantium felicitatem explicat: Deumq; precatur ut misericordia utatur ad reducendum se, atque in gratia confirmandum.

[1] Psalmus est εὐκτικὸς Davidis (ut verisimile est) arcã ducentis Jeruschalaima, ut sup. 8. 1. continens primũ patheticam propositionẽ desiderii quo afficiebatur David, usque ad ℣. 9. deinde petitionẽ, usq; ad 13. ac postremò cõclusionẽ epiphonematicam, ver. 13.
[2] exclamatio pathetica de laudibus Ecclesiæ aspectabilis: quam in sequentibus propositionis versibus explicat primũ a singulari conscientia sua, ℣. 3. & 4. deinde à publico piorum in ea versantium exemplo, usq; ad ℣. 9.
[3] propositio singularis sensus, quem habebat David in animo suo, verborũ coacervatione & hyperbole exponens gravitatem πάθους.

1 MAgistro symphoniæ ad Gitthæa po-
steris Korachi, [1] psalmus.
2 [2] Quàm amabilia *sunt* tabernacula tua, ô
Jehova exercituum.
3 [3] Desiderio afficitur, etiamq; deficit ani-
ma mea *veniendi* ad atria Jehovæ: cor meum
& caro mea exclamant *veniendi* ad Deum
fortem viventem *desiderio.*
4 [4] Etiam passer invenit domum, & hirundo
nidum sibi, *in* quo ponat pullos suos: [5] altaria
tua, ô Jehova exercituum, rex mi & Deus mi.
5 [6] Beati [7] qui inhabitant domum tuam,
qui adhuc laudant te summè.
6 [8] Beatus homo, cui facultas *est* in te se-
mitas *tuas insistendi a* ex animi sui *sententia*:
7 [9] *Qui* transeuntes per vallem mori fon-
tem constituunt eum, *quos* etiam [10] benedi-
ctionum operit pluvia:
8 Qui pergunt [11] ab acie ad aciem, [12] com-
pariturum apud Deum [13] Tzijone.
9 [14] Jehova Deus *Deus* exercituum, audi
orationẽ meam; auribus percipe ô Deus Ja-
ħakobi maximé.
10 Scutum nostrum aspice, ô Deus; & in-
tuere faciem [15] Christi tui.
11 [16] Nam melior *est* dies *unus* in atriis tuis,
[17] quàm mille *alibi*: eligo frequẽtare [18] limen in
domo Dei mei, magis quàm habitare [19] in
tentoriis improbitatis:
12 Quia [20] sol & scutum *est* Jehova Deus,
gratiam & gloriam dat Jehova: [21] non cohibet
bonum *ab* [22] ambulantibus in integritate.
13 [23] O Jehova exercituum; beatus homo,
qui fiduciam habet in te.

[19] i. extra Ecclesiam, ubi nulla est sanctimonia & bonitas.
[20] i. auctor illustrium bonorum & gloriæ, ac omnis mali propulsator, ut sequentia verba explicant.

[4] argumentum à comparatione minoris: passeribus (inquit) hirundinibusque niduli in domibus humanis conceduntur, etsi nihil ad homines attinent, me autem, qui servus sum tuus & membrum Ecclesiæ tuæ, quantò indignius est à domo tua abesse procul? [5] Exclamatio pathetica ex abrupto. [6] posterior pars propositionis à cõmuni piorũ exemplo; quorum felicitas in domo, extra domum, in itinere, etiã quum res adversæ obveniunt, prędicatur. [7] ut Sacerdotes & Levitæ sacrorum administri. [8] i. ô felices eos, quibus aditus in Ecclesiam, ut mihi, nõ interclusus est; sed per te patet liberè. a *He. in corde ipsorum.* [9] i. felices illos, qui etsi difficiliore itinere utuntur, tamen ad Ecclesiam Dei pervenire contendunt: nam si coguntur siticulosa loca, (ut erat vallis mori, 2. Sche 5. 23. 24.) peragrare, nihilominus recreantur consideratione fontis divini, ad quem contendunt: & similiter quamvis pluvioso cęlo, lætantur tamen, quia liberè possunt Deum accedere. q. d. mihi non esset grave etiam Libycas solitudines peragrare, aut subire imbres vehementissimos, modò Deum adire possem. [10] i. quæ ferè immittitur ad cõmunicandam cum terra benedictionem Dei, & fœcundat eam. [11] i. à cœtu uno sacro ad alterũ quotidie abeunt, ad exercendũ publicè totum cultum Dei: metaphora à re militari. [12] ex lege Exo. 23. 17. [13] ubi tum cultus Dei fuerat institutus, quum psalmum hunc exararet David, & præcedentis suæ calamitatis documentum traderet Ecclesiæ Dei. [14] altera pars psalmi, precatio duobus versibus: cui subjungitur sua explicatio causarum, ℣. 11. & 12. [15] i. cùm meam faciem, misertus mei, quem unxisti regem 1. Sche. 16. tum filii tui æterni, quem unxisti prophetam, sacerdotem & regem piorum omnium, & in quo exsistit hujus regni typici veritas. [16] causa precationis, fructus & lætitia ad pios qui in Ecclesia commorantur perveniens; cujus fons est Deus pro misericordia sua erga eos beneficus, seq. ℣. [17] supple in tentoriis improbitatis, quod ἀπὸ κοινοῦ repetendum est ex fine versus. [18] i. versari in Ecclesia, synecdochicè, & ire de cœtu in cœtum, sup. ℣. 8.
[21] sed arcet, propulsat atq; defendit à malo, tamquã scutum. [22] i. qui non tantùm versantur corpore in cœtu Ecclesiæ, sed re ipsa corde & veritate ex Ecclesia sunt. [23] conclusio epiphonematica, ut dictum est in ℣. 1. qua statuit ut cumq; miserè ejectus sit, aut in posterum per Dei voluntatem agitandus; se tamen, etsi absentem corpore, animo tamen & fide præsentem, cum Deo & cum Ecclesia communicaturum: ut sup. Ps. 42. & 43.

Psalmus LXXXV.

Psaltes ab exemplo præcedentis liberationis cum Deo expostulans, Deum orat pro liberatione Ecclesiæ: deinde se ipsum ad verbum Dei audiendum revocans pios consolatur, cùm proximæ liberationis spe, tum alterius æternæ per adventum Christi ad Ecclesiam pertinentis.

[1] Psalmus est generis mixti, εὐκτικὸς καὶ διδασκαλικὸς: itaq; duę sunt partes illius; una est precatio, usque ad ℣ 9. altera verò prophetia de instauratione gloriosissima per Christum: in cujus adventum Ecclesia calamitosa & gravissima tyrannide Antiochi pressa videtur se totam rejecisse, ex prophetia Danijelis de regno Christi.
[2] precationis (quæ prior pars est psalmi) membra sunt duo: priꝰ est argumentum ab exemplo anteactæ administrationis Dei, ut flectatur ad misericordiã, tribus versibus; posterius verò, petitio misericordiæ & salutis, quatuor sequentibus. Est autẽ

1 MAgistro symphoniæ in posteris Kora-
chi, [1] psalmus.
2 [2] Benevolus fueras, ô Jehova, terræ tuæ:
reduxeras turbam captivam Jaħakobi:
3 Condonaveras iniquitatem populi tui,
texeras omne peccatum eorum summè:
4 Receperas omnem excandescentiam tuã;
averteras, quò minus æstuaret, iram tuam.
5 [3] Restitue nos, ô Deus salutis nostræ; &
irritam fac indignationem tuam contra nos.
6 An in seculum irasceteris cõtra nos? pro-
traheres irã tuam *a* in quamq; generationem?
7 An nõ tu *b* reversus, vitæ restitueres nos;
ut [4] populus tuus lætentur in te?
8 [5] Ostende nobis, Jehova, benignitatem
tuam; & salutem tuam da nobis.
9 [6] Audiam quid loquatur *Deus* ille fortis
Jehova; nam eloquitur [7] pacem erga populum
suum, & erga eos quos benignitate prosequi-
tur: sed ne revertantur [8] ad stultitiam.
10 [9] Utique [10] propinqua *est* [11] timentibus
eum salus ejus, [12] habitatura est gloria in terra
nostra.
11 [13] Benignitas & fides occurrent inter se,
justitia & pax osculabuntur se.
12 [14] Fides [15] è terra [16] germinabit, & [17] ju-
stitia è cælis prospectabit.
13 [18] Etiam Jehova dabit [19] quod bonum
est, ut terra nostra edat proventum suum;

hoc exemplum liberationis Judæorum à captivitate Babylonica, ℣. 2. cujus causa constituitur in Deo solo condonante peccata. ℣. 3. & iram dimittente, vers. 4. prout Hezra & Nechemja suis orationibus in Ecclesia professi sunt. [3] precatio, qua implorat Ecclesia præsentiam, misericordiam, gratiam, benignitatem, & saluté Dei, inserto altero argumento à natura Dei tarda ad iram & proclivi ad misericordiam, ℣. 6. & 7. Hæc autem verba, *revertere ad nos*, exemplo Chaldæi paraphrastæ commodè reddi possunt: ut accipienda esse ostendit ver. 7. nam hoc genus ellipseos est frequentissimum. a *Heb. in generationem & generationem.* b *Heb. reverteteris vivificares nos.* [4] i. ut tuis sit bonum, & tibi gloria: qui duo fines conjuncti sunt. [5] i. re ipsa præsta, ut docet altera pars vers. [6] altera pars psalmi didascalica, in qua propheta primùm se ipsum ac populum Dei ad officium revocat omissis querimoniis, hoc vers. deinde promissiones Dei elegantissimis verbis & figuris explicat, reliquis ver. Est autem officium duplex: unum, ut à sensu carnis expostulantis de miseria sua avocentur pii ad audiendas promissiones & consolationes Dei; alterum, ne immorigera sua vita ipsi intercludant sibi consequendarum promissionum viam. Est itaq; hoc principium correctio quædam. q. d. quid conqueror? aut quid loquor? quin potius mihi auscultandum est quid loquatur Deus. [7] i. omne bonum & prosperitatem terminatis calamitatibus: ut pollicitus erat Deus, Dan. 8. 14. & cap. 9. [8] i. idololatriam & alia scelera, in quæ sollicitabat Antiochus. [9] explicatio prosperitatis, quam per prophetas denunciatam fideles audiebant. [10] q. d. mox futurum est ut ab horrenda ista tyrannide liberemur exstincto Antiocho, Dani. 8. 14. quæ liberatio tessera quædam & particula futura est æternæ illius ac gloriosæ liberationis & salutis, quàm conferet Christus: quamobrem ad eam transitur sequentib. verbis. [11] qui non convertentur ad stultitiam, superiore versu. [12] i. futurum est ut Deus præsentia sua glorificet Ecclesiam; quam terra olim figurabat, ubi Ecclesia erat. Hæc autem gloria cujusmodi sit, exponunt sequentia. [13] superioris gloriæ explicatio primùm quidem spiritalis, duobus versibus; deinde temporalis, ℣. 13. Sunt autem in hac spiritali gloria binæ relationes; una, benignitatis Dei ad fidem hominum benignitatem & gratiam ejus obviis ulnis excipientium: altera, justitiæ Dei ad pacem hominum sive tranquillitatem conscientiæ per fidem, Rom. 5. 1. quæ vera sunt effecta unici mediatoris Christi. [14] cùm pace per fidem in Christum, synecdoche. [15] id est, ex animis piorum: metonymia. [16] i. se exseret & fructum pacis afferet. [17] proficiscens ex benignitate Dei: synecdoche, ut antè. [18] summa promissionum: Jehova (inquit) temporales omnes ac spirituales promissiones exhibebit, 1. Tim. 4. 8. [19] i. quantum ex usu erit Ecclesiæ Dei.

14 [20] Faciet ut juſtitia præeat ſibi, [21] dum *c* conferet ad iter pedes ſuos.

[20] i. non temporales illas benedictiones tantùm communicabit; ſed etiam ſpirituales, dum procedet regnum Chriſti, & erit thronus juſtitiæ, (ut appellat David Pſal. 45.) in hoc mundo. [21] i. dum veniet ad inſtituendum regnum Chriſti; & nos fide incedemus in regno Chriſti habitantis & inambulantis in nobis, uſque ad conſummationem ſeculi: humanitùs dictum. [c] *Heb. ponet.*

Psalmus LXXXVI.

David in ſuis calamitatibus Deũ invocans, ſuã imbecillitatem, fœdus cum Deo, & fidem in eũ profitetur: ſalutem ab eo petit propter naturã, gratiam & gloriam ejus: & poſtremò de inimicis conqueſtus requirit aliquam ſignificationem boni & conſolationem à malo.

1 [1] ORatio Davidis. [2] Inclina Jehova, aurem tuã, exaudi me: nã pauper & egẽs ſum.

2 Serva animam meam, nam is ſum quem benignitate proſequeris: ſerva tuum ſervum, tu Deus mi, fiduciam habentem in te.

3 Gratiam fac mihi Domine; quia te inclamo toto die.

4 Lætifica animam ſervi tui: quia ad te, Domine, animam meam attollo.

5 [3] Tu enim Domine bonus es & *a* cõdonãs; multusq́; benignitate omnib. invocãtibus te.

6 [4] Auribus percipe, Jehova, orationem meam; & attende ad vocem deprecationum mearum.

7 Tempore anguſtiæ meæ invoco te, quia exaudis me.

8 Non *eſt* par tibi inter ullos Deos, ô Domine; neq; *ſunt* paria operibus tuis *opera*.

9 [5] Omnes gentes quas *eis* efficis veniẽtes, incurvant ſe coram te, Domine; & honorem habent nomini tuo:

10 Quia magnus es atq; mirificus, tu Deus ſolus es.

11 [6] Doce me, Jehova, viam tuam, pergam in veritate tua, [7] aduna *b* animum meum ad timendum nomen tuum.

12 Celebrabo te Domine, Deus mi, ex toto animo meo; & honore proſequar nomen tuum in ſeculum:

13 Quum benignitas tua magna *ſit* erga me, & eripueris animam meam à [8] ſepulcro imo.

14 [9] O Deus, ſuperbi inſurgunt contra me, & cœtus violentorum quęrũt *c* vitam meam; qui non proponunt te ſibi.

15 [10] Tu autem, Domine, *Deus* fortis, miſericors, & gratioſus *es*; longanimis, & multus benignitate ac fide.

16 Reſpice ad me, & gratiam fac mihi; da robur tuum ſervo tuo, & ſerva [11] filium ancillæ tuæ.

17 [12] Effice erga me ſignum *d quod* bono *ſit*; ut videntes oſores mei pudore perfundantur, quum tu Jehova adjuveris me & conſolatus fueris me.

[1] i. orationis forma, quam David pręſcripſit piis, ut in gravibus rerũ difficultatibus uterentur. Quamobrem nullam adhibuit circumſcriptionem temporum, perſonarum, aut locorum, ut alibi fecit; ſed iis tantum argumentis utitur quæ fidelibus omnibus convenire poſſunt. Conſtat autem pſalmus ex quatuor partibus, prout tres ſunt argumentorum loci: prima eſt petitio ſalutis, a perſona ſupplicis, uſq; ad v. 6 ſecunda eſt petitio eadem a perſona Dei, uſq; ad v. 14. tertia, a perſona adverſariorũ, v. 14. poſtrema, cõcluſio petitionis tres locos coacervans ad conſequendã miſericordiã, ver. 15. & ſequentibus, ad finem uſque. [2] primus petitionis locus a perſona ſupplicis: ubi exponit Pſaltes Deo imbecillitatem & miſeriam ſuam, hoc verſu; benignitatẽ Dei communicatam ſecum ex gratia & fœdere ejus, cultum, fidemq́;, ſecundo v̄ſu; conſtantem invocationem, verſ. 3. & ſpem firmam, verſu 4. quorum omnium fundamentum eſt natura Dei, verſ. 5. [3] ætiologia ſuperioris profeſſionis a natura Dei; quæ eſt μεταβατικὴ ſive tranſitiva ad alterum argumentorum genus. [a] *Heb. condonator.* [4] ſecundus orationis locus a perſona Dei, ubi fiduciam ſuam confirmat David, Deumq́; ſupplicat primùm a natura ejus, hoc ver. deinde a ſingulari experientia ſua, verſu 7. tertiò ab operibus quibus Deus extollit ſe ſupra omne quod dicitur Deus, & omnes homines, a verſ. 8. ad 11. poſtremò a gloria ipſius, quæ piorum ductu & ſalute conjuncta eſt, a verſ. 11. ad 14. [5] id eſt, adeò ſupra omnes homines te evehis magnificè, ut ipſæ gentes cogantur profiteri & gloriam tibi cedere; prout etiam infideles, infeſtæ gentes & inimicæ Deo feciſſe leguntur, Geneſ. 20. Exod. 8. & ſequentib. 1. Schem. 6. & aliis locis. [6] id eſt doctrina, ductu, & virtute tua ita me regito, ut glorificem te. [7] id eſt, effice ut cor meum ab aliis omnibus timoribus & curis liberatum unum ſit, id eſt, totum ſolidumq́; permaneat in timore tuo, ac non ſuſpenſum hæreat: ut Hoſche. 11. 7. [b] *Hebr. cor meum: ſic ſequente verſu.* [8] ſummis & profundiſſimis periculis: metaphora. [9] tertia pars, a perſona adverſariorum, ut obſervatum eſt in verſ. 1. [c] *Heb. animam meam.* [10] concluſio miſericordiam implorans a perſona Dei, hoc verſ. ſupplicis, ſequente; & inimicorum, ultimo. [11] id eſt vernam tuum, in fœdere tuo a parentibus genitum atque educatum, domeſticum Eccleſiæ tuæ: ut pſalm. 116. 16. [12] i. facto & opere ſignifica, ac demonſtra tibi curæ eſſe bonum meum, iis modis qui exponuntur in fine verſus. [d] *Heb. in bonum.*

Psalmus LXXXVII.

Pſaltes Eccleſiæ laudes prædicat, à præſentia & beneficiis Dei erga illum, futuráque gentium vocatione.

1 POſteris Korachi, [1] pſalmus & canticum. [2] Fundationem ſuam [3] inter montes ſanctitatis,

2 [4] Diligit Jehova portas Tzijonis, [5] ſuprà quàm ulla tabernacula Jahakobi.

3 *a* [6] Honorificentiſſima *ſunt* quæcumque prædicantur de te, ô civitas Dei, ſummè *honorifica*.

4 [7] Memoro *b* Ægyptium, & Babylonium, apud [8] noſcentes me; ecce, Palæſtinum, & Tyrium cum Æthiope, [9] hunc genitum eſſe ibidem:

5 [10] Ideò de Tzijone fore ut dicatur, hic & ille vir genitus eſt in ea; ipſumq́; [11] ſtabiliturum eam [12] Excelſum:

6 Jehovam annumeraturum conſcribendo populos, hic genitus eſt ibidem excellentiſſimè.

7 [13] Quapropter [14] canunt æquè ac *c* exſultant, omnes fontes vitæ meæ de te.

[1] Pſalmus eſt ἐπαινετικὸς ſive laudativus, conſtans ex propoſitione laudis univerſè, uſq; ad v̄ſ ultimum; & concluſione, verſu ultimo. [2] propoſitio laudis hoc pſalmo continetur duplex; prior eſt à perſona Dei, Eccleſiã præſentia ſua & beneficiis honeſtantis, uſque ad v. 4. poſterior, à perſona eorũ qui in Eccleſia converſaturi ſunt; quia Judæi accenſuri ſunt gentes Eccleſiæ ſuæ, & Deus cooptaturus, ut fiat unum ovile ſub paſtore uno, à v. 4. ad ultimum. Per fundationem autem Dei intelligit pſaltes Eccleſiam, quam Deus ſecundùm æternum decretum ſuum & beneplacitum voluntatis ſuę fundavit in Chriſto. [3] i. quam fundavit in Cenahanæa, montoſa regione ſanctificata ad habitationem ſuam & populi ſui, ut Exod. 15. 13. & 17. 2. [4] i. ſingulari quodam modo ſuæ dilectionis erga Eccleſiã in hoc loco ſignificationem exhibet: ut quum ſacrificandus eſſet Jitzchak, Geneſ. 22. quum extenſurus eſſet manum ſuam angelus contra Jeruſchalaima, 2. Sche. 24. 16. denique quùm præſentia verbo, & opere oſtendit ſe locum illum elegiſſe ad habitationem ſuam, donec advenit tempus quo neque in monte, neq; Jeruſchalaimis adorandus eſſet Deus. Joan. 4. 21. [5] ut ipſe Deus explicat Deut. 12. 5. & ſeq. [a] *Heb. honorabilia prædicatur.* [6] i. nihil honorificum non prædicatur de te, & nihil prædicatur de te quin ſit honorificentiſſimum. [7] altera propoſitio laudis, ut obſervatum eſt in v. 1. q. d. maximum quidem eſt, Deum huic Eccleſiæ adeſſe, eam fundaſſe, eam diligere, in ea coli, eamq́; omni honore proſequi: ſed ampliùs adhuc afficior, quoties cogito Deum pro decreto ſuo immutabili effecturum, ut hæc tua bona & honores qui nunc anguſtis finibus terminantur, ad omnes gentes perveniant, ut generentur in Chriſto, hoc ver. Eccleſiæ accenſeantur, ver. ſequente, ac proinde eorum nomina in cælis ut in terra conſcripta habeantur, v. 6. [b] *Heb. Rahab & Babelem, &c. metonymicè: ſic accipitur Rahab Jeſchah. 11. 9. & inf. 89. 11.* [8] i. familiares meos & cives ejuſdem Eccleſiæ. [9] i. jam prædeſtinatum & præfinitum eſſe, ut fiat Dei & Eccleſiæ filius regeneratione ſpiritus per fidem Chriſti, quod ſequentis verſus exegeſis oſtendit. [10] i. fore ut gentiles in Eccleſia Chriſti agnoſcantur, & Deus adoptatis gentibus per Chriſtum Eccleſiam ſervet, quæ alioqui per Jehudæorum incredulitatem, & urbis ac tẽpli excidium intercidiſſe videretur. [11] id eſt, in ſtatu conſervaturum, & confirmaturum, ut portæ inferorum non prævaleant ei. [12] Chriſtum, in cujus manum omnia dedit pater: qui idem eſt Jehova, ſeq. ver. [13] concluſio prædicans allegoricè laudes Eccleſiæ, ſuperiorum bonorum nomine. [14] i. quicquid in me vitæ eſt conſpirat quodãmodo, ut concentum quemdam & quaſi harmoniam ſymphonicam edat tuarum laudũ, & gloria illa ac exſultatione geſtiat. [c] *Heb. choreas ducunt, vel tripudiant omnes fontes mei.*

Psalmus LXXXVIII.

Pſaltes formam dat fideli cuiq; Deum accedendi in privatis malis: itaq; exponens mala & mortem ſuam præſentiſſimã, expoſtulat cum Deo: propter gloriam ejus in vita ſervari petit: & propter malorum gravitatem urget ſibi liberationem dari.

1 [1] CAnticum & pſalmus in poſteris Korachi, magiſtro ſymphonię, [2] ad pneumaticum inſtrumentum canendus: didaſcalicus Hemanis Ezrachitæ.

2 [3] O Jehova, Deus ſalutis meæ; interdiu clamo, & noctu coram te.

3 Veniat in conſpectum tuum oratio mea, inclina aurem tuam ad clamorem meum.

4 [4] Nam ſaturata eſt malis anima mea, &

[1] Hic pſalmus etſi dicitur didaſcalicus, hoc eſt, in perpetuum Eccleſiæ documentum traditus, ut ſup. pſ. 42. 1. propriè tamẽ eſt σχετλιαστικός, quo pſaltes cum Deo expoſtulat de graviſſimis ſuis calamitatibus: tria enim ſummatim continet. primum eſt exordium, quo audientiam facit v. 2. & 3. ſecundum, propoſitio pathetica calamitatum ipſius, inde uſq; ad v. 11. tertium, expoſtulatio cum Deo, ad finem uſque. Videntur autem hic pſalmus & ſequens conſcripti eſſe à duobus fratribus, quorum fit mentio 1. Reg. 4. 30. & 1. Chr. 2. 6. ut Eccleſia formulas haberet expoſtulationum, quibus uteretur cùm in privata aliqua & ſingulari difficultate, hoc pſalmo; tum in publicis afflictionibus & everſione reipublicæ, pſalmo ſequente: nam hi viri ſapientes inſtructi ſpiritu Dei præviderunt, & prævisi mali documenta literis conſignârunt ad præmonendam & armandam Eccleſiam. [2] vide in pſ. 5. 1. [3] Exordium, ut dictum eſt in v. 1. [4] propoſitio calamitatum, de quibus conqueritur pſaltes per prolepſin, hoc ver. quarum una eſt, quod jam in morte verſatur, prout amplificat tribus verſibus ſequentibus; altera, quòd obruitur malis graviſſimis ex quib. mortem preſentem videat. v. 8. & duobus ſequentibus. Nam hæ duæ partes prolepticè hoc ver. poſitæ per ὑστερον πρότερον Hebræis familiarem inverſo ordine exponuntur.

vita

vita mea ad sepulcrum pertingit.

5 Reputor cum descendentibus in *a* sepulcrum, sum similis viro *b* quem deficit virtus.

6 *Reputor* inter mortuos, *c* [5] semotus; ut confossi, jacentes *in* sepulcro, quorum nõ recordaris ampliùs, qui manu tua excisi sunt.

7 Ponis me in *d* sepulcro omnium infimo; in tenebrosissimis, in profundis locis.

8 [6] Super me incumbit excandescentia tua; adeò omnibus irrumpentibus tuis fluctibus affligis vehementissimè.

9 Procul amoves notos meos à me, proponis me in *e* summam abominationem eis; ita inclusum ut non possim evadere.

10 Oculus meus mœret præ afflictione; invoco te Jehova totum diem, pando ad te manus meas.

11 [7] An mortuis efficies opus mirabile? [8] aut expertes vitę celebraturi te exsurgent potentissimè?

12 An enarraretur in sepulcro benignitas tua? fides tua in perditione?

13 An cognosceretur in tenebris mirabile *opus* tuum, & justitia tua in terra oblivionis?

14 [9] Atqui ego ad te, Jehova, vociferor; & unoquoq; manè oratio mea prævenit te.

15 [10] Quare, ô Jehova, abjicis *f* me? abscondis faciem tuam à me?

16 [11] Pauper sum & moribundus à concussione, perferẽs terrores tuos *g* animi pendeo.

17 Super me transeuntibus æstibus tuis, conturbationes tuæ rescindunt me.

18 Circumdantes me sicut aquæ toto die; cingentes me pariter.

19 Procul amoves à me amicum & sociũ, [12] notis meis *sum* tenebroso loco.

[a] Heb. *cisternã, ut sup.* 28.1.
[b] Hebr. *nulla virtute.*
[c] Heb. *immunis, i. nihil commune habens cum cæteris.*
[5] nimirum ab omni hominum consortio & cõmunicatione, ac nihil cõmune cum aliis habens; ut qui laborant ex elephantiasi primùm extra castra ex lege. Lev. 14. deinde extra urbes in insulas & semotas domos relegabãtur, ut 2. Reg. 15. 5 & 2. Chr. 26. 21. quod genus hominũ hac ratione civiliter mortuum dici potest.
[d] He *in cisterna infimorum* locorum.
[6] alterũ membrum ὑστερόσ ωσ, de afflictionibus minitantibus præsentem mortem: quarum loci sunt tres, à persona Dei, hoc vers. amicorum, sequente; & ipsius supplicis, ℣. 10.
[e] Heb. *abominationes.*
[7] tertia pars psalmi, expostulatio cum Deo ad liberationem consequendam, duobus argumẽtis: prius est ab eventu; fore si moriatur ut gloriam Dei minimè prædicet, cui omnino consultum vult Deus, tribus versibus; posterius, à fide sua præsente, & prædicatione gloriæ Dei etiam in gravissimis tentationibus, ad finem usq;. [8] vide sup. ps. 6. 6. [9] secundus locus expostulationis, ut dictum est in ℣. 11. [10] cõtentio brevis expostulationi inserta hoc ℣. [f] Heb. *animam meam: synecdoch.* [11] regressio ad expostulationem; qua ostendit psaltes omnino tempus esse ut sui misereatur Deus, per repetitionem earumdem calamitatum quas narraverat sup. ℣. 8. 9. & 10. [g] Heb. *rotor, circumagor.* [12] i. sum incognitus; adeò jam illis sepultus esse videor in profundis malorum tenebris; ut suprà vocaverat, vers. 7.

PSALMUS LXXXIX.

Psaltes benignitatem fidémq; Dei cùm in rebus omnibus creatis, tum in Ecclesia testificatam celebrat: dignitatem Ecclesiæ; quæ est regnum Dei, & promissiones regno toti ac regi factas commemorat; deinde contraria eventa & adversitates quas Ecclesia perferebat proponens, expostulat cum Deo; liberationem & instaurationem petit, ac tum demum benedicit Deo.

1 [1] Didascalica *ode*, Ethanis Ezrachitæ.

2 [2] Benignitates Jehovę *in* seculum canam; in *a* quamq; generationem notam faciam [3] fidem tuam ore meo.

3 Nam *b* statuo fore ut in seculũ benignitas [4] ædificetur; in cælis ipsis stabilias fidem tuam, *qua dixisti,*

4 ‖ Pepigi fedus cum electo meo, [5] juravi Davidi servo meo:

5 [6] Usque in seculum me stabiliturum semen tuum, & ædificaturum in quamq; generationem solium tuum summè.

6 [7] Quapropter celebrant [8] cæli mirabile *opus* tuum, Jehova; etiam fidem tuam [9] in congregatione sanctorum.

7 Quis enim [10] in superiore nube par æstimetur Jehovæ? assimiletur Jehovæ inter [11] filios fortium?

8 Deus fortis *est* formidabilis in consilio sanctorum plurimùm, & reverendus supra omnia quæ circumstant eum.

9 O Jehova, Deus exercituum, quis *est* par tibi robustus Jah? [12] nam fides tua circumvestit te.

10 Tu dominaris in superbiam maris; quũ attollunt se fluctus ejus, tu reprimis eos:

11 Tu contrivisti tamquam confossum *c* Ægyptium; brachio roboris tui dispersisti inimicos tuos.

12 Tui *sunt* cæli, etiam tua *est* terra; orbẽ habitabilẽ & ea quæ ipsum implent, tu fundasti.

13 Aquilo & *d* Auster quos tu creasti, [13] Thabor & Chermon de nomine tuo cantant.

14 Tibi brachium *est* cum potentia; robusta *est* manus tua, elata dextera tua.

15 Justitia & judicium habitaculo solii tui; benignitas & fides præeunt faciei tuæ.

16 [14] Beatus *est* populus, [15] qui agnoscunt clangorem, [16] *qui* in luce faciei tuæ pergunt Jehova;

17 In nomine tuo exsultant toto die, & in justitia tua attollunt se:

18 Nam decus roboris eorum es, & pro benevolentia tua attollitur [17] cornu nostrum.

19 Jehovæ enim *est* [18] scutum nostrum, & [19] sancti Jisraelis Regis nostri.

20 [20] Tunc alloquutus per visionem eum quem benignitate [21] prosequeris, dixisti, disposui [22] auxilium contra robustum, extuli electum è populo.

21 [23] ‖ Inveni Davidem servum meum, oleo *e* sancto meo unxi eum;

22 Quicum manus mea sit stabilis, etiam brachium meum fortificet eum.

23 Non aget exactorem inimicus contra eum, & *f* deditus iniquitati non affliget eum:

24 Sed contundam à facie ejus hostes ejus, & osores ejus plaga afficiam.

25 Adeò fides mea & benignitas mea affutura est ei, ut in nomine meo extollatur cornu ejus.

26 Nam [24] imponam [25] mari manum ejus, & [26] fluminibus dexteram ejus.

27 [27] Ipse inclamabit me, tu pater mi; mi *Deus* fortis, & rupes salutis meæ:

28 Etiam ego [28] primogenitum constituã eum, excelsum supra reges terræ.

29 In seculum servabo ei benignitatem meam, & fedus meum fidum erit ei:

30 Disponamque in æternum [29] semen ejus, & solium ejus [30] ut *sunt* dies cælorum.

[3] de occasione hujus odes vide suprà in psalm. 88. Est autem hæc ode documentum insigne Ecclesiæ tum ad celebrandam benignitatem Dei, tũ ad implorandã illius misericordiam in rebus adversis. Quamobrem tres summæ partes statuendæ sunt hujus odes: prima est laudatio Dei ab operibus & federe ejus, usq; ad ℣. 39. secunda est expostulatio petitione conjuncta usq; ad vers. 53. postrema, conclusio epiphonematica à laudibus Dei, ver. ult. [2] propositio summa primæ partis de celebrando Deo, quatuor versi. continetur: ea est, benignitatem Dei cùm in rebus omnib. creatis perspici, ver. 3. tum maximè in regno Davidis, id est, in Christo & Ecclesia. vers. 4. & 5. hæc ita prolepticè posita, sigillatim deinde confirmantur usq; ad expostulationis locum: primùm quidem benignitas & fides Dei in rebus creatis, à ver. 6. usq; ad 16. deinde verò benignitas & fides Dei in rebus creatis à ver. 39. [a] Heb. *in generationem & generationem: sic inf. ver.* 5. [3] i. veritatem & constantiam in omnibus rebus tuis. [b] Heb. *dico.* [4] i. semel in rerum creatione & structura demonstrata promoveatur & pergat, quantisper durabunt secula. ‖ 2. *Schem.* 7. 8. *& seq.* [5] ad confirmationem federis, ut inf. ver. 50. & Psalm. 132. 11. [6] duæ promissionis partes, hæredum & hæreditatis regiæ: ut factæ fuerant Abrahamo, Gen. 15.

[7] exornatio prioris partis nimirum laudis quã Deus sibi à rebus omnibus creatis comparavit.
[8] & cælites, quos per synecdochen intelligendos esse docent tres sequentes vers.
[9] i. testificantur Ecclesiæ, & documento sunt.
[10] i. in cælis: sic inf. ver. 38.
[11] i. potentissimos terræ; ut sup. 29. v. 1. & Jechezk. 17. 13. & 32. 21.
[12] i. undequaque exornaris veritate & constantia operum tuorũ.
[c] Heb. *Rahabum, ut suprà* 87. 4. *Exo.* 14. *&* 15.
[d] Heb. *dextera* plaga: *ut Exo.* 26. 18.
[13] ad occidentem spectans. & Chermon ad orientem, Deut. 3. 8. Jehosch. 19. 22.
[14] altera exornatio secundæ partis in propositione positæ, ut dictum est in v. secundum: qua prophetæ docet primũ generatim quæ sit benignitas Dei erga Ecclesiam suam, usque ad v. 20. deinde verò nominatim erga regem, quàm benignè datæ sint promissiones in Christo, inde à v. 20.
[15] i. qui signa à te velut imperatore proficiscentia, & verbum tuũ audiunt: ut Num. 23. 25.
[16] i. te prœeũtẽ opere sequũtur, & prælucentẽ verbo.
[17] ut 1. Sche. 2. 1, & inf. 25.
[18] i. defensio & protectio nostra à malis.
[19] i. Christi, sanctificantis Ecclesiam suam, atq; in ea regnantis virtute Spiritus.
[20] explicatio singularis benignitatis Dei erga regẽ, ut observatum est in v. 16. qua exponit psaltes, primùm quæ futura sit gloria regni tum temporarii, tum spiritualis, usque ad v. 26. deinde quæ veritas & constantia regni in Christo vers. 27. & tribus seq. postremò quæ ratio erga temporarium regnum propter Christum sit servanda à Deo, inde à ver. 31. [21] Schemuelem prophetam. 1. Sche. 16. [22] i. regem, qui vindicet populum a potentibus inimicis: ut postulaverant Jisraelitæ, 1. Schem. 8. sub finem. [23] i. prospexi, 1. Schem. 16. 2. ‖ 2. *Schem.* 7. [e] Heb. *sanctitatis meæ.* [f] Heb. *filius iniquitatis.* [24] ut promiserat Deus Exod. 23. 31. & completum legitur 2. Schem. 8. & 10. [25] rubro & mediterraneo. [26] Euphrati, Jardeni, paludi Sirbonidi, &c. [27] Secundum membrum de veritate regni in Christo, à mutuis & respondentibus inter se officiis Christi erga Deum patrem; hoc vers. & patris erga Christum, trib. seq. nam hæc universè & plenè ad Christum pertinent; tenuiter verò, tamquàm suis typis, regibus aliis accommodari possunt. [28] id est, caput & principem summum Ecclesiæ meæ, adeoque omnis creaturæ: ut sequentia verba exponunt. [29] spiritale, id est, filios Dei genitos per sanctificationem spiritus. Heb. 2. 10. & sequentibus. [30] i. in æternum: periphrasis.

31 [31] ‖ Si dereliquerint filii ejus legẽ meam, & in judiciis meis non ambulaverint:

32 Si statuta mea prophanaverint, & præcepta mea non observaverint;

33 Visitabo quidem virga defectionem eorum, & plagis iniquitatem eorum:

34 Sed benignitatem meam non irritam faciam ab eo, neque mentiar contra fidem meam.

35 Non prophanabo fedus meum, & pronunciatum labiorum meorum non mutabo.

36 Semel juravi per sanctitatem meã, Davidi non mentiar:

37 [32] Semen ejus in seculum fore, & [33] solium ejus ut solem coram me:

38 Ut luna stabile fore in seculum: & [34] ut *g* testes in superiore nube fideles summè.

39 [35] At tu abjecisti, & sprevisti; excanduisti contra [36] unctum tuum.

40 Detestatus es fedus servi tui, prophanasti *dejiciens* in terram coronamentum ejus.

41 Dirupisti omnes macerias ejus: exposuisti munitiones ejus contritioni.

42 Diripuerunt eum omnes *h* viatores, est probro vicinis suis.

43 [37] Extulisti dexteram hostium ejus, lætificasti omnes inimicos ejus.

44 Etiam retudisti acumen gladii ejus, neque stabilivisti eum in bello.

45 Fecisti ut cesset nitor ejus, & solium ejus in terram detrusisti.

46 Curtasti [38] dies adolescentiæ ejus, operuisti eum pudore summè.

47 [39] Quousque Jehova? abscondes te in æternum? ardebit tanquã ignis excandescentia tua?

48 [40] Recordare mei, *i* quàm temporarius sim: quorsum in vanum creasses omnes filios hominis?

49 Quis vir ita vivat ut non *k* experiatur mortem? eripiat se ipsum à sepulcro excellentissimè?

50 Ubi *sunt* benignitates illę pristinę, Domine, quas juraveras Davidi per fidem tuam?

51 Recordare, Domine, opprobrii servorum tuorum: me [41] gestare in sinu meo *opprobrium* omnium maximorum populorum,

52 Quo affecerunt inimici tui, Jehova: quo affecerunt [42] vestigia Christi tui.

53 [43] Benedictus *sit* Jehova in seculum; amen, iterumque amen.

[31] tertiũ membrum, de ratione quam servaturus est Deus in filios infirmos suos, ut dictum est in ℣. 20. ‖ 2. *Sche.* 7. 14. [32] i. Ecclesiam genitam incorrupto semine verbi, ut ver. 30. [33] i. regnum, synecdochicè. [34] i. æquè duraturum esse atque aspectabilia omnia in cęlo documenta, de quibus inf. psal. 97. 6. *g* Heb. *testis, fidelis: enallage.* [35] altera pars psalmi, expostulationem continens, usque ad ver. 47. & petitionem patheticam, usque ad 53. [36] i. regem è domo Davidis: nam hic psalmus in monimẽtum datus est Ecclesiæ prophetico spiritu, ut suo tempore caneretur Deo: cujusmodi fuit tempus deportationis Babylonicæ. *h* Heb. *transeuntes via: ut sup.* 80. 13. [37] i. superiores effecisti inimicos. [38] quibus florere & quasi adolescẽs augeri debuerat ex promissione tua. [39] transitio ab expostulatione ad petitionem, per figuram quã Rhetores ἀγῶνα sive cõtentionem vocant, hoc vers. [40] petitio misericordiæ & instaurationis: primùm à persona supplicum, qui ita vanitatem suam agnoscunt ut se tamen profiteantur esse creaturas Dei, duobus ℣ sib. deinde à persona Dei testificantis benignitatem suam opere, federe, atque juramento, ℣. 50. postremo a persona inimicorum, duob. sequent. [1] Heb. *cujus temporis.* *k* Heb. *videat: sic psal.* 34. 13. [41] i. patienter dissimulare atq; abscondere. [42] i. signa omnia atq; documenta Christi habitantis & inambulantis in nobis; sive præterita ad prophetiam, sacerdotium, regnum, & cultum Dei pertinentia; sive præsentia, quib. Christus nos consolatur verbo; sive futura de promissionibus adventus ejus. [43] conclusio epiphonematica a laudibus Dei, quas ubiq; secundis & adversis rebus prædicare debet Ecclesia.

QUARTUS LIBER PSALMORUM.

PSALMUS XC.

Mosche gratiam Dei ex sempiterno decreto ejus in sanctos celebrans, exponit tum instabilitatem vitæ humanæ, tum miseriam Jisraëlitarum quos Deus morti adjudicaverat: ideóq; precatur Deum ut populum suum renovans ducat ipsum in omni sanctimonia, & gloriam suam demonstret in ductu & sanctificatione populi sui.

[1] Hujus orationis partes sunt tres: prima est exordium benevolentiam captãs a persona Dei, duobus ℣ sibus: secunda, narratio administrationis illius, & conditionis nostræ, a versu 3. ad 12. tertia, precatio, inde ad finem usque. Videtur autẽ Mosche populo Dei

1 [1] Ratio Moschis [2] viri Dei. [3] O Domine, tu [4] habitaculum fuisti nobis, *a* in quaq; generatione.

2 Quum nondum montes editi essent, aut formasses terram orbemq; habitabilem; denique inde à seculo & usq; in seculum tu *Deus* fortis *es*.

3 [5] Redigis mortalem eò usq; ut sit contritus; dicens, [6] revertimini filii hominum.

4 [7] Nam mille annos si prætereat, *sunt* in oculis tuis ut dies hesternus, vigiliaque *b* nocturna.

5 [8] Inundatione abripis eos, somnus sunt: ipso manè *sunt* ut fœnum transiens;

6 Ipso manè quo effloruit transiens, ipso vespere excisus atq; exarescens:

7 [9] Quando consumimur ira tua, & tuo æstu conturbamur:

8 [10] Proponis iniquitates nostras tibi, [11] occulta nostra lumini faciei tuæ.

9 [12] Nam omnes dies nostri divertunt [13] excandescentia tua; [14] consumimus annos nostros, [15] similes sermoni *sunt*.

10 [16] In diebus ipsis annorum nostrorum *sunt* septuageni anni; aut (ut *simus c* valentissimi) octogeni anni; etiam excellentissimum eorum [17] *d* laboriosum *est* & molestum: [18] quo festinè exciso, avolamus.

11 [19] Quis agnoscit robur iræ tuæ, aut excandescentiæ tuæ [20] secundùm timorem tuum?

12 [21] Numerare dies nostros [22] ita doce *nos*; ut [23] inducamus *e* animum sapientem.

13 Revertere Jehova, quousq;? & [24] pœniteat te propter servos tuos.

14 Satia nos unoquoque manè benignitate tua, ut cantemus & lætemur omnibus diebus nostris.

15 Lætifica nos, ut dies *multos* [25] afflixisti nos; annis *multis f* experti sumus malum.

[2] ut Deuter. 33. 1. [3] Exordium a persona Dei; cujus primùm mirificam administrationem & gratiam erga suos adducit inde ab orbe condito, hoc versu: deinde æternum decretum sive consilium ex bene placito voluntatis ipsius ad laudem gratiæ ipsius gloriosissimæ, versu 2. [4] id est, qui facis ut securè habitemus freti protectione tua, Deuter. 33. 27. *a* Heb. *in generatione & generatione.* [5] secunda pars orationis, narratio: in qua exponit Mosche primùm communem omnium hominum mortalitatem, usq; ad ℣. 7. deinde præsentem Jisraëlitarum calamitatem, qui provocata indignatione Dei addicti fuerant morti, Num. 14. a ver. 7. ad 11: postremò confessionem ignorantiæ & stuporis populi, quodammodo veluti sterrentis etiam tùm quum vexaretur indignatione Dei ℣. 11. Est autem hîc periphrasis, pro eo quod est, solo verbo tuo facis ut moriatur homo. [6] corpore in terram, animo ad Deum qui dedit illum, Genes. 3. 19. & Ecclesiast. 12. 7. [7] amplificatio propositionis de mortalitate nostra, ab hypothesi; cujusmodi est Ecclesiast. 6. 6. Est autem in hoc versu ἀμπλοκὴ verborum, sive (ut Grammatici vocant) synchysis, quam nos ad evidentiam mutavimus. *b* Heb. *in noctis.* [8] Explicatio fragilitatis humanæ a similibus; quæ tum potentem Dei manum, tum vanitatem nostram explicant familiarissimè. [9] transitio ad alterã partem narrationis, qua expostulat propheta cum Deo de singulari illo judicio, Nu. 14. quasi dicat, non ita nobiscum agitur ut cum cæteris hominibus; sed multò graviùs agitur ira tua, hoc versu; & de peccatis nostris, versu sequente. [10] id est, jacularis in nos tela indignationis tuæ, propter peccata quibus & intùs & extra diffluimus. [11] peccata vel nobis ipsis incognita, ut Psalm. 19. 13. [12] ἐργασία expostulationis à decreto Dei, & exsequutione illius, quæ jam tum cœperat ob oculos Jisraëlitarum versari sublatis auctoribus murmurationis, Num. 14. 36. [13] de qua versu 7. [14] peccatis nostris, de quibus versu 8. [15] id est, dicto celeriùs effluunt, manentque irrevocabiles. [16] id est, ordinariè non ultrà vivitur. *c* Heb. *in fortitudinibus.* [17] omnibus quidem propter instabilitatem vitæ & conditionis ipsorum; Judæis verò hoc tempore propter pœnas, errores, vagationes & probrosam mortem, in quas divinitùs damnati fuerant, Numer. 14. 28. & sequent. *d* Heb. *labor & molestia.* [18] excellentissimo videlicet dierum, quod modo nominavit. [19] tertia pars narrationis, confessio, quasi iter ad precationem sequentem, quasi dicat, utcumque tamen judicia tua exerceas, nemo expergiscitur & se ad resipiscentiam comparat. [20] id est, quem tu doces nos, & injicis minis, signis, atque operibus: nam his modis Deum injecisse timorem sui docetur Num. 14. & sequent. [21] tertia pars psalmi, petitio: cujus partes sunt duæ; una, ut Deus misertus populi animum ipsius informet in notitia infirmitatis suæ, duobus versibus; altera, ut bonis prosequatur, lætitiam eis afferat, & hoc pacto glorificet nomen suum, ad finem usque. [22] id est, secundum timorem tuum, de quo versu præcedente. [23] ne desipiamus, ut antè fecimus. *e* Heb. *cor sapientiæ.* [24] ut Genes. 6. 6. [25] in Ægypto, ut docetur Exodi à 1. cap. ad 12. *f* Heb. *vidimus.*

[26] summus petitionis finis, gloria Dei.
[27] summa totius petitionis, continēs superiores fines; ut Deus gloriam suam procuret in suis, & suos vicissim ad gloriam ipsius promovendam comparet.

16 [26] Perspicuum sit erga servos tuos opus tuum, & decor tuus in filiis eorum.

17 [27] Denique adsit amœnitas Jehovę Dei nostri nobis: & opus manuum nostrarum institue in nobis; ipsum, inquam, opus manuum nostrarum institue.

Psalmus XCI.

Psaltes fiduciam suam statuēs piis in exemplum, hortatur ut certa fide recumbant in Deo: defensionem prænunciat ab omni malo: ac Dei verbis omnia bona præsentia & futura pollicetur.

[1] Hic psalmus (quem Judæi Moschis esse existimāt) est didascalicus, continens partes duas: unam, qua psaltes exemplo suo ostendit fidem esse habendam in Deo, & omne bonum ab ipso exspectādum, usq; ad v. 14. alteram, qua Deus loquens superiorem prædicationem beneficiorū confirmat in eos qui ipsū colunt, inde ad finem usque. Sunt autem hoc psalmo voces emphaticotatæ, ad fidem piorum & beneficia Dei exaggeranda: ut quod in ipso limine dicit psaltes pium considēre & pernoctare apud Deum. quasi dicat, diē noctémque in Deo conquiescere fide, neq; de ullo humano casu laborare; ut pulli sub alis matrum securè latere solent.
[2] i. prædico & confirmo ab exemplo meo.
[3] accommodatio exempli sui ad fideles: qua ostendit psaltes tantùm ipsis videndum esse ut confidant Deo, ac proinde fore ut non tantùm liberentur à malo, verùm etiam spernant & triumphent de malo. [4] i. ab omni periculo quod tibi creabitur. [a] *Hebr. arumnarum.* [5] i. defendet te ab omni malo, ut explicatur usque ad v. 14. [6] vel septum, aut munimentum ambiens & circumtegens ab hostiū injuria: nam sic accipi non minus commodè hanc vocem posse ostendit etymologia.
[7] i. constantia veritasque promissionum, quæ summatim comprehenduntur tribus postremis ver. [8] sed confide ei, prout psaltes in se ipso confidentiæ exemplum statuit, sup. ver. 2. [9] i. ab ullis apertis, occultis, internis, externis, corporeis, aut spiritalibus malis, ullo umquam tempore: sic v. seq.
[10] non autem senties ea incommoda, quibus alios ante oculos tuos, & ad latera tua videbis opprimi, [11] ut sup. 90. 1. [12] i. non tantùm ipse operabitur ad salutem tuam; sed etiam, quum opus erit, cælites administros suos adhibebit ad conservandum te. [13] ambulantis, confidentis, pernoctantis, & conquiescentis in Deo pro vocatione tua: hæc dissimulabat diabolus, quum sollicitaret Christum, Matth. 4. 6. [14] nimirum sine damno & offensa; ut Jeschaïja simile prædicat de regno Christi cap. 11. 6. & sequentibus, & Hosch. 2. 18. [15] i. superata omnia mala contemnes, & triumphabis de illis: similes promissiones vide Marc. 16. 18. [16] altera pars psalmi, promissiones Dei continens in nomine ipsius, quarum fidem commendaverat psaltes sup. v. 4.
[17] i. supra omne periculum eveham. [b] *Heb. videat.*

1 [1] Onsidens in latibulo excelsi, in umbra omnipotentis indefinēter pernoctās,

2 [2] Dico, in Jehova *est* receptus meus, & propugnaculum meum; Deus meus *est*, cui confido.

3 [3] Quandoquidem ipse erepturus est te [4] à laqueo aucupantis, à peste *a* ærumnosissima;

4 [5] Ala sua protecturus te, quum sub alas ipsius te receperis; clypeus & [6] parma *est* [7] fides ipsius;

5 [8] Ne timeto [9] à pavore nocturno, à sagitta volitante interdiu:

6 A peste in caligine pervadente, à lue vastante in meridie.

7 Cadentibus ab *altero* latere tuo mille, & decies mille à dextera tua; ad te non accedet:

8 [10] Tantùm oculis tuis intueberis, & retributionem improborum videbis.

9 Quum tu Jehovam, *Deum* receptus mei; Excelsum statueris [11] habitaculum tuum;

10 Non dabitur occasio ut attingat te malum, & plaga non appropinquabit ad tentorium tuum.

11 [12] Nam angelis suis præcipiet de te, ut conservent te [13] in omnibus viis tuis:

12 Ambabus palmis sustineant te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.

13 Super ferocem leonem & aspidem [14] incedes, [15] conculcabis juvenem leonem & draconem.

14 [16] Quia in me (*inquit Deus*) amore propendet, ideò liberabo eum; [17] in edito collocabo eum, quia agnoscit nomen meum:

15 Simulac invocaverit me, exaudiam eū; ipsi adero in angustia: eripiam eum, & honore afficiam eum:

16 Longitudine dierum satiabo eum, denique efficiam ut *b* fruatur salute mea.

Psalmus XCII.

Ecclesia seipsam cōparans ad laudandum Deum opera ejus admiratur, repētinos improborum casus, & suam salutem honoremq; à Deo acceptum narrat: ac postremò æternam fidelium Dei servorum felicitatem prædicit.

1 [1] Psalmus & canticum, [2] in diem sabbathi.

2 [3] Bonum *est* celebrare Jehovam; & psallere nomini tuo, ô excelse;

3 Annunciare unoquoq; manè benignitatem tuam, & fidem tuam quibusq; noctibus;

4 Ad decachordum & ad nablium; *a* ad citharam cum meditatione.

5 [4] Quia lætitia afficis me, Jehova, opere tuo; de factis manuum tuarum cantabo.

6 [5] Quàm magna sunt facta tua, Jehova! valdè profundæ sunt cogitationes tuæ.

7 [6] Vir brutus non agnoscit, & stultus non animadvertit istud,

8 [7] Quum germinant improbi velut herba, florentq; omnes qui operam dant iniquitati; *fieri* ut perdantur usque in æternum:

9 Te autem ô excelse, in seculum *esse* Jehovā

10 [8] Nam ecce inimici tui, Jehova, nam ecce inimici tui pereunt; [9] *b* dissiliunt omnes qui operam dant iniquitati:

11 [10] Attollis verò tamquam monocerotis cornu meum, [11] perfundendo me oleo virēte;

12 *Illa* intuente oculo meo in [12] observatoribus meis; de insurgentibus contra me maleficis, audientibus auribus meis.

13 [13] Justus ut palma germinabit, ut cedrus in Libano crescet.

14 Plantati in domo Jehovæ, in atriis Dei nostri germina profundent.

15 [14] Adhuc abundabunt in canitie, pingues & virentes erunt,

16 Ad annunciandū rectum esse Jehovam, rupem meā; neq; *esse* ullam iniquitatem in eo.

[1] Psalmus est ἐπαινετικὸς, cōtinens primū propositionē laudationis Dei, usque ad ver. 5. deinde narrationem operum ejus quibus sibi laudem comparat Deus, inde ad v. 13. postremò prophetiā de felicitate bonorum, ad finem usque.
[2] i. concinendus in ecclesia die sabbathi, quo habebatur cōvocatio sancta.
[3] propositio, laudandū esse Jehovam de benignitate ipsi [9] erga bonos, & fide tū in promissis, tum in minis præstandis; & propterea omnib. modis efferendum.
[a] *Heb. ad meditationem cū cithara: hypallage.*
[4] altera pars psalmi, narratio ætiologica, i. explicās causas quarū nomine celebrandus est Deus. Est autem hoc ver. totius narrationis argumentū summatim positū: quod primùm exornatur duobus ver. deinde sigillātim exponitur, quinq; sequentib. [5] prior exornationis sive amplificationis locus per exclamationē; opera & consilia Dei esse altissima & profundissima, atq; adeò infinita. [6] posterior amplificationis locus, administrationem Dei adeò mirificam esse, ut eam non cōprehendat mundus.
[7] narrationis partes duæ: una, de instabilitate improborum; qui utcumq; floreant, justo Dei judicio & sua ipsorum improbitate deturbantur, hoc vers. altera, Deum natura, consiliis, operibusq; semper sibi constare, tam ad perdendum improbos, quàm ad servandū bonos; ut sequentes ver. demonstrant.
[8] confirmatio superioris dicti à præsente & quotidiana experientia. [9] i. diffringuntur, & veluti comminuti in fragmenta abeunt. [b] *Hebr. disparant se.*
[10] i. auges me maximis, constantibus, & infractis viribus, ut Num. 23. 26.
[11] i. me viribus & gratia instructum insuper ornando; ut ps. 23. 5. [12] inimicis, atq; maleficis, ut psal. 5. 9. [13] conclusio à doctrina prophetica de prosperitate piorum, argumento sumto à constantia Dei, ℣. 9. & experientia administrationis ejus, quæ modò exposita est. Est autem elegans allegoria, qua pii cum arboribus præstantissimis, Ecclesia sive templum Dei cum Libano & plātario amœnissimo feracissimoq; comparatur ut apud Jeschaïjam passim.
[14] i. quantumvis veteres non veterascent; sed fructus à Deo acceptos in æternum proferent, vegetati & virentes per spiritum illius: qui fructus seq. ℣. exponitur, nimirum prædicatio gloriæ Dei constantissima, propter veritatem, potentiam, & bonitatem justitiamq; ejus.

Psalmus XCIII.

Psaltes amplitudinem Christi & potentiam celebrat, ab universali rerum creatarum, & singulari æternaq; Ecclesiæ administratione.

1 [1] Jehova regnat, celsitate indutus; indutus Jehova, robore se accingit: etiam [2] stabilitur orbis habitabilis, ne dimoveatur.

2 Stabile *est* [3] solium tuum [4] *a* ab illo tempore, inde à seculo tu *regnas*.

3 [5] Ut*ut* attollant flumina, ô Jehova, attollant flumina sonum suum; attollant flumina frágorem suum:

4 Sonis aquarum multarum, magnificis fluctibus irrumpentibus maris; magnificentior *est* in alto Jehova.

5 [6] Testimonia tua firma *sunt* valdè; domui

[1] Ode est ἐπινικὴ, continens laudes regni Christi, (qui idem est Jehova, Rex institutus à patre) à celsitate & robore ejus, quæ hoc ℣. universè dicta, confirmantur trib. documentis: primum est, à creatione, & conservatione mundi, altera parte hujus versus; secundum, ab administratione potentissima & magnificentissima, tribus seq. tertium, à singulari ipsius ratione erga Ecclesiam, ℣. ult. Est autem tota hæc explicatio de regno Christi allegorica, sumtis ab ordine humano loquutionibus. [2] id est, ab ipso conditus & constitutus conservatur. [3] id est, regnum & administratio ejus: metonymia. [4] quo orbis habitabilis constabilitus est, præcedente versu. [a] *Heb. à tunc.* [5] exornatio magnificæ administrationis Christi per comparationem aquarum. quasi dicat, nulla flumina, nulla maria, ac ne diluvium quidem ipsum furentium supernè & infernè aquarum tam sunt magnifica, quàm magnificus es in administratione tua. [6] id est, singularis illa ratio, qua tuam præsentiam & benevolentiam Ecclesiæ testatam facis; sive salutari verbo, quod sceptrum Christi appellatur; sive opere sanctificationis æternæ, quam Deus cum Ecclesia communicat in Christo.

tuæ decora sanctitas, ô Jehova in longitudinem dierum *est*.

PSALMUS XCIIII.

David à perfido Schaülis comitatu vexatus, Deum orat ut manum adhibeat ad ulciscendos improbos: improbitatem, maleficia, & blasphemias narrat; improbos objurgat dementiæ nomine: & bonos ab eventu promissionibus Dei, & suo ipsius exemplo consolatur.

1 [1] O Fortis [2] *Deus* ultionum, Jehova; ô *Deus* fortis ultionum, [3] illucesce:

2 Attollere, ô [4] judex terræ; [a] redde retributionem superbis.

3 [5] Quousq; improbi, ô Jehova; quousque improbi exsultabunt?

4 Eructantes loquẽtur [b] superbè, sese prædicabunt omnes qui operam dant iniquitati?

5 Populum tuum, Jehova, conterent, & possessionem tuam affligent?

6 Viduam & peregrinum interficient, ac pupillos occident,

7 Dicentes, non respicit Jah; neque animadvertit Deus Jahhakobi?

8 [6] Animadvertite, ô [7] brutissimi in populo: & stultissimi, quando intelligentes eritis?

9 [8] An plantator auris, an non audiat? aut formator oculi annon intueatur?

10 An castigator gentium, an non reprehendat? qui docet homines scientiam, *an non agnosceret?*

11 [9] Jehova cognoscit cogitationes hominum, [c] esse vanitatem ipsam.

12 [10] Beatus ille vir quem [11] castigas Jah, & quem ex lege tua doces.

13 [12] Ad præstandum quietem ei à diebus [d] adversitatis, [13] dum foditur improbo fovea.

14 [14] Non enim deserit Jehova populum suum, & possessionem suam non derelinquit;

15 [15] Sed usq; ad justitiam reversurum est judicium, & post illud [16] omnes recti corde.

16 [17] Quis surrecturus fuisset pro me contra maleficos? quis se ipsum stitisset pro me contra eos qui operam dant iniquitati?

17 Nisi Jehova pleno auxilio fuisset mihi, parum abest quin [18] habitasset *in* loco silentii [e] vita mea.

[1] Ode est generis mixti, εὐκτικὴ καὶ διδασκαλική. Itaq; summæ illius partes sunt duæ: una, precatio, ut Deus ulciscens improbos suis consulat usq; ad ℣. 8. altera verò, doctrina prophetica æquè ad improbos atque ad bonos pertinens, inde ad finem usq;. Precationis autem partes sunt duæ: una est petitio, duobus versibus; altera, querimonia enarrãs petitionis causas, sequentibus quinque. Petitionis summa est, ut Deus se glorificet conservando suos, & improbos ulciscendo; cujus argumenta ducũtur à natura, potétissima & justissima, officio, operibusq; ipsius. [2] i. qui uniuscujusque ultionis auctor atq; effector es, Deut. 32. 35. [3] ut Deu. 33. 2. [4] ut Gen. 18. 25. ps. 82. 8. & inf. ver. 10. [a] *Heb. fac ut revertatur retributio super superbos.* [5] secundũ precationis membrum, querimonia de insolentia improborũ thrasonica inter se, duobus versibus: de maleficiis contra innocentes, vers. 5. & 6. & de blasphemis sermonibus in Deum, vers. 7. [b] *Heb. durum: ut 1. Schem. 2. 3.* [6] altera pars psalmi, partim ἐπιτιμητικὴ, i. reprehensionem severissimam continens improborum, usq; ad vers. 12. partim verò παρακλητικὴ, i. spectans ad consolationem & confirmationem piorum, ad finem usque. Continet autem hæc reprehensio objurgationem, hoc ℣. & redargutionem, sequentibus. [7] sic compellat impios gravissimis nominibus, propter miseram & dementem illorum conditionem, judiciumq; perversissimum, quod redarguitur versibus sequentibus, ut sup. 92. 7. [8] redargutio ἐξ ἀτόπου, i. ex absurdo. q.d. adeò absurdum est Deo (qui visum auditumque dedit hominibus) visum & auditum adimere, ut qui hoc sentiant, penitus mente captos & brutissimos esse oporteat: simili argumento utitur Deus Exod. 4. 11. [9] subjectio, qua propheta utitur ad superiorem argumentationem contra impios. Est autem ea accipienda synecdochicè, ut omnibus membris præcedentib. respondeat. q.d. audit, videt, corrigit, cognoscit; & tamen vanitatem istam audiens, videns & cognoscens dissimulat, donec tempus justitiæ constituerit, de quo ℣. seq. [c] *Heb. quod ipsæ sunt vanitas: trajectio, ut Gene. 1. 4.* [10] transitio ad consolationé bonorum per epiphonema, hoc ℣. & sequente. Continet autem hic consolationis locus primùm descriptionem eventus qui bonos & malos consequuturus est, his duobus versibus; secundò confirmationem, tum à fide promissionum & veritate Dei, ℣ſ. 14. & 15. tum ab exemplo suo, inde ad finem usque. [11] i. affligis & flagellas etiam impiorum operâ, quã exposuit sup. ℣. 5. & 6. [12] id est, tandem aliquando à calamitatibus liberandum; quia temporariæ sunt ac non perpetuæ afflictiones ejus, ut explicatur psal. 37. [d] *Hebr. mali.* [13] i. comparatur & struitur ultio quam Deus inflicturus est iis qui affligunt bonos, postquam perfecta est & absoluta illorum iniquitas: vide 2. Thess. 1, 5. & seq. [14] primus confirmationis locus, à fide & veritate federis promissionumq; Dei. [15] i. judicium Dei (quod in hoc seculo magis exercet bonos quàm improbos, & cujus principia tantùm in hac vita ducuntur) tãdem ad plenam & constantissimã justitiam perducetur, ut suum cuiq; jus tribuatur: affligentibus afflictio; afflictis verò regnum Dei, pro quo patiuntur. [16] nimirum revertentur, id est, instaurabuntur post judicium Dei constitutum; sive hic liberati à malis, quod propheta respicit; sive in futuro seculo omnibus bonis cumulati in Christo. [17] alter confirmationis locus ab exemplo suo: quo ostendit psaltes actum fuisse de se, nisi succurrisset Deus; ita desperatus erat & abjectus ab omnibus. [18] i. mortuus fuissem & sepultus: periphrasis. vocatur autem sepulcrum locus silentii à propheta, quia sepultis ademta est omnis facultas celebrandi Deum in cœtu fratrum suorum, vel Ecclesia Dei, hîc & ps. 115. 17. vide sup. 6. 9. [e] *Heb. anima mea.*

18 Quum dico, dimovetur pes meus; benignitas tua, ô Jehova, sustentat me.

19 Quum multæ sunt cogitationes meæ apud me, [19] consolationes tuæ oblectant animam meam.

20 [20] An consociaretur tibi solium [21] ærumnarũ, [22] formantis molestiam [23] præter statutũ,

21 Turmatim convenientiũ contra animam justi, & sanguinem innoxium cõdemnantiũ?

22 [24] Imò *est* Jehova mihi pro edito loco, & Deus meus pro rupe receptus mei:

23 Qui convertit contra eos iniquitatem ipsorum, & [25] malitia ipsorum exscindit ipsos; exscindit ipsos Jehova, Deus noster.

[19] i. quas ego per spiritum tuum percipio ex natura & verbo tuo: prout hás cõsolationes sequentes ℣ſus ostendunt. [20] i. an justus judex totius terræ non faceret judiciũ; sed injustitiã ferret? ut Gen. 18. 25. sic consolabatur se propheta à natura Dei. [21] i. tyrannicũ, ærumnas aliis afferens immeritò, ut sequentia docent. [22] i. fingentis, comminiscentis atque perpetrantis: metaphora. [23] i. contra jura & leges. [24] contraria affirmatio ex adverso respondens contentioni superiori, qua statuit psaltes sibi esse constantem consolationem in Deo protegente suos, hoc vers. & adversarios profligante, vers. ult. [25] i. retorquet in ipsos malum ipsorum, ut sup. dixerat, vers. 2. item Psal. 7. 9. & alibi passim.

PSALMUS XCV.

David Ecclesiam ad cultum & obsequium Dei hortatur à federe inito cum Deo, & majorum exemplis.

1 [1] Agite, cantemus Jehovæ; clangamus rupi salutis nostræ.

2 Eamus ante faciem ejus cum gratiarum actione, cum psalmis clangamus ei.

3 Nam Deus *fortis* magnus *est* Jehova; & rex magnus [2] supra omnes Deos:

4 [3] In cujus manu *sunt* ima vestigia terræ, penes quem *sunt* vires montium:

5 Cujus est ipsum mare, ut qui fecit illud; & arida, *quam* manus ejus formarunt.

6 Venite, incurvemus nos & procũbamus; flectamus genua coram Jehova qui fecit nos.

7 ‖ [4] Cùm ipse *sit* Deus noster, nos verò populus pastus ejus, & grex [a] ductus ejus; [5] hodie, si vocem ejus audieritis,

8 Ne obduretis [b] animum vestrum, ut [6] *in* contentione; ut [7] die tentationis in deserto:

9 Ubi tentaverunt me majores vestri; probaverunt me, etiã [c] experti sunt opus meum.

10 ‖ Quadraginta annis [8] fastidio habui generationé *illã*; dicens, populus sunt errabũdi animo, & sunt ignorantes viarum mearum.

11 Quibus juravi in ira mea, eos non ingressuros [9] in requiem meam.

[1] Ode est ἐπαινετικὴ ad Judæorum gentem, continés exhortationé ad laudé Dei promovendã, primùm cultu, usq; ad ℣. 7. deinde verò obsequio, inde ad finem usq;. Cultum exponit psaltes v. 1. & 2. & 6. causam verò interserit à natura, officio, operibúsque Dei & Christi advenientis in hũc mundum, tribus mediis ℣. Hunc autẽ psalmũ à Davide conscriptum esse cõfirmat Apost. Heb. 4. 7. [2] i. supra omne quod dicitur Deus, ut sup. ps. 86. 8. [3] i. quia omnia, quamvis abditissima & valentissima, regit arbitratu suo. ‖ *Heb. 3. & 4.* [4] altera pars psalmi, qua spiritus Dei hortatur populum ad obsequium, primùm à federe officioque mutuo, hoc versu: deinde à majorum exemplo, sequentib. [a] *Heb. manus: metonymia.* [5] quum advenit Christus ad consummandum mysterium redemtionis nostræ. [b] *Heb. cor: ut inf vers. 10.* [6] i. ut semper majores vestri obfirmato animo contenderunt adversus Deum, tentârunt, & probarunt illum in deserto: quemadmodum sequentia verba exegeticè docent, & legitur Num. 14. 22. [7] i. toto tempore, quo versantes in deserto nihil nisi tentârunt Deum: sic probrosè totum profectionis tempus tentationem nominat. [c] *Heb viderunt.* ‖ *Num. 16.* [8] i. ut fastidiosos exagitavi variis erroribus, suppliciisq; & morte affeci, Num. 14. 33. [9] ubi Jehoschuah eorum posteros collocavit post annos quadraginta: cujus specie David reliquam esse aliam requiem populo Dei figuravit, Heb. 4. 8. & 9.

PSALMUS XCVI.

Psaltes Ecclesiam gentium cum Judæis hortatur ad laudationem Dei; tum creationis & administrationis potentissimæ nomine, tum regni sempiterni, in cujus possessionem missus est adventu suo filius per voluntatem patris.

1 ‖ [1] Canite Jehovæ [2] canticum novum, canite Jehovæ tota terra.

2 Canite Jehovæ, benedicite nomini ejus; prædicate de die in diem salutem ejus.

3 Narrate in gentibus honorem ejus, in omnibus populis mirabilia ejus opera:

4 Magnum Jehovam & laudatum valdè,

‖ *1. Chro. 16. 23.* [1] Canticum est Davidis ἐπαινετικὸν, cõtinens primũ exhortationem ad laudes Dei, versibus quatuor: deinde argumenta laudis tum à præsentibus beneficiis, à vers. 5. ad 10. tum à futuris, quæ propheticè de regno Christi prædixit David. Hoc autem canticum cecinerunt Jisraëlitæ paucis vocibus immutatis, quum arca inferretur Jeruschalaima, 1. Chron. 16. quod psaltes universè ad omnes gentes accommodat, postquam ad regnum Christi vocatæ sunt. [2] ut suprà 33. 3.

reveren-

reverendum esse supra omnes Deos.

5 Nam omnes dii populorum *sunt* idôla, Jehova verò cælos fecit.

6 Gloria & decor coram eo, robur & ornatus in sanctuario ejus *sunt*.

7 Cedite Jehovæ familiæ populorum, cedite Jehovæ honorem & [3] laudem.

[3] vide in psal. 8.3.

8 Cedite Jehovæ honorem nominis ejus; afferte munus, & venite ad atria ejus.

9 Incurvate vos Jehovę *honorem exhibentes* in decore sanctitatis, formidate à conspectu ejus tota terra.

10 Dicite in gentib., Jehova regnat, etiam stabilietur orbis habitabilis, ne dimoveatur: judicaturus est populus *a* rectissimè.

[a] Hebr. in rectitudinibus.

11 Lætabuntur cæli, & exsultabit terra; perstrepet mare, & *b* quæ ipsum implent.

[b] Heb. plenitudo ejus.

12 Exsultabit ager & quicquid *est* in eo, tũc cantabunt omnes arbores silvæ:

13 Ante [4] faciem Jehovæ quum venerit, nam venit [5] ad judicandum terram: judicaturus est orbem habitabilem per justitiam, & populos per fidem suam.

[4] Christi venientis in mundum.
[5] id est, ad ministrandũ, & judicis partes defungẽdum in ea.

Psalmus XCVII.

David prophetans regnum Christi, magnificentiam illius explicat, eversionem idololatriæ, lætitiamq; fidelium obsequentium Deo: quos idcircò ad obsequiũ & laudem Dei provocat.

1 Jehova [1] regnat, exsultet terra, lætentur regiones [2] plurimæ.

[1] Psalmus est propheticus de regno Christi: in quo primùm amplitudo & magnificentia regni describitur, usque ad ver. 7. deinde usus illius exponitur tũ contra regnum satanæ, tum erga Ecclesiã Dei, usque ad versum 10. & postremò concluditur exhortatione fidelium ad obsequiũ & laudem, reliquis versibus. Est enim hic Jehova Christus, ad cujus exspectationẽ Ecclesia vetus his psalmis excitata est: ut primus versus summatim docet.
[2] i. omnes, quibus imperaturus est Christus: synecdoche.

2 [3] Nubes & caligo circumstant eum, [4] justitia & judicium locum solii ejus.

3 Ignis ante eum procedit, & inflammat circumquaque hostes ejus.

4 [5] Perlustrant fulgura ejus orbem habitabilem, videns formidat terra.

5 Montes ut cera liquefiunt à præsentia Jehovæ, à præsentia domini totius terræ.

6 [6] Indicant cæli justitiam ejus, adeò ut videant omnes populi honorem ejus.

7 [7] Pudore suffundantur omnes colentes sculptile, qui se jactant de [8] idolis; [9] incurvanto se *honorem exhibentes* ei omnes angeli.

8 [10] Audiens lætatur [11] Tzijon; exsultantq; filiæ Jehudæ, propter judicia tua, ô Jehova.

9 Tu enim es Jehova, excelsus supra omnem terram, valdè [12] elatus es [13] supra omnes angelos.

10 [14] Amantes Jehovæ, odio habere malum: [15] servans animas suorũ quos benignitate prosequitur, è manu improborũ eripit eos.

11 [16] Lux [17] sata est justo, & rectis *a* animo lætitia.

12 Lætamini justi in Jehova, & celebrate memoriam sanctitatis ejus:

[3] descriptio regni Christi, cujus meminerat psaltes in principio versus primi. Est autem descriptio tota figurata, qua ostendit psaltes nihil esse in terra aut in cœlo quod non obsequatur & testimonium exhibeat regnanti Christo, idq; longè gloriosius quàm olim factum sit, quum lex traderetur, Exodi 19. & Deut. 4. 5. Ait enim, *nubes & caligo*, id est, inaccessus est & incomprehensibilis præ gloria. [4] id est, justissimus est in suos, & in adversarios, versu sequente. [5] id est, potentissimus est, adeò ut nihil, quamvis firmum, coram eo possit consistere, duobus versibus. [6] id est, gloriosissimus est, cujus gloriæ & justitiæ specula evidentissima relucent in cælis, & omnium populorum oculis sunt exposita, ut fiant inexcusabiles: ut psal. 19. 1. [7] altera pars psalmi, de usu magnificentissimi illius regni quod modò prædicavit psaltes; primum quidẽ in idololatras, & idola ipsa, adversus quæ gloriosa apostrophe propheta utitur, hoc versu; deinde in Angelos & Ecclesiam Dei, sequentib. [8] vide Levit. 19. 4. [9] secundus usus regni Christi in spiritibus & hominibus sanctis: spiritibus quidem cælestibus & Angelis, hoc versu; hominibus verò sequentibus. [10] alter locus de usu regni Christi in Ecclesia: est autem duplex: primus, pax & gaudium in spiritu per auditionem verbi; secundus, agnitio judiciorum & justissimæ administrationis ejus. [11] id est, Ecclesia à te recreatur verbo & opere: sic psalm. 48. 12. [12] judiciis tuis, de quibus vers. 8. [13] ut Ephes. 1. 20. & sequente. [14] conclusio hortatoria ad sectandum bonum, fugiendum malum, & Deum auctorem boni celebrandum. [15] ætiologia superioris documenti à promissionibus vitæ præsentis & futuræ, duobus vers. [16] vide Esther. 8. 16. [17] id est, reposita, & latens velut semen mandatum terræ; sed suo tempore proditura. a Hebr. corde.

Psalmus XCVIII.

Psaltes Judæos, gentes & res omnes creatas hortatur, ut gratulentur Christo de inimicis triumphanti.

1 [1] Psalmus. Cantate Jehovę [2] canticum novum, quia opera mirabilia fecit. [3] salutẽ attulit ei dextera ipsius, & brachium sanctitatis ipsius.

[1] Psalmus est propheticus de Christo rege, qui de victa carne, mundo, peccato, morte, & satana triumphavit. Est autem ἐπινικὸς, cõstans primùm narratione magnificentiæ ejus, vers. 2. 3. deinde hortatione, ut res omnes creatæ applaudãt triumphanti Christo, à ver. 4. ad finem; quæ duo summatim proponuntur ver. 1.
[2] ut sup. 33. 3.
[3] id est, vicit inimicos suos virtute sua: humanitus dictum, vide Jeschaiah. 59. 16. & 63. 5.

2 [4] Notam fecit Jehova salutem suam, ante oculos ipsarum gentium revelavit justitiã suam.

3 [5] Recordatus est benignitatis suæ, & suæ fidei erga domum Jisraelis: vident omnes fines terræ salutem Dei nostri.

[4] i. salutem suã omnibus gentibus gratiosè promulgavit. [5] id est, demonstravit se recordari promissionis factæ Abrahamo Gen. 22. 18. ut Genes. 8. 1.

4 [6] Clangite Jehovæ tota terra; *a* fragore edito cantate & psallite.

5 Psallite Jehovæ cithara, cithara & *b* psalmodia.

6 Tubis & sono buccinæ clangite coram rege Jehova.

7 Perstrepat mare, & quę *c* implent ipsum; orbis habitabilis & habitantes in eo.

8 Flumina cõplodant manu, pariter montes cantent;

9 Coram Jehova, quia advenit [7] ad judicandum terram; judicaturus est orbem habitabilem *d* justè, & populos *e* rectissimè.

altera pars psalmi, hortatio ad laudem, scatens hyperbolis & allegoriis ad amplitudinem gaudij adumbrandam. [a] Hebr. fragorem edite & cantate. [b] Hebr. voce psalmi. [c] Hebr. plenitudo ipsius: ut suprà 69. 11. [7] ut suprà 96. 13. [d] Hebr. in justitia. [e] Hebr. in rectitudinibus, ut supra 96. 10.

Psalmus XCIX.

Psaltes potentiam Christi regis nostri, justitiam & gratiam in omnes prædicat: ab exemplo majorum constantem fore docet: omnesq; hortatur ad colendum & prædicandum regem.

1 Jehova [1] regnat, [2] commoveantur populi: insidens Cerubinis *regnat*, [4] nutet terra.

[1] Ode est ἐπινικὸς, continens hortationẽ ad laudes Dei, Amœbæis tribus clausulis repetitam, à tribus argumentis: primum est, ab amplitudine & potentia infinita regni, tribus primis versibus; secundũ, à beneficentia, justitia, & gratia in populũ Dei collata per Christũ duobus versibus; tertium, ab exemplo majorum, inde ad finẽ usque.
[2] id est, serio timore perculsi comparentur ad Christum regem suum agnoscendum.

2 ¶ *Regnat* Jehova Tzijone magnus, etiam altus *est* supra omnes populos.

3 [6] Celebrent nomen tuum magnum & reverendum sanctum esse.

4 [7] *Tu* quoque *a* [8] robustissime rex, judicium amans: tu, *inquam*, constituis *b* quod est rectissimum, judicium & justitiam [9] in Jaakobo tu perficis.

5 Exaltate Jehovam Deum nostrum, & incurvate vos *honorem exhibentes* ad [10] scabellum pedum ejus; *quia* sanctus est.

6 [11] ‖ Moschem & Aharonem cum sacerdotibus ipsius, ‖ Schemuelemque cum invocantibus nomen ipsius; inclamãtes Jehovam, ipse illicò exaudivit eos:

7 In columna nubis alloquutus est eos: observantes testimonia ipsius, & statutum *quod* dederat eis.

[3] id est, ille ipse Deus qui Jisraelitis præsentem se aspectabilem fecit, & responsa dedit, Exodi 25. 22. sic prolepticè hoc vers. comprehendit psaltes duo sequentia documenta. [4] id est, contremiscat à præsentia ejus: q. d. res omnes creatæ, animatæ atq; inanimæ, perculsæ præsentia ejus, exhibeant ei summam reverentiam. [5] id est, nunc demum Christus demonstrat se tam Gentium quam Judæorum regem esse. [6] putà omnes populi, quos nominavit proximè. [7] secundus locus à beneficentia, ut dictum est in vers. primum. [a] Hebr. robur regis: hypallage. [8] id est, qui es robur ipsissimum, & de tuo regibus servisque tuis suppeditas robur. [b] Hebr. rectitudines. [9] id est, in Ecclesia tua, quæ olim definiebatur Jaakobi sive Jisraelis nomine. [10] id est, ad solum usque vel pavimentum templi, cui dicuntur esse tamquam impositi pedes Jehovæ insidentis Cerubinis; ut 1. Chronicor. 28. 2. [11] tertius locus ab exemplo; quo ostendit psaltes merito ab Ecclesia Catholica Christum regem prædicandum esse per comparationem minoris, hoc modo: si intercedente Mosche & Sacerdotio Levitico Deus populum Jisraelis prosequutus est summis beneficiis, exaudiens eos, alloquens, condonans, & parcens in gravissimis offensionibus: quantò magis prædicandum est regnum Christi filii & hæredis in domo Dei, qui Sacerdotio æterno nos conciliavit patri? Hoc autem genus argumentationis in Epistola ad Hebræos copiosè exponitur. ‖ *Exod. 29. & 32. Num. 17. 11.* ‖ 1. *Schem. 12. 20.*

[12] emphatica apostrophe ad Deum; qua propheta ostendit eum populi misertū esse pro veritate federis sui, mera sua gratia: ac proinde porrò in Christo misericordiam esse ex Evangelio.

8 [12] Jehova Deus noster, tu exaudivisti eos: *Deus* fortis condonans fuisti eis, etiam quum ultionem sumeres de actionibus eorum.

9 Exaltate Jehovam Deum nostrum, & incurvate vos *honorem exhibentes* ad mōtem sanctitatis ejus: quia sanctus *est* Jehova Deus noster.

PSALMUS C.

Psaltes Ecclesiam ad laudes Dei hortatur propter gratuitam electionem, vocationem, & beneficentiam constantem ipsius.

[1] Psalmus hic eucharisticus hortatur Ecclesiā ad colendū & prædicandū Deū, duobus argumentis: unū est gratuita electio & vocatio nostra in communionem federis cum Deo, usq; ad ver. 3. alterum est perpetuus & constans beneficiorum fructus, ex quo vocationis divinæ facti sumus participes, vers. 4. & 5.

1 PSalmus[1] pro gratiarum actione: Clangite Jehovæ[2] omnes *incolæ* terræ.

2 Colite Jehovam cum lætitia, venite in conspectum ejus cum cantu.

3 Agnoscite Jehovam[3] esse Deum, ipsum effecisse nos ([4] non autem nos *ipsos*) populum suum & gregem pastus sui.

4 Ingredimini portas ejus cum gratiarum actione, atria ejus cum laude: gratias agite ei, benedicite nomini ejus.

5 Nam bonus *est* Jehova, in seculum *est* benignitas ejus; & usque ad *a* generationem quamque[5] fides ejus.

[2] tam Gentes, quam Judæi: ut interpretatur Apostolus ad Rom. 15. [3] id est, auctorem federis & dominum nostrum. [4] id est, nos nulla justitia nostra, aut recto animo dignitatem hanc nobis comparasse; sed ex gratuita ipsius benevolentia factum esse ut simus ipsi filii. vide Deut. 7. 7. & 9. 4. & sequentibus. [a] Hebr. *generationem & generationem.* [5] id est, constantia ad bonitatem & benignitatem communicandam cum Ecclesia sua.

PSALMUS CI.

David rex factus Deo spondet se procuraturum sanctificationem suam, consilii, comitatus sui, totius regni, & Ecclesiæ.

[1] Psalmus est didascalicus, quo David in regno constitutus Deo solenniter vovet se officio suo fideliter defuncturum: constat itaque duabus partibus; exordio, quo profitetur David se hoc solenni cantico obstrictū iri ad præstandū officiū suum, vers. 1. deinde narratione, sive expositione singularis officii & promittit Deo, ad finē usque. Videtur autem hic psalmus à Davide non ante susceptū regnum conscriptus esse, sed postquam rex cōfirmatus est: quo tempore ea constituit quæ ad cultum Dei & civilem administrationem pertinebant. vide suprà in psal. 18. & 36.

1 DAvidis[1] Psalmus.[2] Benignitatem & jus canam: tibi, ô Jehova, psallam.

2 [3] Animadvertam [4] via integra, quando [5] venturus sis ad me: indesinenter ambulabo in integritate *a* animi mei, *b* [6] intra domū meam.

3 Non proponā mihi ob oculos rem nefariam: *c* factum [7] declinantium odi, non adhærebit mihi.

4 [8] Animus perversus recedet á me; malum non agnoscam.

5 [9] Lingua lædentem *apud* me clàm proximum suum ipsum exscindam: elatum oculis, & *d* tumentem animo, ipsum nō potero *ferre.*

6 [10] Oculi mei *attendent* ad veraces terræ, ut consideant mecū: ambulans via integra, is ministrabit mihi.

7 Non habitabit intra domum meam faciens dolum; loquens mendacia nō stabilietur coram oculis meis.

8 [11] Singulis matutinis exscindā omnes improbos terræ, ad rescindendum à civitate Jehovæ omnes qui operam dant iniquitati.

[2] id est, duo hæc me procuraturum spondeo Domino, tum ut benignitas à me popularibus meis prosit, tum ut jus adversus improbos exerceatur: quæ duæ sunt verorum principum laudes. vide 2. Schem. 9. 1. [3] narratio, sive expositio officii quod David vovebat Domino, constans ex tribus partibus: prima est de instituto & vita ipsius regis à vers. 2. ad 5. secunda, de instituto regalis cōsilii, comitatus, & ministerii, à vers. 5. ad 8. tertia, de castigatione improborum. & purgatione totius regni per severam observationem disciplinæ civilis & Ecclesiasticæ, vers. 8. [4] id est, quàm integerrimè potero. [5] id est, me recepturus ad te ex hac vita, aut alioqui rationem exacturus administrationis meę. quasi dicat, semper attendam ad finem meum, ut cautè & religiosè ambulem. [a] Hebr. *cordis: sic vers. 4. & 5.* [b] Hebr. *in medio domus: sic infra ver. 7.* [6] id est, etiam clàm intra privatos parietes. [c] Hebr. *facere: infinitivus pro nomine.* [7] a via recta. cujus meminit superiore vers. [8] id est, dabo operam ut deponam veterem hominem cum concupiscentiis ejus, & quod semel deposuero amplius non invadat me. [9] id est, maledicos atque maleficos depellam à me: secunda pars. [10] id est, bonos consiliarios atque administros sollicite adhibebo. [d] Hebr. *latum corde.* [11] tertia pars: id est, indesinenter regnum, regiam, Ecclesiamque purgabo à malo.

PSALMUS CII.

Ecclesia in captivitate diu versata Deum supplicat: suas calamitates proponit; se ipsam confirmat recordatione naturæ & promissionum Dei, quarum complementum prædicat fore in adventu Christi, & communi vocatione gentium: itaque Deum orat ut suæ naturæ, promissionis, & gloriæ recordatus Ecclesiam conservet, eiq; benedicat in æternum.

[1] Hujus orationis, quam Danielem aut aliū prophetam scripsisse sub finem deportationis Babylonicæ verisimile est, quum populus ad reversionem ex ea sese accingeret, (ut innuit versus 24.) partes sunt quatuor: prima est exordiū audientiam faciens, vers. 2. & 3. secunda, expostulatio sive narratio mali quo obruebatur Jisrael, usque ad versum 13. tertia, propositio argumentorum quibus confirmatur animus ad sollicitandum & expectandū Deum, inde usque ad versum 25. postrema, conclusio petitoria, ad finem usque. [2] nimirū populo Jisraelis solitario, nudo, vincto, & versante in morte præsentissima apud Babylonios. [3] ut psal. 51. 3. [4] exordium, ut modo dictum est. [a] Hebr. *festina exaudi.* [5] expostulatio, sive narratio malorū quæ perpetiebatur populus: sunt autem illius tres loci; primus à vanitate & imbecillitate ipsius, tribus versibus; secundus, ab improbitate aliorum miseros perfidè destituentium, tribus alteris; tertius, ab ira & plagis inflictis à Deo, à versu 10. ad 13. [6] id est, tam graviter premor angustiis; ut non recordetur animus, sed fastidiat cibum. [7] id est, diuturnitate malorum clamorumque emacior atque exhaurior: sic Ijobi 19. 20. [8] id est, ab omnibus relictus sum, duobus versibus, & omnibus exosus, vers. 9. [b] Heb. *assiduus sum ut sim sicut passer.* [9] id est, faciunt de nomine meo juramenti & exsecrationis formulam: sic Num. 5. 27. & Jeschah. 65. 15. [10] id est, in terram dejectus sum miser: hyperbole noëmatica. [11] id est, gravissimè & valentissimè abjecisti me: ut quum non molli remissoque brachio, sed elato aliquid vibratur aut detorquetur affligiturq; in terram: metaphora. [12] i. propè est ut occidam, quemadmodum occidente sole maximæ sunt umbræ & inclinatissimæ. [13] tertia pars psalmi, propositio argumentorum quibus fideles confirmantur & adducuntur ad invocandum Deum. Sunt autem argumenta duo; unum, à natura Dei constante; alterum, à gloria ejus: quæ duo prolepticè hoc versu posita in sequentibus ex ordine explicantur. [c] Hebr. *in generationem & generationem.* [14] explicatio prioris argumenti à constante tum natura Dei qua est misericors, tum promissionibus quas ante fecerat populo de restitutione post annos septuaginta, Jirmejæ 25. & 29. 10. postremo à fine, ut innotescat Deus; vers. 16. & sequentibus. [d] Hebr. *surges misereberis.* [15] id est, quò populus tuus exspectatione sua fruatur, & terram (quæ nunc desolata jacet) antiquo honori cultuique restituat. [16] id est, structura redintegrata: synecdoche. [17] id est, desertam terram, & quasi lugentem recreent: prosopopœia. [18] finis petitionis, gloriæ Dei illustratio; quæ tenuiter quidem effecta est in restitutione populi; sed perfecte adventu Christi, vocatione gentium, & instauratione Ecclesiæ catholicæ absoluta: quò sequentia omnia pertinent. [19] Christus, ut infra vers. 23. [20] id est, deserti ab omnibus, abjecti, & egentis populi. hanc vocem propter antecedentia & sequentia, ipsumque vocis etymon sic visum est accipere. [21] id est, acceperit, litotes.

1 [1] ORatio [2] pro paupere; [3] quum obruitur, & ante Jehovam effundit meditationem suam.

2 [4] Jehova, audi orationem meam; & vociferatio mea ad te perveniat.

3 Ne abscōdas faciem tuam à me, quo die *est* angustia mihi: inclina ad me aurem tuam, quo die inclamo; *a* festinanter exaudi me.

4 [5] Nam consumuntur ut fumus dies mei, & ossa mea ut focus exardescunt:

5 Percussum tamquā herba exarescit cor meū, quia [6] obliviscor comedere cibū meum.

6 [7] Præ voce gemitus mei, adhærescit os meum carni meæ.

7 [8] Similis sum plateæ deserti; sum tamquam bubo vastitatum.

8 *b* Assiduè sum similis passeri, solitario in tecto.

9 Toto die probro afficiunt me inimici mei; insanientes contra me, [9] per me jurant.

10 Nam [10] cinerem tamquā panem comedo, & potiones meas cum fletu misceo,

11 Propter indignationem tuam, & ferventem iram tuam: [11] quia sustulisti me, & abjecisti me.

12 Dies mei similes *sunt* [12] umbræ inclinatæ: & ego sicut herba exarui.

13 [13] Tu autem Jehova in seculum permanes, & recordatio tui *c* in quamque generationem.

14 [14] Tu *d* surgens misereberis Tzijonis: quia tempus est faciendi gratiam ei, quia advenit statum tempus,

15 [15] Quo delectentur servi tui [16] lapidibus ejus, & pulveri ejus [17] gratiam faciant,

16 [18] Ut revereantur gentes nomen Jehovæ, & omnes reges terræ honorem tuum;

17 Quum ædificans [19] Jehova Tzijonem, apparuerit in honore suo,

18 Respexerit ad orationem [20] nudatissimi, & [21] non spreverit orationem eorum.

19 [22] Conscri-

19 [22] Conscribatur hoc [23] in generationem posteram, ut [24] populus recreatus laudet Jah:

20 Quòd prospectaverit ex alto *loco* sanctitatis suæ, Jehova è cælis in terram intuitus sit,

21 Ad exaudiendum suspirium vincti, ad solvendum *e* eos qui jam traduntur morti;

22 Ut enarrent [25] Tzijone nomen Jehovę, & laudem ejus Jeruschalaimis:

23 [26] Congregantibus se populis simul, & regnis ad colendum [27] Jehovam.

24 [28] Affligit *quidem* in [29] hac via vires meas, curtat dies meos:

25 [30] *Sed* dico, mi Deus fortis, [31] ne auferas me *f* [32] mediis diebus meis: *g* [33] per generationem æternam *sunt* anni tui:

26 [34] Antè *quam* terram fundasses, & opus manuum tuarum *essent* cęli.

27 Ista peritura sunt, tu autem permanes; ista, inquã, omnia ut vestimentũ veterascent, ut indumentum mutabis ea atq; mutabũtur:

28 Tu verò idẽ *es*, & anni tui nõ finiuntur.

29 [35] Filii servorum tuorum habitabunt, & semen eorum stabilietur coram te.

[22] explicatio posterioris argumenti à gloria Dei, quę tenuibus illis principiis fuit in Ecclesiam Christi diffundenda: prout restitutio populi ex deportatione Babylonica figura fuit & documentũ restitutionis per Christum.

[23] id est, ad utilitatem & documẽtum Ecclesiæ Christi, cujus dies ultimi sive posteri appellantur, ut Jeschaĩ, 2.1. & Hebr. 1.1.

[24] i. Ecclesia instaurata, restituraque à Christo.

[c] *Hebr. filios mortis: ut Psalm.* 79.11. [25] id est, in Ecclesia: vide psal. 2.6. [26] id est, Ecclesia sive cœtu fidelium ex omnibus gentibus convocato, adunatoq; per Christum: cujus sanguine ex utrisque factum est unum corpus, Ephes. 2.13. & 14. [27] id est, Christum liberatorem suũ, de quo ver. 17. & 20. & 21. [28] transitio ad conclusionẽ. id est, idem nunc ad tempus auctor est præsentis calamitatis meæ, qua jam jam videor moritutus. [29] id est, hac misera deportatione & exsulio hoc nostro tristissimo. [30] ultima pars psalmi, continens deprecationem præsentis mali, hoc ver. & precationem sempiterni boni, ver. ult. ducto argumento à constante natura Dei, de quo suprà vers. 13. & sequ. [31] id est, ne sinas me evanescere; sed pro misericordia tua gratiam fac mihi, ut sup. vers. 14. sic compellat Ecclesia Christum servatorem suum. [f] *Hebr. in medio dierum meorum.* [32] id est, casu præpropero & præveniente nos, antequam tempus præstitutum promissionum tuarum evenerit, ut suprà vers. 14.

[g] *Hebr. & generationem & generationem.* [33] id est, tu sempiternus es, ac proinde filios in æternum gignis: humanitus dictum. [34] explicatio sive exornatio æternitatis Dei à comparatione rerũ creatarum; sive in præteritum tempus, quo Deus omnes res creatas præcessisse dicitur, hoc versu: sive in futurum, quo dicitur permansurus illis pereuntibus, duobus sequentibus. [35] id est, vera & germana Ecclesiæ tuæ membra conservabuntur in æternum virtute tua, & tibi curæ futura sunt.

PSALMUS CIII.

David seipsum ad benedicendum Deo excitans recenset gratiam illius erga se, & erga Ecclesiam totam verbo, operibusque testatam, ac postremò erga res omnes creatas potente ipsius regno demonstratam: ideóque res omnes creatas in cælo & in terra invitat ad Dei laudes secum prædicandas.

1 [1] O *De* Davidis. [2] Benedic anima mea Jehovę, & omnia intestina mea nomini sanctitatis ejus.

2 Benedic anima mea Jehovæ, & ne obliviscaris *a* ullius [3] beneficiorum ejus:

3 [4] Qui condonat omnes iniquitates tuas, qui medetur omnibus morbis tuis:

4 Qui vindicat à fovea vitam tuam, qui circumtegit te benignitate & miserationibus.

5 [5] Quo satiante bonis quibusq; os tuum; *b* servas te recentem tamquã aquila, *tamquam* [6] pueritia tua.

[1] Ode est ἐπάινετικὴ, generis (ut vocant) κυκλοειδοῦς cõtinens exordiũ sive propositionem laudis, duobus versibus; narrationem argumentorũ ad laudem Dei pertinentium à ver. 3. ad 20. & conclusionem hortatoriam ad laudes Dei prædicandas, in fine. Sunt autem quatuor sequentes psalmi certo consilio adjuncti, ut uno contextu haberet Ecclesia laudationum Dei argumenta, tum ordinaria erga Ecclesiam, hoc psalmo, & res omneis creatas, Psal. 104. tum extraordinaria, sive erga Ecclesiam beneficiorum castigationumque nomine, psal. 105. & 106. sive erga omneis, psal. 107. [2] exordium, quo seipsum excitat, hortaturque propheta ad benedicendum Deo ex toto corde, toto animo, totisque viribus. [a] *Hebr. omnium.* [3] quæ totidem sunt argumenta laudis sequentibus exposita: sic transitur ad narrationem sive recensionem beneficiorum Dei. [4] narratio sive recensio beneficiorum Dei, primùm singularium erga prophetam ipsum, tribus versibus: deinde communium erga Ecclesiam totam, à ver. 6. ad 19. postremò universalium erga res omnes creatas, vers. 19. [5] id est, qui animum tuum ita alit & fovet beneficiis, ut semper sit vegetus & recens, infractusque permaneat ab omnibus incommodis. Quamobrem hæc firma piorum constitutio cum vegeta aquilarum senectute comparatur; quæ à natura sunt vivacissimæ, & amplius adhuc victuræ essent (adeò sunt vegeto corpore) nisi superius rostrum illarum aduncum senio succrescens curvitate sua rostrum inferius constringeret; unde fit ut aquilæ conficiantur inedia: vide Aristot. lib. 9. de historia animalium cap. 32. & Plinium lib. 10. cap. 3. [b] *Heb. renovas te.* [6] id est, ita recentem servas, ut si de integro natus & puer factus esses: sir ile est eodem pertinens, Judic. 5.21.

6 [7] Facit [8] *e* quæ justa sunt Jehova, & judicia omnibus oppressis.

7 Notas fecit vias suas Moschi, posteris Jisraelis actiones suas.

8 [9] ‖ Misericors & gratiosus Jehova, longanimis, & multus benignitate,

9 [10] Non in æternum litigat, neque in seculum [11] *iram* asservat:

10 Non secundùm peccata nostra facit nobis, neque secundum iniquitates nostras refert nobis;

11 Sed [12] quàm alti sunt cæli supra terram, prævalet benignitas ejus erga timentes eum:

12 Quàm longè abest oriens ab occidente, lõgè amovet à nobis defectiones nostras.

13 [13] Ut miseretur pater filiorum, miseretur Jehova timentium ipsum.

14 [14] Nam ipse novit [15] figmentũ nostrum, memor pulverem nos esse.

15 Ipsius mortalis similes fœno dies esse; sicut flos agri, sic florere *ipsum.*

16 Quum ventus pervadit ipsum, mox non esse; [16] *d* neque agnosci ipsum ampliùs à loco suo.

17 ‖ At benignitas Jehovæ inde à seculo usque in seculum *est* erga timentes ipsum, & justitia ejus erga *e* nepotes;

18 Erga observantes fedus ipsius, & erga memores mandatorum ejus ad faciendũ ea.

19 [17] Jehova in cælis stabilivit soliũ suum, & regnum ipsius omnibus præsidet.

20 [18] Benedicite Jehovæ, angeli ejus; valentissimi robore, efficiẽtes verbum ejus, auscultantes voci verbi ejus.

21 Benedicite Jehovæ omnes [19] exercitus ejus, [20] ministri ejus facientes placitum ejus.

22 Benedicite Jehovę [21] omnia opera ejus in omnibus locis dominationis ejus; benedic anima mea Jehovæ.

[7] alter locus beneficiorũ communiter ad Ecclesiam pertinentiũ; cujus partes sunt benefacta, hoc vers. & documenta, sequ. ver.

[8] vide suprà psal. 97. 3.

[c] *Hebr. justitias.*

[9] explicatio actionũ Dei quas modo nominavit; maximè verò gratiæ & misericordiæ erga Ecclesiã, qua Deus dicitur remittere irã, pœnas, & peccata; & omnia nobis paternè condonare, misertus nostri & suę gloriæ rationem habens; hæc usque ad vers. 19.

‖ *Exod.* 34.6. *Nechem.* 9.17. *& psal.* 86.15.

[10] explicatio gratiæ Dei, quàm superiore vers. dixerat.

[11] similem loquutionem vide Levit. 19 18. & Nachũ 1.2.

[12] elegantes similitudines duæ à rebus aspectabilibus sumtę, ad amplificandũ Dei gratiã & misericordiam; quasi dicat, altior est illa, latior, & profundior quàm totus mundus, qua suos bonis cumulat & abarcet mala. [13] explicatio misericordiæ, quam nominaverat psaltes ℣.8. à comparatione patris. [14] ætiologiam misericordiæ Dei erga nos, continens causas duas; notitiam miseriæ nostræ, tribus versibus & constantem ipsius naturam in benignitate, justitiaque conferenda ex federe cum Ecclesia inito per Christum, ver. 17. & 18. [15] id est, quasi figulinam & fragilem constitutionem nostram, ut sequentibus exponitur. [16] ut Ijobi 7. 10. [d] *Hebr. neq; agnoscit ipsum amplius locus suus: nos paßiva voce fugimus amphiboliam.* ‖ *Deut.* 7.9. [e] *Hebr. filios filiorum.* [17] tertium argumentorum genus ad laudem Dei pertinentium, nimirum dominatus ejus universalis in cælo & in terra. [18] Conclusio, qua provocat ad laudes Dei primùm res omnes creatas, duobus versibus; deinde omnia facta ejus; & postremò suum ipsius animum, vers. ultimo. [19] ut Gen. 2.1. [20] id est, quæcumque res creatæ vos comparatis ad placita ejus exsequenda, sive animatæ, sive inanimatæ, ut psalm. sequente, vers. 4. [21] id est, personæ, res, facta, quæcumque creavit aut facit, omnia Dei laudes vestris modis & facultatibus testatas facite.

PSALMUS CIIII.

Psaltes seipsum ad Deum laudandum concitans, narrat argumenta laudis ejus à rebus creatis: itaque ordinem creationis, & dispositionem attingens; administrationem rerum dispositarum à Deo, usum earum in aere, terra, & mari, omniumque conservationem à Deo factam exponit: postremò omnia secum ad Dei laudes hortatur, & contrà venientibus malè precatur.

1 BEnedic [1] anima mea Jehovę. Jehova Deus mi, magnus es valdè; decorem & majestatem [2] induisti,

[1] Ode est ἐπάινετικὴ, quam non dubitamus à Davide conscriptam esse, & superiori odæ de industria conjunctam, velut cohærentem argumento. Constat autem ex tribus summatim partibus: prima est exordium sive propositio totius argumenti, vers. 1. secunda, narratio argumentorum ad laudem Dei pertinentium à naturæ constitutione & conservatione, à vers. 2. ad 31. tertia, conclusio à benedictione Dei, inde ad finem usque. Sunt autem hujus exordii membra duo; unum, quo seipsum comparat psaltes; alterum, quo orationem ad Deum dirigit, & proponit magnificentiam ejus ab operibus, quibus quasi speciosis ornamentis dicitur circumvestiri Deus. [2] humanitus dictum: ut sequentia fetè omnia attributa Deo.

23 Amiciens te luce tamquam panno, ‖ extendens cælos tamquam aulæum.

3 ‖ Qui contignat in aquis [4] cœnacula ſua; qui diſponit dẽſas nubes *in* vehiculum ſuum, qui itat ſuper [5] alas venti.

4 [6] ‖ Qui facit angelos ſuos ventos, miniſtros ſuos [7] ignem flammantem.

5 Fundavit terram ſuper baſes ejus, ne dimoveretur [8] in ſeculum & perpetuum.

6 ‖ Abyſſo ut indumento operueras eam, ſupra montes ſtantibus aquis:

7 ‖ Ex [9] increpatione tua diffugerunt, à voce tonitru tui accelerarunt *fugam*.

8 [10] Conſcenderunt *per* montes, deſcenderunt *per* convalles; in locum quem fundaveras ipſis.

9 [11] Terminum oppoſuiſti, ne tranſeant; ne revertantur ad operiendum terram.

10 [12] Qui emittis fontes per valles, *ut* inter montes ambulent,

11 Potum præbeant omnibus animantib. agri, frangant onagri ſitim ſuam,

12 Juxta illos volatilia cæli habitent, è medio frondium edentia vocem.

13 [13] Qui irrigat montes è [14] cœnaculis ſuis, [15] ut à fructu operum tuorum ſatietur terra.

14 Faciens ut germinet fœnum ad jumentum, & herba ad hominis *a* uſum, ut deprom ant cibum è terra:

15 [16] Qui vino lætificat cor mortalis, *b* nitidam efficit faciem oleo; & cibo cor mortalis fulcit:

16 [17] Satiantur arbores Jehovæ, cedri Libani quas plantavit:

17 (Ubi aviculæ nidificent) [18] abietes domicilia ciconiæ,

18 [19] Montes excelſiſſimi *c* rupicaprarum, petræ [20] *d* montanorum murium perfugium.

19 [21] *e* Statuit Lunam [22] in ſtata tempora, Solem agnoſcentem occaſum ſuum.

20 Diſponis tenebras, ut ſit nox: qua erepunt omnia animantia ſilvæ;

21 Juvenes leones [23] rugientes ad prędam, & quidem quærendo à *Deo* forti eſcam ſuam.

22 Exorto ſole recipiunt ſe, & in luſtris ſuis recubant:

23 Prodit homo ad opus ſuum, & ad culturam ſuam uſque ad veſperam.

24 [24] Quàm ampla ſunt opera tua, ô Jehova! *quam* ea omnia *f* ſapienter feciſti! quàm plena eſt terra [25] poſſeſſione tua!

25 [26] *In* ipſo mari magno & *g* ſpatioſo; illic reptilia *ſunt* atque innumera, animãtia parva cum magnis.

26 Illic naves ambulant; [27] balæna quam formaſti, ludendo in eo.

27 [28] Omnia iſta in te exſpectationem habent, ut des eſcam ipſorum tempore ſuo:

28 Te dante ipſis colligunt, aperiente manum tuam ſatiantur bono:

29 Abſcondente faciem tuam cõturbantur; recipiente ſpiritum eorum exſpirant, & in pulverem ſuum revertuntur:

30 Emittente ſpiritum tuum [29] recreantur: denique renovas faciem terræ.

31 [30] Sit honor Jehovæ in ſeculum, [31] lætetur Jehova in operibus ſuis:

32 Quo intuente in terram, tremit illa; attingente ipſos montes, fumant.

33 Canam Jehovæ in vita mea, pſallã Deo meo quantiſper ero.

34 [32] Suavis erit de eo meditatio mea, ego lætabor in Jehova.

35 Deficiant peccatores à terra, & improbi ampliùs non ſint: benedic anima mea Jehovæ, [33] halelu-Jah.

[3] narratio naturalium argumẽtorum ad Dei laudes pertinẽtium, non ſigillatim quidem omnia explicans, ſed generatim & certis exemplis complectens documenta gloriæ Dei. Sunt autem ea aut creationis, cujus exponuntur opera tribus primis diebus effecta à Deo, uſque ad verſum 10. aut ordinarię adminiſtrationis in cælo, terrã, & mari, inde uſq, ad verſum 27. aut denique conſervationis, uſque ad verſ. 31. In operibus porro creationis recenſentur primùm res ſuperiores, uſq; ad ver. 5. deinde inferiores, de terra & aqua, uſque ad 10. quib. omnibus ornari Deus dicitur humanitus, tamquam rex magnificus intus & foris omnibus inſtructus quæ ad cultum regalem pertinent, & ſtipatus valentiſſimo ſatellitio.

‖ *Geneſ.* 1. 1. ‖ *ibid. verſ.* 6. [4] id eſt, regionem aeris, velut in cœnacula nubibus diſtinctã. [5] ut ſupr. pſal. 18. 11. & Jeſchaĩ. 19. 1. [6] id eſt, Angelis utitur nunciis, adminiſtriſque voluntatis & judiciorum ſuorum; adeò commodè ut ventis & igne uti ſolet. ‖ *Hebr.* 1. 7. [7] id eſt, coruſcationes, fulgura, & ſimilia ætherea, atque meteora. [8] id eſt, tantiſper dum ſeculum duraturum eſt, immota maneat; quũ alia levitate ſua huc illuc deferantur. ‖ *Gen.* 1. 2. ‖ *ibid. verſ.* 6. [9] id eſt, mandato Dei velut intonante, quod habetur Gen. 16. [10] id eſt, dictum ac factum eſt: quum primùm mandavit Deus, præcipites aquæ in ſuas ſtationes devenerunt, neque obſtiterunt adverſi montes, convalles, aut aliud quidquam, quin mandato Dei confeſtim obtemperarent. [11] ut Ijobi 38. 10. & Jirmejæ 5. 23. hoc autem de ordine naturæ accipiendum eſt: nam diluvium extra ordinem accidit: Gen. 6. & 7. [12] tranſitio ad ſecundum narrationis locum, de adminiſtratione ordinaria Dei: ubi agitur de uſu primùm aquarum inferiorum & ſuperiorum, uſq; ad ver. 19. deinde diei & noctis, à ver. 19. ad 25. & poſtremò maris, verſ. 25. & 26. [13] hactenus de aqua fontana: nunc de aqua pluvia, & nubium deſtillatione. [14] de quibus ſuprà ver. 3. [15] id eſt, ut homines & animalia ſingula comedant de fructibus terræ, quos tuum opus ſuppeditat: metonymia. ſic accipiendum eſſe ſequentes verſus commonſtrant, in quibus primùm de voluntariis & inſativis plantis, verſ. 14. poſteà de ſativis & cultura hominis provenientibus, verſ. 15. denique de omnibus universè agitur, uſque ad verſ. 19. [a] *Heb. miniſterium.* [16] id eſt, qui gratioſè largitur hominibus non tantum vitam, ſed etiam ſubſidia vitę quælibet: ſive neceſſaria, ut panis eſt; ſive utilia, ut vinum; ſive jucunda & ad ornatum voluptatemq; pertinentia, ut ſunt unguenta ex oleo. [b] *Hebr. nitidam efficiendo.* [17] i. cujus opere alũtur abunde inſativæ plantæ, nõ ab hominibus, ſed à Deo poſitæ & cultæ: quod genus plantarum eas fere ſuperat amplitudine quę ſeruntur arte. [18] Hebraicam hyſterofin & pleonaſmum relativi cum antecedente in hoc ſermone frequentiſſimum evidentiæ cauſa ſuſtulimus. [19] id eſt, cujus opere etiam aſperrima & horrentia loca ſatiantur. [c] *Hebr. rupicapris.* [20] vide in Levit. 11. 5. [d] *Hebr. montanis muribus.* [21] id eſt, lunam & ſolem diſponit, ut noctis & diei inſtrumenta eſſent: quorum uſus in ſequentibus explicatur, uſque ad ver. 25. [e] *Hebr. facit.* [22] de quibus Geneſ. 1. 14. [23] id eſt, rugitu ſuo tamquàm voce eſcam exoptantes à Deo: quod ſequens epexegeſis oſtendit. [24] exclamatio conjuncta admirationi; in quam propheta irrumpit, poſtquam obſervavit uſus tam mirificos adminiſtrationis Dei. Eam autem commendat tribus nominibus, à potentia maxima, ſapientia & innumerabilitate operum Dei.

[f] *Hebr. in ſapientia.* [25] id eſt, rebus quas poſſides & regis, ut poſſeſſor juſtus. [26] tertia pars adminiſtrationis Dei, ſpectans mare & quę ſunt in eo: ut obſervatum eſt ſupra ver. 10. [g] *Hebr. lato ſpatiis.* [27] vide Ijobi 41. [28] terreſtria, aeria & aquatilia: tertius narrationis locus de rerum conſervatione, ut dictum eſt in verſ. 10. [29] id eſt, propagatione ſeminis quaſi de integro creantur, & renovantur rerum creatarũ formæ. [30] concluſio à laudatione Dei, cujus tria ſunt membra; primum eſt, generalis provocatio rerum creatarũ ad laudem tribuendum Deo, duobus verſ. ſecundum, ſingularis profeſſio laudis quã ſuo nomine pſaltes attribuit Deo, ver. 33. & 34. ultimum, improborum excidium, eorumq; omnium qui Dei laudibus adverſantur, verſ. ult. quæ tria clauduntur hortatione eadem quæ habetur in principio pſalmi. [31] id eſt, res omnes creatæ ita laborent in promovendo honore Dei, ut ipſis delectetur Deus: & revereantur potentiam ejus; quæ alioqui ſolo intuitu vel contactu perderet etiam valentiſſimas ipſarum, niſi honorarent Deum: ſequente verſu. [32] id eſt, ex animo lætiſſimo & alacerrimo honorem ei tribuam, adductus ſuavitate ipſius & beneficiorum quæ ab ipſo accipimus: ad hanc interpretationem nos adducit ſequentis membri comparatio. [33] id eſt, laudate Jah: ſed Hebræas voces, quia olim in vetere Eccleſia & Apoſtolorum ſcriptis ſervatæ ſunt, ſimiliter ſervare placuit: ut Apocalyp. 19. ver. 1. 3. & ſequentibus.

PSALMUS CV.

David hortatur Eccleſiam Dei ad celebrandum & colendum ipſum, tum propter gratuitum fedus cum ipſis initum, tum propter ſingularia Dei beneficia quæ populus accepit inde à federe. Quamobrem illis ſummatim expoſitis docet omnia accepta eſſe ferenda gratuitæ promiſſioni Dei, & agnoſcenda fideli obſequio.

1 ‖ [1] CElebrate Jehovam, proclamate nomen ejus; notas facite in populis actiones ejus.

2 Canite ei, pſallite ei; confabulamini de omnibus mirabilibus ejus operibus.

3 Laudibus vos efferte in nomine *a* ſancto ejus, lætetur *b* animus quęrentium Jehovam.

4 Requirite Jehovam & robur ejus; quærite faciem ejus jugiter.

5 Recordamini [2] mirabilium ejus operum quæ fecit; prodigiorum ejus, & judiciorum oris ejus,

6 O ſemen Abrahami ſervi ejus, ô electi ejus filii Jaĩakobi.

7 [3] Hic *eſt* Jehova Deus noſter, in tota terra judicia ejus *ſunt*.

8 Recordatur in ſeculum federis ſui; verbi *quod* præcepit, in mille generationes,

9 Quod pepigit cum Abrahamo, & ‖ juramenti ſui *præſtiti* Jitzchako.

10 ‖ Quod præſtitit Jaĩakobo in ſtatutũ; Jiſraeli *in* fedus *c* perpetuum:

11 Dicendo, tibi daturus ſum terram Canaĩanis: [4] funiculum poſſeſſionis veſtræ.

‖ 1. *Chron.* 16. 8 [1] ode eſt ἐπινικὴ, continens exordium, ſive propoſitionem hortatoriam ad celebrandũ & colendum Deum, uſq; ad ver. 7. deinde narrationẽ cauſarum ſingulari modo ad Eccleſiã pertinentium. Quamobrem hic pſalmus à Davide appoſitè duobus præcedentibus adjunctus eſt, ut apparet ex 1. Chron. 10. [a] *Hebr. ſanctitatis ejus.* [b] *Hebr. cor.* [2] prolepſis, id eſt, propoſitio ſumma ſequẽtis narrationis. [3] narratio cauſarum, ex quibus Eccleſia provocatur ad laudãdum & colendum Deum. Sunt autem in univerſum duæ; una eſt, fedus ipſius gratuitum cum Eccleſia; altera, mirabilis adminiſtratio ex federe: quæ duo ſummatim hoc verſ. poſita ex ordine poſtea tractantur: fedus quidem à ℣. 8. ad 12. adminiſtratio verò, inde ad finem uſq;. ‖ *Gen.* 26. 3. ‖ *Gen.* 28. 13. & 35. 11. [c] *Hebr. ſeculi.* [4] vide Deut. 32. 9.

12 [5] Quamvis

12 [5]Quamvis essent ‖ homines *d* pauci, planè pauci & inquilini in ea,

13 Itarentque à gente in gentem, à regno in populum alium:

14 Non permisit *e* cuiquam opprimere eos, etiam reprehendit propter eos reges,

15 Ne attingitote (*inquiens*) unctos meos, & prophetas meos ne afficitote malo.

16 ‖ Quum [6]advocans famem super terrã, omnem [7]scipionem panis fregit;

17 Miserat ante eos ‖ virum præstantem: *qui f* ad servitutem ‖ venditus erat, Josephum:

18 Cujus pedes afflixerunt [8] compede, ferrum subivit *g* ipse,

19 Usq; ad tempus quo erat adventurum [9] verbum ipsius: [10] sermo Jehovæ probavit eum.

20 ‖ Mittens rex expediri jussit eum; & dominator populorum idem solvit eum:

21 ‖ Prępositit eum dominum familiæ suę, & dominatorem in totam possessionẽ suam:

22 [11] Ut vinciret principes ejus ex animo suo, & seniores ejus [12] informaret.

23 ‖ Deinde venit Jisrael in Ægyptũ, & Jahakob peregrinatus est in regione [13] Chami.

24 ‖ Ubi quum fecisset *Deus* ut fœtificaret populus suus valdè, & potentiorem eum effecisset hostibus suis;

25 [14] Mutavit *h* animum illorum ut odio haberent populum suum; ut machinarentur contra servos suos.

26 ‖ Misit Moschem servum suum, Aharonem quem elegerat:

27 *Qui* exposuerunt [15] apud eos verba signorũ ejus, & prodigiorũ in regione Chami.

28 ‖ Misit tenebras, & obtenebrârunt eam; [16] neq; rebellârunt *signa* contra verbum ejus.

29 ‖ Mutaverat aquas illorum in sanguinem, & morte affecerat pisces eorum.

30 ‖ Abundè produxerat terra illorum ranas, invadentes penetralia [17] regum illorum.

31 Simulac edixit, ‖ advenerat colluvies *animalium*; pediculi in totũ terminum eorum.

32 ‖ Reddiderat pluvias eorũ grandinem, ignem *i* maximè flammantem in regione illorum:

33 Quibus percussit vites illorum, & ficus illorum; cõfregitq; arbores termini illorum.

34 Simulac edixit, ‖ advenerat locusta; & melolontha, eaq; innumera.

35 Quæ comedit omnem herbam regionis eorum, comeditq; fructum terrę illorum.

36 ‖ Tandem percussit omne primogenitum in regione illorum, [18] principium omnis potentiæ illorum.

37 ‖ Tum eduxit eos cum argento & auro, [19] ‖ nec fuit in tribubus ejus qui labaret.

38 Lætati sunt Ægyptii quum exirent hi, quia irruerat pavor horum super ipsos.

39 ‖ Expandit nubem pro tegumento, & ignem ad illustrandum noctem.

40 Petente *populo*, ‖ adduxit coturnices; & pane cælorum satiavit eos.

41 ‖ Aperuit rupem, & effluxerunt aquæ; ambulantes [20] per siticulosa *loca, ut* fluvius.

42 Quia recordabatur verbi sanctitatis suæ, ‖ cum Abrahamo servo suo *habiti*;

43 Ideò eduxit populum suum ‖ cum gaudio, cum cantu electos suos.

44 Deditq; eis regiones gentium & [21] laborem nationum possident hęreditario jure:

45 ‖ Ut observent statuta ejus, & leges ejus custodiant. Halelu-Jah.

PSALMUS CVI.

Ecclesia ad Deum laudandum omneis excitans, se confitetur non tantùm imparem esse celebrando Deo verbis & operibus, sed etiam peccatis suis gloriam Dei convellere: quapropter confessa peccata sua majorum exempla adducit, quibus multa contra fedus iniquè perpetrata Deus semper condonavit: & salutem precata, benedicit Deo.

1 HAlelu-Jah [1] Celebrate Jehovam, quia bonus *est*; quia in seculum benignitas ejus.

2 [2] Quis eloquatur *a* summam potentiam Jehovæ? *b* efferat totam laudem ejus?

3 O beatos qui observarent [3] rationem *hanc*, qui [4] exerceret justitiã quovis tempore.

4 [5] Recordare mei Jehova, [6] pro *c* benevolẽtia qua prosequeris populum tuum; [7] visita me salute tua:

5 *d* Ut fruar bono electorum tuorum, ut læter lætitia gentis tuæ; ut me laudibus efferam cum possessione tua.

6 Peccavimus cum majoribus nostris; iniquè fecimus, improbe egimus.

7 [8] Majores nostri in Ægypto non intellexerãt [9] mirabilia tua opera, nõ recordati fuerant amplitudinis [10] benignitatum tuarũ; sed [11] occasionem dederant mutandi *eas* ad mare, *e* ingressuri mare algosum.

8 Attamen servavit eos propter nomen suum, ut notam faceret potentiam suam.

9 Nam ipso increpante mare algosum, exsiccatum est; & deduxit eos [12] per abyssos ejus, quasi *per* desertum.

10 Ita servans eos à manu osoris, vindicavit eos à manu inimici;

11 ‖ Operuerunt verò aquę hostes eorum, unus ex illis non est relictus *superstes*.

12 [13] Quamvis credidissent verbis ejus, cecinissent laudem ejus;

13 ‖ *f* Festinanter obliti sunt operum ejus, [14] non perdurârunt ad consilium ejus:

‖ *Exod.* 17.6. & *Num.* 20.11. [20] id est, per deserta Sinis & Tzinis. ‖ *Gen.* 15.14. ‖ *Exod.* 15. & *Num.* 33.3. [21] ut promittitur Deut. 10. & 11. ‖ *Num.* 19. & 20. *Deut.* 31. 12. & *sequent.*

[1] ode est [illegible], quemadmodum hoc principium ostendit: Constat autẽ ex partibus quatuor: prima est, exordiũ hortans ad celebrandum Deum, ver. 1. secunda, propositio imbecillitatis humanę, quę neque verbis neque operibus Deum pro merito celebrare potest; sed Deum glorificat confessione infirmitatis suæ, ut loquitur Apostolus 2. Corint. 12.9. Hanc rationem psaltes servat à vers. 2. ad 7. tertia est, narratio indignissimorum facinorum quæ majores perpetraverant, & beneficentiæ Dei erga homines ingratos, à vers. 7. usq; ad 47. quarta, conclusio postulatoria & laudativa, duobus ultimis versibus.

[2] propositio, ac velut correctio superioris exhortationis. quasi dicat psaltes, quid ergo? an Deus ab homine convenienter laudari potest? essent profectò beati, si qui præstarent; sed, eheu, plurimùm absumus ab eo convenienter celebrando; qui neque lingua valemus, neq; vitæ integritate comparati sumus ad eum condigne celebrandum, versu 2. & 3. Quamobrem nullum melius celebrandi eum argumentum datur, quàm si imploremus misericordiam ejus, vers. 4. & 5. & confiteamur peccata nostra. vers. 6.

[3] ore prædicandi & celebrandi Deum. [4] id est, vitam suam componeret, velut spectatum aliquod simulacrum & documentum laudis ejus constans atque perpetuum. [5] ut Gen. 8.1. [6] id est, gratuita misericordia, qua duceris in populum tuum, & antehac in majores nostros ductus es, prout sequens narratio explicat: simile argumentum est supra, psalmo 85.2. [7] ut Gen. 21.1. [8] narratio, explicans alteram confessionis partem de peccatis majorum, & misericordia Dei condonante peccata, justosque beneficiis prosequente. Sunt autem hujus narrationis exempla multa: è quibus hoc primum est de rebellione in deserto & transitu maris rubri, usque ad vers. 12. [9] opera quæ inde à creatione Deum fecisse audiverant. [10] quas inde à tempore vocati Abrahami exercueras in populum tuum, ac nominatim in Ægypto coram oculis ipsorum: de quibus actum est superiore psalmo. [11] id est, quantum in ipsis erat salutem cœptam indignitate sua abruperant, vide Exod. 14.10. & sequentib. [12] id est, inter duas aquarum congeries, quæ Jisraelitis cesserunt, ac si locus à natura siticulosus fuisset: vide Exod. 15.5. ‖ *Exod.* 14.31. & *Exod.* 15. [13] transitio ad alia exempla indignitatis Jisraelitarum, quæ per congeriem exponuntur ad illustrandam beneficentiam constantem Dei. ‖ *Exod.* 15.24. [14] sed obmurmurarunt ei re adhuc recentissima, Exod. 15.24.

[a] altera pars narrationis de mirifica administratione Dei, ad quam transit propheta per occupationẽ hanc, duobus versibus. Sũt autem tres narrationis partes: prima, de rebus mirifice à Deo gestis ante profectionẽ in Ægyptum, usque ad ver. 16. secunda, de rebus in Ægypto gestis, inde usq; ad versum 37. postrema, de rebus gestis post exitum ex Ægypto. ‖ *Gen.* 13.15. & 15.7. [d] Heb. *numeri: ut Genes.* 34.30. [e] Heb. *homini.* ‖ *Gen.* 13. & 26. & 31. [6] i. efficiens potenti verbo: humanitus dictum, ut 2. Reg. 8.1. secunda pars narrationis, ut dictum est in versum 12. [7] ut Levit. 26.26. ‖ *Genes.* 42. [f] Hebr. *in servum.* ‖ *Genes.* 37. & 45.5. & 7. & 50.20. [8] tamquam criminis capitalis fuisset reus: vide Gen. 39.20. [g] Hebr. *anima ipsius.* [9] Dei videlicet, qui Josepho per somnia revelaverat ea quæ ipsi erant eventura Gen. 37.7. & 9. [10] i. Jehova ex consilio arcano & voluntate sua exploravit his modis fidem ejus in servitute & carcere, ut metalla in catino probari solent: hypallage. ‖ *Gen* 41.14. ‖ *ibid* vs. 40. [11] i. ut summus in regno esset, & secũdus à rege regiam potestatem obtinẽs, Gen. 41.40. & 44. [12] ut factũ est Gen. 41.33. & sequentibus. ‖ *Gen.* 46. [13] ut suprà 78.51. & infrà vers. 27. ‖ *Exod.* 1.7. & *sequ.* [14] id est, fecit ut rex & Ægyptii novi exsisterent, qui non agnoscerent Josephum: de hoc autem loquendi genere vide Exod. 4.19. [h] Hebr. *cor.* ‖ *Exod.* 3. & 4. [15] tum Jisraelitas, tum Ægyptios, Exod 5. & sequentibus. ‖ *Exod.* 10.21. [16] id est, non fuerunt irrita, sed plane ut Mosche dicebat effecta sunt. ‖ *Exod.* 7.23. ‖ *Exod.* 8.6. [16] id est, regis, & procerum regni. ‖ *Exod.* 8.17. & 24. ‖ *Exod.* 9.23. [i] Hebr. *flammarum.* ‖ *Exod.* 10.13. ‖ *Exod.* 12.29. [18] ut Genes. 49.3. & psalm. 78.51. ‖ *Exod.* 12.35. [19] q.d. omnes incolumes ex Ægypto egressi sunt, liberi ab omnibus non tantum externis, sed etiam internis impedimentis; quemadmodum Deus promissione sua declaraverat Exod. 11.7. quò etiam pertinent verba promissionis quæ posteà redintegrata est ad fontes amaros: Exod. 15.26. ‖ *Exod.* 11.8. & 12.38. & *seq.* ‖ *Exod.* 13.21. ‖ *Exod.* 16.

[a] Heb. *potentiàs* [b] Hebr. *faciàt, ut audiatur.* [3] ore prædicandi & celebrandi Deum. [4] id est, vitam suam componeret, velut spectatum aliquod simulacrum & documentum laudis ejus constans atque perpetuum. [5] ut Gen. 8.1. [6] id est, gratuita misericordia, qua duceris in populum tuum, & antehac in majores nostros ductus es, prout sequens narratio explicat: simile argumentum est supra, psalmo 85.2. [c] Hebr. *benevolentia populi tui.* [7] ut Gen. 21.1. [d] Hebr. *ut videam bonum: ut psalm.* 34.13. [8] narratio, explicans alteram confessionis partem de peccatis majorum, & misericordia Dei condonante peccata, justosque beneficiis prosequente. Sunt autem hujus narrationis exempla multa: è quibus hoc primum est de rebellione in deserto & transitu maris rubri, usque ad vers. 12. [9] opera quæ inde à creatione Deum fecisse audiverant. [10] quas inde à tempore vocati Abrahami exercueras in populum tuum, ac nominatim in Ægypto coram oculis ipsorum: de quibus actum est superiore psalmo. [11] id est, quantum in ipsis erat salutem cœptam indignitate sua abruperant, vide Exod. 14.10. & sequentib. [e] Heb. *in mare algo* ituri. [12] id est, inter duas aquarum congeries, quæ Jisraelitis cesserunt, ac si locus à natura siticulosus fuisset: vide Exod. 15.5. ‖ *Exod.* 14.31. & *Exod.* 15. [13] transitio ad alia exempla indignitatis Jisraelitarum, quæ per congeriem exponuntur ad illustrandam beneficentiam constantem Dei. ‖ *Exod.* 15.24. [f] Hebr. *festinarunt, obliti sunt.* [14] sed obmurmurarunt ei re adhuc recentissima, Exod. 15.24.

14 ‖ Sed ducti concupiscentia in deserto, tentaverunt *Deum* fortem in solitudine:

15 Adeò ut tradens illis *g* quod petebant; [15] immitteret maciem *h* in illos ipsos.

16 Posteà invidentibus Moschi in castris, Aharoni [16] sancto Jehovæ;

17 ‖ Aperiens se terra deglutivit Dathanem, & operuit cœtum Abirami:

18 Exardescensque ignis [17] in cœtum illorum, flamma incendit improbos.

19 ‖ Fecerunt vitulum Chorebi, & incurvaverunt se *exhibentes honorem* fusili:

20 Et mutantes [18] honorem suum, in *l* formam bovis comedentis herbam.

21 Obliti sunt Dei fortis servatoris ipsorum; qui fecerat *res* magnas in Ægypto,

22 Mirabilia opera [19] in regione Chami, terribilia ad mare algosum.

23 Quamobrem dixerat se perditurũ eos; nisi Mosche electus ipsius [20] constitisset in irruptione illa coram ipso, ad avertendum excandescentiam ipsius, ne perderet.

24 Spreverunt quoque [21] terram *k* desiderabilem, non credentes verbo ejus:

25 ‖ Et murmurantes in tentoriis suis, non auscultarunt [22] voci Jehovæ.

26 Quapropter [23] sublata manu sua *juravit* eis, se [24] dejecturum eos in ipso deserto,

27 Etiam dejecturum [25] semen eorum in gentibus, & dispersurum eos in regionibus.

28 Præterea ‖ copulaverunt se etiam cum idolo Pehoris, & comederũt sacrificia [26] mortuorum;

29 Adeò provocantes *Deum* ad indignationem factis suis, ut irrumperet in eos plaga:

30 Donec cõsistente Pinchaso & judicium exercente; coercita esset plaga illa:

31 Quod reputatum est ei ad justitiam, per *l* quamque generationem usque in seculum.

32 ‖ Item ferventem iram concitarunt ad aquas contentionis; ita ut [27] malè fuerit Moschi propter ipsos:

33 Quum exacerbantibus illis spiritum [28] ipsius, pronunciasset labiis suis *exacerbationem suam.*

34 ‖ Non perdiderunt populos illos, de quibus [29] edixerat Jehova ipsis:

35 ‖ Sed commiscentes se cum illis gentibus, didicerunt opera earum;

36 Coluerunt que [30] terricula earum, quæ ipsis fuerunt [31] in tendiculam.

37 Nam [32] sacrificaverunt filios suos, filiasque suas [33] dæmonibus:

38 Et effuderunt sanguinem innoxium, sanguinem filiorum suorum, filiarumq; suarum quas sacrificabant, terriculis Cenaãnæorum; adeò ut [34] cõtaminata esset terra *m* cædibus istorum.

39 Et polluerunt se operibus suis; actionibus suis, [35] scortantes.

40 Quapropter accensus ira Jehova in populum suũ; abominatus est possessionẽ suam:

41 Adeò ut traderet eos in manũ gentium, ut dominarentur in eos osores eorum:

42 Et opprimentibus ipsos inimicis suis, deprimerent se sub manu eorum.

43 ‖ Multoties eripuit eos; [36] quamvis ipsi exacerbassent eum consilio suo, & attenuati essent propter iniquitatem suam;

44 Respiciens ad angustiam *n* eorum, audito clamore eorum.

45 Et recordantem pro eis [37] federis sui; [38] pœnituit ipsum pro amplitudine benignitatum suarum:

46 Adeò ut *o* conciliaret illis misericordiã, coram omnibus qui captivos detinebant eos.

47 [39] Serva nos Jehova, Deus noster, & cõgrega nos [40] ex istis gentibus; ad celebrandum nomen sanctum tuum, & laudationibus commendandum nos in laude tua.

48 Benedictus Jehova Deus Jisraelis inde à seculo usque in seculum: & dicat totus populus, amen, halelu-jah.

‖ *Num.* 11. [g] Heb. *petitionem eorum.* [15] id est, emaciaret eorum corpora qui concupiverant carnem, & morte afficeret: litotes. [h] Heb. *in animam eorum.* [16] id est, quem sanctificavit Deus ad obeundum sacerdotium suũ, & sanctũ esse re ipsa demõstravit: Num. 16.5.&7. ‖ *Num.* 16. [17] Korachi, & aliorũ qui admoverant thus: Nu. 16. 35.&17.10. ‖ *Exod.* 32. [18] id est, Deũ, quo nudati omnem igno miniam apud inimicos fuerant subituri: Exod. 32.25. [i] Hebr. *structuram.* [19] ut suprà 78.51. [20] id est, intercessisset deprecans itã Dei, & populum labefactatum recõciliasset Deo: metaphora à re castrensi. sic Jechez. 13. 5. & infrà ℣. 30. [21] spiritualiũ benedictionum temporaliumq; nomine, Deut. 8.7.&11.10. [k] Hebr. *desiderii.* ‖ *Nu.* 13.&14. [22] i. mandato ejus, quod habetur, Deuteron. 1.21. [23] ut Gen. 14. 22. [24] ut factum esse legimus Deut. 2.13.& sequent. [25] id est, filios erroribus, captivitate, & cædibus afflicturum, Nu. 14.33. & Jechezkelis 20.23. quomodo completum esse legimus Numer. 14.45. & 21.1. & Deut. 1.44.& 2.13. ‖ *Num.* 25. [26] id est, Deorum vita carentium. Num. 25.2. [l] Hebr. *generationem & generationem.* ‖ *Num.* 20. [27] id est, eorum occasione ab ingressu terræ promissæ exclusus sit Mosche, ut ipse conqueritur Deuteronom. 1.37.& 4.21. [28] Moschis indignatione abrepti, Nu. 20.10. Est autem hîc ellipsis conjugati, ut Gen. 18. 21. ‖ *Jud.* 1. *inde à vers.* 21. [29] Deut. 7.2. & seq. ‖ *Jud.* 2.& 3. [30] ut 1. Sche. 31.9. [31] ut prænunciaverat Deus Exod. 23.33. [32] contra quã præceperat Deus Levit. 20.2.& Deut. 12.31. & 18. 10. [33] ut Deu. 32.17. [34] prout sanguine contaminari dicitur, Nu. 35.33. [m] Hebr. *sanguinibus.* [35] id est, misso conjugali ergaDeum officio, quidvis aliud potius quam Deum pro libito animi sui amplectentes: quod vetuerat Deus. Nu. 15.39. ‖ *Judic.* 11.14. & *Jud.* 3. & *seq.* [36] occupatio duarum objectionum: atqui impii erant, & ad paucitatẽ redacti attenuatiq; ab hostibus: quibus respõdet psaltes; liberatio igitur ipsorum non ab ipsis, sed à Deo nostro est. [n] Hebr. *eis.* [37] id est, duobus nominibus benefecit populo, propter misericordiam suam infinitam, & propter fidem veritatemq; promissionum suarum ex federe. [38] ut Gen. 6.6. humanitus dictum. [o] Hebr. *daret eos misericordiæ: hypallage: sic Gen.* 43.14.& 1. *Chron.* 16.35. [39] conclusio cõtinens partes duas, petitionem beneficentiæ, Dei gratiosæ à majorum exemplo, hoc versu; & laudationem Dei solennem in Ecclesia, vers. 48. [40] apud quas multi Jisraelitarum profugi, captivi, aut inquilini fuerant, donec regnum ad Davidem pervenit: ut factum fuisse constat ex historia Judicum, & Schaulis: nam hos versus Davidis esse ostenditur 1. Chron. 16.

QUINTUS LIBER PSALMORUM.

PSALMUS CVII.

Psaltes bonitatem & benignitatem Dei celebrat ab exemplis exsulum in regionibus exteris errantium, captivorum, ægrotantium, eorum qui in mari jactantur, denique mutationum omnium quæ singulis regionibus & personis usu veniũt providentia ejus: & omnes ad laudes Dei hortatus, hominum vecordiam admiratur magnifica Dei opera non animadvertentium.

CELEBRATE [1] Jehovã, quoniam bonus *est*; quoniam in seculum benignitas ejus.

2 [2] Prædicent redemti Jehovæ, quos redemit *a* ab angustia,

3 *Quos* ex regionib. cõgregavit; ab orienté, & ab occidente; ab aquilone, & [3] à mari:

4 *Qui* errarunt per desertum, per [4] solitudinem viæ; civitatem *b* habitabilem non invenientes:

5 Famelici, etiam sitibundi; in quibus animus ipsorum sese [5] obruebat:

6 Quum clamãtes ad Jehovam in oppressione ipsorum; ex angustiis ipsorum eripuerit ipsos.

7 Et deduxerit ipsos per viam rectam, ut pervenirent ad civitatem habitabilem:

8 Celebrent [6] apud Jehovam benignitatem ejus; & opera mirabilia ejus [7] apud filios hominum;

9 [8] Eum satiare animam appetentem, & animam famelicam explere bono.

10 [9] Qui desident in tenebris & lethali umbra, vincti afflictione & ferro;

11 [10] Quia dederunt occasionem mũtandi

[1] Ode est ἐπινικὴ, cõstans ex propositione laudis, vers. 1. narrationib. quinque ad laudis argumenta pertinentibus, quas Amœbæi versus ferè terminant, à vers. 2. ad 42. & conclusione, duobus versibus ultimis. Est autẽ hic psalmus quatuor superioribus nominatim adjunctus, ut extraordinarium genus operum, quæ Deus exercet in omnes homines, ad laudem ipsius facere cognoscatur; ut dictum est supra in psalm. 103. [2] prima narratio de vagis, & in regione extera cum summo vitæ discrimine peregrinantibus, usque ad versum 10. [a] Hebr. *à manu angustiæ.* [3] id est, à meridiano tractu, ubi situm est mare rubrũ, & sinus Avalites. [4] id est, in viã ubi semita nulla est. [b] Hebr. *habitationis: sic deinceps.* [5] ut psal. 77.4. [6] id est, privatim ex animo suo. [7] id est, palã & publicè. [8] id est, thesin sive doctrinam universalem de beneficẽtia Dei in calamitosos profiteantur, ab hypothesi vel singulari exemplo & experientia sua: sic deinceps. [9] secũda narratio, de captivis quos aliena vincula constringunt, ut suorum peccatorum pœnæ inflictæ à Deo. [10] i. quia fuerunt immorigeri Deo, ac proinde benignitatem ipsius à se averterunt; cujus promissiones ad pios & obsequentes pertinent.

sermones

sermones *Dei* fortis; & [11] cõsilium excelsi spreverunt;

12 Quorum deprimit istâ molestiâ animũ, *qui* labant, nemine adjuvante:

13 Quum clamãtes ad Jehovam in oppressione ipsorum, ab angustiis ipsorum servaverit ipsos,

14 Eduxerit ipsos ex tenebris & umbra lethali, vincula ipsorum diruperit:

15 Celebrent apud Jehovam benignitatẽ ejus, & opera mirabilia ejus apud filios hominũ;

16 [12] Eum frangere valvas chalybeas, & vectes ferreos succidere.

17 [13] Stulti *qui* propter viam defectionis suæ, & propter iniquitates suas afflictantur,

18 Quorũ animus omnem cibum abominatur, qui pertingunt usq; ad [14] portas mortis:

19 Quum clamãtes ad Jehovam in oppressione ipsorum, ab angustiis ipsorum servaverit ipsos,

20 [15] Mittens verbum suum curaverit ipsos, & [16] liberaverit à foveis ipsorum:

21 Celebrent apud Jehovam benignitatem ejus, & opera mirabilia ejus apud filios hominum;

22 Et sacrificantes sacrificia gratiarum actionis, enarrent opera ejus cum cantu.

23 [17] Qui descendunt *in* mare navibus, exercentes artem in aquis amplis.

24 Ipsi *qui* vident opera Jehovæ, & mirabilia ejus in profundo:

25 Quemadmodũ edicens constituat ventum procellosum, qui attollat fluctus illius:

26 *Quemadmodum* [18] ascendant *ad* cælos, descendant *ad* abyssos; [19] anima ipsorum malo seipsam dissolvat,

27 *c* Titubent, sese moveant tamquam ebrius; & tota peritia eorum [20] absorbeatur:

28 Quum clamãtes ad Jehovam in oppressione ipsorũ, ex angustiis ipsorũ eduxerit ipsos,

29 Restituerit procellam *d* malaciæ, silentibus fluctibus illarum *aquarum*,

30 Et lætantes ipsos, postquam conticuerunt *fluctus*; deduxerit ad portum *e* optatum:

31 Celebrent apud Jehovam benignitatẽ ejus, & opera mirabilia ejus apud filios hominũ,

32 Exaltentque eum in congregatione populi, & in consessu seniorum laudent eum.

33 [21] Redigit [22] flumina in desertum, & processus aquarum in siticulosum solum:

34 Terram *f* fructuosam in salsuginosam, propter malitiam habitantium in ea.

35 [23] Redigit desertũ in stagnum aquarum, & terram siccaneam in processus aquarum;

36 Efficiens ut habitent ibi famelici, & cõstituant civitatem habitabilem,

37 Et consitis agris ac plantatis vineis, comparent *g* proventum fructuosum.

38 Qui ita benedicit eis, ut multiplicentur valdè, & jumenta eorum [24] non minuit.

39 Ut [25] *contrà* minuuntur atq; incurvantur, præ coarctatione mali & mœrore;

40 Quum effundens contemtum super ingenuos, facit ut errent per inanitatem aviam:

41 Collocatq; in edito egentem ab afflictione, & [26] disponit tamquam gregem familias.

42 [27] Videant recti & lætentur; omnis ve-

[11] de ipsis beneficio prosequẽdis, si mogem gererent.
[12] id est, ab arctissimis vinculis & carceribus sonticis liberationem dare.
[13] tertia narratio, de iis q decumbunt gravissimè propter peccata sua.
[14] ut psalm. 9. 14.
[15] i. suo jussu.
[16] id est, morte præsentissima & sepulcro ipsis jam comparato: sic enim accipiendum esse evincit contextus hujus hyperboles; quo modo accipitur Lament. 4. 20.
[17] quarta narratio de nautis, vectoribus & omnibus per mare negotiantibus.
[18] tum fluctus maris, tum navigantes ipsi qui jactantur fluctib. gravissimæ hyperbolæ.
[19] i. nausea & jactatione adeò vomant. ut animam illicò acturi videantur; quasi cum vomitione liquescens profunderetur.
c Heb. tripudient.
[20] i. exhauriatur. nesciant quid amplius facto sit opus, & omnibus tẽtatis de modo salutis desperent humanitus.
d Heb. quieti, vel silentio.
e Heb. oblectationis, vel desiderii ipsorum.
[21] quinta narratio, de agrorum & personarum mutationibus effectis à Deo; quæ per antithesin illustratæ sunt singulæ.
[22] i. agros irriguos in steriles & siccos, duob. versib.
f Heb. fructus.
[23] i. contrà ex agris sterilibus efficit uberrimos & habitationi commodissimos, ℣. seq.
g Heb fructum proventus: hypallage.
[24] i. auget: litotes.
[25] supple quũ maledicit eis: nam ellipsis est contrarii, ut Gen. 18. 18.
[26] i. multiplicat familias egentium, & fœcundat tamquam greges.
[27] conclusio psalmi, cujus partes sunt duæ; una, de officio omnium quibus cernenda proponuntur opera Dei magnifica; tum bonorum, ut iis recreentur; tum improborum, ut confundantur & obstupescant illis, hoc vers. altera verò, brevis expostulatio de stupore & oscitantia omnium hominum vel sapientissimorum qui in tot, tantis, & tam frequentibus miraculis, documentisq; bonitatis & benignitatis Dei dicuntur cæcutire, seq. vers.

rò [28] nequitia obdat os suum.

43 Quotus quisq; sapiens est, qui observet ista; ut animadvertantur benignitates Jehovæ.

[28] ut Ijobi 5. 16.

PSALMUS CVIII.

David ingressus administrationem regni & de hostibus debellandis cogitans, Deo gloriam ipsius commendat in benignitate & fide præstanda; promissiones ejus commemorat, auxilium implorat, & se eodem duce ad opus accingit.

1 [1] CAnticum & psalmus Davidis.

2 ‖ Erecto *a* animo meo, ô Deus; canam & psallam, etiam [2] gloria mea.

3 Evigila nablium & cithara: expergiscar *inde ab* aurora:

4 Celebrabo te in populis, Jehova; & psallam tibi in nationibus:

5 Magnam esse suprà cælos benignitatem tuam, & ad superiores usque nubes veritatem tuam.

6 Exaltare supra cælos, ô Deus; & super totam terram gloria tua:

7 ‖ Ut liberentur dilecti tui; serva dexterâ tuâ, & exaudi me.

8 Deus loquutus est per sanctitatem suam; exsultabo, in partem obtineo Schecemum, & convallem Succotharum metior:

9 Meus Gilliad, meus Menasche, & Ephrajim robur capitis mei, Jehuda legislator meus *est*.

10 Moab pollubrum meum; suprà Edomęum projiciam calceum meum; contra Palæstinam [3] clangentem agam.

11 Quis deduceret me *in* civitatem munitam? quis duceret me Edomæam usque.

12 An non *tu*, ô Deus, rejeceras nos; ut non procederes, ô Deus, inter exercitus nostros?

13 Cedò nobis auxilium *tuum* ab hoste; alioquin vanitas *est* auxiliatio humana.

14 In Deo faciamus strenuè, & ipse proculcabit hostes nostros.

[1] Psalmus est ἐυκπκὸς, continens partẽ psal. 57. partemque 60. Constat autẽ exordio votivo, quo spõdet psaltes sẽ celebraturum Deum, usque ad vers. 6. deinde petitione, vers. 6. & 7. tertiò confirmatione à promissionibus Dei, à ℣. 8. ad 11. postremo conclusione peritoria, inde ad finem usque.
‖ *Psalm.* 57. 8.
[2] *Hebr. corde.*
[2] vide in psal. 16. 8.
‖ *Psalm.* 60. 7.
[3] i. triumphabo victor: quod altero psalmo per sarcasmũ Pelischthæis exprobraverat.

PSALMUS CIX.

David improbissimis malevolorũ calumniis traductus apud regem, expostulat cum Deo illarum nomine: calumniatoribus, eorum familiis, nomini, & saluti male precatur propter obfirmatam illorum malitiam: Deum orat pro salute sua ad gloriam ipsius: qua accepta, se benignitatem Dei celebraturum profitetur.

1 MAgistro symphoniæ, [1] Davidis psalmus.

[2] O Deus laudis meæ, [3] ne surdum agas.

2 Nam [4] os improbi & os *a* dolosum contra me aperuerunt se, obloquuta sunt mihi lingua mendace:

3 Et verbis *b* odiosis circumvenerunt me, oppugnantia me immeritò.

4 Adversati sunt mihi loco dilectionis meæ, [5] qua eram *in* oratione;

5 Reponentes mihi malum pro bono, & odium pro dilectione mea.

6 [6] Præfice illi improbum, qui adversans [7] insistat ad dexteram illius:

[1] Psalmus est ἐυκπκὸς, quem videtur David Deo cecinisse, quum sub finem regni Schaulis animadverteret omnia esse perditissima: ut consimilibus verbis utitur Schaulem alloquens 1. Schem. 26. 19. Sunt autem hujus psalmi partes quatuor; prima est exordium sive propositio summa totius causæ, usque ad vers. 6. secunda, imprecatio in adversarios ab omni pietate & humanitate alienissimos, inde usq; ad vers. 21. tertia, precatio supplicis pro salute sua, usque ad vers. 26. postrema, conclusio, reliquis versibus.
[2] exordium audientiam faciens à persona Dei, in quo laudem suam totam consistere exponit psaltes, hoc versu, à persona adversariorum & sua, quatuor seq.
[3] ut psalm. 28. 1.
[4] vide 1. Sche. 24. 10. & 26. 19.
a Hebr. doli.
b Hebr. odii.
[5] i. pro ipsis concipiebam preces, ut psalm. 35. 13.
[6] secundus locus, imprecatio, qua male precatur David tum ipsi adversario, tribus versibus; tum familiæ, duobus vers. tum etiam bonis, honoribus, & nomini illorum omnium coram hominibus, vers. 11. 12. & 13. & saluti coram Deo, ℣. 14. & 15. de quo orationum genere vide psalm. 28. 4. & 5. sensus autem est, durissimi dominatus atque tyrannici eum servum effice.
[7] i. indefinenter observet, urgeat, coerceat.

7 *c* Quum in jus venerit, abeat *d* damnatus; & oratio illius [8] illi sit *e* crimini:

8 Sint dies illius [9] pauci, curationem illius accipiat alter:

9 Sint filii illius pupilli, & uxor illius vidua:

10 Et indesinenter *f* vagantes filii illius, mendicent, quærantque *stipem* [10] è locis desolatis suis:

11 [11] Illaqueet fœnerator quicquid *est* illi, & diripiant extranei laborem illius:

12 Ne sit illi [12] qui protendat benignitatem, neq; sit qui gratiam faciat pupillis illius:

13 Sit posteritas illius *g* excidio *addicta*, in generatione altera deleatur nomen eorum:

14 [13] In memoria sit iniquitas majorum illius apud Jehovam, & peccatum matris illius ne deleatur:

15 Sint coram Jehova jugiter, ut exscindat è terra memoriam eorum.

16 [14] Propterea quòd [15] non est recordatus exercere benignitatem; sed persequutus est virum pauperem, egentemque, & affectum ægritudine *h* animi, ad afficiendum morte;

17 [16] Et *i* optavit ut maledictio obveniret ei; neq; oblectatus est benedictione; sed *ut* procul esset ab eo,

18 [17] Ut indueretur maledictione velut chlamyde sua; & ingrederetur velut aqua intra eum, & velut oleum in ossa ejus:

19 [18] Adsit illi, tamquam panno amiciat se; & pro zona jugiter se accingat ea.

20 [19] Hoc *esto* *k* præmium adversantiũ mihi à Jehova, & obloquentium malum contra animam meam.

21 [20] Tu autem, ô Jehovi Domine, exerce *benignitatem* erga me propter nomen tuum; quia bona *est* benignitas tua; eripe me.

22 [21] Nam pauper & egens sum; & cor meum confossum est in medio mei:

23 [22] Ut umbra quum declinat, abire cogor; [23] exagitor ut locusta:

24 Genua mea labant præ jejunio, & caro mea emaciatur *l* exhausta pinguedine:

25 Insuper ego probro sum illis; videntes me [24] movent caput suum.

26 [25] Auxiliare mihi, ô Jehova Deus mi, serva me pro benignitate tua:

27 Ut agnoscant manum tuam hanc esse, te Jehovam fecisse hoc:

28 Utut maledicant ipsi, tu benedicito: qui insurrexerunt quum erubuerint, lætetur servus tuus.

29 Induantur adversarii mei ignominia, & amiciant se, tamquam pallio, pudore suo.

30 [26] Celebrabo Jehovam valdè ore meo, & in medio multorum laudabo eum;

31 Quòd assistat ad dexteram egentis, ut *ipsum* cõservet ab iis qui abjudicant *m* vitã illi.

c Hebr. *quum judicabitur.* *d* Hebr. *impro bus: metalepsis.* [8] id est, quo magis se crimine liberare defendendo aut deprecando conabitur, eo se ampliùs oneret. *e* Heb. *peccato.* [9] i. pauciores quàm ex naturæ lege; ut factum est in Juda, cui sequentia verba accommodãtur Act. 1. 20. *f* Hebr. *vagando vagentur filii ejus, & mendicent.* [10] i. eversa domo & familia sua. [11] i. ad se avertat & intercipiat, velut tributus, bona eorum. [12] i. qui aut dexterã porrigat in adjumentũ ipsius; aut antè porrectam adhibere pergat: metaphora. 8 Hebr. *ad exscindendum: simile vide Num.* 24. 22. [13] i. Deus peccata illi [9] semper sibi proponat in æternum puniendа: humanitus dictum. [14] amplificatio superioris imprecationis ἐκ παραβολῆς, id est, per comparationem malæ mentis, mali animi, & maleficiorum, quibus in viros bonos certo consilio & deliberata malitia utebantur, cum pœnis quas ipsi infligi à Deo petit, ut pœna sit par noxæ; usque ad vers. 20. [15] i. de industria oblitus est, & omisit benefacere. *h* Heb. *cordis.* [16] i. toto studio incubuit ut bona averterentur à viris bonis, & mala obruerent eos: sic accipiendum esse hunc locum docent ipsa tempora verborum. [1] Hebr. *amavit maledictionem ut eveniret: trajectio.* [17] i. ut omnibus malis corporalibus & spiritualibus omni ex parte involutus perfunderetur, obrueretur, & submergeretur: elegantissimæ allegoriæ. [18] maledictio videlicet quam in viros bonos procuravit, ut involvat & constringat ipsum. [19] summa imprecationis, qua David sui mentionem faciens transitum parat ad sequentem locum. *k* Heb. *opera, id est, operæ pretium sive merces: metonymia.* [20] tertia pars, precatio: qua David Deum orat pro salute sua; primum à natura, federe, & gloria ipsius, hoc versu; deinde à persona sua, quatuor sequentibus. [21] secunda causa à calamitatibus ipsius q.d. miserrimus sum & omni ope destitutus; ut suprà in genere dixerat, ℣. 16. [22] i. quam velocissimè. [23] i. discursare cogor propter diligentissimam persequutionem & persequutionem hostium meorum, ut locusta dissilit: sic enim fecisse Davidem docetur 1. Schem. 23. 26. [1] Heb. *à pinguedine.* [24] vide 2. Reg. 19. 21. [25] conclusio, continens primùm anacephalæosin totius orationis præcedentis: ubi inverso ordine David Deum orat pro salute sua ad gloriam ipsius, tribus versibus, & pro confusione adversariorum, ℣. 29. deinde professione utitur sui erga Deum officii & grati animi, duobus versibus ultimis. [26] altera pars conclusionis, professio administrationis gloriosæ Dei, ad fidem piorum confirmandam. [m] Heb. *animam illius.*

PSALMUS CX.

David vocationem Christi domini nostri ad regnum spirituale in Ecclesia & ad æternum sacerdotium prophetat: potentissimamque victoriam de inimicis Christi, & triumphum ejus.

1 [2] DAvidis psalmus. [2] *a* Dixit Jehova [3] Domino meo, [4] sede ad dexteram meam; donec [5] disposuero inimicos tuos *b* in scabellũ pedum tuorum.

2 [6] Scipionem *c* robustum tuum emissurus est Jehova [7] Tzijone, *dicens* [8] dominare in medio inimicorum tuorum.

3 [9] Populus tuus *populus* voluntarius [10] die copiarum tuarum; [11] in decoris *locis* sanctitatis [12] inde ab utero, tibi *aderit* [13] ros juventæ tuæ *e* accuratissimè.

4 [14] Juravit Jehova, & non pœnitebit *eum*; tu *es* sacerdos in seculum [15] secundùm ordinem Malcitzedeki.

5 [16] Dominus, *qui sedet* ad dexteram tuam; [17] frangens die iræ suæ [18] reges.

6 Judicium exercebit in gentes, [19] complẽs corporibus; frangens caput, in regionibus [20] plurimis.

7 [21] De torrente in via bibet; idcircò [22] attollet caput.

[1] Psalmus est propheticus de regno & sacerdotio Christi; ac proinde didascalicus cõstans ex duabus partibus: una est propositio officiorum quæ Deus pater commisit filio, usque ad vers. 5. altera est propositio eorũ quæ Christus effecturus est pro officio suo, inde ad finem usque. [2] propositionis de officiis Christi in hoc quidem psalmo membra sunt duo; unũ, de regno & prophetia ipsius, tribus versibus; alterum de sacerdotio, versu 4. In regni autem explicatione tria proponit psaltes: vocationem æternam à Deo patre in regiam administrationem & gloriam, hoc versu; administrationem universalem & potentissimã per spiritum & prophetiam sive doctrinam Euangelii, invitis hostibus, vers. 2. & fidelissimum ac studiosissimum subditorum Christi cultum atq; obsequium, ℣. 3. a Heb. *dictum.* [3] Messiæ sive Christo, Deo æterno cum patre & spiritu sãcto, qui homo factus in temporum plenitudine, etiam Davidis ipsius est dominus ex creationis & redemtionis jure, Matth. 22. 43. & alibi. [4] hoc est, summum à me honorem imperiumque obtine, supra omne imperium ac potestatem collocatus, &c. Ephes. 1. 20. humanitus dictum: hoc enim signo reges honestare eos solent quos honoribus summis prosequuntur, ut 1. Reg. 2. 19. & psal. 45. 10. [5] id est, subjecero pedibus tuis; quod explicatur copiosè 1. Cor. 15. 23. & sequentibus. b Heb. *scabellum, ad pedum tuorum: anastrophe.* [6] i. verbum euangelii, quod est potentia Dei in salutem omni credenti, Rom. 1. 16. & spiritualis armatura, divinitus valida ad subversionem munitionum & omnis sublimitatis quæ extollitur adversus cognitionem Dei, &c. 2. Corinth. 10. 4. & seq. c Heb. *roboris tui.* [7] id est, ex Ecclesia Judæorum per totum orbem terrarum sceptrum regni sui Evangelium transmissurus, Jeschaiã. 2. 3. & Mic. 4. 2. [8] potente verbo & spiritu, Ecclesiam in mediis hostibus alente, & in hostes efficaciter dominante, Heb. 4. 12. [9] i. tui ultrò se & res suas omneis tibi addicturi & consecrature sunt. d Heb. *voluntatum, sive ingenuitatum.* [10] id est, tẽporibus Evangelii; quibus tuorum aciem ducturus, & inimicos debellaturus es, donec eos conficeris spiritu oris tui & illustri adventu tuo aboleveris. His enim temporibus militans Ecclesia esse dicitur ex scripturæ testimonio, & documentis patrum. Etsi haud scio an exponi possit è ritu legitimo hominũ qui olim turmatim ad domum Dei commeabant, ut suprà 84. 8. [11] i. in Ecclesia tua; quæ appellatur templum sanctum domino: allegoria sumta à figuris veteris Ecclesiæ; ut psalm. 29. 2. [12] i. quum primùm per spiritum tuum semine incorrupto verbi regenerati fuerint in Ecclesia tua, & revelatus fuerit in ipsis Dei filius: ut loquitur Apostolus Galat. 1. 16. [13] i. innumera multitudo electorum comparebit in Ecclesia tua, tanquam stillans ros è cælo, & sub auroram depluens. e Heb. *matutina inquisitione.* [14] alterum propositionis membrũ de sacerdotio Christi, de quo legenda epistola ad Heb. inde à cap. 4. [15] i. veritatem & complementum exhibens illius sacerdotii, quod in Malcitzedeko figuratum est: nam sive historiæ formam ordinemque spectes; ita narratur quasi sine patre, sine matre, sine genere esset, sine initio dierum & fine vitæ; ut hoc pactò sacerdotii Christi repræsentaretur æternitas: sive rem ipsam spectes, non fuit sacerdos secundum ordinem Aharonis, generis Levitici, ex lege mandati carnalis; sed Abrahamum ipsum, & quodammodo Levin decimavit, figurans, sacerdotem alium qui factus est sacerdos ex vi indissolubilis vitæ, & jurejurando adhibito, Heb. 7. [16] altera pars psalmi de effectis potentissimæ administrationis Christi regis nostri; continens victoriam reportatam de omnibus inimicis: quæ allegoricè humano bello, strage inimicorum, & victoriis persequentis exsultantisque gestu figuratur. Enunciatur autem conversa ad Deum oratione, ad confirmandam prophetiæ hujus veritatem. Dominus autem qui sedet, is est rex Christus, de quo ℣. 1. [17] ut psal. 2. 9. [18] id est, omnem sublimitatem quæ extollitur adversus cognitionem Dei, 2. Corint. 10. 5. [19] id est, adversarios omnes ad unum malè perdens; & satanæ administros, satanamque ipsum (qui mortis imperium obtinet) conterens sub pedibus nostris, Rom. 16. 20. [20] id est, omnibus: ut psalm. 97. 1. [21] id est, victoriam constantissimè persequetur: quemadmodum strenui duces ne cibo quidem aut potui indulgent, quum fusos hostes persequuntur. [22] id est, victoriam plenam consequutus gloriabitur atque triumphabit; quam Deus pater filio promiserat sup. vers. 1.

PSALMUS CXI.

Psaltes Ecclesiam suo exemplo hortatus ad laudationes Dei, amplitudinem operum ejus erga Israelitas, & sancti federis proponit: deinde recordatus officii quod à suis stipulatur Deus, omnes provocat ad reverentiam & laudationem ejus.

[1] Psalmus est ἐπαινετικὸς, cõstans exordio sive propositione laudis Dei, tribus versibus; narratione factorum ejus erga Ecclesiam, a vers. 4. ad ultimum; & conclusione, vers. ultimo. Hic porro psalmus & sequens ad notãdam dignitatem ipsius & levandam memoriam, ordine alphabetico conscriptus est. Exordii autẽ partes sunt, hortatio ad laudes Dei, qua propheta utitur ab exemplo suo, vers. 1. & propositio summa rerum ad laudes ejus pertinentium, duobus sequentibus.

1 N[1] HAlelu-Jah. Celebrabo Jehovam ex toto *a* animo, ב [2] in consilio rectorum & cœtu;

2 ג [3] Magna opera Jehovæ, ר *b* exposita omnibus qui delectantur illis,

3 ה *c* Gloriosum & decorum opus ejus, ו & justitiam ejus perstantem in æternum.

4 ז [4] Memoriam [5] comparavit mirabilibus suis, ח gratiosus & misericors Jehova.

5 ט ‖ [6] Escam dedit timentibus se, ז recordatus [7] in seculum fœderis sui.

6 כ [8] Vim operum suorum indicavit populo suo, ל dando eis possessionem gentium.

7 מ Opera manuum ejus *sunt* [9] veritatis & [10] judicii; נ [11] constantia omnia mandata ejus:

8 ס Fulta in æternum, in seculum; ע factaque *d* fideliter & rectè.

9 פ [12] Redemptionem mittens populo suo, צ præcepit in seculum fœdus suum, ק sanctum & reverendum *haberi* nomen suum.

10 ר *e* [13] Caput sapientiæ *est* reverentia Jehovæ, ש *f* successus optimus omnibus [14] facientibus ista: ת laus ejus perstat in æternum.

[a] Heb. corde. [2] i. privatim & publicè in Ecclesia. [3] epitheta quatuor operum Dei laudabilium his duobus versibus continentur: quibus ex adverso sigillatim respondent narrationis membra, vers. 4. & 5. b Hebr. quæsita, id est, adeo promta ut ea quærere amplius non sit opus: metalepsis, sicut Jeschah. 65. 1. [c] Hebr. gloriæ & decoris. [4] altera pars psalmi, narratio, rerum divinitus collatarum in Ecclesiam Jisraelitarum, usque ad vers. 9. & reciproci Jisraelitarum erga ipsum officii, ut laudetur & sanctificetur Deus, vers. 9. [5] i. memorabilia opera & judicia exercuit, quum liberaret populum ex Ægypto. ‖ Exod. 16. [6] i. aluit populum quadraginta annis in deserto. Quamobrem Propheta alimentum deserti, & portionem singulis attributam proprio nomine appellavit prædam. [7] i. perpetuo ad fœdus suum respiciens; non ad indignissima illorum murmura & rebelliones, quibus provocabant ipsum. [8] quæ duobus sequ. versibus exponitur. [9] erga pios qui veritatem amplectuntur. [10] in adversarios. [11] i. stata, firma, quæ neque ab ipso revocantur, neque ab ullo subterfugi possunt; atque hæc per hysterosin sequente vers. exornantur. d Hebr. cum fide & recto. [12] i. quum Jisraelitas tam mirifice liberaret (ut suprà dictum est) hoc officium erga se restipulatus est Deus: ut observatum est in vers. 4. [e] Hebr. principium. [13] conclusio per ὑστέρωσιν continens duas narrationis partes; unam, de officio nostro ut revereamur Deum, freti promissione Dei fore ut secundet nos benedictionibus; alteram, de laudibus Dei in sempiternum prædicandis, quibus psalmus incipitur & clauditur. Est autem caput sapientiæ non tantùm fons aut principium, sed primaria & summa sapientia: vide Deut. 4. 6. f Heb. secundatio bona: ut accipitur Pro. 3. 4. & alibi, ubi boni nomen adjunctum est. [14] nimirum quæ mandavit & stipulatus est Deus, & quæ hoc Psalmo fuerũt exposita.

Psalmus CXII.

Psaltes pios hortatur ad laudationem Dei, propter felicitatem omnimodam quam largitur bonis.

[1] Psalmus est genere quidẽ ἐπαινετικὸς, ut hoc principiũ ostendit; sed tamen versatur totus in narratione felicitatis quã pii divinitus consequũtur. Constat itaq; primùm hortatione ad laudem, his duabus vocibus, deinde narratione illius felicitatis usque ad ver. 9. ac postremò antithesi infelicitatis qua conficiuntur improbi, vers. 9. & ultim.

1 N[1] HAlelu-Jah. N[2] Beatus *a* quisquis reveretur Jehovam, ב in mandatis ejus delectatur valdè.

2 ג [3] Potens in terra futurum est semen ejus, ד generationi rectorum [4] benedicitur:

3 ה Opes & divitiæ in domo ejus, ו & [5] justitia ejus perstat in æternum.

4 ז *b* [6] Micat in tenebris lux justorum; ח gratiosus *est*, & misericors & justus.

5 ט Bonus quisque gratiosè largitur, & mutuò dat; י moderatur res suas [7] ex officio.

6 כ [8] Quia [9] in seculum non dimovetur, ל in memoria *c* perpetua *est* justus.

7 מ A *d* rumore malo non timet, נ erecto *e* animo suo confisus Jehovæ:

[2] prolepsis, id est, propositio summa narrationis, exponens notas viri boni, nimirum reverentiam Dei & verbi ipsius; deinde una voce summatim felicitatem denuncians, quæ in sequentibus explicatur. [a] Hebr. vir: ut infrà vers. 5. [3] explicatio felicitatis piorum, cujus partes à Propheta tres constituuntur; prima est, felicitas totius familiæ domestica, duobus versibus; secunda, domesticæ felicitatis cum exteris communicatio, ע. 4. & 5. tertia, constans animi securitas ab omni malo, ע. 6. 7. & 8. Constituitur autem hæc prima felicitas in genere, honore, opibus, & vita, ut Abrahamo fuerat factum Gen. 11. 34. [4] à Deo atque hominibus. [5] i justæ vitæ sanctæque præmia: metonymia. b Heb. oritur in tenebris lux quæ est rectis. [6] i. ita circumfluit domi secundis rebus; (quæ lucis nomine in scriptura ferè appellantur) ut in alios calamitatibus pressos gratiosè, misericorditer, & justè profundat de benedictionibus suis. [7] tum erga domesticos, tum erga exteros: quod officium luculenter exponit Paulus 2. Corinth. 8. & 9.

[8] ætiologia, sive explicatio causæ cur in mediis calamitatibus prosperẽtur sancti; ut dictum est vers. 4. qua ratione transitur ad tertium felicitatis locum.

[9] id est, dimovetur quidem; sed non in perpetuum hæret, dejiciturque calamitatibus, ut loquitur Apostolus 2. Corint. 4. 8. & 6. 8. & sequent.

[c] Hebr. seculi. [d] Hebr. auditione mala. [e] Hebr. corde: sic vers. sequent.

8 ס Fultus animo suo non timet, ע [10] donec videat *malum* in hostibus suis.

9 פ ‖ [11] Dispergit, dat egentibus, צ justitia ejus perstat in æternum: ק [12] cornu ejus elevatur honore.

10 ר Improbus autem videns indignatur, ש dentibus suis frendens contabescit; ת [13] desiderium improborum periturum est.

[10] i. ne tunc quidem metuit sibi à malo, quum impendentes undique hostes ipsũ minitantur male; ac proinde multo minus metuit, quum illos in suum ipsorũ malum conclusio narrationis, continens hoc versu summam anacephalæosin felicitatis justorum quæ modò dicta est, & antithesin infelicitatis improbis obventuræ, ע. seq. [12] id est, caput, ut 1. Schem. 2. 1. [13] i. improbæ cogitationes, consilia, labores, & conatus in bonos irriti fient à Deo: ut Psalm. 146. 4.

dejectos videt: id est, nunquam metuit. ‖ 2. Corint. 9. 9. [11]

Psalmus CXIII.

David Ecclesiam Dei provocat ad laudationem ejus propter majestatem, providentiam, & administrationem mirificam ac gloriosam ejus.

[1] Psalmus est ἐπαινετικὸς primum hortationem ad laudandũ Deum, hoc versu; deinde laudationem, duobus sequentibus; ac postremò laudationis argumẽta reliquis continet. Videtur autem David hunc psalmũ exarasse, quũ divinitus regnum accepisset, & publicum hoc beneficium cum domestico in Channam beneficio comparans canticum hoc cum illo conformasse quod habetur 1. Sche. 2.

1 HAlelu-Jah. Laudate servi Jehovæ, laudate nomen Jehovæ.

2 [2] Sit nomen Jehovæ benedictum, *a* deinceps usque in seculum:

3 Ab ortu solis usque ad occasum ejus, *sit* laudatum nomen Jehovæ.

4 [3] Elatus suprà omnes gentes Jehova *est*, [4] supra ipsos cælos gloria illius.

5 [5] Quis *est* par Jehovæ Deo nostro? *b* qui [6] altissimè habitat:

6 *c* Qui demississimè perspicit, in cælis & in terra;

7 [7] Erigens è pulvere tenuem, è sterquiliniis elevans egentem,

8 Faciendo [8] ut consideat cum ingenuis, cum ingenuis populi sui:

9 Faciens ut *d* ‖ quæ sterilis erat in familia, sedeat mater liberorum læta. Halelu-Jah.

[2] laudatio Dei amplificata circumstantiis temporis & loci. q. d. in tempus infinitum infinitis locis. [a] Hebr. ex nunc & usque. [3] laudationis argumenta duũm generum, prius est ab ipsa majestate Dei, hoc versu; posterius ab operibus inde ad finem usq;. [4] id est, ὑπερκόσμιος, supercælestis est. [5] transitio ad commendationem operum Dei per interrogationem: ubi explicantur infinitas providentiæ, potentiæque ejus duobus versibus; & operum admirabilitas, reliquis. b Heb. qui exaltat habitando: vide Gen 12. 8. [6] nimirum in cælis, ע. sequent. c Heb. qui infimè demittit respiciendo. [7] ut 1. Schem. 2. 8. vide 2. Schem. 7. 8. [8] id est, ut principatum obtineat: synecdoche. d Heb. sterilis familiæ. ‖ 1. Schem. 2. 5.

Psalmus CXIIII.

Propheta narrat admirabilem consternationem rerum creatarum in adventu Dei cum populo suo; causamque consternationis petens eas respondentes fingit, & omnem potentiam gloriamque Deo tribuentes.

[1] Psalmus est didascalicus, continẽs narrationẽ, quatuor versibus, & doctrinam, totidem versibus, petitam ex narrationis argumento.

1 EXeunte Jisraele ex Ægypto, familia Jahakobi à populo peregrini sermonis:

2 [2] Fuit Jehuda sanctitatis illius, Jisrael dominiorum illius.

3 ‖ Ipsum mare [3] videns profugit, ‖ ipse Jarden divertit retrorsum.

4 ‖ Ipsi [4] montes subsilierunt velut arietes, colles ut *a* subrumæ pecudes.

5 [5] Quid tibi *erat* ô mare, cur fugeres; ô Jarden, *cur* diverteres retrorsum;

6 O montes, *cur* subsiliretis velut arietes; colles, velut subrumæ pecudes?

7 [6] A præsentia Domini *b* [7] intreme terra, à præsentia Dei Jahakobi:

8 [8] Qui mutat ipsam rupem *in* stagnũ aquarum, saxum adamãtinum in fontem aquarum.

[2] id est, Jisraelitæ fuerunt populus Dei, & ille vicissim Jisraelitarum Deus, Exod. 6. 6. & 19. 6. ‖ Exod. 14. [3] i. sentiens suo modo: prosopopœia. ‖ Jehosch. 3. 14

‖ Exod. 19. 18. [4] id est, iuga montana Sinai. [a] Hebr. filii gregis, sicut vers. 6. [5] dialogismus, quo per prosopopœiam mare, Jardenem, montesque interrogat Psaltes, duobus versibus: ad quam interrogationem responsionis loco doctrina subiicitur, duobus alteris. [6] responsio prosopopœetica terræ; cujus appellatione etiam aquæ synecdochicè continentur. b Hebr. parturientis more indolesce.

7 i. ut tum ob præsentiam ejus intremuisti, ita semper ejus præsentia afficitor.

[8] i. è rupe educit ipsos fontes: hyperbole, qua amplificat David historiam quæ legitur Exod. 17. 6. & Num. 20. 11. & sequentibus.

PSALMUS CXV.

Ecclesia servari à Deo petit propter gloriam ipsius, & idololatras perdi; singulos ad fidem hortatur, promissiones accommodat, & laudes Dei in hac vita se prædicaturum spondet.

1 [1] NOn nobis Jehova, non nobis; sed nomini tuo [2] da honorem, propter benignitatem tuam, propter fidem tuam.

2 Quare [3] dicerét gentes, ubi *est* nunc Deus istorum?

3 [4] Atqui Deus noster [5] in ipsis cælis *est*, quicquid placet facit.

4 ‖ [6] Terriculis illarum argenteis & aureis, operi manuum humanarum,

5 Os *est* eis, sed non loquuntur; oculi *sunt* eis, sed non vident:

6 Aures *sunt* eis, sed non audiunt; nasus *est* eis, sed non odorantur:

7 Manus eis, sed non palpant; pedes eis, sed non ambulant, non mutiunt gutture suo.

8 [7] Similes illis sunt qui faciunt illa, quisquis confidit illis.

9 [8] Israel confide Jehovæ, [9] auxilium horum & scutum horum est.

10 *Vos* [10] è familia Aharonis confidite Jehovæ, auxilium horum & scutum horum est.

11 [11] Timentes Jehovam confidite Jehovæ, auxilium horum & scutum horum est.

12 Jehova [12] recordatus nostri [13] benedicet: benedicet familiæ Israelis, benedicet familiæ Aharonis:

13 Benedicet timentibus Jehovam, parvulis simul ac magnis.

14 *a* Augebit Jehova vos, vos & filios vestros.

15 Benedicti eritis Jehovæ, [14] qui fecit cælos & terram:

16 [15] Ipsi cæli, cæli *sunt* Jehovæ; terraque, *quam* dedit filiis hominum.

17 [16] Non qui mortui sunt laudant Jah, neq; quicumque descendunt in [17] locum silentii:

18 [18] Sed nos benedicemus Jah, deinceps usque in seculum. Halelu-Jah.

[1] Psalmus est generis mixti, continens primùm petitionē, ut gloriam suam vindicet Deo, usque ad vers. 9. deinde prophetica documenta, à vers. 9. ad 17. ac postremò conclusionē laudativā. Quem Psalmum videtur cōscripsisse David, quum suscepto regno hostes populi debellaturus esset, aut singulare aliquod periculum impendere ab idololatris videretur.

[2] i. effice quicquid novisti nomini tuo fore honorificum, non propter nos; sed propter naturā tuam, promissionēque federis. Est autē hoc loco prolepsis sive petitionis summa; ut Deus suis benefaciat tamquā ipsorū Deus; & avertens inimicorum ludibria omnipotentia sua, inimicos Dei & populi sui cōfundat, vers. 8.

[3] nimirum si desereres nos & illorū manibus exponeres. quasi dicat, ludificarentur nos, & blasphemarent te. hæc est explicatio superioris causæ ex absurdo. [4] subjectio ad absurdam istam blasphemamque ludificationem hostium, qua primum Deus verus asseritur, hoc vers. deinde dii falsi non cum ipso, sed ne cum ipsis quidem hominibus aut ullo animalculo docentur comparandi esse, usque ad versum 8. neq; à cultoribus eorum ampliùs quàm ab idolis ipsis metuendum. [5] i. suprà omnia majestate, potentia, & opere omni loco in omnibus efficiente placita ipsius. ‖ *Psal.* 135. 15. [6] ut 1. Sche. 31. 9. ἀντίγκλημα sive recriminatio & translatio criminis, quod idololatræ objiciunt Deo, in idola ipsa; cujus recriminationis argumenta sunt hæc: primum ab effectu, quòd nihil sunt nisi dolorifica, & molesta superstitione animos humanos torquentia, non consolantia & servantia, ut Deus est: deinde à materia, quod (ut sint pretiosissima, tamen res sunt terrestres atque inanimæ, Deus verò incorporeus in cælis habitat: tertio, ab origine, quòd manus humanæ ea pepererunt, quum Deus æternus contrà atque increatus nutu suo creaverit omnia: postremò quòd otiosa sunt nulla vitæ facultate prædita; sed potius ludicra tantùm viventium simulacra; Deus autem quicquid placet facit. [7] q. d. enervantur, adimunturque idolorum auctoribus cultoribusque animi & sensus ipsi, ne gloriæ tuæ obsistere aut populo nocere possint. [8] secundus locus psalmi, quo propheta pios ad fidem hortatur in Deum propter promissiones & opera ejus, tribus versibus; deinde promissiones sigillatim populo Dei accommodat, usque ad versum 17. [9] nimirum confidentium Jehovæ. [10] i. Sacerdotes & Levitæ, qui sacerdotibus donati erant. Num. 18. & seq. [11] ex quacumque gente ad cognitionem & cultum Dei veniatis. [12] id est, qui semper re ipsa demonstrat se rationem habere nostri ex federe. [13] promissio universè dicta, quæ deinceps singulis membris accommodatur eodem ordine qui servatus est tribus præcedentibus versibus. [a] *Heb. adjiciet Jehova super vos, super vos, &c. sic Deut.* 1. 11. [14] i. cujus benedictio plenissima est: quum idem sit auctor, conservator, & Dominus cælorum suorum, & terræ quam attribuit nobis.

[15] ac proinde futuri sunt benedictionis divinæ administri, ex præcedente versu. [16] conclusio laudativa, qua exponit Psaltes, quòd non morimur, id gloriæ Dei tribuendum esse; ac proinde vitam in gloria Dei esse occupandam, ut psal. 6. 6. [17] ut psal. 94. 17. [18] viventes nimirum atque liberati, quemadmodum antè petierat.

PSALMUS CXVI.

David deducta arca Dei Jeruschalaima, amorem suum erga Deum profitetur beneficiorum acceptorum nomine: pericula sua, fidem, & infirmitatem narrat; salutem Dei prædicat, ac postremò petit in eadem salute servari, ut Deum amplius prædicet.

1 [1] SAt *a* habeo, quòd Jehova exaudit vocem meam, deprecationes meas.

2 Quia inclinavit aurem suam mihi, idcircò [2] diebus meis invocabo ipsum.

3 [3] Circumdantibus me [4] doloribus mortis, angoribusq; sepulcri obvenientibus mihi, angustiam & mœrorem inveniens,

4 Si nomen Jehovæ invoco, *dicendo*; [5] obsecro Jehova, libera animam meam:

5 [6] Gratiosus Jehova & justus; Deus, inquam, noster *b* misericors,

6 Servans [7] simplices Jehova; *c* quum attenuatus sum, mihi confert salutem.

7 [8] Redi anima mea in requiem tuā; quum Jehova beneficus sit erga te.

8 [9] Quandoquidem eripuisti *d* me ipsum à morte; oculos meos à lacrymis, pedem meum à lapsu:

9 [10] Indefinenter ambulabo coram Jehova, in [11] regionibus viventium.

10 [12] Credidi quum *hæc* loquuturus essem; ego fatus fueram *e* supra modum,

11 Ego dixeram *f* [13] accelerando, [14] omnis homo *est* mendax.

12 [15] Quid rependerem Jehovæ? omnia beneficia ejus *g* superant me.

13 [16] Poculum *h* [17] omnis salutis *i* acceptum *exhibebo*, & nomen Jehovæ prædicabo.

14 Vota mea Jehovæ rependens, *k* mox [18] coram toto populo ejus, *dicendo*:

15 [19] Pretiosa *est* in oculis Jehovæ, mors intentata iis quos ipse benignitate prosequitur.

16 [20] Obsecro Jehova, cùm ego *sim* servus tuus, sim servus tuus [21] filius ancillæ tuæ; solveris vincula mea:

17 [22] Tibi sacrificem sacrificium gratiarum actionis, & nomen Jehovæ prædicem:

18 Vota mea Jehovæ persolvam, mox coram toto populo ejus,

19 [23] In atriis domus Jehovæ, in medio vestri, Jeruschalaima. Halelu-Jah.

[1] Psalmus est didascalicus: in quo David ad regnum evectus contexit primùm exordiū prolepticum, ℣. 1. & 2. tū narrationem fidei suæ & amoris erga Deum ab exemplo anteactæ vitæ suæ, usque ad ver. 12. deinde propositionē consilii sui de omni officio ac pietate erga Deum exercēda in Ecclesia, tum præteritorum beneficiorū, tum futurorum nomine: inde ad finem usque: quæ in exordio per prolepsin omnia proponuntur, ℣. 1. postremò Conclusionē ἐυκτικὴν, versibus 4. ultimis. Hebræū autem verbū diligendi exponimus sat habere, ut Græci ἀγαπᾶν dicunt, quia respondent hæc verba illi loco Pauli, sufficit gratia mea, &c. 2. Corint. 12. 9.

[a] *Hebr. diligo; nam exaudit Jehova: trajectio.*

[2] afflictionis meæ; ut sequens versus explicat: sic infrà psalm. 137. 7. & Lament. 1. 21.

[3] ut 2. Schem. 22. 5. & 6. psalm. 18. Est autem hæc narratio secunda pars psalmi, qua Propheta inverso ordine exponit secundum membrum exordii, id est, cōstitutionem animi sui, quum esset in angustiis. [4] ut Psalmo 18. 5. [5] Tria narrantur in hac constitutione, primum orationis summa, hoc versu; deinde fides & fidei argumenta, usque ad versum 10. ac postremo infirmitas & perturbatio humana animi, vers. 10. & 11. [6] explicatio illius fidei certissimæ, quā David ad Deum orandum adductus est: ubi primum naturam officiumque Dei erga fideles omnes & seipsum nominatim explicat ad confirmandum se, duobus versibus; deinde animum suum confirmat ab acceptis beneficiis, in spe salutis & præsentis vitæ, tribus sequentibus, postremò hanc orationem & exspectationem, fructus esse fidei suæ ostendit. principio vers. 10.

[b] *Heb. miserans.* [7] eos qui humanis consiliis destituuntur, ab iis abstinent, animoque simplice se committunt Deo. [c] *Heb. in attenuare meo.* [8] id est, ne amplius esto perturbata; sed conquiescito in Deo propter naturam & beneficentiam ejus. [9] confirmatio beneficentiæ Dei ab anteacta experientia, quæ enunciatur per apostrophen ad Deum, ut sit emphaticotera, id est, non tantùm mortem, verum etiam dolores & impedimenta avertisti à me, quæ dolorem fuissent allatura: gradatio. [d] *Heb. animam meam.* [10] id est, non peribo ab hoc periculo; sed pro certo habeo me superstitem evasurum, ad gloriam Dei in hac vita procurandam. [11] id est, terra: periphrasis. [12] id est, tùm demum vigebat & triumphabat fides in animo meo, quum Deum hac ratione, & me ipsum his argumentis compellaturus essem, quæ modò dicta sunt. Sic transit ad tertium locum, quo confitetur infirmitatem suæ carnis repudiantem promissiones Dei, nisi spiritus Dei fidem sustentasset in spiritu ejus. [e] *Heb. valde.* [f] *Heb. in accelerare meo.* [13] id est, quum præceps raperer in perturbationes carnis; ut accipitur psalm. 31. 23. [14] id est, nunc demum video Schemuelem non Dei spiritu propheticè, sed suo sensu humanitus ac mendaciter loquutum esse, quum me ad regnum Jisraelis indicaret perventurum esse. sic David ex infirmitate non Deū quidem apertè, sed Schemuelem perstringebat; quasi Dei voluntatem non satis explorasset Schemuel, & transsiliisset modum vocationis suæ.

[15] tertia pars psalmi, propositio consilii; cujus consultatio hoc versu habetur, definitio verò sequentibus. [g] *Heb. sunt supra me.* [16] definitio hujus consultationis duas partes continet: unam, officii præsentis, duobus versibus; alteram: causæ, vers. 15. Ac officii leges ponuntur, publica professio nominis Dei, & prædicatio beneficiorum ejus in Ecclesia; duobus vers. Sensus est, holocaustis & eucharisticis oblatis Deo, epulum sacrum populo faciam ad recordationem multifariæ salutis quam percepi à Deo: ut narratur fecisse 1. Chron. 16. 1. & sequentibus. [h] *Heb. salutum.* [17] id est, gratiarum actionis de omni salute quam Deus in me contulit. [i] *Heb. sumam.* [k] *coram mox toto:* σύγχυσις, *ut vers.* 18. [18] id est, omnibus Jisraelitis, quos congregaverat Jeruschalaima ad deducendum arcam Jehovæ, 1. Chron. 15. 3. [19] id est, Deus meo exemplo demonstravit quàm sibi sit chara vita fidelium, qui meam toties, tot modis, tantisq; viribus appetitam conservavit. Μετάβασις ad conclusionem.

[20] Conclusio ἐυκτικὴ, ut sibi conscio divinæ erga se gratiæ liceat semper in Dei cultum incumbere. [21] vide suprà psal. 86. 16. [22] i. agnoscam & profitear &c. [23] id est, in Ecclesia.

PSALMUS CXVII.

Psaltes hortatur gētes, ut regnum Christi celebrent.

1 LAudate Jehovā ‖ omnes gentes, laudationibus cōmendate eum omnes nationes:
2 Quia invaluit erga nos benignitas ejus, & fides Jehovæ in seculum. Halelu-jah.

Ode est ἐπινικὴ, provocans omnes gentes ad agnoscendum regnum Christi, propter benignitatem, & veritatem, ac constantiam promissionum ejus, quæ ex mera ipsius benignitate profectæ sunt. ‖ Rom. 15. 11.

PSALMUS CXVIII.

David typus Christi Ecclesiam ad Dei laudes prædicandas hortatus, suo exemplo commendat liberationes ejus & suam fidem, eum tum suis tum Ecclesiæ totius verbis celebrat: figurat Ecclesiam euntem in templum, gratias agentem Deo, precantem in futurum, & Sacerdotes Ecclesiæ benedicentes sacrificiaq; imperantes, omnes denique Deum laudibus efferentes.

Ode est ἐπινικὴ, continens exordiū προσκλητικὸν ad laudes tribuēdas Deo, quatuor versibus; propositionem argumentorum ad laudes Dei pertinentium à singulari exemplo Prophetæ & cōmuni Ecclesiæ, inde ad 19. narrationem causæ ex qua ad membra singula & universum Ecclesiæ corpus illa salus optatissima pervenit. inde ad vers. 28. postremò conclusionē laudativam convenientem cum principio psalmi, duobus ultimis. Videtur autem David Psalmū hunc conscripsisse, quum superatis aliis gētibus à postrema sua expeditione in Hammonitas revertereturr, 2. Schem. 12. 26. & sequen.

1 CElebrate Jehovam, quia bonus *est*; quia in seculum benignitas ejus.
2 Dicat nunc Jisrael, esse in seculum benignitatem ejus.
3 Dicant nunc *a* qui sunt ex [2] familia Aharonis, esse in seculum benignitatem ejus.
4 Dicant nunc timentes Jehovæ, esse in seculum benignitatem ejus.
5 [3] Ex ipso angore invocavi Jah, respondens *collocavit* me in lato Jah.
6 Jehova *adest* mihi, non timebo, quid faciat mihi homo.
7 [4] Jehova adest mihi cum auxiliatoribus meis: ideò ego [5] despicio osores meos.
8 Melius *est* recipere se ad Jehovam, quàm fiduciam habere in ullo homine.
9 Melius *est* recipere se ad Jehovam, quàm fiduciam habere [6] in ingenuis.
10 [7] Omnes gentes circumdederant me; *b* sed in homine Jehovæ enervavi eas.
11 *c* Etiam atq; etiam circumdederant me; sed in nomine Jehovæ enervavi eas.
12 Circumdederant me [8] tamquam apes, exstinctæ sunt ut [9] ignis spinarum: nam in nomine Jehovæ enervavi eas.
13 *d* [10] Graviter impuleras me ut caderem, sed Jehova, auxilio fuit mihi.
14 ‖ Robur meum & carmen Jah, is fuit mihi saluti.
15 [11] Vox cantus & salutis *est* [12] in tentoriis justorum; *dicens*, dextera Jehovæ agit strenuè:
16 Dextera Jehovæ elata, dextera Jehovæ agit strenuè.
17 [13] Non moriar, sed vivam, ut enarrem opera Jah.
18 *e* [14] Severè castigavit me Jah; sed morti non tradidit me.

[1] *Ode est ἐπινικὴ, continens exordiū προσκλητικὸν ad laudes tribuēdas Deo, quatuor versibus; propositionem argumentorum ad laudes Dei pertinentium à singulari exemplo Prophetæ & cōmuni Ecclesiæ, inde ad 19. narrationem causæ ex qua ad membra singula & universum Ecclesiæ corpus illa salus optatissima pervenit. inde ad vers. 28. postremò conclusionē laudativam convenientem cum principio psalmi, duobus ultimis. Videtur autem David Psalmū hunc conscripsisse, quum superatis aliis gētibus à postrema sua expeditione in Hammonitas revertereturr, 2. Schem. 12. 26. & sequen.*
[2] *Heb. familiæ.*
[2] vide suprà psalm. 115. 10.
[3] secū da pars, propositio exempli cùm singularis sui, tum etiā publici. Singularis in summa duo sunt loci; unus, de liberationibus præteritis, hoc versu; alter, de fide & constantia Dei, ac præstantissima fiducia Davidis in promissiones illius; qui loci per prolepsin hi: duobus vers. positi, deinceps explicantur.
[4] ἐγκαύχα secundi loci prolepseos de divina fide & Prophetæ fiducia, tribus versibus: cujusmodi fiducia prædicatur Psalm. 3. & 27. & alibi.
[5] id est, securus, ac non trepidus in eos respicio.
[6] id est, etiam in potentibus multis: gradatio.
[7] ἐγκαύχα prioris loci prolepseos de liberationibus à Deo acceptis, per ὑστέρωσιν Hebræis frequentissimam; continens brevem narrationem imperitum quos ab hostibus pertulit, & victoriarum quas ipsi attulit gratiosè Deus, usque ad versum 15.
[b] *Heb. in nomine Jehovæ sed & c sic duob. vers. seq. trajectio.*
[c] *Heb. circumdederant me etiam circumdederant me.*
[8] id est, plurimis ac confertis agminibus circumquaque: ut Deut. 1. 44.
[9] id est, quam ocyssimè velut in fumum abierunt, & inanes effecti sunt: ut Ecclesiast. 7. 6.
[d] *Heb. impellendo impuleras.*
[10] apostrophe ad hostem unumquemque: in qua David tum jus victoriæ suæ explicat, quòd ab hostibus gravissimè lacessitus esset; tum salutem Dei opponit irritis omnium conatibus.
‖ *Exod. 15. 2.*
[11] alterum propositionis membrum de publico Ecclesiæ officio, ut antè diximus in versum 1. & 5.
[12] id est, in urbe populi Dei, & habitationibus Jisraelitarum gratulantium Deo & regi.
[13] ut conspiraverant hostes; quemadmodum ipse de Pelischthæis docet psalm. 9. 7.
[e] *Heb. castigando castigavit.*
[14] q d. Dei quidem consilium fuit, ut me inimicorum opera castigaret; sed inimicorum contrà ut profligarent me, quod non permisit Deus: sic Jeschak. 10. 6. & 7. Zecar. 1. 14.

19 [15] Aperite mihi [16] portas justitiæ, *ut* ingressus per eas celebrem Jah.
20 [17] Hæc ipsa porta ad Jehovam, per quam justi intrant.
21 [18] Celebrabo te; [19] quia exaudiens me, fuisti mihi saluti.
22 [20] Quem lapidem [21] spreverant structores, is est in caput [22] anguli.
23 A Jehova est [23] hic, éstq; mirabilis in oculis nostris.
24 Hac ipsa die [24] effecit Jehova; exsultemus & lætemur in ea.
25 Obsecro Jehova, serva nunc; obsecro Jehova, prospera nunc.
26 [25] Benedictus *est* qui venit in nomine Jehovæ; benedicimus vobis [26] è domo Jehovæ,
27 *Dei* fortis Jehovæ, [27] qui illustravit nos; ligate sacrificia festi funibus, [28] usq; ad cornua altaris.
28 [29] *Deus* fortis meus es, ideò celebrabo te; Deus meus, exaltabo te.
29 Celebrate Jehovam, quia bonus *est*: quia in seculum benignitas ejus.

[15] tertia pars, dialogistica narratio causæ qua salus ad Ecclesiam pertinet: cujus partes sūt, aditus in domū Dei, duobus versibus; oratio Ecclesiæ ad Deum, usque ad ver. 26. & postremò oratio Dei ad regem & populum per sacerdotes suos, vers. 27. & 28.
[16] i. domus Dei, quam soli ingrediuntur justi Deū justissimum adeuntes, ut sequens versus exponit. Est autem hic sermo populi quærentis aditū in domum Dei, cui responsionem subjicit Deus oratio populi & precatione, secundum beneficium publicum pertinens ad regem, hoc versu; totumque regnum, sequent. quod typice in Davidis persona stabilitum, perfectè & absolutè institutum est in Christo & in Ecclesia: ut ipse Christus accommodat, Matth. 21. 42 & alibi. Lapis enim est typicus David, cui vetus Ecclesia tamquam lapidi diatono sive frontato incubuit: verus autem lapis Christus, in quo totum ædificium congruenter coagmentatum crescit, ut sit templum sanctum domino, Ephes. 2. 20.
[21] i. proceres in populo Dei, tum Schaulis temporibus, tum etiam Ischbosheti; si Davidem respiciamus: sin autem Christum; sacerdotes & alii omnes, qui ex officio exstruere Ecclesiam, non destruere debuerant.
[22] i. firmamentum sive fundamentum totius Ecclesiæ coagmentatæ in Christo, prout figurate Juda & Jisrael coaluerant in Davide.
[23] videlicet angulus, id est, constructio & coagmentatio Ecclesiæ.
[24] nimirum salutem regi & regno, ut coalescerent & firme constringerentur.
[25] tertia pars gratulationis, ut observatum est in versum 19. continens sacerdotum verba omnibus benedicentium ex officio, Deuter. 10. 8. & sacrificia imperantium.
[26] i. à Jehova, quem vestro nomine accedimus, & cujus nomine benedictionem vobis denunciamus depromtam ex thesauro ipsius, Numer. 6. 27.
[27] i. perfudit nos hac prospera & gloriosa victoria: sic enim lux apud Hebræos prosperitatem & lætitiam sonat: ut Esther. 8. 16.
[28] i. in toto atrio confertim: nam ulterius transire populo nefas erat.
[29] conclusio à laudatione Dei singulari & publica, quæ adhibebatur quum ista eucharisteria offerrentur Deo.

PSALMUS CXIX.

David in gravissimo suo exsulio se ipsum hoc Psalmo consolans, felicitatem piorum in studio, fide, & obsequio voluntatis Dei positam esse docet: ideoq; in notitia illius, studio, fide, & obsequio informari à Deo petit; & ab omnibus impedimentis suæ carnis, peccati, mundi, satanæ, hostiumq; omniū conservari: ac postremò sibi de tota antea acta vita, & æquitate causæ bene conscius, Deo seipsum & reliquæ vitæ suæ administrationem commendat ad gloriam ipsius & salutem suam.

[1] Psalmus est generis mixti, continens promiscua documenta & preces in singulis ogdoadibus; quę ordine alphabetico à Davide cōscriptę sunt ad insignem Psalmi doctrī nam notandam, & facilius memoria complectendam: ut observatum est sup. Psalm. 111. 1. Continet aūt hæc prima ogdoas, integrū totius psalmi argumētum, nimirū thesin sive propositionem generalem de felicitate bonorū obsequentium Deo, tribus versibus; deinde hypothesin sive accommodationem singularem ad personam supplicis, quinq; cæteris.

ALEPH

1 BEati integri [2] viâ, qui ambulant in lege Jehovæ:
2 Beati custodientes testimonia ejus, ex toto *a* animo quærentes eum:
3 *Qui* etiam non operantur iniquitatem, *sed* in viis ejus ambulant.
4 [3] Tu præcepisti mandata tua, observari valdè:
5 Utinam [4] comparentur viæ meæ, ad observandum statuta tua:
6 Tunc non erubescam, quum [5] intuebor in omnia præcepta tua.
7 *Sed* celebrabo te *b* recto animo, discendo jura justitiæ tuæ:

[2] i. instituto vitæ, quum illa præceptis Dei conformatur, tum animo, seq. versu. tum factis, ℣. 3. sic etiam infrà iter & semita appellatur.
[a] *Heb. cordè: sic deinc.*
[3] transitio ad hypothesin; in qua Psaltes primum voto se commendat Deo, seq versu, deinde constantiam, gratias, & obsequium spondet, seq.
[4] i. providentia tua disponantur omnia quæ ad vitam meam bene instituendam pertinent, hoc versu; & ego ipse conserver à te, vers. 8.
[5] i. recognoscam & tenebo illa, edoctus à te.
[b] *Heb. rectitudine cordis.*

[6] id est, adsis & custodias; ut dictum est inverſ. 5. litotes.

8 Statuta tua obſervabo, [6] ne derelinquas me [7] admodum.

[7] id eſt, adeò ut à te deſertus maneam.

BETH

[1] hac ſecunda ogdoade primùm διαλογικῶς Propheta exponit ſummam ſuperioris theſis, ℣. 9. deinde rationes vitæ ſuæ cõparat cum hac regula, & cõmittit Deo.

9 [1] *a* Quomodò [2] purificabit [3] puer ſemitam ſuam? obſervando *eam* ſecundùm verbum tuum.

10 [4] Ex toto animo meo [5] quæro te, ne ſinas me errare [6] à præceptis tuis.

11 In animo meo recõdo ſermonem tuum, ut non peccem *b* in te.

12 Tu benedicte Jehova, doce me ſtatuta tua.

13 [7] Labiis meis recenſeo omnia jura oris tui.

14 De via teſtimoniorum tuorum gaudeo, ut ſuperiorum omnibus opibus:

15 De mandatis tuis meditor, & intueor ſemitas tuas:

16 In ſtatutis tuis me ipſum oblecto, non obliviſcor verbi tui.

[a] Heb. in quo. [2] i. vitam beneficio Dei purgatam per remiſſionem peccatorum, vindicare à novis peccati ſordibus & puram ſervare poterit. [3] i. filius & ſervus Dei, quiſquis eſt. [4] propoſitio inſtituti ſingularis, quo Propheta uſus eſt in animo ſuo informando: quòd beatorum attributum eſt, ſup. ℣. 2. Duo itaque continet; petitionem à Deo ut ſervi ſui ſtudia promoveat, & narrationem ſtudii ſui. [5] ſecundum verbum tuum, quod partim accepi & recondi in animo meo, verſ. 11. partim ampliùs doceri peto, verſ. 12. [6] quâ viâ tu quærendus & conſequendus es. [b] Heb. tibi. [7] altera pars ogdoadis, expoſitio ſtudii, qua David oſtendit ſe boni & fidelis diſcipuli officium facere.

GIMMEL

[1] tertia ogdoas eſt εὐχῆς, in qua per prolepſin beneficentia Dei imploratur, verſ. 17. deinde partes ejus duæ nominatim petuntur; una, ut Deus ipſum ab infirmitatibus & impedimẽtis naturæ inhærentibus liberet, tribus verſibus; altera, ut liberet ab adventitiis malis, quibus piorũ animos oppugnat mundus, quatuor verſibus.

17 [1] Beneficium confer in ſervum tuum; *ut* dum vivo, obſervem verbum tuum.

18 Retege oculos [2] meos, ut intuear mirabilia ex lege tua.

19 [3] Peregrinante me in hac terra, ne abſcondas à me præcepta tua.

20 *Nam a* comminuor ipſe, ob deſiderium erga jura tua omni tempore.

21 *Tu qui* [4] perdis ſuperbos, maledictos; qui errant à præceptis tuis,

22 Devolve à me opprobrium & contemtum, [5] quia teſtimonia tua cuſtodio:

23 [6] Tum conſidentibus principibus, de me ſermones frequentantibus; ſervus tuus meditatur [7] de ſtatutis tuis:

24 Tum teſtimonia tua oblectationes meę *ſunt, b* conſiliarii mei.

[2] i. mentis meæ, q.d. explica me ex ignoratione mea. [3] i. quàmdiu vivo peregre à Domino, 2. Corint. 5. 6. [a] Heb. comminuitur anima mea. [4] altera pars ogdoadis, petitio, ut Deus ſervum ſuum à contumelioſis liberet, & adverſus mundi impetus confirmet: quam petitionem confirmat Pſaltes argumento à juſtitia Dei, hoc verſu. q.d. tu ſemper juſtè peſſum dediſti ſuperbos & tibi conſtas in judiciis tuis; jam itaque mihi hoc ipſum beneficium præſta. [5] id eſt, quibus eo nomine ab iſtis afficior, quia teſtimonia tua &c. [6] amplificatio ſuperioris petitionis à conſtante ipſius officio erga legem Dei. [7] nimirum neglecto fortiter ipſorum probro & contemtu. [b] Heb. homines conſilii mei.

DALETH

[1] i. dejectus & proſtratus ſum calamitatibus: metaphora. Eſt autem quarta ogdoas ἐυκτικὴ, qua Pſaltes primùm precatur ſe illuſtrari & regi verbo Dei, quatuor verſ. deinde adverſantia verbo Dei deprecatur. Precatur autem argumentis ſumtis à præſente malo, hoc verſu; a præcedentibus Dei beneficiis, ſequente; poſtremò à ſtudio animi ſui flagrantiſſimo, verſu 27. & 28.

25 [1] Adhæret pulveri *a* vita mea: vivum ſerva me ſecundùm verbum tuum.

26 [2] Vias meas recenſentem exaudiviſti me; doce me ſtatuta tua.

27 Fac ut viam mandatorum tuorum intelligam, ut mediter de mirabilibus tuis.

28 [3] Stillat anima mea præ mœſtitia, erige me ſecundùm verbum tuum.

29 [4] Viam falſitatis amove à me, & legem tuam gratioſè largire mihi.

30 Viam veritatis eligo, judiciorum tuorum propono *mihi*.

31 Inhæreo teſtimoniis tuis Jehova, [5] ne ſinas me erubeſcere.

32 Viam præceptorum tuorum percurram, quum [6] dilataveris animum meum.

[a] Heb. anima mea. [2] id eſt, quum me, calamitates meas, animum meum, & vitæ inſtitutum exponens, tuæ fidei committerem. [3] i. velut liquefacta contabeſcit, adeo in lacrymas effundor: hyperbole. [4] i. ignorationem veræ doctrinæ quæ mihi a natura hæret, lege tua per gratiam adime, his duobus verſibus, & libera infirmitate vitæ, ut in vera doctrinæ fide & promto obſequio ambulem; duobus aliis. [5] id eſt, eo infirmitatis prolabi atque decidere, ut mihi probroſa ſit vita mea. [6] i. anguſtum & tenuè ſpiritum meum ampliaveris, & donorum tuorum capacem effeceris, propter quorum tenuitatem nunc mœrore conficitur: ſic vocatur amplitudo animi, 1. Regum 4. 28.

HE

[1] quinta ogdoas in ſuperiore petitione pergens; qua primùm inſtitui & informari petit in bono, quatuor verſibus; deinde impedimenta deprecatur, reliquis quatuor.

33 [1] Doce me; Jehova, viam ſtatutorũ tuorum; quam cuſtodiam [2] *in* finem *uſque*.

34 Fac ut intelligam, ut cuſtodiam legem tuam; obſervemque eam ex toto animo.

35 Fac ut incedam itinere præceptorum tuorum; nam eo delector.

36 Flecte animum meum ad ſtatuta tua, [3] neque *ſinas deflecti* ad quæſtum.

37 [4] Averte oculos meos, ne [5] reſpiciant vanum; in viis tuis fac ut vivam.

38 Præſta ſervo tuo ſermonem tuum, qui *addictus eſt* reverentiæ tui.

39 Averte [6] opprobrium meum, quod reformido; quia jura tua bona *ſunt*.

40 [7] Ecce deſidero mandata tua, in juſtitia tua fac ut vivam.

[2] i. tota vita: ſic infra verſ. 112. [3] transitio ad deprecationẽ ſequentem, propoſita una ſpecie quę maximè familiaris eſt, ut cõſcendatur ad genus proxime ſequente verſu. [4] i. ſtudia animi mei avoca ab iis rebus quæ hominibus videntur expetendæ & ſuſpiciendæ. duobus verſibus, & ab omni maleficio libera. quaſi dicat, rege & confirma animum, vitamque meam. [5] i. ad res vanas ſe convertant, abducti à voluntate tua. [6] i. malum quod bono juri tuo adverſatur, ac proinde jam metuo; deinceps verò probroſum mihi futurum eſſet: ut ſup. dixit verſ. 31. [7] concluſio ſumma petitionis, qua tranſitur ad votum ſequentis ogdoadis.

VAU

[1] ſexta ogdoas eſt ἐπαγγελτικὴ, id eſt, promiſſionem continens ſive votum grati animi erga Deũ, acceptorum beneficiorum nomine. Conſtat autem profeſſio hæc primùm libera declaratione apud adverſarios per ſpiritum Dei, ver. 41. & 42. deinde vitę integritate & proteſtatione apud omnes, tribus ſeque. ac poſtremo ſancto ac pio uſu apud Deum cum animo ſuo, ℣. 47. & 48.

41 [1] Quumq; obvenerint mihi [2] benignitates tuæ, Jehova; ſalus tua ſecundùm ſermonem tuum:

42 Reſpondebo probro afficienti me [3] rem; quia fiduciam habeo in verbo tuo.

43 Sed ne abripe ab ore meo verbũ [4] *a* verum admodũ: quandoquidẽ jura tua exſpecto:

44 Et obſervabo legem tuam jugiter, in ſeculum & ſempiternum:

45 Indeſinenterque ambulabo [5] in ipſa latitudine, quia mandata tua quæro:

46 Et loquar de teſtimoniis tuis coram regibus, neque erubeſcam:

47 Et me oblectans in præceptis tuis, quæ diligo,

48 [6] Attollam manus meas ad præcepta tua quæ diligo, & meditabor de ſtatutis tuis.

[2] quas ego ſupra petii, & tu promiſiſti. [3] i. non diſſimulabo; ſed ita planè ut ſe res habuerit eloquar. [4] id eſt, veriſſimum: periphraſis. [a] Heb. veritatis admodum. [5] i. magna, & regia, ſive conſulari via: metaphora. [6] i. avidè manum admovens excipiam, evolvam, & perveſtigabo mandata tua: metaphora.

ZAJIN

[1] Septima ogdoas primùm petitionem gratiæ Dei continet, ℣. 49. deinde documentum & expoſitionẽ animi ſui cõſtantis, 7. reliquis. De hoc autem recordandi verbo vide Gen. 8. 1.

49 [1] Recordare verbi cum ſervo tuo *habiti*, de quo ſpem feciſti mihi.

50 [2] Hæc *eſt* conſolatio mea in afflictione mea: ſermonem tuum vivificare me;

51 Superbis deridentibus me admodum, à lege tua me non declinare:

52 Recordari judiciorum tuorum inde à ſeculo, Jehova; & me ipſum conſolari:

53 [3] Procella prehendente me ab improbis, deſertoribus legis tuæ,

54 Pſallendi argumenta eſſe mihi ſtatuta tua, [4] in loco peregrinationum mearum;

55 Recordari me noctu nominis tui Jehova, & obſervare legem tuam.

56 Hæc *conſolatio* eſt mihi, me mandata tua cuſtodire.

[2] narratio animi conſolationẽ percipientis tum ex promiſſionibus Dei pios confirmantibus, conſolãtibus, & recreantibus. 6. verſibus, tum ex teſtimonio bonæ conſcientiæ. [3] puta celerrima graviſſimaque procella; metaphora: vide pſalm. 11. 6. [4] i. ubicumque locorum verſer in terra; periphraſis terræ: vide Gen. 47. 9.

CHETH

[1] octava hæc ogdoas tertiũ conſolationis locum explicat; nimirum orationem animi freti promiſſionibus Dei, & ad ipſius gratiam in ſua infirmitate confugientis. Continet itaque primum petitionem gratiæ fundatam promiſſione Dei, hoc & ſeq. verſ. deinde explicationem & accommodationem duarum partium quæ promiſſione continentur, nimirum profeſſionem officii quod à nobis ſtipulatur Deus, à ℣. 59. ad 64. & petitionem beneficii promiſſi, ℣. 64.

57 [1] Portio mea *es* Jehova, [2] dico; ut ob-

[2] recolens nempe te dixiſſe, ego ſum Deus tuus; continenter ambula coram me, &c. Geneſ. 17. 1.

ſervem

servem verba tua.

58 [3] Deprecor faciem tuam ex toto animo, gratiam fac mihi secundùm sermonem tuum.

59 [5] Reputo vias meas, ut [6] referam pedes meos ad testimonia tua.

60 Festino ac non cunctor, observare mandata tua.

61 Turbis improborum dispoliantibus me; legis tuæ non obliviscor.

62 Media nocte surgo ad celebrandum te, propter jura justitiæ tuæ.

63 Socius sum omnibus qui reverentur te, & observantibus mandata tua.

64 [7] Benignitatis tuę, ô Jehova, plena est terra; statuta tua doce me.

[3] conscius videlicet imbecillitatis meę. [4] i. prę sta promissionę propter verbum tuum in Christo, non habita ratione infirmitatis meæ. [5] i. contendo ad præstandá stipulationem tuam pro tenuitate mea: sic explicatur secunda pars versus primi, versib. quinque. [6] i. redeam ad obsequium tuum, abs quo natura defecerat; deponamq; veterem hominem cum concupiscentiis ejus, & novum induam. [7] petitio, ut Deus tenuitatis misertus promissionem præster; ad quam adhibetur argumentum à beneficentia Dei in res omnes creatas.

TET

65 [1] Bono affecisti servum tuum Jehova, secundùm verbum tuum.

66 Præstantiam rationis & scientiæ doce me: nam præceptis tuis credo.

67 [2] Quum nondum loquerer, ego errabã: nunc autem sermonem tuum [3] observo.

68 Bonus es & beneficus, doce me statuta tua.

69 [4] Concinnantibus contra me falsitatem superbis, ego ex toto animo custodio mandata tua.

70 [5] Obesatur quasi adipe cor illorum, ego lege tua oblecto me.

71 Bono mihi fuit me affligi, ut discerem statuta tua.

72 Melior *est* mihi lex oris tui, multis millibus *nummũm* aureorum & argenteorum.

[1] nona ogdoas similiter ἰυκπ κὴ cõtinet petitionem documentorum Dei, primùm ab anteacta ipsius beneficentia erga supplicem, hoc ℣. deinde à persona supplicis fidem offerentis & indignitatem suã confitentis. duob. seq. tertiò à natura Dei, ℣. 68. postremò à bona conscientiã, reliquis versib. [2] i. inde ab ortu meo sum peccator, alienus à lege tua, & filius iræ; sed fide teneo promissiones tuas in animo meo: sic psal. 51. 7. [3] nimirum animo; ut Gen. 37. 11. [4] explicatio bonæ conscientiæ, quæ non tantùm immota est à calamitatibus, hoc & sequente ℣. verùm etiam per illas augescit in notitia & studio voluntatis Dei, duobus reliquis. [5] i. magis ac magis in dies induratur. metaphora. sic Jeschah. 6. 10.

JOD

73 [1] Manus tuæ fecerunt me & aptaverunt me: redde me intelligentem, ut discam præcepta tua.

74 Timentes tui videant me & lætentur, quòd in verbo tuo exspectationem habeam.

75 Agnosco Jehova, *a* justa esse judicia tua; & te [2] in fide afflixisse me.

76 Adsit jam benignitas tua, ut consoletur me, secundùm sermonem tuum *habitum* cum servo tuo.

77 Obveniant mihi misericordiæ tuæ ut vivam: quia lex tua *est b* omnis oblectatio mea.

78 Erubescant superbi, quòd *c* falsis de causis pervertant me; meditante me de mandatis tuis.

79 [3] Convertantur ad me timentes tui, & cognoscentes testimonia tua.

80 Erit animus meus integer in statutis tuis, ut [4] non erubescam.

[1] decima ogdoade similiter ἰυκπ κὴ David institui à Deo petit, primùm propter gloriam Dei, quę tum in salute creaturæ illustris futura est coram omnibus bonis, duobus ℣; tum in præstatione promissionum ejus, ℣. 75. & 76. secũdò à persona sua, ℣. 77. tertio à persona adversariorum, ℣. 78. postremò à persona bonorum, ℣. 79. quę omnia deinde promissione animi grati concluduntur. [2] Heb. *justitiam.* [2] id est, justè, ac non præter verbum tuum. [b] Heb. *oblectationes meæ, sic vers. 92.* [c] Heb. *falsitate: sic inf. vers. 86.* [3] id est, adjungant se mihi, cognita & demonstrata per judicia tua æquitate causæ meæ: sic Ijobi 6. 29. [4] quod eveniret, si à statutis tuis recederem: ut suprà vers. 31. & psal. 44. 22.

CAPH

81 [1] Consumitur *desiderio* salutis tuæ anima mea, in verbo tuo exspectationem habeo.

82 Consumuntur oculi mei *desiderio* sermonis tui; dicendo, Quando consolaberis me?

83 Quamvis [2] sim similis utri ad fumum; statutorum tuorum non oblitus sum.

[1] undecima ogdoade David opem Dei & salutem petit, primùm à persona sua, trib. ℣. deinde à persona Dei & adversariorum, quorum improbitatem cum justitia Dei & innocentia sua comparat, versibus 4. postremò à voto grati animi, ℣. 88. [2] i. arefactus, exhaustus viri ditate, & quasi confectus. atq; in rugas abiens.

84 Quanti *erunt* [3] dies servi tui? quando exercebis in persequentes me judicium?

85 Fodiunt mihi superbi fossas, *a* qui se non conformant legi tuæ.

86 Omnia præcepta tua *sunt ipsa* veritas: falsis de causis persequuntur me, auxiliare mihi.

87 Propemodum consumserunt me *dejectum* in terram: ego verò non dereliqui mandata tua.

88 Pro benignitate tua vivum serva me, ut observem testimonium oris tui.

[3] i. hoc tempus calamitosum quo premitur servus tuus, quamdiu est duraturum? vide sup. psal. 116. 2. [a] Heb. *qui non secundum legem tuam sunt.*

LAMED

89 [1] In seculum ô Jehova, verbum tuum [2] consistit in cælis:

90 *a* In unaquaq; generatione fides tua: quũ statueres terram, illa constabat.

91 Ad [3] judicia tua perstant hodie, quia illa omnia *sunt* servi tui.

92 Nisi lex tua *esset* omnis oblectatio mea, *b* jam diu periissem in afflictione mea.

93 In seculum non obliviscar mandatorum tuorum: nam illis vivum conservas me.

94 [4] Tuus sum, conserva me; quia mandata tua quæro.

95 [5] Me exspectantibus improbis ad perdendum me, testimonia tua considero.

96 Omni [6] perfectioni video esse finem: [7] latum *verò esse* mandatum tuum valdè.

[1] duodecima ogdoade David salutem à Deo petit duobus argumentis: prius est à natura Dei, constantiaq; & efficacitate verbi ejus, usq; ad ℣. 94. posteriùs, a persona sua, reliquis. Efficacitatẽ verbi Dei explicat primùm universè, a generali cæli & terræ creatione, & administratione, hoc & sequ. ver. deinde a singulari & extraordinaria, ver. 91. postremò a sua ipsius experientia. [2] id est, constans & firmum permanet. [a] Heb. *in generatione & generatione.* [3] præstanda nimirum atq; exsequenda. [b] Heb. *tunc.* [4] secundus locus sive argumentatio petitionis: ut dictum est in versum 89. [5] i. ita constanter quæro atq; considero, ut nullis inimicorum tentamentis avocer, adductus majestate verbi tui: in quo omnia inveni amplissima & perfectionis infinitæ quantumvis gravibus premar angustiis, ver. sequente. [6] videlicet rerum creatarum. [7] ita ut finis illius videri non possit, id est, infinitum; μείωσις.

MEM

97 [1] Quàm diligo legem tuam! toto die est meditatio mea;

98 Inimicis meis sapientiorem [2] me reddit præceptis tuis: nam in seculum adest mihi.

99 Omnibus doctoribus meis intelligentior fio, quia testimonia tua meditatio mea *sunt.*

100 Senibus prudentior sum, quia mandata tua custodio.

101 Ab omni [3] semita mali cohibeo pedes meos, ut observem verbum tuum.

102 A judiciis tuis non recedo, quia tu doces me.

103 Quàm suavia sunt palato meo *judicia* sermonis tui! suaviora melle ori meo.

104 Mandatis tuis prudens sum: idcircò odi omnem semitam falsitatis.

[1] decimatertia ogdoade, David occasione sumta ab amplitudĩne verbi quã modò commendaverat, rapitur in duas exclamationes; quibus celebrat amorem suum erga verbũ Dei, primùm propter præstantiam scientiæ & intelligentiæ quam supra omnes est consequutus ex meditatione & studio illius, quatuor versibus; deinde propter præstantiam usus quem percepit ex verbo, cæteris. [2] lex tua informans in præceptis tuis. [3] ut sup. ver. 1.

NUN

105 [1] Lucerna pedi meo verbum tuum *est*, & lux itineri meo.

106 Juravi quod præstabo, me observaturum jura justitiæ tuæ.

107 Afflictus sum adm odum; Jehova, vivum conserva me secundùm verbum tuum.

108 [2] Voluntarias oblationes oris mei accepta quæso Jehova, & jura tua doce me.

109 [3] Anima mea in manu mea jugiter *versante*, tamen legis tuæ non obliviscor:

110 Ponentibus improbis laqueum mihi, à mandatis tuis non aberro.

[1] decimaquarta ogdoade, David ad petitionem regreditur salutis & gratiæ, v. 107. & seq. ad quam consequendam adhibet argumenta tria; unum, promissionis Dei & efficacitatis per spiritum, demonstratæ verbo, hoc versu; alterum, studii sui & animi constantissimi ad obsequendum Deo, sequent. vers. tertium, miseriæ suæ, vers. 107. qui loci deinde copiosiùs exponuntur vers. 109. & sequentibus. [2] id est, orationes meas & gratiarum actiones, q. d. serva me propter laudem tuam, quam salute accepta celebrabo: syllepsis, sive noëma. [3] id est, quamvis ego verser in præsentissimis periculis: sic 1. Schemu. 28. 21. & Ijobi 13. 14.

111 Possideo testimonia tua in seculum: quia gaudium animi mei sunt.

112 Inclino animum meum ad faciendum statuta tua; in seculum, [4] *in* finem *usq;*.

[4] vide sup. ver. 33.

SAMEC.

[1] decima quinta ogdoade David pergés in petitione, opem Dei salutemq; implorat, ℣. 116. & sequente: ideoque primùm studiũ suum exponit Deo, & adversariis objicit. tribus primis vers. deinde se ipsum confirmat à judiciis Dei; severis quidem in malitiosos, gratiosis verò erga eos qui se ipsos dijudicant, ne eũ mundo condemnentur

113 [1] Cogitationes *alias* odi, legem autem tuam diligo.

114 Latebra mea & scutum meum es, in verbo tuo exspectationem habeo.

115 Recedite à me malefici, ut custodiam præcepta Dei mei.

116 Sustenta me secundùm sermonem tuum, ut vivam; neque pudefacias me ab exspectatione mea.

117 Suffulci me ut salvus sim, & respiciam ad statuta tua jugiter.

118 Conculcas omnes errantes à statutis tuis: quia [2] falsus *est* dolus eorum.

119 [3] *Tamquam* scoriæ, facis ut cessent omnes improbi terræ; [4] idcircò diligo testimonia tua.

120 Horret pavore tui caro mea; adeò à judiciis tuis [5] timeo.

tribus ultimis ver. ogdoadis. [2] h.e. inanis, vana est hypocrisis, quæ suos ipsius concinnatores frustratur. [3] i. verbo tuo, & afflictionibus, judiciisq; tamquam igne, consumis & abjicis: sic Jescha. 1. 25. & Maleaci 3, 3. [4] quia latebra & scutum es diligentibus te, improborum verò justus judex. [5] q. d. non quidem à præsentia tua metuo, ut Adam Gen. 3. nam contrà illam mihi adesse expeto; sed ab infirmitate mea, ne provocem judicia tua: sic ponitur elegans ἐκπαύρωσις eorum quæ suprà dixerat; *Horret pavore tui.*

HAJIN

[1] decima sexta ogdoade quæ tota est ἐυχηκὴ. David postulat primũ servari à malo, duobus ℣. deinde affici bonis & instituti verbo, tribus sequent. idque tum à persona sua, cujus obsequium, fidem, & studium explicat sparsim; tum à persona Dei & adversariorum, ℣. 126.

121 [1] Exerceo [2] judicium & justitiam: ne permittas me oppressoribus meis.

122 [3] Obi vadimonium pro servo tuo in bonum; ne opprimant me superbi.

123 Oculi mei consumuntur *desiderio* salutis tuæ, & sermonis *a* justi tui.

124 Fac erga servum tuum secundùm benignitatem tuam, & statuta tua doce me.

125 Servus tuus sum, prudentem me redde; ut cognoscam testimonia tua.

126 Tempus est ut faciat Jehova; [4] irritam faciunt legem tuam.

127 [5] Propterea ampliùs diligo præcepta tua, quàm aurum & *quidem* aurum purgatissimum:

128 Propterea *quòd* omnia mãdata de omnibus *b* recta agnosco, omnem semitam falsitatis odi.

[2] i. æquo & bono faciendo operam do: quo testimonio confirmatur animus meus de electione & vocatione mea. [3] i. compare. & te ipsum siste coram adversariis meis, suscipiens causam meam: metaphora ab usu forensi. [a] Heb. *justitiæ tuæ.* [4] eò audaciæ proruperunt adversarii mei, ut non tantùm contra me, sed contra verbum ipsum tuum apertè veniant, & illud labefactare tentent. [5] ætiologia cur David informari petat in cognitione legis: nimirum quòd legem bonam & sanctam esse novit; se autem ultrò diligere bonum, & malum odisse profitetur. [b] Heb. *rectifico.*

PE

[1] decima septima ogdoas continet primùm professionem studii erga doctrinã Dei trib. vers. deinde petitionem, quatuor ℣. postremò expostulationem de adversariis cõtra legem venientibus, ℣. 136. studii autem causæ afferuntur duæ; una, admirabilitas legis: altera, efficacitas, de qua psal. 19.

129 [1] Mirabilia *sunt* testimonia tua: idcircò custodit ea anima mea.

130 *a* Aditus verborum tuorum illuminat, prudentiâ instruit simplices.

131 [2] Os meum distendo, & anhelo: quia præceptorum tuorum cupidus sum.

132 [3] Respice ad me, & gratiam fac mihi; prout *est* jus erga amantes nomen tuum.

133 [4] Pedes meos institue in sermone tuo, & [5] ne sinas dominari in me ullam iniquitatem.

134 Redime me ab oppressione hominum, ut observem mandata tua.

135 Fac ut præluceat facies tua servo tuo, & doce me statuta tua.

136 [6] Rivi aquarũ descendunt *ex* oculis meis, propter *eos qui* non observant legem tuam.

[a] Heb. *janua.* [2] i. omnib. nervis contendo ut assequar: metaphora ab anhelis & fessis viatoribus. [3] petitio gratiæ, hoc ℣. cujus triplex effectus sequentib. demonstratur, informatio vitæ, ℣. sequen. liberatio ab angustiis, ℣. 134. & documenta verbi per spiritum, ℣. 135. [4] i. rationem vitæ meæ: metaphora. [5] i. me à viis tuis abducendo in me eam dominium obtinere: etsi volentib. nobis facere bonum adjacet malum, & peccatum habitat in carne nostra; vide Rom. 7. [6] i. effundor in lacrymas, non tantùm mea, sed etiam improborum causa, quorũ misereor, ut inf. ℣. 139. & omnium maximè legis tuæ causa, quã violari fero indignissimè.

TZADE

[1] decima octava ogdoade David viam vitæ ex verbo doceri petit, à justitia, integritate, fide, constantia. & utilitate verbi.

137 [1] Justus es Jehova, & rectus Judiciis tuis.

138 Præcepisti *a* justa testimonia tua, & fidelia valdè.

139 Conficit me zelus meus, quòd [2] oblivi-scantur verbi tui [3] hostes mei.

140 Purgatus *est* sermo tuus valdè; quapropter servus tuus diligit ipsum:

141 Parvus ego & contemtus, mandatorum tuorum non obliviscor,

142 Justitiæ tuæ, justitiæ *b* perpetuæ; & legis tuæ *c* veracis.

143 Oppressione & angustia obvenientibus mihi, præcepta tua *sunt* oblectationes meæ.

144 Justitia testimoniorum tuorum *est* in seculum: prudentem me effice ut vivam.

[a] Heb. *justitiam testimoniorum tuorum & fidem: hypallage.* [2] i. non agnoscant. [3] rex Schaul, proceres, & magnates regni quibuscũ se ut parvum, tenuem, & contemtum comparat, duobus versibus sequentibus. [b] Heb. *in seculum.* [c] Heb. *veritatis.*

KOPH.

[1] decima nona ogdoade David salutem à Deo petit, primùm a persona sua, quę obsequium spõdet, duob. ℣; & præsens studium explicat, duobus alteris; deinde à persona Dei benignissima, præsentissima, constantissimaq; in verbo suo, versib. 4. reliquis.

145 [1] Invocantem ex toto animo exaudi me, Jehova; *ut* statuta tua custodiam.

146 Invocantem te serva me, *ut* observem testimonia tua.

147 Veniens ante *te* in ipso crepusculo ut vociferer, in verbo tuo spem habeo.

148 Præveniunt oculi mei excubias, ad meditandum de sermone tuo.

149 Voci meæ ausculta secundùm benignitatem tuam, Jehova: secundùm judicia tua vivum conserva me.

150 Appropinquantibus sectatoribus sceleris, *qui* à lege tua longè absunt;

151 Propinquus es Jehova, & omnia præcepta tua *sunt* veritas.

152 Pridem novi de testimoniis tuis, te [2] in seculum fundasse ea.

[2] i. cõstituisse ut sint æterna: nã hic versus exegeticè finẽ superioris explicat.

RESCH

[1] vigesima ogdoade David salutem petit, primum a persona sua, æquitate causæ, & æquitatis studio, duobus versibus. quæ causa amplificatur per comparationem adversariorũ, ver. 155. deinde a persona Dei, cujus misericordia, benignitate, & fide judiciorum fretus, se constanter salutem exspectare testatur, quinq; reliquis.

153 [1] Respice afflictionem meam, & libera me: quia legis tuæ non obliviscor.

154 *a* Suscipe causam meam, & vindica me: pro sermone tuo vivum conserva me,

155 *Ita ut b* procul sit ab [2] improbis salus: quia statuta tua non quærunt:

156 Miserationes tuæ amplæ *sunt*, Jehova, secundùm judicia tua vivum conserva me.

157 Ut multi sint persequentes me & hostes mei, à testimoniis tuis non declino.

158 Simul ac video perfidè agentes, fastidio me ipsum torqueo; quòd sermonem tuum non observent.

159 Vide me mandata tua diligere, Jehova; secundùm benignitatem tuam vivum conserva me.

160 *c* Præstantissimum verbum tuum *est* [3] ipsa veritas: & in seculum *est* quodque judicium *d* justum tuum.

[a] Heb. *contende de contentione meam.* [b] Hebr. *procul abessendo ab improbis salutem.* [2] i. adversariis causam iniquam agentibus. [c] Heb. *caput sive præstantia verbi tui: hypallage. ut Exo. 20. 23.* [3] i. certissimum est, fidelissimum; & constantissimum: ut sequentia explicant. [d] Heb. *justitia tua.*

SCHIN

[1] vigesima prima ogdoade David primũ constitutionẽ animi sui erga Deũ & verbũ ejus explicat; qua continentur metus, oblectatio; amor, laus, & exspectatio. sex versib. deinde vitæ cõfirmationem atque obsequium.

161 [1] Principibus persequentibus me immeritò, [2] à verbo tuo pavet animus meus.

162 Gaudeo de sermone tuo, ut qui invenit prædam amplam:

163 Falsitatem odi & abominor, legem tuam diligo.

164 [3] Septies quotidie laudo te, [4] de judiciis justis tuis:

165 Pacem multam esse diligentibus legem tuam, neque esse eis [5] offendiculum.

166 Exspecto salutem tuam Jehova, & præcepta tua facio.

[2] non autem à principibus absterreatur. [3] i. sæpenumerò: numerus finitus pro infinito, ut Lev. 26. 18. [4] quorum summa seq. ℣. continetur. [5] quod ipsis pacem adimat.

167 Obser-

[6] i. tu vides, agnoſcis, instituis, & curas vitam meam.

167 Obſervat anima mea teſtimonia tua, diligoq; ea valdè.

168 Obſervo mandata tua ac teſtimonia tua, quia [6] omnes viæ meæ coram te ſunt.

THAU

[a] ultima ogdoade David doceri, juvari, & ſervari à Deo petit, primũ propter gloriam Dei, uſque ad v. 173. deinde propter fidem ſuam in promiſſiones Dei, v. 173. & ſequent. poſtremò concludit pſalmum generali petitione opis Dei ad gloriam ipſius & ſalutem ſuam, duob. ℣. ultimis.

169 [1] Appropinquet clamor meus ante faciem tuam, Jehova; ſecundùm verbum tuum prudentem redde me.

170 Perveniat deprecatio mea ante faciem tuam; ſecundùm ſermonem tuum eripe me.

171 Eructabunt labia mea laudem; quum docueris me ſtatuta tua.

172 Cantabit lingua mea ſermonem tuum, omnia præcepta tua *a* juſtiſſima eſſe.

173 Adſit manus tua ad auxiliandum mihi; quia mandata tua [2] eligo.

174 Deſidero ſalutem tuam Jehova, & lex tua *eſt b* omnis oblectatio mea.

175 Vivat anima mea, ut laudet te; & judicia tua auxilientur mihi.

176 [3] Erro ut pecus [4] quæ perit, [5] require ſervum tuum: nam [6] præceptorum tuorum non obliviſcor.

[a] Heb. juſtitiã.
[2] nimirũ præ rebus omnib.
[b] Heb: oblectationes meæ.
[3] i incerta ſede huc & illuc vagari cogor. [4] i. quæ procul à grege & paſtore ſuo vagatur errabunda; ut ſequentia verba oſtendunt. [5] ut paſtor amiſſam pecudem: ut Luc. 15. 4. [6] id eſt, audio vocem tuam, ut ovis tua; Joan. 10. 3. & ſequentibus.

PSALMUS CXX.

David rex narrat liberationem divinitùs à ſuis calamitatibus: orationemq; commemorat qua apud Deum queſtus eſt de calumniis, perſequutionibus & exſulio ſuo.

[1] Canticũ eſt generis ἐυχῶν continens narrationem, ver. 1. & orationẽ, ſequentibus. Narrat autem David quomodo cõflictans cum graviſſimis difficultatib. in exſulio ſuo Deum inclamaverit, & fuerit exaudi tus: ex quo apparet Pſalmum hunc à Davide jam evecto ad regnum conſcriptum eſſe.

1 [1] CAnticum *a* excellentiſſimum. Ad Jehovam in maxima anguſtia mea clamavi, & exaudivit me.

2 [2] Jehova, eripe *b* me [3] à labio *c* falſo, à lingua doloſa.

3 [4] Quid datura eſt tibi, quídve adjectura tibi lingua doloſa,

4 *Verba* [5] *ſimilia* ſagittis robuſti acutis, comparanda [6] prunis juniperorum?

5 [7] Hei mihi, quia peregrinor *d* tam diu, [8] habito *e* tamquam ſcenitæ [9] Kedareni.

6 Plurimùm *f* habitaſſe videtur ſibi anima mea, apud [10] oſorem pacis.

7 [11] Ego pacem *diligo*: at quum lóquor, ipſi ad bellum *conclamant*.

[a] Heb. excellentiarum: ſic pſalmis 14. ſequent. [2] hujus orationis partes ſunt, petitio ad Deum, hoc verſ. reprehenſio adverſariorum Davidem calumniis obruentium, duobus ſequentibus, & poſtremò flebilis expoſtulatio, tribus ultimis. [b] Heb. animam meam. [3] i. ſermonibus improborum Davidem apud regem Schaulem traducentium, ut ipſe cum Schaule expoſtulat, 1. Sche. 24. & 26. [c] Heb falſitatis. [4] i. quid proderit tibi: apoſtrophe. [5] i. maximè lethalia, & præſentiſſimam mortem afferentia, adeoq; obvium quicquid eſt conflagrantia. [6] quæ dicuntur eſſe ardentiſſimæ & vivaciſſimæ: quemadmodum Hieronymus ſcribit Fabiolæ manſione decima quinta, ſed quid ſi ad ſimilitudinem doli accommodes? odora ſunt in ſpeciem verba tua, prout eſt odora juniperus: ſed non eo minùs urunt, quin potiùs magis fallunt imprudentem. [7] expoſtulatio de ingrata habitatione, quòd extra regionem promiſſam habitare cogeretur, hoc verſ. & de intolerantia eorum ad quos ſe recipiebat; ſive in Cenahanæa, ſive in regionibus exteris, duobus ſequent. [d] Heb. protractionis peregrinatione, i. tam longo & continente exſulio. [8] i. indeſinenter vagari & errare cogor, ut incolæ Arabiæ deſertæ & Petrææ faciunt: ſic autẽ accipere præpoſitionẽ Cum, magis placuit; tum quia nuſquam legitur David in tantis, tam frequentibus & variis errationibus ad regiones illas profugiſſe, tum quia ſic accipitur aliis locis; ut Ijobi 3. 13. & Pſalm. 143. 7. [e] Heb. cum tentoriis Kedaris: hypallage. [9] ſic Lampridius vocat, Plinius Kedræos in Arabia Petræa; à Kedare Jiſchmaëlis filio, cujus fit mentio Geneſ. 25. 3. [f] Heb. habitavit ſibi. pleonaſmus: ut Gene. 11. 33. [10] i. homines infenſos mihi: enallage numeri. [11] exegeſis ſuperioris verſus.

PSALMUS CXXI.

David conflictum animi ſui in periculis exponens, ad Deum converſa oratione ſe committit ei, & confirmat in fide promiſſionum ejus.

[1] Canticum eſt didaſcalicũ, continẽs propoſitiones tres: prima eſt diſceptatio animi conflictantis cum multis calamitatibus, verſ. 1. ſecunda, oratio animi ex diſceptatione ſua emergentis, & ad fidem in Deum ſeſe erigentis, ver. 2. & 3. tertia eſt confirmatio erecti animi à promiſſionibus Dei, ver. 4. & ſequentibus.

1 [1] CAnticum *a* excellentiſſimum.

2 [2] Attollerem oculos meos ad iſtos montes? [3] unde veniret auxilium meum?

24 Auxilium meum *ſit* à Jehova, qui fecit cælos & terram.

3 [5] Ne permittat *b* [6] dimoveri pedem tuum, ne [7] dormiret [8] cuſtos tuus.

4 [9] Ecce non dormitat, neq; dormit cuſtos Jiſraelis.

5 Jehova cuſtos tuus; Jehova umbra tua [10] *eſt* ad manum dexteram tuam.

6 Interdiu ſol non percutiet te, aut luna noctu.

7 Jehova ſervabit te ab omni malo, ſervabit animam tuam.

8 Jehova ſervabit *c* [11] proceſſum tuum & reditum tuum, ex hoc tempore uſq; in ſeculum.

[a] Heb. excellentiarum: ſic pſalmis 14. ſequent. [2] hujus orationis partes ſunt, petitio ad Deum, hoc verſ. reprehenſio adverſariorum Davidem calumniis obruentium, duobus ſequentibus, & poſtremò flebilis expoſtulatio, tribus ultimis. [b] Heb. animam meam. [3] i. ſermonibus improborum Davidem apud regem Schaulem traducentium, ut ipſe cum Schaule expoſtulat, 1. Sche. 24. & 26. [c] Heb falſitatis. [4] i. quid proderit tibi: apoſtrophe. [5] i. maximè lethalia, & præſentiſſimam mortem afferentia, adeoq; obvium quicquid eſt conflagrantia. [6] quæ dicuntur eſſe ardentiſſimæ & vivaciſſimæ: quemadmodum Hieronymus ſcribit Fabiolæ manſione decima quinta, ſed quid ſi ad ſimilitudinem doli accommodes? odora ſunt in ſpeciem verba tua, prout eſt odora juniperus: ſed non eo minùs urunt, quin potiùs magis fallunt imprudentem. [7] expoſtulatio de ingrata habitatione, quòd extra regionem promiſſam habitare cogeretur, hoc verſ. & de intolerantia eorum ad quos ſe recipiebat; ſive in Cenahanæa, ſive in regionibus exteris, duobus ſequent. [d] Heb. protractionis peregrinatione, i. tam longo & continente exſulio. [8] i. indeſinenter vagari & errare cogor, ut incolæ Arabiæ deſertæ & Petrææ faciunt: ſic autẽ accipere præpoſitionẽ Cum, magis placuit; tum quia nuſquam legitur David in tantis, tam frequentibus & variis errationibus ad regiones illas profugiſſe, tum quia ſic accipitur aliis locis; ut Ijobi 3. 13. & Pſalm. 143. 7. [e] Heb. cum tentoriis Kedaris: hypallage. [9] ſic Lampridius vocat, Plinius Kedræos in Arabia Petræa; à Kedare Jiſchmaëlis filio, cujus fit mentio Geneſ. 25. 3. [f] Heb. habitavit ſibi. pleonaſmus: ut Gene. 11. 33. [10] i. homines infenſos mihi: enallage numeri. [11] exegeſis ſuperioris verſus.

PSALMUS CXXII.

David Eccleſiæ ſtudiis & officioſo cultu Dei recreatus, lætitiam ſuam prædicat: urbis, Eccleſiæ, & regni totius ſtatum commendat: omnibus bene precatur, & omnia bona à ſe ſpondet.

[1] Canticum eſt συμπνευστικὸν ſive gratulatorium; quo David arca Dei recepta in civitatẽ ſuam, & Eccleſia cõſtituta, gratulatur ſibi & Eccleſiæ toti de hac benedictione Dei: itaq; primùm proponit lætitiam ſuam & illius cauſas, uſq; ad v. 6. deinde omnes cohortatus bene precatur Eccleſiæ, & ſuũ officium erga illam conſtãter profitetur, ad finem uſq;.

1 [1] CAnticum *a* excellentiſſimum. Ad te attollo oculos meos, ô *tu* [2] qui ſedes in cælis.

2 Ecce ut oculi ſervorum *ſpectant* [3] ad manum dominorum ſuorum, ut oculi ancillæ ad manum heræ ſuæ; ita oculi noſtri

[a] Heb. excellentiarum: ut ſup. 120. [2] propoſitio lætitiæ qua utitur David, duas habet cauſas; una eſt ſtudium quod ſuo tempore in fidelibus animadvertit. hoc verſu; altera, effectus illius ſtudii, cultus Dei aſſiduus, ver. ſequent. [b] Heb de dicentibus mihi. [c] Heb conſiſtentes ſunt: qua loquutione notatur in agendo frequentatio: ut Gen. 4. 17. [3] ἐρμηνεία, ſive exornatio ſuperiorum cauſarum ad lætitiæ amplificationem, à laudibus civitatis, hoc verſu; Eccleſiæ, verſ. ſequente; & regni tum ſpiritalis tum terreni, verſ. 5. [d] Heb. conſtructiſsima. [4] ut oſtenditur 2. Schem. 5. 9. & 1. Chro. 11. 8. [e] Heb. planè civitas cui coagmentatum eſt pariter. [5] i. non ut antè hac ſtructura opidorum, religione, & adminiſtratione differens, (nam tria fuerant opida; religio verò & adminiſtratio duplex, populi Dei & Jebuſæorum) ſed omnib. modis coagmentata, junctis opidis, hoc verſ. religione animorum, ſequentẽ; & ſingulari adminiſtratione. verſ. 5. [6] i. tribus populi Dei. [7] i. ad arcam teſtimonii, de qua Exod. 25. 21. & 22. 8. i. juridica omnis adminiſtratio tum Eccleſiaſtica, tum civilis; prout mandaverat Deus, Deut. 17. 8. & ſequentibus. [9] i. regni Davidis, cujus complementum Chriſtus [10] altera pars pſalmi, qua primùm omnes cohortatur David ad conferenda vota, duob. ℣. deinde nominatim ipſe idem officium pollicetur Eccleſiæ & Deo, in fine. [11] i. privatam, publicam, intùs & foris: ut ſequentes loquutiones oſtendunt. [f] Heb. requiram.

PSALMUS CXXIII.

Eccleſia graviſſimè preſſa ſe ad Deum erigit, gratiam implorat, & hoſtib. Dei malè precatur.

[1] Canticum eſt εὐκτικὸν, continens propoſitionem duobus verſibus; & petitionẽ, duob. propoſitione oſtendit Pſaltes, quomodo & quantiſper ſit aditurus Deum: petitione verò poſtulat primùm gratiam Eccleſiæ fieri, verſ. 3. deinde ærumnas impiis hoſtibus Dei & Eccleſiæ imponi, ver. 4.

1 [1] CAnticum *a* excellentiſſimum. Ad te attollo oculos meos, ô *tu* [2] qui ſedes in cælis.

2 Ecce ut oculi ſervorum *ſpectant* [3] ad manum dominorum ſuorum, ut oculi ancillæ ad manum heræ ſuæ; ita oculi noſtri

[a] Heb. excellentiarum: ut ſup. 120. [2] i. Deus omnipotens: petiphraſis. [3] i. opem & auxilium; non dubitantes de fide, adjumento, & defenſione illorum.

ad Jehovam Deum nostrum, [4] donec gratiam fecerit nobis.

3 Gratiam fac nobis Jehova, gratiam fac nobis; quia satis *est*, saturi sumus contemtu.

4 Plurimùm *b* saturata est anima nostra: [5] ista sanna [6] tranquillis ipsis, iste contemtus *obveniat* superbis.

[4] i. indesinenter atque importunè: ut Luc. 18. in principio. [b] Heb. *satura est sibi: sic sup.* 120. 6. [5] imprecatio: alterum petitionis membrum: ut Psal. 79. 6. sic autem accipiendum esse hunc locum voces & distinctiones apertè clamant. [6] i. qui præsenti suæ tranquillitati confidentes ea abutuntur, & ludificantur nos superbè in calamitatibus nostris.

Psalmus CXXIV.

Ecclesia mirificas Dei liberationes à conatib. mundi prædicans, benedicit Deo & se in posterum de ope illius confirmat.

[1] Canticū est didascalicum quo David Ecclesiæ toti[9] nomine omniumq; temporum, primùm narrat mirificas liberationes effectas à Deo, versib. 5. deinde benedicit Deo propter liberationes suas, v. 6. & 7. postremò cōcludit prædicatione gratiæ & opis Dei constantissimæ, ver. ultimo.

1 [1] Canticum *a* excellentissimum Davidis. *b* Nisi Jehova adfuisset nobis, dicat nunc [2] Jisrael;

2 Nisi Jehova adfuisset nobis, quum insurgerent contra nos homines;

3 [3] Tunc vivos absorbuissent nos, exardescente ira eorum in nos:

4 Tunc illæ aquæ inundassent nos, torrens *c* superavisset nos:

5 Tunc superavisset nos *torrens* aquæ superbissimæ.

6 Benedictus Jehova, qui non exposuit nos prædæ dentibus eorum.

7 Anima nostra ut avicula erepta est à laqueo aucupantium, laqueo effracto nos erepti sumus.

8 ‖ Auxilium nostrum in nomine Jehovæ, qui fecit cælos & terram.

[a] He. *excellentiarum: ut sup.* 120. [b] He. *nisi Jehova quod adfuisset: trajectio: sic ver. sequ.* [2] i. populus Dei: ut ad Galat. 6. 16. [3] hypetbolæ allegoricæ. [c] Heb. *transiisset super animam nostram: sic sequ. vers.* ‖ *Psal.* 121. 2.

Psalmus CXXV.

Psaltes stabilitatem Ecclesiæ prædicat, & instabilitatem afflictionum ejus: Deumque orat pro sanctificatione illius & prosperitate, improbis ejectis.

[1] Canticū est mixtum, partim didascalicum ad cōsolationem Ecclesiæ, tribus vers. partim εὐκτικὸν, duob. ultimis.

1 [1] Canticum *a* excellentissimum. [2] Qui confidunt Jehovæ; [3] similes *sunt* monti Tzijonis: *qui* non dimovetur, in seculum permanet.

2 Ut Jeruschalaima montes circumstant, ita Jehova [4] circumstat populum suum; ex hoc tempore usq; in seculum.

3 [5] Nam [6] non quiescit virga [7] improbitatis, super [8] sortem justorum; [9] ut non extendant justi ad ullam iniquitatem manus suas.

4 [10] Bene fac Jehova bonis, & rectis ex *b* animis suis:

5 [11] Qui autem inclinant *animos suos* ad *itinera* tortuosa sua, *c* [12] amandet eos Jehova cum iis qui dant operam iniquitati, [13] pax *sit* super Jisraelem.

[a] He. *excellentiarum: ut sup. Psal.* 120. [2] prioris partis didascalicæ loci sunt duo: unus, de firmitate Ecclesiæ, quæ fundata esse dicitur & circumunita virtute Dei sempiterna, duobus ver. alter, de instabilitate improborum, si quando videtur Deo Ecclesiam suam per illos castigare, v. 3. [3] i. ædificati sunt super petram, quam nullæ procellæ ac ne inferorum quidem portæ superabunt, Matth. 7. 24. & 16. 18. [4] i. circumquaque protegit: ut sup. Psalm. 5. 13. & 34. 8. & 91. & Zecar. 2. 9. [5] occupatio ad objectionem, atqui videmus Ecclesiam malis persæpe expositam: est quidem exposita, inquit Psaltes; sed tanquam ad momentum, ita ut ipsis calamitatibus fundamentum & defensio piorum efficiatur illustrior. [6] i. non permanet: sed paulo momento transfertur, & liberantur boni, 1. Corin. 10. 13. Hoc autem econtrario sibi arrogantes improbos, & refellentem Deum inducit Jesch. 28. 15. & sequ. [7] i. improborum, hypocritarumque à quibus & propter quos Ecclesia Dei ferè exercetur, & quorum meminit Psaltes, vers. 5. [8] i. Ecclesiam, & hæreditatem piorum. [9] id est, ut possint sufferre, pietate & sanctimonia integra: prout loquitur Paulus 1. Corinth. 10. 13. [10] petitio, altera pars psalmi. [b] Heb. *cordibus.* [11] i. hypocritas in Ecclesia versantes. quasi dicat, Ecclesiam suam sanctificet & purget ab omni malo: quo genere imprecationis usus est sup. Psalm. 123. [c] Heb. *faciat ut abeant illi.* [12] i. ejectos ex Ecclesia malè perdat: ut Matth. 21. 41. & Lucæ 12. 46. [13] id est, ut bene sit Ecclesiæ bonorum, sublatis improbis.

Psalmus CXXVI.

Ecclesia admirabilem sibi & gentibus liberationem suam à Deo factam prædicat, eandemq; optat ab illo perfici.

[1] Hujus cantici (quod temporibus Cyri factum esse videtur promulgato illius edicto de reversione Judæorum) partes sunt duæ; narratio, tribus ver; & precatio ut Deus reditum secundet, tribus reliquis.

1 [1] Canticum *a* excellentissimum. [2] Quum reduceret Jehova multitudinem captivorum [3] Tzijonis, [4] eramus velut qui somniant.

2 Tunc [5] impletum est risu os nostrum, & lingua nostra cantu; *b* tum [6] dictum est inter gentes, *c* magnifica Jehova efficit *opera* erga istos.

3 Magnifica Jehova efficit erga nos, sumus læti.

4 [7] Reduc Jehova, multitudinem captivorum nostrorum; [8] tamquam validissimas *aquas reducens* in regionem siccam.

5 [9] Qui seminârunt cum lacrymis, cum cantu metant.

6 *Qui* portans *d* [10] acquisitum semen, *e* indesinenter ibat flendo; *is f* omnino redeat cum cantu, reportans manipulos suos.

[2] He. *excellentiarum: ut sup.* 120. [2] in narratione magnificatur opus Dei, duobus argumentis: primum est ab insperato & incredibili liberationis modo, quem prius admirati sunt quàm agnoscerent pii, ℣. 1. deinde à communi populorum testificatione, v. 2. ex quibus conficitur gloriosa illa lætitia & prædicatio Judæorum, ℣. 3. [3] i. Ecclesiæ Jehudæorum: synecdoche. [4] i. videbamur nobis somniare; tanta fuit liberationis admirabilitas: & vix dum nobis persuasimus, donec vidimus gentes prædicare magnificam liberationem nostram, & nobis ministrare: Hezræ 1. [5] i. confirmati & exhilarati sumus; ut exponit vers 3. synecdoche. [b] Heb. *tum dixerunt: ut Ijobi* 7. [6] id est, ipsæ gentes agnoverunt & prædicaverunt. [c] Heb. *magnificat Jehova efficiendo: sic vers sequ. vide Gen.* 12. 8. [7] petitio, ut Deus cœptam liberationem perficiat: quæ duabus allegoriis elegantibus exprimitur. [8] comparatio; qua Propheta gratiam Dei liberantis cum fluentis, populum verò cum terra siticulosa cōparat; & gratia Dei irrigari petit quā nemo possit avertere. [9] altera allegoria, qua populus in captivitatem abductus egentibus agricolis, & semen ad alimoniam suam necessariū terræ committentibus comparatur; rediens vero lætis messoribus ex copiosa messe. [d] Heb. *acquisitionē seminis.* [10] i. aliūde comparatū prece vel pretio: sic notatur egentissimus agricola, & cū populo captivo cōparatur. [e] Heb. *eundo ibat & flendo.* [f] Heb. *redeundo redeat.*

Psalmus CXXVII.

Psaltes nihil posse aut comparari, aut conservari, ac ne genus quidē propagari docet sine benedictione Dei; ac proinde omnia ab illo expectanda esse.

[1] Canticū est didascalicū; quod videtur David paulò antè mortem suā pro Schelomone filio conscripsisse: ut perpetuum hoc haberet documentum fidei in tota administratione sua. continet itaq; documēta duo; unum, de privata & publica rerum administratione, duob. ver. alterum, de singulari generis propagatione, tribus reliquis: quæ omnia David a Dei benedictione expectanda docet. Quamobrem nos reddidimus pro Schelomone: ut Psal. 72. 1.

1 [1] Canticum *a* excellentissimum pro Schelomone. Nisi Jehova [2] ædificet domum, frustrà laborent ædificatores ejus de ea: nisi Jehova custodiat civitatem, frustrà sedulus sit custos:

2 Frustrà *sint* vobis *b* [3] qui summo diluculo surgant, qui tardè sedeant, qui [4] vescantur cibo dolorum: [5] ita dat [6] dilecto suo somnum.

3 [7] Ecce possessio [8] Jehovæ *sunt* filii: merces *est* fructus ventris.

4 [9] Ut sagittæ ad manum robusti, ita sunt *c* pueri.

5 Beatus vir ille qui [10] impleverit pharetram suam illis: [11] non erubescent, sed [12] periment inimicos in porta ipsorum.

[a] He. *excellentiarum: ut sup. Psalm.* 120. [2] i. benedictione verbi sui adsit ædificantibus. [b] Heb. *diluculantes surgere. tardantes sedere.* [3] i. operarii vel custodes laboriosissimi, qui nullo pacto suæ quieti aut cibo indulgeant; sed omnes nervos diligentissimè contendant & indesinenter ad perficiendum munus suum. [4] i. qui ne cibum quidem capiant tranquillè, animo a labore, solicitudine, & metu vacuo. [5] αἰτιολόγος brevissima. ac propterea obscurior: sensus est, Deus ædificat & custodit tutissimè, quemadmodum dictum est, quietemque liberam ab omnib. impedimentis cōcedit ei quem diligit, & qui de dilectione ejus confirmatus se committit ei. [6] paranomasia ad alterum Schelomonis nomen, de quo 2. Schem. 12. 25. [7] alterum membrum, ut dictum est in ℣. 1. [8] i. data à Jehova, ut posteà appellatur merces: sic Gen. 15. 1. Sunt autem in hoc loco tres benedictionis gradus: generationis, hoc vers. educationis ingenuæ atque morigeræ, sequ. vers. & fructus qui ex liberis bene institutis percipitur, vers. ult. [9] i. pueri bene instituti sunt optimum patrisfamilias instrumentum, ut sagittæ tersæ sunt apta instrumenta militi. [c] Heb. *filii pueritiæ: periphrasis.* [10] i. se iis liberis instruxerit: allegoria. [11] i. non cedent inimicis, sed superabunt ipsos, & possidebunt portam inimicorum suorum: ut promittitur, Gen. 23. 17. [12] ut hoc verbum ita interpretemur, postulat ratio allegoriæ, constructio, & simile exemplum 2. Chron. 29. 10.

Psalmus CXXVIII.

Psaltes piorum felicitate proposita, demonstrat quam grato animo sit percipienda benedictio Dei publica in Ecclesiam; & privata in pios singulos.

[1] Canticū est didascalicum, quo Psaltes primùm generatim benedictionem Dei erga pios prædicat trib. ver. deinde speciatim quasi in rem præsentem ducit fideles singulos, a præsente sua & Ecclesiæ experientia, tribus reliquis.

1 [1] Canticū *a* excellentissimū. Beatus quisq; timens Jehovæ, qui ambulat in viis ejus.

[a] He. *excellentiarum: ut sup. Psalm.* 120.

2 Labore

b Heb. vesceris: synecdoche. 2 i. ut pergulana vitis, quę ad maceriam apposita sit fructuosior, ita fecundabitur uxor benedictio ne Dei. 3 i. virides & semper frondentes augescent. 4 altera pars, qua excitantur pii ad co-

2 Labore enim manuum tuarum *b* fruêris:
beatus eris, & bene erit tibi.
3 Uxor tua ut vitis fructifera [2] ad latera do-
mus tuæ; filii tui [3] ut plantæ olearum, circum-
stabunt mensam tuam.
4 [4] Ecce cùm ita benedicatur vir timens Je-
hovæ:
5 Benedicit tibi Jehova [5] è Tzijone: *c* fruere
igitur bono Jeruschalaimorum omnibus die-
bus vitæ tuæ.
6 Et [6] respice natos filiis tuis; [7] pax *est* super
Jisraelem.

gnoscendas & percipiendas benedictiones Dei, tum publicas Ecclesiæ, sequ. vers. tum singulares erga se, ℣. 6. [5] i. ab Ecclesia in qua habitat, benedictione perfundens Ecclesiam, & te ipsum in Ecclesia. c *Heb. respice: synecdoche.* [6] i. singularem Dei benedictionem percipe erga familiam tuam, via longæva, & fœcunda prole. [7] Conclusio epiphonematica, de prosperitate perventura ad universum corpus & singula membra ipsius.

Psalmus CXXIX.

Ecclesia suas afflictiones à mundo & liberationes à Deo prædicat, funestumq; adversariorum exitium.

1 canticum est didascalicum; quo Ecclesia docet, primû se gravissimè ab hostibus oppressam, à Deo liberatã esse quatuor vers. deinde hostiû & improborum omnium ruinam prædicat reliquis. a *Hebr. excellentiarum: ut sup.* 120. 2 prior pars cantici exponens mala Ecclesiæ, tribus ver. & liberationem, ℣. 4. 3 i. agnoscat semper & prædicet salutem

1 [1] Canticum *a* excellentissimum. [2] Multùm
affecerunt me angustiis inde à pueritia
mea, [3] dicat nunc Jisrael:
2 Multùm affecerunt me angustiis inde [4] à
pueritia mea; etiam non prævaluerunt mihi.
3 Super tergum meum araverunt [5] aratores,
[6] produxerunt quamq; strigarum suarum.
4 Jehova justus, [7] truncavit [8] densos funes
improborum.
5 [9] Erubescent & agentur retrorsum, omnes
osores Tzijonis.
6 Erunt tamquam fœnum tectorum, quod
[10] antè quàm *b* exseratur *falx*, exaruit.
7 [11] Quo non implet manum suam messor;
aut lacertum suum, qui manipulos facit:
8 Neque dicent qui transeunt; benedictio
Jehovæ adsit vobis, benedicimus vobis in no-
mine Jehovæ.

suam, & ruinam adversariorum, nimirum tantisper dum præsens tempus durat. [4] i. ab orbe condito, quum cœpit Ecclesia esse; quæ allegoricè cum homine uno comparatur, hîc; & cum arvo, ℣. 3. [5] i. hostes, quibus Deus tanquam administris utitur ad sarriendum, arandum, & colendum Ecclesiam suam. [6] id est, nullam partem agri Dei intactam reliquerunt, quin summo labore effoderent. [7] i. quamvis valida & firma consilia, conatus, opera illorum; idq; nullo negotio dissecat, quum opus est, ad asserendam justitiam suam. [8] quibus aratrum trahebant in dorso Ecclesiæ: sic perstat in allegoria. [9] secunda pars cantici de funesto adversariorum casu, duobus vers. jejûnitate sive sterilitate illorum ex maledictione Dei, ℣. 7. & contemtu, vers. ult. quæ omnia similiter allegoriis à re rustica sumtis exprimuntur. [10] i. statim exarescit, non exspectato tempore fœnisecii: allegoria prior fœni sive graminis; ut Ijobi 11. 12. b *Heb. exserat vel extrahat.* [11] posterior allegoria à segetibus.

Psalmus CXXX.

Psaltes sibi maximas liberationes obtigisse narrat invocanti Deum, ideóque se Deo confidere: & Ecclesiam ad fiduciam eamdem hortatur promissionibus.

1 canticum est didascalicum; quo Propheta primùm historiam suam narrat, 6. versib. deinde Ecclesiam informat in fide ab exemplo suo. duob. ult. In historia autẽ sua primùm res anteactas exponit, ver. quatuor; dein de præsentem constitutio-

1 [1] Canticû *a* excellentissimû. Ex [2] profun-
ditatibus [3] inclamavi te Jehova, *dicens*:
2 [4] Domine, ausculta voci meæ: sint aures
tuæ intentæ ad vocem deprecationum mea-
rum.
3 [5] Si iniquitates observaveris, Jah; Domi-
ne, quis possit consistere?
4 [6] Nam apud te *est* condonatio, [7] ut reve-
renter colaris.
5 [8] Exspectavi Jehovam, exspectavit ani-
ma mea: [9] etiam in verbo ejus exspectationem
habeo.
6 [10] Animus meus erga Dominum *studiosior*
est; quàm excubiarum erga matutinum, [11] ex-
cubantium ad matutinum usque.
7 [12] Exspectationem habeat Jisrael in Jeho-
va; quia apud Jehovam *est* benignitas, & pluri-
mum apud eum [13] redemtionis:
8 Et ipse redimet [14] Jisraelem, ab omnibus i-
niquitatibus ejus.

nem animi sui à præcedentibus experimentis, vers. 5. & 6. Quamobrem hic psalmus appositissimè superiori subjectus videtur. a *Heb. excellentiarum: ut sup.* 120. [2] i. profundissimis & immanibus periculis: metaphora ab aquis, ut Psal. 69. [3] vide similem planè narrationem Psal. 116. [4] summa orationis quam habuit Psaltes in afflictionibus; cujus partes sunt duæ; petitio salutis, hoc vers. & causa petitionis, duobus sequ. [5] ætiologia petitionis. q.d. bene fac nobis non propter nos, hoc vers. sed propter gloriam tuam, versu sequ. [6] i. habeto rationem gloriæ tuæ, quæ versatur tum in fide & veritate promissionum tuarum, tum in cultu ejus; quæ duo planè intercideren, si iniquitates nostras observaret Deus, & nos judicio suo perderet. [7] i. ut condonatione tua conserventur qui te colunt: noematica paralepsis, ut vers. sequ. [8] & exspectationem meam consequutus sum: paralepsis: sic transitur ad alteram narrationis partem de præsente prophetæ animo. q. d. experientia mea effecit spem, quæ nunquam pudefaciet me: Rom. 5. 4.

[9] nimirû ut antè habui, & beneficia inde consequutus sum. [10] i. magis desidero frui Deo; quã ulli excubitores matutino, utcumq; vigiliis defessi. [11] id est, perpetuarum excubiarum, quibus nemo successerit; sed quæ per totam noctem vigilaverint. [12] secunda pars cantici, continens documentum fidei in Deum, hoc vers. & promissionem confidentibus, sequente vers. [13] proficiscentis ex benignitate ejus. [14] qui exspectationem suam in Jehova habuerit.

Psalmus CXXXI.

David demissum suum animum simplicémq; professus, Ecclesiam ad humilitatem, simplicitatémq; cohortatur.

1 Canticû est didascalicum; quo psaltes primùm animi sui simplicitatem exponit duob. ver. deinde Ecclesiam hortatur ad imitationem sui, v. 3. a *He. excellentiarum. ut sup. Psal.* 120. 2 i. neque animo, neq; si-

1 [1] Anticum *a* excellentissimû Davidis. Je-
hova, [2] non fuit altus *b* animus meus,
neq; elati oculi mei; ac non aggressus sum *res*
magnas aut *c* arduas suprà quã conveniat mihi.
2 An non composui & sedavi animum me-
um, similis depulso à lacte apud matrem su-
am? similis depulso à lacte apud me *fuit* animus
meus.
3 [3] Exspectationem habeat Jisrael in Jehova,
ex hoc tempore usque in seculum.

gnis, neq; facto aspiravi ad regnum & Schaulis eversionem, aut aliud quicquam ingens ex me ipso tentavi; sed certa fiducia recubui in te, & acquievi voluntati tuæ. b *Heb. cor.* c *Heb. mirabiles præ me.* [3] i. meo exemplo numquam alat ingentes spiritus; sed à divina voluntate pendeat.

Psalmus CXXXII.

David arcam Dei ducturus Jeruschalaima solicitudinem suam, votum, officiumq; exponit Deo: orat ut Deus veniat in civitatem suam; & regno, sacerdotio, populoq; benefaciat: ideoq; promissiones antè à Deo factas adducit.

1 Canticû est εὐκτικὸν constans ex partibus duabus: una est oratio sive petitio, usq; ad v. 11. altera est ætiologia petitionis exponens promissiones Dei, inde ad finem usque. Videtur autem hic psalmus conscriptus fuisse, quum arca ex domo Hobededomi deducenda esset Jeruschalaima: 2. Chro. 15.

1 [1] Anticum *a* excellentissimum. [2] Memor
esto, Jehova, Davidis; *b* cum tota [3] af-
flictione ejus:
2 [4] Jurasse Jehovę, vovisse amplissimo [5] *Deo*
Jahakobi, *dicendo:*
3 *Dispeream*, si ingrediar tentorium [6] do-
mus meæ, si conscendam spondam [7] stratorum
meorum;
4 [8] Si dem somnum *suum* oculis meis, palpe-
bris meis dormitationem;
5 Donec invenero locum pro Jehova, *locum*
tabernaculorû pro amplissimo *Deo* Jahakobi.
6 [9] Ecce audiveramus [10] eam *fuisse* [11] in E-
phrathæa regione, inveneramus eam in agris
[12] Jaharis:

a *Heb. excellentiarum: ut sup.* 120. [2] i. demonstra te meminisse & respicere ad Davidem, studiumq; animi ejus contentissimum approbare præstando petitionem ejus: ut Gen. 8. 1. Est autem hîc prolepsis sive generalis petitionis propositio, cujus duæ partes in sequentibus per ὑστέρωσιν explicantur. b *Heb. cum toto affligi eum.* [3] i. anxia animi solicitudine; quæ deinceps exponitur usq; ad v. 6. [4] expositio afflictionis; ut modo dictum est. q. d. ego semper versor in eadem solicitudine quam habebam antequam in Huzzam irrumperes, nimirum, ŭt arca federis adducatur ad me: & quod prius tibi jurejurando adhibito voveram, idem votum adhuc integrum perstare sentio; etsi me jam priùs hoc desiderio afflictum, ampliùs aliquãtisper tua irruptione in Huzzam conturbasti atq; afflixisti, 2. Sche. 6. & 1. Chron. 13. [5] cujus simile votum benedictione tua comprobasti, Gen. 28. [6] quam recens ædificandam curavi in civitate Davidis: ut ostenditur 2. Sche. 5. 9. & 1. Chro. 15. 1. Nam non fuit adeò arrogans David, ut voto suo se legem putaret posse Deo præscribere, ut quamprimùm veniret, arbitratu ipsius; neq; adeò temerarius, ut sponderet se sub dio habitaturû, non cubaturum, & noctes insomnes ducturum donec apportaretur arca; quod opus fuit multorum dierum: sed religio fuit illi migrare in novum domicilium suum, nisi prius Deus ibidem suam sedem constituisset. Similis posteà religio illi fuit, quûm de templo ædificando cogitaret; ut testatur ipsius non absimilia ad Nathanem verba, 2. Sche. 7. 2. [7] quæ in novo domicilio comparata sunt. [8] nimirum in mea domo. [9] ἐργασία sive exornatio alterius membri prolepseos: in qua David primùm narrat officium suum præteritum, hoc ℣. & præsens, sequente: deinde exponit petitionem suam, tribus vers. [10] nimirum arcam, quæ nominatur inf. vers. 8. Relativum ante suum antecedens; ut alibi. [11] i. Schilunte, in tribu Ephrajimi; ubi asservata est inde à temporibus Jehoschuhæ, usq; ad obitum Heli sacerdotis, dum à Pelischthæis capta est, 1. Schem. 4. 11. [12] sive silvæ, id est, in urbe Jaharimorum, quæ in loco plano & silvoso sita est: quamobrem à silvis dicta est Kirjath Jeharim, id est, urbs silvarum; à planitie verò dicitur Bahal, vel Bahala, vel Kirjath-bahal, atque etiam Bahales Jehudæ, id est, plana loca; hîc verò agri sive campi.

7 [13] Accedimus ad tabernacula ejus; incur-
vamus nos *honorem exhibentes* ante scabellum
pedum ejus.
8 [14] Surge Jehova, aditurus requiem tuam;
tu & arca roboris tui.
9 [15] Sacerdotes tui induantur justitia, & [16]
quos benignè accipis cantent;
10 Propter [17] Davidem servum tuum, ne a-
vertas faciem [18] uncti tui.
11 [19] ‖ Juravit Jehova Davidi [20] veritatem, à
qua non avertet se *dicens*; De fructu ventris tui
ponam in solio tuo.
12 Si observaverint filii tui fedus meum &
testimonia mea singula quæ docebo eos; etiam
filii illorum usq; in sempiternum, sessuri sunt in
solio tuo.
13 ‖ Nam elegit Jehova Tzijonem, expeti-
vit pro habitatione sua, *dicens:*
14 Hæc *est* requies mea usq; in sempiternũ;
hîc habitaturus sum, quia hoc experiveram.
15 [21] Viatico ejus *c* affatim benedicam, egẽ-
tes ejus saturabo cibo:
16 Sacerdotesq; ejus induam salute, & quos
in ea benignè accipio *d* omnino cantabunt *illi.*
17 Ibi efficiam ut [22] germinet cornu Davidis,
ubi aptavi [23] lucernam uncto meo.
18 Inimicos ejus induam [24] pudore; super
ipsum verò [25] florebit coronamentum ejus.

[13] in domum Hobed-Edomi, ubi relicta fuerat arca, quum David judicio Dei in Huzzam excercito fuisset consternatus: 2. Sche 6.10. & 1. Chr. 13. 13. [14] petitio, de qua vide 2. Chron. 6.41. Continet autem hæc petitio precationem pro domicilio Dei, & piorũ sanctificatione, duobus ỽ. & deprecationẽ iræ quam in priore deductione fuerãt experti, ỽ.12. [15] i. administri sacrorum, qui se sanctificârunt ritè, ampliùs sanctificentur à te: sic accommodat ad singularem hãc profectionem promissum illud Dei, de quo inf. v.16. confer cum 1. Chron. 15. [16] i. populus tuus: 1. Chron. 15.18. [17] i. Christum filium Davidis, qui subinde in prophetis appellatur David: ut Hosch. 3.5. proprium nomen loco patronymici. [18] i. meam, qui unctus sum in Christo tuo per Schemuelem ex mandato tuo, 1.Schem. 16. His autem verbis paratur transitus ad sequentem ætiologiam; qua copiosè explicatur quod modo dictum est, propter Davidem servum tuum. q.d. propter quem jurasti, &c. quæ in sequente vers. apponuntur. [19] altera pars cantici; explicatio promissionum, quibus freta fides ad orandum Deum superioribus verbis adducta est. ‖ *2. Schem. 7.12. 1. Reg. 8.25 & 2. Chron. 6.16.* [20] i. promissionem firmissimam & constantissimam: ut sequentia verba exponunt. Sunt autem hujus promissionis loci quatuor: gentis Davidicæ æternitas, duobus vers. urbis & regionis sanctificatio ex præsentia Dei, v.13. & duobus seq. sacerdotium, vers. 16. & regnum florentissimum, duobus ultim. ‖ *Psal. 78.68.* [21] i. rebus necessariis ad præsentem vitam, quæ peregrinatio est à Domino. c *Heb. benedicendo benedicam.* d *Heb. cantando cantabunt* [22] i. amplientur & propagentur vires regni: metaphora ab animantibus quorum ramosa sunt cornua. [23] i. ubi jam cœpi instituere dignitatem & splendorem regium: ut 2.Schem. 21 17. & 1.Reg. 11.36. [24] i. pudendo exitio, quod saluti opponitur, v.16. [25] i. florens permanebit, nec marcescet unquam: metaphora, ut superiore vers.

Psalmus CXXXIII.

David communionem sanctorum celebrat; & elegantibus comparationibus figurat bona, amœnitatemq; illius.

1 [1] CAnticum *a* excellentissimum Davidis.
[2] Ecce quàm bonum & quàm amœnũ
est, habitare [3] fratres [4] etiam unà.
2 [5] *Est* ut unguentum illud optimum super-
fusum capiti, descendens super barbam, bar-
bam Aharonis; quod descendit usq; ad oram [6]
vestium ejus:
3 [7] Ut ros [8] Chermonis, *ut* qui descendit su-
per montes Tzijonis: [9] nam illic mandat Jeho-
va [10] benedictionem suam, vitam usque in se-
culum.

[1] Canticum est didascalicum; quo Propheta communionem sanctorum celebrat, à bonitate & amœnitate ejus. a *He. excellentiarum: ut sup.* 120. [2] propositio prolepticè cõtinens duo epitheta cõmunionis sanctorum, quæ per ὑστέρωσιν Hebræis familiarem posteà explicantur. [3] id est, filios Dei, Ecclesiæ membra, ejusdem doctrinæ & vitæ participes in Christo. [4] id est, etiam inter se communionem colere, ut Deus cum ipsis colit præcedente Psalmo, est enim communio sanctorum duplex, cum Deo, & cum Ecclesia in Christo per unitatem Spiritus. [5] expositio amœnitatis per comparationẽ, de qua vide Exod. 30.23. & seq. q.d. ut amœnum est oleo unctionis perfundi Aharonem totum, omniaq; vestimenta ejus, & omnib. circumstantib. odori esse: ita amœnum est corpus cõvenientiũ in nomine Dei, quos Deus certissimè sua præsentia ornat, & donis spiritus odoratissimis. [6] de quib. Exo. 28. [7] explicatio bonitatis; quæ primũ adumbratur duab. comparationibus, posteà nudis verbis exponitur. [8] quo ager Baschanis fertilis redditur. [9] nimirũ ubi fratres habitant etiam unà, v.1. [10] i. omne bonum cum remissione peccatorum, & vitam æternam.

Psalmus CXXXIV.

Psaltes Ecclesiam totã hortatur ut benedicat Deo, adjunctis promissionibus.

1 CAnticum *a* excellentissimũ. [2] Ecce bene-
dicite Jehovæ omnes servi Jehovæ; qui
perstatis in domo Jehovæ [3] singulis noctibus.
2 [4] Attollite manus vestras [5] *b* sanctè, & be-
nedicite Jehovæ.
3 [6] Benedicet tibi Jehova è Tzijone, qui fe-
cit cælos & terram.

[1] Canticũ est εὐχαριστικὸν, cõtinens primũ hortationem ad corpus Ecclesiæ ut benedicat Deo, duob: v. deinde promissionem, ult. a *He. excellentiarum: ut sup.* 120. [2] q.d. cùm tuum, ô Ecclesia, corpus ita sit adunatum in Christo, & tantis benedictionibus cumulatum, ut superiore psalmo dictum est; agedum, benedicite Jehovæ, tum vos Sacerdotes & Levitæ, hoc versu; tum populus totus, sequ. [3] i. nõ tantũ interdiu, sed etiã nocte observatis observationes ejus; Num. 18.1. & seq. & 1. Chr. 9.33. [4] i. orate & gratias agite: hortatio ad Ecclesiam totam. [5] aut etiam sanctas, ut 1.Tim. 2.8. b *Heb. sanctitate.* [6] i. perget ornare gratos animos vestros sua illa benedictione, de qua superiore Psalmo vers. ultimo.

Psalmus CXXXV.

Psaltes Ecclesiam hortatur ad laudandum Deum, omnipotentiæ in res creatas & inimicos ipsos, bonitatisq; erga Ecclesiam nomine. quæ omnia per comparationem idolorum gravissimè amplificat.

1 *a* HAlelu-Jah. Laudate nomen Jehovæ,
laudate servi Jehovæ:
2 [2] Qui statis in domo Jehovæ, in atriis do-
mus Dei nostri.
3 Laudate Jah, quia [3] bonus *est* Jehova: psal-
lite nomini ejus, quia amœnum *est:*
4 ‖ Quia Jahakobum sibi elegit Jah, Jisrae-
lem in peculium suum.
5 Nam ego novi magnum esse Jehovam, &
Dominum nostrum superiorem omnibus diis.
6 *b* [4] Quicquid placet sibi, Jehova facit; in
cælis ac in terra, per maria & omnes abyssos.
7 Faciens ut ascendãt vapores ab [5] extremi-
tate terræ; fulgura cum pluvia facit, depromit
ventum [6] è thesauris suis.
8 ‖ Qui percussit primogenita Ægypti, *c* tam
hominum quàm jumentorum:
9 *Quum* immisisset signa & prodigia in medi-
um tui, Ægypte; contra Parhonem & contra
omnes servos ejus.
10 ‖ Qui percussit gentes amplas, & interfe-
cit reges robustos:
11 Sichonem regem Emoræorum, & Ho-
gum regem Baschanis; omniaque regna Cena-
hanæorum.
12 [7] Et dedit terram eorum possessionem,
possessionem Jisraeli populo suo.
13 O Jehova, nomen tuum *est* in seculum;
Jehova, [8] memoria tui in *d* quamque genera-
tionem.
14 [9] *Quòd* si judicat Jehova populum suum,
mox de servis suis pœnitet ipsum.
15 [10] ‖ Terriculis gentium argenteis & aure-
is, operi manuum humanarum,
16 Os illis *est*, sed non loquũtur; oculi *sunt* il-
lis, sed non vident:
17 Aures *sunt* illis, sed non audiunt; etiam
nullus spiritus in ore illorum.
18 Similes illis futuri sunt qui faciunt illa,
quisquis confidit illis.
19 [11] Domus Jisraelis benedicite Jehovæ,
domus Aharonis benedicite Jehovæ:
20 Domus Leviticæ *tribus* benedicite Jeho-
vę; timẽtes Jehovę benedicite Jehovę, *dicendo*:
21 Benedictus *sit* Jehova è [12] Tzijone, inha-
bitans Jeruschalaimis, Halelu-Jah.

[1] Ode est εὐχαριστικὴ, continens primùm exordiũ hortatorium ad laudationem Dei, tribus v. deinde propositionem argumentorum ad laudes Dei pertinentium: à vers. 3. ad 15. posteà exornationem à comparatione idolorum & idololatrarum, à v. 15. ad 19. postremò conclusionem ejusdẽ argumenti cũ exordio, ad finem usq;. a *id est, laudate Jah: ut Psal.* 104.35. [2] i. Sacerdotes, Levitæ, & populus, quibus sua atria erãt: ut 2. Chron. 4.9. [3] propositio summa argumentorum ad laudes Dei pertinentiũ: nimirum Deũ natura sua bonum & amœnum esse, hoc ver. talemq; se exhibere suis, ver. seq. potentissimũ verò etiã exteris v.5. quæ duo posteà copiosius exponuntur per ὑστέρωσιν. ‖ *Exod. 19.5.* b *He. quicquid placet Jehovæ, facit: ut Gene. 9.6.* [4] explicatio posterioris membri prolepseos de omnipotentia Dei, tum in rebus omnibus creatis, duob vers. tũ in hostib. Dei & populi ipsius demonstrata, à vers. 8. usque ad 12. [5] una ad alteram. [6] i. specubus & locis abditis, in quibus velut thesauris continet ventos Deus. ‖ *Exod. 12.29.* c *Heb. ab homine usque ad jumenta.* ‖ *Deut. 2 & 3. Jehosch. 12.* [7] explicatio prioris membri de bonitate & amœnitate Dei erga populum suum; quæ non tantùm in hac traditione terræ posita est, sed in constante beneficentia, quam per exclamationem enunciat Psaltes sequ. vers. [8] i. documenta memoriæ tuæ; quæ tradis populo tuo. d *Heb. generationem & generationem.* [9] i. si justo suo judicio interdum castigat: occupatio objectionis quæ fieri potuit, Deum non semper indulgere Ecclesiæ suæ, sed graviter flagellare: cui objectioni respondetur, si non semper indulget, at non semper verberat; sed suorum misertus ferulam abjicit, & paterne suos recipit, quasi pœniteret ipsum duriter cum illis egisse: humanitus dictum, ut Gen. 6.6. [10] exornatio superiorum documentorum, a comparatione potentiæ Dei cum impotentia idolorum, tribus vers. & exitus bonorum cum exitu idololatrarum, vers. 18. de terriculis autem vide 1.Schem. 31.9. ‖ *Psal. 115.4.5.& 6.* [11] conclusio ut dictum est supr. in vers. 1. singulos ordines nominatim hortans. [12] i. ubi aspectabilem præsentiam suam constituit, in Ecclesia.

PSALMUS CXXXVI.

Psaltes hortatur Ecclesiam ad prædicandas Dei laudes propter beneficentissimam naturam & majestatem ipsius, benignaq; opera in creatione, administratione, & conservatione rerum omnium, ac inprimis Ecclesiæ demonstrata.

1 [1] CElebrate Jehovam, quia bonus *est*; quia
in seculum *est* benignitas ejus.
2 Celebrate [2] Deum Deorum, quia in seculum *est* benignitas ejus.
3 Celebrate Dominum dominorum, quia
in seculum *est* benignitas ejus:
4 [3] Eum qui facit mirabilia opera magna solus, quia in seculum *est* benignitas ejus.
5 ‖ Qui fecit cœlos [4] intelligentia, quia in
seculum *est* benignitas ejus:
6 Qui expandit terram [5] super aquas, quia
in seculum *est* benignitas ejus:
7 Qui fecit lumina magna, quia in seculum
est benignitas ejus:
8 Solem ad dominium *obtinendum* interdiu, quia in seculum *est* benignitas ejus:
9 Lunam cum stellis ad dominia *obtinenda*
noctu, quia in seculum *est* benignitas ejus.
10 [6] ‖ Qui percussit Ægyptios in primogenitis illorum, quia in seculum *est* benignitas ejus:
11 Et eduxit Jisraelem è medio illorum,
quia in seculum *est* benignitas ejus:
12 Manu robusta & brachio extento, quia
in seculum *est* benignitas eius.
13 ‖ Qui secuit mare algosum [7] in segmenta, quia in seculum *est* benignitas ejus:
14 Et transmisit Jisraelem per medium illius, quia in seculum *est* benignitas ejus:
15 Excussitque Parhonem & copias illius
in mare algosum, quia in seculum est benignitas ejus.
16 ‖ Qui duxit populum suum per desertum; quia in seculum *est* benignitas ejus.
17 ‖ Qui percussit reges magnos, quia in
seculum *est* benignitas ejus.
18 Et interfecit reges magnificos, quia in
seculum *est* benignitas ejus:
19 Sichonem regem Emoræorum, quia in
seculum *est* benignitas ejus:
20 Et Hogum regem Baschanis, quia in seculum *est* benignitas ejus.
21 Deditque terram [8] istorum in possessionem, quia in seculum *est* benignitas ejus:
22 Possessionem Jisraeli [9] servo suo, quia in
seculum *est* benignitas ejus.
23 [10] Qui in abjectione nostra recordatur
nostri, quia in seculum *est* benignitas ejus:
24 Et asserit nos ab hostibus nostris, quia
in seculum *est* benignitas ejus.
25 Qui dat cibum [11] omni carni, quia in seculum *est* benignitas ejus.
26 Celebrate *Deum* fortem cælorum, quia
in seculum *est* benignitas ejus.

[1] Ode est ἐπαινετικὴ, continens propositioné hortatoriam ad laudes Dei, primùm à natura benefica & summa majestaté ejus, tribus versib. secundò ab operibus admirabilibus, inde usq; ad ver. 26. & cōclusioné hortatoriá, eiusdem argumé̄ti cum principio. Est aute haec ode ἀντίστροφος, sive singulos ver. eadé clausula terminans, vt doceatur tum laudum nostrarum, tum operum Dei omnium fontem esse unitū benignitaté Dei: quod documētum, quia perpetuū est, propterea hęc ode quotidie in vetere Ecclesia ab Levitis cantatá est, 1. Chr. 16.41. [2] vide Deut. 10.17. [3] alterū membrum propositionis de laudatione Dei ab operibus ipsius; quæ hoc quidem ver. prolepticé ponūtur, deinde verò distribuūtur in opera creationis, usque ad ver. 10. & opera administrationis, usque ad ultimum. ‖ Gene. 1. [4] i. sapientissimè & intelligentissimè: sic Pro. 3.9. [5] ut sup. Psal. 24.2. [6] alterum genus operum ad laudé Dei pertinentiū, nimirum benigna ipsius administratio, tum singularis contra inimicos Ecclesiæ suæ, & erga Ecclesiam ipsam, extra ordinem & ordinariè, usque ad ℣. 25. tum universalis erga omnes propter benignitatem ipsius, ℣. 25. ‖ *Exod.* 12.29 & *sequ.* ‖ *Exo.* 14.21. [7] utrinque disparato mari, Exo. 14.22. ‖ *Exo.* 15. *& seq. Num.* 21. 24. [8] & Cenahanæorum omnium; ut dictum est superiore Psal. ℣. 10. & 11. synecdoche. [9] i. quem in fidem suam recepit, vt sibi serviat. [10] transitio ad ordinariam administrationem Dei beneficentissimam, tum erga Ecclesiam, duobus ver. tum erga creaturas omnes, ℣. 25. [11] & rebus creatis omnibus consulit, synecdochicè.

PSALMUS CXXXVII.

Sacerdotes & Levitæ captivi ad sacras cantiones cantandas sollicitati, renuunt, in luctu permanent, Edomæisque & Babyloniis severissimum Dei judicium imprecantur atq; denunciant.

1 [1] AD [2] flumina Babyloniæ [3] ibi sedentes etiam *atq; etiam* flevimus; quum recordaremur Tzijonis:
2 Ad salices *a* in ea, suspendimus [4] citharas
nostras:
3 [5] Quamvis ibidem peterent à nobis *b* cantiones lætas qui captiuos adducebant nos, &
qui [6] contumulabant nos; *dicentes*, canite nobis
de *c* canticis Tzijonis.
4 [7] Quomodo fuissemus cantaturi [8] canticum Jehovæ, [9] in solo alienigenarum?
5 [10] Si oblivíscar vestri, ô Jeruschalaima,
[11] obliuiscatur *sui* dextra mea.
6 [12] Adhæreat lingua mea palato meo, si
non [13] recorder tui: si non *d* [14] eveham Jeruschalaima supra caput lætitiæ meæ.
7 [15] Recordare Jehova, [16] contra *e* Edomæos [17] diei Jeruschalaimorum: qui dicebant;
[18] nudate, nudate; quantisper fundamentum
ejus *erit* in ea.
8 *f* [19] Gens Babylonica vastanda; beatus *sit*
qui rependet tibi maleficium tuum quo affecisti nos:
9 Beatus, qui [20] prehendet; & dissipabit
parvulos tuos *allidens* ad petram.

[1] Canticū est generis mixti, didascalicum, & εὐκτικόν, cuius partes sunt tres: prima est narratio ludifica tionis qua hostes in Jisraelitas captivos utebātur, tribus vers. secunda, cōfirmatio facti piorū in gravib illis tentationibus, ℣. 4. 5. & 6. postrema, imprecatio & interminatio judiciorum Dei, trib. vlt. [2] i. monarchiæ Babylonicæ: nam Jehudæi non in solam Babyloniam propriè dictá abducti sunt, sed dispersi in ditionem Babylonicam: ut ex Jechezkele, Danijele, & Hezra constat evidentissimè. [3] i ad vada consistentes, donec trajecissent omnes. a *Heb. in medio ejus.* [4] i. instrumenta musica nostra abjecimus, & omne canendi studium: synecdoche. Hinc autem videntur Psalmum hunc pii Sacerdotes & Levitæ conscripsisse, ad institutionem & confirmationem Ecclesiæ. [5] i. ne illorum quidem auctoritati paruimus quorum eramus mancipia, ut vel tantillùm dissimulato luctu ipsis in ea re gratificaremur, & sacras cantiones prophano abusu contaminaremus. b *Heb. verba cantici, & contumulatores nostri* verba *lætitiæ.* [6] i. & gentem nostram, & habitationes nostras, urbemq; & templum Dei nostri in funestum & miserabilem tumulum redegerant: ut Psalm. 79. synecdoche. Sic autem Hebræum nomen interpretamur adducti germano illius etymo, superiorísque membri & totius argumenti consideratione. c *He. cantico: enallage numeri.* [7] confirmatio facti piorum, cur suis hostibus morem non gesserint; cuius partes sunt, ætiologia, hoc ver. & κατάρα sive devotio sui ipsorum, si ab officio suo discederent, duobus sequ. [8] prior ratio silentii piorum, à cantionum genere; quas sacras Deo esse agnoscunt, non autem prophanas, ad libidinem inimicorum Dei abutendas. [9] secunda ratio. q. d. non est hujus loci, neq; temporis: nam cantica illa ad cultum Jehovæ in Ecclesia aspectabili pertinentia fuerunt tantùm in terra quam sanctificaverat decantanda. [10] alterum membrum confirmationis, nimirum devotio: q. d. dispeream si fecero; absit à me tam indignum facinus, ut quasi oblitus vestri cantica lætitiæ canam. [11] i. fiat abalienata atque emortua, potius quàm ut canam: metaphora. [12] i. potius exarescat quàm ut cantet istorum arbitratu: qua in re perinde facerem, ac si Tzijonis & Jeruschalaimorum oblivíscerer. [13] i perpetuo luctu meam de te recordationem testatam faciam. d *He. faciam ut ascendant* Jeruschalaima. [14] i. pluris faciam urbem sanctam quàm lætitiam ullam quæ mihi vel maxima offerri possit, & recordatione luctuosa illius omnem materiam recreationis & exhilarationis studiosè obliterem. Est enim caput lætitiæ, præstantissima quævis lætitia, per hypallagen Hebræis frequentatam. [15] tertia pars odes respiciens adversarios, & continens primùm imprecationem hoc ℣. deinde propheticam denunciationem gravissimæ illorum ruinæ. [16] ut Psa. 79. 12. horum autem insanam debacchationem in templum, urbem, & populum Dei vide Jirme. 49. 7. & Jechez. 25. 12. prædictioné verò ruinæ ipsorum, ibidem, & Lament. 4. 21. e *Heb filios Edomi.* [17] calamitosi illius, quo eversa sunt: ut Psa. 116. 2. [18] i. subruite ad ima fundamenta usque; ne fundamentorum quidem vestigia relinquite: in Edomæos autem contrariam denunciationem vide Mal. 1. 2. f *Heb. filia Babyloniæ vastata, id est, quæ certissime vastaberis.* [19] prophetica denunciatio ruinæ Babylonicæ, cum exclamatione bene optante illis per quos ruina Babyloniorum erat eventura: de quo Jescha. 13. & Jirme. 50. & 51. [20] i. qui severissimè in te iudicia Dei exercebit pro atrocitate maleficiorum tuorum: ut Jescha. 13. 16.

PSALMUS CXXXVIII.

David Deum celebrat propter benignum verbum & opera ejus erga se: à gentibus suo exemplo celebratum iri docet, ac postremò se committit Deo.

1 [1] O*De* Davidis. Celebrabo te ex toto *a* animo meo, [2] coram *b* potestatibus psallam
tibi.
2 Incurvabo me *honorem exhibens* versus
templum sanctitatis tuæ, & celebrabo nomen
tuum, [3] propter benignitatem tuam & propter fidem tuam: [4] quia magnificas cum toto
nomine tuo sermonem tuum.
3 [5] Quo die clamavi, eodem exaudivisti me;
[6] fecisti ut efferret me animo meo robur.
4 [7] Celebrabunt te Jehova, omnes reges

[1] Ode est generis mixti, ἐπαινετικὴ καὶ εὐκτικὴ: constat itaq; duabus partibus, laudatione Dei, usq; ad ℣. 7. & petitione, duob. ult. Laudatio autem duplex est, una, singularis à Davide, trib. ℣. altera cōmunis omnium gentiū quæ ad Christi regnū vocandæ erant, inde ad ℣. 7. a *Heb. corde.* [2] i. publicè, ne apud ullos quidem proceres dissimulabo: ut Psa. 107. 33. & 119. passim: quomodo accipiendū esse docet ℣. 4. b *He. diis.* [3] ut sup. Psal. 115. 1. [4] ætiologia, vel potius exegesis proximè præcedentis ætiologiæ pr. benig. tuá & pr. fid. tuam, nam benignitate magnificatur nomen Dei, fide veritas sermonis asseritur, quo nos instituit Deus. [5] confirmatio ab exemplo suo. [6] i. confirmasti & roborasti me. [7] altera pars laudationis; vt dictum est in versum primum.

terræ; quum audierint [8] sermones oris tui:

5 Et canent de viis Jehovæ, magnam esse gloriam Jehovæ:

6 Quamvis elatus sit Jehova, tamen depressum [9] aspicere; quamvis altus, è longinquo pernoscere.

7 [10] Si ambulo in media angustia, vivum conservas me: [11] in faciem inimicorum meorum extendis manum tuam, & servat me dextera tua.

8 Jehova perficiat pro me: Jehova benignitas tua in seculum *est*; *ab* operibus [12] manuum tuarum ne desistas.

[8] i. duob. nominibus laudabunt te; de verbo tuo, hîc; & de administratione ex verbo, sequ. vers. ut 2. Chro. 2. 12. & seq. [9] non otiose, sed cum efficacitate; id est omnino ejus rationē habere: sic sequentia. [10] transitio ad petitionem, cujus argumentum hoc loco ponitur unum, ab anteacta Dei beneficentia hîc; alterum, seq. ℣. à natura Dei constante in beneficiis. [11] i. velut sinistra illos percutis, quum me conservas dextera: ut Psal. 3. 8. [12] sinistræ nimirum in propulsandis hostibus, & dexteræ in conservando me.

PSALMUS CXXXIX.

David se totum Deo perspectum agnoscens, profitetur studium suum adhærendi Deo & fugiendi à malo; & ad confirmandum hanc professionem suam, se ampliùs probādum committit Deo.

1 MAgistro symphoniæ, [1] Davidis Psalmus.
Jehova, [2] pervestigas me & cognoscis.

2 Tu cognoscis [3] sedere meum & surgere meum, intelligis cogitationem meam [4] è longinquo.

3 Iter meum & accubitū meum circumplecteris, & omnium viarum mearum *a* peritus es:

4 Quum nondum *est* sermo in lingua mea; en, ô Jehova, nosti ipsum totum:

5 [5] Retrò & antè obsides me, & imponis mihi manum tuam.

6 Mirabilior *est* scientia *tua b* quàm ut fallam; edita est, non possum præualere illi.

7 [6] Quò irem à spiritu tuo? aut quò à facie tua fugerem?

8 Si scanderem cœlos, illic es; aut stratum ponerem in sepulcro, ecce ades.

9 Si assumerem alas auroræ, habitaturus in extremitate maris;

10 Etiam illuc manus tua deduceret me, & prehenderet me dextera tua.

11 *Sin* autem dicerem; utique tenebræ velut crepusculo obvolvent me: atqui [7] nox lux *est* circa me:

12 Ne tenebræ quidem ita *c* obtenebrare possunt quin tu pervideas: sed nox ut dies illustrat, perinde *sunt* tenebræ atque ipsa lux.

13 [8] Tu enim possides [9] renes meos, [10] *ex quo* obtegebas me in utero matris meæ.

14 [11] Celebro te, [12] eò quòd *d* suspiciendis *operibus istis* in admirationem traducor: *celebro* mirabilia opera tua, *e* [13] quàm maximè novit animus meus.

15 [14] Non celata *est* [15] vis mea tibi; *ex* quo factus sum [16] in abdito, artificiosè confectus, *velut* [17] in imis partibus terræ.

16 [18] Massam meam vident oculi tui, & in libro tuo hæc omnia scripta sunt, *ex quibus* diebus formabātur, [19] quum nondum ullum ex eis *exstaret*.

17 [20] Quamobrem apud me, *ô* quàm pretiosæ sunt cogitationes tuæ, o *Deus* fortis! [21] quàm numerosæ sunt summæ earum!

18 Narrarem illas, *sed* arena plures sunt: [22] invigilo ut adhuc sim tecum.

19 [23] *Quòd* si interempturus es, ô Deus, improbum; & viros sanguinarios *dicendo*, [24] recedite à me;

20 Qui obloquuntur [25] tibi *f* sceleratè; *qui* [26] extollunt *g* vanè inimicos tuos.

21 An non osores tuos, ô Jehova, odio habeo? & de insurgētibus in te fastidio me ipsum torqueo?

22 *h* Perfecto odio odi illos? inimicorum loco sunt mihi?

23 [27] Pervestiga me *Deus* fortis, & cognosce animum meum; proba me, & cognosce cogitationes meas.

24 Denique vide *i* an ego ingrediar via molesta tibi: & deduc me [28] via *k* perpetua.

[1] Psalmus est propriè εὐχαριστὸς, quē orationis μέγεθος & figurarum poeticarum frequentatio reddit obscuriorem. Constat autē summatim ex tribus partibus: prima est quædā veluti advocatio testificatiōis Dei; qua David se hominum calumniis obrutum, saltem à Deō pernosci & probari docet usque ad ℣. 14. secunda, explicatio animi sui, inde usque ad ver. 23. tertia, petitio, ut amplius si opus est ipsum probet Deus & dirigat, duobus ultimis. [a] i. explicata est tibi penitus, & perspecta funditus conscientia mea: metaphora. Est autem hæc propositio, quæ sequentib. ℣. elegantissime exornatur. [3] i. sive sedeā, sive surgam, sive quid agam corpore, sive animo versem, intùs & extra totus tibi perspectus sum. [4] id est longè antequam animo insederit meo, ut ostendit v. 4. [a] Heb. *assuefactus es.* [5] i. omni ex parte me circumtenes, antrorsum, retrorsum, supernè, inferne, dextrorsum, sinistrorsum: synecdoche: ut 5. versib. seq. exponitur. [b] Heb. *præ me: simile vide infr. vers.* 12. [6] explicatio scientiæ Dei mirificæ à duabus circumstantiis; loci, his 4. vers. & temporis, ver. 11. & seq. [7] q.d. mihi quidem & rebus creatis obscura & cæca nox est, tibi verò omnia sunt perspecta, nuda, & patentia oculis tuis: Heb. 4. 13. [c] Heb. *obtenebrarent præ te.* [8] ætiologia superioris professionis sive protestationis, à singulari hominis genitura per mirificam administrationem Dei. q.d. meritò omnia ista tibi perspecta sunt; quia ea non tantùm creatione tibi comparasti singula, verùm etiam adhuc creationis & redemtionis jure possides. [9] i. quicquid in me latet: synecdoche. [10] i. inde à conceptu meo. [11] secunda pars psalmi; qua Psaltes explicat studium animi sui, tum in celebranda Dei beneficentia erga se, usq; ad v. 17. tum in præstando obsequio, & voluntate ipsius conformanda voluntati Dei, à vers. 17. usq; ad ver. 23. [12] sic ostendit psaltes se transire ad secundum hunc locum, sumpta occasione ex superiore argumento. [d] Heb. *reverendis.* [e] Heb. *ut valdè.* [13] id est, ex toto animo & facultate mea, quam tu inde ab ortu meo optimè cognoscis, duobus sequentibus vers. [14] quasi dicat, te ipsum testem adhibeo hujus integritatis meæ, qua incumbo in laudationem tuam; ut qui me inde à principio noveris. [15] quam totam occupari in laudibus tuis dixi superiore vers.

[16] matris uterō. [17] i. mirificentissimè, & suprà omnem humanam facultatem & artificium. [18] i. quicquid est in me, expositum est ac velut descriptum in oculis tuis. [19] i. non tantùm quum cœperunt esse novisti ea, verùm etiam antè quàm essent. q.d. ab æterno cognovisti providentia tua. [20] alterum membrū propositionis; in qua David ostendit se his beneficiis adductum eniti ut se totum studiosè cōmittat Deo, amādo quod Deus amat, duobus ver. & abhorrendo ab iis quæ odit Deus ℣. 19. & sequentib. [21] ut Psal. 40. 6. [22] i. dies noctesque operam do, ut quemadmodum hactenus, sic etiam in posterum indesinenter adhæream tibi. [23] altera explicatio studii in eos à quibus abhorret Deus; ut dictum est ℣. 17. q.d. si tu istos impuros tantopere odisti, ut eos justo judicio tandem perditurus sis, prout tua est vindicta, Deut. 32. 35. saltem vides me obsequentem justitiæ tuæ odisse illos, fastidire, fugere, prout est mei officii. [24] verba sunt Dei ad solum nutum & mandatū suum impios profligantis. [25] & tuis, odio tui. [f] Heb. *in scelus.* [26] i. non solum mala faciunt, sed etiam facientibus patrocinantur, Rom. 1. 32. [g] Heb. *in vanitate.* [h] Heb. *perfectione odii.* [27] petitio, ut dictum est sup. in ℣. 1. q.d. tu istorum testis es; ego verò tuis sum: propterea si opus est, ecce me paratum ad subeundum probationes tuas: ut sup. Psal. 26. [i] Heb. *an via molestiæ in me sit: hypallage: pro eo quod est, an ego sim in via molestiæ.* [28] i. constante in obsequio tuo. [k] Heb. *seculi.*

PSALMUS CXL.

David Deum supplicat pro liberatione sua; impiis adversariis malè precatur: & seipsum confirmat in fiducia certa justitiæ salutisq; Dei.

1 MAgistro symphoniæ, [1] Psalmus Davidis.
2 Libera me, Jehova, [2] ab hominibus malis; [3] à viris *a* violentissimis custodi me:

3 [4] Qui cogitant mala cum *b* animo: quotidie conveniunt [5] *ad* bella:

4 [6] Exacuunt linguam suam [7] similem serpentis, venenum [8] ptyados subest labiis eorum maximè.

5 Serva me Jehova à manibus improborum, à viris violentissimis custodi me, qui cogitant [9] impellere pedes meos.

6 [10] Abscondentibus superbis laqueum mihi, funesque; pandentibus rete ad orbitam, tendiculas ponentibus mihi, maximè:

7 Dixi Jehovæ, *Deus* fortis meus es; auribus percipe Jehova vocem deprecationum mearū.

8 Jehovi Domine, robur salutis meæ; obtexisti [11] caput meum *c* tempore pugnæ.

9 [12] Ne concedas, Jehova, *d* quæ concupit improbus; sceleratam cogitationem ejus ne provehas, efferrent se maxime.

10 [13] Venenum circumdantium me, mole-

[1] Psalmus est εὐχαριστὸς, constans ex duabus partibus, petitione, duodecim versib. & cōclusione animum supplicis confirmāte de beneficentia Dei, duob. ult. Petitionis loci sunt duo: unus, quo precatur David pro salute sua, 9. vers. alter, quo adversariis malè precatur, trib. reliquis. [2] prima petitionis causa, à persona adversariorum injustam causam agentiū & injustissimè. [3] Schaule & administris ipsius, vi & fraude Davidē persequētibus; quemadmodum deinceps explicatur. [a] Heb. *violentiarum: sic infr. v.* 5. [4] i. qui omne malum fabricantur mihi aperte & clàm, animo consilióq;, hoc vers. sermone, & opere, vers. 4. & sequentib. sic amplificat petitionis causam à persona adversariorū, quòd non tantùm causam iniquā agunt, verùm etiam rationib. iniquissimis. [b] Heb. *cordis.* [5] ut sup. Psal. 120. 7. [6] i. cominùs & eminus vibrant in me vitus suum. [7] i. venenatam, ut vipera. [8] i. aspidis illius quæ suo loco stans venenum suum procul exspuit. [9] i. dejicere me: metaphora. [10] secunda petitionis causa, à fide supplicis in Deum, & anteacta experientia veritatis Dei erga ipsum mirificas liberationes præstantis, tribus ver. Sunt autem hoc vers. metaphoræ ab aucupibus & venatorib. [11] i. me tanquam galea & scuto. [c] Heb. *die armorum: metonymia.* [12] conclusio superioris petitionis, cuius postremus finis transitum parat ad imprecationem sequentem. [d] Heb. *concupita improbi.* [13] imprecatio, ut dictū est sup. in vers. 1. qua David perstans in superiorib. allegoriis ea ipsa mala quæ cudunt adversarii in ipsos retorqueri petit: quamobrem nos Hebræam vocem, habita superioris allegoriē & proximè sequentium verborū ratione, venenū potius quàm caput interpretati sumus, ut Deu. 32. 33.

stia [14] labiorum ipsorum obtegat eos.

11 [15] Demittantur super eos prunæ: in ignem dejiciat eos, in scrobes *unde* non surgant.

12 Vir *e* maledictus ne stabiliatur in terra; viri *dediti* violentiæ malum [16] *f* venando impellat ipsum *variis* impulsionibus.

13 [17] Novi acturum esse Jehovam causam afflicti, jus egentium.

14 Utique justi celebrabunt nomen tuum; considebunt recti in conspectu tuo.

[14] i. quam afferunt ipsorū labia. [15] i. conflagrent, ut corruant. [e] *Heb. linguæ: metonymia.* [16] i. malum consiliū ipsorum, sit consultorib. ipsis pessimum. [f] *Heb. venetur ipsum ad impulsiones.* [17] conclusio παρακλητική; ut sup. diximus, à salute justorum & gloria Dei, quæ salute justorum conjuncta est.

PSALMUS CXLI.

David tribulibus suis mandato Schaulis ipsum persequentibus, opem Dei implorat: improbitatem actorum persequutionis suæ exponit, fidémq; suam: & servari à Deo petit.

1 [1] PSalmus Davidis. O Jehova inclamo te, festina ad me; auribus percipe vocem meam, quum invoco te.

2 [2] Statuatur oratio mea, *ut* suffitus coram te; [3] elatio manuum mearum, *ut* munus vespertinum.

3 [4] Compone Jehova, observa os meum; *a* custodiens [5] *moderare* quicquid efferunt labia mea.

4 [6] Ne sinas inclinari *b* animum meum ad rem malam, ad agitandum actiones per improbitatē cum *c* strenuis operam dantibus iniquitati: etiam ne inescer rebus amœnis eorum.

5 [7] Retundat me Justus, [8] benignitas *erit*; & corripiat me, unguentum *erit d* præstantissimum; [9] ne irritum faciat *a* capite meo: quò amplius *fecerit*, eò *amplius* oratio mea *erit* [10] in malis eorum.

6 At [11] dimovent se per latera [12] petrarum judices [13] istorum, quamvis intelligant [14] sermones meos amœnos esse.

7 [15] Quasi dissecaret quis & diffinderet in terra; dispergunt ossa nostra, *trudenda* in os sepulcri.

8 [16] Quum ad te Jehovi Domine, *respiciant* oculi mei; ad te recipiam me, [17] ne nudes animam meam.

9 [18] Serva me *e* à laqueo *quem* tetenderunt mihi, & tendiculis eorum qui operam dant iniquitati.

10 [19] Cadant in [20] retia jacula *quisque* sua improbi; unà ego dum transiturus sum.

[1] Psalmus est εὐκτικὸς, cōtinēs exordiū, duob. vers & petitionē, reliquis: quem videtur conscripsisse David de tempore fugæ suæ, quum ex mandato Schaulis observaretur à tribulib. suis in montibus Hengedi, 1. Sche. 24. [2] i. ita sit accepta tibi, ut legitimæ illæ ceremoniæ, de quib. Exo. 29 & 30. [3] i. supplicatio: synecdochicè. [4] hujus petitionis partes sunt duæ; prima est precatio pro ductu & salute sua, usque ad ver. 10. secunda, imprecatio, v. ult. Precationis autem quæ componendi verbo prolepticè cō tinetur, partes sunt duæ; una, ut Deus sermonem, & animum supplicis cōponat, hîc & v. sequente, eaque prudentia informet, qua sibi ab omni maleficio caveat dum saluti suæ cupit consulere; altera, ut ipsum conservet à malo, vers. 8. & 9. [a] *Heb. custodi super haurire labiorum meorum.* [5] i. sermones meos rege; ne quid temere profundam, aut adversarii mei subdole aliquid hauriant ex imprudentis animo. [6] i. confirma me adversus mala & bona; ne ad dexteram aut sinistram traducat minis vel allectamentis. [b] *Heb. cor.* [c] *Heb. viris.* [7] ætiologia prior petitionis à persona adversariorum per elegantissimam hypothesin & contentionem Rhetoricam. q.d. si justus me persequeretur, & justa de causa affligeret; ferrem, & orarem pro illo, hoc versu: sed isti conscii cum animo suo æquitatis meæ, & velint nolint optimè convicti, insidiantur mihi, vers. sequ. adeò ut pene rumpamur afflictionibus, vers. 7. [8] i. ducam pro maximo beneficio. [d] *Heb. caput: ut Exod.* 30. [9] i. ne desinat unquam odoratissimis suis reprehensionibus & jucundissimis me aspergere. [10] i. quæcunque mala feram ab eis, non exacerbabunt animum meum; sed potius efficient ut gratis precibus eos commendem Deo. [11] ἀπόδοσις præcedentis hypotheseos, ut dictum est, vers. 5. q.d. utcumque redarguat eos ipsorum conscientia, & doceat æquitatem causæ meæ; tamen omnes angustias & fauces montium observant ut insidientur mihi. [12] i. arduarum rupium, in quibus habitacula sua statuebat David. [13] i. non tantùm plebeii populares ex Ziphæis, Meltonitis, & cæteris; sed etiam primores quique certatim Schauli ministrantes. [14] i. me ne verbo quidem ullum offendere, sed gratificari quàm possum maxime. [15] i. iam tanta vi me & meos circumstant, & in nos omnes involaturi sunt; ut mox diffringendi & membratim discerpendi simus illorum impetu, nisi tu, ô Deus, succurreris; quod discrimen elegantissima similitudine lignariorum adumbratur. [16] altera ætiologia petitionis, à fide sua in Deum & promissiones ejus: qua transitur ad alteram petitionis institutæ partem. [17] i. ne destituas defensione & salute tua: metaphora. [18] secunda pars petitionis: ut observatum est in vers. 3. [e] *Heb. à manibus laquei.* [19] id est, ipsi suis artibus capiantur; ego verò tecum, duce te prætergrediar incolumis: metaphora à piscibus. [20] vide in Jesch. 19. 8.

PSALMUS CXLII.

David à Schaule & comitatu ejus circumclusus Deum orat pro salute sua, ad gloriam ipsius in Ecclesia prædicandam.

1 [1] ODe didascalica Davidis: ‖ quum esset in spelunca, [2] oratio.

2 Voce mea ad Jehovam clamo: voce mea apud Jehovam deprecor.

3 [3] Effundo coram eo meditationem meam, angustiam meam coram eo indico.

4 [4] Quum [5] obrueret se in me spiritus meus, toties tu [6] agnovisti semitam meam: *quum* [7] quocumque itinere pergerem, abderent laqueum mihi.

5 [8] Intuere *ad* dexterā & respice *ad sinistrā*: ut non *est* mihi qui recognoscat *me*: periit effugium à me, non *est* qui *a* curet vitam meam.

6 Clamo ad te Iehova; dicens, tu *es* receptus meus, portio mea [9] in terra viventium.

7 Attende ad clamorem meum, nam attenuatus sum valdè: eripe me à persequentibus me, quia fortiores sunt me.

8 [10] Educ [11] è claustro *b* vitam meam ad celebrandum nomen tuum; [12] me cingent justi, quum beneficium contuleris in me.

[1] ut Psa. 44. 1. ‖ 1. *Schem.* 24. [2] hujus orationis partes sunt duæ, exordium audientiā faciens, vers. 2. & 3. & petitio, reliquis vers. [3] ut sup. 102. 1 [4] hujus petitionis summa est, ut servetur David, distincta tribus causis: prima est ab officio Dei, quòd ante servo suo præstiterat ad salutē ipsius, hoc vers. secūda, à personā supplicis in extremis rerū difficultatibus erigētis se ad Deum fide, tribus sequentibus: tertia est à fine, gloria Dei, vers. ultimo. [5] ut sup. Psal. 77. 4. [6] ut Psalm. 1. 6. [7] id est, ubique insidiarentur mihi: periphrasis. [8] secundus petitionis locus, ut dictum est superiore versu. Est autem hic ellipsis oppositi, quasi dicat, observa ab omnibus partibus, & animadverte me omni ope destitutum esse. [a] *Heb. quærat animæ meæ.* [9] id est, in hac ipsa vita, ut Psal. 27. 13. [10] tertius locus: ut observatum est vers. 4. [11] id est, præsentissimo hoc periculo quo circumclusus sum in hac specu, circumstantibus inimicis. [b] *Heb. animam: ut ver.* 5. [12] i. conveniet circa me frequens justorum corona, ut me audiat prædicantem nomen tuum, & mecum prædicet.

PSALMUS CXLIII.

David Deum implorans, indignitatem suam confitetur, injuriam sibi factam ac hac causa narrat: ac propterea à Deo servari & institui petit, inimicos verò perdi ad gloriam ipsius.

1 [1] PSalmus Davidis O Jehova, audi orationē meam, aures adhibe ad deprecationes meas; [2] pro fide tua exaudi me, pro justitia tua.

2 [3] At ne cōgrediaris judicio cum servo tuo; nam [4] non esset justus coram te ullus vivens.

3 [5] Persequitur enim inimicus animam meam: [6] atterit *dejiciens* in terram catervam meam: facit [7] ut residеam in tenebricosis *locis*; [8] *sumus* quasi mortui *a* olim.

4 Adeò ut [9] obruat se in me spiritus meus; in medio mei desolatus videatur sibi animus meus.

5 [10] Recordans *b* dierum priscorum, meditans totum opus tuum; factum manuum tuarum recolens,

6 Pando manus meas ad te; anima mea, ut terra [11] fessa, *sitiente* tui maximè,

7 *Dicens*: [12] Festina, exaudi me Jehova, consumitur spiritus meus; ne abscondas faciem tuam à me, nam [13] consimilis fio descendentibus in *c* sepulcrum.

8 [14] Fac ut audiam manè benignitatem tuam, quia in te fiduciam habeo: notam fac

[1] Psalmus est εὐκτικὸς, continens exordium, duob. versib. expostulationem, & petitionē, inde ad finem usque. [2] i. propter promissiones gratiosas, justamque naturam tuam, qua æquam causā ab iniquitate vindicas. [3] elegans deprecatio, ex adverso respondens superiori postulationi, ne respiciat Deus ad indignitatem personæ; sed ad justitiam suam, quæ personā quamlibet in æquis causis se defensurā recipit. quasi dicat, justitiam tuam imploro, ut suscipiat defendendam æquitatem causæ meæ; mihi verò, ut personæ cuiquam, agnosco justitiam nullam inesse, si comparanda sit cum Deo: satis est causam meam cum istorum causa comparari; justitiam Dei imploro, non meam assero: atque ita imploro, ut æquitatem causæ meæ (quia ipsius causa est) defendi ab ipso velim; ac proinde me ad probandam causam conservari. [4] si congredereris judicio cum ipso. [5] expostulatio, sive narratio injuriarum ab hostibus acceptarum, hoc vers. calamitatis in quam devenit supplicis animus, sequ. versu; & studii ad Deum contendentis, vers. 5. & 6. [6] i. non tantùm me, sed totum comitatum meum familiamque exagitat: ut 1. Sche. historia factum fuisse ostendit, & ipse conquestus est sup. Psal. 141. 7. [7] ego cum meis. [8] i. cogimur in tenebrosis specubus versari & lucem fugere inimicorum importunitate. [a] *Heb. seculi.* [9] ut sup. 77. 4. [10] i. me in fide confirmans à præcedentibus exemplis. [b] *Heb. dierum ab antiquitate.* [11] ut sup. Psal. 63. 2. [12] hujus petitionis partes sunt duæ; precatio, usq; ad vers. 12. & imprecatio. v. 12. Precationis summa est, ut Deus Davidem exaudiat, hoc vers. eumq; liberet à malo, & informet deinceps in obsequio suo, seq. versib. tribus: causæ duæ; una, à persona supplicis; altera, à gloria Dei cum salute servi sui conjuncta, v. 11. [13] nimirum si faciem tuam absconderis. [c] *Heb. cisternam: ut Psal.* 28. 1. [14] i. verbo & opere præsta: synecdoche. Est autem in hoc vers. prolepsis sive petitio duplex, cujus duo membra ex ordine sequen. versib. exponuntur.

mihi viam qua ambulaturus sum, quia ad te attollo animum meum.

9 Eripe me ab inimicis meis, Jehova; apud te *d* [15] tectum contineo *illum*.

10 Doce me facere placitum tuum, quia tu Deus meus *es*: tuo spiritu bono deduc me [16] per terram planam.

11 [17] Propter nomen tuum Jehova, vivum conserva me; propter justitiam tuam educ ex angustia animam meam:

12 Et propter [18] benignitatem tuam exscinde inimicos meos, perdens omnes affligentes animam meam; quia ego *sum* servus tuus.

d Heb. tego. [15] id est, depono apud te cõservãdum animũ meum: ut Ps. 31. 6. [16] id est, sine offensa tui, aut cujusquam. [17] id est, prædicationem nominis tui: ut Ps. 142. 8. [18] erga me servum tuum; imprecatio pertinens ad promissionem Dei; Gen. 11. 35.

CAPUT CXLIIII.

David prædicata Dei erga se & humanum genus beneficentia, hostibus malè precatur; sibi totiq; regno salutem & benedictionẽ exoptat: & commendat felicitatem populi Dei.

1 [1] *De* Davidis. ‖ [2] Benedictus *sit* Jehova rupes mea; qui docet manus meas prælium, digitos meos bellum:

2 ‖ [3] Benignitas mea & propugnaculum meum, editus locus meus & liberator meus, *assistens* mihi; scutum meum, ad quem me recipio, qui substernit populum meum mihi.

3 ‖ [4] Jehova, quid *est* homo, ut agnoscas eum? filius mortalis, ut rationem habeas ejus?

4 ‖ [5] Homo, vanitati similis *est*; dies ejus *sunt* ut [6] umbra prætereuntis.

5 [7] Jehova, [8] inclina cœlos tuos & descende: tange [9] istos montes, & [10] fument:

6 *a* [11] Immitte fulgur, & disperge eos; emitte sagittas tuas, & funde eos:

7 Extende manum tuam ex alto: libera me & eripe me [12] ex aquis multis, è manu alienigenarum,

8 [13] Quorum os loquitur vanum, & quorum dextera *est* dextera falsitatis.

9 [14] Deus, [15] canticum novum canam tibi; nablio, decachordo psallam tibi.

10 [16] Danti salutem regibus, liberanti Davidem servum suum à gladio *b* malefico.

11 [17] Libera me, & eripe me è manu alienigenarum; quorum os loquitur vanum, & quorum dextera *est* dextera falsitatis:

12 [18] Ut filii nostri tamquam plantæ bene ẽducatæ in *c* tenera ætate sua; filiæq; nostræ sicut [18] antarii lapides [20] excisi, [21] *sint* structura templi:

13 *d* [22] Promtuaria nostra plena proferant *e* juge alimentum: pecudes nostræ millenis pariant, myriadibus auctæ *sint* in chortibus nostris,

14 [23] Boveſq; nostri *f* præpingues: [24] nulla irruptio, nullaque eruptio, denique nulla *sit* querela in plateis nostris.

15 [25] Beatus ille populus cui ita *est*; beatus *ergo* populus, cujus Jehova *est* Deus.

[1] Ode est generis mixti, διδασκαλικὴ καὶ ὑμνικὴ: quã David, postquã ad regni fastigiũ evectus victorias aliquas consequutus esset, quum hostes exteri in ditionem ipsius irrupturi essent, sive Pelisththæi 2. Sche. 5. sive alii, de quib. 1. Sche 8. Cõstat itaque ex tribus partibus; exordio laudativo, usque ad v. 5. petitione, usque ad 15. & conclusione epiphonematica, vers. ult. ‖ *Psal.* 18. 3. & 35. [2] Exordii partes sunt duæ; prior est laudatio Dei à singularibus erga Davidẽ & regnum ipsius beneficiis, duob. ℣. posterior, amplificatio à publica & cõmuni hominum miseria, ad quorũ habendam curam se demittit Deus, ℣. 3. & 4. ut 2. Schem. 7. 18. & 19. ‖ 2. *Sch.* 22. 48 *& psal.* 18. 48. [3] i. fons benignitatis qua perfruor. ‖ *Psal.* 85. [4] exclamatio erotematica, amplificans beneficentiam Dei per comparationem majestatis ejus cum indignitate hominis. ‖ *Psal.* 62. 10. [5] subjectio ad præcedentem interrogationem. [6] i. prætervolantis avis; ut Ijobi 14. 3. vel si cui magis placet, umbra prætereuntis. [7] petitionis loci sunt duo; primus est imprecatio adversus hostes, duob. ver. secundus, postulatio liberationis, à ver. 7. ad 14. [8] ut 2. Schem. 22. 10. humanitus dictum. [9] i. hostes potentissimos; quod genus allegoriæ apud Prophetas est frequentissimum. [10] i. in fumos abeant. [11] *Hebr. fulgura fulgur.* [12] i. tuis cælestibus armis, potentiaque prosterne: humanitus dicta. [13] i. irrumpentibus torrentibus hominum nequam: ut Psal. 18. 5. & 124. 4. quod sequentium verborũ epexegesis commonstrat. [14] prima causa petitionis, ab adversariorum improbitate. [15] secunda causa, à prædicatione gloriæ Dei. [16] ut suprà 33. 3. [17] argumentum cantici, narratio communium & singularium beneficiorum. [b] *Heb. mali, vel malo.* [17] [illegible] petitionis, qua usus erat sup. ver. 7. & 8. ut commodiùs transeatur ad tertiam petitionis causam. [18] tertia petitionis causa, bonum populi Dei. [c] *Heb. in pueritia: allegoria continuatio.* [19] i. angulares, frontati, sive (ut Græci vocant) diatoni, ex quibus duplex murus ducitur. [20] i. ornati, culti, & affabrefacti. [21] i. ædificentur, & coagmentati assurgant in templum sanctum Domino: Ephes. 2. 21. [d] *Hebr. angularia: sic vocantur cellæ & promtuaria, à situ.* [22] i. sit benedictio tua in bona temporaria nostra. [e] *Heb. de alimento in alimentum.* [23] similiter millenis pariant, &c. sic interpretandum esse distinctiones ostendunt. [f] *Heb. graviter onusti.* [24] i. nihil mali invadat, nihil boni evadat, & nihil insit triste; sed jucunda omnia. [g] *Heb. existens.* [25] conclusio epiphonematica: qua statuit Psaltes, si beati habentur qui benedictiones hujusmodi possident, omnino beatos esse qui possident Deum benedictionum fontem.

PSALMUS CXLV.

David seipsum & res creatas ad Dei laudes prædicandas excitans, celebrat magnificam potentiam, & justissimam bonitatem illius erga omnes.

א 1 [1] LAudatio Davidis. [2] Exaltabo te Deus mi, Rex; & benedicam nomini tuo in seculum & sempiternum:

ב 2 Quotidie benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in seculum & sempiternum:

ג 3 Magnum esse Jehovam & laudandum valdè, imò magnitudini ejus [3] non esse pervestigationem.

ד 4 [4] Generatio generationi laudibus commendet opera tua, prout [5] *hæc* indicant omnimodam *a* potentiam tuam,

ה 5 *Et* decorem gloriam*que* majestatis tuæ; & res mirabiles tuas [6] eloquuturus sum:

ו 6 Et robur mirabilium tuorum operum prædicent; prout *b* singula magna*gesta* tua enarraturus sum.

ז 7 Memoriam amplæ bonitatis tuæ [7] eructent, & justitiam tuam cantent:

ח 8 [8] Gratiosum & misericordem Jehovam *esse*, longanimem & magnum benignitate,

ט 9 Bonum esse Jehovam omnibus, & misericordiam ejus in omnibus operibus ejus.

י 10 [9] Celebrent te Jehova omnia opera tua, & quos benignitate prosequeris benedicant tibi:

כ 11 Gloriam regni tui prædicent, & potentiam tuam eloquantur;

ל 12 Ut notas faciant filiis hominum potentias ejus, & gloriam decoremq; regni ejus.

מ 13 [10] Regnum tuum, regnum *est* omnium seculorum; & dominium tuum *c* in unamquanque generationem.

ס 14 Sustentat Jehova [11] omnes cadentes, & erigit omnes incurvatos.

ע 15 ‖ Oculi omnium ad te spectant, quibus tu das escam suam tempore suo:

פ 16 Aperis manum tuam, & saturas *d* quicquid vivit *ex* beneplacito.

צ 17 Justus Jehova in omnis viis suis *est*, & benignus in omnibus operibus suis.

ק 18 Propinquus *est* Jehova omnibus invocantibus ipsum, omnibus qui invocant ipsum fide.

ר 19 Placitum timentium se efficit, & vociferationem eorum audiens salutem dat eis.

ש 20 Servat Jehova omnes amantes ipsum, omnes verò improbos perdit.

ת 21 [12] Laudationem Jehovæ eloquatur os meum: & benedicat omnis caro nomini sancto ejus, in seculum & sempiternum.

1 Hujus laudationis partes sunt quatuor: prima est professio singularis laudis quam David attributus est Deo, trib. ℣. secunda, provocatio omnium temporũ, rerum creatarũ factorumque ad promulgãdas communi opera laudes Dei, indè usq; ad ℣. 13. tertia, propositio argumẽtorũ ad laudes Dei pertinentium, à ℣. 13. ad 21. posterma, conclusio, ℣. ult. Est autem hic psalm. alphabetico ordine conscriptus, excepto ver. uno: vide sup. ps. 111. 1. [2] exordium, cujus duo versus sunt antistrophi. [3] ut Ijobi 5. 9. [4] secũda pars, provocatio ætatum omnium ad laudandũ Deum ab operibus ejus: quẽ prolepticè hoc ℣. posita, duobus nominibus commẽdantur, nimirum gloriosæ potẽtiæ, ℣. 5. & 6. & bonitatis justissimæ, vers. 7. posteà verò per hysterosim Hebræorum in sequentib. illustrãtur magnificis appellationib. usq; ad vers. 13. [5] nimirum facta tua: ut Psal. 19. [a] *Heb. potẽtias.* [6] inf. hoc Ps. inde à v. 12. [b] *Heb. magnitudines tuas enarraturus sum ipsam.* [7] ut Ps. 19. 3. [8] summa propositio justissimæ bonitatis Dei, quam tenentur res creatæ omnes celebrare; ut dictum est in vers. 4. [9] altera propositio gloriosæ potentiæ Dei celebrandæ à rebus creatis, ut supr. vers. 4. [10] tertia pars, propositio rerum ad laudes Dei pertinentium: quarum ut supr. duo sunt capita: unum, gloriosæ potentiæ quam Deus omnibus exhibet, his duobus vers. alterum, justæ bonitatis à v. 15. ad 20. quo ver. summatim, velut corollario, continetur bonitatis & potentiæ Dei prædicatio. [c] *Heb. in omnem generationem & generationem.* [11] quos sustentandos novit pro bonitate sua, sine qua nemo sustentatur, erigitur, &c. ‖ *Ps.* 104. 27. [d] *Heb. omne vivens.* [12] conclusio hortatoria; qua se & omnes provocat Psaltes ad laudandum Deũ, in exordio.

PSALMUS CXLVI.

Psaltes se & pios hortatus ad laudes Dei asserendas, eum laudat singularium erga pios beneficiorum, creationis, conservationis, administrationisq; omnium, & regni æterni nomine.

1 [1] Hale-

[1] Ode est ἐπινικὴ, continens primùm hortationem & propositionem laudis divinæ, quatuor vers. deinde argumenta illius laudis, inde ad finé usque. Hortationi autem (quæ primo ℣. cõtinetur) opponitur insignis dehortatio ex eõtrario propositionem illustrans, ne fiducia, adeóque fiduciæ & laudis argumenta cõstituantur in ullo homine. ℣. 3. & 4.

1 HAlelu-Jah. Lauda anima mea Jehovam.

2 Laudabo Jehovam in vita mea: psallam Deo meo, *a* quàmdiu futurus sum.

3 Ne fiduciam habetote [2] in ingenuis; in *ullo* filio hominum, penes quem nulla *est* salus.

4 Exit spiritus ejus, revertitur in terram suam: [3] die eodem pereunt cogitationes ejus.

5 [4] Beatus, *b* cui auxilio *est Deus* fortis Jaĥakobi, cujus exspectatio *est* in Jehova Deo suo:

6 Qui fecit cælos & terram, mare & quicquid *est* in eis; qui servat fidem in seculum:

7 [5] Qui exercet judicium erga oppressos: dat cibum famelicis, Jehova solvit vinctos:

8 Jehova aperit *oculos* cæcorum; Jehova erigit incurvatos, Jehova amat justos:

9 Jehova servat peregrinos, pupillum & viduam statuminat; viam verò improborum subvertit.

10 Regnabit Jehova in seculum: Deus tuus, ô Tzijon, in *c* unamquamque generationem. Halelu-Jah.

a Hebr. quum adhucego. [2] ne in potentissimis quidem; quorum vanitaté ostendit à nascenti sorte, ab imbecillitate vitæ, à moriendi necessitate, & repentino consiliorum casu. [3] quo sunt initæ; id est, repentè momento uno concidunt. [4] propositio argumentorum laudis Dei, quorum genera sunt tria: primum est, singularis conscientia beneficiorum ejus erga nos per fidem, hoc ver. secundum, creatio & rerum creatarum administratio præsens, ordinaria, & extra ordinem, quatuor sequen. tertium, æternitas regni ejus in Ecclesia, vers. ult. b Heb. in cujus auxilio, &c. [5] i. qui succurrit singulis, prout opus est: quo sequentia omnia exempla pertinent. c Heb. generationem & generationem.

PSALMUS CXLVII.

Psaltes Ecclesiam hortatur ad prædicandum nomen Dei propter liberationes; beneficiáque ejus erga ipsam, & propter constantiam operum & verbi.

[1] Ode est ἐπινικὴ, Ecclesiam hortans ad laudationem Dei à factis illius, cõmuniter quidem erga omnes; sed imprimis erga Ecclesiã. Cõstat itaq; hic psalmus primũm exordio celeusticoad laudationem Dei, vers. 1. deinde propositione & enarratione rerum ad laudes ejus pertinẽtium, à ver. 2. ad 19. & conclusione, duob. ult. [2] de his duabus causis vide Psa. 133. 1. [3] hujus propositionis pro ratione argumentorum laudis, tres sunt partes: primum argumentum est de liberatione suorum à malo, usque ad ver. 7. secundum, de beneficentia & gratiosa ipsius administratione, inde ad vers. 12. tertium, de conservatione in bono & forma istius administrationis quam solo verbo præstat, inde ad vers. 19. Est autem ædificator Ecclesiæ Deus, quia illius auctor, fundator, curator, & architectus est. [4] id est, electos suos, quibus promissio facta est Deut. 30. 4. a Heb. Jisraelu. [5] ex promissione Exo. 15. 26. b Heb. corde. [6] i. Deus ille qui sedet in cælis, qui omnia pernovit vel minutissima, & qui omnibus imperat etiam in ipsis cælis, hic verè magnus est: sic amplificat Psaltes potentiam & providentiam Dei, quam adhibet ad liberationem Ecclesiæ, ab exemplo rerum cælestium. [7] id est, nominatim imperans cuique pro auctoritate & potentia sua, ut Jeschaĥ. 40. 26. c Heb. intelligentiæ ejus non est numerus. [8] secundus locus propositionis, ut dictum est in vers. 2. quò transitur repetita hortatione ad laudem Dei. [9] i. qui omnia sapienter ordinat, ut rebus creatis benefaciat: gradatio; quam sequutus est Hoscheaĥ 2, 21. & 22. d Heb. filiis. [10] vide Ijobi 39. 3. e Heb. clamant. [11] i. hanc beneficentiam exercet Deus, non propter dignitatem ullam rerum creatarum; sed propter se & Ecclesiam suam. [12] tertius locus, de confirmatione & conservatione piorum in bono: quo transitur repetita hortatione, ut supr. vers. 7.

1 Ode est ἐπινικὴ, Ecclesiam hortans ad laudationem Dei à factis illius, cõmuniter quidem erga omnes; sed imprimis erga Ecclesiã. Cõstat itaq; hic psalmus primũm exordio celeusticoad laudationem Dei, vers. 1. deinde propositione & enarratione rerum ad laudes ejus pertinẽtium, à ver. 2. ad 19. & conclusione, duob. ult. [2] de his duabus causis vide Psa. 133. 1. [3] hujus propositionis pro ratione argumentorum laudis, tres sunt partes: primum argumentum est de liberatione suorum à malo, usque ad ver. 7. secundum, de beneficentia & gratiosa ipsius administratione, inde ad vers. 12. tertium, de conservatione in bono & forma istius administrationis quam solo verbo præstat, inde ad vers. 19. Est autem ædificator Ecclesiæ Deus, quia illius auctor, fundator, curator, & architectus est. [4] id est, electos suos, quibus promissio facta est Deut. 30. 4. a Heb. Jisraelu. [5] ex promissione Exo. 15. 26. b Heb. corde. [6] i. Deus ille qui sedet in cælis, qui omnia pernovit vel minutissima, & qui omnibus imperat etiam in ipsis cælis, hic verè magnus est: sic amplificat Psaltes potentiam & providentiam Dei, quam adhibet ad liberationem Ecclesiæ, ab exemplo rerum cælestium. [7] id est, nominatim imperans cuique pro auctoritate & potentia sua, ut Jeschaĥ. 40. 26. c Heb. intelligentiæ ejus non est numerus. [8] secundus locus propositionis, ut dictum est in vers. 2. quò transitur repetita hortatione ad laudem Dei. [9] i. qui omnia sapienter ordinat, ut rebus creatis benefaciat: gradatio; quam sequutus est Hoscheaĥ 2, 21. & 22. d Heb. filiis. [10] vide Ijobi 39. 3. e Heb. clamant. [11] i. hanc beneficentiam exercet Deus, non propter dignitatem ullam rerum creatarum; sed propter se & Ecclesiam suam. [12] tertius locus, de confirmatione & conservatione piorum in bono: quo transitur repetita hortatione, ut supr. vers. 7.

1 LAudate Jah, [2] quia bonum *est* psallere Deo nostro: quia amœnum *est*, decens *est* laudatio.

2 [3] Ædificator Jeruschalaimorum Jehova, [4] depulsos *a* Jisraelitas congregat:

3 [5] Qui sanat fractos *b* animo, ac *velut* obligat in doloribus eorum.

4 [6] Supputans numerum stellarum, quot-quot sunt [7] nominibus vocans,

5 Magnus *est* Dominus noster, & multus viribus; *c* cujus intelligentia est innumerabilis.

6 Statuminat mansuetos Jehova, deprimit improbos in terram usque.

7 [8] Acclamate Jehovæ gratiarum actione, psallite Deo nostro cithara:

8 [9] Qui obtegit cælos densis nubibus; qui comparat terræ pluviam, qui facit ut proferant montes fœnum:

9 Dat jumentis cibum suum, *d* [10] pullis corvorum qui *e* crocitant.

10 [11] Non potentia equi delectatur, non crura præstantis viri accipit;

11 *Sed* acceptos habet Jehova timentes sui, qui exspectationem *suam* habent in benignitate ipsius.

12 [12] Laudibus commendate Jeruschalaima Jehovam; lauda Deum tuum, ô Tzijon:

13 Nam [13] confirmat vectes portarum tuarum, benedicit filiis tuis in medio tui:

14 Disponens termino tuo pacem, [14] adipe tritici satiat te:

15 Quo emittente sermonem suum in terram, *f* quàm celerrimè excurrit [15] verbum ejus:

16 Qui edit nivem [16] sicut lanam, pruinam quasi cinerem dispergit:

17 Dejicit [17] gelu suum tanquam frusta, coram frigore ejus quis consistat?

18 Emittens verbum suum, liquefacit ista: simul ac efflat ventum suum, effluunt aquæ.

19 [18] Indicat verba sua Jaĥakobo, statuta sua & jura sua Jisraeli.

20 Non fecit ita ulli genti; ideoque [19] jura ista non noverunt. Halelu-Jah.

[13] i. munit ab omni malo. [14] vide Deut. 32. 14. f Heb. in celeritatem usque. [15] i. res quam edixit verbo, illicò efficitur: ut psalm. 33, 9. quod sequent. exẽplo illustratur trib. vers. [16] i. lanæ persimilé colore, levitate, & forma: quam obrem vellera nivis à Virgilio nominantur in Georgicis: sic sequentia. [17] i. grandines. [18] conclusio Ecclesiam hortans ad laudandum Deum, pro singulari thesauro verbi, quem cum illa gratiose communicavit Deus. [19] quæ Deus docet verbo, & quorum nomine laudandus est ab Ecclesia.

PSALMUS CXLVIII.

Psaltes res omnes creatas hortatur ut Deum celebrent propter majestatem ipsius, & beneficentiam erga Ecclesiam.

[1] Ode est ἐπινικὴ, continens hortationem ad res omnes creatas ut celebrent Deum, primùm cælestes, usque ad vers. 7. deinde terrestres, inde usque ad v. 13. ac postremò causas explicat, duobus versib.

1 HAlelu-Jah. Laudate Jehovam *a* cælites; laudate eum in excelsis.

2 Laudate eum omnes angeli ejus, laudate eum omnes exercitus ejus.

3 Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ *b* lucidæ.

4 Laudate eum [2] cæli cælorum, & [3] aquæ quæ supra hoc cælum *sunt*,

5 Laudent nomen Jehovæ [4] quæ ipso præcipiente illicò creata sunt.

6 Quæ stabilivit in sempiternum, in seculum; *quibus* decretum dedit quod nullũ transgrediatur.

7 Laudate Jehovam *c* [5] terrestria; cete, & omnes abyssi:

8 Ignis, & grando, nix, & exhalatio; ventus *d* turbineus efficiens verbum ejus:

9 Ipsi montes, & omnes colles; arbores *e* fructiferæ, omnesq; cedri:

10 Ipsæ bestiæ, & omnia jumenta; reptilia & aves *f* alatæ.

11 Reges terræ, omnesq; nationes; principes & omnes judices terræ:

12 Juvenes, etiamque virgines; senes cum pueris.

13 [6] Laudent nomen Jehovæ: quia editum *est* nomen ejus solius, decor ejus supra terram & cælum:

14 Et [7] effert cornu populi sui, laudem omnium quos benignè accipit; Jisraelitarum, populi propinqui sibi. Halelu Jah.

a Heb. è cælis. b Heb. lucis. [2] ut 1. Reg. 8. 27. [3] i. nubes in expanso collocatæ, Ge. 1. [4] i. creaturæ cęlestes & administræ voluntatis ejus; periphrasis, qua Psaltes utitur ad majestatem Dei, verbi, operumque ejus demonstrandam, & jus in creaturas omnes asserendum. c Heb. è terra: ut sup. v. 1. [5] i. inferiora omnia, etiam aquatica, & aerea; synecdochice. d Heb. turbinis. e Heb. fructus. f Heb. alæ. [6] transitio ad laudationis causas: quarum una est ab ipsa majestate Dei, hoc ver. altera, à singularibus ipsius operibus in Ecclesia sua, cujus restitutionem res omnes creatæ exspectant exserto capite, & Angeli ipsi cupiunt introspicere: Rom. 8. 19. & 1. Pet. 1. 12. [7] i. evehit Ecclesiam suam in maximũ robur & gloriam per Christum.

PSALMUS CXLIX.

Psaltes Ecclesiam hortatur ut Deum collaudet propter benevolentiam & salutem ab eo acceptam, denique propter verbum ipsius potentissimum Ecclesiæ traditum.

[1] Ode est ἐπινικὴ, constãs ex duab. partibus; quarũ priore hortatur Ecclesiam ut Deum laudet propter gratiam & pacem salutarẽ ab eo acceptam, usque ad v. 5. posteriore verò hortatur ad laudationem propter gloriosam communicationem efficaciamq; verbi, inde ad finem usque.

1 HAlelu-Jah. Cantate Jehovæ [2] canticum novum; laudem ejus in [3] congregatione eorum quos benignè accipit.

2 Lætetur Jisrael in *a* eo qui fecit ipsum, fi-

[2] ut Psal. 33. 3. [3] i. in Ecclesia: periphrasis: sic etiam accipiuntur sequentia. a Heb. facientibus ipsum: ut Ijobi 35. 10.

lii Tzijonis exultent in [4] rege suo.

3 Laudent nomen ejus [5] tibia; tympano & cithara psallant ei:

4 Quia benevolus *est* Jehova erga populum suum, ornat mansuetos salute.

5 [6] Gestiant benignè accepti præ gloria, [7] cantent in cubilibus suis;

6 [8] *b* Laudationes exaltantes *Deum* fortem in gutture suo; & gladium *c* bipennem in manu sua *habentes*,

7 [9] Ad exercendum vindictam in gentes, increpationes in nationibus:

8 Ad vinciendum reges eorum catenis, & honoratos eorum compedibus ferreis:

9 Ad exercendum in eos [10] jus scriptum; [11] *quod* decus est omnibus iis quos benignè accipit. Halelu-Jah.

[4] Christo, cujus typus erat David. [5] i. quibuscũque modis fieri poterit ab ipsis legitime: ut Psal. 81.3. [6] Altera hortatio, ut observatum est in ℣.1. [7] i. dies noctesq; in laudationibus perstent. [8] id est, decantét ea omnia beneficia quibus singulariter ac suprà omnes populos ipsum evexit Deus: ut suprà Psal. 148.14. nominatim verò verbum; qui gladius est oris ipsius, ad eos usus pertinens qui deinceps explicantur: ut 2. Thess. 2. 8. Heb. 4. 12. & Apocal. 1. 16. [b] *Heb. exaltantia Dei fortis.* [c] *Heb.* ῥομφαίαν. [9] vide 2. Cor. 10. 4. & sequ. hæ autem allegoricæ loquendi formulæ pertinentes ad spiritualis gladii efficacitatem, summatim exponuntur vers. ult. [10] i. prout continetur in scriptura sacra, sine adjectione, diminutione, aut mutatione ulla: ut Deut. 12. 32. & 29. 19. [11] ut Deut. 4. 6. & sequentibus.

PSALMUS CL.

Psaltes Ecclesiam hortatur ut Deum laudet à sanctitate, potentia, & magnificentia ejus.

1 [1] HAlelu-Ja. Laudate *Deum* fortem de sanctitate ejus, laudate eum de *a* [2] expanso laudato ejus.

2 Laudate eum de *b* omnimoda potentia ejus, laudate eum [4] secundùm amplitudinem *c* maximam ejus.

3 Laudate eum [5] clangore buccinæ, laudate eum náblio & cithara.

4 Laudate eum tympano & tibia: laudate eum hydraulis & organo.

5 Laudate eum cymbalis *d* sonoris, laudate eum *e* sistris.

6 [6] Tota ipsa anima laudet Jah. Halelu-Jah.

[1] Ode est ἐξαίρετος, ac velut conclusio totius libri, continés hortamentum ad laudationem Dei in Ecclesia: in quo primùm exponuntur causæ laudationis duob. ℣. dein de laudationis genera, reliquis. [2] *Heb. expanso roboris: hypallage Rhetoris.* [3] i. cujus laus potentissima ad omnes res creatas diffunditur; in quo sunt, moventur, & viuunt. [b] *Heb. potentiis.* [3] id est, potentissimis illius factis, & singulari administratione. [4] transitio ad secundam partem de laudationis forma. [c] *Heb. magnitudinis ejus: hypallage: ut vers. 1.* [5] id est, omnibus modis: ut supr. 149. 3. [d] *Heb. auditionis.* [e] *Hebr. cymbalis clangoris, id est, sistris vel crotalis.* [6] id est, singuli ex tota anima sua spirent laudationem Dei: synecdoche.

PROVERBIA.

ARGUMENTUM.

LIBER *Proverbiorum sacra ethica Christianaq; continet, id est, præcepta morália de sanctorum officiis erga Deum & homines, pro ratione pietatis quam Deus præstituit, æquitatisq; & humanitatis quam lex naturæ adumbravit in nobis, & Deus expressit verbo: quarum illa novem primis capitibus, hæ verò cæteris ferè ex ordine continentur.*

CAPUT I.

Schelomo exposito usu libri docet sapientiam in reverentia Dei & studio ejus versari, ad eam homines provocat; & dehortatur à studiis omnibus contrariis, tum propter naturæ legem, tum propter verbum Dei; quod inobsequentibus minas gravissimas, obsequentibus verò pacem denunciat.

1 [1] PROVERBIA [2] Schelomonis filii Davidis, regis Jisraelitarum:

2 [3] Ad sciendum sapientiam & eruditionem, ad intelligendum dicta [4] prudentiæ:

3 [5] Ad percipiendum eruditionem intelligentiæ; justitiæ, jurisque, & *a* omnis recti:

4 Ad dandum [6] fatuis astutiam, [7] puero scientiam & solertiam:

5 [8] *Quibus* auditis sapiens adjiciat *b* disciplinam, & intelligens industria consilia comparet:

6 Ad *c* docendum [9] proverbium & interpretationem, verba sapientum, & ænigmata eorum.

7 [10] Reverentia Jehovæ *est* caput scientiæ: sapientiam ac eruditionem stulti spernunt.

8 [11] Audi, [12] fili mi, eruditionem patris tui; [13] neque deseras doctrinam matris tuæ:

9 [14] Nam [15] adjectio *d* gratiosa erunt capiti tuo, & torques faucibus tuis.

10 [16] Fili mi, si pellicere volent te peccatores; [17] ne acquiescito.

11 Si dixerint, [18] veni nobiscum; insidiemur

[1] i. sententiæ, verba, sive dicta graviter & paucis cõcinnata, quæ in omnium animis hærere, & in ore versari debét, denique speculũ esse totius vitæ & administrationis nostrę. Quamobrem non incommode etiam potuissent reddi sententiæ: sed quia bene convenit proverbiorum appellatio, si late accipias; propterea communem hanc vocem retinuimus. Sunt autem in hoc libro duo proverbiorum sive sententiarum genera: unum ad pietatem fidemque pertinens, commune totius vitæ nostræ, quo informamur quomodo oporteat nos constitutos esse & affectos erga sapientiam cælestem, atque ex ea componere vitam nostram, novem capitibus: alterum ad vitam instituendam moresque pertinens, singulare, sive documenta complectens singularia pro ratione personarum, animorum, dictorum, factorum, aliarumque circumstantiarum, inde à cap. 10. ad finem usque. Hujus porrò capitis summæ partes sunt duæ: prima ἐπιγραφὴ sive inscriptio, 6. ℣: altera, propositio documentorum ad pios pertinentium. Inscriptione docentur duo: quis auctor sit, hoc ℣; & quis finis totius operis, 5. sequentibus. [2] i. quæ eloquutus est Schelomo, alii vero diversis temporib. selecta ex pluribus in hunc librum retulerunt, tamquam magis ad Ecclesiæ institutionem pertinentia, prout innuitur inf. 25. 1. & 30. 1. & 31. ac videtur quidem prima hæc pars à Schelomone ita ut est fuisse conscripta, usque ad ca. 10. altera verò deinde collecta. Quamobrem alienum est de tempore quo hic liber scriptus est laborare. [3] secunda pars inscriptionis, de usu libri. Est autem duplex illius usus, proleptice hoc loco positus; prior, sapientia, id est, absoluta, constans, & efficax rerum divinarum, humanarúmque scientia, qui finis est præcipuus; posterior, eruditio, h. e. hominis, qui à natura rudis est & imperitus, revocatio à ruditate sua, & informatio ad sapientiam: qui duo fines per ὑστέρωσιν Hebræis familiarem in sequentib. ℣. explicantur. [4] id est, dicta quibus prudens efficiatur homo, ad comparandam & conservandam eruditionem & sapientiam. [5] expositio secundæ partis prolepseos, qua exponitur officium tum discipulorum, hoc ℣; tum docentium, sequente. [a] *Heb. rectitudinem.* [6] i. insipientibus, imperitis, quorum animus tanquam puerorum præimperitia hûc illûc momento traduci potest. [7] inconsiderato: ut Ephe. 4. 14. [8] expositio prioris partis prolepseos: qua ostendit hoc libro non imperitos tantùm erudiri, sed etiam sapientes augeri ac confirmari, hoc ℣. atque alios informari, seq. vers. *Heb. perceptionem: sic deinceps.* [b] *Heb. faciendũ intelligere.* [9] i. gravia sapientum dicta: ut prioris membri in hoc ℣. posterius exegeticum est: hęc autem dicuntur etiam ænigmata, ut Psal. 49. 5. [10] propositio, summam & argumentum continés novem priorum capitum. Omnis, inquit, scientia nostra quam ad sapientiam & eruditionem spectare diximus, duob. capitibus continetur: unum est, & quidem primarium, reverentia Dei, quæ summa est sapientia, & aditus ad omnem sapientiam: alterum, prudentia sive informatio vitæ nostræ ad sapientiam & eruditionem propter reverentiam Dei, abs qua velut fonte profluunt sapientiæ & eruditionis rivi. Hæc ut ita accipiamus, facit antithesis à Schelomone in hoc lib. frequentata, cujus membra ferè sunt ἀντιπεπόδοτα. q. d. fons & caput scientiæ est reverentia Jehovæ, tami verò sive rivi manantes ex eo sunt sapientiæ & eruditionis studium; stulti autem rivos eruditionis & sapientiæ spernunt, quia non agnoscunt fontem neque reverétur. Ex hac propositione summa profluunt omnes hortationis & dehortationis loci, qui posteà sequuntur. Nam sapientiæ quidem traduntur documenta quatuor cap. primis, prudentiæ verò ad comparandam & tenendam sapientiam, c. 5. & seq. ac tum demum confirmatio apponitur cap. 7. 8. & 9. [11] primum documentum eruditionis & sapientiæ, eam à nobis audiendam & tenédam esse: quod his duob. cap. exponitur. Ac primùm quidem proleptícè hoc ℣. eruditio & sapientiæ doctrina commendatur; deinde verò per ὑστέρωσιν tractantur copiosè tam eruditio sive revocatio à malo, toto hoc cap. inde à ℣. 10 quàm provocatio ad sapientiam, c. 2. [12] ut psal. 34. 12. Huic autem gratiosissimæ appellationi respondent parentum nomina, i. patris & matris, quæ Deo & sibi tribuit Schelomo. [13] sed constantissimè teneas. [14] ætiologia hortationis, quæ copiosè 2. cap. explicatur: cujus hortationis argumentum hi duo ℣. continent. [15] eris gratiosus Deo & hominibus, inf. 3. 4. Respicit autem ad puerorum studia; qui ut vario ornatu, muneribúsq; liberaliter adducuntur, sic homines promissionibus Dei. [d] *Heb. gratiæ.* [16] explicatio secundæ partis prolepseos, nimirum eruditionis & avocamenti à malo, usq; ad ℣. 16. cujus argumenta sunt duo; unum, ab ipsius naturæ documentis, usque ad v. 20. alterum, à documentis sapientiæ æternæ Dei per verbum, inde usque ad finem cap. Modus autem pelliciendi 4. ver. proximè sequentibus exponitur. [17] i. nullo pacto assentitor, neque aurem advertito: ut exponitur v. 15. [18] familiaris prosopopœia, qua commodissimè figuratur maleficorum improbitas alienam vitam bonaque sibi arrogantium, tum fraude, hoc versu; tum apertis viribus, ver. sequente.

sanguini,

sanguini, abscondamus *nos* contra innocentem [19] impunè:

12 [20] Absorbebimus eos velut sepulcrum vivos, & integros ut descendentes in *e* fossam:

13 [21] Omnem substantiam pretiosam *f* consequemur, implebimus domos nostras spoliis:

14 [22] Sortem tuam conjicies inter nos: [23] marsupium idem esto nobis omnibus:

15 Fili mi, [24] ne ambulato via *communi* cum illis, cohibe pedem tuum à semita illorum.

16 [25] Quia pedibus suis ad malum concurrunt, & festinant ad effundendum sanguinem:

17 [26] Frustrà enim panditur rete, ante oculos omnis *g* alitis:

18 [27] Præterea ipsi in sanguinem suum insidiantur; *quòd* abscondunt se, in animas ipsorum *est*.

19 [28] Ita *se habent* [29] cœtus [30] omnium *h* deditorum quæstui; *quæstus* animam eorum *i* qui dediti sunt ipsi, intercipit.

20 *k* [31] Summa sapientia [32] foris [33] recantat, in plateis edit vocem suam:

21 [34] In summa turbarum proclamat; [35] ad fores portarum, in civitate quaque sermones suos eloquitur, *dicens:*

22 [36] Quousq; ô fatui amabitis fatuitatem; & derisores derisionem desiderabunt sibi: & stolidi odio habebunt scientiam?

23 Revertimini ad correctionem meam: ecce, eructabo vobis spiritum meum, nota faciam verba mea vobis.

24 [37] Quandoquidem invito & renuitis, extendo manum meam & nemo advertit;

25 Sed *l* [38] abstrahitis vos ab omni consilio meo, & correctioni meæ non acquiescitis:

26 Ego quoque in calamitate vestra [39] ridebo, subsannabo quum advenerit *m* id quod expavescitis:

27 Quum advenerit tanquam [40] fremebunda vastatio id quod expavescitis, & calamitas vestra tamquam turbo adventaverit; quum irruerit in vos oppressio & angustia.

28 Tunc invocabunt me, sed non exaudiam; [41] manè quærent me, sed non invenient me:

29 Propterea quòd oderunt scientiam, & reverentiam Jehovæ non elegerunt;

30 Non acquieverũt consilio meo, sed contemserunt omnem correctionem meam.

31 [42] Sic [43] comedent de fructu viæ suæ, & ex consiliis suis pravis saturabuntur.

32 [44] Nam [45] quies fatuorum interficiet eos; & tranquillitas stolidorum perdet eos.

33 [46] Qui verò auscultat mihi habitabit securè, ut tranquillus [47] à pavore mali.

[19] i. neminé percipiente aut pœnas reposcéte à nobis: adeò arroganter Deo & hominibus obloquuntur impii. sic autem accipitur hæc particula Ijobi 9.17. & infrà 23.29. [20] Thrasonica hyperbol. *e* Heb. cisternam. [21] suasionis locus, à specie utilis. *f* Heb. inveniemus: sic hoc libro passim. [22] i partem communis prędæ nostræ tibi recipies sorte nobiscũ ex æquo: sumta loquutio à legitima negotiatorũ societate. [23] i. agedum, ineamus hãc societatem: sic concluditur hortatione illorum sermo. [24] i. ne te consociato palàm aut clàm. [25] primũ naturę argumẽtum à justo, quod inter homines coli postulat humanitas. q.d. injusti sunt; te autem natura vetat injustum esse. [26] secundum argumentum ab incerto. q.d. utcumq; sibi videãtur esse certi de potiũda prędà; tamen non magis confirmare possunt se effecturos consilia sua, quã auceps se capturum aves prætervolantes & observantes retia. Atque hoc ipsum amplificatur elegãtissimè, quum Sapiens inquit, *Ante oculos omnis alitis*; pro eo quod est, quæ retia tum homines plerumque observant, tum Deus hominum custos semper. [27] tertium argumentum à funesto ipsorum exitio, quod sibi comparant ipsi malo suo: ut Psal 7.13. & seq. ac alibi passim. [28] conclusio superiorum argumentorum per affirmationem simplicem. [29] i. societates & corpora (ut jureconsulti vocant) convenientium; ut Gen. 37.25. [30] q.d. nemo illorum evolare aut effugere exitium potest, & inevitabile est judicium Dei: antithesis elegans cum versu 17. *h* Heb. quæstuosi quæstus. *i* Heb. dominorum ipsius. *k* Heb. sapientia foris recantant. [31] secundum genus documentorum, ut observatum est in versum 10. in quo Schelomo per prosopopœiam inducit sapientiam Dei homines accedentem & proponentem consilium Dei, usque ad finem capitis. Est autem Christus summa hæc sapientia, de qua hîc & capite 8. agitur, ipsissima Dei sapientissimi sapientia, in qua reconditi sunt omnes thesauri sapientiæ & intelligentiæ, & per quam sapientiæ rivi in homines diffunduntur verbo. Quamobrem honoris causa plurali numero dicitur sapientiæ: quasi dicas, tota sapientia, & omnis sapientiæ auctor. [32] i. ubique & palàm, quod sequentia continent. [33] i. subinde & indefinenter proclamat. [34] i. ex edito loco, ubicumque maxima est frequentia: sumta loquutio à concionum ritu. [35] vide Genes. 34.20. [36] hujus orationis partes sunt tres: revocatio ad resipiscentiam, duobus vers. denunciatio in futurum, à vers. 24. usque ad 31. & conclusio summam complectens judiciorum Dei, duobus ultimis. Resipiscentiæ autem locus continet increpationem mali, hoc vers. & hortationem ad amplectendum promissum bonum, seq. vers. [37] secunda pars, denunciatio contra cerebrosos contemnentes sapientiam Dei: cujus causã duobus vers. continetur; minæ, seq. [1] Hebr. abstrahitis omne consilium meum à vobis: hypallage, ut infrà 4.15. [38] id est, rebellione vestra abjicitis consilium, quod vobis propono ad salutem vestram: sic infrà 4.15. [39] id est, non curabo vos: ut Psal. 2.4. & infrà 3.34. humanitus dicta. *m* Heb. pavor vester: sic seq. vers. [40] i. furens nimbus aut grando maxima vi irrumpens subitò. Significat enim hæc vox repentinam & frementem ruptuam rei cujuslibet, quicquid obvium est perrumpentis atque devastantis: ut Ijobi 30.14. & Jechez. 38.9. [41] i. diligentissimè & indefinenter, q.d. inde ab aurora. [42] nimirum neglecti & derelicti à me. [43] i. malum quod severunt metent ad satietatem: metaphora, ut inf. 22.8.

[44] conclusio, exponés summam judiciorum Dei cõtra improbos, hoc versu; & erga bonos per antithesin, sequ. versu: qua docet Deus exitium improborum ab ipsis esse: ut Hosche. 13.8. [45] i. constans & pervicax illorum residentia in malo, in quo sibi allubescunt & omnem posteritatem pollicentur: ut Jirmejæ 48.11. & Tzephanjæ 1.12. [46] altera pars antitheseos, μεταβατικὴ sive transitiva ad hortationem sequentis capitis. [47] non autem tantùm à malo: adeò confirmabitur illorum animus promissionibus, & defendetur virtute Dei.

CAPUT II.

Schelomo hortatur ad reverentiam Dei, fidem, & sanctificationem, adductis promissionibus ejus de bono, & salute nostra, ac liberatione ab omni malo.

1 [1] FIli mi, [2] si acceperis dicta mea, & præcepta mea reconderis apud te,

2 *Si* attendendo ad sapientiam aures tuas, inclinaveris animum tuum ad intelligentiam:

3 Quin etiam [3] si prudentiam inclamaveris, ad intelligentiam edideris vocem tuam;

4 Si quæsieris eam velut argentum, & tamquam abditos thesauros scrutatus fueris eam:

5 [4] Tunc intelliges [5] reverentiam Jehovæ, & [6] agnitionem Dei *a* consequêris.

6 Nam Jehova dat sapientiam, ex ore ejus scientia & intelligentia *procedit:*

7 [7] Repositum habet pro rectis *b* quicquid revera est; scutum pro ambulantibus *c* integrè:

8 Custodiendo itinera juris: & viam eorum quos benignè accepit conservat.

9 [8] Tunc intelliges justitiam, & jus; & *d* quicquid rectum *est*, [9] omnem orbitam bonam:

10 [10] Quum venerit sapientia in animum tuum, *e* & scientia menti tuæ amœna erit:

11 [11] Solertia observabit te, intelligentia custodiet te,

12 Eripiendo te [12] à via mali, à *f* viris loquentibus perversitates,

13 Qui derelinquunt [13] itinera recti, ut ambulent per vias [14] tenebrarum,

14 Qui lætantur faciendo malum, exultant in perversitatibus *g* pessimis,

15 Qui itineribus suis perversi sunt; & præfracti orbitis suis:

16 Eripiendo te à muliere extranea, ab alienigena *quæ h* dictis suis blanditur,

17 Quæ derelinquit [15] ducem adolescentiæ suæ, & [16] fœderis Dei sui obliviscitur:

18 (Nam [17] propendet ad mortem domus ejus, & ad [18] expertes vitæ orbitæ ejus;

[1] Hoc toto capite proponit Schelomo hortamẽtum sive provocationẽ ad bonum, quam alteram esse partẽ documenti prioris diximus suprà capite 1. vers. 8. Sunt autem hujus hortationis partes summæ tres: prima hypothetica sive conditionalis propositio officii nostri, versibus quatuor; secunda, expositio salutariũ promissionum, quas obsequentib. denunciat & præstat dominus, inde usq; ad versum 21. tertia, cõclusio, duobus versibus ultimis. [2] conditio κλιμακώδης, in qua gradatim assurgit Schelomo per singulas partes officii nostri: ut doctrinam percipiamus, perceptã teneamus, hoc versu, & amplius percipiendæ tenendæq; operam demus diligente attentione, sequẽte versu; precibus, vers. 3. & labore omni, studio, atque industria, vers. 4. [3] i. Deum adieris castè pro consequenda prudentia, ut Schelomo fecisse legitur 1. Reg. 3. 6. & sequ. & faciendum docet Jacobus 1.5. sic enim accipiendum esse ostenditur vers. 6. [4] expositio promissionum, quæ certissimè conjunctæ sunt pietati quam modò delineavit Schelomo. Sunt autem promissiones duplices, aliæ in communicatione bonorum positæ, usque ad vers. 11. aliæ in propulsatione mali, usque ad 21. Rursum bonorum communicatio duplex promittitur: primùm reverentiæ & fidei in Deum, quæ caput est sapientiæ nostræ, & suas promissiones habet, usque ad vers. 9. prolepticè hoc versu contentas: deinde obsequii & sanctimoniæ per fidem, inde ad vers. 12. [5] à quo acceperis, & ampliùs deinceps sperabis te accepturum: prius membrum prolepseos, quod explicatur vers. 6. [6] id est, hac fide & reverentia prædituS experietis te agnosci à Deo: secundum membrum prolepseos, quod exponitur vers. 7. & 8. *a* Heb. invenies: ut sup. 1.13. [7] id est, adeò agnoscit Deus & curat rectos, ut omnibus in dies augeat illos, & virtute fervet. *b* Heb. sentiam. *c* Heb. integritatis. [8] alterum genus promissi boni, ut observatum est in vers. 5. *d* Heb. rectitudines: ut suprà 1.3. [9] i. rationem bene & sanctè instituendæ vitæ. [10] i. quum superiorem promissionem & doctrinam acceperis de reverentia Dei, hac posteriore abundabis. *e* Hebr. & scire animæ tuæ amœnum erit. [11] alterum promissionum genus de propulsatione malorum omnium spiritualium & corporalium, quæ alioqui impendent bonis, tum per maleficia, tum per allectamenta; quorum illa viro, usque ad versum 16. hæc mulieri tropicè attribuuntur, quasi dicat, Deus te ea solertia & intelligentia instruet, qua tibi caveas ipse à malis omnibus: quæ totam vitam tuam labefactare tentant, ut sceleratì ganeones & meretrices provocant lubricum adolescentiæ. [12] id est, depravata vita, in quam naturæ infirmitate laberis, & improborum dictis factisque provocaris. *f* Hebr. viro loquente: enallage numeri. [13] i. illustria & spectata, quæ lucem amant, neque arguuntur ab ea: ut loquitur Apostolus Ephes. 5.13. [14] i. obliquas, ac proinde lucifugas: ut Rom. 13.12. & 1. Thess. 5.4. *g* Heb. mali. *h* Heb. dicta sua emollit. [15] i. justum maritum suum: periphrasis. [16] i. conjugalis pacti inter ipsos conventi auctore Deo: ut Maleaci 2.14. [17] i. lethalis est & perniciosa: periphrasis. [18] i. mortuos & sepultos: ut Psal. 88.11.

19 Quicunq; adeunt eam, non revertuntur,
[19] neque assequuntur itinera vitæ)
20 [20] Ut ambules per viam bonorum, & iti-
nera justorum observes.
21 [21] Nam recti [22] inhabitabunt terram, &
integri reliqui fient in ea:
22 Improbi verò è terra exscindentur, &
perfidè agentes avellentur ex ea.

[19] i. non reviviscũt, aut in vitam redeũt: periphrasis. [20] i. vitam bene instituas: antithesis ad superiora respiciens, qua munitur ad cõclusionem via. [21] conclusio asserens justitiam judiciorũ Dei, duobus membris antithetis: ut sup. 1.32. & 33. [22] ut Psal. 37. 29.

Caput III.

Schelomo pios ad reverentiam Dei, fidem, & obsequium, ac sui abnegationem vocat elegantissimis promissionibus: & confirmatis illis auctoritate Dei ab omnibus mundi istius avocamentis dehortatur proposita veritate judiciorum Dei.

1 [1] Fili mi, doctrinæ meæ ne obliviscaris; sed
præcepta custodiat *a* animus tuus:
2 Nam longitudinem dierum, *b* annosam-
que vitam; [2] cum pace adjicient tibi.
3 [3] Benignitas & fides nè derelinquant te;
[4] alliga eas faucibus tuis, inscribe eas tabulę cor-
dis tui:
4 [5] Ita *c* consequere gratiam, & *d* successum
optimum; ante oculos Dei & hominum.
5 [6] ‖ Fiduciam habe in Jehova ex toto animo
tuo: intelligentiæ verò [7] tuæ ne innititor.
6 In omnibus viis tuis agnosce eum, & ipse
diriget itinera tua.
7 ‖ Ne esto sapiens *e* judicio tuo; reverere
Jehovam, & recede à malo.
8 *f* [8] Salutare *id* erit umbilico tuo, & [9] irri-
gatio ossibus tuis.
9 Honora Jehovam de substantia tua, & [10]
de præcipuo totius proventus tui:
10 Ita implebuntur horrea tua saturitate, &
musto lacus torcularii tui perrumpent.
11 ‖ Eruditionem Jehovæ, fili mi, ne sper-
nito; neque tædeat te correctionis ejus:
12 Nam quem diligit Jehova corrigit; & qui-
dem ut pater filium, *cui* bene vult.
13 [11] Beatus homo *qui* consequitur sapien-
tiam, & homo [12] *qui* provehit intelligentiam:
14 ‖ Melior.n. *est* negotiatio ejus negotia-
tione argenti, & auro effosso proventus ejus:
15 Pretiosior *est* carbunculis, & omnia ob-
lectamenta tua non possunt æquari ei.
16 [13] Longitudo dierum in dextera ejus *est*,
in sinistra ejus divitiæ & honor:
17 Viæ ejus viæ *sunt* amœnitatis; & omnes
semitæ ejus, pacis:
18 [14] Arbor vitæ est prehendentibus eam,

[1] Secundũ documentum sapientię hoc cap. continetur: quo Schelomo docet, primùm verã legem omnis sapientiæ positam esse in Dei reverentia, fide, atque obsequio, abnegatis sensibus & studiis carnis nostrę, usq; ad ✠. 13. deinde bonorum promissiões adducit quæ ad nos ex illa fiducia in Deum perveniunt, inde usque ad ✠. 27. postremò studia cõtraria reprehendit, & ab illis dehortatur, proposita justitia judiciorũ Dei, ad finem usque. Est autem his duobus versibus primis cõmune exordium horũ documentorum quæ diximus, hortationum promissionumq; summam cõplectens. *a* *Heb. cor: sic deinceps.* *b* *Gr. annosq; vitæ.* [2] i. omnis generis prosperitate, ut alibi passim. [3] propositio summa documenti. quasi dicat, ne committas incuria aut oblivione tua, ut benignitas & fides, quas tecum voluit communicatas Deus, dimoveantur à te: quod sequentia verba adumbrant allegoriis. [4] i. sermone & animo eas continenter recole, ut obsequaris opere: ut Exod. 13.9. [5] propositio summa bonorum ad nos pervenientium, prout deinceps exponuntur inde à versu 17. Sunt autem illa duûm generum: gratia apud Deum, & prosperitas coram hominibus. *c* *Heb. inveni: sic vers. 13.* *d* *Heb secundationem bonam: ut Psal.* 111.10. [6] expositio prioris propositionis quæ posita est versu 3. ubi ostendit Schelomo ad benignitatem Dei fidemque continendam tria nobis opus esse: primùm, ut nos ipsos abnegantes adhibeamus fidem integram in Deum, agnitionem, reverentiam, atque obsequium animo gratissimo, usque ad vers. 9. secundum, ut rebus prosperis bene utamur ad honorem ejus, vers. 9. & 10. Tertium, ut rebus quoque adversis bene utentes, in officio nostro informemur & crucem feramus patienter, vers. 11. & 12. ‖ 1. *Chron.* 28.9. [7] i. humanæ, sive carnis, de qua Rom. 8. 5. & sequentibus. ‖ *Rom.* 12 16. *e* *Heb. in oculis tuis, ut Lev.* 13.5. *f* *Heb. sanatio: Maleaci* 3.10. & *sequentib.* [8] promissio synecdochica; pro eo quod est, intus & foris, corpore & animo eris optimè affectus. Est autem hæc promissio allegorica, qua pii in Ecclesia foti cum infantibus in utero matrum versantibus comparantur: nam ut illis (inquit) alimentum subministratur umbilico ad intimas etiam partes confirmandas, sic pii in Ecclesia fide, agnitione, reverentia, & obsequio Dei pascuntur atque educantur. [9] i. robur tuum, ut medulla quæ confirmat ossa; sine quo ne id quidem quod in te est valentissimum, posset quicquam: sic Ijobi 21.24. [10] ut Maleaci 1.7. & seq. ‖ Ebr. 12.5. *Apo.* 3.19. [11] secunda pars, prædicans felicitatem eorum qui documenta fidei & reverentiæ Dei perceperunt, primùm ab earum præstantia, ✠. 14. & 15. deinde ab adjunctis & consequentibus, inde ad ver. 19. quibus subjicitur confirmatio ab auctore tum hujus sapientiæ, tum bonorum omnium ad sapientiam hanc pertinentium, usque ad vers. 27. [12] i. promovet apud se, & proficit in intelligentia. ‖ *Psal.* 19. [13] i. omnia bona adjuncta habet, & veluti ambabus manibus largitur. [14] i. certissimum symbolum æternæ vitæ, quam homo prius sibi abjudicaverat neglecta reverentia Dei atque obsequio, Gen. 3.

denique tenentium eam beatus *quisque*.
19 [15] Jehova sapientiâ fundavit terram, sta-
tuit cælos intelligentiâ:
20 Scientia ejus [16] abyssi diffissæ sunt, & su-
periores nubes distillant rorem.
21 Fili mi, ne decedant ab oculis tuis; custo-
di *g* eam quæ verè est *sapientia*, & solertiam.
22 ‖ [17] Eruntque vita animæ tuæ, & gratia [18]
faucibus tuis:
23 [19] Tunc obibis securè viam tuam, & pe-
dem tuum non offendes:
24 Quum cubabis, non expavesces; sed cu-
banti suavis erit somnus tuus.
25 Ne timeto [20] à pavore repentino; & à va-
statione improborum, ut adveniat:
26 Nam Jehova aderit fiduciæ tuæ, & [21] ser-
vabit pedem tuum à captura.
27 [22] Ne cohibeto bonum *h* ab eis qui opus
habent, [23] quum est in potestate manus tuæ ef-
ficere *illud*:
28 [24] Ne dicito proximo tuo, abi, deinde re-
vertere, cras enim daturus sum; quum fuerit pe-
nes te.
29 Ne fabricator contra proximum tuum
rem malam, qui confidet securè tecum:
30 [25] Ne contendito cum ullo homine im-
meritò, nisi affecerit te malo.
31 ‖ Ne invideto ulli violento, neque eligi-
to ullas vias ejus:
32 [26] Nam abominationi *est* Jehovæ præfra-
ctus; apud ‖ rectos autem [27] arcanum ejus *est*.
33 [28] Exsecratio Jehovæ incumbit domui
improbi; at habitaculo justorum benedicitur.
34 [29] Quandoquidem derisores ipse [30] de-
ridet, mansuetis autem dat [31] gratiam:
35 Honorem sapientes [32] possident; stolidos
verò [33] tollit ignominia.

[15] confirmatio superiorũ documentorum & promissionũ ab auctore: qui ut cęlum, terram, & res omnes creavit, ordinavit, conservat atque administrat; ita eâdē sapientia in nobis promissa sua effecturus est, ut observatum est in vers. 13. Quapropter summatim superiores hortationes repetuntur, & cõfirmationis locis insgrũtur, v. 21. & 25. [16] i. fontes & flumina ex intimis terræ specubus & spiramentis manãt, quasi diffindat se terra: metonymia; abyssi aquarum, pro faucib. aquã manantibus. *g* *Heb. essentiã: ut sup.* 2.7. ‖ *Psal.* 19.11. [17] i. verba hęc semina erunt & alimenta vitæ æternæ atque suavissimæ: auxesis, qua verbum Dei summè vivificum ac suavissimum credentib. dicitur esse ipsa vita & gratia.

[18] i. toti homini: metaphora à gustu. [19] i. prosperè conficies quicquid agendũ erit, & confectis rebus securè conquiesces: allegoria. [20] i. ut ullum malum quod expavescimus eveniat tibi, aut certè opprimat quum per voluntatē Dei evenerit: ut infr. 24.16. [21] ne intercipiaris, aut captus constringaris hæreasque in malis. [22] postremus locus, quo hominem à studiis contrariis avocat Schelomo, ut in fide & reverentia Dei possit incedere. quasi dicat, si ritè in Deum credere ipsumque revereri cupis, cave tibi ne in proximum (quod secunda tabula prohibetur) peccês, sive opere officium quod præstare possis recusando, duobus versibus: sive consiliis & verbis offendendo, vers 29. & 30. sive animum ad æmulationem & imitationem improborum provocando, ✠. 31. quibus modis omnibus violatur fides in Deum & reverentia. *h* *Heb. à dominis ejus, nimirum cohibiti boni: cujus dominum illum efficit necessitate, & te dispensatorem Deus: quamobrem hæc beneficia in scripturis appellantur justitia, ut infra* 11.18. *&* 2. *Corint.* 8.9. [23] i. quum potes illis commodè benefacere. [24] id est, ne differto beneficentiam. [25] sive priuatis jurgiis, sive litibus in jure. ‖ *Psal.* 37.1. [26] ætiologia superiorum documentorum, à justitia Dei & judiciorum ejus. ‖ *Psal.* 25. [27] i. intima & familiarissima benevolentiæ communicatio, prout sequentis versus membra antitheta ostendunt. [28] id est, maledictio, de qua Maleaci 2.2. [29] conclusio ab omnipotentia & justitia Dei, hoc versu; astruens justitiam judiciorum ejus, sequente versu. [30] id est, ludificatur, & ipsorum exspectationem frustratur, ut supr. 1.26. [31] id est, quicquid ipsis gratum est & suave. [32] id est, constanter obtinent. [33] i. momento ipsos, & ipsorum exspectationem abripit.

Caput IV.

Schelomo præcedentia timoris Dei, fidei, resipiscentiæ, & abnegationis nostri documenta confirmat exemplo suo: & ad sapientiam hortatus, suavissimis promissionibus revocat ab omni improborum consortio, rerúmque malarum communicatione.

1 [1] Audite filii eruditionem patris, & atten-
dite ad cognoscendum prudentiam:
2 [2] Nam disciplinam bonam trado vobis;
doctrinam meam ne derelinquite.
3 [3] Quum filius essem apud patrem meum,
tener & [4] unicus coram matre mea,
4 [5] Docens ille me dicebat mihi; [6] retineat

[1] Hujus capitis partes sunt tres: prima, exordium attentos, dociles & benevolos lectores faciens, tum à genere doctrinæ, tum ab auctoris exéplo, quatuor versibus; secunda, hortatio ad sapientiam à vers. 5. usque ad 14. tertia, dehortatio à communicatione cum improbis & conversatione prava, inde ad finem usque. [2] prior locus à genere doctrinæ, quòd & bona est ipsa, & bonum affert percipientibus. [3] posterior locus ab exemplo suo. [4] i. unicè dilectus & singulari studio institutus: nam alioqui plures fuerunt filii Davidis ex eadem matre: 1. Chron. 3.5. [5] nam huic officio erga filium, Davidem minimè defuisse tum pietate illius evincitur, tum etiam confirmatur 1. Chron. 28. [6] prolepsis sive propositio summa sequentium documentorum continens præcepta & promissiones, quæ deinceps suo ordine explicantur.

verba

verba mea *a* animus tuus; observans præcepta mea [7] vive.

5 [8] Acquire sapientiam, acquire prudentiam; ne obliviscitor, neq; declinato à sermonibus oris mei.

6 Ne derelinquito illam, & conservabit te; dilige illam, & custodiet te.

7 [9] Quæ caput est sapientiæ, *eam* acquire sapientiam; & [10] tota acquisitione tua acquire prudentiam.

8 Extolle eam, & exaltabit te; [11] honorabit te, quum amplexaberis eam.

9 Indet capiti tuo [12] adjectionem gratiæ, coronam *b* ornatissimam tradet tibi.

10 Audi fili mi, & percipe sermones meos: ita multiplicabuntur tibi anni vitæ.

11 Viam sapientiæ doceo te, deduco te per orbitas recti.

12 [13] Quum ambulabis, nihil arctabit gressum tuum: etiamsi cucurreris, non offenderis.

13 Prehende eruditionem illius, ne desistito: custodi illam, quia est [14] vita tua.

14 [15] Iter improborum ne ingreditor, neque incedito per viam malorum.

15 *c* Abstrahe te ab ea, ne transito per eam; declina ab ea, & præteri.

16 [16] Nam non dormiunt *illi*, nisi malefecerint; & eripitur somnus illorum, nisi fecerint ut impingat *quispiam*:

17 Quia vescuntur cibo improbitatis, & vinum *d* omnimodæ violentiæ bibunt.

18 [17] Iter enim justorum [18] simile *est* luci splendidæ, [19] *e* pergenti lucere; adeò ut *eorum quisque sit* [20] stabilis die:

19 Via *verò* improborum [21] similis *est* caligini; [22] nesciunt in quid impacturi sint.

20 [23] Fili mi, ad verba mea attende; ad sermones meos inclina aurem tuam.

21 Ne efficiant *illi* ut recedant ab oculis tuis, serva hæc *f* in animo tuo:

22 Nam *verba* vitæ sunt iis qui consequuntur ipsa, & toti *g* carni cujusq; eorum *h* salutaria.

23 [24] Supra omnem observationē [25] custodi cor tuum: [26] *i* ex eo prodeunt actiones vitæ.

24 Remove abs te perversitatē oris, & pravitatem labiorum procul amove abs te.

25 Oculi tui [27] è regione intueantur, & palpebræ tuæ *k* spectent rectà coram te.

26 Expende orbitam pedis tui, ut omnes viæ tuæ stabiles sint:

27 [28] Ne declinato dextrorsum aut sinistrorsum, amove pedem tuum à malo.

a Heb. cor. 7 i. vita & promissionibus illius fruere: ut Gen. 20.7. 8 secūda pars: in qua proponuntur summatim hortationes & promissiones capitis primi & secundi, de sapiētia & prudentia acquirendā, tenenda, amplianda, honoranda, & omnib. modis prosequēda: ut expositum est principio capitis secundi. 9 i. reverentiā Jehovæ: ut sup. 1.7. 10 i. omnia quæ habes, si opus est, exponito illius comparandæ causa: ut Mat. 13.44. 11 ex promissione 1. Sche. 2.30. 12 ut sup 1.9. b Heb. *ornatus*. 13 i. omnino prosperaberis, neque dejicieris ullis adversis reb. ut Psal. 1.3. & 91.11. & seq. 14 i. administra & dux ad vitā: αὔξησις. 15 tertia pars, complectens duo interdictorum genera: unum, ne sit communicatio cum hominibus improbis, usque ad vers. 20. alterum, ne sit cōmunicatio cum rebus malis, ad finē usque: quod genus documentorum propositum est supr. cap. 1. & 3. c Heb. *abstrahe eam* à te: *ut sup.* 1.25. 16 i. ut homo jejuno stomacho vix potest indormiscere, sed subinde excitatur fame; ita sunt isti, qui maleficia cibo & potui anteponunt, ac proinde nunquam conquiescunt nisi ipsi perpetraverint maleficia, aut alios ad ea perpetranda adduxerint. d Heb. *violentiarum*. 17 ætiologia præcedentis dehortationis ex antithesi sive comparatione beatitudinis bonorum cum improborum infelicitate: unde apparet dehortationem esse ἀνταποδοτικήν. q.d. ne ingrediaris viā improborum; sed justis adjunge te: Iter enim justorum, &c. 18 id est, tota illorum vita illustris est, & abundat bonis: ut Psalm. 97.11. & 2. Schem. 23.4. 19 id est, nunquam occidenti: ut Jeschah. 60.21. e Heb. *pergenti & lucenti usq; ad stabilem diei*. 20 i. nunquam concidat, sed semper luce Dei præeunte erectus ambulet, ut loquitur David Psalm. 27. sic accipiendum esse docet sequentis versus membrum quod huic respondet. 21 i. densissimis malis, velut tenebris, circumfusa est; quas nulla arte possunt effugere, quin justo Dei judicio corruant. 22 tantum abest ut cavere possint, atque avertere judicia Dei. 23 transitio ad alterum dehortationis genus, ut dictum est ℣. 14. cujus exordium tribus versibus continetur. f Heb. *in medio cordis tui* g Hebr. *carni ejus: syllepsis: ut vers.* 18. h Heb. *curationis verba*. 24 huius documenti ἀποτρεπτικοῦ, sive dehortantis à malo partes sunt quatuor: prima, ut animus sit integer & purus à malo, hoc versu; secunda, ut sermones puri, sequente; tertia, ut oculi & synecdochicè sensus omnes animorum administri continentes sint, ℣. 25. quarta, ut conatus & actiones omnes, quas ferè pedibus scriptura tribuit, vers. 26. 25 i. observa, proba, expurga ab insito malo, & ab adventitio abstine; quàm studiosè fons à purgamentis & sordibus conservatur, ut ex lege 12. tabularum Romanos observasse scribit Frontinus lib. 2. 26 i. ut fons est vivendi, ita etiam benè vivendi fontem oportet esse, ac proinde sartum tectum servari ab omni malo: vide Matthæi 15.18. & sequentibus. i. Heb. *ex eo sunt egressiones vitæ*. 27 i. rectà spectent; nihil pravè, aut obliquè, aut denique inconstanter: quod ad alios quoque sensus pertinere supra monuimus. Est autem allegoricum dicendi genus à viatoribus aut cursoribus, quorum oculos non discursare oportet, sed ad iter suum sollicitè attendere. k Heb. *dirigant intueri: vide Gen.* 12.8. 28 conclusio superiorum documentorum. q.d. in omnibus rectum te exhibe & observantissimum itineris quod præscripsit Deus, Deut. 4.2. & 5.38.

Caput V.

Schelomo pios ad prudentiam hortans, avocat à voluptatis carnalis libidinisque studio: præsentissima damna exponit quæ eam consequuntur: hortatur ad bona sanctè utenda, & amandam castè colendamq; uxorem, maximè propter cognitionem & judicia Dei.

1 [1] Fili mi, ad sapientiam meam attende; ad intelligētiam meam inclina aurem tuam:

2 [2] Ut observes *a* omnimodam solertiam, & scientiam labia tua custodiant.

3 [3] Quamvis favum stillent labia extraneæ, & mollius oleo *stillet* palatum ejus:

4 Attamen [4] posterius ejus amarum *est* ut absinthium; acutum ut gladius *b* bipennis:

5 Pedes ejus descendunt *ad* mortem, [5] *ad* sepulcrum gressus ejus pertinent.

6 [6] Iter vitæ ne expendas, [7] moventur orbitæ ejus *c* te imprudente.

7 Nunc itaque filii auscultate mihi, & ne recedite à sermonibus oris mei.

8 [8] Procul facito ab illa iter tuum, & ne appropinquato ad ostium domus illius:

9 [9] Ut non [10] cedas aliis decorem tuum, & annos tuos [11] crudeli:

10 Ut non satientur extranei *d* facultatibus tuis, & [12] labores tui *maneant* in domo alieni:

11 Gemasq; *e* tandem consumta carne tua [13] & corpore tuo,

12 [14] Ac dicas; quomodo odi eruditionem; & correctionem sprevit *f* animus meus,

13 Neq; auscultavi voci doctorū meorum, & ad docentes me non inclinavi aurem meam?

14 *g* Fermè versor in omni malo, [15] in medio congregationis & cœtus.

15 [16] Bibe aquam è cisterna tua, & fluenta è medio putei tui.

16 Spargant se [17] fontes tui foras, in plateis rivi aquarum:

17 [18] Sint tibi *h* seorsim, ac non extraneis tecum:

18 [19] Erit scaturigo tua benedicta; [20] sed lætare de uxore adolescentiæ tuæ.

19 [21] *Sit* cerva *i* amicissima, & rupicapra

1 Hoc capite & sequente Schelomo proponit documenta prudentiæ, quæ ad comparādum & tenēdum sapientiā pertinent. itaq; primùm hoc capite hominē prudētia instruit adversus illecebras voluptatis ad quam homo à natura proclivis est. Sūt autem hujus capitis partes præcipuè tres: exordiū, usq; ad versum 8. propositio documenti prudētissimi, inde ad v. 20. & confirmatio, ad finem usque. 2 i. ut prudentia utaris in administratione sermonibusq; tuis. a He. *solertias*. 3 hæc verba ostendunt superiori præcepto suum interdictum opponendū esse, hoc modo: attēde ad me, ac non ad verba simulata & mellita exteræ: cujus dehortationis causæ redduntur post hujus versus anticipationem; nimirū quòd aliena est à piis natura, animo, religione, & vita hoc versu: deinde quod eventus perditionis ex ea consequuturus est, duobus seq. tertiò quod consilio fraudulento utitur vers. 6. 4 i. quod postea consequitur ex ejus cōmunicatione: sic alludit ad corporis constitutionem, quasi mulier sit à fronte ornata, à tergo verò teterrima b Heb. *στομάτων*. 5 i. tam propinqui sunt ruinæ quos abducit illa, quàm ii quorum pedes jam oram sepulcri attingunt. 6 i. toto consilio callidè providet, ne ad vitam respectes, aut animadvertas fraudes suas. 7 i. agilitate & volubilitate summa temperantur omnes actiones ejus momentis singulis ad decipiendum te: metaphora ab aurigis. c Heb. *cùm non noscis*. 8 propositio documenti prudentissimi, distincta duob. membris: unum est, hoc malum longè fugiendum esse, usque ad vers. 15. alteru[m] bonum prudenter utendum, inde ad 20. In fuga autem mali ponitur præceptum, hoc versu; & causa, sequentib. 9 causæ fugiendi mali ponuntur quatuor, & quidem à rebus humanis sumtæ; amissio honoris, vitæ, bonorumque, duobus versibus; & sera nimis resipiscentia omnibus amissis, vers 11. & sequentibus: divinæ verò causæ in fine capitis continentur. 10 i. honorem tuum prostituas coram omnibus etiam exteris. 11 i. marito, fratribus, agnatis aut rivalibus: qui omni excusatione aut redemtione abjecta in te sævituri essent: ut copiosius exponitur infr. 6. sub finem. d Heb. *virtute tua*. 12 i. facultates labore partæ: metonymia. e Heb. *in fine tuo*. 13 i. eti[am] [illegible] exeso ad ossa & medullas usq; : αὔξησις. nisi fortè accipiatur pro uxore & liberis, ut Lev. 18. & alibi. q.d. ne teipsum absumas & familiam tuam, cujus studium est tibi à Deo & a natura imperatum. Atque hæc interpretatio sequentibus videtur confirmari. 14 mimesis, sive hypotyposis miseri resipiscentis serò. f Heb. *cor meum*. g Heb *planè parum* abest quin *versor, &c.* 15 i. palam, effectus omnium miserrimus. 16 altera pars prudentis documenti, de utendo bono: cujus membra sunt duo ex adverso superioribus respondentia; unum, potiùs providendum esse pio ut bonis omnibus bene utatur & augescat benedictionibus Dei, usque ad vers. 18 alterum, ut castè & continenter cum uxore vivas, si cupit in his benedictionibus confirmari, inde ad 20. Boni autem usus allegoricè cum aquis comparatus constituitur in privata utilitate, hoc versu; & benefica cum aliis communicatione, vers. seq. 17 i. salientes aquæ ex fonte tuo, ut sequens membrum explicat. 18 i. ne committas, ut libidine adductus foras dilapides bona tua, & in exteros transfundi sinas. h Heb *soli tibi*. 19 i. affluens benedictionibus Dei, quibus utaris & benefacias aliis. 20 i. tantum uxore tua alacri animo contentus esto: secundum membrum documenti, ut dictum est in vers. 15. 21 i. quemadmodum cervus post Arcturi sydus est cervæ amantissimus, illam persequitur, illâ se explet, & cum illa insanus oberrat, aut caprea mas fœminam; ita studium tuum adhibeto ad uxorem tuam: elegantissima allegoria. Est autē his verbis eclipsis relati; ut Lev. 21.4. pro eo quod est, sit uxor tibi, ut cerva cervo: de quorum natura vide Arist. lib. 6. de historia animalium cap. 29. & Plin. lib. 8. cap. 32. i Heb. *amorum, & caprea gratia*.

gratiosa: ubera ipsius uberent te omni tempo-
re, in amore ejus errato jugiter.
20 [22] Et quare errares fili mi cum extranea,
& amplectereris [23] pectus alienæ;
21 Cùm coram oculis Jehovæ viæ cujusq;
sint, & omnes orbitas ejus expendat?
22 [24] Iniquitates suę capient ipsum, improbū
inquā istum; & funibus peccati sui tenebitur:
23 Ipse merietur *k* expers eruditionis, & [25] in
amplitudine stultitiæ suæ oberrabit.

[22] confirmatio superiorū documentorum: primùm à cognitione Dei, seq. versu, deinde à judiciis justissimis, duobus ultimis.
[23] supple, ac non cōquiesceres in uxore tua.
[24] id est, ipse suis maleficiis incubans parit malum suum, & sibi testem facit. k *Heb. in ineruditione.* [25] i. pœnas luet peccatorum suorum, & nunquam consequetur bonum, sed vivus hærebit in perpetua morte.

Caput VI.

Schelomo in documentis prudentiæ pergens, dehortatur pios ab inofficiosis & imprudentibus officiis, pigritia, & maleficiis: atque ad contraria studia excitans, concludit hæc documenta generalia exhortatione à consequentibus bonis erga morigeros, & eventuris malis in eos qui contra venerint.

1 [1] Filli mi, si [2] spospondisti amico tuo; [3] com-
plosisti extraneo manum tuam:
2 [4] Illaqueasti te sermonibus oris tui, captus
es sermonibus oris tui.
3 Fac istud [5] jam, fili mi, & [6] eripe te, quan-
doquidem [7] convenisti in manum proximi tui:
age, subjice te, & *a* [8] interpella proximū tuum.
4 Ne concedito somnum oculis tuis, aut
dormitationem palpebris tuis:
5 Eripe te ut caprea è manu *venatoris*, & sic-
ut avis è manu aucupis.
6 [9] Abi ad formicam, ô piger; aspice [10] vias
ejus, & sape.
7 [11] Cùm non sit illi ductor, moderator, aut
dominator;
8 Comparat æstate cibum suum, compor-
tat per messem escam suam.
9 Quousque piger jacebis? quando surges
à somno tuo?
10 *b* [12] Pauculis somnis, pauculis dormitatio-
nibus; paucula complicatione manuū cubando;
11 Intereà advenit [13] tamquam viator expe-
ditus paupertas tua, & egestas tua tamquam
c vir clypeatus.
12 [14] Homo nequam, vir nihili, [15] ambulat
d perverso ore:
13 [16] Nictat oculis suis; verba facit pedibus
suis, docet digitis suis:
14 *e* Omnimoda perversitate insidente *f* a-
nimo suo, fabricatur omne malum omni tem-
pore; contentiones immittit.
15 Idcirco repentè [17] adveniet calamitas e-
jus; ita subitò diffringetur, ut non *sit* curatio.
16 [18] Sex ista odit Jehova, imò septem abo-
minationi *sunt* animæ ejus:
17 [19] Oculi elati, lingua *g* fallax; manusque
effundentes sanguinem innocentem:
18 Animus qui fabricatur cogitationes *h* ini-
quas: pedes *i* festinanter currentes ad malum:
19 Conflans mendacia testis falsus, deniq;
immittens contentiones [20] inter fratres.
20 [21] ‖ Custodi, fili mi, præceptum patris tui;
neque deserito doctrinam matris tuæ:
21 ‖ Alliga ea cordi tuo jugiter, annecte ea
faucibus tuis.
22 Quocumq; itabis, *illa* deducet te; quum
cubabis, observabit te: quum experrectus fue-
ris, illa confabulabitur tecum;
23 ([22] Nam lucerna præceptū *est*, & doctri-
na lux; viaq; vitæ correctiones *k* erudientes)
24 [23] Ad servandum te à muliere *l* malefica,
à blanditia linguæ alienæ.
25 [24] Ne desiderato pulchritudinē ejus cum
animo tuo, neque capiat te palpebris suis:
26 [25] Nam propter mulierem meretricem
devenitur usque ad frustum panis: etiam [26] uxor
viro *juncta* animam pretiosam [27] venatur.
27 [28] An accepturus esset quisquam ignem
in sinum suum, & vestes ejus nō adurerentur?
28 An ambulaturus esset quisquam super
prunas, & pedes ejus non cremarentur?
29 Ita *est* qui congreditur cum uxore pro-
ximi sui: [29] non relinquetur impunis quisquis
tetigerit eam.
30 [30] Non *m* afficitur contemtu fur; qui fu-
ratur ad explendū animum suum, quum esurit:
31 Sed deprehensus, rependit [31] septies: [32]
qualibet substantia domus suæ reddit.
32 [33] Adulterans *autem* mulierem *est n* de-
mens: [34] perditurus *o* seipsum, ipse faciat istud.
33 [35] Plagam & ignominiam *p* conseque-
tur, probrumq; ejus non delebitur:
34 [36] Nam zelotypiæ *inest* æstus viri; ideò
non utitur clementia [37] die ultionis:
35 Non habet rationem ullius redemtio-
nis; neque acquiescit, quamvis *q* multa adhi-
beas munera.

[1] Schelomo hoc capite proponit tria documenta prudentiæ in administratione nostra: primum est, de imprudētibus & incōsideratis officiis, usque ad vers. 6. secundum, de omissis & neglectis officiis, usque ad 12. tertium, de nequitia à justis officiis suis discedente, usq; ad 20. postremò hęc prudētiæ documenta cōcludit hortatione ab adjunctis & cōsequent. bonis; contrariaq; dehortatione propter eventura mala, inde ad finem usque. Est autē primum hoc documētum de fugiendis inofficiosis officiis, propriū πολυπραγμόνων, qui nō observata facultate sua & officio erga suos, aliis imprudēter officiosi esse cupiunt: quod fidejussorum specie hoc loco intelligendum est. [2] i. fidejussisti pro altero. q. d. ne temerè fidejubeto; aut si fidejusseris, mox fidem liberato: nam ut planè non fidejubeatur pro ullo non vetat Schelomo; quum hoc bonorum exemplis confirmetur Gen. 42.37. & 43. 8 & doceatur Ecclesiast. 29.19. [3] i. jungens dexteram dedisti fidem; synecdochicè. [4] i imprudēs tibi laqueum pericu[illegible]ti. [5] i. quamprimùm, ut duo sequentes versus explicant. [illegible]us modis qui sequuntur: te submittendo ei cui dedisti fidem, & eum urgendo pro quo fidejusseras. [7] i. manus complosione conventionē iniisti cum amico ut fidejuberes pro eo: ut vers. 1. sic convenire in fœdus, Jirmejæ 34.10. a *Heb dominum age in proximum tuum*: *ut* Jeschaï. 3.5. [8] id est, urge ut fidem tuam liberet. [9] secundum documentum, de fugienda officiorum negligentia; quò transitur occasione sumta à proximo mandato fidei illico liberandæ. q. d. ne putes tibi tantum otii esse à rebus tuis, ut alienas levitate cures, aut illis deceptus indormiscas: sed respice ad te, abi, &c. [10] Id est, rationes agendi singulares; de quibus plura Arist. lib. 9. de historia animalium cap. 38. & Plin. lib. 11. cap. 30. [11] i. non habeant ex suo numero qui præsit sibi, & suas actiones dispescat atque moderetur; sed æquabilitatem inter se colant in rebus & officiis: ut Aristot. ipse narrat libr. 1 de historia animal. cap. 1. b *Hebr. pauco somnorum, pauco dormitationum, pauco complicationis.* [12] i. tanti per dum pauculam quietem sumis, ut tu quidem dicis: concessio ironica ethopœiam habens pigrorum elegantissimam. [13] id est, involat in te citiùs cogitatione tua; & quidem tanta vi, ut nulla facultas illius propulsandæ tibi superfutura sit. c *Hebr. vir clypei.* [14] tertium documentum de fugienda nequitia: qua descripta usque ad ℣. 15. denunciatur infelix exitus illius, vers. 15. & Dei odium, v. 16 & seq. [15] i. totus perversus est sermone, corpore, & animo: ac perversitati omnium hominum omnino incumbit. d *Heb. perversitate oris.* [16] i. nihil rotunde eloquitur, omnia sui corporis membra ad falsitatem componit: ut inf. 10.10. e *Heb. eversionibus.* f *Heb. corde: sic deinceps.* [17] ut suprà 1.27.

[18] veluti ad nequitiam, cujus suprà meminit, pertinentia. [19] i. superbus, synecdochicè à signo: sic deinceps mēdax, sanguinarius, fraudulētus, maleficus, perjurus testis, rixarū auctor; ut de Paulo illo legitur apud Ammianum libr. 14. qui propterea catena dicebatur. g *Heb. falsitatis.* h *Heb. iniquitatis.* i *Heb. festinantes currendo.* [20] i. etiam inter conjunctissimos. [21] conclusio documentorum prudentiæ, continēs primùm hortationē propter bonum nostrum, usq; ad ver. 25. deinde verò dehortationem à rebus cōtrariis propter malum, ad finem usque. ‖ *sup.* 1.8. ‖ *sup.* 3.3. [22] i. cælestia hæc documēta prælucent credentibus, & via sunt ad vitam æternam, ut Psal. 19.9. & 119. 105. k *Heb. eruditionis.* [23] i. cōtinendū ne aut voluptate carnali abripiaris, aut aliis malis quæ hoc capite proposita sunt synecdochicè. q. d. hæc prudentia te ab illecebris voluptatis & omnibus impedimentis officii tui integrum servabit. l *Heb. mali.* [24] alterum membrum conclusionis; ut dictum est in versum 20. [25] causa dehortationis; scortatio (inquit) & bona & vitam exhaurit: quæ prolepticè dicta sequentibus exornantur: sic infrà 29.3. [26] i. juncta viro, sive maritata; ideoque adultera. [27] i. venatione intercipit: ut Jechez. 13. [28] exornatio superioris ætiologiæ, primùm à similitudine ignis; ut Ijobi 31.12. his tribus versibus; deinde à comparatione furti cum adulterio, vers. 30. & sequentibus. [29] i. neque jura humana effugiet, neque judicium Dei, qui scortatores & adulteros damnabit, Hebr. 13.4. [30] comparatio exaggerans indignitatem adulterii à consequentibus malis, hoc modo: furi qui egestati suæ consulit furto, neque vita neque honor adimitur; ne tum quidem quum furti tenetur manifestò, aut sæpius in factum recidit; sed satis est justo rei ablatæ domino, ut redhibeat rem suam ex lege; honorem verò & vitam ejus minimè persequitur: adulteri autem conditio planè diversa est: nam petitur illius vita, honor, &c. publico & privato jure, si vel semel evincatur adulterii, & res viro aut agnatis vindicibus innotuerit. m *Heb. contemnunt: ut Ijob.* 7.3. [31] i. sæpius, quoties peccaverit: ut Psalm. 12.7. [32] i. ita cum domino rei furtivæ paciscitur & componit; ut quicquid in facultate sua habet, res aut personas, offerat ad compensandum damnum arbitratu ejus; honorem autem vitamque integram servat. [33] ἀπόδοσις sive accommodatio elegans comparationis, quæ prolepticè hoc versu posita sequentibus exornatur. n *Heb. defectus corde: ut infrà* 7.7. [34] venustissima concessio ad puerum informandum accommodata. q. d. si salutem cupis, ne facito istud: sinito eos facere qui omni animi impetu incumbunt in perditionem sui, facultatum, honoris, vitæ, omnium denique quibus in hac vita fuissent usuri. o *Hebr. animam suam.* [35] id est, ipsum corpus adulteri plagis exponetur & vita ignominiæ perpetuæ. p *Heb. inveniet.* [36] id est, ipsum adulterum petet vir aut vindex quilibet, ac non acquiescet pretio: ut suprà 5.9. [37] id est, quum primùm oblata est ulciscendi ratio: ac proinde non sinitur adulter sæpius relabi in scelus, quod de fure dixerat suprà ℣. 31. q *Heb. multiplices munus.*

Caput VII.

Schelomo hortationes ad sapientiam & prudētiam confirmat, adducta experientia, quam observavit in conditione miserorum lenociniis voluptatis inservientium, & funesto illorum exitu.

1 [1] ‖ Fili

[1] His tribus capitibus adhibet Schelomo cōfirmationem documentorum sapientiæ & prudentiæ, quę hactenus posita sunt. Est autē confirmatio duplex; una, ab exēplo, quod ipse cōfirmat testimonio suo, hoc capite; altera à testimonio Dei & sapientię ipsius æternæ, duobus sequ. Itaque hujus capitis partes sunt tres; prima, exordiū, usque ad ℣.6. secunda, narratio, usq; ad 24. postrema, conclusio ἀποτρεπτικὴ sive dehortatoria, ejusdem cum exordio argumēti, reliquis vers.
‖ sup. 2.1. ut suprà 4.4.
[2] i. studiosissimè: ut psal. 17.8.
[3] i. continenter exerce, & recole: vide Exod. 13.9.
‖ suprà 3.3.
[4] i. sapientiam prudentiamque germanè colito, & adjungito te ei quàm familiarissimè: metaphora.
a Heb. *sermones suos mollientes*: ut sup. 2.16.
[5] ut sup. 5.3. & 4. Hæc autem synecdochicè de omni voluptuaria & depravata vita intelligenda sunt.
[6] narratio elegantissima, ut dictum est in vers. 1.
b *Heb. defectū cordis*: ut sup. 6.32.
[7] contrà quā præcepit, sup. 5.8.
[8] i. observavi toto noctis

1 [1] ‖ Fili mi, observa sermones meos; & præcepta mea reconde apud te:

2 Observans præcepta mea vive, doctrinámque meam ut [2] pupillam oculorum tuorum.

3 [3] ‖ Alliga ea digitis tuis; inscribe ea tabulæ cordis tui:

4 [4] Dic sapientiæ, soror mea es; & affinem prudentiam voca;

5 Ut servet te à muliere extera, ab aliena *a* sermonibus suis [5] blandiente.

6 [6] Nam per fenestram domus meæ, ex fenestella prospectans,

7 Vidi inter fatuos, animadverti inter filios; puerum *b* dementem:

8 *Qui* transiens per vicum juxta angulum illius, [7] via ad domum illius gradiebatur.

9 [8] Crepusculo, vespere diei; *c* nigra nocte, & caliginosa *animadverti*.

10 Quum ecce mulier *processit* obviam ei; ornatu meretricio, & [9] *d* circumspecta animo.

11 ([10] *Qua* [11] strepera est & [12] contumax, [13] in cujus domo non *e* pedes ejus:

12 *f* Modò foris, modò in plateis; aut [14] prope quemque angulum insidiatur.)

13 Et prehendens eum osculata est eum; [15] obfirmansq; vultum suum, dixit ei,

14 [16] Sacrificia eucharistica apud me *sunt*, hodie reddidi vota mea:

15 Idcircò prodii obviam tibi; studiosè quęrendo faciem tuam, commodè invenio te.

‖ 16 [17] Cadurcis instruxi spondam meam; *g variam* emblematis, *h* linteis [18] Ægypti.

17 Suffivi cubile meum; myrrha, santalis, & cinnamomo.

18 [19] Age, incumbamus ubertim amoribus ad matutinum usque; nos ipsos exhilaremus amatoriis.

19 Nam [20] non *est* vir domi suæ, abiit via *i* longinqua:

20 Loculum pecuniæ accepit in manū suam: die stato redibit domum suam.

21 Flexit eum multitudine [21] disciplinæ suæ, *k* blanditia labiorum suorum impulit eum.

22 [22] Sequitur eam subito; tamquam bos ad mactationem abit, & [23] velut *l* compeditus ad [24] eruditionem stultorum,

23 Donec [25] dissecet *m* culter jecur ipsius, quemadmodum festinat avis ad laqueum, nesciens contra vitam suam illum esse.

24 [26] Itaque nunc filii, auscultate mihi; & attendite ad sermones oris mei.

25 Ne declinato ad vias illius *n* animus tuus, ne aberrato in semitas illius:

26 Nam multos confossos dejecit, & numerosi *sunt* omnes interfecti ab illa.

27 Viæ *o* ad sepulchrum *sunt viæ ad* domum ejus, descendentes ad [27] penetralia mortis.

n Heb. *cor.*
o Heb. *sepulcri.*
[27] i. mortem æternam, abs qua revocari non possunt gradus: metaphora.

CAPUT VIII.

Schelomo documenta sapientiæ & prudentiæ confirmat testimonio cœlesti sapientiæ æternæ Dei: quæ omnes homines invitās ad se naturam suam potentissimam & beneficentissimam exponit credentibus in se; eáq; confirmata ab essentia sua sempiterna atq; operibus, homines ad sui studium provocat.

1 [1] Nonne sapientia [2] clamat, & intelligentia edit vocem suam,

2 In fastigio editorum locorum; per viam, in loco multarum semitarum consistens,

3 Ad latus portarum, in *a* aditu urbis; in ingressu ostiorum [3] recantant? dicendo,

4 [4] Vos, ô [5] viri præstantes, inclamo; & vox mea *plebeios* filios hominum.

5 Intelligite fatui astutiam, & stolidi *b* animum advertite.

6 Audite, nam *c* præstantia eloquar; & apertura labiorum meorum *eloquar* recta.

7 [6] Nam veritatem meditatam effert palatum meum; & *d* abominationi labiis meis *est efferre* [7] improbitatem.

8 *e* Justi *sunt* omnes sermones oris mei, nihil *est* in eis contortum aut perversum.

9 Illi omnes *sunt* obvii prudenti, & recti iis qui consequuntur scientiam.

10 Accipite eruditionem meam, ac non pecuniam; & scientiam potiùs quàm *aurum* effossum lectissimum.

11 ‖ Nam melior *est* sapientia carbunculis, & omnia oblectamenta non possunt æquari ei.

12 [8] Ego *sum* sapientia, *f* [9] cohæreo astutię, & scientiam *g* summę solertiæ *h* præsentē habeo,

13 [10] Reverentiam Jehovæ, odium mali: fastum & elationem, viamque mali, denique os *i* perversitatibus deditum odi.

14 [11] Meum *est* consilium, [12] & *k* quicquid est; *l* mea *est* prudentia, meum robur.

15 [13] Per me [14] reges regnant, & dominatores decernunt justitiam.

16 Per me principes gerunt principatum; & ingenui omnes judices terræ.

17 [15] Ego amantes mei amo, & studiosè quærentes me inveniunt me.

[1] transitio ad alterum confirmationis locū, de quo suprà 7.1. per antithesin æternæ sapientiæ Dei & cœlestium documentorum ejus, cum procacissima meretrice & illi⁹ lenociniis. Continentur autē hoc capite duo; nimirū brevis narratio velut subjiciens oculis nostris occursantem Dei sapientiā, tribus versibus; deinde sacram illius concionem, ad finem usq; capitis.

[2] i. palàm prędicat, & nos invitat ad se fiducia & libertate summa; non autem meretriciis susurris, tempore vespertino, clā, abstrusis locis pueros imperitos dolose sollicitat: quę omnia sequētium versuū oppositione illustrantur. q.d. quid illā sceleratam auditis admurmurantem, &c. quū se ipsam tam clara voce & illustribus documētis exponat Dei sapientia? a Heb. *ore.* [3] sapientia nimirum & intelligentia: ut suprà 1.20. [4] sacra hæc concio continet partes quatuor: exordium, usque ad vers. 12. propositionem dignitatis, efficacitatis, & utilitatis suæ, inde ad ℣. 22. confirmationem ab auctoritate sua sempiterna & divina, usque ad 30. & conclusionem, à vers. 30. ad finem usque. Exordio autem hominum omnis generis attentionem, docilitatem, & benevolentiam captat, tum à persona auditorum, usque ad versum 7. tum à natura præstante doctrinæ suæ, sequentibus. [5] ut Psal. 49.3. huic autem personarum distributioni accommodatur doctrina per ὑστέρωσιν, duobus sequentib. vers. b Heb. *cor.* c Heb. verba *antecessorum, id est, principibus digna.* [6] alter locus exordii à genere doctrinæ; quòd vera est, justa, recta, facilis, pretiosissima, & jucundissima. d *Heb. abominatio labiorum meorum.* [7] i. res falsas, quibus improbi delectantur. e *Heb. injustitia.* ‖ *suprà* 3.15. [8] secunda pars concionis, propositio, qua exponit Dei sapientia primùm naturam suam, tribus versibus; deinde opera & effecta, à vers. 15. usque ad 22. f *Heb. inhabito astutiam: ut suprà* 7.11. [9] id est, quod vos ad me revoco, non injuria facio: nam ego ea sum sine qua nemo sapit; sed in qua & per quam sapientes sunt & efficiuntur quicumque sapiunt. Hæc autem non de verbo sonante aut scripto, atque transeunte; sed de æterno illo Dei sermone Christo accipienda sunt, qui Dei potentia ac sapientia est, & factus est nobis à Deo sapientia, 1. Corinth. 1.24. & 30. g *Heb. solertiarum.* h *Hebr. invenio.* [10] id est, sum prudentissima: periphrasis humanitus dicta. i *Heb. eversionum.* [11] id est, sum justissima. [12] id est, sum consultissima in capiendis & potentissima in efficiendis consiliis. sic transitur ad alterum propositionis membrum. k *Heb. essentia.* l *Hebr. ego prudentia: rectum pro obliquo, ut Genes.* 27.36. & *Zecar.* 7.5. [13] alterum propositionis membrum de operibus & effectis: quo exponit Dei sapientia omnem communicationem auctoritatis, gratiæ, bonorum, gloriæ, justitiæ, sanctificationis, & vitæ æternæ ab ipsa proficisci. [14] i. à me est omnis auctoritas, duobus versib. ut Dan. 2.21. & Rom. 13.1. [15] i. à me est gratia Dei erga amantes me, Joan. 14.21.

tempore: periphrasis κατὰ μετωνυμ. c *Heb. ut nigredine noctis & caliginie.* [9] id est, astutè circumspiciens omnes artes occultandæ fraudis suæ, ut inescet imprudentes: ut sup. 5.6. d *Heb. custodita corde.* [10] παρέκβασις sive digressio ab instituta narratione, describens meretricem ad præmuniendos adolescentes. [11] i. loquax, verbis circumfluens ad persuadendum accommodatis: ut infrà vers. 21. [12] i. Deo, legibus naturæ, honestatisq;, & mariti immorigera. [13] id est, vaga contra officium honestæ matronæ: Judic. 5.24. & Tit. 2.5. e *Hebr. habitant, ut infra* 8.12. f *Heb. vicem foris, vicem in. &c.* [14] vide Genes. 38.14. & 15. [15] i. impurè atque impudicè perfricta fronte Deo hominibusq; mentiens: ut sequentis mimeseos verba docent. [16] verba invitantis blandè, duobus versibus: appellat autem sacrificia synecdochicè, quod apud se habet de sacrificiis reliquum, ex lege sacrificantibus attributum. [17] verba pellicientis à cœna adolescentem ut apud se maneat, præsentium lectisterniorum commoditate, 2. versibus. g *Hebr.* spondam *segmentorum*, i. *segmentatam, sive tessellatam.* h *Heb. funiculo, id est, filo: metonym.* [18] i. è lino Ægyptio xylino omnibus candore mollitiáque præferendo: ut loquitur Plin. lib. 18. cap. 1. [19] verba abducentis in scelus adolescentem, 3. versib. [20] confirmatio securitatis ad licentiùs perpetrandum scelus, à diuturna absentia viri ex longa profectione: quæ duobus signis ostenditur, seq. versu, numero pecuniæ, & diei certæ ad reditum condictione. i *Hebr. versus longinquum*, [21] ut sup. ℣. 11. Nam illa artifex lenociniorum comparatur magistræ, tirunculis verò quicumque fidem adhibent illius magisterio: ut versu sequente, k *Heb. mollitie.* [22] i. demens tum ab illa trahitur in exitium suum, tum ipse ultrò inescatus advolat: quæ duo elegantissimis comparationibus exornantur. [23] gradatio allegorica. q.d. imprudens quum meretricem sequitur, non animadvertit se lanienam ingredi, & ingressum catenis compedibusque obligari, ut ligantur boves laniandi; i. se subire judicium capitale a Deo atque hominibus, quod nullo pacto possit effugere: ut sup. 5. & 6. l *Heb. compede.* [24] i. pœnam, qua demum serò sapiunt stulti: periphrasis supplicii. [25] i. viam aperiat effundendo sanguini, ut quū mactatur bos. m ‖ *Heb. divisorius: communis sagittarum & aliorum punctim ferientium armorum appellatio: ut* Jechez. 21. 26. [26] cōclusio; ut dictum est sup. in v. 1. revocans a voluptatibus, metu exitii.

m Heb. *antiqua, i. æterna, ut Dan. 7.9. & seq.*

18 Divitiæ & honor penes me *sunt*, substantia *m* perdurans & justitia.

19 Melior *est* [16] fructus meus *auro* effosso, & quidem purgatissimo; & proventus meus argento lectissimo.

20 Per iter justitiæ deduco, *n* per medias semitas juris;

21 Efficiendo ut possideant amantes mei [17] id quod est, denique thesauros eorum impleo.

22 [18] Jehova [19] possidebat me principio viæ suæ; ante opera sua, *o* ante ullum tempus.

23 [20] Ante seculum inuncta fui; [21] ante principium, ante primordia terræ.

24 [22] Quum nullæ essent abyssi, edita eram; quum nulli essent fontes *p* graues aquis.

25 Quũ nondum factũ esset ut montes demersi incumberẽt *terræ*, ante colles edita eram.

26 Adhuc non fecerat terram, aut rura: [23] imò principium, [24] pulveres orbis habitabilis,

27 [25] Quũ aptaret cælos, [26] ibi eram; quum statueret ambitum in superficie abyssi,

28 Quum [27] fortificaret superiores nubes supernè, quum roboraret fontes abyssi,

29 Quum imponeret mari statutum suum, & aquis, ne transgrediantur *præstitutum* oris ipsius; quum [28] statueret fundamenta terræ.

30 [29] Cùm itaque sim apud eum, *q* [30] educans, & sim [31] deliciæ *r* quotidianæ lætificans [32] coram eo omni tempore,

31 Lætificans in orbe habitabili [33] terram ejus, [34] atque deliciis meis filios hominum:

32 [35] Nunc igitur filii auscultate mihi: beati enim *sunt qui* vias meas observant.

33 Audite eruditionem, & sapite, & ne *vos* abstrahite.

34 Beatus homo qui auscultat mihi, [36] sedulò insistendo foribus meis quotidie, observando postes ostiorum meorum.

35 Nam *s* [37] qui consequitur me, consequitur vitam; [38] ut provehit benevolentia à Jehova.

36 At [39] qui peccat in me, vim facit animæ suæ: omnes [40] osores mei amant mortem.

16 i. quem ego cum amantibus meis cõmunico, habitans in eis, & ambulans justitia mea. Sunt enim hi fructus, in vita quidem præsente, remissio peccatorum & sanctificatio, ℣. 20. in futura verò, æterna plenitudo bonorum omnium in communione Dei, ℣. 21.

n Heb. *per medium semitarum.*

17 i. quod nũquam esse desinit.

18 tertia pars cõcionis; nimirum confirmatio, tum à natura hujus sapientiæ Dei, quòd Deus est unus æternus cum Patre & Spiritu sancto, usque ad ℣. 27. tum ab operibus, quòd omnia cũ patre creavit, conservat, atque administrat, Joan. 1. & 5. 17. Colos. 1. 16.

19 eram apud Deum jam tum, quum creatione rerum omnium impressurus esset vestigia majestatis suę, Joan. 1. 1. quod sequẽs gradatio amplificat.

o Heb. *ante tunc, ut Psal. 93. 2.*

20 i. in officio meo institutus sempiterno decreto Dei; ut Prophetam, Sacerdotem, & regem agam, simque Ecclesiæ caput: quo nomine Messias sive Christus metonymice appellatur. 21 nimirum viæ illius, ut præcedente versu. 22 i. ab æterno genitus sum, quod docetur his tribus versibus. p Heb *gravitates aquarum.* 23 i. ne quidem cœperat: similis gradatio, ac vers. 22. 24 i. ne pulverem quidem aut massam creaverat, ex quo effictus & formatus est orbis: hoc enim ordine universitatem rerum creavit Deus in filio: vide Gen. 1. 1. & 2. 25 alterum membrum confirmationis ab operibus in cælo, aëre, aquis, & terra: ut dictum est in versum 22. 26 i. unà eram atque operabar, Joan. 1. 3. 27 i. potente verbo constitueret nubes, ut quasi doliis utribusque contineantur firmæ. 28 i. fundaret ut immota sit; periphrasis. 29 ultima concionis pars, conclusio; continens primùm anacephalæosin superiorum, duobus versibus, deinde hortationem ad percipiendam sapientiam, reliquis: q Heb *educando.* 30 i. res creatas conservans, ac nominatim Ecclesiam alens verbo & spiritu, in vita præsente & futura. 31 i. quum sim veritas & vita æterna, tum suavissima in Deo, tùm etiam jucundissima in æternum hominibus credentibus in me: quòd universè dictum posteà accommodatur futuræ vitæ, hoc versu; & præsenti, sequente versu. r Heb. *die, dic: sic infrà 34. v.* 32 i. homines perfundens lætitia plane divina, cùm in cælis perfecte possessuri sint satietatem gaudiorum, & percepturi ante faciem ejus per magnificam communionem Christi, Psal. 16. 11. 33 i. rebus omnibus creatis, quæ in hac terra sunt, benedicens. 34 i. humanum genus suavissimis benedictionibus corporalibus, spiritualibusque perfundens; inprimis verò Ecclesiam, ut corpus suum, cujus servator est Christus. 35 hortatio, alterum conclusionis membrum; qua sapientia homines ad se salutaribus prõmissionibus advocat, & damnosis interminationibus deterret à malo. 36 i. toto animo & tota mente requirendo me: metaphora à clientibus fores patronorum obsidentib. s Heb. *inveniens me, invenit vitam: ut infrà 12. 1.* 37 id est, ego sum vita, Joan. 10. 25. Ac proinde quotquot me acceperint, nempe qui credunt in nomen meum, dat eis hanc dignitatem Deus per Christum, ut filii Dei fiant, Joan. 1. 12. 38 id est, quam non ipsius virtus consequitur, sed gratia Dei & benevolentia salutaris elargitur. 39 id est, qui peccatis oppugnat me, itaque se alienat à benevolentia Dei: sic respondet hic ℣. superiori per antithesin. 40 qui non oderunt se ipsos, & omnia propter me; sed magis quærunt quæ sua sunt, quàm quæ sunt Christi.

Caput IX.

Schelomo sapientiæ Dei opus potentissimum in Ecclesia, doctrinam, & eventa ex opere doctrinaque ejus consequentia comparat cum opere, doctrina, & eventis insipientiæ.

1 [1] SUmma sapientia ędificavit domum suam, [3] excisis columnis suis [4] septem.

2 Mactavit *b* animalia sua; miscuit vinum suum, etiam instruxit mensam suam:

3 [5] *Et* missis puellis suis; invitat [6] per *c* collegia, & loca excelsa urbis,

4 [7] Quisquis fatuus, divertito huc; *quisquis est d* demens, [8] dicit ei.

5 Venite, vescimini [9] cibo meo, & bibite de vino *quod* miscui.

6 Relinquite fatuos, & vivite, ac incedite per viam prudentiæ.

7 [10] ‖ Qui erudit [11] derisorem, recipit sibi [12] ignominiam: & qui corripit improbum, *recipit e* convicium sibi.

8 Ne corripito derisorem, ut non odio prosequatur te: corripe [13] sapientem, & amabit te.

9 Da sapienti, ut sapiat ampliùs: notum fac justo, ut augeat disciplinam,

10 [14] Principium sapientiæ reverentiam Jehovæ, & [15] agnitionem sanctorum prudẽtiam.

11 Nam per me multiplicabuntur dies tui, & *f* adjicientur tibi anni vitæ.

12 Si sapias, sapies [16] tibi: sin derisor eris, solus [17] reportabis.

13 [18] Mulier *g* stolida [19] strepera *est*: *h* fatua, etsi nescit quicquam,

14 Tamen sedet [20] ad ostium domus suæ; super solium, in locis excelsis urbis,

15 Ad avocandum *h* viatores, qui *etiam* rectà eunt itineribus suis:

16 Et [21] quisquis fatuus, divertito huc, & *quisquis est* demens, dicit ei.

17 [22] Aquæ [23] furtivæ suaves *quidem* sunt, & cibus [24] latebrarum amœnus;

18 Sed ignorat ille [25] expertes vitæ illic esse; *i* in profũdissimo sepulchro, [26] invitatos *k* ab ea.

1 Hujus capitis (quo velut quidam superiorum epilogus continetur) summæ partes sunt duæ ex adverso inter se respondẽtes: una, de cælesti sapientia, usque ad versum 13. altera de humana insipientia, quæ cũ muliere comparatur, inde ad finem usque. Divinæ autem sapiẽtiæ locus tres partes continet; unam, de opere illius, duobus versibus; alterã, de verbo humanũ genus invitante ad communionem eorum quæ prępara-vit Christus sapientia Dei accedentibus ipsum fide, usque ad versum 7. tertiã, de usu verbi communicati à Christo, qui hominibus indicitur, inde ad 13.

a Heb. sapientia *sapientiarum: ut suprà 1. 20.*

2 spiritualem, videlicet Ecclesiam, quã hîc inchoat Christus, in cælis perficit.

3 i. fundavit, stabilivit, & ornavit eam absolutissimè: hæc allegoricè de sacra domo Dei dicta, sicut epulæ sequente versu, vitam æternam & gloriam figurant quam in ea sancti percepturi sunt. 4 i. quam absolutissimè: nam numerus septenarius in operibus Dei perfectionem notat. b Heb. *mactationem suam; synecdoche.* 5 altera pars, de invitatione per administros verbi, qui cum puellis pudicis, & modestis comparantur accommodatè ad allegoriam, ut eò sit illustrior antithesis illius desperatæ Thaidis, de qua ℣. 13. 6 i. palàm & ubique, in ambitu, foro, plateis opidi. c Heb. *corpora.* 7 hujus brevissimæ concionis, ac potius invitationis summa posita est in resipiscentia, cujus partes duæ; una, invitatio ad convictum sapientiæ, & constantem fructum bonorum ejus; altera, dehortatio, his tribus versib. hanc autem ipsam invitandi formam adhibet insipientia, infrà vers. 16. sed sequentibus discrepat. d Heb. *defectus corde.* 8 i. apertè & non obscurè eum suæ dementiæ atque infantiæ coarguit ex verbo Dei, ut sibi renunciet, Deũmq; accedat in fide & resipiscentia. 9 i. quem dedit mihi pater communicandum vobiscum; non autem furtivo illo, de quo infrà dicit. 10 tertia pars, de industria ab auctore interposita ad explicandum superiorem invitationem; qua docetur quæ personæ omittendæ & quæ vocandæ sint, usque ad versum 10. quid docendæ, vers. 10. & quis eventus ex hac invitatione & alimento verbi consequuturus, vers. 11. & 12. ‖ *Matth. 7. 6.* 11 i. hominem desperatæ salutis, qui oblatrat & obgrunnit verbo salutari, ac nefariè ludificatur. 12 exemplum vide Genes. 19. & Numer. 16. e Heb. *vitium suum.* 13 i. qui animo ita est comparato, ut non derideat, sed audiat sapientiam & se in ea informari sinat: ut definitur inf. 10. 8. 14 summa doctrinæ cœlestis duas partes continens; officium reverentiæ erga Deum, & communionis cum sanctis, quæ significatur agnitionis nomine. Vocatur autem utrumque principium sapientiæ, quia hîc in nobis inchoatur verbo, neque ante absolvetur quàm Prophetia cesset in nobis, & simus in cælestibus cum Christo. 15 conjunctam studio atque officiis: ut suprà 25.

f Hebr. *adjicient tibi annos: ut Jjobi 7. 3.* 16 i. bono tuo. 18 nimirum derisionem. q. d. tua ludificatio non illi (ut putas) fraudi erit, qui saluti tuæ consultum voluit; sed in te ipsum judicio Dei retorquebitur. 18 secunda pars capitis superiori opposita, qua exponuntur insipientiæ opera, tribus versibus; invitatio vers. 16. & eventus consectarius, duobus vers. ultimis. g Heb. *stoliditatis.* 19 ut suprà 7. 11. h Heb. *fatuitatis.* 20 i. ut foris meretrix impudentissimè & procacissimè insidiatur & perducit imprudentes; ita insipientia stat in propatulo exposita, & plurimos adducit, multosque etiam rectâ ad sapientiam tendentes inverecunde sollicitat. h Heb. *transeuntes via, qui dirigunt itinera sua.* 21 invitatio similis in speciem ei quæ habetur suprà vers. 4. sed abducens tamen à via sapientiæ. 22 expositio eventus quem consequuntur ii qui auscultant insipientiæ. Est autem duplex; unus, suavitatis ad breve tempus sensum hominum titillantis; alter perditionis & mortis æternæ; ut Ijobi 20. 5. & seq. 23 i. non justè, sed præter leges Dei & sapientiæ (in qua, per quam, & propter quam omnia facta sunt) ex perturbatione carnis comparatæ. Hoc autem fit duobus modis; sive quis rebus, quas sibi concessit Deus, abutatur præter voluntatem illius; sive alienis animum suum expleat: ut vulgò dictum est; dulcia esse poma quum abest custos. 24 i. qui in latebris editur, ne malum redarguatur à luce: vide Roman. 10. 12. & Ephes. 5. 13. 25 id est, jam in morte versari quum illam adeunt, & quamvis vivant mortuos esse: ut loquitur Apostolus, 1. Timot. 5. 6. i Heb. *in profunditatibus sepulcri.* 26 & acquiescentes invitanti: synecdoche. k Heb. *ejus.*

Caput X.

Schelomo pios omnes instituens tamquam filios,

bona

bona honorémque illis obvenire docet benedictionę Dei. Quamobrem informans eos in omni pietate & officio, docet obsequium, integritatem animi, charitatem, prudentiam, beneficentiam, & modestiam in correctionibus tum adhibendis, tum recipiendis: ac postremò divinas benedictiones illis denunciat, & sigillatim quæcunq; de bonis prædicantur, illustrat improborum comparatione.

1 PRoverbia [1] Schelomonis. Filius sapiens lætitia afficit [2] patrem, filius verò stolidus *a* mœstitiæ *est* matri suæ.

2 [3] Non prosunt [4] thesauri improbitatis [5] sed justitia eripit à morte.

3 [6] Non sinit esurire Jehova animam justi, [7] substantiam verò improborum depellit.

4 Pauper *fit* [8] qui agit *b* manu dolosa: manus autem [9] sedulorum ditat *ipsos*.

5 [10] Comportat in æstate [11] filius intelligens: [12] somno sopitus *est* in messe [13] filius pudefaciens.

6 [14] Benedictiones *adsunt* [15] capiti justi, at os improborum [16] obtegit violentia.

7 [17] Memoria justi *est c* benedicta, nomen autem improborum [18] putridum est.

8 [19] Sapiens *d* animo [20] accipit præcepta; stultus verò [21] labiis se ipsum [22] conturbat.

9 Qui ambulat in integritate, ambulat [23] securè; qui autem pervertit vias suas, [24] *e* documento erit.

10 [25] Qui nictans oculo [26] dat molestiam; & ‖ stultus labiis se ipsum conturbat.

11 [27] Scaturigo vitæ *perfundit* os justi: ‖ at os improborum obtegit violentia.

12 [28] Odium excitat [29] contentiones: ‖ omnes verò defectiones [30] obtegit charitas.

13 [31] Labiis prudentis adest præsens sapientia, ut virga corpori [32] *f* dementis.

14 Sapientes [33] recondunt [34] scientiã: [35] ori

[1] id est, sententiæ ethicę ad vitæ morúmque informationé, omniáque pietatis officia pertinentes. Dicuntur autem Schelomonis, quia ex variis illius scriptis concinnatæ sunt: ut diximus suprà in principiũ capitis primi. Continentur verò hoc capite tria documẽtorum genera: primum, de bonis pervenientibus ad filios pios in Deum & parentes suos, usque ad versum 8. secundum, de officiis illorum, usque ad ver. 22. tertiũ, de causa istarum benedictionũ piis obvenientium & contrà, ad finem usque: quæ tria prolepticè ac distinctè 3. primis versibus hujus capitis exponuntur.

[2] i. parentes synecdochicè; ut etiam in sequente membro. [a] *Hebr. mœstitia matris suæ.* [3] adversus mala irruentia & invadentem mortem, Psalm. 49. [4] i. quicquid improbus improbitate collectũ possit objicere ad liberationem sui. [5] etiam sine thesauris ullis omnia mala superat, & efficit ut ne ipsa quidem mors justo sit noxia. [6] ὅμοιον superioris versus: hæc, inquit, non homines quidem efficiunt; sed moderatur Deus, qui non finit, &c. [7] aut illam, aut illius usum, aut benedictionem suam adimendo: quarũ rationum primam subjicit sequẽte versu. [8] periphrasis improbi, qui segnis in officio suo res alienas malis artibus tentat avertere. [b] *Heb. manu doli.* [9] i. qui sedulò satagunt rerum suarũ, & ab alienis abstinent. [10] i. comparat facultates & vitæ consulit, dum tempestivum est. [11] ac proinde sua intelligentia prẽcavens sibi & suis à pudenda paupertate. [12] i. deses, nõ ampliùs agens quam si alto somno dormiret, quum agendi est tempus. [13] i. sibi & suis pudorem afferẽs insipientia sua. [14] i. omnia bonorũ genera divinitus ipsi tribuuntur, & memoriæ ipsius, versu seq. [15] i. justo, synecdochicè: sed quia omne munus bonũ donúmq; perfectum supernè descendit à patre luminum, Jac. 1. 17. propterea capitis potiùs meminit; quod primùm perfunditur, optimè percipit, & ex quo ad cætera membra derivatur bonum. [16] i. obstruit, & obthurat, adeò ut sua ipsius violentia præfocetur. [17] i. grata est, suavis, & odora justorum absentium, aut mortuorum recordatio. [c] *Hebr. in benedictionem.* [18] i. ingratum & exosum, ut quæ putriditate sua fœtent. [19] secundum documentum de officiis pii & benè morati filii tum erga Deum & parentes, usq; ad versum 12. tum erga omnes exteros. [d] *Heb. corde: sic deinceps.* [20] i. animo composito admittit, & re obsequitur. [21] i. cujus animus incompositus labia commovet ad obmurmurandum præceptis. [22] i. obloquendo & præcepta rejiciendo sibi ipsi malum affert: ut sequens vers. ostendit. [23] confirmatus de benevolentia Dei, & parentum erga se. [24] castigationibus suis, quæ in exemplum aliis statuentur. [e] *Heb. documentum fiet.* [25] exegesis proximè prẽcedentis membri: perversos (inquit Schelomo) quũ dico, duo improborũ genera intelligo; unum hypocritarum & coram quasi ad oculum se obsequi fingentiũ, clam verò omnia ludificantium; quod malum παροιμιωδῶς nictatione oculorũ figuratur, ut supr. 6. 13. alterum protervorum, aperte præceptis datis resistentium: vide similem consequutionem infrà vers. 18. [26] i. parentes maximis molestiarum molibus exercet, dum officiosum simulat; ac longe gravioribus quam si aperte insaniret. ‖ *ut suprà vers.* 8. [27] i. peremnis vita, metaph orlcè. ‖ *ut suprà vers.* 6. [28] hactenus de piis; nunc de bonis officiis agitur, ut observatum est in versum 8. Sunt autem hæc duplicia, de amica conversatione cum proximis, animo, verbo, & opere, usq; ad vers. 17. & de mutua correctione ac institutione, usq; ad 22. [29] id est, convicia & contentiosas exprobrationes peccatorum ab humanitatis charitatísq; officio alienissimas. ‖ 1. *Pet.* 4. 8. [30] id est, non promulgat; sed aut dissimulat quicquid bona fide & cõscientia potest, aut corrigit compassione misericordiæ, ex mandato Dei, Levit. 19. 7. [31] i. sapienter ponderat, & facit verba sua. [32] qui imprudenter effutit quicquid in buccam venit. [f] *Heb. defecti corde.* [33] id est, reconditam habent, quam de promant ore ubi opus est: ut Matth 12. 35. [34] Conjunctam suo fructu, nimirum salute ipsius & eorum qui audiunt. [35] id est, metonymicè, sermonibus. q d. tanta est inscientia stulti ut vix possit vel semel hiscere, quin profundat ore suo voces aut in jugulum ipsius redituras, aut aliis obfuturas.

autem stulti contritio propinqua *est*.

15 [36] Substãtia divitis *est* [37] *tamquã* urbs munita ej[9]: cõtritioni *est* tenuib[9] paupertas eorũ.

16 [38] *g* Quod opere suo cõparat justus, *comparat* [39] in vitã: ‖ ventus improbi [40] in peccatũ.

17 [41] Iter ad vitam *est* servantis eruditionem: derelinquentis verò correptionem *iter* errorem affert.

18 [42] Qui tegit odium, labiis est fallacibus; & qui profert infamiam, est stolidus.

19 [43] Multitudine verborum non cessabit defectio: sed [44] cohibet labia sua intelligens.

20 [45] *Velut* argentum lectissimum *est* lingua justi, [46] animus improborum perparvi *est*.

21 Labia justi pascunt multos, stulti verò *h* dementiâ [47] moriuntur.

22 [48] Benedictio Jehovæ ipsa ditat, [49] neque additurus est molestiam cum illa.

23 [50] Prout ludus *fuerit* stolido facere scelus; & *exercere* sapientiam; viro intelligenti.

24 Quod *i* formidat improbus, id eveniet ei; *k* quod autem desiderant justi, dabit *Deus*:

25 ‖ Ut tamquam transeunte turbine [51] nõ *exstet* improbus: [52] justo verò sit fundamentum *l* perpetuum.

26 [53] Ut acetum [54] dentibus, & velut fum[9] [55] oculis; ita *est* [56] piger [57] mittentibus ipsum.

27 [58] Reverentia Jehovæ adjicit dies, anni verò improborum decurtantur.

28 Spes justorum [59] *est* lætitiæ, exspectatio verò improborum [60] perit.

29 [61] Robori *est* cuiq; integro [62] via Jehovæ, cõtritioni verò operã dantibus iniquitati.

30 Justus *m* nunquam dimovetur, improbi verò [63] non inhabitabunt terram.

31 [64] Os justi abundè profert sapientiam: *à* lingua verò *n* perversitatum rescissa est.

32 Labia justi [65] experientur benevolentiã, os verò improborũ pœnam *o* perversitatum.

[36] nunc de officiis opere præstandis agitur: ut dictum est in versum 12. [37] præsidium & munitio est, qua se & alios cõmunicatis beneficiis defendit à malo. [38] confirmatio superioris propositionis à consilio justi bona comparantis: ut Eph. 4. 28. [g] *Hebr. opus justi* opus *in vitam.* [39] i. ad necessitates suæ & aliorum vitæ. [40] i. non ut necessitati; sed ut voluptati, aut depravatis suis studiis inserviat. [41] altera pars de recipiendis documẽtis & correctionibus à proximo, versibus 5. hoc, inquit, vitæ institutum, & ratio his sapientiæ monitis conformata, salutare est exemplum & documẽtum ad vitam; ut cõtra immorigeri exemplum atque documentum avocat à vita. [42] exegesis præcedentis membri, qua exponit Schelomo duo illorum genera qui correctionẽ derelinquunt: ut suprà ver. 10. nimirum hypocritas, & refractarios stolidos, [43] i. neuter istorum liber est à peccato, quascumque excusationes facti aut simulationes præ se ferat; quum non acquiescit reprehensionibus ut desinat malefacere. [44] i. non obmurmurat, sed acquiescit reprehensioni, edoctúsq; factum suum damnat. [45] hæ duæ sententiæ ponuntur hortationis loco ad sanctè accipiendas reprehẽsiones; doctrina, inquit virorum bonorum & præstãtissima est, hoc versu; & utilissima atq; salutaris, sequente. [46] nimirũ sermone ipsorum explicatus nihili faciendus est. [h] *Hebr. defectu cordis.* [47] tantum abest ut alios pascant. [48] tertium documentum de causa eorum quæ suprà exposita sunt: hæc, inquit, omnia contingunt divinitus, ut suprà vet. 3. [49] i. perfectissimè ditat, procul ab omnibus molestiis quæ improbis comparatæ sunt, versibus seq. [50] i. prout ex animo fecerint bonum aut malum, ita Deus redder secundum opera ipsorum: Rom. 2. 6. [i] *Hebr. formido improbi.* [k] *Heb. desideriũ justorum.* ‖ *Psal.* 1. 4. [51] i. pereat: ut deinceps exponitur inde à ver. 27. ista antithesis. [52] ut Matth. 7. 24. & 16. 18. [l] *Heb. seculi.* [53] secundum improborũ genus, qui non malum quidem perpetrant, sed omittunt faciendũ bonum. Est autem membrum ἀνάπαλιν. q. d. ut facienti scelus, suum scelus rependitur; ita etiam deserenti officium suum, & molestiã afferenti aliis, restituetur sua molestia. [54] quos aceti vis hebetat. [55] quos infestat fumus molestiáque afficit. [56] id est, quisquis deserit officium suum, synecdochicè. [57] non tantùm ad legationem, sed etiam ad omne opus & officium ipsius. [58] bonos à maleficiis abstrahens, & in officiis continens contra quã faciunt improbi. [59] nimirum quia est ad vitam, versib. sequentibus. [60] ac proinde tristissima est, versibus seq. [61] adversus omne malum & contritionem. [62] i. administratio. [m] *Heb. in seculum non.* [63] in seculum scilicet, sed brevi exscindentur. [64] his duobus versibus Schelomo superiora documenta contrahens exponit tum duo vitæ sermonúq; genera, hoc vers. tum eventa, sequente. [n] *Hebr. eversionum.* [65] id est fructum percipient, hi benevolentiæ Dei, illi perversitatis suæ. [o] *Hebr. eversionis: metonym.*

CAPUT XI.

Schelomo documenta proponit de simplicitate, modestia, integritate, justitiáq; hominum in privatis & publicis rebus: item de prudẽtia in sermonibus habendis & dijudicandis, consiliísq; & officiis præstandis, de honore mulieris, de beneficentia viros mulierésque decente, de domestica administratione, ac postremò de documentorum & castigationum usu.

1 LAnces *a* ‖ dolosę abominationi *sũt* Jehovę: pondus verò integrũ acceptum *est* ei.

[a] *Hebr. doli. abominatio Jehovæ: & lapis integer, beneplaciti ejus: sic infrà versu* 20. ‖ *Levitic.* 19. 35. *Deuteronom.* 25. 13.

2 [1] Advenienti superbię evenit ignominia: apud modestos autem *est* sapientia.

3 Integritas rectorum [2] deducit eos: at perversitas perfidiosorum [3] devastat eos.

4 [4] Non prodest substantia die furoris: justitia autem eripit à morte.

5 Justitia integri [5] dirigit viam ejus, at improbitate sua concidit improbus.

6 Justitia justorũ eripit ipsos, at [6] ærumnâ *suâ* perfidiosi capiuntur.

7 Quum moritur homo improbus, perit exspectatio; etiam [7] spes *b* valentissima perit.

8 Justus ex angustia liberatur, & devenit improbus in locum ejus.

9 [8] Ore hypocrita corrumpit proximum suum: at [9] scientiâ, justi liberantur.

10 De bono justorum exsultat urbs; & quum pereunt improbi, [10] cantus *exercetur*.

11 Benedictione rectorum effertur urbs: ore autem improborum destruitur.

12 [11] Spernente proximum suum *c* demente vir *d* prudentissimus surdum agit.

13 [12] Ambulans *cum* detractione revelat arcanum: at fidus *e* animo tegit rem.

14 Ubi non *sunt* prudentia consilia, corruit populus; salus autem *est* in [13] amplitudine consiliarii.

15 *f* Omnino confringitur, qui [14] spondet pro extraneo: [15] qui autem odit complodentes, securus *est*.

16 [16] Mulier *g* gratiosa continet honorem, ut *h* potentiores continent divitias.

17 Beneficus *est i* sibi ipsi [17] vir benignus, [18] turbat autem carnem suam crudelis.

18 [19] Improbus *k* comparat præmiũ [20] falsum, serentis verò [21] justitiam merces *est* fida:

19 *l* Probè adhęrens justitiæ *ferit* ad vitam; sectans verò malum, ad mortem suam.

20 *m* Abominationi *sunt* Jehovæ perversi *n* animo: accepti verò ei integri viâ.

21 [22] *o* Cõjunctis operis nõ assequitur impunitatem malus, [23] semẽ verò justorũ liberat se.

22 [24] *Velut* monile aureum ad rostrũ porci, *est* mulier pulchra & aversans rationem.

23 Desiderio justorum tantummodò bonũ, exspectationi improborũ *obvenit* [25] furor.

24 Est qui dispergens, tamen augetur ampliùs; sed qui cohibet se à recto, tantummodò [26] ad egestatem *cohibet*.

25 *p* [27] Animus beneficus pinguis efficitur; & qui ubertim communicat, idem ampliùs *q* [28] profundet.

26 Comprimentem triticum, exsecrabuntur *r* populares: benedictio autem *incumbet* capiti venum dantis,

27 Studiosè quærens bonum *aliis* [29] conquirit benevolentiam: quęrenti verò malum, ipsi eventurum est.

28 Qui confidit in divitiis suis, ipse [30] decidet; at [31] tamquam ramus justi efflorescent.

29 [32] Qui conturbat domum suam [33] possidebit ventum; [34] & stultus, servus *efficietur* sapienti *s* animo.

30 Fructus justi [35] *est fructus* arboris vitæ, quum disciplina imbuit animas sapiens.

31 En justum, in terra hac [36] rependitur *ei*; quanto magis improbo & peccatori?

CAPUT XII.

32 [37] Qui amat eruditionem, amat scientiam: qui verò odit correptionem, brutus *est*.

[1] i. superbia parit ignominiam auctori suo: modestia verò sapit, & sibi ab ignominia pręcavet.
[2] per totam hanc vitam usq; in tranquillissimum securitatis portũ; prout sequentia explicant usque ad versum 9.
[3] id est, profligat & perdit.
[4] quin devastetur ab excandescentia & invadente morte: ut suprà 10. 2.
[5] i. erectum conservat in via.
[6] id est, qua alios onerat perfidè.
[7] id est, judicio ipsius firmissima & fulta maximis viribus.
[b] Hebr. multarum virium.
[8] id est, falsis & simulatis verbis alios eodem perducit, quò devenit ipse.
[9] id est, cognitione falsitatis & cautione prudente se ipsos à corruptione servant.
[10] propter bona ab illis pervenientia ad cives, & ab istis mala seq. versu.
[11] id est, contemtum onerante, contumeliis, & rodente calumniis: ut sequẽte versu.
[c] Hebr. defecto corde.
[d] Hebr. prudentiarum.
[12] ut Levit. 19. 16.
[e] Hebr. spiritus.
[13] id est, in consiliario amplo, prudentibus cõsiliis variisq; instructissimo.
[f] Hebr. confringendo confringitur.
[14] id est, fidẽ suam interponit negotiis alienis.
[15] i. qui tamquam odisset, improbat eorum levitatem qui porrectis dexteris temerè fidejubent supra 6. 1.
[16] i. quę prædita reverentia Dei ornatur occulto illo cordis homine, sito in incorruptione lenis & quieti spiritu, qui est corã Deo pretiosus, & apud omnes bonos gratiosus, infra 31. 30. & 1 Pet. 3. 4.
[g] Hebr. gratiæ.
[h] Heb. violenti.
[i] Heb. animæ suæ vir benignitatis.
[17] qui aliis benefacit; ut contrà crudelis, qui à benefaciendo abstinet.
[18] id est, se ipsum damno afficit, naturæ & humanitatis leges abjiciens: ut duo sequentes versus explicant.
[19] nimirum crudelis iste, superiore versu.
[k] Heb. facit opus falsitatis: sic Levit. 19. 13.
[20] tum quia fallit ipsum quicquid præmii loco exspectavit, tum quia longè diversum præmium consequitur vers. 19.
[21] id beneficium: ut suprà observatum est 3. 27.
[l] Hebr. probus justitiæ: similem consequutionem vide suprà 4. 18.
[m] Heb. abominatio Jehovæ: ut suprà vers. 1.
[n] Hebr. corde: beneplacitum ejus
[22] i. licet contendat omnes nervos, omnes machinas admoveat, omnia adjumenta comparet.
[o] Heb. manu ad manum: ut infra 16. 5
[23] i. non tantùm ipse, sed etiam posteri liberantur q. d. iste ascitis multis se unum nequit liberare, hujus verò causâ benè est multis, ex promissione Dei facta Abraham, Gen. 11.
[24] id est, tam decet insanam pulcritudo, quam monile suem.
[25] id est, malum quo ringantur atque furant: synecdoche.
[26] id est, non potest nõ maledici & fieri egens avaritia istius.
[p] Hebr. anima benedictionis.
[27] id est, quisquis ex animo benefacit, ampliùs Dei benedictione ditabitur: metaphora, ut Judicum 3. 29.
[q] Heb. jaciet.
[28] id est, novis bonis quæ profundat, à Deo cumulabitur.
[r] Heb. natio.
[29] id est, eam sibi conciliat apud Deum & homines: sic concludit superiorem sermonem de beneficentia.
[30] ut folium marcidũ, aut putridus ramus.
[31] virescens, frondescens, florescẽs, &c. sic accipitur Neche. 8. 16
[32] stulta administratione sua.
[33] id est, facies ut sua possessio in ventos abeat, sitque totus vacuus. quasi dicat, aerem tãtum habebit.
[34] id est, imò ne seipsum quidem possidebit; debebit animam, quod ajunt.
[f] Hebr. corde.
[35] id est, vivificus est doctrina sua.
[36] id est, castigatur à Deo in hac vita peccatorum homine: sic accipitur 1. Petri 4. 17.
[37] id est, justus, qui castigationibus Dei acquiescit, gratias de illis agit, eisque excitatur ad sapiendum magis ac magis: ut Psalm. 94. 12.

CAPUT XII.

Bonis benevolentia Dei, malis judicium denunciatur: mulierum conditio, cogitationum & sermonum fructus; misericordiæ, sedulitatis, justitiæ, humilitatis, veritatis, integritatisque, & contra exitus proponitur: & explicata prudentium hominum, diligentium, justorúmq; ratione, æterna illorum vita prædicatur.

1 BOnum provehit benevolentia à Jehova: ‖ at virum *a* sceleratum condemnat.

2 [1] Non stabilitur homo improbitate, [2] radix autem justorum non dimovetur.

3 [3] Uxor *b* strenua [4] corona *est* mariti sui; sed tamquam [5] putredo in ossibus ejus *est* [6] ea quæ pudefacit.

4 Cogitationes iustorum *sunt c* justæ; astuta consilia improborum, *d* dolosa.

5 Verba improborum *e* insidiãtur sanguini; os autem rectorum eripit [7] illos.

6 Evertunt se improbi ita ut non sint: familia autem justorum stabit.

7 Pro ratione intellectus sui [8] laudabitur vir: sed perversus *f* animo erit contemtui.

8 Melior *est* qui agnoscit se vilem & servum habet, eo qui se extollit honore & deficitur cibo.

9 Curat justus vitam jumenti sui: miserationes autem improborum sunt [9] *miserationes* crudelis:

10 Qui colit tellurem suam, satiatur cibo; qui verò sectatur [10] *g* vana, *est h* demens.

11 Desiderat improbus præsidium [11] malorum, sed radix justorum dat *illud*.

12 [12] ‖ In defectione labiorum *est* tendicula mali, at [13] egreditur ab angustia justus.

13 Ex fructu *i* oris *sui* vir satiatur bonus, [14] etiam retributionem operum suorum homo recipit sibi.

14 Via stulti recta *videtur* in oculis ipsius: at qui auscultat consilio, sapiens est.

15 Stulti ipsius indignatio eodem die agnoscitur, [15] tegit verò ignominiam astutus.

16 Efflat veritatem *qui* indicat quod *k* justum est, testis autẽ falsissimus *efflat l* dolum.

17 Est qui pronunciat similia *m* transfodienti gladio; at lingua sapientem, medicinæ.

‖ *supra* 8. 5.
[a] Heb. sceleris.
[1] sed eradicatur, quomodo accipiendũ esse docet antithesis.
[2] id est, justitia ipsorũ radicata in Christo per benevolentiã Dei: sic infra 11.
[3] qualis describitur inf. cap. ultimo.
[b] Heb. roboris.
[4] id est, decus & gloria; ut 1. Cor. 11. 7
[5] id est, malũ tabificũ, exedens & consumens virũ.
[6] id est, malè motata, quæ suis est pudori.
[c] Hebr. juris.
[d] Hebr doli.
[e] Heb. insidiari: infinitivus pro præsente: sic everterese, proximè sequ. vers.
[7] quorũ sanguini insidiantur improbi.
[8] i. tandem laudem consequetur, ità dispensante Deo: hujus rei exemplũ sequ. ver. apponitur.
[f] Hebr. corde: sic deinceps.
[9] id est, planè nullæ.
[10] id est, inũtilia & aliena à functione & conditione sua, ut ex priore membro colligitur.
[g] Heb. vacua.
[h] Heb. defectus corde.
[11] id est, adversus mala. quasi dicat, vellet quidem stabiliri & defendi ab omni malo; sed inane est desiderium ejus: ut suprà vers. 2.
‖ *supra* 10. 14. *infrà* 18. 7.
[12] id est, injustus suis ipsius verbis sibi mortem parat, & omnem angustiam.
[13] id est, aut cavet ab angustia justè expenso sermone suo, aut se, quum inciderit, ab ea liberat ut sequ. versu.
[i] Heb. oris viri satiatur bonus, & retributionem manuum hominis reducit: vide Gen. 9. 6.
[14] amplificatio, qua transitur à sermone ad opera, sequentibus versibus.
[15] id est, cohibet se ab indignatione, quæ ipsi futura esset ignominiosa.
[k] Hebr. justitiam:
[l] Heb. falsitatem.
[m] Heb. transfossionibus gladii: hypallage.

18 Labium *n* verax stabilitur in æternum; [16] donec momentum trãsigam, lingua *o* falsa.

19 [17] Dolus *recidit* in cor fabricantiũ malum; in consiliarios autem pacis lætitia.

20 *p* [18] Non abjicietur justus in ullam molestiam, improbi autem pleni erunt malo.

21 Abominationi *sunt* Jehovę labia *q* fallacia; qui autẽ agunt *r* fideliter, accepti sunt ei.

22 Homo callidus [19] tegit scientiã, animus autem stolidorum proclamat stultitiam.

23 ‖ Manus sedulorum dominabitur, *s* dolosa autem erit *t* tributaria.

24 Sollicita anxietas in animo viri [20] deprimit illam, res autem bona [21] lætificat illam.

25 Observat ex proximo suo justus, at [22] via improborum seducit eos.

26 [23] Non assabit *u* dolosus quod venãdo ceperit, substãtia autem hominis pretiosa sedulus *fruitur*.

27 In itinere justitiæ *est* vita, & via semitæ ejus [24] *x* immortalis est.

[a] *Hebr. veritatis.* [16] id est, falsi non ampliùs momẽto durant, sequente versu. [o] *Hebr. falsitatis.* [17] id est, ipsi suo dolo interimuntur, quod tristitiã adfert gravissimam. [p] *Heb. non objicietur in justum ulla molestia: hypallage.* [18] id est, quęcumque molestia obtingat ei, non permanebit abjectus in ea, suprà vers. 12. [q] *Hebr. falsitatis.* [r] *Hebr. fidem, benevolentia ejus: ut suprà* 11.1. [19] id est, tectam & reconditam penes se habet, neque effundit temerè. ‖ *suprà* 10.4. [s] *Hebr. doli.* [t] *Hebr. in tributum.* [20] id est manum (de qua in præcedente vers.) remissam & segnem efficit metus sollicitus de futuro malo. [21] id est, alacrem & promtam efficit fructus præsentis boni. [22] quum se anteponant justis, non observantes exempla illorum, & excellentiores esse judicent, idque (ut vers. sequente docetur) falsissimè. [23] inter os & offam multa illi accident incommoda, & impedimenta fruendi boni quod captaverat. [u] *Hebr.* vir *doli, venationem suam.* [24] similem vocis compositionem vide infrà 30.31. [x] *Hebr. nec mors.*

CAPUT XIII.

Disciplinæ studiosis, bonis, modestis, diligentibus, veracibus, & integris suæ promissiones apponuntur, & contra: divitiarum commoda & incommoda, usus sapiens & consultus, & ratio eas comparandi exponitur: spei, doctrinæ; sapientiæ, prudentiæq; effecta; item veritatis, & disciplinæ, conversationisque consequentia ostenduntur; & bonis viris opes, liberos, vitámque benè instituentibus bona denunciantur, improbis mala.

1 FIlius sapiens *auscultat* eruditioni patris; at[1] derisor ne ulli *quidem* auscultat increpationi.

2 *a* Fructu oris *sui* quisq; fruitur bonus, anima verò perfidiosorum *fructu* [2] violentiæ.

3 Qui [3] custodit os suũ, cõservat *b* seipsum: qui [4] divaricat labia sua, contritio *evenit* ei.

4 [5] Desiderio permovetur anima ipsius pigri, sed nihil *aderit*: anima verò sedulorum [6] efficietur pinguis.

5 Rem *c* falsam [7] odit justus, [8] improbum verò *illa* reddit fœtidum atque pudefacit.

6 Justitia custodit integrum viâ, improbitas verò [9] pervertit *d* peccatorem.

7 Est qui divitem se jactat, quum desint omnia; *item* qui pauperem se fingit, cui substantia *est* ampla.

8 [10] Redemtura vitæ viri divitiæ suæ: at pauper non audit increpationem.

9 [11] Lux justorum *e* clara erit; at lucerna improborum exstinguetur.

10 *f* [12] Metâ superbiâ *vir* edit jurgium penes consultos *est* [13] sapientia.

11 Substantia [14] ex vanitate, diminuetur:

[1] Stultè ludificans sapientiæ documẽta: ut opponitur sapienti, suprà 9. 7. & 8. & 12. [a] *Hebr. de fructu oris viri comedit bonus: ut sup.* 12. 13. [2] ut Gen. 6. 11 [3] ne videlicet extra metas officii sui excurrat, aut divagetur sermone. [b] *Hebr. animam suam.* [4] i. distendit quodammodo & prostituit os suum ad sermones quoslibet, ut impurũ scortum, præter officiũ suum: metaphora à pedibus scorti; Jechezk. 16.24. [5] id est, tantummodo desiderat, nec quicquã amplius: ac proinde nihil ex omnibus coacervatis desideriis consequitur, verborũ ἐμπλοκὴν ad perspicuitatem trajecimus. [6] i. suprà quàm optat, cumulabitur bonis: ut sup. 11.25. [c] *Heb. falsitatis.* [7] velut fœtidam & putentem aversatur. [8] i. at contra improbus tantoperè diligit & amplexatur falsitatem; ut malit putridus esse & exosus omnibus bonis, quã ab ea discedere. [9] i. eversum perdet. [d] *Heb. peccati* virũ. [10] i. divitiæ æquè ac paupertas sua habent commoda, atq; incommoda: nam ut divitibus ad vitã hanc commodę sunt divitiæ, & pauperibus paupertas incommoda: sic contrà illæ divitib. sunt incommodæ, quia plurima creãt ab aliis pericula possessori suo: paupertas vero commoda saltem eo nomine, quod animus liber est ab invidorum insidiantium metu, & cantat vacuus coram latrone viator. [11] id est, justi vita, gloria, & gaudio in æternum perfruentur: pro eo quod est, justi in luce sua lætabuntur: ut Psalm. 97. 11. [e] *Heb. lætabitur.* [f] *Heb. tantum in superbia.* [12] id est, inconsulto & ferociente animo. [13] industriè cavens ab accendendis, inflammandis, aut fovendis jurgiis. [14] id est, quibuscumque vanis rationibus, aut falsis, nefariisve comparata.

qui autem congregat [15] manu, augebit *eam*.

12 Spes protracta ægrum efficit *g* animum: [16] arbor autem *est* vitæ, desiderium adveniens.

13 ‖ Contemtor [17] verbi, corrumpetur ille qui aũt reveretur pręceptũ, ipse donatur pace.

14 Doctrina sapientis *est* [18] scaturigo vitæ, ad recedendum à tendiculis mortis.

15 *h* Sucessum bonum dat [19] gratia, via autem perfidiosorum *est* aspera.

16 Omnis astutus agit scientia, stolidus autem pandit stultitiam.

17 Nuncius [20] improbus incidit in malum; legatus autẽ *i* optimæ fidei, [21] medicinã facit.

18 Paupertas & ignominia *erit k* abstrahenti se *ab* eruditione: qui autem servat cõrreptionem, [22] honorabitur.

19 [23] Desiderium effectum suave erit animæ *hujus*; at [24] abominationi *est* stolidis recedere à malo.

20 Qui ambulat cum sapientibus, sapientior fiet: qui verò se cõsociat stolidis, efficietur pejor.

21 Peccatores insectatur malum, justos autem compensat bonum.

22 Bonus possessionem tradit *l* nepotibus, sũntque reconditæ justo opes peccatoris.

23 *m* [25] Multus *est* cibus novellãtibus pauperibus; sed est qui consumit se *n* inertiâ.

24 Qui cohibet virgam suam, odit filium suum: qui autem amat eum, tempestivè *o* procurat eruditionem ei.

25 [26] ‖ Justus comedit ad satietatem animę suæ; venter autem improborum eget.

[15] id est, justo labore suo: metonymia. [g] *Hebr. cor.* [16] i. propriũ medicamentum, & salutare animo ægro ex desiderio. [17] nimirum divini, quod posteà præceptũ & doctrinã vocat. ‖ 1. *Sche.* 2.30. [18] i. peremnis vita: ut suprà 10.11. [h] *Hebr. secundationem bonam: ut Psalm.* 111.10. *& suprà* 3.4. [19] id est, reverentia Dei & sapientia gratiosa: ut sup. 11.16. [20] i. infidus dat pœnas infidelitatis, & sibi nocet. [i] *Hebr. fidelitatum.* [21] id est, sibi & aliis prodest, quũ rei veritatem exponit, & bona fide facit officiũ suum. [k] *Hebr. abstrahenti eruditionem à se: ut supra* 1. 25. [22] i. divitiis & honore florebit. [23] i. hic quã correctionẽ recipit; fructum tranquillum justitiæ percipiet, & desideriorum suorum: Heb. 12.11. [24] i. fugit stolidus castigationes, & abhorret ab earum usu; ac proinde non explebitur desiderio suo; sed paupertate & ignominia obruetur. Oratio ἀνακολουθοῦσα, quales multas hoc libro inveniri diximus supr. 1.7. [l] *Hebr. filiis filiorum.* [m] *Hebr. multitudo escæ.* [25] i. non potest non abundare pauper, quum sedulus est, & se vel in hortentibus locis colendis occupat: divitem verò sua exedit inertia, cujus bona hoc pacto ad justum transferuntur. [n] *Hebr. in non officio.* [o] *Hebr. querit mane.* [26] id est, justo, qui ex fide vivit, semper est satis; improbis verò nunquam. ‖ *Psalm.* 37. 16.

CAPUT XIIII.

Mulieris officium; recti, modestiæ, diligentiæ, veritatis studii ad sapientiam tenendam consequentia; & conversationis leges, judiciiq; in probandis institutis vitæ, adhibita prudentia, exponuntur: personarũ pro ratione opum acceptio damnatur, labor, sapientia, veritas, & reverentia Dei commendatur, civitatis decus, & civium inter se officia humanitatis, justitiæ, & prudentis obsequii prædicantur.

1 SApientum [1] fœminarum *quæque* [2] ædificat domum suam; stulta autem manibus suis destruit eam:

2 [3] Qui ambulat *a* rectè, reveretur Jehovam: præfractus verò viis suis, spernit eum.

3 Ori stulti inest [4] baculus superbiæ; labiis vero sapientum conservatio ipsorum.

4 Quum desunt [5] boves, [6] præsepe mundum *est*; amplitudo autem proventuum, *est* viribus bovis:

5 Testis *b* optimæ fidei non mentitur, ‖ efflat autem mendacia testis *c* falsus.

6 ‖ Quærenti derisori sapientiam, ea non exstat; scientia autem, prudenti [7] facilis est.

7 Abi à conspectu viri stolidi, & *d quem* nosti non *esse præditum* verbis scientiæ.

8 Sapientia astuti, *est* advertere ad viam suam; stultitia autem stolidorum, *ad* dolum.

[1] Quæ Deum timent, & domesticas suas occupationes curant in sanctificatione & modestia. [2] i. servat & auget familiam: translatio à structoribus. [a] *Hebr. in rectitudine sua.* [3] i. ex genere vitæ, veluti fructibus, homo cognoscitur, utrùm pius sit an impius. [4] i. præstò est pœna & quasi ferula, qua præsidentia & superbia ipsius retundatur puniatúrque. [5] aratores videlicet, domiti & assuefacti culturæ: synecdoche, pro operariis omnibus. [6] id est, omnia vacua, synecdochicè: ut Hamos 4. 6. [b] *Heb. fidelitatum.* ‖ *suprà* 12. 16. [c] *Heb. falsitatis.* ‖ *sup.* 3. 34. [7] inventu; ut quæ se omnibus exhibet, suprà 1.20. & 8.1. [d] *Hebr. non nosti labiorum scientiæ,* ὑστέρωσις.

9 ‖ [8] Stultos conciliat reatus; inter rectos autem, [9] quod acceptũ est *cõciliationem facit.*

10 *e* [10] Animus agnoscit *f* suam ipsius amaritudinem; & in lætitia ipsius non intermiscet se [11] extraneum *quicquam.*

11 Domus improborum perdetur: tentorium autem rectorum florebit.

12 Est via *quæ* recta *videtur* in conspectu virorum, cujus finis *est* [12] *g* via multiplex ad mortem.

13 Etiam ex risu dolet animus: & *h* tandem lætitia *fit* mœror.

14 Viis suis satiabitur *vir* averso animo, *abstinet* autem *i* à consortio ejus vir bonus.

15 Fatuus credit omnibus rebus, astutus autem advertit ad gressum suum.

16 Sapiens timet ac recedit à malo; stolidus verò [13] infert se, adeò præsidens est.

17 *k* Præceps ira efficit stultitiam, sed *l* viro circumspectissimo *est* odio.

18 Possident fatui [14] stultitiam, astuti autem [15] coronamentum texunt scientiæ.

19 Incurvant se mali coram bonis, & improbi ad portas justi.

20 Etiam proximo ipsius odio est pauper, amici autem divitis multi *sunt.*

21 Qui contemnit proximum suum [16] fututus est peccator: qui autem gratiam facit pauperibus, ô beatum illum.

22 Nonne [17] errãt qui fabricãt malum? benignitas verò & fides *est* fabricãtium bonum.

23 In omni [18] labore *est* emolumentum; at *m* [19] in verbo labiorum tantùm egestas *est.*

24 [20] Corona sapientum *sunt* divitiæ ipsorum, stultitia stolidorum stultitia *manet.*

25 Liberat animas testis *n* verax, [21] conflat autem mendacia *o* dolosus.

26 In reverentia Jehovæ *est* fiducia *p* valida, qui [22] filiis suis esse solet receptui.

27 ‖ Reverentia Jehovæ *est* scaturigo vitæ, ad recedendum à tendiculis mortis.

28 In multitudine populi *est* decor regis; at defectu nationis contritio dominatoris *advenit.*

29 *q* ‖ Tardus ad iram abundat intelligentia: *r* præceps autem excitat stultitiam.

30 [23] Vita carnium *est* animus sanans; putredo verò ossium, invidentia.

31 Qui opprimit tenuem, probro afficit [24] opificem ejus: hunc autem honorat, qui gratiam facit egenti.

32 In malum suum impellit se improbus; [25] recipit se etiam in morte sua justus.

33 In animo prudentis requiescit sapientia: *quod* autem *est* *s* in stolidis, [26] se cognoscendum exhibet.

34 Justitia exaltat gentem, *t* probro autem *est* nationibus peccatum.

35 Benevolẽtia regis erga servũ intelligentẽ; furor autẽ ejus *erit* cõtra [27] pudefaciẽtem.

bona ex legitimo illorũ usu consequentia, Dei judiciũ de bonis & malis, stultorũ fastidiũ in documentis boni & tota sorte sua: iracundiæ, pigritiæ, stultitiæ, imprudentiæ, carnalium studiorum, superbiæ, avaritiæ, temeritatis in homines & in Deũ, immodestiq; erga doctrinam animi, & contra, consequentia explicantur.

1 [1] Espõsio mollis avertit excandescentiã: verbũ autem *a* molestum excitat iram.

2 Lingua sapientum bonam profert scientiam: os autem stolidorum eructat stultitiam.

3 In omni loco oculi Jehovæ *sunt*, speculantes malos & bonos.

4 Curatio linguæ, [2] arboris vitæ *est*: [3] perversitas autem ex ea, *velut* confractio à vento.

5 Stultus spernit eruditionem patris sui; qui aũt observat correptionẽ, valdè astut[b] *est.*

6 In domo justi robur *est* magnũ: at *b* proventus improbi, [4] conturbatur ex sese.

7 Labia sapientum spargunt scientiam: *c* animus autẽ stolidorum, *d* quod ábest à recto.

8 [5] Sacrificium improborum, abominationi *est* Jehovæ: oratio autem rectorum, *e* accepta *est* ei.

9 Abominationi *est* Jehovæ via improbi; eum autem qui sectatur justitiam, diligit.

10 [6] Eruditio *videtur* mala derelinquenti iter; qui odit correptionem, morietur.

11 Infernus & perditio coram Jehova *sunt*, quantò magis *f* animi hominum?

12 Non diligit [7] derisor corripientem se, sapientes non adit.

13 Animus lætus benè afficit [8] vultum: & dolore animi [9] spiritus frangitur.

14 Animus prudentis quærit scientiam: os autem stolidorum pascitur stultitia.

15 Omnes dies [10] pauperis, mali *sunt*: *g* læti autem animo *sunt* [11] convivium juge.

16 Melius *est* parũ cum [12] reverentia Jehovæ, quàm thesaurus amplus [13] ubi *est* vexatio.

17 Melius *est* cibarium oleris ubi *est* dilectio, quàm bovis saginati ubi *est* odium.

18 Vir *h* iracundus miscet contentionem, longanimis autem sedat litem.

19 Via [14] pigri *est* velut [15] sepimentũ spinosum: iter autem rectorum [16] aggestum *est.*

20 ‖ Filius sapiens lætificat patrem, stolidus autem homo spernit matrem suam.

21 Stultitia, lætitiæ *est* *i* dementi; at *k* vir intelligens rectè ambulaturus est.

22 ‖ *l* Irritæ fiunt cogitatiõnes, quũ deest *m* consilium: at in amplitudine consiliariorum assurgit *cogitatio.*

23 [17] Lætitia huic viro *est ex* sermone oris sui: nam res tempore suo, ô quàm bona *est*!

24 Iter vitę [18] sursum *est* intelligenti, ut recedat [19] à sepulcro deorsum.

25 Domum superborum [20] evellit Jehova, constituit autem terminum [21] viduæ.

26 Abominationi *sunt* Jehovæ cogitatio-

[1] Quatuor primi versus de ratione sermonis nostri, docent primùm quę consequãtur ex hominum sermone, hoc versu: deindè quæ sit sermonis habẽdi ratio, nimirũ ut adhibeatur scientia, vers. 2. & reverentia Dei omnia pernoscẽtis, vers. 3. ac postremò bona & mala consequentia illustrantur comparationibus, vers. 4.

[a] Hebr. *molestia.*

[2] i. medicina salutaris atq; vivifica.

[3] i. quum lingua perversè agit, subitas & vehementissimas calamitates affert.

[b] Hebr. *pro ventu improbi conturbatur.*

[4] videlicet nullo negotio, adeo infirmus est & maledictus proventus ille.

[c] Hebr. *cor: sic deinceps*

[d] Hebr. *non rectum.*

[5] i. quantumvis solennis & sumtuosa cultus divini ostentatio: cui simplex justorum oratio comparatur.

[e] Hebr. *benevolentia quæ.*

[6] distributio improborum qui abominationi sunt Jehovæ, superiore versu; alii, inquit, apertè eruditionem fugiunt, & viam justam: alii verò odium animo dissimulant, & illudunt hominibus specie cultus Dei; sed penitissimas illorum cogitationes perspicit Deus,

sequ. versu. [f] Hebr. *corda filiorum hominu.* [7] ut suprà 3. 34. id est, contemtor Dei doctrinam odit, doctósq; pariter doctrinæ nomine. [8] id est, totum hominem, synecdochicè. [9] id est, veluti anhelus & suspiriosus efficitur homo, & respiratio ipsius quasi interscinditur. [10] id est, hominis, sua sorte minimè contenti, ut sequentia ostendunt. [g] Hebr. *boni corde.* [11] id est tam sunt jucundi dies homini quiescenti in sua sorte, quàm si semper lautissimis epulis aleretur. [12] animum hominis tranquillante. [13] ubi possessor animo fluctuat atq; incertus est, quia destituitur reverentia Dei. [h] H. *e. excandescentiæ* [14] qui pigratur officium facere & rectũ colere. [15] i. ita lenta est atq; difficilis, ac si tota spinosa & salebrosa esset. [16] i. facillimũ & commodissimum, velut instrato aggere. ‖ *suprà* 10. 1. i. Hebr. *desecto corde.*

[k] Hebr. *vir intelligentiæ diriget ambulare.* ‖ *suprà* 11. 14. [l] Hebr. *irritas facit cogitationes: infinitus pro finito modo.* [m] Hebr. *arcanum.* [17] i. vir iste sapiens & cõsiliis amplissimus plurimùm recreatur & gratulatur sibi, quum videt consilia sua bene cecidisse, & prout dixerat evenisse. [18] i. in cælis vita est, ac proinde cogitat de cælestibus, & ad cælestia tendit: Phil. 3. 20. & Coloss. 3. 1. [19] id est, à morte, quam studium harum rerum terrestrium esset allaturum. [20] i. funditùs & radicitùs perdit. [21] i. humiliũ abjectorũmq;, synedochicè.

nes mali;

[8] *Supr.* 13. 20.

[9] i. improborum animos cõjungit scelerum communicatio.

[9] i. quicquid Deo & rectis hominibus probatur, hoc rectos alios cũ aliis conciliare solet.

[e] *Hebr. cor: sic deinceps.*

[10] ut nor superioris sententiæ: maleficis maleficos amant, & recti rectos: nam ita est comparatus singulorũ animus; ut probet omnia, quæ grata sunt adjungat sibi, & quæ ingrata amrãq; sunt refugiat.

[f] *Hebr. animæ suæ.*

[11] i. alienum, abs quo abhorret animus.

[12] ut ostẽdunt duo sequentes versus.

[g] *Hebr. viæ.*

[h] *Heb. finis suo.*

[i] *Heb. à juxta eum.*

[13] i. nimirum in malum, quod sequentis versus exemplũ commonstrat.

[k] *Hebr. brevis irarum.*

[l] *Heb. viro cogitationum.*

[14] i. fructum stultitiæ suæ recipiunt, metonymicè: de quo sequ. versu.

[15] i. scientiæ suæ fructum gloriosissimum consequuntur.

[16] i. peccati condemnabitur: metalepsis, ut 1. Reg. 1. 21.

[17] i. absunt ab itinere vitæ, ad quam benignitas & veritas Dei ducit.

[18] i. sedula occupatione hominis ad functionem suam.

[m] *Hebr. verbum labiorum tantũ egestati est: hypallage.*

[19] i. ubi quiescũt cætera membra ab operib suis; & lingua tantùm occupatur, éstq; actuosissima strepitu inani suo. [20] id est, ornamentò sunt divitiæ ad sapientiam accedentes: stultorum verò possessorum stultitiam nulla ex parte minuunt. [n] *Heb. veritatis.* [21] ut animas perdat. [o] *Heb. doli.* [p] *Hebr. roboris.* [22] quos genuit in Christo semine incorrupto verbi, ut in sui reverentia ambulent. ‖ *sup.* 13. 14. [q] *Heb. longus irarum.* ‖ *sup.* ℣. 17.

[r] *Hebr. brevis spiritu attollit.* [23] i. vir animo humano atq; benefico (qui propter ea metaphoricè sanans appellatur) toto corpore benè habet, lætus vitam transigit, & alios lætificat: invidiæ verò tormentum ne valentissimas quidem partes corporis integras relinquit; sed eas labefacit, corrumpit, putriditate infestat. & fœtidum omnium judicio totum hominem reddit.

[24] id est, Deum: vide Matth. 25. 35. & sequentibus. [25] à malo, adeò, ut ne mors quidem ipsa sit ipsi mala. [s] *Hebr. in medio stolidorum.* [26] id est, diu dissimulari non potest: est autem hîc ellipsis contrarii: ut Gen. 18. 17.

[t] *Hebr. probrum nationum.* [27] ut suprà 10. 5.

Caput XV.

Leges sermonum qui inter homines habentur, &

nes mali; mundorum autem *sermones*, *sunt* sermones amœni.

27 Conturbat domũ suam, qui *n* deditus est quæstui; qui verò odit dona, victurus est.

28 Animus justi meditatur ad loquendum: os autem improborum[22] eructat mala.

29 [23] Procul *abest* Jehova ab improbis, orationem autem justorum exaudit.

30 [24] Ut lumen oculorũ lætificat animum, *ità* auditio bona pinguefacit ossa.

31 Auris auscultans correptioni vitę, *o* [25] inter sapientes commorabitur.

32 Qui *p* abstrahit *se ab* eruditione, spernit animam suam: qui autem auscultat correptioni, possidet animum.

33 [26] *Anteit* reverentiam Jehovæ eruditio sapientiæ, [27] & ante honorem abjectio.

n *Heb. quæstuosus quæstus:* ut supra 1.19. 22 temerè incogitatéque fundit. 23 i. non exaudit: humanitus dictum. 24 i. quemadmodũ oculus rerum bonarum aspectu hominẽ totũ afficit, ità etiam auris rerum bonarum salutariúmque auditu, de quibus sequ. versus. o *Heb. in medio sapientum.* 25 i. in salute erit, quam sapientibus attribuit Deus. p *Heb. abstrahit eruditionem: ut supra* 1.25.
26 id est, antequam vir sapientiam obtineat & reverentia Dei ducatur, quæ caput est sapientiæ; eum erudiri oportet in documentis sapientiæ. 27 id est, ordo idem est fructuum qui ex eruditione & reverentia Dei percipiũtur: nam eruditioni abjectio & humilitas; sapientiæ verò & reverentiæ Dei conjũctus est summus honor, quo Deus sui timentes prosequitur.

CAPUT XVI.

Singularis Dei administratio scientiáq; prædicatur, qua homines ad fidem & obsequium evocantur: reverentibus ipsum gratia & pax, superbis ruina denunciatur: etiã reges quacumque auctoritate sint ad idem officiũ provocantur: sapiẽtiæ, justitiæ, modestiæ, studii in verbo Dei, eloquentiæ, fidelísq; doctrinæ fructus exponuntur: cogitationũ nostrarũ sermonũmque alienorum probatio, venerandæ senectutis auctoritas, & hominis animum suũ cohibentis virtus commendatur: postremò abdicata fortuna omnia eventa tribuuntur Deo.

1 ‖ PEnes hominem *sunt*[1] acies cogitationum *a* animi, sed à Jehova *est* sermo linguæ.

2 Ut omnibus *b* viis *suis* vir purus videatur in oculis suis; tamẽ[2] perpendit spiritus Jehova.

3 ‖ [3] Devolve in Jehovã[4] facta tua; & comparabuntur [5] cogitationes tuæ.

4 [6] Omnes operatus est Jehova propter se, etiámque improbum ad diem mali.

5 Abominationi *est* Jehovæ omnis altus animo; *c* [7] conjunctis operis non consequitur impunitatem.

6 [8] Benignitate & veritate expiatur iniquitas: &[9] reverentiâ Jehovæ, receditur à malo.

7 Quum benevolentia prosequitur Jehova vias alicujus, etiam inimicos ejus pacatos reddit ei.

8 Melius *est* parũ cum justitia, quàm *d* amplissimus proventus cum injuria.

9 Animus hominis excogitat viam suam; sed Jehova statuit gressum ejus.

10 [10] Sagacitas in*sideat* labiis regis, in judicio ne prævaricetur os ejus.

11 [11] Scapus & lances judicii Jehovæ *sunt*, opus ejus *sunt* omnia *e* pondera loculi.

12 ‖ Abominationi *sit* regibus committere improbitatem: nam justitiâ stabilitur solium.

13 *f* Accepta *sunto* regibus labia justa; & loquentem recta, *rex* diligito.

14 *Nuncii* excandescẽtiæ regis *sunt* [12] nuncii mortis; sed vir sapiens expiabit eam.

15 *g* [13] In lucida facie regis vita *est*, ejúsque benevolentia *est* [14] velut densa nubes pluviæ serotinæ.

16 ‖ Comparare sapientiam, ô quàm melius *est* auro effosso; & cõparare prudentiam, optatius argento!

17 [15] Agger rectorum *est* recedere à malo; conservat *h* se ipsum, [16] qui custodit viã suam.

18 Ante confractionem superbia, & ante lapsum *i* alti *sunt* spiritus.

19 Melius *est* [17] submissum esse spiritu cum mansuetis, quã [18] partiri spoliũ cum superbis.

20 Qui attendit [19] ad verbum, cõsequitur bonũ; & qui cõfidit Jehovæ, ô beatum illum!

21 Sapiens animo vocandus est prudens, [20] suavitas autem labiorum addit disciplinam.

22 [21] ‖ Scaturigo vitæ *est* intelligẽtia *k* possidentis ipsam: at eruditio stultorum, *scaturigo* [22] stultitiæ.

23 Animus sapientis intelligenter moderatur os suum, & per labia sua addit disciplinam.

24 [23] *Ut* favus mellis *sunt* sermones amœni; res dulcis animæ, & sanans *l* ossa.

25 ‖ Est via *quæ videtur* recta in cõspectu hominis, cujus finis *est m* via multiplex ad mortẽ.

26 *n* [24] Ipse molestus molestiam affert sibi: nam reflectitur in ipsum [25] os ejus.

27 [26] Vir nequam [27] effodit malum; ejúsq; labiis insidet, velut ignis adurens.

28 Vir *o* perversitatibus deditus immittit contentionẽ, &[28] susurro [29] disjũgit [30] ducem.

29 [31] Vir *p* violentus pellicit proximũ suum ut deducat eum *q* viâ iniquâ:

30 [32] Connivens oculis suis *connivet* dum cogitat res perversas; [33] concidens *r* sermones suos, perficit malum.

31 Corona *s* ornatissima *est* canities, [34] *quæ* in via justitiæ invenitur.

32 Melior est longanimis robusto; & qui dominatur *t* in animũ suũ, eo qui capit civitatẽ.

33 [35] In gremium conjicitur sors: à Jehova autem *est* [36] tota ratio ejus.

‖ *Infra* 19.21. 1 Id est, innumeras quidẽ cogitationes homo versat animo; sed ne hiscere quidẽ potest, aut movere linguam sine dispositione Dei. a *Heb. cordis: sic deinceps.* b *Heb. viis viri purus videatur: ut Gen.* 9. 6. 2 i. quasi numero & põdere pernovit omnia, ut qui potentior est corde nostro, 1. Joan. 3.20. ‖ *Psalm.* 37.5. 3 documentũ ex superioribus: quasi dicat: quum extra ipsum nulla sit operatio, & nulla cogitatio quãvis abstrusa eum fugere possit; vide ut tecõmittas ei 4 de quibus versu 2. 5 de quibus vers. 1. 6 ætiologia præcedentiũ à creationis fine, cujus ipse Deus in singulis rationẽ habet, & à nobis rationẽ haberi par est: sũm[9] est, inquit, creationis finis, gloria Dei; quæ optimè lucet atq; explicatur tum in salute æterna vasorum misericordię, tum in perditione vasorum iræ destinatorum exitio, Rom. 9.22. Etsi haud scio an hæc melior sit futura ex Hebræo contextu interpretatio: *Omne operatur Jehova ad id quod respondeat ipsi, etiamq; improbũ ad diem mali.* Est enim ætiologia à providentia Dei, cujus sapientissima vi & ordinatione sic disponuntur omnia, ut singula antecedentia facta cogitationesq; suis consequentibus, & singula consequẽtia suis antecedentibus respondeant. Hæc interpretatio magis Scripturæ verbis videtur respondere. c *Heb. manu ad manum: ut supra* 11.21. 7 id est, quamvis omnes artes, vires & machinas adhibeat adjumentáq; ad perficiendam voluntatem suam. 8 miserentis Dei, ut patris benignissimi; ut exponitur sequ. versu. 9 ut studiosus filius fugit offensam patris. d *Hebr. amplitudo proventuum.* 10 id est, consultissima prudentia in rebus dijudicandis, præcavendis, & veluti addivinandis: nam vox Hebræa media est sive anceps, quæ non tantùm in malam partem accipitur, sed etiam in bonam hîc & Jechæz. 3.2. vide Jeschek. 13. 6. 11 ætiologia superioris præcepti, quod judicium Dei ac non hominum est, Deuter. 1.17. & 2. Chronicor. 19.6. judicii autem accuratissimam observationem figurat enumeratis trutinæ partibus. e *Hebr. lapides: metonymicè.* ‖ *Jirm.* 19.13. f *Hebr. benevolentia regum, labia justitiæ.*

12 i. omnia tum minitantur mortem. g *Hebr. in luce faciei.* 13 i. quũ placido & sereno vultu jucundóque respicit. 14 i. non tantùm vitã servat, sed etiam omnibus bonis ad saturitatem cumulat. ‖ *Suprà* 3.14. 15 i. velut in loco circum munito, aggesto, tuto; editoq; versantur, qui cavent à malo: metaphora. h *Hebr. animam suam.* 16 i. qui se continet in isto aggere. i *Hebr. altitudo spiritus. Supra* 11.2. 17 i. humiliter se gerere, ut qui ab hoste victi & sub jugum missi sunt. 18 i. insolescere, séq; elatè gerere, ut quum milites victoria parta partiũtur prædam. 19 ut sequẽte membro ostenditur. 20 i. facundia sive eloquentia permagna est ad prudentiã accessio, quo alios in prudentia vir bonus & sapiens informare possit. 21 i. intelligentia subsidio eloquentiæ adjecto exposita, vitam cõservat suis discipulis, & cõtra.

‖ *Sup.* 13.14. k *Heb. domini ipsius, id est, intelligentis: simile sup.* 1.17. 22 ac proinde mortis, 23 i. sermones pii sunt jucundi, utiles, & necessarii animæ, & corpori. l *Hebr. os.* ‖ *Sup.* 14 12. m *Hebr. viæ.* n *Hebr. animæ molesti.* 24 i. qui res molestas aut temerè, aut improbè eloquitur. 25 i. molestus sermo in ipsum recidit, metonymicè. 26 i. malignus & maledicus. 27 i. omnibus artibus pervestigat viam perficiẽdi mali: metaphora à cunicularіis. o *Hebr. perversitatum.* 28 i. emissarius, explorator, qui captat rumores quos auribus amicorum insusurret ad inflammandas lites. 29 supple à popularibus vel subditis suis: pro eo quod est, in republica exitiosas dissensiones excitat: eclipsis relati: ut Levit. 21.4. 30 i. principem reipubl. primarium, summum: ut infra 17.9. & Psal. 55.14. 31 i omnes juris, æqui & boni, leges perfringens: quo sensu violentia ferè accipitur, ut Gen. 6.11. p *Heb. violentiæ.* q *Heb. non bona.* 32 descriptio improbi, de quo superiore versu, à signo oculorum & à sermone; quos accommodare dicitur ad consilia sua pessima, donec perfecerit. 33 i. non aperte explicans cõsilium suum; sed dolosè ea tantùm in medium afferens, quę ad perducendos homines judicat profutura, & studiosè amputãs contraria. r *Heb. labia sua, metonymicè.* s *Heb. ornatus.* 34 id est, quæ piè & justè vitam transigit; non autem omnis canities promiscue. t *Heb. in spiritum suum.* 35 id est, nihil est tam fortuitum judicio hominũ, quam quũ sors in gremium aut urnam conjicitur; fortuitus enim videtur eventus sortis: attamen ne sors quidem ipsa casu fortuito contingit; sed Deus infinita providentia suâ quicquid sorte accidit sigillatim disponit. 36 id est, singularis singularum rerum dispensatio, quam infinita Dei providentia in infinitum rebus omnibus adhibet singulariter.

CAPUT XVII.

Pacis & prudentiæ bonum Deo probatæ explicatur; malignitas & contemtus pauperum condemnatur; propagatio generis, dignitas incorrupta, charitatis officia, reprehensionũ effecta, vitatio stultorum, maleficorum; rixosorũ, injustorum, & insipientium, certorũ amicorum comparatio, litigiosorum, perversorúmq; declinatio: generis depravati, tristitiæ, corruptionis, temeritatis, injustæq; reprehensionis malum, & modestiæ bonum enarrantur.

1 ‖ MElior est buccea *cibi* sicci, quîcum *est* tranquillitas; quàm domus [1] plena *a* mactatis animalibus, in qua *sit* contentio.

2 [2] Servus intelligens dominatur in filium [3] pudefacientem, & [4] inter fratres partitur possessionem.

3 [5] Fusorium vas argento *adhibetur*, & catinus auro: qui autem probat corda, *est* Jehova.

4 Maleficus attendit ad *b* sermonem molestum, *c* fallax aurem advertit ad linguam *d* ærumnosam.

5 ‖ Qui subsannat pauperem, probro afficit opificem ejus; qui delectatur calamitate, *e* non impunis erit.

6 Corona senum *sunt f* nepotes, & ornamentum filiorum *sunt* patres ipsorum.

7 [6] Ingratus *est* stulto *g* sermo excellentiæ, multò magis ingenuo sermo *h* vanus.

8 [7] *Veluti i* gemma gratissima, *est* munus in oculis *k* dediti ei; [8] quocumque spectet, prosperatur.

9 [9] Qui tegit defectionē, quærit dilectionē: qui verò [10] renovat rem, disjungit [11] ducem.

10 Urit increpatio prudētem, magis quàm si *l* percutias stolidum centies.

11 Tantùm rebellionem quærit malus: tandem [12] nuncius crudelis mittetur in eum.

12 [13] Occurrat ursa orba in virum, ac non stolidus in stultitia sua.

13 Qui reddit malum pro bono, non amovetur malum à domo illius,

14 [14] Laxat aquas, *qui est* caput contentionis: quare antequam [15] sese immisceat, litem ipsam desere.

15 Qui *m* absolvit improbum, & qui *n* condemnat justum; abominationi Jehovæ *sunt* æquè ambo.

16 [16] Ecqua re pretiū *est* in manu stolidi? ad possidendum sapientiam? at deest animus *illi*.

17 Omni tempore diligit, qui amicus est; & frater in angustia [17] enascitur.

18 Homo *o* demens [18] complodit manum, spondens sponsionem [19] ante amicum suum.

19 [20] Diligit defectionē, qui diligit jurgiū: *p* [21] ampliat januā illius, qui quærit fracturam.

20 Perversus animo nō *q* consequetur bonum, & versutus lingua sua incidet in malum.

21 Qui gignit stolidum, *gignit* ad mœrorem sibi; neque lætaturus est pater stulti.

22 Animus lętus [22] benè medicinam facit, spiritus autem fractus exsiccat [23] ossa.

23 Munus è sinu [24] improbus accipit, ad pervertendum itinera juris.

24 [25] Adest faciei prudētis sapientia, [26] oculi autem stolidi *vagantur* ad extremitatē terræ.

25 Indignationi *est* patri suo filius stolidus, & amaritudini genitrici suæ.

26 Mulctare etiam justum, nō *est* bonum; percutere ingenuos præter rectum.

27 Cohibet sermones suos *r* vir scitus; & [27] frigidus *est* spiritu, vir *s* intelligens.

28 Etiam stultus *t* quietè consistens, sapiens reputatur; obthurans labia sua, prudens.

‖ Supra 15.17. [1] id est, lautissimarum epularum locus, ac vino abundantiū, quo invalescente contentiones fervent. [a] Hebr. mactationibus contentionis. [2] i. prudentia infimos extollit, summos verò deijcit imprudentia. [3] ut sup. 10.5. [4] i. hæreditatem cum fratribus adit, filii pudefacientis loco. [5] i. omnia probant homines arte, præter quàm hominum mentes; quas unus Deus scrutatur: Jirmejæ 17.9. & 10. [b] Heb. labium molestiæ. [c] Hebr. vir falsitatis. [d] He. ærumnæ. ‖ Supra 14.21. [e] Hebr. non innocens erit: Exod. 20.7. [f] Heb. filii filiorum. [6] si homo nihili, inquit, elegātes sermones & libero homine dignos inique ferre solet; quanto magis vir ingenuo & liberali animo sermones illiberales & vanos odisse debet? vel si illum dedecēt sermones boni, quāto magis hūc mali? [g] Hebr. labiū: sic deinceps. [h] Hebr. falsitatis. [7] i. munus corruptionis in cōstuprandis judiciis gratiosissimū est apud avaros judices; ac proinde facit, ut qui judicia corrūpit, optatū suum consequatur. [i] Hebr. lapis gratiæ. [k] Heb. domini sui: sic supra 1.19.

[r] Hebr. sciens scientiam. [27] id est, moderatus, continens, sedatus animo, qui nō præceps exardescit in iram; sed ab æstu animi prudenter cavet. [s] Heb. intelligentiæ. [t] Hebr. silens ut Exod. 14.14.

Caput XVIII.

Obstinatorum notæ, improbitatis fructus & sapientiæ, judiciorum æquitas in sermonibus & prudentia, susurronum pigrorúmque damna, fiduciæ in Deum fructus, confidentiæ in divitias & temeritatis effecta, patientiæ & prudentiæ bona maximè in cōtentionibus, linguæ usus, piæ uxoris utilitas, divitum pauperúmque ratio, & amicitiæ necessitas exponuntur.

1 [1] PRo desiderio quærit *a* cerebrosus, *b* omnibus quæ sunt [2] immiscet se.

2 Non delectatur [3] stolidus intelligentia, sed *c* [4] iis quæ exsistunt in animo ipsius.

3 ‖ Adveniente improbo advenit etiā contemptus, & cum *d* ignominioso probrum.

4 ‖ *Velut* aquæ profundæ *sunt* verba ore viri præstantis *enunciata*; torrens eructans, *est* [5] scaturigo *præditi* sapientia.

5 ‖ Accipere *e* personam improbi non *est* bonum, pervertere justum in judicio.

6 *f* Sermones stolidi ineunt contentionem, & os ejus [6] contusiones advocat.

7 Os stolidi contritioni *est* ei, & labia ejus tendicula *g* vitæ ejus.

8 [7] Verba susurronis similia *sunt verbis* eorum qui sæpenumerò contusi sunt: attamen ea descendunt [8] in penetralia ventris.

9 Etiam se gerens remissè in opere suo, [9] frater est *h* disperdenti.

10 ‖ Turris *i* robusta *est*, nomen Jehovæ; quò accurrens justus, in edito collocatur.

11 ‖ Substantia divitis *est tamquam* urbs *k* munita ejus, & tamquam murus editus in cogitatione ipsius.

12 ‖ Ante confractionem attollit se animus viri: anteit verò honorem abjectio.

13 Respondenti *l* aliquid, quum nondum audierit; *id m* stultum *est* ei & ignominiosum.

14 Spiritus viri [10] sustentat ægritudinem ipsius, spiritum autem fractum quis attollat?

15 Animus prudentis [11] possidet scientiam, & auris sapientum [12] quærit scientiam.

16 Donum hominis *n* [13] in lato collocat eum, & ante faciem magnatum adducit eum.

17 [14] Justus *videtur* qui primus est in lite sua; donec adveniente proximo ejus, pervestiget illum *judex*.

18 Contentiones *o* submovet sors, & inter robustos dirimit.

19 [15] Frater defectione provocatus *firmior est* urbe munita, & contentiones *horum sunt* ut vectis arcis.

20 ‖ Fructu oris *p* cujusque satiatur venter ejus, proventu labiorum suorū *quisq;* satiatur.

21 Mors & vita *sunt q* in potestate linguæ:

[1] id est, vir αὐθάδης, pervicax, in sensu animi sui conquiescēs, aliena consilia spernens, séque ab omnium consortio & cōmunicatione subducens, deniq; nihil nō fastidiens præ se, nihil procurat nisi pro libito. [a] Hebr. disparans se. [b] Heb. in omni essentia. [2] nimirū pro desiderio rebus æquè alienis ac suis. [3] nimirū cerebrosus iste, & pervicax. [c] Hebr. revelantibus se cordi suo: infinitivus pro participio. [4] i. omnibus quæ ipsi veniūt in mentem. ‖ Sup. 11.2. [d] Hebr. viro ignominiæ. ‖ supra 13.14. [5] i. os sapientis profundens & communicās largè sapientiā. ‖ Deut. 1.17. [e] Hebr. vultū. [f] Hebr. labia. [6] i. sibi accersit malum: ut seq. versu. [g] Hebr. animæ. [7] i. susurro apud eos quorū perniciem machinatur, se quàm maximè abjicit, Deum & homines testatur, fidem implorat, & omnibus nervis cōtendit ut abjectissimus esse videatur ad tegendas fraudes suas, & cōciliandam fidem: ut Psal. 10.10.

[8] i. ad quemcumq; finem munus corruptionis oblatum sit, is succedit ex sententia animi. [9] i. qui defectiones & offensas partium inter ipsas dissimulat, is optimus est amicitiarū conservator & conciliator. [10] i. recordando refricat & offensiones instaurat. [11] ut sup. 16.28. [l] Heb. percutere. [12] i. carnifex, aut quisquis est administer judiciorū Dei in stultum non resipiscentem plagis. [13] i. tatius fuerit in hoc quā in illud incidere: de gravitate autem periculi ab ursis, vide 2. Schem. 17.8. & Hosch. 13.8. [14] i. perinde facit ac si ora stagnorum & emissaria reseraret, quibus exundet aqua, & abripiat quosq; obvios: neq; de integro obthurandi & coercendi aquas facultatem habet. [15] i. fundatur, & exundet latius, quasi dicat, principiis obsta. [m] Hebr. justificat. [n] Heb. improbat. [16] quasi dicat, nihil prodest stulto, imò miserum est manibus plenis esse, & animo nullo, aut planè vacuo: indignus est bonis, qui dedignatur sapientiam. [17] i. emergit vis amicitiæ illius germanæ, quæ priùs secundis rebus nō fuerat explorata. [o] Heb. defectus corde. [18] ut sup. 6.1 & 11.15. [19] i. levissimè, non exspectans dum rogetur ab amico suo ut fidejubeat. [20] i. auctor contentionū & inflammator rixosus diligit omne malum, quū nullum malum non oriatur ex contentionibus. [p] Heb. exaltat. [21] i. quo magis procurat ut dissuantur & disrumpantur amicitiæ, cōtentionibus excitatis, eo majorem januam nequitiæ & defectioni aperit. [q] Hebr. inveniet. [22] i. benè afficit hominem totum, adeò salubris est. [23] i. etiam intima & valentissima corrumpit. [24] sive litigator dans munus depromtum è sinū suo, sive judex accipiens. [25] i. ipse vultus sapientis constans & placidus index est sapientiæ. [26] i. oculi ipsi stultorum inconstantes & vagi sunt, adeò ut amicorum instabilitatem indicent, & vacuitatem sapientiæ.

[8] i. cor ipsum transfigunt. [9] i. alter bonorū dissipator est: propè tantumdem facit quantum helluones nepotes, & patrimoniorū decoctores. [h] Hebr. domino disperditionis. ‖ Psalm. 61.4. & 91.14. [i] Heb. roboris. ‖ suprà 10.15. [k] Hebr. roboris. ‖ suprà 16.18. & 15.33. [l] Hebr. verbum sive rem. [m] Hebr. stultitia est ei & ignominia. [10] id est, erectum conservat, & consolatur in afflictionibus ejus. [11] id est, ita obtinet, ut eam sibi adimi non sinat ulla ægritudine aut malo. [12] si ea ampliùs opus habet ad sustentandum se. [n] Hebraic. dilatat eum. [13] id est, liberat eum ab angustia, & evehit. [14] id est, qui primus causam ad judices defert, justam causam videtur agere, donec audiatur adversarius & de lite cognoscatur; aut, si nulla se offert cognoscendi ratio, sors litigantes dirimat, sequente versu. [o] Hebr. cessare facit. [15] id est, fratrum offensorum iræ sunt acerbissimæ & violentissimæ: quæ non citiùs domari possint, quàm expugnari munita opida; aut citiùs frangi, quàm vectes validissimi. ‖ Supra 12.13. & 13.2. [p] Hebr. viri. [q] Hebr. in manu.

[16] i. ut severit, ita metet: maledicētia quidem mortē, vitam verò bonus usus linguæ.

16 prout *quisq;* amat uti ea, comedet fructum ejus.

22 [17] ‖ Consequitur bonū *qui* consequitur uxorem; ut provehit benevolentia à Jehova.

23 Supplicationes eloquitur pauper, dives autem loquitur *r* asperè.

24 *ſ* Viro cui sunt amici, colenda *est* amicitia: [18] Est enim amicus conjunctior fratre.

[18] videlicet quum inde à creatione nō fuerit bonū hominem esse solum, Gen 2. 18. ordinem autem verborum evidentiæ causa vertimus. ‖ *Inf.* 19. 14. [r] *Heb. robusta: ut Gen.* 42. 1. [s] *Heb. viro amicorum.* [18] i. inveniuntur amici, qui plùs quàm fraternas amicitias colant: ut sup. 17. 17.

CAPUT XIX.

Integritatis laus, inconsideratæ vitæ reprehensio, divitiarum pretium, paupertatis usus, falsitatis, elationisque in stolidis & servis indignitas, clementia, regia auctoritas, domestica mala a liberis & uxore obvenientia, pigritia, obedientia, misericordia, liberorum institutio, cogitationum à Deo præstatio, beneficentia, reverentia Dei, fatuorum informandorum ratio, filiorum institutio, falsorumq; testium malitia & pœna exponuntur.

[a] *Heb. integritate sua.* [1] Eclipsis contrarii supplēda ex comparatione membri comparati oppositi: vide Gen. 33. 10.

1 MElior *est* pauper ambulans *a* integrè [1] *divite* perverso labiis suis qui *quidem* est stolidus.

2 [2] Æquè *b* cujus nō dignoscit animus quod non est bonum, ac præceps pedibus peccat.

3 Stultitia hominis pervertit viam ipsi [9], & [3] adversus Jehovam indignatur *c* animus ejus.

4 ‖ Substantia addit amicos multos, tenuis autem ab amico suo disjungitur.

5 ‖ Testis falsitatū non impunis erit, & cōflator mendaciorum non proripiet se.

6 Multi precantur faciem ingenui, & quisque amicus abæret viro *d* munifico.

7 Omnes fratres pauperis [4] odio habent eum; quanto magis socii ej [9] procul absunt ab eo? [5] persequente verbis, [6] non sunt ii.

8 [7] Possidet animum, qui diligit *e* se ipsum; qui observat intelligentiam *f* est consequuturus bonum.

9 ‖ Testis falsitatum non erit impunis, & conflator mendaciorum peribit.

10 [8] ‖ Non decet stolidum oblectatio, multò minùs servum dominari in principes.

11 ‖ Intellectus hominis *g* longanimem efficit eum; & ornamento *est* ei, [9] præterire defectionem.

12 [10] ‖ Ut rugitus leonis juvenis, *est* indignatio regis; ut ros autem super herbam, benevolentia ejus.

13 *h* ‖ Ærumnarum causa *est* patri suo filius stolidus, [11] & ‖ stilla continua jurgia mulieris.

14 Domus & substātia possessio *est i* patria, [12] ‖ à Jehova autem *est* uxor intelligens.

15 [13] ‖ *Dedita* pigritiæ, quæ injicit altum soporem; & dolosa anima esuriet.

16 Qui observat præceptum, servat *k* se ipsum; qui spernit vias suas, [14] supplicio affectus morietur.

17 [15] Mutuat Jehovæ, qui gratiosè largitur tenui; & beneficium ipsius rependet ipsi.

18 Castiga filium tuum, dum est spes; & *l* ad perniciem ejus ne condonato animus tuus:

19 [16] Magnus esto excandescentia, condonans mulctam: *dicens* te, si eripias, deinde ampliùs *m* mulctaturum.

20 Ausculta consilio, & accipe eruditionē; ut sapias *n* tandem.

21 ‖ Multæ cogitationes insunt animo cujusque, sed consilium Jehovæ ipsum stabit.

22 [17] Quod summè *o* desideret homo, *est* benignitas ipsius: at melior est pauper [18] viro mendace.

23 Reverentia Jehovæ *p* vitalis est: [19] nam satur *præditus ea* commoratur, nec visitatur malo.

24 ‖ Abditam habet piger manum suam [20] in sua manica, etiam ad os non reducit eam.

25 [21] Si derisorem percutias, fatuus fiet astutus; & corripiendo prudentem, intelliget scientiam.

26 [22] Devastat patrem, fugat matrem; filius [23] pudefaciens, & afficiens probris.

27 [24] Desine, fili mi, ut auscultes eruditioni, aberrare à sermonibus scientiæ.

28 Testis nequam deridet jus: [25] adeò os improborum absorbet iniquitas:

29 *Sed* parata sunt in derisores istos judicia, & contusiones tergo stolidorum.

[2] i. quemadmodum sibi malè consulit qui non respicit ad pedes ut discernat iter commodum ab incōmodo; ita etiam peccat, qui animo inconsiderato fertur non secernens bonum à malo: cujus inconsiderati animi consequentia exponitur ℣. seq. [b] *Heb. in ignorare animam non bonam.* [3] i. nō sibi, sed Deo attribuit casum suum; ut qui in consideratè offendit, arguit lapidem: [c] *Hebr. cor: sic deinceps.* ‖ *Sup.* 14. 20. ‖ *Inf.* ℣. 9. [d] *Heb. doni.* [4] i. tam negligunt quam si odissent: ut Deut. 21. [5] i. quantumvis illos verbis & precibus sollicitet. [6] pro: qui ante fuerant, q. d. nemo jam frater aut socius illius; quamvis supplicis, dignatur esse. [7] i. pauper & afflictus, si amat salutem suam, non propterea animum abjiciet; sed patientiâ possidet animam suam, Luc. 21. 19. [e] *Heb. animam suam.* [f] *Heb. ad inveniendum.* ‖ *Sup.* ℣. 5. [8] i. stolido conveniunt flagra, ut sup. 10. 13. & servitus servo: non autem deliciarum copia, aut dominatio; quibus uti nesciunt. ‖ *Inf.* 30. 22. ‖ *Sup* 16. 32. [g] *Heb. prolongat iram ejus.* [9] nimirum quum aut dissimulari bona fide potest aut ex usu & necessitate futurum est: quo argumento exempla Davidis proponuntur 2. Sche. 3. 38. & 16. 10. [10] i. lethalis est illius indignatio, & vitalis benevolentia. ‖ *Sup.* 16. 14. & 15. [h] *Hebr. ærumna.* ‖ *Sup.* 17. 25. [11] i. virum familiámque exedit rixosa mulier, ut stillicidium lapidem. ‖ *Inf.* 27. 15. [i] *Heb. patrum.* [12] singulari modo. ‖ *Suprà* 18. 22. [13] i. & pigri cessantes, ab officio, & fraudulenti contra officium venientes, judicio Dei punientur. ‖ *Sup.* 10. 4. & 5. & 13. 4. [k] *Hebr. animam suam.* [14] hoc verbum; quia scripturâ compositum est, ita visum est reddere. [15] i. Jehova beneficium pauperi collatum, fert acceptum sibi. [l] *Heb. ad morte afficere eum: infinitivus pro nomine.*

[16] i. quod si videbitur cōdonare pœnas meritas filio; saltem increpa gravissimè, & indignationem præ te fer in peccatū ejus, addita interminatione hac; te si eripias, id est, absolvas ab hac pœna merita, eò gravior deinceps hoc nomine castigaturum, quum in peccatum ceciderit: ut Deus fecit Exod. 32. 34. [m] *Heb. additurum* mulctam. [n] *Hebr. in extremitate tua.* ‖ *Sup.* 16. 1. & 9. [17] i. nihil est tantoperè expetendum homini, inprimis diviti, quàm ut ex animo benefaciat. [o] *Heb. desiderium hominis.* [18] i. divite beneficentiam denegante paupertatis specie, aut non ex animo conferente. [p] *Heb. ad vitam.* [19] i. vitam præsentem & futuram agit beatissimè: ut Psal 34. 10. & sup. 14. 26. ‖ *Inf.* 26. 15. [20] i. piger nec tum quidem quum opus est maximè, manum exserit extra os manicæ suę, ut operi admoveat; sed illam adeò studiosè in ea continet, ut etiam cibum in os suum inseri patienter ferat. Manicam autem reddidimus à forma gabatæ; cujus nomen per translationem videtur manicis accommodari ironicè, hîc & inf. 26. 15. [21] i. duobus modis instituuntur fatui ab alieno exemplo, verberibus improborum, & verbis documentisque bonorum. [22] i. filius sceleratus parentes evertit bonis; & eorum animos ita avertit à se, ut fugiant & exhorrescant ipsum. [23] vide sup. 10. 5. [24] i. totum te dedito doctrinę sanctæ, ac propterea animum & cogitationem avocato à rerum sermonūmque malorum consuetudine. [25] i. quod iste ludificatur jus, certa malitia facit; quæ ipsum totum possidet, ac velut absorbet sermones ejus, ut nihil nisi iniquitatem crepent eructéntque. Quamobrem illorum supplicium seq. versu exponitur.

CAPUT XX.

Ebriosorum, iras graves concitantiū, pigrorúmque vitia exponuntur: improborum probitatem sermone, & opere externo fingentium hypocrisis repudiatur; simplicitas coram Deo & hominibus commendatur; pigritiæ, falsitatis in commerciis, temeritatis, malitiæq; damna, prudentium cōsiliorum usus, impietatis in parentes, subitarum opum, ultionis, falsitatis, ignorantiæ Dei, sacrilegiiq; mala a Deo & hominum judicio obvenientia, juventutis & senectutis ornamentum, improborúmq; fræni ostenduntur.

1 DErisor *est* vinū, tumultuosus potus inebrians: ideò quisquis oberrat in eo, non sapit.

2 ‖ Ut rugitus leonis juvenis, *est* terror regis; in quem furore percitus fuerit, peccaverit *a in* vitam suam.

3 *b* Honorificum viro *est* supersedere à lite: quisquis autem stultus *est*, immiscebit se.

4 *Qui* propter hiemem piger, non arat; mendicabit in æstate, [2] quum nihil *aderit.*

5 [3] *Ut* aquæ profundæ, consiliū *est* in *c* animo viri; attamen vir *d* intelligens haurit illud.

6 *e* Maxima pars hominum, prædicat quisque benignitatem suam: virum autem [4] usq; quaque *f* veracem quis inveniat?

7 Indesinenter ambulans in integritate sua justus *beatus est*; beati filii ejus post eum.

8 Rex [5] insidens solio judiciali, ventilat in [6] oculis suis omne malum.

[1] i. vinum ita ludificatur vinolentos, ut derisores & tumultuosi fiant, itaque apud alios præbeant sese ridiculos. ‖ *Sup.* 19. 12. [a] *Heb. anima sua.* [b] *Heb. honor.* [2] i. quum se egentem videt, & vacuitatem solam reportat pigritiæ fructum. [3] i. adeò profundæ sunt hominis cogitationes, ut nemo noverit eas, nisi spiritus hominis qui est in ipso, 1. Corinth. 2. 11. sed eas tamen rimatur, observat, recognoscit, & expiscatur prudēs, inf. ℣. 27. [c] *Heb. corde: sic deinceps.* [d] *Heb. intelligentia.* [e] *Heb. multitudo hominum.* [4] i. qui quantum de se prædicat, tantumdem bona fide præstet. [f] *Heb. fidelitatium.* [5] i. jus dicens exsequitur: synecd. [6] i. inspectionem faciens ipse, cognitionem habens, judicium ferens; & judicatum fieri curās, synecdochicè.

9 || Quis dicere poſſit, purificavi animum meum; mundus ſum à peccato meo?

10 *g* Diverſa pondera, diverſæq; menſuræ; abominationi *ſunt* Jehovæ æquè utraque.

11 [7] Actionibus ſuis præbeat ſe cognoſcendum etiam puer, an purum & an rectum *ſit* opus ejus.

12 [8] Aurem audientem & oculum videntē, Jehova fecit æquè utrumque.

13 || Ne diligito ſomnum, ut non efficiaris pauper; [9] aperi oculos tuos, ſatiare cibo.

14 *h* [10] Peſſimum *eſt*, ait emtor; ſed quum *i* digreſſus fuerit, tum ſe ipſum laudat:

15 Eſt aurum & copia carbunculorum *pretioſa*: at inſtrumentum *k* pretioſiſſimum *eſt* labiorum ſcientiæ.

16 [11] Cape veſtem ejus, qui ſpopondit *pro* extraneo; & pro aliena *ſpondentem*, pignerare eum.

17 [12] Suavis *eſt* viro cibus falſitatis; ſed poſteà impletur os ejus ſcrupis.

18 Cogitationibus in conſilio cōfirmator, & prudentibus conſiliis gere bellum.

19 [13] || Revelanti arcanū, qui ambulat cum detractione; & ei qui ſeducitur labiis ſuis, ne admiſceto te.

20 Maledicentis patri ſuo aut matri ſuæ, [14] exſtinguetur lucerna *l* in nigris tenebris.

21 Poſſeſſioni [15] acceleratę in principio, etjam fini illius non benedicetur.

22 [16] || Ne dicas; rependam malum; [17] exſpecta Jehovam, & ſervabit te.

23 || Abominationi *ſunt* Jehovæ *m* diverſa pondera; & lances *n* doloſę non *ſunt* res bona;

24 || A Jehova *ſunt* greſſus viri: [18] homo autem quid intelligit vię illius?

25 [19] Tendicula *eſt* homini deglutire ſacrū, & [20] poſt vota requirere.

26 [21] Ventilat improbos rex ſapiens, poſtquam [22] convertit in eos rotam.

27 [23] || *Velut* lucerna Jehovę *eſt* anima hominis, *qua* perveſtigat omnia penetralia ventris.

28 [24] Benignitas & fides cuſtodiūt regem, & ſuſtentat benignitate ſolium ſuum.

29 *o* Ornamento juvenibus *ſunt* vires ipſorum; & *p* decori ſenibus canities.

30 Tumices, vulneráq; *q* [25] ſtrigiles *ſunt* pro malo, & plagæ *pervadentes* penetralia ventris.

|| 1. *Reg.* 8 46. g *Heb. lapis & lapis: Deu.* 25. 13. & 14. *ſup.* 11. & 16. 1. & *inf.* ℣. 23. 7 i. nemo unquam ſit hypocrita, aliud ve lingua aut opere ſimulet, & aliud geſtet animo; ſed inde à pueritia ſe totum ad veritatem & ſimplicitatem cōponat. 8 ętiologia ſuperioris verſus: veritas & ſimplicitas (inquit) colēda eſt animo & ſenſibus. nam Deus homini animū & ſenſus indidit, ac proinde cognoſcit eos penitùs: ut pſ. 94. 7. & ſeq. || *ſup.* 6. 9. & *ſeq.* & 19. 15. 9 i. invigila rebus tuis, & bene erit tibi. h *Heb. malum mali: vide Gen* 9. 25. 10 i. emtor ut merces minore comparet, linguam verſat & commaculat mendaciis, dicens, peſſimum eſt tanti facere te mercem tuā; & tantiſper (quod ajunt) aginatur dum merces auferat; profectus verò ſibi mercatum ſuum gratulatur: ſed utcumq; pretioſas merces comparaverit, nihil eſt labiis ſcitis & ſanctis pretioſius, ſeq. ℣. Similiter autē de venditore dicēdum eſt: qui itidem ut emtor, res ſuas pluris faciendo pretiū oblatum averſatur dicens, hui, tantam rem tam parvi facere? quamobrem ſeq. ℣. utrumq; membrum apponitur, & aurum quo emtor merces comparat, & gemmæ quas venditor pretio accepto tradit. i *Heb. digreſſus ſibi: ut Gen.* 11. 33. k *Heb. pretii.* 11 i. ab eo qui leviter ſe immiſcet negotiis alienis, & fidem ſuam interponit temerè, ne metuito pignus exigere: nam ſi temerarius eſt in rebus ſuis, non ſapiet in tuis: quod vulgò dici ſolet, Qui ſibi ipſi non ſapit, nec aliis ſapit: vide ſup. 12. 15 neq; pugnat documentum hoc cū mandato Dei, Exod. 22. 26. nam illîc agitur de paupere fratre propter difficultates ſuas domeſticas mutuante; hîc autem de ſponſore temerario; qui ſi pauper eſt, non poteſt creditoribus ſatisfdare, ac proinde ſponſio illius accepta eſſe: vide inf. 22. 26. 12 i. primùm quidem delectat virum falſitatis fructus; ſed poſteà damnoſus eſt & exitialis: ut ſup. 9. 17. & ſeq. & 14. 12. || *ſup.* 11. 13. 13 i. conſilia ini cum ſapientibus: cave à malitioſis detractoribus, & ab imperitis futilibúsq; viris. 14 i. omni proſperitate privabitur, planè maledictus erit in hac & futura vita. l *Hebr. in nigredine tenebrarum.* 15 i. celeriter comparatæ: nam non poſſunt opes celeriter, niſi ex vanitate comparari. 16 i. abſtine ab omni vindicta, & vindictæ ſtudio. || *Levit.* 19. 18. 17 i. vindictam committe Deo, dicenti, mea eſt ultio: Deut. 32. 35. || *ſup.* ℣. 10. m *Heb. lapis & lapis: ut ſup.* ℣. 10. n *Hebr. doli.* || *Pſal.* 37. 23. *ſup.* 16. 9. 18 i. etſi Deus ſingulis hominum paſſibus actionibúsque moderatur; tamen infinita eſt hominis ignorantia, cùm non intelligat; & oſcitantia, cùm non animadvertat mirificam & ſingularem adminiſtrationē illius. 19 i laqueos mortis ſibi induit quiſquis Deum offendit, res ipſius aut ſacras aut conſecrandas avertendo, i. tollendo quod jam illius eſt, aut quod illi debetur retinendo. 20 i. laborem in eo conſumere, ut retineantur res votivæ & promiſſæ Deo, Deut. 23. 21. & ſeq. 21 i. bonus rex improbos ferre non poteſt; ſed quàm diligentiſſimè perſequitur atq; exterminat, ut bonus colonus paleam & acus disjungit à tritico. 22 i. excuſſit, velut currente rota diſcutiuntur grana à paleis in trituratione: de hac trituræ forma, vide Jeſchah. 28. ſub finem. 23 i. Deus in hominis animo accendit lucem, qua res penitiſſimas introſpiciat: ac proinde regis ſapientis animo prælucet, ut recognoſcat improbos, terat, & ventilet: vide inf. 25. 2. & 3. || *ſuprà* v. 5. 24 vide pſal. 101. o *Heb. ornamentum juvenum.* p *Heb. decus ſenum.* q *Heb. abſterſio.* 25 i. mali graviſſimis pœnis ſunt coercendi: & in officio continendi: ut equis ſtrigoſis deſtringendis, & cogendis refractariis ſtrigiles, calcaria, & alia ejuſmodi adhibentur: ut ſuprà 10. 13.

Caput XXI.

Potentiſſima Dei adminiſtratio juſtiſſimáque; inconſiderati animi, malè partarum opū, improbitatis, inconſtantiæ muliebris, invidiæque damna; documentorum & judiciorum uſus; inhumanitatis pœna; donorum vis; injuſtitiæ, luxus, muliebrium contentionum mala cum juſti adminiſtratione comparata fructibúſq; juſtitiæ & ſapientiæ; ſuperborum, pigrorum, improborum, mendacium, perverſorúmque eventa proponuntur, & omnia conſilio Dei tribuuntur.

1 [1] Ut rivi aquarum, *ſic a* animus regis *eſt* in manu Jehovæ; quocumque vult, inclinat eum.

2 || Unaquaque viâ *ſuâ* vir rectus *videtur* in oculis ſuis; ſed perpendit animos Jehova.

3 [2] Exercere juſtitiā & jus, magis dilectum *eſt* Jehovæ quàm ſacrificium:

4 *b* Elatio *verò* oculorū, & amplitudo animi; [3] aratio *deniq;* improborū, [4] peccatum *eſt*.

5 || Cogitationes ſeduli, tantùm emolumēto *ſunt*: omnes autem præcipitis, tantùm ad egeſtatem *pertinent*.

6 *c* [5] || Comportati theſauri lingua falſitatis; vanitas impulſa *ſunt hominum* quęrentium mortem.

7 [6] Vaſtitas improborum diſſecabit ipſos, quia renuunt exercere jus.

8 Quiſquis *d* viâ *ſua* volubilis eſt, is [7] alienus *eſt*: purus autem, cujus rectum *eſt* opus.

9 || Melius eſt habitare [8] in angulo tecti; quàm *cum* muliere contentioſa, *e* & domo communi *habitare*.

10 Animus improbi [9] deſiderat malum, nō gratioſus videtur in oculis ejus proxim9 ipſi9.

11 || Quum mulctatur deriſor, reſipiſcit fatuus; & quum intelligentia imbuitur ſapiens, percipit ſcientiam.

12 [10] Intelligētiâ imbuit juſtum ad domum improbi, qui pervertit improbos in ipſorum malum.

13 Qui obthurat aurem ſuam à clamore tenuis; etiam ipſe clamabit, ſed non exaudietur.

14 [11] || Donum in abdito, evertit iram; & munus [12] in ſinu, excandeſcentiam vehementem.

15 Lætitiæ *eſt* juſto facere jus, contritioni verò operam dantibus iniquitati.

16 Homo aberrans à via intelligentiæ, [13] in cœtu vitæ expertium [14] quieſcet.

17 *f* Vir egens *erit*, [15] qui amat lætitiam; qui amat vinum & *g* unguentum, non erit dives.

18 [16] Redemtio pro juſto *erit* improbus, & loco rectorum perfidus.

19 || Melius eſt habitare in terra deſerti, quā *cum* muliere contentioſa & indignabunda.

20 [17] Theſaurus deſideratiſſimus & unguentum *eſt* in habitaculo ſapientis; ſtolidus autem homo abſorbet illud.

21 Qui ſectatur juſtitiam & benignitatem;

1 i. eſt quidem animus hominum inſtabilis, & regum ac principum incertus maximè; de quo Artabanus optimè apud Herod. in Polymnia, καθάπερ τὴν πάντων χρησιμωτάτην ἀνθρώποισι θάλασσαν, πνεύματά φασιν ἀνέμων ἐμπίπτοντα οὐ περιορᾶν φύσει τῇ ἑωυτῆς χρῆσθαι: verumtamē ne ipſorum quidem regū animus ex ſeipſo permovetur, impellitur, inhibetúrque; ſed Deus in ſingulorum animis veluti clavum tenet agitque arbitratu ſuo, quemadmodum agricola in aquæ ducti bus & ſulcis rivos per pratā ſolet diducere. a *Heb. cor: ſic deinceps.* || *Suprà* 16. 2. 2 i. mavult Deus obedientiam quàm ſacrificium, 1. Schem. 15. 2. & Jeſchah. 1. 10. & ſeq. Hoſche. 6. 7. & Micæ 6. ſuperciliosa verò, inſolens, & Phariſaica improborum juſtitia eſt abominationi, ſeq. ℣. b *Hebr. efferri oculorum, &c. infinitivi pro nominibus.* 3 i. quicquid exarare & perficere improbi operibus ſuis moliuntur. 4 ac proinde ſunt exoſi Jehovæ: noëma. || *Suprà* 10. 4. & 13. 4. c *Heb. opus theſaurorum.* 5 id eſt, malè parta, malè dilabuntur, & ſuos auctores perdunt, ut ſequente verſu. || *Suprà* 10. 2. & 13. 11. 6 id eſt, ipſi vaſtabuntur, peribúntque malo ſuo cum theſauris ſuis. d *Heb. volubilis eſt via viri: eclipſis: ut Gen.* 9. 6. 7 ſupple à puritate, de qua ſequentibus verbis: ſic Jacobi 1. 8. || *Suprà* 19. 13. *infra* 25. 24. 8 id eſt, loco importuniſſimo ſub dio, ubi ſolis, vētorum, pluviæ, omnibus denique cæli injuriis ſis expoſitus. e *Hebr. idque domo conſociationis.* 9 id eſt, flagrat invidia, & omnibus malè cupit præterquam ſibi. || *Suprà* 19. 25. 10 id eſt, Deus judicia ſua per ſe aut per adminiſtros ſuos perficiendo in improbis, informat bonos. 11 & oblatum, & acceptum. || *Suprà* 17. 8. & 18. 16. 12 ut ſuprà 17. 23. 13 id eſt, corruet ad mortem, in qua ſiſtere gradum & in æternum manere compelletur. 14 nimirum à ſua aberratione, conſtrictus vinculis mortis. f *Heb. egeſtatis.* 15 id eſt, quiſquis Sybariſſat, genio indulget, & luxui: ut duo exempla ſequentia docent. g *Hebr. oleum, ut verſ.* 20. 16 id eſt, in malum quod juſtis comparatur, improbi decidunt; & quaſi juſtorum redemptura eſſet, obtruduntur malo: ut ſuprà 11. 8. juſti verò ab anguſtiis liberantur. || *Suprà verſ.* 9. 17 id eſt, ſapiens bona & ornamenta ſibi abundè comparat, & conſervat parta; quæ ſtolidus contrà abligurit.

conſe-

consequetur vitam, justitiam, & honorem.

22 [18] Civitatem potentium conscendit sapiens, ac dejicit robur fiduciæ ejus.

23 ‖ Qui observat os suum & linguã suam, conservat ab angustiis animam suam.

24 [19] Superbi, cõtumacis, derisoris nomen *est* illi; qui exercet furore *suo* superbiam.

25 ‖ Desiderium pigri[20] morte afficit eum; quia renuunt manus ejus facere *quicquam*.

26 Totum diem *h* afficitur [21] desiderio; justus verò dat, [22] neq; cohibet *manum*.

27 ‖ Sacrificium improborũ abominationi *est*; quãtò magis, [23] *quum* sceleratè offert illud?

28 [24] ‖ Testis mendaciorum peribit; vir autem [25] qui auscultat, [26] in æternum loquetur.

29 [27] Obfirmat vir improbus faciem suam? rectus autem, ipse aptat viam quamque suam.

30 Nulla *est* sapientia, nullaq; intelligentia, & nullum consilium; [28] ex adverso Jehovæ.

31 ‖ Equus aptatur ad diem prælii, sed Jehovæ *est* ipsa salus.

[18] i. præstat & superat sapiẽtia robur: ut Ecclesiastæ 9. 14. & duobus sequentibus. ‖ *Sup.* 18. 21. [19] i. qui superbè facit, dignũ est cui publica superbiæ nota inuratur. Hanc autem interpretationem, ex fide antiquissimi codicis manu scripti de bibliotheca Illust. Principis Palatini electoris amplexi sumus. ‖ *Suprà* 13. 4. [20] quia nõ advenit; ut dicitur suprà 20. 4. cõtrà enim arbor est vitæ desiderium adveniens: sup. 13. 12.

[h] *Heb. desiderat desiderio.* [21] tantùm abèst ut bona aliis largiri possit. [22] nimirùm ab opere, ut piger facit: ac proinde comparat in dies quod det labore suo: ut Eph. 4. 28. ‖ *Sup.* 15. 8. [23] i. sceleratò animo, ut Billiam, Num. 23. & rationibus sceleratis interdictisq; à Deo; ut Mal. 1. [24] i. qui temerè mendacia pro testimonio dicit, & res incompertas inauditásq; effutit. ‖ *Sup.* 19. 5. [25] i. auritus testis, etiãmq; oculatus; denique quisquis res compertas cognitásq; testatur, synecdochicè. [26] i. omni tempore & loco securè testari potest: figuratum dicendi genus, & hyperbolicum; ut Horatius. Serviet æternum, qui parvo nesciet uti. [27] i. improbus obstinatè libidinem suam, non officium curat, & pudorem omnem abijcit: contrà verò rectus officio incumbit, neglectísq; omnibus studiis & perturbationibus carnis honori suo consulit: metaphora à viatoribus, quorũm illi tumultuariè oberrant, hi verò circumspiciunt & comparant iter suum. [28] i. quæ cum sapientia, intelligentia, consilióve Dei cõparari possint, aut ei obsistere: ut sequentis ℣. exemplo demonstratur. ‖ *Psal.* 3. 9. & 33. 17.

CAPUT XXII.

Fama prædicatur, prudentia & timore Dei comparata: juvẽtutis institutio, divitiarum usus, superbiæ abdicatio, simplicitatis & gratiæ cura, inertiæ & scortationis malum, puerilis disciplinæ bonum, & mala ex avaritiæ studio provenientia exponũtur: deinde proposita nova doctrinæ commendatione subjiciuntur interdicta de nõ opprimendis infirmioribus, non adjungendis iracundis, non exhibenda temeritate, neque movendo termino; sed diligentia ad opus adhibenda.

1 OPtatius *est* [1] nomen divitiis amplis, argento & auro gratia melior.

2 [2] Dives & pauper inter se occurrunt, efficiente hos omnes Jehova.

3 Astutus prævidens malum abscondit se, fatui autem [3] transeuntes mulctantur.

4 Præmium mansuetudinis *cum* reverentia Jehovæ; *sunt* divitiæ & honor, & vita.

5 [4] Aculei, laquei *sunt* in via perversi: qui observat animam suam, procul erit ab eis.

6 Instrue puerum *a* [5] pro ratione viæ ipsius; etiam quum valdè senuerit, nõ recedet ab illa.

7 [6] Dives in pauperes dominatur: & servus *sit* qui mutuatur viro danti mutuum.

8 [7] ‖ Qui seminat iniquitatem, metet molestiam: & [8] virgâ furoris sui deficiet.

9 [9] Bonus oculo, ipse benedicetur; quum dederit de pane suo tenui.

10 [10] Ejiciẽdo derisorem, simul exibit contentio; cessabitq; litigium & ignominia.

[1] i. fama & gloria, ut Ecclesiastæ 7. 1. [2] ἐργασία superioris documenti: nõ est (inquit) bonũ constãs in divitiis, aut malum in paupertatẽ positum; commeant semper; ac veluti viatores, divites in pauperum locum, pauperésq; in divitum bona transeunt, auctore & dispensatore Deo: sed prudentia, mansuetudo & reverentia Dei, duobus seq. ℣. nomẽ & gloriã comparat, quæ omnibus illis caducis divitiis longè antepoenda est. [3] i. temerè & imprudenter quocumque rapit animus sese inferentes, itaque subeuntes mala. [4] antithesis superioris versus: ut prudentibus, mansuetis, reverentibúsq; Jehovam sunt opulentissimi honores & vita; sic contrà perversos confodiunt durissimi infamiæ aculei, & mortis laquei, strangulant justo Dei judicio. [a] *Heb. secundum os.* [5] i. omnino prout ad vitam piè, justè, honestè, & legitimè transigendã informandus est, in iis rebus quæ ad Dei cultum, hominum societatem, singulariáque officia pertinent. [6] cujus duo genera exponuntur ℣. 8. & 9. [7] i. ut sementis, ita est messis. ‖ *Job.* 4. 8. [8] i. ut arrogante sua indignatione flagellavit pauperes, ita flagellabitur, & consumetur flabello iræ Dei, quod sibi improbitate sua accersiverit. [9] i. misericors atque beneficus. [10] i. derisore præsente litigia excitantur ad ignominiam; abiente verò cessant.

11 [11] Qui amat mũditiem *b* animi; *pro* gratia labiorum ejus, Rex amicus ejus *futurus est*.

12 Oculi Jehovæ custodiunt [12] scientiam, pervertit autem res perfidiosi.

13 [13] ‖ Dicit piger, leo foris *est*, in medio platearum occiderer.

14 ‖ Ut fossa profunda, *est* os extranearum; qui detestationi *est* Jehovæ, corruet illuc.

15 ‖ Stultitiam alligatam animo pueri, eam virga eruditionis amovebit procul ab ipso.

16 [14] Qui opprimit tenuem, ut amplificet *c* rem suam: & qui dat diviti, tantùm ad egestatem *deveniet*.

17 [15] Inclina aurem tuam, & ausculta verbis sapientum; & *d* animum tuum adhibe ad scientiam meam;

18 Nam amœnũ erit, si servaveris hæc [16] in ventre tuo; *si* comparẽtur pariter in labiis tuis:

19 *e Si* fuerit in Jehova fiducia tua; *& quod* notum facio tibi hodie, etiam tu *feceris*.

20 Nõnne scripsi tibi *f* præstantissima *documenta, posita* in consiliis & scientia,

21 Notum faciendo tibi quod certum est, sermones *g* veraces; [17] ut referas sermonibus veritatem, missuris ad te?

22 [18] Ne deripias tenuem, eò quòd tenuis sit; neq; conteras pauperem [19] in porta.

23 ‖ Nam Jehova agit causam eorum, & rapiet rapientium eos animam.

24 Ne colas amicitiam cum *h* iracundo, & cum *i* furibundo ne congrediaris:

25 Ut non discas itinera ejus; & assumas tendiculam *k* tibi ipsi.

26 ‖ Ne sis ex complodentibus manu, ex spondentibus debita:

27 [20] Si non sit tibi *l* quod reddas, quare acciperet *creditor* cubile tuum *m* à te?

28 ‖ Ne moveto terminum *n* antiquũ, quẽ aptârunt majores tui.

29 Vidisti virũ diligentem in opere suo? ante reges [21] consistet, non cõsistet ante obscuros.

[11] i. hujusmodi hominem etiam reges studiosè adjungunt sibi, non ut derisorem ejiciũt: quin etiam Deus ipse curat eum studiosissimè, seq. ℣. [b] *Heb. cordis: sic deinceps.* [12] i. scitam puritatem cordis, & gratiã labiorum. [13] i. laborem fugit, pigritiãmq; fovet quibuscumq; modis, & defendit eam. ‖ *Sup.* 15. 19. ‖ *Sup.* 7. 45. & *seq.* ‖ *Sup.* 13. 24. & 19. 18. [14] i. æquè peccant qui ex impotentiorũ detrimẽto sua emolumenta capiant, & qui beneficia quę in pauperes jure fuissent collaturi avertunt ut ad divites transferant; proinde utrisque maledicturus est Deus. [c] *Heb. sibi.* [15] hortatio ad documenta hæc percipiẽda, à suavitate & utilitate eorum, ℣. 18. & 19. & à præstantia, ℣. 20. & 21. [d] *Hebr. cor. apponе.* [16] i. in animo vel corde: metonymia. [e] *Heb. essendo Jehova.* [f] *Heb. ducum* verba: *simile sup.* 8. 6. *Heb. veritatis.* [17] i. ut consulentibus te responsa certa & vera dare possis. [18] sequentia documenta binis aut pluribus versibus ferè continentur, usque ad c. 25. quia singulis suæ causæ, aut eventa subnectuntur. [19] i. in judicio, specie juris. ‖ *Inf.* 23. 11. [h] *Heb. domino iræ.* [i] *Heb. viro æstuum.* [k] *Heb. animæ tuæ.* ‖ *Sup.* 6. 1. & 11. 15. [20] q. d. qui pro alienis debitis spondet, se divitem, aut certe solvẽdo esse profitetur: quamobrem quum ad diem solutionis ventum est, non potest se defendere exceptione legis Exodi. 22. 26. sed sponsione minime præstita ita cõdemnatur, quasi possit ac nolit facere; quid ergo (inquit) adeò temerarius esses? vide sup. 20. 16. [l] *Heb. ad reddendum.* [m] *Hebr. à sub te.* ‖ *Deut.* 19. 14. *Inf.* 23. 10. [n] *Heb. seculi.* [21] i. dignus est qui consistat; atque etiam in pretio erit per benedictionem Dei.

CAPUT XXIII.

Modestiæ apud principes adhibendæ, avaritiæ, & avarorum stultorũmq; conversationis omittendæ præcepta: termini non movendi, disciplinæ tradendæ, & accipiẽdæ, zeli sancti amplectendi, sapientiæ colendæ, comessationes fugiendi, parentum colendorum, & meretricis aversandæ documenta proponũtur: ac postremò ebrietatis forma effectáq; traduntur.

1 [1] QUando sedebis ad vescẽdum cum dominante, *a* diligenter considera [2] quid propositurus sis tibi:

2 Alioquin [3] inderes cultellum faucibus tuis, si *b* præditus appetentia esses.

3 Ne afficiatis desiderio cupediarum ejus: est enim [4] cibus *c* mendax.

4 Ne fatiges te ut ditescas; à [5] prudentia tua desiste.

5 An facies ut involent oculi tui in ea quæ

[1] i. cum principibus summisque viris agens, judicium & prudentiam adhibeto, ut animum tuum temperes: nã hoc à convictus ratione ad omnẽ conversationem accommodandum est ἀναλόγως. [a] *Heb. considerando considera id quod ante te.* [2] i. quem cibum sumturus. [3] i. ipse tibi creares periculum mortis intemperantia tua. [b] *Heb. dominus animæ.* [4] id est, cupediæ aulicæ suos homines decipiunt, quia convictus aulicus & gratia est instabilis. [c] *Heb. mendaciorum.* [5] videlicet hac carnali; quæ potiùs est diffidentia; quum homo rapitur ditescendi studio.

mox non futura sunt? nam *d* omnino comparant sibi alas; ut aquila avolat cęlum versus, *avolantia.*

6 Ne vescitor cibo[6] maligni oculo, neque afficitor desiderio cupediarum ejus:

7 Nam[7] ut æstimat *te*, cum animo suo, ita ille *cib*[9] est: comede & bibe, dicet tibi; sed animus ejus *e* non adhæret tibi:

8 Bucceam tuã *quam* comederis,[8] ipsam evomes;[9] ubi corruperis res tuas amœnissimas.

9 *f* ‖ Audiente stolido ne loquaris; nã spernet *te* cum prudentia dictorum tuorum.

10 ‖ Ne moveas terminum *g* antiquum, & agros[10] pupillorum ne invadas:

11 ‖ Nam vindex eorũ fortis, ipse aget causam illorum contra te.

12 *h* Adhibe ad eruditionem animũ tuum, & aures tuas ad sermones scientiæ.

13 ‖ Ne subtrahas à puero castigationem; quum percusseris eum virgâ, non morietur:

14 Tu virgâ percutito eum: & animam ej[9] à sepulchro eripies.

15 ‖ Fili mi, si sapit animus tuus; lætabitur animus meus, etiam ego *lætabor*;

16 Et[11] exsultabunt renes mei, loquentibus labiis tuis recta.

17 ‖ Ne æmuletur animus tu[9] peccatores, sed *i* reverentes Jehovæ toto die:

18 [12] Cùm enim sit *k* merces, utique exspectatio tua non succidetur.

19 Auscultà tu fili mi, & sape: ac dirige *in* hac via animum tuum.

20 Ne sis ex ebriosis vino, & *l* comessatoribus *ingurgitantibus* carne sese:

21 ‖ Nam ebriosus & comessator pauper fiet, & *m* pannunculos induit[13] dormitator.

22 ‖ Ausculta patri tuo qui genuit te; neque contemnas, quum senuerit, matrem tuam:

23 Veritatem compara;[14] ac non vendito; sapientiæ eruditionísque, & prudentiæ.

24 *n* Valde exsultat pater justi; genitor sapientis lætatur de eo.

25 Lætetur pater tuus & mater tua, exsultétq; genitrix tua.

26 Cedò, fili mi, animum tuum mihi; & óculi tui[15] vias meas studiosè custodiant:

27 ‖ Nam fossa[16] profunda meretrix *est*, & puteus angustus aliena:

28 Etiã ipsa ut prædator insidiatur, & perfidos inter homines adjicit.

29 [17] Cui væ? cui eheu? cui contentiones? cui loquacitas? cui vulnera impunè? cui rubor oculorum *est*?

30 ‖ Immorantibus apud vinum, euntibus ad investigandum[18] *vinum* mistum.

31 ‖ Ne respicito vinum, quũ rubescit: quũ *o* exhibet in poculo *p* colorem suum,[19] indesinenter *q* movetur rectissimè:

32 *r* Tandem velut serpens mordebit, & ut hæmorrhois punget.

33 [20] Oculi tui respicient alienas, & animus tuus eloquetur perversitates:

34 Et eris ut qui jacet *s* in medio mari, & ut qui jacet[21] in corona carchesii.

35 [22] Percutientibus me, *inquies*, *aliis* non ægrotavi, tundentibus me non sensi: quando expergiscar, pergam, requiram istud ampliùs.

[d] Heb. *faciendo faciunt.* [6] i. sordidi. præparci, & illiberalis viri, cui opponitur bonus oculo, suprà 22.9. [7] i. pluris facit cibum suum quam te ipsũ, ut sequentia hoc versu ostẽdunt: quãobrem vicissim oportet cibum illius nihil abs te fieri, ac potiꝰ tibi fastidiosum esse, seq. vers. [e] Heb. *cor non est tecum.* [8] i. quam celerrimè evomet stomachus tuus, velut gravem & fastidiosam sibi. [9] i. quum primùm ex tædio fecerit ut ea quæ tibi sapiebãt maximè putiscãt cieántq; nausam tibi. [f] Heb. *in auribus stolidi.* ‖ *Mat.* 7. 6. ‖ *Sup.* 22. 28. [g] Heb. *seculi.* [10] i. infirmorũ omnium, synecdochicè. ‖ *Supra* 22. 23. [h] Hebr. *adduc.* ‖ *Sup.* 13. 24. & 19. 18. & 22. 15. ‖ *Sup.* 10. 1. [11] i. ex intimo animi affectu exsultabo: nã renibus volũtatis sedem scriptura tribuit. ‖ *Psal.* 37. 1. *in.* 24. 1. [i] Heb. viros *reverentiæ Jehovæ.* [12] i. cùm certissimum & constantissimũ prœmium sit à Deo reverentibus se repositum; te quoq; fiducia eadẽ fretum convenit in sancto zelo pergere. [k] Heb. *finis*: *metonymicè.* [l] Heb. *comessatoribus carnis sibi.* ‖ *Sup.* 19. 15. [m] Heb. *laceris induit dormitatio.* [13] ex crapula & ingluvie videlicet. ‖ *suprà.* 1. 8. [14] i. nullo pretio, nullâve ex causa abalienato à te veram sapientiam &c. [n] *Heb exsultando exsultat.* [15] i. quas ego doceo te: verbum autem Hebræum studiosè custodire interpretati sumus composita significatione, quia in scriptura compositum est ex volendi & custodiendi verbo. ‖ *suprà* 22. 14. [16] i. malum est lubricum, & vix evitabile iis qui semel in illud barathrum & angustias abrepti sunt. [17] quæstio ænigmatica, cujus subjectio habetur ℣. sequente; & documentum inde eruitur, reliqui vers. sensus est ænigmatis; quisnam est vir idem quiritabundus, suspiriosus, rixator, loquax, plagis abundans, & rubicundus? ‖ *Jesch.* 5. 22. [18] i. infusum quod bibatur, & temperatum ex regionis usu: ut sup. 9. 2. & 5. ‖ *Ephes.* 5. 18. [o] *Heb. dat.* [p] *Heb. oculum: vide Levi.* 13. 5. [19] i. speciem ambulantis in poculo exhibet, & ferver sua generositate atq; exsilit, quę rectissima sunt generosi vini indicia. [q] *Heb. stat ad rectitudines: sic Cantic.* 6. 19. [r] *Heb. fine suo.* [20] i. impudicus, impurus, & perversus omnibus modis efficiẽris; si te dedas vino: ut proverbio dici solet, sine Cerere & Baccho friget Venus.

[s] Heb. *in corde maris.* [21] sive galea (ut Ammianꝰ vocat) ubi maxima sentitur maris agitatio. hũc verò antenonem, sive antennonem Atticus unà voce appellabat in epistolis suis ad Tullium. [22] i. & eò quidem miseriorem te efficiet ebrietas, quòd tibi ipse de stupore corporis & animi gratulaberis; & (quod longè pejus est) te ipsum de industria provocabis ad continuandam & augendam lasciviam tuam.

CAPUT XXIIII.

Maleficorum aversatio, sapientiæ procuratio & usus, diligentia in difficultatibus alienis levãdis & sapientia comparanda imperatur: afflictionum nostrarum modus, alienarum cõmiseratio, maleficorum instabilitas, reverentia Dei & magistratus, effectáq; reverentiæ tum publica tũ privata erga nostros & exteros exponuntur: ac postremo pigri cõditio figuratur.

1 NE æmulator *a* malignos, neq; desiderato esse cum eis:

2 Nam vastationẽ meditatur *b* animus eorum, & molestiam labia eorum proloquũtur.

3 [1] ‖ Sapientiâ ædificator domus, & intelligentiâ stabilitor:

4 [2] Et scientiâ penetralia implebuntur, omni substantia pretiosa & amœna.

5 Vir sapiens *est* cum robore, & vir scions fortificat vires:

6 Nã prudentibus consiliis geres[3] tibi bellum, & salutem *comparabis* amplitudine consiliariorum.

7 [4] *Nimis* altæ *sunt* stulto sapientiæ:[5] porta non aperit os suum,

8 [6] Cogitans malefacere, *c* is vocatur sceleratissimus.

9 [7] Scelus *d* stulti *est* damnabile; abominãdum verò cuique, derisoris.

10 [8] *Si* remissè te geras, tempore angustię [9] angusta *erit* virtus tua.

11 Eripe[10] raptos ad mortem; nam à declinantibus ad necem an cohiberes te?

12 [11] Si dicas, en, ignoramus hoc: nónne expendens animos ipse intelliget, & [12] qui custodit animam tuam ipse cognoscet, & reddet cuique secundùm opus ipsius?

13 Comede fili mi, [13] mel, quia bonum *est*; & favum, dulcem palato tuo.

14 Ita sapientiæ cognitio *est* animæ tuæ: si assequutus fueris; utique erit *e* merces, & exspectatio tua non exscindetur.

15 Ne insidiator, ô improbe, habitaculo justi; ne devastato accubitum ejus:

16 Nam *ut* septies[14] cadat justus, [15] exsurgit tamen: improbi verò corruunt[16] malo.

17 ‖ Quum cadit inimicus tuus, ne lætator quúmq; corruit, ne exsultato animus tuus:

18 *f* Ut aspicientis Jehovæ in oculis non videatur malũ, & convertat ab eo iram suã *in te.*

19 ‖ Ne accendaris irâ propter maleficos, ne invideas improbis:

[a] Heb. *viros malitiæ.* 23. 17. [b] Heb. *cor*: *sic deinceps.* [1] Antithesis superiorum versuum, ad quam demonstrandam imperativo utimur. ‖ *Sup.* 11. 14. & 15. 22. & 20. 18. [2] i. quum sciente administrabitur domus, omne genus benedictionum obtinebit. [3] i. bono tuo. [4] i. nõ potest sapientiam stultus pertingere, quæ tamen prudenti facilis est, supra 14. 6. quamobrem μωμοπχῶς vocat sapiẽtias, quia stultus diffidit se posse tã multa assequi; prout nimis multa sunt opinione ejus. [5] i. in publicũ cõfessum minimè vocatur, aut vocatus obmutescit stultitiæ suæ nomine. [6] i. qui verò incumbit maleficiis, publico judicio & cõmuni consensu condemnatur. [c] Heb. *dominũ sceleru vocant.* [7] conclusio duorum prœcedentium versuum: longè iniquiùs ferri quæ à derisoribus & contemtoribus æqui boníque perpetrantur, quàm ea quæ stulti committunt: quia illa omnibus abominationi sunt; hæc verò etsi reprobantur, tamen non judicantur tantæ atrocitatis esse. sic accipi vocem peccati ostendit antithesis; ut & peccatoris nomen, 1. Reg. 1. 21. [d] Heb. hominis *stultitiæ*, *peccatum.* [8] i. nisi sedulò & proximos tuos adjuveris, duobus ℣. sequentibus; & tibi consuluerís in cõparanda sapientia, ℣. 13. & 14. tandẽ pessimè futurum est tibi: quapropter age, incumbe documentis quæ sequuntur. [9] i. quicquid virtutis habere tibi videberis, enervabitur, eritque nihili quum pervadet calamitas. [10] i. inique oppressos. [11] q. d. ne putes tibi excusationem fore segnitiæ tuæ, obductis causis ignorantię aut infirmitatis, quasi aut nesciveris pessimè cum illis agi, aut rationem juvandi illos arq; liberandi minimè tenueris: nã Deus judex ejusmodi est, qui perpendat intima corda, optimè cognoscat, & justissimè judicaturus sit. [12] à malo videlicet, quò devenit proximus tuus; tu autem ab eo liberaris, ut oppressis opituleris: sic Estheræ 4. 13. & 14. [13] nimirum sapientiæ, de qua seq. ℣. [e] Heb. *finu*: *ut sup.* 23. 18. [14] in afflictiones scilicet, insidiante & procurante te. [15] i. restituitur, & redintegratur à malo. [16] i. vel unico malo deficiunt disperéuntque: cùm multis ac propè infinitis non frangatur justus, Ijobi 5. 12. & sequentibus. ‖ *Sup.* 17. 5. [f] Hebr. *ne videat Jehova, & malum sit in oculis ejus.* ‖ *Sup.* 23. 17.

10 [17] ‖ Nam

20 [17] ‖ Nam non erit finis malo, *ſed* lucer-
na improborum exſtinguetur.
21 Reverere Jehovam, fili mi, & regem;
[18] cum variis ne commiſceto te:
22 [19] Nam repentè conſurget calamitas
eorum, & [20] oppreſſionem iſtorum amborum
quis novit?
23 [21] Etiam hæc ad ſapientes *pertinent*; [22] a-
gnoſcere *g* perſonâ in judicio non *eſt* bonum.
24 Dicentem improbo, juſtus es; exſecra-
buntur populi, deteſtabuntur nationes:
25 Corripientibus verò erit amœnitas, &
obveniet eis benedictio [23] *cujuſq;* boni:
26 [24] ‖ Labia oſculabitur ejus [25] qui reſpon-
det verba recta.
27 [26] Apta foris opus tuum, & para illud in
agro tibi: poſteà etiam exſtrues domũ tuam.
28 Ne ſis teſtis temerè contra proximum
tuum, aut [27] fatuum agito labiis tuis:
29 Ne dicito, quemadmodũ fecit mihi, ita
faciã ei; reddam iſti viro ſecũdùm opus ipſius.
30 [28] Juxta agrum viri pigri tranſivi, & jux-
ta vineam hominis *h* dementis:
31 Ecce autem, *i* aſſurrexerant in eo toto
chamæleones, tegebatur ſuperficies ejꝰ urti-
cis; & maceria ejus *k* lapidea deſtructa erat.
32 Quod videns ego, appoſui animum
meum; reſpiciens percepi eruditionem.
33 ‖ Pauculis ſomnis, pauculis dormitationi-
bus, paucula cõplicatione manuum cubãdo,
34 Intereà advenit, *ut* viator expeditus, pau-
pertas tua; & egeſtas tua, tamq̃ vir *l* clypeatus.

[17] i. malum quod intenditur bonis, ad finem exitúmq; ſuum minimè perducetur, abibit irritum. ‖ *Suprà* 13.9. [18] i. variantibus ac perfringentibus Dei ſuorúmque principum mandata, deniq; deficientibus vita ſua immorigera à reverentia Dei & regis. [19] ætiologia documenti de reverẽtia, primùm à malo contrà venientibus acceſſuro, hoc verſu; deinde à ſapientum exemplo, ver. ſequente. [20] i. momentum, quo futurum eſt ut iſta duo hominũ genera opprimãtur. [21] i. nã etiam ſapientes reverentur Deum & regem colunt. [22] regreſſio ad præceptum ℣. 21. qua exponitur fructus uſúſque legitimus reverentiæ Dei & regis, tum in publicis officiis, uſque ad ℣. 27. tum in privatis. *g* Heb. *vultum: ut Deut.* 1.17. [23] i. ab omnibus viris bonis. [24] i. omnes boni colẽt te, & ſponte ſe ſubjicient tibi: vide Gen. 41.40. ‖ *Suprà* 16.12. [25] i. qui juſtè judicat. [26] i. primùm proſpice & cura res neceſſarias, ut ſunt quæ foris afferuntur domum: deinde per commoditatem licebit colere domum tuam, & rebus non ita neceſſariis incumbere: quemadmodũ de apibus narrat Plin. lib. 11. c. 10. [27] huic verbo, quod licenter à nomine ductum eſt & ſine exẽplo, novam interpretationem tribuimus: pro eo quod eſt, neq; publicè neque privatim ita deſipito, aut otium habeto à rebus tuis, ut in proximum tuum inveharis verbis, hoc & ſeq. ℣. [28] Apologus, ſpectans ad documentum ℣. 27. *h* Hebr *defecti corde.* *i* Hebr. *aſcenderat ille totus chamæleonibus: hypallage.* *k* Heb *lapidum.* ‖ *Sup.* 6.10. & 11. *l* Heb. *clypei.*

Caput XXV.

Officium regis in ſuos, & horum in regem, litigiorum modus, reprehenſionúmq; commode & modeſtè faciendarum & accipiendarum: uſus amicitiæ, veritaſq; officiorum erga amicos, & inimicos: fugiendæ detractionis & rixæ leges, boni ſermonis fructus, adverſitatum bonis evenientium à ſceleratis indignitas, deniq; vanitas hominum honori ſuo velificantium, & effrænatorum proponitur.

1 [1] Etiam hæc proverbia Schelomonis *ſunt*,
[2] quæ contulerũt homines Chizkijæ re-
gis Jehudæ.
2 [3] Honor Dei *eſt* abſcondere rem, honor
autem regum [4] perveſtigare rem.
3 [5] *Ut* cęlo altitudine, terræq; profundita-
te; ita animo regum non *eſt* perveſtigatio.
4 *Ut* auferendo ſcorias ab argento, prodit
conflatori vas;
5 ‖ *Ita* auferendo improbum à conſpectu
regis, ſtabilitur juſtitiâ ſolium ejus.
6 [6] Ne arrogato tibi decorem coram rege,
& in loco magnatum ne ſtato:

[1] Vide ſup. 1. 1. [2] i. ex variis ſcriptis decerpta in unum corpus redegerunt, ac fortaſſe ex actis publicis & commẽtariis rerum geſtarum Schelomonis: prout ſequentia apophthegmata bona ex parte ad ethicam, & civilẽ adminiſtrationem pertinentia videntur oſtendere. [3] id eſt, gloria Dei eo maximè illuſtris eſt, quòd inſcrutabilia ſunt judicia, viæ imperveſtigabiles, incognita mens & conſilium ejus, Rom. 11.33. ſed cõtrà Regi nihil eſt tam honorificum, quàm omnia penitùs introſpicere, de ſingulis rebus cognoſcere, & in lucem proferre quæcumque ad regiæ dignitatis cognitionem pertinent, quæ quanta ſit docetur ℣ ſeq. [4] & notam facere ſententiam ſuam judicando juſtè. [5] explicatio ſuperioris documenti de officio regis. q. d. infinita quodammodo eſſe debet regis ſollicitudo & imperveſtigabilis de cognoſcendis & ſapienter adminiſtrandis rebus; neque magis ab ullo homine definiri aut circumſcribi poteſt terminus verè regalis animi in perveſtigandis rebus, quàm cæli altitudo, aut profunditas terræ comprehendi. ‖ *Sup.* 20.8 [6] hactenus de officio Principis: jam de officio ſubditorũ in principes, & aliorum in alios. Hic autem datur præceptum modeſtiæ: ut ſup. 23.1.

7 ‖ Nam melius eſt *a* dici tibi, aſcende hûc,
quàm deprimi te coram ingenuo: [7] quòd vi-
dent oculi tui.
8 Ne prodito ad litigandum [8] feſtinanter:
aſpice quid ſis facturus *b* [9] tandem, [10] afficien-
te ignominia te proximo tuo.
9 *c* [11] Cauſam tuam age cum proximo tuo;
ſed arcanum alterius ne retegito:
10 [12] Ne probro afficiat te qui audit, & in-
famia tua ſit *d* irrevocabilis.
11 [13] *Velut* mala aurea cum figuris argẽteis,
eſt verbum dictum *e* [14] commodè.
12 [15] ‖ *Velut* monile aureum, & ornamen-
tum ex inſigni auro; *eſt* reprehenſor [16] ſapiens
apud aurem auſcultantem.
13 ‖ [17] Ut frigus nivale tempore meſſis, *eſt*
legatus fidus mittentibus ipſum: nã [18] animam
dominorum ſuorum reſtituit.
14 [19] *Velut* vapores & ventus, quibus non
adeſt pluvia; *eſt* vir q ſe jactat de dono *f* falſo.
15 Longanimitate pellicitur ductor, & ‖
lingua mollis frangit *g* [20] oſſeum.
16 ‖ [21] Mel inveniens *h* comedis quod ſatis
eſt tibi, ne ſaturatus illo evomas illud:
17 *i* Studioſè contine pedem tuum à domo
proximi tui, ne ſaturatus tui odio habeat te.
18 [22] *Ut* marculus, gladiúſque, ac ſagitta
acuta; *eſt* vir teſtans contra proximum ſuum
teſtimonium falſum.
19 [23] Ut dens fractus, & pes luxatus; *eſt* fi-
ducia *k* in perfidum die anguſtiæ.
20 [24] *Ut* qui *l* imponit *ſibi* veſtem tempo-
re frigoris, aut acetũ nitro; ita *eſt* qui canit cã-
tica apud animum malè affectum.
21 [25] Si eſuriat oſor tuus, ciba eum pane;
& ſi ſitiat, da ei bibendam aquam:
22 [26] Nam *velut* prunas coacervabis ſuper
caput ejus, & Jehova rependet tibi.
23 [27] Ut *m* cæcias gignit pluviam, ita vultũ
indignabundum lingua *n* ſimulantis.
24 ‖ Melius eſt habitare in angulo tecti;
quàm *cum* muliere cõtentioſa, & domo com-
muni *habitare*.
25 ‖ *Ut* aquæ frigidæ erga animam feſſam,
ita auditio bona è terra longinqua *eſt*.

‖ *Luc.* 14.10. *a* Heb. *dicere tibi* magiſtrũ aulæ, *aſcende huc. quam deprimere te.* [7] i. quod te communis experientia, & quotidiana exempla docent. [8] i. inconſideratè litẽ ſuſcipiendo, vel agendo. *b* Heb. *in fine ejus.* [9] ex lege Deu. 19. ſub finem. [10] i. quum te ignominioſæ calumniæ evicerit, reũq; peregerit. *c* Heb. *litem tuam litiga.* [11] i. pro eo ac poteſt, abſtineto à proximo in jus vocando: fraternè illum accedito, cum eo rem perficito, & honori ipſius conſulito: Mat. 5.25 & 18.15. [12] i. ne tibi ipſi ignominioſum ſit, & proximo tuo: tibi quidẽ, quod ſummo jure ac potiùs ſumma injuria proximũ perſequens dicẽris inexorabilis & implacabilis; proximo verò, quod eâdem afficietur infamia diuturna: quorum utrumque eſt ab humanitate alienum. *d* Hebr. *non revertatur.* [13] i pretioſiſſimũ eſt ac jucundiſſimũ: quemadmodum pretioſa ſunt opera ex auro & argento, figuris venuſtis & toris guttiſq; intercurſantibus diſtincta. *e* Heb. *ſecundum modos ſuos.* [14] i. aptè, habita tẽporis, loci, hominúmq; ratione: ut Cic. lib. 2. de oratore definit. [15] exemplũ ſuperioris documenti à ſpecie reprehenſionum. ‖ *ſup.* 13.17. [16] i. prudens, cõſideratus, ac non ineptus, ut ibidem Tullius loquitur. ‖ *Inf.* ℣. 25. [17] i. tam ſuavis eſt legatus hujuſmodi, quàm nivarium colũ vel ſaccus æſtivo tempore ad refrigerandum adhibitus potui: quo veteres in regionibus illis calidioribus fuiſſe uſos hiſtoriæ omnes teſtantur. [18] quæ exſpectatione nũcii, velut gravi æſtu, priùs confici videbatur. [19] i. jactator chreſtologus, qui mõtes auri & argenti pollicetur, & nihil efficit (ut ille Antiochꝰ Δώζων propterea nominatus) eſt velut nubes ſine aquis: ut loquitur in Epiſtola Judæ ℣. 12. *f* Hebr. *falſitatis: ſic* ℣. 18. ‖ *Sup.* 15.1. *g* Heb. *oſsis virum.* [20] i. duriſſimum & rigidiſſimũ: ut Gen. 49. 14. Hujus autem rei exempla habentur Judic. 8. & 1. Schem. 25. ‖ *Inf* ℣. 27. [21] documentum de legitimo uſu amicitiæ per comparationem mellis: docet enim utriuſq; uſum ſuavẽ ac mellitũ eſſe, abuſum verò ἐμετικόν. *h* Heb. *comedere. infinitivus pro præſente: ut Pſ.* 8.2. *i* He *pretioſum habe.* [22] i omnibus modis pernicioſiſſimus eſt: ut exemplũ eſt 1. Reg. 21. [23] i. amicus incertus in re incerta cernitur; ut dens fractus aut pes eliſus, quum edendum vel incedẽdum eſt. *k* He. *perfidi.* [24] i. triſtitiam diſſolvit cantus; ut veſtes diſcutiunt frigus, & acetum diſſolvit nitrũ; & quidem diſſolvit omnium maximè, quia eſt frigidiſſimum: hanc enim eſſe naturã nitri (quod terræ quoddam opificium eſt ſicco calore cõdenſatũ) docet Ariſtot. lib. 4. meteorων, c. 6. & 7. muſicæ verò harmoniæ (quemadmodum etiam vini inf. 31. 7.) uſum iſtum eſſe docent exempla Schaülis, 1. Sche. 16. 24. Eliſchahi, 2. Reg. 3. 15. & Darii regis, Dan. 6. 19. *l* Heb. *ornat* ſe *veſte, &c.* [25] i. benefac ei qui odio proſequitur te: Matth. 5. 44. ‖ *Exo.* 23. 5. *Rom.* 12. 20. [26] i. benefaciẽs inimico, duo præſtabis: primùm beneficiis vinces illius malum; deinde ſi non ipſi, ſaltem feres domino: quibus ex rebus hæc conſequutura ſunt, tum quòd beneficia tua illi velut prunæ candentes videbuntur, ſive ipſe revocet ſive obfirmet ſe; tum q̃ Deus copioſam meſſem rependet tibi. Sic accõmodanda eſſe hujus beneficentię conſilia cum eventis, oſtendit membrorũ inter ſe comparatio: nam priore beneficii conſilium exponitur, evẽtus Deo relinquitur, ac propterea reticetur; poſteriore verò eventus ponitur, & reticetur conſiliũ piorum. Eſt autem illud, ut gratè ferant domino; etiãſi non eſſet ulla remunerationis, aut vitæ æternæ exſpectatio. [27] hunc ventũ, quia Judæam perflat à ſuperiore Aſſyriæ parte, quam ſcriptura Aquilonalẽ vocat, ita interpretamur; etſi ventus hic propriè inter Aquilonem & Orientẽ ſitus eſt: nã ſcriptura nõ ita accurate duodecim, ſexdecim, aut triginta duos (ut nautæ) ventos obſervat; ſed cælũ ventóſq; in regiones dumtaxat quatuor diſtinguere contenta eſt. Hanc porrò cæciæ naturam eſſe ut obliquè feratur, nubiluſque & pluvioſus ſit, docet Ariſtot. lib. 2. meteorων cap. 6 unde proverbium, Ut cæcias nubes. *m* Heb. *ventus Aquilonis.* *n* Heb. viri *abſconſionis.* ‖ *Sup.* 19. 13. & 21. 9. ‖ *Sup.* ℣. 13.

26 [28] Ut fons calcibus conturbatus, aut scaturigo corrupta; *est* justus qui dimovetur coram improbo.

27 ‖ Comedere mellis plurimum, nõ est bonum; ita pervestigare honorem suum, *o* inhonestum.

28 ‖ Ut civitas disrupta absq; muro; ita *est* cuicumque non *est* imperium in spiritum suum.

[28] i. indignissimum est justum ab improbo pertur bari, quemad modũ amœnum fontem corrumpi fertur iniquissimè: prout cavebatur duodecim tabulis, teste Frontino de aquæ ductibus lib. 2. ‖ *Suprà* ℣. 16. [o] Heb. non *honor*. ‖ *Suprà* 16. 32.

Caput XXVI.

Inhonora stultorum conditio, inanis maledictio, supplicii in stultum & reprehensionis leges, ejusdem importunitas & imprudentia; arrogantis, pigri, turbulenti, fallacis, susurronis, & inimici fingentis amicum conditio exponitur, cautio imperatur, suppliciúmq; denunciatur.

1 Ut nix æstati, & ut pluvia messi; ita non convenit stulto honor.

2 Ut avicula errando, ut hirũdo volitando; ita maledictio *a* immerita [1] nõ adventura est.

3 ‖ Ut flagellum *adhibetur* equo, frenũ asino; ita virga tergo stolidorum.

4 [2] Ne respondeto stolido secundùm stultitiam ejus, [3] ne adæqueris ei tu quoque.

5 [4] Responde stolido secundùm stultitiam ejus, ne sit sapiens in oculis suis.

6 [5] Ut qui *sibi* detruncat pedes; *b* ita violẽtię pœnam ebibet, qui mittit verba *c* per stolidũ.

7 [6] Tollite *d* cothurnos à claudo, & sententiam *quæ est* in ore stolidorum.

8 *e* [7] Ut qui applicat lapidem balistæ; ita qui præbet stolido honorem *facit*.

9 [8] Ut spina veniens in manum ebrii, ita *est* sententia in ore stolidorum:

10 Plurimum dolore afficit omnes; [9] mercedem dans stolido, & mercedem dans transeuntibus.

11 [10] Ut canis redit ad vomitum suũ, ita stolidus iterat stultitiam suam.

12 Vidisti virum sapiẽtem in oculis suis? exspectatio *est* de stolido *melior* quàm de illo.

13 ‖ Dicit piger, immanis leo *est* in via: leo *est* inter plateas:

14 Ut janua circum agitur in cardine suo, ita piger in lecto suo:

15 ‖ Abditã habet piger manum suã in sua manica, defetiscitur reducẽdo eã ad os suum:

16 Sapientior *videtur* piger in oculis suis, quàm [11] septem *f* revocantes ad rationẽ *ipsum*.

17 [12] Prehendit aures canis, qui transiens furentem agit in lite non sua.

18 [13] Ut insaniens, qui jaculatur *g* malleolos, sagittas, & *h* lethalia:

19 Ita *est* quisquis decipit proximum suum; & dicit, nónne ridebam?

20 ‖ Ut deficientibus lignis exstinguitur ignis; ita quum nõ *est* susurro, silet contentio.

21 Ut carbo ad prunas, & ligna ad ignem; ita vir contentiosus *est* ad accendẽdum litem.

22 ‖ Verba susurronis similia sunt *verbis* eorum qui sæpenumerò contusi sunt; tamen ea descendunt in penetralia ventris.

23 [14] Ut *i* argenti scoria obducta testæ, *ita* sunt labia prosequentia, & animus malus.

24 Labiis suis alium se simulat osor, quum in medio sui disponit dolum.

25 [15] Quando gratiosam præbebit vocem suam, ne fidito ei: nam [16] septem abominationes insunt animo ejus.

26 [17] Tegit odium deceptionem; *sed* revelabitur malitia ejus [18] in congregatione.

27 ‖ Qui fodit foveam, in eã decidet: & [19] qui devolvit lapidem, in ipsum revertetur *lapis*.

28 *Vir* lingua fallace odit *k* quos attriturus est, & ore *l* blando perficit impulsionem.

[1] Heb. *gratis*. [1] i. in aërem abibit, ac non incidet in eũ cui immeritò maledicitur. ‖ *sup.* 10. 13. [2] i. prudentiã adhibeto, in sermonibus cũ stulto; & diligẽter observato tum quid, quãdo, quomodo respõdeas, tum etiam quando non respondeas. [3] i. imiteris stultitiã ejus, & æquè stolidus habearis. [4] altera sententia antithetos, quando sit responden dum stulto: cui adhærent sequentia documenta; de sermonibus illi minimè committendis, & retundenda ipsius arrogantia, adimendisq; cothurnis quorum nomine gloriatur. [5] i. tam sibi injuriam facit qui stolido sermones perferẽdos committit, quàm qui trũncat seipsum pedibus. Nam neque stultus mandata, neque fractus cruribus iter institutum conficit. [b] Heb. *violentiam*. [c] Heb. *per manum stolidi*. [6] i. ut loripedem recti derident cothurnos induentem quibus ineptus est, & personã sive larvã abutenti detrahunt; ita etiam retegendus est ac multò minus serendus stolidus in superbo sermone suo, quem ille vel maximè ridiculũ, tamen tot sententiis quot verbis abundare putat. [d] Heb. *crura, pro cruralibus ornamentis, metonymicè*. [e] Heb. *ut ligare, i. qui gravem lapidem alligat quem balistæ imponat: synecdoche. est autem infinitus pro finito tempore* [7] i. qui stolidi personę aut verbis honorem habet indebitum, gladium porrigit manui furiosi, & ei quodãmodo arma subministrat ad nocendum, eúmq; confirmat in malo: perinde ac si quis lapidem aut missile quodvis gravissimum imponeret tormento illius qui temerè ejaculaturus esset. [8] i. non meliùs utitur stultus verbis, quã ebrius spinis; qui & se ipsum, & quosq; obvios vino mentem abripiente ulcerat. [9] i. plagas infert & damnosus est publico, in rempub. iniurius, qui præmia confert hominibus de publico malè meritis, aut nihil: nam malè merentur stolidi, viatores nihil merentur de repub. [10] q. d. neq; tamen ut Phryx, sapit plagis; sed eodẽ stultitiæ subinde recidit: simile vide 2. Pet. 2. 22. ‖ *sup.* 22. 13. ‖ *sup.* 19. 24. [11] i. plurimi: numer[9] finitus pro infinito, sup. 24. 16. [f] Heb. *reducentes rationem*. [12] i. malum accersit sibi, ut qui canem auribus prehensum irritat ad mordendum se. [13] i. non majoris faciendus est vir fallax & circumveniens amicum suum specie ludicra, quàm vir furiosus planè. [g] Heb. *scintillarum* tela. [h] Heb. *mortis* instrumenta. ‖ *sup.* 22. 10. ‖ *sup.* 18. 8.

[14] i. inimicus animo specie amici officiosi præ se ferẽs, similis est testæ deargentatę scoria. [i] Heb. *argẽtum scoriarum: hyp allage*. [15] lex de cautione à perfidiosis. [16] ut sup. ℣. 16 [17] hactenus de maleficiis & cautione: nũc de pœna ad fallaces perventura. [18] i. palàm & publicè. ‖ *Psal.* 7. 16. [k] Heb. *atterendos* [l] Heb. *molli*.

Caput XXVII.

Præsidentis gloriationis & stultarum indignationis malum; piæ reprehensionis usus, saturitatis & inconstantiæ damna, amicorum usus; filiorum officium, prudentis & imprudentis comparatio, assentatoris malum rixosæq; mulieris, consuetudinis & officiorũ usus, humani vultus & animi instabilitas, stultitiæ vis indomita, & frugalitatis præstantia exponitur.

1 ‖ Ne glorieris de die crastino, quia nescis quid pariturus sit dies.

2 Laudet te *os* extranei, non autem os tuũ; alieni, non autem labia tua.

3 Gravitas lapidi *est*, & pondus arenæ; sed indignatio stulti [1] gravior *est* duobus illis.

4 [2] Crudelitas excandescentiæ *est* & exundatio iræ: at quis consistat coram invidentia?

5 Melior *est* correptio manifesta, amore [3] occulto.

6 [4] ‖ Fidelia *sunt* vulnera amici, [5] deprecanda verò oscula osoris.

7 Anima satura calcat favum; animæ verò famelicæ omne amarum dulce *est*.

8 [6] Ut avicula *quæ* errat à nido suo; ita *est* vir qui errat à loco suo.

9 Ut unguentum & suffitus lætificat animum: ita [7] dulcedo amici sui *quemq;*, magis quàm consilium *a* proprium.

10 Amicum tuũ & amicum paternũ tuum: ne derelinquito, [8] domúmq; fratris tui ne ingreditor tempore calamitatis tuæ: melior est vicinus [9] propinquus fratre longinquo.

11 Sape fili mi, & [10] lętifica animum meum ut [11] respondere possim ei qui exprobraturus esset mihi rem *aliquam*.

12 ‖ Astutus prævidens malum abscondit se; fatui transeuntes mulctantur.

13 ‖ Cape vestẽ ejus qui spospõdit *pro* extraneo, & pro aliena spõdentem pignerare eum.

14 [12] Ei qui benedicit amico suo voce magna manè, tempestivè surgendo; maledictio imputabitur ei.

15 ‖ Stilla continua tempore imbris vehementissimi, & mulier *b* contentiosa ęquę sunt inter se.

16 [13] Abscondentium eam *quisq;* abscon-

‖ *Jacobi* 4. 13. & *seq.* [1] i. minùs ferri potest; ut sequens vers. exponit. [2] q. d. omnia illius studia neq; modum neque finem habẽt, donec ipsum auctorem perimãt: Ijobi. 5. 2. [3] i. otioso, cessante ab amicitiæ officiis. [4] i. tutum est, ac proinde expetendum, ut amicus ab amico reprehendatur etiã gravissimè: quod hyperbolicè significatur vulnerum appellatione. ‖ *Psal.* 141. 4. & 5. [5] quia sunt infida & ad perniciem spectantia: ut habentur Joabi exempla, 2. Schem. 3. 27. & 20. 9. [6] i. qui temerè sedes mutat, & conditioni suę non acquiescit, sed nova consilia suscipit non bene explorata voluntate Dei & vocatione sua; is non magis sapit aut constat sibi quàm avicula. [7] i. suavis consiliorum communicatio: sic accommodari dulcedinis vocem consiliis in scriptura receptum est: ut psalm. 55. 15. [a] Heb. *animæ* suæ. [8] videlicet potiùs quam amici domum, qui omni tempore diligit: ut suprà 17. 17. & 18. 24. [9] i. qui præstò semper est & velut ad manum, ut difficultates tuas sublevet. [10] sapientia animi tui & prudentiâ instituens in honestate vitam: quibus modis liberi sunt parentibus lætitiæ & honori: suprà 10. 1. & 23. 24. & seq. [11] i. tua ipsius vita confirmem, quàm bene functus sim officio parentis boni. ‖ *suprà* 22. 3. ‖ *suprà* 20. 16. [12] i. assentator fallax, qui officia sua singulis momentis fingit & prædicat, maledictus est: hîc enim assentatio uno simulati officii genere describitur synecdochicè. ‖ *sup.* 19. 13. [b] Heb. *contentionum*. [13] id est, nulla ratione potest cohiberi malum istud, aut ignominia contineri, quia pervagetur in aures omnium; citiùs ventum pugnò detinueris, aut odorem unguenti compresseris, ne ad alios perferatur, quàm ignominiam hanc avorteris ne latè diffundatur.

derit

derit ventum: ut unguentum dexteræ ipsius *c*
14 sese prodit *illa*.

17 [15] Ut ferrum ferro acuit *vir*, ita virum acuit facies amici sui.

18 Ut qui custodit ficum, comedet fructum ejus; ita qui observat dominum suum, honorabitur.

19 [16] Ut *in* aquis facies faciei *obversatur*, ita *d* animus hominis unius alteri.

20 Ut sepulcrum & perditio non satiantur; ita [17] oculi hominis non satiantur.

21 [18] Fusorium vas argento, & catinum auro; denique *adhibetur e* res quæque ex *f* præscripto laudationis ejus:

22 *Sed* si contunderes stultum in mortario *g* cum mola pistillo, non recederet ab eo stultitia ejus.

23 [19] *h* Diligenter cognosce præsentes pecudes tuas, appone animum tuum ad greges:

24 [20] Nam num *est* in seculum robur, & an coronamentum *futurum est* in *i* quamque generationem?

25 [21] Simulac prodit fœnum, & conspicua est tenera herba; colliguntur herbæ montium.

26 Agni *erunt* ad vestitum tuum, & [22] pretium agri hirci:

27 Insuper quantum satis *erit* lactis *k* caprini ad cibum tuum; ad cibum familiæ tuæ, & *l* victum puellis tuis.

c Heb. proclamat. 14 i. tanta vi se prodit, ac si quis clamet: metaphora. 15 amicus amici consuetudine præsentiaque informatur, augescitque, ac veluti acuitur: metaphora similitudinem accommodans. cujus habetur affinis altera, Genes. 4. 22. 16 i. animus quidem hominis indicatur vultu: sed tamẽ ita multiplex est & instabilis vultus, ut tãtum quodammodo internoscere possit alter animum alterius; quẽadmodum in aqua fluctuãte atq; instabili imago faciei humanæ variis & contortis modis tantum effingitur. d Hebr. cor. hominis homini: sic deinceps. 17 i. concupiscentia oculorum, sive animus oculis utens administris: synecdoche. 18 hic versus cum sequente conjungendus est hoc sensu: est suus singulis rebus & instrumentis usus, suáque ad usum adhibendi ratio: purgantur aurum & argentum suis modis, omnia denique humana arte suo justo & laudato usui aptantur; sed stultum purgandi, aptandi, informandique nulla ratio est. e Heb. vir. f Heb. ore. g Heb. in medio molarum. 19 i. rei tuæ familiari atque domesticæ industriam & diligentiam adhibeto coram. h Heb. cognoscendo cognosce faciem pecudum. 20 i. putaresne opes tuas tibi velut affixas esse, neque posse amitti unquam à facultate tua? imo vero lubricæ sunt & fluxæ, quantumvis magnæ atque gloriosæ: propterea convenit te diligentiam in conservandis illis & administrandis adhibere; idque coram, non autem segniter in aliena opera conquiescere. i Heb. generationem & generationem. 21 exemplum præceptorum domesticorum à re rustica, cujus fructus sequentibus versib. exponitur. 22 i. copiosissime sobolescent, atque adeo suppeditabunt pretium comparandi agri & amplificandi possessiones tuas. k Heb. caprarum. l Heb. vitam.

CAPUT XXVIII.

Conscientiæ affectus; improborum instabilitas, judiciaq; perversa; integritatis in paupertate & obsequii fructus; usuræ, improbitatis, arrogãtiæ, & affinis administrationis eventa; resipiscentiæ & timoris Dei commodum; tyrannidis conditio, homicidarum aversatio; frugalitatis & diligẽtiæ, corrupti judicii, subitarum divitiarum, filii contumacis, præsidentis viri, maleficiorumque eventa exponuntur, & contra.

‖ Levit. 26. 27 & 36. & Deu. 28. 7. & 28. a Heb. in defectione regionis.

1 ‖ FUgiunt improbus *quisq;*, nemine persequente: justi autem *sunt* similes juveni leoni confidenti.

2 *a* [1] Ubi defectione laborat regio, multi *sunt* principes ejus: ubi autem homo *est* prudẽs & peritus, prorogat statum.

3 Vir pauper qui opprimit tenues, *similis est* pluviæ everrenti, adeo ut desit panis.

4 Qui derelinquunt legem, laudant improbos; at qui observant legem, [2] miscent *prælia* cum illis.

5 *b* Homines dediti malo non animadvertunt jus, [3] quærentes autem Jehovam animadvertunt omnia.

6 Melior est pauper ambulans *c* integrè; quàm peruersus [4] huc illuc se flectens, quamvis sit dives.

1 sensus est: quum in Republica aut reges principesque viri, aut populus, aut utrique simul desciscunt ab officio suo; frequentes mutationes oriuntur: sed ubi aut utrique simul in officio permanent, aut ab una tantum parte, principũ populariumve, unus aliquis vir prudens & peritus sua auctoritate utrosque aut certe partem alteram moderatur, status manet diuturnior. Exemplum vide 2. Sche. 20. 16. & seq. 2 i. non tantum damnant, sed etiam re ipsa obluctantur. b Heb. mali. 3 i. spirituales iudicant omnia, 1. Cor. 2. 15. c Heb. in integritate sua, quam perversus duabus viis. 4 i. dextera aut sinistra: sive ea quæ per excessum discedit ab integritate, sive ea quæ per defectum aberrat: ut omnis virtus duob. extremis vitiis circumclusa est: sic inf. ℣. 18. viarum nomen accipitur synecdochicè.

7 Qui custodit [5] legem, filius *est* prudens; qui autem se consociat comessatoribus ignominia afficit patrem suum.

8 ‖ Qui auget substantiam suam usura & fœnore, gratiosè largituro tenuibus congregauerit eam.

9 Qui auertit aurem suam ab audienda lege, etiam oratio ejus abominationi *est*.

10 Qui seducit rectos in viam malam, ‖ in [6] foveam suam ipse decidit; integri verò possidebunt bonum.

11 Sapiens *videtur* in oculis suis vir dives; Sed tenuis prudens [7] perscrutatur eum.

12 ‖ [8] Exsultãtib. justis amplus est ornatus; *d* erectis autẽ improbis pervestigatur homo.

13 Qui tegit defectiones suas, non prosperabitur; qui verò fatetur & derelinquit, afficietur misericordia.

14 Beatus homo, qui admodum [9] pavet jugiter, qui autem obdurat animum suũ, ruet in malum.

15 [10] Ut leo rugiẽs & ursus discursans, est dominator improbus in populum tenuem.

16 Antecessor carens *e* omni intelligentia, & multus oppressionibus [11] *decurtabit*; qui *autem* odit quæstum, prolongabit dies.

17 [12] ‖ Homo oppressus propter sanguinem *f* hominis; ad foveam usque fugiat, ne sustentanto eum.

18 [13] Qui ambulat integrè, seruabitur: qui verò peruers[9] est *g* altera viarũ, corruit *h* in eã.

19 ‖ Qui colit tellurem suam, satiatur cibo: qui verò sectatur *homines* vanos, satiatur paupertate.

20 Vir *i* optimæ fidei amplus *est* benedictionibus; ‖ at [14] præceps ad ditescẽdum non erit impunis.

21 ‖ Agnoscere *k* personã non est bonum: [15] nam propter bucceam panis deficeret vir.

22 ‖ Accelerat ad substantiam *parandam* vir [16] malignus oculo; sed ignorat inopiam obventuram sibi.

23 Qui corripit hominem [17] ut *l* sequatur me; gratiam consequetur potiùs, quàm *m* qui blanditur linguâ.

24 Qui [18] diripiens patrem suum, aut matrem suam dicit, non *est* defectio; socius est viro *n* interfectori.

25 [19] *o* Amplus animo suo miscet cõtentionẽ: qui autẽ cõfidit Jehovæ, pinguis efficietur.

26 ‖ Qui confidit *p* animo suo, est stolidus; qui autem ambulat *q* sapienter, is eripiet se.

27 Ei qui dat pauperi, non *erit* egestas; occultans verò [20] oculos suos, amplus *erit* maledictionibus.

28 ‖ Erectis improbis abscondit se homo; sed pereuntibus illis augentur justi.

5 i. Dei parentumq; doctrinã, quos obsequio suo honorat: ut sup. 10. 1. ‖ Sup. 13. 22. ‖ Sup. 26. 27. 6 nimirum quam ipse aliis paravit; ac proinde, bonum, quod ab aliis avertere tentabat, minimè obtinebit. 7 non ex specie tãtum judicat, ut dives facit: sed etiã ex doctrina Dei insipientiam divitiis præsidentis optimè potest cognoscere. q. d. dives non seipsum, sed res suas scrutatur; & se ex illis æstimat: prudens vero, etiamsi pauper sit, & se ipsum scrutatur & diuitẽ. ‖ Sup. 11. 10. 8 i. ubi imperium est penes justos, beati sũt omnes, & omni ornamentorũ genere cumulati: dominantibus autem improbis nemo res suas securè possidet, aut ipse securus est: sed vi & fraude etiã res penitissimæ perquirũtur, ut prædæ sint improbis: vide ℣. ultimo. d Hebr. surgendo autem improbos: sic infr. ℣. ultimo. ‖ Sup. 14. 16. 9 i. serio pavore ad confessionem peccati sui, & ad fugã ac resipiscentiã illius semper abducitur: ut dixerat vers. præcedente, ex quo hic pavor circumscribendus est. 10 i. tyrannus in populũ tenuem infirmumq; grassans, leones & ursos feritate sua superat. e Heb. intelligentiis. 11 eclipsis cõtrarii, ut dictum est Gen. 33. 10. 12 i. nemo homicidæ miseretor, aut privatè publiceve foveto: ut Gen. 9. 7. & Exod. 21. 14. ‖ Sup. 24. 11. f Heb. animæ. 13 exornatio superioris præcepti per antithesin. g Heb. duabus viis, ut sup. ℣. 6. h Heb. in una. ‖ Sup. 12. 11. i Heb. fidelitatum. ‖ Sup. 20. 21. 14 nimirum mala fide corradens, ut demonstrat antithesis sic ℣. 22. ‖ Sup. 18. 5. & 24. 23. k Heb. vultum. 15 i. qui semel in judicio fines integritatis transilit; postea nulla reuerentia aut honestate retinetur: sed corrumpere judicia non dubitat spe levissimi emolumenti. ‖ Sup. 20. 21. 16 ut sup. 23. 6. 17 i. documenta Dei, quæ ego trado. l Heb. post me. m Heb. qui mollit linguam: ut sup. 2. 16. 18 i. filius contumax, qui parentum facultates intervertens reprehensiones ludificatur, tam reus est capitalis criminis quàm si homicida esset, Deut 21. 18. n Heb. corruptori: ut Exod. 12. 13. 19 i. qui sibi, ac non Jehovæ fidit, suscipiet rixas, quibus tandem conficietur: pius vero conquiescens in Deo, ditatur Dei benedictionibus: vide supra 11. 25. o Heb. latus. ‖ Sup. 13. 10. p Heb. cordi. q Heb. in sapientia. 20 nimirum à paupere. ‖ Sup. ℣. 12.

CAPUT XXIX.

Contumacium ruina, publicæ & privatæ administrationis; corruptionis, assentationis, defectionis, negligentiæ in judiciis, ludificationis,

ſtultitiæ, inhumanitatis, ſtoliditatis, inclinationis ad res falſas, integritatis, fidei, correctionis priuatæ & publicæ; indulgentiæ, iracundiæ, ſuperbiæ, maleficii perpetrati, aut diſſimulati, infidelitatis, impietatiſq;, & contra effecta oſtenduntur.

1 *a* VIr qui ſæpius correptus obdurat cervicem, repentè confringetur ita ut non *ſit* curatio.

2 ‖ Quum augentur juſti, lætatur populus: quum autem dominatur improbus, ſuſpirat populus.

3 ‖ Vir amans ſapientiam, lætificat patrem ſuum; qui autem conſociat ſe meretricibus, [1] perdit ſubſtantiam.

4 Rex judicio ſtabilit regionē; *b* vir autem oblatis muneribus ſerviens deſtruit eam.

5 Vir qui blanditur amico ſuo, [2] rete pandit contra pedes eius.

6 [3] Defectioni viri mali ineſt tēdicula; iuſtus autem cantat & lætus *eſt*.

7 Cognoſcit juſtus cauſam tenuiū, improbus [4] non animadvertit ut cognoſcat.

8 Homines *c* deriſores *d* inflammant urbem: at ſapientes auertunt iram.

9 [5] Vir ſapiens ſi diſceptat cum viro ſtulto; ſive [6] commoueatur, ſive rideat, nulla tamen *eſt* quies.

10 Homines ſanguinarii [7] oderunt integrum: recti autem quærunt *e* ipſum.

11 ‖ Totū ſpiritum ſuum profert ſtolidus: at ſapiens *f* ponè reprimit [8] eum.

12 Dominatoris attēdentis verbo falſitatis, omnes miniſtri *ſunt* improbi.

13 *g* [9] Rudis & induſtrius inter ſe occurrūt; illuminat oculos amborum Jehova.

14 Regis qui judicat *h* fideliter tenues, ipſius ſolium in perpetuum ſtabilitur.

15 ‖ Virga & correptio dat ſapientiam, at puer permiſſus *ſibi* pudefacit matrem ſuam.

16 [10] Quum creſcunt improbi, creſcit defectio: ‖ iuſti verò caſum eorum vident.

17 ‖ Caſtiga filium tuum, & quietem afferet tibi, dabit etiam delicias animæ tuæ.

18 Quum nō *eſt* [11] viſio, nudatur populus: qui autem obſeruat legem, ô beatum illum.

19 [12] Verbis non caſtigatur ſervus, quum intelligit tamen non reſpondet.

20 ‖ Vidiſti virum præcipitem verbis ſuis; exſpectatio *eſt* de ſtolido *melior* quam de illo.

21 [13] Qui delicatè educat à pueritia ſervum ſuum, *i* tandem erit orbus liberis.

22 ‖ *k* Iracundus miſcet contentionem: & *l* furibundus multus *eſt* defectione.

23 ‖ Elatio hominis deprimit eum, depreſſum autem ſpiritu ſuſtentat honor.

24 [14] Qui partitur cum fure, odit ſe ipſum; & qui exſecrationem audiens, non indicat.

25 [15] *m* Trepidus homo *ſibi* ponit tendiculā qui autē confidit Jehovæ, in edito collocatur.

26 [16] Multi quærunt faciem dominantis: verum à Jehova *eſt*; ius *ò* uniuscujuſque.

27 Abominationi *eſt* juſtis vir *p* iniquus & abominationi improbo rectus via.

[16] i. merito quidem adeuntur judices; ſed inprimis adeundus eſt Deus, in cujus manu eſt animus regis, ſuprà 2.1. ° *Heb. viri.* P *Heb. iniquitatu.*

CAPUT XXX.

Agur piorum fidem in Chriſtum & abnegationem ſui proponit ex verbo Dei: precationē adhibet de iis rebus quæ ad animum & corpus pertinent: detractione interdicit, reproborum genera explicat: deinde ſpecies inſatiabiles, incognitas, hominibus intolerabiles, ſapientes, & invictas in exemplum proponit: omnesq; ad humilitatem & modeſtiam hortatur,

1 [1] VErborum Aguris filii Jake [2] cōportatio: [3] dictū viri [4] de Ithiele, de Ithiele *inquam* & Ucale *ſit*.

2 ‖ Nam brutus ſum ego [6] ex *quo* vir *ſum*, nec *eſt* intelligentia [7] hominis mihi:

3 Neque didici ſapientiam, aut [8] ſcientiam ſanctorum novi.

4 [9] Quis aſcendat cælos & deſcendat? quis colligat ventum pugillis ſuis? quis liget aquas ſuo pallio? quis ſtabiliat ullos fines terræ? [10] quod *eſt* nomē hujus, & quod nomen filii ipſius? ſi noveris?

5 [11] Totus ſermo Dei purgatiſſimus *eſt*, ſcutum eſt recipientibus ſe ad ipſum.

6 Ne adiicito ad verba ejus; ut non corripiat te, [12] & efficiaris mendax.

7 [13] Duo peto abs te: ne prohibeas à me, tantisper dum vivo.

8 [14] Vanitarē & rem *b* [15] mendacem longe

[1] Hoc caput nō eſſe Schelomonis evincunt inſcriptio, ſcribendi forma, & petitio ipſa, ℣. 7. & ſequētibus. Hac enim inſcriptione docetur auctor fuiſſe Agur filius Jake, cujus mētionem alibi in ſcriptura fieri non meminimus. Eſt autem proverbiis Schelomonis hoc caput adjūctum propter argumenti ſimilitudinem, & brevitatem ipſius.

[2] i. collecta documentorum,

quæ ex Aguris verbis decerpta ſunt & coacervata: ut infrà 31.1. quod Hebrea voce, ut polyſema eſt, plane ſignificatur eadem ratione, qua verbum alterum eſt adhibitum ſup. 25.1. Continentur autem hoc capite documenta primùm ſpiritualis vitæ, uſque ad verſum 7. deinde præſentis, uſque ad 10. ac poſtremò miſcella documenta & obſervationes. [3] id eſt, hæc eſt ſententia, tum Aguris Prophetæ, tum virorum omnium qui aguntur ſpiritu Dei; quam debent conſtituere apud ſe, de exſpectatione Chriſti & ſalutis ſuæ. [4] id eſt, Chriſto Deo, qui nobis præſens eſt, & per quem omnia poſſumus: nam Ithiel vox eſt compoſita ex tribus partibus, quaſi dicas, mecum Deus fortis, ut Himmanuel, Jeſchaiā. 7. 14. Ucal vero ſimiliter nomen eſt factum à verbo quod ſignificat poſſe: ut his duabus appellationibus monerentur pii de ſui ſanctificatione per Dei præſentiam & potentiam infinitam in Chriſto: prout quinque ſequentib. verſibus exponitur. Tantum hoc obſervandum eſt ex vocali brevi & puncto quod Grammatici vocant Dagheſch confectam eſſe vocalem longam in prima ſyllaba prioris vocabuli. Repetitionis porro cauſa non obſcura eſt, nimirum amplior declaratio præcedentis nominis, hoc modo: Ac meritò quidem pii in Chriſto gloriari debent, tum quia idem eſt Deus & homo, adunata hypoſtaticè perſonæ natura noſtra in ipſo; tum quia omnis poteſtas data eſt ipſi in cælo & terra ad perficiendam ſalutem noſtram. Hæc prior eſt documenti ſpiritualis confirmatio à perſona Chriſti. Sunt autem hujus ſpiritualis documenti partes duæ: una, de ſumma ſalutis noſtræ, quam ſinguli fideles debent extra ſe in Chriſto ponere, uſque ad uerſum 5. altera, de ratione illius ſalutis participandæ verbo, verſ. 5. & 6. [5] altera confirmatio ſuperioris propoſitionis à natura noſtra: quia à natura nihil ſcimus eorum quæ ad ſalutem pertinent, duobus verſibus, & nihil poſſumus extra Chriſtum, verſ. 4. [6] id eſt, inde ab ortu meo.

7 id eſt, quæ primum fuit in homine antequam obbruteſceret, ac proinde in homine ineſſe deberet. [8] id eſt, ſalutis & vitæ æternæ, quò ſoli ſancti perveniunt. [9] ſupple alius quam Ithiel. Jam confirmat ab imbecillitate noſtra, quaſi dicat, neque ſcimus viam ſalutis, neque poſſumus ex nobis ipſis cognoſcere: nam ſalutis fons apud Deum eſt ſupra omnes cælos; non poteſt autem quiſquam cælos conſcendere, ut cognoſcat viam ſalutis noſtræ & deſcendens ad nos afferat: deinde ſubjungitur his verbis gradatio elegantiſſima ad evincendam infirmitatem noſtram: quid dico (inquit) neminem in cælos aſcendere? imo ne ventos quidem in aere, ac ne aquas quidem inferiores gubernare, poſtremo ne terræ quidem ipſius quam calcamus, finem tantillum ſtabilire poteſt: qui ergo aſcenderet homo & expiſcaretur voluntatem Dei? & quis alius hæc faceret niſi Ithiel & Ucal, id eſt, Chriſtus, omnipotens Propheta, Sacerdos, & Rex noſter? vide Joan. 3. 13. 10. q. d. expone ſi vel de nomine ſaltem, id eſt leviſſimè, à natura poſſis eum cognoſcere, qui hæc omnia præſtat in rebus creatis, & in nobis quoque præſtitutus eſt; qui & auctor ſit ſalutis quam exſpectamus, & eā de cælis ad nos afferat: hæc verò non naturæ ſunt bona, ſed gratiæ munera: caro & ſanguis nō revelat iſta, ſed Pater qui eſt in cælis, Matth 16. 17. nemo novit filium niſi pater, neque patrem agnoſcit quiſquam niſi filius, & cui voluerit filius revelare, Matthæi 11. 27. [11] altera pars documenti ſpiritualis de ratione ſalutis conſequendæ: in qua ſpectantur duo; unum à Deo, nimirum verbum ſalutis, & efficacitas Spiritus, hoc verſu; alterum à nobis, nimirum fides & obſequium integrum, verſu ſequente. ‖ *Pſalm.* 12. 7. & 18. 31. ‖ *Deut.* 12. 32.

[12] id eſt evincaris mendacii: ſenſus eſt, ne minuito aut mūtato de veritate illius quicquam; quod mendacii eſt. [13] ad vitam ſpiritualem & corporalem pertinentia, uſumque ejus legitimum; ut oſtendunt duo ſequentes verſus: ſic orare nos docuit Chriſtus, altera parte orationis ſuæ, poſtquam preces expoſuit ad gloriam Dei pertinentes; ut hactenus Propheta regnum Dei in nobis explicavit. [a] *Heb. quum nondum morior.*

[14] id eſt, remitte nobis peccata noſtra, & ne nos inducas in tentationem; ſed libera nos à malo. [b] *Heb. mendacii.* [15] id eſt, alienam à verbo veritatis. ut ſupra ℣. 6.

amove

[a] *Heb. vir. correptionum.* ‖ *ſup.* 11.10. & 28.28. ‖ *ſup.* 10.1. & 15.20.

[1] i. ſe & facultates omnes, ſynecdochicè: ac proinde triſtitiam parentibus affert: ſup. 5. 9. & ſequentib.

[b] *Heb. vir. oblationum.*

[2] i. perinde facit ac ſi inſidiaretur vitæ: ut Jeſch. 3.11.

[3] i. ſuum cuiq; peccatū tandem malū & triſtitiam affert: qui autē ſibi bene ſunt conſcii & juſtitiam colūt, pacē & gaudium poſſident.

[4] i. negligit.

[c] *Heb. deriſionis.*

[d] *Heb. ſufflant. i. ſufflando inflammant, ſynecdochicè.*

[5] i. quocumq; modo ſapiens conetur ſtultum cōrrigere, nihil efficit tamen; ſed ille inquieto animo permanet.

[6] ſapiēs videlicet, hoc eſt ſevere, aut jocosè agat, nihil ampliùs præſtat.

[7] ideoq; averſantur, cum recti contra requirāt, quia amāt, ut eum adjungant ſibi.

[e] *He. animam ejus: ſic inf.* 24.

‖ *ſup.* 14.33. & 15.2.

[f] *Heb. in poſteriore.*

[8] nimirum animum ſuum i. continet quicquid habet in animo, ut ſuo tempore & loco proferat.

[g] *Heb. pauper & vir induſtriarum.*

[9] i. duo ſunt in hac vita hominum genera, alii rudes, imperiti & idiotæ ſunt, ac velut pauperes animi facultatibus; alii verò callidi & fraudulenti: quumq; & humanæ ſocietatis & privatorū negotiorum ratio poſtulet ut inter ſe occurrant; videndum eſt vtrique ut coram Deo gerāt res ſuas, & integre ambulent; qui idem vitam utrique contulit, & adhuc præſentem lucem commodat.

[h] *Heb. in fide. ſup.* 20 28. & 25.5. ‖ *ſup.* 13.24. & 22.15. & 23.13. & 14.

[10] Expoſitio quomodo filius ſibi permiſſus pudefaciat parentes: malitia enim (inquit) cum ætate creſcit, ſi flagris non expellitur: unde conſequitur defectio, & poſtremò ruina miſerabilis. ‖ *Pſ.* 91. 8. *Malea.* 4.21. ‖ *ſup.* ℣. 15.

[11] i. doctrinæ Dei ex lege & prophetis prædicatio. [12] utiliter, hoc eſt, nuda verborum caſtigatione non emendatur ſervus ſurdū agens, ac proinde herо non obſequens. ‖ *ſup.* 26.12. [13] i. qui ſervo indulget, dominum comparat ſibi & familiæ ſuæ: qui tandem vel ipſos liberos extrudat miſere, aut etiam enecet. Hanc interpretationem ex R. Jehuda aliis prætulimus: cuius exemplum eſt in Jarobhamo, & compluribus regibus Iſraelis. [i] *Heb. in fine ſuo.*

‖ *ſup.* 15.18. k *Heb. vir iræ.* [l] *Heb. dominus excandeſcentiæ.* ‖ *ſupr.* 15.33. & 18.12. *Luc.* 14.11. [14] i. in ſe ipſum injurius eſt, non tantum qui committit ſcelus, verùm etiam qui commiſſum diſſimulat: vide Levit. 5.1. [15] i. non ſecurus de benevolentia Dei: vide ſup. 28.14. [m] *Heb. trepidatio hominis: hypallage.*

amove à me: [16] paupertatē aut diuitias ne des mihi; ale me cibo demensi mei:

9 ‖ Ne [17] saturatus ementiar ac dicam; quis *est* Jehova? neve pauper factus furer, deniq; *c* abutar nomine Dei mei.

10 [18] Ne *d* insimules servū apud dominū suum [19] ne maledicat tibi, & reus peragaris.

11 [20] Generatio *est quæ vel* patri suo maledicit, & matri suæ non benedicit:

12 Generatio munda in oculis suis, quamvis à sorde sua non sit abluta:

12 Generatio cujus oculi quam elati sunt! & cujus palpebræ extollunt sese:

14 Generatio cujus dentes *sunt* gladii, & cujus molares cultri; ad consumendum pauperes è terra, & egentes ab hominibus.

15 Præter hirudinem [21] *cui* duo sunt *f* rami, [22] præbe præbe; tria sunt insatiabilia, *imò* quatuor non dicentia ohe:

16 Sepulcrum, & *g* [23] occlusa vulva; terra non satiatur aquis, & ignis non dicit ohe.

17 [24] Oculum *qui* subsannat patrē, aut spernit obedientiam matris; hunc effodient corvi vallis, aut comedent eum *h* juvenes aquilæ.

18 Tria ista occulta à me, imò quatuor hęc non novi:

19 Viam aquilæ in cælo, viam serpentis in rupe; viam navis in *i* alto mari, & viam viri in [25] virgine.

20 Ita *est* via mulieris scortantis: [26] comedit, deinde abstergit os suum; tum dicit, non sum operata iniquitatem.

21 Sub tribus commovetur terra; imo sub quatuor, [27] *quæ* non potest ferre;

22 Sub servo, quū regnat; & stulto quum satur est cibo:

23 Sub exosa, quum maritatur; deniq; sub ancilla, quum hæres efficitur heræ suæ.

24 Quatuor ista parva *sunt*, *k* humilia; tamen sunt sapientia, apprimè sapientia:

25 ‖ Formicæ populus *l* infirmus; quę cōparant æstate cibum suum:

26 [28] Mures montani, populus invalidus; disponunt in petra domum suam:

27 Rex non *est m* locustis, tamen procedunt confertæ omnes:

28 [29] Aranea [30] manibus prehendit, quæ *est* in palatiis *n* regalibus.

29 Tria ista *o* bene procedunt, imo quatuor bene ambulant:

30 Vetus leo robustissimus inter bestias, qui non retrogreditur metu cuiusquam:

31 [31] Accinctus lumbis *equus*, aut caper: & rex, [32] *p* in quem nemo insurgit.

32 [33] Si stultus fuisti efferendo te; sive cogitasti, 34 manum ori imponito:

33 [35] Nam *ut* pressura lactis educit butyrum, & pressura nasi educit sanguinem; ita pressura irarum educit litem.

[16] quod dixit Christus, panem nostrum quotidianū, &c.
‖ *Deu.* 8. 10. & *seq.* & 32. 5. & *seq.*
[17] ut Deut. 8. 11.
[c] Heb. *prehendam nomen.*
[18] i. pacem & amicitiā cum quibusq; vel tenuissimis colito, & cōcordiam inter omnes foveto.
[d] Heb. *lingua offendas.*
[19] i. Deum imploret contra te, qui miserorū patronus est & vindex: Exod. 22. 23.
[20] sequentes sententiæ ferè sunt tetracoli. Hac autē prima quatuor improborum genera describuntur: pervicaces, hypocritæ, superbi, & calumniatores inhumani.
[e] Heb. *ab excremento, siue stercore.*
‖ *sup.* 12. 17.
[21] i. quæ bisulcam habet linguam, itaque binis ramis sanguinem indesinenter sugit, ex quib. etiam pręciso ore veluti siphonibus defluit sanguis, ut loquitur Plinius lib. 32. cap. 10.
[f] Heb. *filia, ut Gen.* 49. 22.
[22] i. indesinēter sugentes & sanguinem attrahentes, tam aperto studio quasi loquerentur.
[g] Heb. *occlusio vulvæ.*
[23] videlicet ne concipiat. q. d. quæ semen injectum minimè continet.
[24] i. filiū immorigerum, aut patentib. iniquum in malam rem condemnabit Deus.
[h] Heb. *filii aquilæ.*
[i] Heb. *corde maris.*
[25] i. lupa perfrictæ frontis, quæ se post maleficium virginem impudenter asserit & pro intacta venditat: quomodo accipiendum esse sequens versus ostendit. [26] id est, perpetrato maleficio ita se obfirmat quasi integra esset à viro: euphemismus res obscœnas honestis verbis exprimens. [27] nimirum quin commoveatur, q. d. quatuor hæc sunt apud homines intolerabilia. [k] Heb. *terræ.* ‖ *Sup.* 6. 6. [l] Heb. *non robustus.* [28] quos Græci chœrogylios sive arctomyas vocant, quibus abundare Syriam testatur Hieronymus ad Suniam & Fretelam. vide in Levit. 11. [m] Heb. *locustæ, tamen procedit, &c. Enallage numeri.* [29] de cujus solertia vide Plinium libr. 11. cap. 24. [30] i pedibus, qui utrimque ita constituti sunt ut patula hominum manus, ad tractanda fila, & escam retibus suis deprehendendam. [n] Heb. *regis.*
[o] Heb. *benefaciunt processum, benefaciunt ambulando.* [31] i. equus edoctus militiam, sternax, pugnax, & generosus, de quo Ijobi 39. 22. & sequent. Hanc autem interpretationem etymo vocis & argumento adducti aliis prętulimus.
[32] vide suprà 12. 27.
[p] Heb. *non surgere contra ipsum.* [33] sensus est; ista quæ modo diximus se efferant per nos licet: sed virum Dei nolo altum loqui aut sapere.
[34] i. contineto sermones tuos: proverbiale dictum, ut Ijobi 9. 9.
[35] i. stulto sermone tuo litem accenderes, & tibi malum accerseres.

CAPUT XXXI.

Rex docetur cavere à mulieribus & vino, justitiamq; diligenter colere: deinde instituitur ut bonam uxorem à Deo expetat, & encomium illius describitur.

1 [1] VErborū Lemuelis regis [2] cōportatio; quibus erudiverat ipsū [3] mater ipsius.

2 [4] Quid *dicam*, fili mi? ecquid fili uteri mei? & quid fili [5] votorum meorum?

3 [6] ‖ Ne dedito fœminis robur tuum, & vias tuas [6] facientibus ut deleantur reges.

4 Absit regibus, ô Lemoel, absit regibus [8] bibere vinum; & dominatoribus desiderium potus inebriantis:

5 Ut non cum biberit, obliviscatur statuti, & mutet jus *a* ullorum afflictorum.

6 [9] Date potum inebriantem perituro, & vinum amaris animo:

7 Bibat ut obliviscatur [10] paupertatis suæ; & molestiæ suæ non sit memor ampliùs.

8 11 Aperi os tuum [12] pro muto, in causa omnium *b* [13] qui iam traduntur excidio.

9 Aperi os tuum, judica *c* justè; causam age pauperis & egentis.

ℵ 10 [14] Fœminam *d* strenuam quis inveniet, quum *e* longe superet carbunculos pretium eius?

ב 11 [15] Confidit ei *f* animus mariti ejus, & [16] spolia non deficiunt.

ג 12 ‖ [17] Afficit eum bono, non autem malo; omnibus diebus vitæ suæ.

ד 13 [18] Quærit [19] lanam aut lina, conficitq; pro voluntate manuum suarum.

ה 14 Est similis navibus *g* negotiatoriis, è longinquo advehit cibum suum.

ו 15 Et surgens dum adhuc nox *est*; dat *h* escam domui suæ, & pensum puellis suis.

ז 16 Cogitat agrum, & [20] accipit eū [21] de fructu manuum suarum plantat vineam.

ח 17 [22] Accingit robore lumbos suos & cōfirmat brachia sua.

ט 18 Ipsius gustantis bonum esse mercimonium suum, [23] nō exstinguitur noctu lucerna.

י 19 Manus suas immittit ad verticulum, & manus ejus tenent fusum.

כ 20 [24] Volam suam pandit pauperi, & manus suas extendit egenti.

ל 21 Non timet familiæ suæ à nive: nam tota familia ipsius vestitur *i penulis* duplicibus.

[1] i. quæ Schelomo priùs ad se à matre habita monimētis literarum tradidit, quū rex esset: nam etsi mutatum est Schelomonis nomen, & servatis tantū literis posterioribus nomen alterum à matre inditum: tamen non dubium est quin illa auditis promissionibus Dei Schelomoni puero, hoc nomine facto gratulata sit, eumque informarit in futura administratione regni. Formatū est autem nomen Lemuel sive Lemoel ℣. 4. à blanda matre per aphæresin primæ literæ de nomine Schelomonis, & adjectionem nominis El, quod est Deus fortis, significatque Lemuel eum quē Dei fortis est.
[2] ut sup. 30. 1
[3] Bathscheba certior facta de institutione Dei, ut manifestum est ex 1. Reg. 1. 13. Continentur autem his verbis primū exordium 2. versu, deinde genera documentorum duo; unū, de administratione publica & reb. eò pertinentibus, usque ad versū 10. alterum œconomicū, inde ad finem usque. [4] exordium ἐξ ἀπορίας, i. à dubitatione; quæ sermonis qui mox subjicitur, gravitatem demonstrat evidentissimè. [5] i. pro quo non desino nuncupare vota Deo, quem unicè diligo. [6] prius genus documentorum πολιτικῶν, continens partes duas; unam, eorum à quibus cavendum est, quinque versibus; alteram, eorum quæ sunt præstanda in tota administratione, ℣. 8. 9.
‖ *Deu.* 17. 16. [7] i. fœminis; quarum causa sæpe domus, opida, & regna universa deleta sunt. [8] Avide & voluptarie, ut sequens membrum ostendit, & ætiologia versus proximi. [a] Heb. *filiorum afflictionis.* [9] i. ei qui præ anxietate & amaritudine animi prope est ut pereat, vinum dandum esset ut exhilaretur animo & obsit nemini, si quando dari oporteret: concessio duob. versibus. [10] i. mali, synecdochicè. [11] altera pars documentorum πολιτικῶν, ut dictum est in versum 3. [12] qui suam causam agere, & se defendere non audet vel potest: synecdochè. [b] Heb. *filiorum excidii: simile Psalm.* 79. 11.
[13] i. miseros versantes in præsentissimo vitæ discrimine justè vindicato, ut sequens ℣. imperat. [c] Heb. *justitiam.* [14] altera pars documentorum, continens encomium mulieris alphabetico ordine exaratum: quo videtur Bathscheba Schelomonem filium præmonuisse, tum ut studiose observaret quam sibi uxorem adjuncturus esset, tum ut sollicite rem suam commendaret Deo & assiduis precibus piam uxorem exoraret, quam sola benevolentia Jehovæ offerre potest, non autem homo sua industria consequi: supr. 18. 22. & 19. 14. Sunt autem hujus encomii partes tres: exordium, hoc versu; propositio sive descriptio strenuæ mulieris, usque ad ℣. 29. & conclusio, inde ad finem usque. [d] Heb. *roboris.* [e] Heb. *longinquius est carbunculus.* [15] descriptio mulieris strenuæ à corpore & spiritu: corporalis administratio continet duo membra; unum, officii erga virum suum; alterum, erga familiam totam: quæ duo proleptice hoc versu posita sequentibus exponuntur usque ad ℣. 25. [f] Heb. *cor.*
[16] i. tam circumfluit bonis omnibus familia ejus, quam milites spoliis expugnata urbe, aut hoste superato. ‖ *sup.* 12. 4. [17] de officio in virum. [18] de officio domestico in familiam totam. [19] i. materiam quamlibet opificii, in quo se familia exerceat. [g] Heb. *mercatoris.* [h] Heb. *prædam: ut Ps.* 111. 5.
[20] i. dato pretio comparat, quem colat. [21] i. ex lucro manibus facto.
[22] i. ut aliis pensum tribuit, sic ipsa quoque est in opere. [23] i. vigilantiā & diligentiam adhibet operi. [24] i. de fructu laboris sui cum egentibus liberaliter communicat. [i] Heb. *diploidibus, quas Latini notarunt appellatione lanæ.*

[25] h. studium ipsius perspicitur etiam in ornamentis viri decoris & convenientibus dignitati ejus: sic enim accipiendum esse versum hunc commonstrant antecedentia & cõsequẽtia.

[26] alter locus encomii de constitutione animi sermonumque, & rationẽ quam mulier sancta servat tota vita sua.

[27] hoc est, nihil est anxia aut sollicita de rebus venturis; sed freta bona consciẽtia se comparat in omnem eventum, & ab imminentibus malis, adeoque morte securaest: quæ securitas ferè ridendi verbo exprimitur: ut Ijobi 39. 10. & 25.

k Heb. ad diem posterum: synecdoche. l Heb. in sapientia. m Heb. ambulationes.

ם 22 Cadurca parat sibi xylinum & purpureum *est* vestimentum ipsius.

ב 23 [25] Notus est in portis maritus ejus, cõsidens cum Senioribus regionis.

ס 24 Sindonem conficit ac vendit, & cingulum tradit negotiatori.

ע 25 [26] Robur & decor *est* vestitus ejus, & [27] ridet *k* ad tempora sequentia.

פ 26 Os suum aperit *l* sapienter, & doctrina benignitatis insidet linguæ ejus.

צ 27 Speculatur *m* rationes familiæ suæ cibumq; pigritiæ non comedit.

ק 28 [28] Assurgentes filii ejus beatam prædicant eam, maritus ejus similiter laudat eam,

ר 29 *Dicens*: [29] multæ *n* fœminæ fecerunt strenuè, tu vero *o* superas omnes illas.

ש 30 *p* Fallax *est* gratia, & vana pulchritudo; ‖ mulier reverentia Jehovæ *prædita*, ipsa laudem comparat sibi.

ת 31 [30] Date ei de fructu manuum ejus, & laudent eam [31] in portis facta ejus.

[28] id est, sapiẽte hac administratione sua laudem sibi comparat, quæ sequentib. versibus conclusionis loco proponitur.

[29] conclusio laudativa, ut dictum est supra in ע. 10. sunt autem laudationis loci sumti à comparatione, primùm administrationis aliarum mulierum, hoc versu; deinde ipsarum personarum inter se, versu sequente.

n Heb. filiæ.

o Heb. ascendis supra omnes eas.

p Heb. falsitas, gratia & vanitas pulchritudo.

‖ 1. Pet. 3. 3. & sequent.

[30] id est, tribuite ei laudem quam officiis suis promeretur.

[31] id est, palàm, & publica consensione omnium.

ECCLESIASTES.

ARGUMENTUM.

LIBER *Ecclesiastæ professionem continet, qua Schelomo ductus spiritu Dei voluit coram Ecclesia ejus testificari seriam resipiscentiam suam, & instituere omnes in via veritatis. Propterea exponit primùm rationem studiorum suorum & institutæ vitæ: deinde observationem omnium earum occupationum quibus se homines dedunt, & impias cogitationes quib. se implicant; ac postremò multiplicem administrationem tum inconstantissimorum hominum, tum Dei sapiẽtissimi: quæ omnia (hac una excepta administratione Dei) omnino vanitatis dãnat, administrationem Dei asserit, homines ad publica privataq; humanitatis officia & pietatis revocat, mortem & judicium Dei rebellantibus denunciat, & in officio confirmat pios.*

CAPUT I.

Sapiens omnis humani studii laborisq; vanitatẽ in hac vita summam esse docet, tum propter hominum ipsorum, tum propter rerum vanitatem de quibus laborant: & ab experientia sua hoc argumentum confirmat de iis rebus quæ in scientia & cognitione positæ sunt.

[1] Totus hic liber didascalicus est, constans ex duobus potissimũ documentis: unum est, de vanitate studiorum omnium mundi, quib. homo se addicit, natura duce; alterum, de stabilitate pietatis & reverentiæ Dei supra omnem mundum: quod posterius ex occasione per antitheses quasdam pluribus locis hîc illic inculcatum copiosè tandem sub finem libri explicatur. Præfigitur autẽ toti huic operi inscriptio, qua Schelomo consilium suum in hac scriptione, tempus, & locum explicat. Nam quum se ipsum animam, i. personam Ecclesiasticã nominat; apertè consilium & tempus definiuntur, quo hæc verba ab ipso fuerunt habita: cõsilium quidem, ut abjuraret sceleratam vitam suam inde à defectione (de qua 1. Reg. 11.) pessime traductam, ut resipiscentiam profiteretur, & solemni hoc scripto reconciliatus haberetur cum Deo & cũ Ecclesia, abs qua fuerat abstentus, ut loquuntur patres: tempus verò, quia hæc à Schelomone tum demum scripta sunt, quũ à Deo reprehensus esset, & resipisceret, ætate jam provecta, & comparata rerum tam multarum quæ hoc libro continentur longa experientia: ut observatum est 2. Chron. 11. 17. Quum autem nominat Jeruschalaima, Ecclesiam Dei intelligit, in qua tum hos sermones habuit, & cui traditos in sempiternam memoriam literis consignavit. Quamobrem sive Ecclesiastem interpretemur, 1. sermonem in Ecclesia habentem, ut pœnitentes faciũt: sive Ecclesiasticum, i. de integro Ecclesiæ adunatum, non magni interest: quia duo hæc conjuncta sunt inter se, pœnitere in Ecclesia, & in eam recipi. Illa autem studiorum humanorum vanitas tractatur primùm φυσικῶς, propositis rebus quæ tum in cognitione, tum in usu versantur, duob. primis capitibus; deinde verò κατὰ μέρος, i. particulatim sive membratim ab exemplis singularib. ad scientiã & usum pertinentibus, ind. à c. 3. Cæterum hujus capitis reliquæ partes sunt tres: prima est propositio summa de vanitate, ע. 2. & 3. quæ etiam repetitur in conclusione libri; secunda, cõfirmatio propositionis à nostra ipsorum vanitate & studiorum nostrorum, à ע. 4. ad 12. tertia, confirmatio à singulari ipsius Schelomonis observatione & experientia; quæ reliquo hoc capite studio scientiæ, deinceps verò studio aliarum rerum accommodatur.

[2] Hebr. animæ *Ecclesiasticæ: sic deinceps.*

b Heb. vanitatum: vide Gen 9. 25. *sic deinceps.*

[2] de quibus deinceps acturus in hoc argumento.

[3] i. in hac vita, quid est quod homo suo labore possit efficere?

c Heb. generatio abit & generatio advenit.

[4] subjectio ad præcedentẽ quæstionem, q. d. nihil profectò emolumenti humanitus potest homini accedere duab. de causis: una, à natura hominis, quum ipse homo vanitati subjectus sit & celerrimè decedat, hoc ע. simò quàvis non decederet, tenuior tamen est quàm ut ea ipsa quib. operã dat vel absolutè eloqui, vel mente possit comprehendere, ע. 8. altera, à natura rerum creatarum omnium instabili, & vices innumeras quotidie subeunte, 4. sequentibus; inprimis verò factorũ in quibus occupatur homo, ע. 8. & seq.

[5] amplificatio vanitatis humanæ per cõparationem aliarum rerũ quæ in natura sunt, quarũ hæ perstãt, aliæ verò etsi ad tempus disparent, tamen in statum suum pristinũ revertuntur perpetua sua conversatione. q. d. homo rerum omnium res vanissima est: nam neq; immotus permanet, ut terra; sed momento deficit: neq; postquã semel abiit revertitur, ut alia faciunt, de quibus tribus sequentibus; sed semel mortuus ad vitam hanc nunquam revertitur.

[6] hominis vani comparatione: hoc enim κατά τι, non simpliciter est accipiendum, ut apparet ex Psalmo 102. 27. & 2. Pet. 3. 10.

[7] i. ad orientẽ: periphrasis, vide Psal. 19. 6. & 7.

d Heb. oriatur ipse ibi.

[8] i. perpetuo motu agitatur, & per cũctas res mirabilis totoque mundo cõfertus ultro citroque commeat: ut loquitur Plin. lib. 2. cap. 5. & 38.

e Heb. circumiens circumiẽs.

f Heb. spiritus: ut Plinius libr. 2. cap. 5. vocat.

[9] i. aquæ in mare profluentes iterũ ad eadem principia remeant; sive nubibus liquore egresso in sublime, & ex sede aeris coacto in liquorem genitis (ut ex Aristotele legendum est apud Plinium lib. 2. cap. 42.) sive aquis se mutuo implexu jungentibus terræ, & per venas illius discurrentibus; siphonumque modo emicãtibus: qua ratione manifestum est, quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant, finesve suos transiliant: ut loquitur idem Plin. lib. 2. c. 65.

[10] à mari in quo influunt.

g Heb. properando.

[11] nimirum in quibus laborat homo sub sole: alterum membrum pertinẽs ad secundam causam vanitatis, ut observatum est in ע. 4.

[12] perpetua sui agitatione, ac proinde sua infirmitate in vanitatem abeunt, ע. 2. metalepsis.

[13] i. priùs emoriatur homo & ipse vanitati cedat, quam possit rerum istarum vanitatem sermone complecti, sensibus percipere, aut mente comprehendere.

[14] exornatio superioris documenti de fatigatione & vanitate rerum omnium; tum à naturali earum corruptione, generatione, mutatione, ortu, & interitu, duob. versibus; tum à perpetua earum oblivione, ע. 11. Sensus est: res istæ, facta, & eventa eadem sunt quidem, specie tenus, sed mutantur in dies individua (ut vocant) singularia: sive (ut paucis dicamus) omnia sunt eadem specie; sed differente numero, factisq; & eventis variis.

[15] i. nihil est, quantumvis videatur novum, & inauditum sit, quod non semper fuerit antehac, aut certè aliquo tempore præcedente.

h Heb. ab ante nos.

[16] tertia pars: confirmatio singularis, ut observatum est sup. in ע. 1. sub finem.

[17] ac proinde potentia, opibus, & facultate plus valerem quã alii omnes ad ista exploranda: ut ipse loquitur inf. 2. 7. & 12. Ponuntur autem deinceps singularia capita earũ rerum quas Schelomo se observasse & explorasse confiretur, ad confirmandũ locum de rerum istarum omnium vanitate. Quamobrem nos ea suo quæque loco notabimus.

VERBA [1] *a* Ecclesiastæ filii Davidis regis, Jeruschalaimis.

2 Vanitas *b* vanissima, inquit Ecclesiastes, vanitas vanissima; [2] ista omnia *sunt* vanitas.

3 Quid emolumenti *est* homini; ex toto labore suo quo laborat, [3] sub sole?

4 *c* [4] Generatio una abit, & altera advenit: [5] quamvis terra [6] in seculum permaneat.

5 Oritur Sol, & occidit sol; iterũque [7] ad locum suum aspirat, *d* ubi oriatur.

6 [8] Properat ad meridiem, & circumit ad Aquilonem; *e* conversatione sua circumiens properat *f* aer, & secundum circuitus suos revertitur aer:

7 Omnia flumina properant ad mare, nec tamen mare impletur; [9] quocumq; loci flumina properant, eôdem [10] revertũtur *g* properè.

8 [11] Singulæ res istæ [12] fatigantur, [13] nõ posset quisquam eloqui; non satiaretur oculus videndo, neque impleretur auris auditu.

9 [14] Id quod fuit, idem *est* quod futurum est, & id quod fit idem *est* quod fiet; neque *est* quidquam novi sub sole.

10 [15] Est-ne aliquid *de* quo dicitur, aspice hoc novum est? jam fuit per secula, *h* certè fuit ante nos.

11 Non *est* memoria de prioribus: etiãq; de posterioribus quæ futura sunt, nõ erit de ipsis memoria apud *illos* qui erunt in posterum.

12 [16] Ego Ecclesiastes, [17] quum essem rex super Jisraelem Jeruschalaimis;

13 [18] Appli-

[18] primũ caput observationum Schelomonis, de rebus scientia & cognitione comprehẽsis, historicis atque ethicis. Historicarum autem genera duo ponuntur, physica sive naturalis historia, & gesta: incubui (inquit) comparandæ cognitioni rerũ naturalium & gestarum; sed deprehendi tandem, ut res ipsas, ita earũ cognitionem vanam esse, homini laboriosam, & ad regnũ cælorum inutilem.

13 [18] Applicans animum meum ad disquirendum & ad explorandum sapientiam de omni [19] eo quod fit sub cælis (hãc occupationẽ [20] malam dedit Deus filiis hominum, ut occuparent se in ea)

13 Vidi omnia facta quę fiũt sub sole: quod ecce, [21] ista omnia *sunt*, [22] vanitas & afflictio spiritus:

15 [23] Perversum non posse corrigi, & defectum non posse *i* in numerum venire.

16 [24] Loquutus ego cum *k* animo meo dicendo; ecce, ego amplificavi & adjeci sapientiam supra omnes qui præfuerunt ante me Jeruschalaimis, & animus meus *l* percepit multum sapientiæ & scientiæ.

17 Adjeci quoque animum meum ad cognoscendum [25] sapientiam, & scientiam *m* omnis insaniæ & stoliditatis; cognovi [26] etiam hoc esse afflictionem spiritus.

[19] sive naturæ ordine productum, ut 1.Reg.3.& 4. sive extrà ordinem à Deo aut rebus creatis effectum. [20] i.laboriosam & molestam, ut postea interpretatur, ℣.14. [21] tum res, factaque ipsa, tum accurata istorum pervestigatio natura duce, ac non præeunte verbo Dei & percipiente fide.

[22] duo de his rebus earumque scientia hoc loco prædicantur: vnum, quod ipsæ per se vanæ sunt, neque salutem nobis regnumque cælorum afferunt; alterum, quod magis animos humanos torquent & affligunt: quorum prius ℣. seq. posterius ℣. 16. & 17. explicatur. [23] i.totam hanc peritiam & pervestigationem rerum adeo vanam esse, ut ne minimam rem quidem contortã corrigere, aut perditam repræsentare possit; nedũ cælestem vitam subministrare. [i] Heb. *numerari.* [24] transitio à physica ad observationem ethicam, de qua hoc & seq. ℣. [k] Heb. *corde: sic deinceps.* [l] Heb. *vidit.* [25] i.ethicam sive moralem doctrinam, quæ in sapientia vitam informat, & de stultitia monet, eamque fugiendam docet: periphrasis disciplinæ moralis. [m] Heb. *insaniarum.* [26] ut de historica notitiâ dictum ℣. 14.

CAPUT II.

Sapiens vanitatem rerum humanarum docet ab incerto illarum usu, quem se expertum confitetur: itaque ostendit primũ vanitatem lætitiæ quam ex usu vel maximarum cõmoditatum perceperat; deinde humanæ illius sapientiæ cum stultitia comparatæ: ac postremo imbecillitatem hominis in bono suo fruendo, aut transferendo; quia omnia pendent ex œconomia Dei.

[1] Hunc ℣ sum, quia transitũ facit à scientia & cognitione animi ad usũ corpori animoque communem, à superiore capite ad secundũ transtulimus. Sensus enim est: quum animadvertere non historicâ scientiâ modo, sed ethicâ quoque humanitus nunquam hominem explere; sed si tota vita nihil velit aliud agere (ut ait Tullius li. 3. de oratore) ipsa tractatione & quæstione quotidie ex se gigni aliquid quod cum desidiosa delectatione vestigetur, & agitatione rerum sit infinita cognitio, laborem alium ex alio nectens, aut denique fastidium afferens; tum retuli me ad observationẽ commoditatum omnium quæ ad hanc vitam pertinere videbantur, & exploravi si quid tandem earum usus præstaret homini. Sunt autem hujus capitis membra tria: unum est, de usu commoditatum ad hanc vitam pervenientium, usque ad ℣.12. alterum, de usu sapientiæ ad vitam transigendam pertinentis, inde usque ad ℣.18. tertium, de jure sive facultate percipiẽdi ex se bona & commoda hujus vitæ, aut ea in alios arbitratu suo transferendi, ad finem usque. [a] Hebr. *corde: sic deinceps.*

1 DEinde quia multitudini sapientiæ inest multum indignationis, & qui auget scientiam, auget dolorem:

CAPUT II.

2 Dixi ego cum *a* animo meo, agedũ [2] probem te *b* lætitia, fruere igitur bono: sed ecce, etiam illud *est* vanitas.

3 De risu [3] dico, [4] insanus *est*; & de lætitia, [5] ecquid ista facit?

4 Exploravi animo meo, *c* cõtinuando potationem in carne mea: idq; [6] animum meum ducẽs in sapientiâ ipsâ *exploravi d* amplectendo [7] stoliditatẽ, [8] usquedum viderem [9] utrum *hoc* bonum sit filiis hominũ, quod facturi sint sub cælis numero dierum vitæ suæ.

5 *e* Maxima opera feci; ædificavi mihi domos, plantavi mihi vineas:

[2] verba hominis se ipsum ad hilariter agendam vitam cohortantis. Hic autem consilium, deinde factum, ℣.4. & sequ. postremò eventus ℣. 11. & 12. proponitur: quæ omnia proleptice hi duo versus continent: quem ordinem Schelomo ferè in sequentibus observavit, priore loco rei veritatem, posteriore judicium carnis explicando, ut inf. 3.17. [b] Heb. *cum lætitia; & vide bonum.*

[3] i.nunc demum statuo, humano risu lætitiaque expensâ quæ de rebus istis percipitur. [4] i.hominem malè sanum arguit: metonymia. [5] hoc est, quid emolumenti affert tandem? [c] Heb. *ut protrahere in vinum.* [6] i.quum nondum defecissem à reverentia Jehovæ, quæ caput est sapiẽtiæ; sed me ipsum adhuc in cultu illius externo continerem: sic inf. ℣.10 Sensus est, adhuc integro statu religionis & reipublicæ, sivi me delabi in istas delicias, iisque ita inescari ut paulatim in Dei & mei ipsius oblivionem traducẽrer. [d] Heb. *ut prehenderem.* [7] i. inirem hanc stolidam viam & rationem vivendi voluptariam.

[8] i.re ipsa sensi, factoque ex me periculo fui ad resipiscentiam provocatus.

[9] supple, an vero futurum sit melius ut deducant & regant animum suum via ipsa sapientiæ in timore Dei. [e] Heb. *magnificavi opera mea.*

6 *f* Paravi mihi hortos & pomaria; in quibus consevi arbores *g* quasque fructiferas:

7 Paravi mihi piscinas aquarũ, ad irrigandum illis nemus *h* ferax arborum:

8 Comparavi servos & ancillas, & vernæ fuerunt mihi; etiam possessio armentorum & gregum multa fuit mihi præ omnibus qui fuerunt ante me Jeruschalaimis:

9 Congessi mihi etiã argentum & aurum, & peculium regum ac provinciarum; comparavi mihi cantores & cantatrices, denique delicias filiorũ hominis, [10] symphoniam *i* & quidem omnimodam:

10 Ita magnus fui & auxi *ista* plus quam ullus qui fuerit ante me Jeruschalaimis; etiam [11] sapientia mea perstante mihi.

11 Quum autem quicquid expetiverant oculi mei nõ sepositissem ab eis: non cohibuissem animum meum ab ulla lætitia; sed animus meus lætaretur ex omni labore meo, & hoc *k* cessisset in partẽ meam ex omni labore meo:

12 Respexi ego ad omnia opera mea quæ fecerant manus meę; & ad laborem quem *l* laboriosè feceram: ecce autem, ista omnia *sunt* vanitas & afflictio spiritus; [12] ut non *est* emolumentum sub sole.

13 [13] Quamobrem cõverti me ego ut aspicerem sapientiam, & *m* omnem insaniam ac stoliditatem: ([14] quid enim *facturus esset* homo qui *n* sequeretur eum regẽ? id quod jam *o* factum est)

14 [15] Vidi quidem ego esse emolumentum sapientię præ stoliditate, ut *est* emolumentum [16] lucis præ tenebris:

15 [17] Sapientem ipsum *ut* cui *sunt* oculi in capite; [18] stolidum autem in tenebris ambulare: sed agnovi similiter ego évẽtum eumdem evenire omnibus istis.

16 Propterea [19] dixi ego cum animo meo, [20] secundum eventum stolidi etiam mihi, mihi eventurum est, cur ergo sapuero ego [21] tum amplius? & dixi cum animo meo hoc quoque esse vanitatem.

17 [22] Nam non erit memoria tum *p* sapientis, tum stolidi in seculũ; quandoquidem quæ jam *sunt*, diebus adventuris ea omnia oblivioni traduntur: [23] atqui moritur sapiẽs ipse cum stolido?

18 Itaque odi hanc vitam, quia malum videtur mihi hoc opus quod fit sub sole: nã hæc omnia *sunt* vanitas & afflictio spiritus.

19 [24] Odi etiam ego omnem laborem meum, quem ego laboro sub sole, [25] quod relicturus sum eum homini qui futurus est post me:

[f] Heb. *feci: sic deinceps.*
[g] Heb. *cujusq; fructus.*
[h] Heb. *pullulãs arboribus.*
[10] i. musicam harmoniam quamque vocis, soni, aut utriusque, & omne genus melodiæ: nã vox Hebræa, de qua tantopere interpretes laborarũt: significat proprie vastationem: & quia ea est natura melodiæ, ut vocibus paribus disparibusque itemque sonis similib. & cõtrariis conficiatur ipsa; in quorum mixtura & tẽperatione alterum ab altero ita frangitur ac veluti vastatur, ut ex omnibus concinnum assurgat μέλος cõcordiaque discors (ut Ovidius loquitur) propterea huic musicæ commoditatĩ nomen vastationis inditũ est.
[i] Heb. *symphonias.*
[11] ut sup. ℣.4.
[k] Heb. *fuisset pars mea.*
[l] Heb. *laboraveram faciendo.*
[12] i.ut nullum esse istorum emolumentũ confirmavimus sup. 1.3.
[13] transitio ad usum & evẽtum sapientiæ mundanæ ac stultitiæ: quẽ secundum locum esse diximus supr. in ℣.1.
[m] Heb. *insaniias.*
[14] occupatio, qua explicat Schelomo emphasin pronominis, quo supra usus est dicens, converti me ego, & ubique ferè utitur. Dixerit quispiam, quid ergo? tune facere potes judicium de reb. omnibus, vanitatemq; earum evincere à tua unius experientia? falleris, neque enim novisti res omnes, neq; potuisti nosse. Respondet, ego vero novi & potui noscere: quia tantus sum rex, ut omnes alios tum scientia, tum facultate superarim. Quamobrem quisquis amplius laboraverit in rebus explorandis & cognoscendis, is actum (quaiunt) egerit, nedum æquaverit me, aut aliqua cognitione vel facultate anteiverit. [n] Heb. *veniret post.* [o] Heb. *fecerunt: personale pro impersonali: ut Ijobi. 7.3.*
[15] concessio elegans de dignitate sapientiæ præ stultitia in hac vita.
[16] i.videntis præ cæco, aut visus præ cæcitate; quo modo accipiendum esse docet versus sequens. [17] i. ut in viro oculato ipsius oculi tamquam speculatores, & in capite tamquam in arce mirificè ad usus necessarios & facti & collocati altissimum locum obtinent, ex quo plurima conspicientes fungantur suo munere, (ut loquitur Cicero lib.2.de natura Deorum) ita sapienti viro sua est sapientia; qua circumspicit multa, res bonas adhibet, & fugit contrarias. [18] ut cæcum, sine judicio & sapientiæ luce vitam hanc transigere.
[19] nimirum ex sapientia mundana, & specie rerum quæ huic vitæ eveniũt judicans. [20] i. æque, moriuntur utrique. [21] i. quum mors invadet me, quid profuerit mihi sapuisse ista humana sapientia? [22] confirmatio proxime præcedentis propositionis: nam (inquit) non tantum morte evanescit ista sapientia, sed etiam memoria illius obliteratur tempore. [p] Heb. *ipsi sapienti cum stolido.* [23] epiphonema, tamquam indignè ferentis communem illum & perspectum omnib. eventum mortis, qua sapiens ipse, sapiẽtia, & memoria ipsius intercidit: quæ indignatio amplificatur seq. vers. [24] tertius locus, de jure aut facultate percipiendi transferendive commoda hujus vitæ arbitratu nostro: ut dictum est in ℣.1. [25] id est, non possum ipse toto frui.

[26] alterum incommodum, q bona quæ relinquit homo nō potest transferre ex animi sui sententia. Hæc autem duo mala prolepticè his duob. versib. posita, per ὕστερον πρότερον sequentib explicantur.
q Heb. sapuero comparando.
[27] i. spem abjiciēdo facultatis istius cōsequendæ: nā utrumque revera Schelomo expertus est; quum & de Rechabhamo incertus esset q genus vitæ sequeretur, & de bona regni parte avertenda interminationem audiuisset, 1 Reg. 11.
[28] amplificatio indignationis & abjectionis animi, à comparatione plebeii hominis cujusque. Nō mirum est (inquit) si hanc vitā acerbam puto; cum nemo vel tenuissimus sit æquo animo perlaturus, ut bona sua ad exterum transferantur.

20 [26] Et quis scit utrum sapiens futurus sit an stolidus, qui dominaturus est in omnem laborē meū quē elaboravero, & quē *q* sapienter compara vero sub sole? etiā hoc vanitas *est*.

21 Quapropter ego averti me, [27] destituendo spe animum meum; de isto omni labore quem elaboravi sub sole:

22 [28] Siquidem est homo cujus labor *confectus sit* sapientiâ, scientiaque, & æquitate: homini autem qui non laboraverit in illo, traditurum esse illum *in* partem ipsius, hoc quoque vanitas *est*, & malum magnum.

23 Nam quid super est illi homini ex omni labore suo, & ex afflictione animi sui, qua ille laboravit sub sole?

24 Quū omnibus diebus illius dolores, & indignatio *r* occupaverint eū, ne nocte quidē quieverit animus ejus? etiam hoc vanitas *est*.

25 [29] Non *est* bonum penes hominem; ut comedat, bibat, efficiatq; ut *s* animus suus fruatur bono ex labore suo: etiam hoc vidi ego. [30] à manu Dei ipsius esse.

26 [31] (Nam quis *t* esset fruiturus *eo*, & quis *u* confestim fruiturus præterquam ego?)

27 Homini enim qui bonus *videtur* in conspectu ipsius, *Deus* dat [32] sapientiam & scientiam [33] cum lætitia: [34] peccatori autem dat occupationem ad congregandum & ad congerendum, ut tradat ei qui bonus *videbitur* in conspectu *x* suo. [35] Etiam illud vanitas est, & afflictio spiritus.

r Heb. fuerit *occupatio ejus*. [29] ἐργασία alterius partis prolepseos, quæ posita est sup. ℣. 19. de impotentia hominis ad utendum fruendum ex se bonum. s Heb. *videat anima sua bonum*. [30] ut homo utatur fruatur bono ex animi sui sententia. [31] similis occupatio, ut sup. ℣. 13. q. d. Ego verò hoc possum confirmare, si quisquam potest; qui alios & commodorum abundantia & facultate supero, diligentiaque mea comparavi. t Heb. *comederet*. u Heb. *festinaret* fruendo. [32] ad comparandum bona. [33] i. læto & hilari eorum usu. [34] i. homini quem improbat, aut quem ut improbum his molestiis exagitare placuerit. x Heb. *Dei ipsius: antecedens pro se & relativo suo ad vitandam* ἀμφιβολίαν. [35] nimirum tantopete insudare acquirendis bonis, quibus neque uti ipse possis, neque ex libito refundere: conclusio sermonis, ut sup. ℣. 24.

Caput III.

Schelomo ex temporis conversionibus confirmans rerum omnium instabilitatem, profectam ex sapientissima Dei administratione homines occupantis & ad reverentiam sui revocantis; docet id ipsum ab exteris exemplis eorum qui inhumanè opprimunt & qui opprimuntur: & disceptationes quas sensus carnis dictare solet homini, graphicè exprimit.

[1] Hactenus Schelomo de sua ipsius & singulari experientia in cognitione usuque rerum humanarum: nunc autem transiturus ad observationē factorum & eventorū quæ percepit in aliis, transitum parat posita sententia hac generali; qua

1 [1] Cuique sua *est* tempestas, & tempus cuique [2] voluntati sub cælis:

2 [3] Tempus pariendi; & tempus moriendi; tempus plantandi, & tempus exstirpandi *quod fuit* plantatum:

3 Tempus occidendi, & tempus curandi; tempus [4] rumpendi & tempus ædificandi:

4 Tempus flendi, & tempus ridendi; tempus plangendi, & tempus saltandi:

5 Tempus projiciendi lapides, & tempus congerendi lapides; tempus amplectendi; & tempus longe recedendi *a* ab amplexu:

tum præcedentem doctrinam confirmat, tum sequentium fundamenta jacit. Sensus enim est, nihil mirum esse, quod & omnem scientiam humanam & usum istius mundi in vanitate posuerit; quia ut fluunt semper & volvuntur ac revolvuntur perpetua conversione tempora, ita etiam res omnes, consilia, facta & eventa, denique omnia quæ sunt in tempore instabilitati temporis subjecta sunt; ideoque semper fieri ut unum pereat, alterum succedat pereunti, & omnia suis vicibus eveniant. Non enim his verbis docet quid sit ex jure fieri, aut mitti; sed quid fiat in rerum natura, & quid eveniat. Cuique autem, nimirum rei, personæ, facto, & eventui in toto hoc mundo.

[2] i. studio & consilio, quod de quacumque re, persona, facto, aut eventu initum est. q. d. omnia intus & foris corpore & animo instabilitati temporum subjecta sunt: unus Deus supra cælos sempiternam stabilitatem ubique obtinet.

[3] i. tempus quo paritur, & sic deinceps. sic etiam Timon apud Athenæum lib. Dipnosoph. 7. ὥρη ἐρᾶν, ὥρη δὲ γαμεῖν, ὥρη δὲ πεπαῦσθαι. [4] quo destruitur diruiturque quod ædificatum fuerat. a Heb. *ab amplexando*.

6 Tempus acquirendi, & tempus perdendi; tempus servandi, & tempus abjiciendi:

7 Tempus lacerandi, & tempus cōsuendi; tempus silendi, & tempus loquendi:

8 Tempus amandi, & tempus odio habendi; tempus belli & tempus pacis.

9 [5] Quid emolumenti *est* ei qui facit, *in eo* in quo ipse laborat?

10 ‖ [6] Vidi hanc *esse* occupationem, quam dedit Deus filiis hominum ut occupent se in ea:

11 *Ipsum* unum quodq; facere [7] pulcrū suo tempore; [8] etiam *b* quamdiu seculum est, exponere *c* animo illorum ([9] excepto eo quod non assequitur homo) [10] opus quod facit ipse Deus; [11] à principio ad finem usque.

12 ‖ Novi non esse bonum penes illos; nisi [12] ut lætetur *quisque*, & ut faciat bonum in vita sua:

13 Quin etiam quicumque homo comedit; & bibit, fruiturque bono ex toto labore suo; id donum Dei esse.

14 Novi quicquid facit Deus, [13] id esse *d* semper; ad illud nihil posse addi, & de illo nihil posse detrahi: Deumque ipsum facere, ut [14] timeant *homines* à facie ipsius:

15 Id quod fuit jam esse, & quod futurum est jam fuisse: Deum ipsum denique [15] repetere inter se *e* consequentia.

16 [16] Nā adhuc respiciens sub sole; [17] loco juris [18] ibi improbitatem, loco inquam justitię ibi improbitatem esse:

17 [19] Dixi ego cum animo meo, justum & improbum ipsum judicaturus est Deus: quia [20] tempus *quidem* est cuique volūtati; sed *f* qui præest toti isti facto, ibidem *est*.

18 [21] Dixeram ego cum animo meo secūdum rationem *g* humanam, quum [22] declararet eos ipse Deus; & viderem [23] hos bestias esse illis:

19 [24] Euentum filiorum hominis similem esse eventui ipsius bestiæ, & eventū eumdem illis esse; ut moritur hæc, ita mori illum; & spiritum eumdem omnibus ipsis esse: itaq; præstantiam hominis præ bestiis nullam *esse*, nam omnia ista esse vanitatem:

20 Horum unumquodq; ire in locū eumdem; unumquodq; esse ex pulvere, & unumquodq; redire in pulverem.

[5] conclusio ex superiore propositione, cōfirmans quod dictum est sup. 1. 3. Rerū (inquit) instabilium instabile est, adeoque nullum emolumentū: Ista autem omnia sunt instabilia; itaq; rerū istarum emolumentū ad neminem, quantumvis contendat, pervenire potest: q ut melius intelligatur, utitur Schelomo cōmoratione, usque ad ver. 16.
‖ Sup. 1. 13.
[6] huius commorationis partes sunt tres, binis versibus distinctę: prima est, Deum omnes istas res homini exhibere, & mutationibus præesse justissima administratione & conveniētissima; secunda, hominem non amplius posse uti aut percipere, quā videtur Deo; tertia, hanc æternam esse legem administrationis Dei, quam nemo queat infringere; & quidem propter finem sanctissimum.
[7] i. bonū, decorum, & omnib. numeris conveniens, denique pro modo justissimæ sapientiæ suę tum gloriæ ipsius, tum peccatis nostris vanitatiq; respondens.
[8] amplificatio, qua ostendit Deum non nunc demum administratione ista, sed semper omni memoria usum & usurum esse. b Heb. *cum ipso seculo*. c Heb. *cordi: sic deinceps*. [9] i. præter illud genus operum, quæ hominis captum superant, & quod Deus sibi asservat in arcano consilio suo. [10] in quo occupent se, ut præcedente ver. [11] seculi, id est, in æternum, quamdiu seculum est. ‖ *Sup*. 2. 25. [12] i. alacriter conquiescat in iis quæ exhibet Deus, & vitam tranquillè justeque agat. [13] nunquā secus esse quam placuit Deo. d Heb. *in seculum*. [14] revereri & pendere à nutu ipsius discant; quod prius abjecit homo, & quo omnibus modis misericorditer à Deo revocatur.

[15] id est, efficere administratione sua; ut res aliæ aliis succedant, & per vices revertantur, quasi in orbem agerentur. Loquutio sumta à sphæra cælesti, quæ moderatur tempora: quasi dicat, facit ut ita revolvātur quæ sunt in tempore, quemadmodum tempus ipsum, quod ea continet, revolvitur. e Heb. *consequens: enallage numeri*. [16] jam venit Schelomo ad confirmationem vanitatis & instabilitatis universi, ab observatione exemplorum quæ percipit foris. Est autem in hoc capite primum exterorum exemplorum genus de opprimentibus & oppressis. In quo exemplo explicando primum exponit Schelomo factum, hoc versu; deinde verum judicium de eo, sequente versu; ac postremo judicium ex sensu carnis profectum, usq; ad finem capitis: quem ordinem à Schelomone teneri monuimus sup. 2. 2.

[17] i. pro justitia in mundo injustitiam coli. [18] sub sole, in præsente seculo. [19] i. postremo statui & conclusi cum animo meo; postquam emersi ex illis disceptationibus carnis, quæ deinceps exponuntur. [20] i. habent quidem injusti suum tempus, quo animos suos injuria expleant; sed alterum tempus succedet, & jam jam Deus præsens de illorum violentia cognoscit: sic exponendum esse locum hunc commonstrat alter inf. 5. 8. f Heb. qui *super totum hoc factum, ibi*. [21] narratio carnalis disceptationis atque judicii, tum de opprimentibus, usque ad ℣. 23 tum de oppressis, inde ad finem usque.
g Heb. *filiorum hominis: sic inf*. ℣. 21. [22] i. faceret ut innotesceret mihi, perspectaque esset illorum violentia. [23] i. involare & irruere bestiarum more, ut vorent illos: q proverbio dicitur, homo homini lupus. [24] q. d. ex factorū similitudine similem utrisque eventum esse statuebam, eamdem mortem, eademque mortis consequentia.

21 [25] Quis

21 [25] Quis animadvertit ſpiritum humanum qui aſcenderit ſurſum;& ſpiritum beſtię qui deſcenderit infra terram?

22 Quapropter *h* videbatur mihi nihil eſſe bonum, [26] quam ut lætaretur homo in operibus ſuis, eo quod iſta *ſit* pars ejus:[27] quis enim adducat eum ut videat id quod futurum eſt poſt ipſum?

CAPUT IIII.

23 [28] Sed rurſus ego quũ viderem omnes oppreſſos qui afficiuntur ſub ſole: [29] ecce quidem lacrymas eorum qui opprimuntur, ſed nullus *eſt* conſolator eis aut *evadendi* è manu opprimentium ſe virtus; denique nullus *eſt* conſolator eis:

24 [30] Laudabam primũ ego mortuos ipſos qui jam ſunt mortui, prę vivis qui vivũt adhuc.

25 Sed[31] melior poſteà utriſq; viſus eſt qui adhuc non fuit, qui non *k* vidit factum iſtud peſſimum quod fit ſub ſole.

26 [32] Videbam enim ego omnem laborem & omnem æquitatem *l* factorum ſuorũ ipſam eſſe invidiæ homini à proximo ſuo. Etiam [33] hoc vanitas *eſt*, & afflictio ſpiritus.

[25] ironica cõfutatio, qua utitur caro adverſus piã doctrinã de differentia inter animas & evẽta ex morte. q.d. audio, quidẽ heſcio quid ſuſurrari de ſubſtantia animę humanæ, & cæleſtẽ eam eſſe, & morte ad cælos tranſcẽdere; beſtiarum contra animã terrenã quandam facultatem eſſe corporib. ita adhærentem, ut ſine ſuo ipſius interitu anima beſtię nũquam à ſuo corpore ſeparetur: ſed quis horum alterũ, aut utrũq; vidit? certius eſt ex cõmunibus factis & eventis quæ ante oculos ſunt, idem de utroque judicium facere. [h] Heb. *videbam*. [26] in hac vita; ac nihil de futura vita ſollicitus eſſet, quam boni prædicant. [27] ætiologia cur non judicet caro curandam eſſe ſibi futuram vitam, ſed abutendum præſentibus: nam, inquit, unde proficiſceretur hæc vita? quo auctore ad hominem perveniret? aut quis certo eam cognoſceret? ut ſuperiore ver.

[28] hunc verſum & ſequentes, quia ad ſuperius argumentum & ſpeciẽ plane pertinent (ut oſtendimus ſupra in ℣ 16.) hoc capite concluſimus. Senſus autẽ eſt, Schelomonem animadvertiſſe fieri non poſſe ut homo perpetuo curſu rerum ſecundarum in hac vita utatur, hoc verſ ac proinde in aliam ſententiam adductum eſſe, trib. ſeq. [i] Heb. *reverſus ſum ego & vidi*. [29] hypotypoſis, qua exprimit Schelomo præſentes omnibus ætatibus & graviſſimas calamitates; quaſi omnes homines in rem præſentem vocans. [30] id eſt, mortem anteponebam vitæ. [31] i. meliore conditione anteponenda vivorũ & mortuorum ſorti. [k] Heb. *vidiſſe*. [32] ætiologia, cur meliorem conditionẽ ejus qui nunquam fuerit, caro exiſtimet: nam, inquit, quum duo ſint ſtudia à natura indita; unum, ut lætetur homo; alterum, ut faciat bonum in vita ſua, ſup. ℣. 12. vidi neutrum homini integrum aut ſalutare eſſe; ſed invidiam homini conciliari utriuſque nomine: tanta eſt aliorum in alios inhumanitas. [l] Heb. *factis ſuis*. [33] id eſt, totum hoc ſtudium, totaque diſceptatio & judicium carnis, de quo inde à verſ. 18.

CAPUT IIII.

Schelomo rerum omnium inſtabilitatem vanitatemque confirmat ab exemplis pigrorum, avarorum, & regum in ſua imprudentia obfirmatorum, denique regnorum omnium.

1 [1] STolidus [2] complicat manus ſuas, & *a* cõſumit[3] carnem ſuam,

2 [4] Melior eſt, *inquit b* plena vola quietis, plenis pugnis moleſtiæ & afflictionis ſpiritus:

3 [5] Sed *c* rurſus ego vidi *hoc eſſe* vanitatem ſub ſole.

4 [6] Eſt unus *aliquis* cui deeſt ſecundus, cui tum filius tum [7] frater deeſt; nec tamẽ *eſt* finis omni labori ejus, [8] etiam oculus ejus nõ ſatiatur divitiis; *ut dicat*, Et cui ego laboro, quod deſtituo animam meam bono? etiam hoc vanitas & occupatio *d* mala *eſt*.

5 Meliores *ſunt* duo quam vnus; quia eſt ipſis præmium bonum ex labore ſuo:

[1] Secundum exemplorum exterorũ genus, ad cõfirmandam vanitatẽ quam prædicavit, pertinens. Eſt autem hoc genus de vanitate & malis quæ non aliunde accedũt, ut in ſuperiore genere; ſed quæ ab ipſis hominibus in ſe proficiſcũtur: quo in genere tria exẽpla ponuntur hoc capite: primum eſt de ſtolido & deſidioſo, trib. verſib. ſecundum de avaro & ſordido, qui ſine ulla cauſa aut ſpecie juſti inhiat quæſtui, ſuo magno malo, à ver. 4. uſque ad 9. tertium, de rege aut quibuſvis potẽtioribus, qui ſtultis animi ſui ſtudiis abducuntur: quæ duo poſteriora exempla elegantiſſime illuſtrantur per comparationem contrarii. [2] ut Proverb. 6. 10. & 24. 33. [a] Heb. *cõmedit*.

[3] i. ſe ipſum, quum tandem exhauriatur fame. [4] i. ſtatuit ſibi melius eſſe ut poſſideat parum (ita enim neque ſe fatiget ipſe rebus comparandis, neque earum nomine ab aliis fatigetur) quam ut multum obtineat ſe ipſe conficiendo, aut malũ ab aliis accerſendo: q.d. piger longè melius ſecum agi exiſtimat, quam cum iis qui ſe ipſos labore cruciant, aut rerum partarum nomine ab aliis cruciantur: denique omnium maxime ſe putat ſapere, Proverb. 26. 16.

[b] Heb. *plenitudo volæ quietu, plenitudine pugnorum, &c.* [5] id eſt, ut ſtudia illa mea & actiones, de quibus cap. 2. exemplaque opprimentium & oppreſſorum de quibus cap. 3. vanitati annumeravi: ſic etiam rurſus pigritiam agnovi vanam eſſe. [c] Heb. *reverſus ſum ego & vidi: ut ſup.* 3. 23. [6] ſecundum exemplum, videlicet avari: ut dictum eſt in ver. 1. [7] i. cognatus, gentilis, vel neceſſarius aliquis. [8] i. ne tum quidem expleretur animus ejus, ſi tantum poſſideret quantũ cernit oculis. [d] Heb. *mali*. [9] exornatio ſuperiorum documẽti de vanitate avaritiæ iſtius μισανθρώπου, à contrario; per contentionẽ fructuum qui ex ſociali vita percipiuntur, & damnorum ex ſolitaria. q.d. melius cum illis agitur; meliuſque illis quàm his ſuccedit.

6 [10] Nam ſi cadant, eorum unus erigit ſocium ſuum; [11] væ autem illi, unico illi qui ceciderit, quum nõ adſit ſecundus ad erigendum illum.

7 Etiam ſive cubent duo, *e* concaleſcunt illi; unicus autem quomodo incaleſceret;

8 Sive fortior ſit altero vnus quiſpiam, ipſi ambo obſiſtent ei: [12] deniq; filum triplicatum non cito abrumpitur.

9 [13] Melior *eſt* puer indigus & ſapiens; rege ſene & ſtolido, [14] qui neſcit admoneri amplius.

10 [15] Nam *ille* è *f* vinculis prodit ad regnãdum: [16] quum *hic* etiam in regno ſuo naſcatur pauper.

11 [17] Vidi omnes viventes qui ambulãt ſub ſole; *g* adjungentes ſe puero illi [18] ſecundo qui ſtaturus eſt loco hujus:

12 [19] Non eſſe finem ulli populo; *h* [20] de ullo qui præſit ipſis etiam poſteros non lætaturos eſſe: nam [21] hoc quoque vanitas *eſt* & afflictio ſpiritus.

[10] expoſitiõ præmii quomodo dictum eſt, ab exemplis corporeis; quæ ſynecdochicè omnibus fructib. accommodãda ſunt ſocialis vitæ. [11] non imprecantis, ſed malum eventurũ denunciantis verba. [e] Heb. *caleſcit illis*. [12] i. imo valẽtiores erũt, quo plures inter ſe operas conſociaverint: proverbiale dictum. [13] tertium exemplum, ut diximus in ℣. 1. quod ſimiliter exornatur per comparationem contrarii. [14] i. obſtinato & pervicace in ſtoliditate ſua; cui ex adverſo ſapiẽs opponitur, cujus proprium eſt in ſapientiæ monitis proficere, ut Proverb. 1. 5. & 10. 8. [15] ætiologia duplex: prior eſt à conſtitutione perſonarum de quibus agitur, hoc verſu; poſterior, à conſtitutione popularium, ℣. 12.

[f] Heb. *domo vinctorum*. [16] i. quum utcumque à natura hæres videatur regni, tamen inde ab ortu ſuo pauper ſit primum quidem mente & conſilio, deinde etiam re ipſa: ut qui inopia conſilii in paupertatem maximam detrudatur: ſic enim pauperis appellationem menti quoque attribuit Schelomo Proverb. 29. 13. [17] hypotypoſis rerum novarum & mutationis ſubitæ in regno imprudenter adminiſtrato; quaſi ſubjiciat oculis dementem ſenem deturbatum de ſolio ſuffectumque puerum. [g] Heb. *cum puero illo*. [18] i. qui ſecundus regnat, vt ſequentium verborũ epexegeſis docet. [19] i. populares & ſubditos nunquam ſua ſorte contentos eſſe, ac ne ſapienti quidem regi plurimum acquieſcere: propterea non eſſe mirum ſi male inſipientibus accidat.

[h] Heb. *ad ullum, qui ſit ante ipſos, etiam poſteros non lætaturos de eo*. [20] q.d. non in præſentia tantum populum inconſtantem eſſe, ſed etiam ſemper futurum. [21] nimirum regnare ipſum, & plurimum auctoritate poſſe.

CAPUT V.

Schelomo rationem docet qua homines ſibi à ſuperiorum vanitatum ſtudiis cavere poſſint, nimirum reverentia Dei, ſanctisq; cogitationibus de providentia & adminiſtratione eius: deinde vanitatem explicat quæ poſſeſſioni fructuum terræ ineſt; uſumque à natura nobis attributum.

1 [1] OBſerva pedem utrumq; tuum [2] quum adis domũ ipſam Dei, *id*que *a* paratus [3] ad audiendum potius quàm *ad* dandum ſtolidorum ſacrificium: nam hi non advertunt [4] ſe facere malum.

CAPUT V.

2 Ne acceleres ore tuo, & animus tuus ne feſtinet [5] proferre quicquam coram ipſo Deo: [6] nam Deus ipſe in cælis *eſt*, tu autem ſuper terram; [7] idcirco ſunto verba tua pauca:

3 [8] Quia *ut* prodit ſomniũ multa occupatione, ita [9] vox ſtolidi multitudine verborum.

4 Quum nuncupaveris votum Deo, ne differto perſolvere illud; nam *b* non oblectatur ſtolidis: id quod voveris, perſolve.

5 Melius eſt ut non voveas, quàm ut voveas ac non perſolvas.

[1] Hujus capitis documenta ſunt duo: unum eſt de officio noſtro erga Deum & proximos, quod Schelomo de induſtria iſtis generibus vanitatis ſubjicit de quibus hactenus, veluti certiſſimũ pharmacum adverſus illa per digreſſionem, à ver. 1. uſque ad 9. ſecũdum eſt explicatio tertii exterorũ exemplorũ generis, de vanitate bonorum, quæ etiam legitima via ab hominibus comparantur, ad uſum præſentis vitæ pertinentium, inde uſque ad finem capitis. Sunt autem in digreſſione hæc duo capita: de reverentia quã exhibere nos cõvenit Deo, quinque verſibus; & de judiciis ſermonibuſq; noſtris temperandis coram Deo & hominibus, trib. ſeq. Quod autem hîc dicit, obſerva, &c. perinde eſt, q.d. neq; tibi de ſapientia tua, neq; de reb. tuis, neq; de potentia tua ad alios opprimendos, neq; de ſufficientia (ut ita dicamus) tui ipſius præ aliis tibi gratulator (nã hæc quatuor vanitatis genera in ſuperiorib. capitib. ex ordine poſita ſunt) ſed quicquid eſt penes te, Deo acceptum ferto, ipſum quam reverendiſſimè adito, audito, colito atq; honorato. [2] q. tibi omnino faciendũ eſt, ſi ſapias & noris bona tua. [a] Heb. *propinquus ad audiendum*. [3] i. obſequendum legi Dei quę in domo ipſius exponitur. q.d. Vide ut te ipſum potius tradas ei, quã ſacrificia: ſic 1. Sche. 15. 22. [4] ut dictum eſt, ſacrificium improborũ eſſe abominationi Jehovæ, Prov. 15. 8. & 21. 27. [5] ſive petendo à Deo, ſive promittendo; ne agas inconſiderate. [6] i. ſummus & infinitus eſt: ac proinde nihil abjectiſſima tenuitas noſtra ad ampliſſimã majeſtatẽ eius. [7] ut cõmodius tibi caveas à feſtinatione & offenſa ejus: vide Matth. 6. 7. [8] i. ut multitudo occupationum ſomnium creat, ita multitudo verborũ nõn põt ſtulti aliquid nõ gignere atq; profundere. [9] i. ſermo ſtultus, quali utũtur ſtolidi peccatores. [b] Heb. *nõ eſt oblectatio in ſtolidis*, Deut. 23. 21. Prov. 20. 25.

6 [10] Ne permittito ori tuo ut peccato obstringat [11] carnem tuam; & ne dicito [12] coram angelo illo [13] errorem istud *esse*: [14] ecquid efferveſceret Deus ipſe propter vocem tuam, & perderet opus manuum tuarum?

7 [15] Nam ut multitudini ſomniorum vanitates, ita verbis multis *inerunt*: ſed [16] Deum ipſum reverere.

8 [17] Si oppreſſionem pauperis, *c* interversionemque juris ac juſtitiæ videris in ipſa provincia; ne mireris [18] de iſta voluntate: nam [19] altus ſuperior alto obſervat, [20] imo *d* altiſſimus ſuperior iſtis.

9 [21] Jam [22] emolumentũ terræ pro omnibus *eſt*; [23] Regi de agro ſervitur.

10 Qui amat pecuniam, [24] non ſatiatur pecunia; & qui amat ullam multitudinem, non *ſaturabitur* proventu: etiam hoc vanitas eſt.

11 [25] Quum multum eſt bonũ iſtud, multi ſunt qui comedunt ipſum: quid ergo commodi domino ejus advenit præter aſpectum oculorum ipſius?

12 [16] Dulcis *eſt* ſomnus illius qui ſervit, ſive parum, ſive multum comederit: [27] ſaturitas autẽ ipſius divitis non permittit ei ut dormiat.

13 [28] Eſt malum *e* afferens ægritudinem *quod* vidi ſub ſole: divitiæ quæ aſſervantur domino ſuo [29] in malum ipſius,

14 Aut pereunt divitiæ illæ [30] in occupatione *f* mala; [31] ita ut *quem* genuit filium, non *habeat* in manu ſua quicquam.

15 ‖ Quemadmodum prodiit ex utero matris ſuæ, nudus *g* iterum abit ut venerat: & quicquam non reportat labore ſuo, quod deferat in manum ſuam.

16 Quamobrem etiam hoc malum eſt afferens ægritudinem; omnino prout venit, ita abit: ecquid emolumenti eſt ei, quod [32] laboraverit vento,

17 Etiamq; omnibus diebus ſuis in tenebris comederit; id eſt, indignatione multa, & ægritudine ſua, & ferventè ira?

18 [33] Ecce quod vidi ego, *h* bonũ pulcrum eſſe comedere ac bibere, & *i* frui bono ex toto labore ſuo quo laborat ſub ſole numero dierum vitæ ſuæ, quos dat ei ipſe Deus; nam ea *eſt* pars ejus.

19 Etiã cuicumq; homini dedit ipſe Deus divitias & facultates, & cui copiã fecit comedendi ex illis & percipiendi partem ſuam, ac lætandi de labore ſuo: hoc donum Dei eſſe.

20 [34] Quod ſi non multum, [35] recordabitur *tamen* dierũ vitæ ſuæ: nam Deus ipſe *k* annuit lætitiæ animi ipſius.

[10] id eſt, neq; verbo, neque cogitatione obtrectes administrationi Dei; quaſi res per fortunam aut imprudẽtem administrationem accidant: ſecundũ documentum, ut diximus in ℣. 1.

[11] i. te ipſum: ſynecdoche.

[12] nimirum Chriſto, de quo Exod. 23. 20. & ſequ. q. d. ne quidem in corde tuo dicito, cujus cognitor eſt Chriſtus angelus federis. Maleaci 3. 1.

[13] quo agunturiſta, de quibus ℣. 8.

[14] ut interminantis eſt Deo ibidem, Exo. 23. 21.

[15] ætiologia non abſimilis ei quam adhibuit in ſuperiore documẽto, ℣. 3. nihil, inquit, proderunt excuſationes apud Deum, ſi ita offenderis; neque majoris ſunt quam ſomnia vaniſſima: Prover. 10. 19.

[16] nimirum illũ angelum, ſervatorẽ & ducem populi ſui.

[17] hic nominatim occurrit Schelomo vanitati, quã expreſſit ca. 3. & 4 & confirmat pios.

[c] *Heb. rapinã.*

[18] improbo hominum ſtudio.

[19] Deus qui in cælis eſt, ſupra ℣. 2. & omnem altitudinem humanã numeris omnibus excellit. [20] cujus infinita eſt altitudo, omnia obſervans velut infinitis oculis; Deus Pater, Filius, & Spiritus ſanctus: ut figuratur Jechezk. 1. 18. & 10. 12. & Zecar. 3. 9. & 4. 9. [d] *Heb. alti: plurale pro ſingulari ſuperlativo, myſterium S. Triados notans, ut Jehoſch. 24. 19.* [21] ὑπάβασις ſive regreſſio ad inſtitutum ſermonem de vanitate rerum omnium. Eſt autem hic tertium exemplum exterum, quo tranſitur per comparationẽ bonorũ inter ſe, q. d. hæc ergo eſt bonorũ omnium quæ ab homine comparantur vanitas: cumq; horum bonorum duo ſint genera; alia quę ex ſe ad vitam quodammodo conferunt, ut proventus terræ; alia, quæ non ipſam quidem vitam adjuvant, ſed illorum ſunt adminicula; q̃ de bonorum vanitate diximus, ad utrumque genus pertinet: utriuſque enim ſtudiũ & poſſeſſio, vanitatis eſt.

[22] contentio ſive comparatio horũ bonorum inter ſe, 2. verſibus: nullum, inquit, bonum quod fortuitum vocant, tam eſt homini neceſſarium quã fructus terræ, ſine quo ne reges quidem ipſi vivere poſſent: de altero non vivitur.

[23] i. ne Reges quidem carere poſſunt agri miniſterio: ſed fructum illius neceſſariè tenentur percipere ad tolerandum vitam. hanc interpretationem ut germanam & convenientem optime, amplexi ſumus, quam confirmãt diſtinctiones veteris codicis manu ſcripti ex bibliotheca Illuſtriſſimi Principis Electoris Palatini.

[24] non poteſt ex pecunia ipſa ſine permutatione tolerare vitam ſuam.

[25] i. etiam iſtius boni, quo de nunc agitur, tritici, vini, & ſimiliũ, copia magna poſſeſſori vana eſt; ac non tantùm pecuniæ, de qua ſuperiore ver.

[26] amplificatio. q. d. non modò inutilis eſt, ſed etiam moleſta; adeò ut melius ſit ſervo quàm domino, & quieſcat ſuavius. [27] i. copia illa maxima qua abundat & circumfluit: ſic accipitur Proverb. 3. 10. [28] ἐξεργασία, exornatio, ſive ſingularis explicatio vanitatis, de qua modò dictum eſt. Hanc autem ſic explicat prolepticè: hoc bonum quod non tantum vanum, ſed ægrum quoq; eſſe diximus, vanitatis evincitur duobus modis: Nam aut ipſum domino ſuo ruinam affert, aut repentè è manibus domini viventis videntiſque elabitur. Quæ duo membra prolepſeos his duobus verſ. poſita, exponuntur per ὕστερον πρότερον hoc & ſequente capite. [e] *Heb. ægrum: metonymia: ſic infr. ver. 16.*

[29] ut exponitur capite ſequente. [30] i. quamvis ille contendat laborioſiſſime in conſervando & augendo bono. [f] *Heb. mali: ut ſupr. 4. 4.*

[31] i. ipſe cum poſteris pauper ſit: quo modo amplificatur iſtius hominis calamitas. ‖ *Ijobi 1. 21. 1. Timoth. 6. 7.* [g] *Heb. revertitur abeundo.* [32] i. fruſtra opes labore cumulaverit, quæ momento quaſi ingruentibus ventis diſſipentur: proverbialis loquendi forma, qua vanitatem iſtius boni explicat; ut etiam moleſtiam, ſequ ver. [33] propoſitio judicii quod fecit Schelomo de uſu iſtius boni, expenſa ejus (ſicut aliorum antea) vanitate: ſimile eſt ſupra 3. 22. [h] *Heb. bonum quod pulcrum ſit: trajectio.* [i] *Heb. videre bonum.*

[14] ſupple, eſt illud q̃ dederit Deus, ex ſuperiore verſ.

[35] i. hoc ſaltẽ ſtatuat, Deum ſibi gratioſum eſſe; & utcũque tenuia ſint bona quę ab illo accipit, tamen ad explendum lætitia animũ hominis ſatis eſſe: quia natura paucis contenta eſt, adjuncta vero pietate quæſtum maximum habet, 1. Timoth. 6. 6. & ſequentibus. [k] *Heb. teſtimonium perhibet lætitiæ cordis.*

Caput VI.

Schelomo vanitatẽ iſtorum bonorum demonſtrat tum ex eo quod huc illuc commeant; tum etiam quod neque dominum ſuum, neque ſe à vanitate vindicant: denique nihilo faciunt meliorem quemquam.

1 Est [1] malum quod vidi ſub ſole, idque maximum ſuper homines:

2 Viro cui dederit Deus ipſe divitias, facultatesque, & honorem, & cujus animus non deſtituatur ulla re qua delectetur, quum huic non facit copiam Deus ipſe fruendi re illa, ſed vir alienus fruitur illa: hoc vanitatem & ægritudinem peſſimam eſſe.

3 Si gignat quis centenos *liberos*, & annos multos vivat; quamvis multi ſint dies annorum ejus, ſi anima ejus non ſatietur bono illo adeoq; ſepultura non ſit ei; [2] dico, meliorem eſſe eo abortivum.

4 [3] Nam [4] in vanitate venit, & in tenebris ambulat; ac in tenebris nomẽ illius obtegitur.

5 *Hic* [5] etiam ſolem non vidit, neq; expertus eſt; *a* tolerabilius eſt huic quam illi.

6 [6] Etiam ſi vivat bis mille annos, & bono non fruatur; nonne in locum eumdem [7] hi omnes abeunt?

7 Ut omnis labor hominis [9] obveniat ori ipſius etiam *b* deſiderium ejus non expletur.

8 [10] Nam quid amplius *eſt* ſapienti, quam ſtolido ipſi? quid ad pauperem fruens, [11] dum ambulant coram viventibus?

9 [12] Melior eſt *inquies*, [13] inſpectio oculorum, quam *c* curſus deſiderii: etiam hoc vanitas eſt & afflictio ſpiritus.

10 [14] Quicquid ſit, [15] iam inditum eſt nomen ejus, & cognitum eum eſſe hominem; neque poſſe contendere cum [16] eo qui valentior eſt ipſo.

11 Quum adſunt res multæ, multiplicant vanitatem; quid amplius iſti homini *eſt*?

Caput VII.

12 Nam quis novit quod bonũ eſt homini

[1] Explicatio prioris membri prolepſeos, quæ poſita eſt ſupr. 5. 13. de bonis iſtis quæ domino ſuo ruinã quo dãmodo afferunt, uſque ad ℣. 6. Sunt autem hujus capitis duæ partes; una, explicatio iſta mẽbri prolepticì; altera, concluſio ſuperioris membri de hoc vanitatis genere, per cõceſſionem elegantiſſimam, à ℣. 7. ad finem uſque.

[2] ex ratione carnis; ut Ijobi 3.

[3] confirmatio judicii q̃ modo dictũ eſt, per comparationem ſtatus in quo uterq; verſatur, tum vir ille liberis & annis abundãs, hoc ℣ſ. tum abortivus, ℣. ſeq.

[4] i. vanus eſt illius ortus, progreſſus, & interitus, miſeriiſque cumulatus; quæ tenebrarum nomine ſignificantur.

[5] i. abortivus in ipſo ortu finem miſeriarum fecit, quæ communes ſunt hominum ſub ſole.

[a] *Hebr. quies huic præ illo.* [6] amplificatio per gradationem hypotheticam vitæ quam longiſſimę. [7] nimirum hic bis millenarius, annoſuſque, & abortivus, de quibus modo dictum eſt. [8] altera pars capitis; qua concludit Schelomo ſuperiorem ſermonem de bonorum iſtorum vanitate, hoc modo: bona hæc quæ dicũtur fortuita, non tantum inſtabilia ſunt, ut duob. capitib. demonſtravimus; ſed etiam infirma, adeo ut nunquam animum humanum expleant. [9] i. velut ſponte ingerat ſe in os, & laboranti cõmodiſſime ſuccedat ex animi ſententia: ſynecdoche. [b] *Heb. anima: ut Pſ. 27. 12. & inf. ℣. 9.* [10] cõfirmatio proxime præcedentis dicti, de infirmitate bonorum ad ſedãda hominũ deſideria, per enumerationẽ: videamus, inquit, ſapiẽtes ſtolidos, pauperes, abũdantes; quid tandem amplius reportãt, obſecro? [11] i. in hac vita: periphraſis. [12] hic vers. dramatice reſponſionem carnis ſubjicit, & Schelomonis judicium, q̃ ſequ. ℣ſ. confirmatur. [13] i. rei præſentis fructus atq; perceptio, quam alii præ aliis conſequuntur: ſynecdoche. [c] *Heb. iræ animæ.* [14] cõfirmatio iudicii q̃ modo pronunciavit Schelomo, qua graviſſime confutat illã malam rerũ æſtimationem. Eſto ſane, inquit, hoc habeat amplius: primũ non eo minus eſt homo vanitati humanæ obnoxi. de qua ſup. c. 1. neq; ſe ab ea vanitate poteſt eximere, hoc ℣. deinde quæcunq; cõparat, ipſa vana ſunt, & vanitatẽ adjiciũt poſſeſſoribus, ℣. ſeq. poſtremo nõ ita valet homo judicio à natura ſua, aut tantũ cõſequutus eſt experiẽtia, ut certo poſſit ſtatuere quid ſibi aut in præſentia ſit bonũ, aut in poſterũ ſit futurũ ſtabile, ℣. ult. [15] i. homo dicitur & eſt; à quo humani nihil eſt alienũ. [16] i. Deo, quo auctore vanitati ipſe cũ reb. creatis ſubjectus eſt: Ro. 8. 20.

in hac

[d] Heb. vanitatis suæ. [e] Heb. quisq;: ὑστερῶσις in celeritate sermonis frequens.

in hac vita, numero dierum vitæ *d* vanissimæ suæ, quos transigit velut umbram? *e* quis *est* qui indicaturus sit homini *f* id quod [17] instat ipsi post hac sub sole?

[f] Heb. *id quod* est *post ipsum.* [17] i. mox ipsi eventurum est, velut jam à tergo imminens.

CAPUT VII.

Schelomo bonis præsentibus famam, famæ mortem anteponit: itaque homines ad sapientiam, reverentiam, & obsequium Dei per abnegationem sui, & ad charitatẽ hortatur, opinionem suæ sapientiæ damnat, & infinitam esse hominis malitiam, maxime vero mulieris scelestæ ostendit.

[1] Schelomo exposita bonorum ad vitam præsentẽ pertinentium vanitate, nũc demum incipit eam gradatim demõstrare per aliarum rerum comparationem. Sunt autem eæ tres, quæ ex ordine istis rebus anteponũtur: prima est fama, quàm leviter tantùm perstringit Schelomo, hoc versu; tũ quia in hominum opinione tantũ posita est, tum quia incerta propter hominum instabilitatẽ, quorum fama vix ante mortem certa nominari potest: secunda est mors, quæ nõ tantum morientibus finẽ imponit vanitatis, sed etiam vivis documentum est ad sapientiam, à vers. 2. usq; ad 9. tertia vero & suprema est sapientia in rebus præsentibus & ordinatione Dei cõquiescẽs, & ab omni fastidiosa operum Dei hominumq; pervestigatione abstinens, inde ad vers. 23: quæ omnia tandem concluduntur confirmatione à Schelomonis ipsius experientia & observatione, inde ad finem capitis.

1 [1] MElior est *homini* fama [2] unguento optimo; [3] sed dies mortis die [4] quo ille nascitur.

2 [5] Melius est adire [6] locum luctus, quam adire locum convivii; eo quod ille [7] *est* finis omnium hominum: [8] qui autem vivit, inditurus est *illud a* animo suo.

3 [9] Melior est indignatio risu, quia *b* tristitia vultus melior efficitur animus.

4 Animus sapientum [10] *erit* in loco luctus: animus autem stolidorum in loco lætitiæ.

5 Melius est audire increpationem sapientis, quam ut quis audiat canticum stolidorum:

6 [11] Nam ut *c* crepitus spinarum sub olla ita *est* risus stolidi: etiam hoc vanitas *est*.

7 [12] Cum oppressio adigat ad insaniam sapientem, & perdat animum donatio,

8 Melior est finis rei [13] principio ejus: melior est [14] longanimis quam elatus animo.

9 *d* [15] Ne perturbate spiritu tuo [16] indigneris: nam [17] indignatio in sinu stolidorum conquiescit.

10 Ne dixeris, quid est cur dies priores fuerint meliores istis? nam non ex sapientia rogares super hoc.

11 [18] Bona est sapientia cum possessione; & emolumento aspicientibus solem:

12 Nam *alii* in umbra sapientiæ, *alii* in umbra pecuniæ *sunt*; sed *majoris* emolumenti scientia *est*, sapientiam vivum cõservare *e* possessorem suum.

13 [19] Respice opus ipsius Dei: nam quis possit corrigere id quod perverterit?

14 *f* [20] Tempore boni versare in bono, tempore autem mali *g* utere: [21] etiam hoc ex adverso illius facit Deus ipse, *h* ea ratione ut non possit assequi homo *i eorum quæ* instant sibi quicquam.

15 [22] Ista omnia vidi diebus vanitatis meæ; esse justum, qui pereat in justitia sua, & esse improbum qui prolonget *dies* in malitia sua.

16 [23] Ne esto justus *k* nimium, neq; sapere tibi videtor amplius: quare [24] desolationem tibi accerseres?

17 Ne [25] improbus sis nimium, neq; sis stolidus; quare morereris *l* ante tempus tuum?

18 [26] Melius est ut prehendas [27] hoc, quin etiam ab hoc [28] ne remittas manum tuam: reverentem Dei [29] exire ex omnibus istis.

19 Hæc sapientia robur confert sapienti, magis quàm decem dominatores qui sunt in eadem civitate:

20 [30] Quamvis homo nemo *sit* iustus in terra; qui faciat bonum, ac non peccet.

21 [31] Etiã ad omnia verba quæ *m* dicuntur, ne adhibeto animum tuũ: cum [32] non debeas audire *vel* servum tuum maledicentem tibi:

22 [33] Nam etiam *n* multoties conscius est animus tuus, te quoque maledixisse aliis.

23 [34] Omnia illa probavi [35] in sapientia: [36] quũ dicerẽ, sapio, ipsa longinqua erat à me.

24 [37] Longinquissimum quicquid fuit *semper*, & quàm profundissimum quis inveniat?

25 [38] Converti me ego, idq; *ex* animo meo ad sciendũ & ad explorãdum & quærendum sapientiam, & ratiocinium *ejus*: similiter [39] cognoscẽdum improbitatem stoliditatis, & stoliditatem *o* omnis insaniæ:

26 [40] Inveni autẽ ego [41] amarius *quiddam* morte, nimirũ [42] fœminam illam cujus in animo *sunt* [43] retia, & plagæ, [44] cujus *in* manibus vincti: [45] qui bonus *videtur* coram Deo ipso, liberatur ea; peccator verò capitur ea.

27 Vide, hoc inveni, inquit Ecclesiastes; *p* semel atq; iterũ *quærẽdo* [46] assequi ratiociniũ.

28 Quo amplius quęrit anima mea *ratiocinium*, tamen [47] non assequi: hominis *quidem*

[f] Heb. *in die boni: sic paulò post.* [20] i. utere secundis & adversis rebus prout dabit Deus; neq; de venturo tempore laborato. [g] *Heb. respice.* [21] i. Deus omnia bona & mala cõpensat, & liberat justissimè trutina sapientiæ suæ: idque arcano consilio suo & ratione, quam non potest quisquam mortalium investigare & consequi. [h] *Heb secundum rationem.* [i] *Heb. post se.* [22] q. d. hæc eadem fuerunt mihi videndâ & ferenda; quæ alioqui judicio meo visa fuissent indignissima; nisi animum ad providentiam Dei advertissem. [23] i. temperato judicio tuo, ne aut plus æquo tibi tribuas, q. capitale est; aut plus æquo te abjicias, q. desperantis est. [k] *Heb. multũ: sic vers. sequ.* [24] i. fastu, & arrogantia tua rueres in perniciem præceps. [25] nimirum judicio tuo, ut superiore ver. cujus hic est antithetos. [l] *Heb. in non tempore tuo.* [26] supple quâ ut te extollas, aut abjicias. [27] documentum videlicet quod mox subjicitur. [28] i. firmissime teneto, amplexator, neque latum unguem à documento hoc discedito.

[2] id est, amplissimis & gratiosissimis bonis corporeis, synecdochicè. [3] secundus gradationis locus q. d. melior est mors ipsa bonis præsentibus, & fama: nam fama vanitatis consolationem aliquam afferre potest, mors autem vanitatem adimit: & fama quidem ad mortem usque instabilis est; morte autem, si qua fama est, constans efficitur. [4] id est, nativitatis & vitæ totius ex quo natus est; per syllepsin in scripturis frequentatam. [5] explicatio proxime præcedentis membri de præstantia mortis, à duobus locis: prior est à persona adstantium, qui documentum vitæ hauriunt ex morte, usque ad ℣. 7. posterior, à persona ipsorum morientium, quorum instabilis & varius volubilisque status morte adimitur, ℣. 7. & 8. [6] i. sepulcretum, funus, rogum, aut similia.

[7] i. ultimus actus & exitus ipsius vitæ; hæc prior causa ad morientes pertinens. [8] hæc posterior causa, quæ per ὕστερον πρότερον proxime explicatur.

[a] *Heb. cordi: sic deinceps.* [9] i. utilius futurum est homini ut versetur cum tristibus, lugentibusque, ac velut dolore indignabundis, quam cum iis qui læto animo & exporrecta fronte agitant hilaria. [b] *Heb. malo.* [10] i. studiosè persequetur versabiturque cum calamitosis, ut in dies possit proficere.

[11] i. risus est instabilis, ut ignis è spinis subiectus ollæ: in quo exsultare quidem videtur flamma, sed consumtis spinis illicò exstinguitur. [c] *Heb. vox.*

[12] explicatio alterius causæ prolepseos, quæ prior posita est sup. ℣. 2. Sensus autem est, cum homo tanta feratur inconstantia, ac ne sapientes quidẽ sibi cavere in hac vita possint, quin perturbentur & corrumpantur ipsorum animi amore, odio, spe, metu, &c. optabiliorem ipsis esse mortem, quam lubricam hanc & fallacem vitam [13] cui plerumque in rebus humanis non respondet finis. [14] qui sapienter animoque patiente semper observat finem; non autem elato animo præceps abripitur in præjudicia sua. Sic paratur transitus ad sequentia documenta sapientiæ. [d] *Heb. ne perturberis in spiritu tuo indignando.*

[15] documenta hæc sapientiæ duas partes continent; unam, ut composito & tranquillo animo acquiescamus voluntati & administrationi Dei, usque ad ℣. 21. alteram, ut aliena facta dictave non inquiramus curiosè, ℣. 21. & 22.

[16] de præsente administratione, ut sequens versus ostendit. [17] i. stolido sunt animo, qui ita indignantur. [18] i. ne fiducia possessionis tuæ efferaris eò usque, ut obloquaris Deo; sed sapientiam adhibe, quæ te ita recreatura est, ut viatorem solis æstu confectum reficit umbra. [e] *Heb. dominos suos.* [19] i. agnosce & acquiesce in eo quod exhibet Deus.

[29] i. liberum esse immunemque ab omnibus istis vanis cogitationibus, ac proinde opus esse ut incumbas reverentiæ Dei, cujus fructus duobus versib. proximis exponuntur, & sermonis totius conclusionem efficiunt, ℣. ultimo.

[30] occupatio, qua diluit Schelomo objectionem peccatoris titubantis propter peccata sua: tua est, inquit, infirmitas; sed virtus Dei perficitur in infirmitate tua, si reverentiæ ejus adhæseris, & nitaris veritate ejus. [31] altera pars documenti de qua diximus in ℣. 9. [m] *Heb. dicunt, forma impersonali.* [32] sed dissimulare ex prudentiæ & charitatis lege. [33] ætiologia à testificatione nostræ ipsorum conscientiæ, ut Gal. 6. 1. [n] *Heb. vicibus multis.* [34] confirmatio vanitatis quam rebus omnibus sub sole attribuit Schelomo, primũ à singulari ipsius experientia, duobus versibus; deinde à communiũ exemplorum observatione, inde ad finem usque. [35] i. quum nondum planè in apostasiam ruissem: ut sup. 2. 4. & 10. [36] i. quum mihi viderer ita sapere, ut nihil fugeret cognitionem meam; tum longius abfui à sapientia quam opinione conceperam. [37] ætiologia, qua exponit Schelomo cur tam procul abfuerit à sapientia. Non est, inquit, humanarum virium consequi res remotissimas, abstrusissimas, & quasi in profundo mersas; nihil autem est tam remotum ab homine quam sapientia. Ijobi 28. & Proverb. 2. 6.

[38] secundus confirmationis locus, ab observatione de aliis facta. Docet enim Schelomo se ab opinione sapientiæ suæ traductum esse ad expendendam pariter aliorum sive sapiẽtiam, sive stultitiam, quasi animo potuisset modum comprehendere, & utriusque rationes secum subducere.

[39] i. ineundum & consequendum ratiocinium ejus: quemadmodum dixit de sapientia. Sunt enim analogica duo hæc contraria membra prolepseos, quæ deinceps per ὕστερον πρότερον explicantur; improbitatis quidem, ℣. 4. proximis; sapientiæ vero ratiocinium, ver. ult.

[o] *Heb. insaniarum.* [40] explicatio ratiocinii facti de improbitate, ut modo dictum est. Putabam, inquit, me summam aliquam ac velut finem improbitatis consequuturum esse ratiocinando; sed infinitam eam esse deprehendi in isto genere.

[41] i. amarissimum, magis metuendum & fugiendum quam mors ipsa sit.

[42] i. mulierem nequam, animo & corpore spirantem, moliẽtem, & perpetrantem omnia malorum genera. [43] i. doli, artes, & technæ omnis generis ad venandum, inescandum, decipiendum, & necandum homines, tamquã feras, volucres, aut pisces. [44] i. quę miseros homines captivos agit, traducit, & præbet ostentui triumphãs de illis. [45] q. d. abs qua nemo sine singulari ope, gratiaq; Dei integrum se servare possit: adeo vafra est lenociniorum malorumq; artifex. [p] *Heb. una vice ad alteram.* [46] videlicet improbitatis quæ est in impura ista muliere. [47] i. plane videre improbitatem mulierum istarũ infinitã esse.

unius *cuiuſque* ex mille aſſequi; at fœminæ
q omnibus iſtis inſtructæ non aſſequi.
29 [48] Solummodo vide, hoc inveni, Deum
ipſum feciſſe hominem rectum; ipſos autem
[49] quærere ratiocinia plurima.

CAPUT VIII.

30 [50] Quis eſt par illi ſapienti? aut quis no-
ſcenti interpretationem rei? ſapientia homi-
nis ita [51] illuſtrat faciem ejus, ut firmitas vultus
ejus [52] duplicetur.

q *Hebr. cum omnibus iſtis.*

[48] concluſio iſtius ratiocinii de improbitate. q. d. omiſſa hac infinita quæſtione de æſtimanda hominum, mulierumq; improbitate; concluſi tandem certiſſimè, ſatis eſſe homini ut prioris ſuæ conditionis bonum Deo acceptum referat; malum verò, ac potius infinitas rationes mali quibus implicatus, fateatur à ſe ipſo proficiſci, deploret, abdicetque; ut Deum tandem ad priorem ſtatum recuperandum adeat. [49] id eſt, miſſo ratiocinio recti quod Deus indiderat & mandaverat ipſi, infinita alia ratiocinia, cogitationes ſtudiaque ſuſcepiſſe. [50] alterum membrum prolepſeos; quo oſtendit Schelomo definitam quidem eſſe ſapientiam reverentia Dei, ſupra ver. 18. ſed dignitatem & bonum illius infinitum eſſe: ut dictum eſt verſ. eodem & ſequ. [51] id eſt, ipſum glorioſum & illuſtrem reddit, ſynecdochicè. [52] id eſt, in dies augeſcat, confirmeturque, & in imaginem rectiſſimi Dei transformetur ex gloria in gloriam, ſicut à domini ſpiritu, 2. Corinth. 3. 18.

CAPUT VIII.

Schelomo expoſito populariũ in magiſtratus officio, civilis adminiſtrationis vanitatem oſtendit ex abuſu tyrannico adminiſtrantium; quibus mortẽ & judicium, bonis vero liberationem & præmium denunciat: poſtremo ſententiam carnis cum divino teſtimonio comparat.

1 [1] PRæſtitutum meũ, *a* præſtitutũ regis ob-
ſerva? [2] ſed pro ratione iuramenti Dei.
2 [3] Ne *b* perturbatè [4] à facie ejus abito, ne
perſiſtito [5] in re mala: nam [6] quicquid volet,
facturus eſſet.
3 [7] Ubicumque verbum regis *eſt, ibi* domi-
natio: ecquis dicat ei, quid facis?
4 [8] Qui obſervat præceptum, non experi-
tur rem malam: [9] tempus enim ac rationem
novit *c* animus ſapientis.
5 Nam [10] cuiq; voluntati eſt tempus & ra-
tio: ſed [11] malum hominis multum incũbit ei,
6 [12] Quum non agnoſcit id quod futurum
eſt; [13] nam quomodo futurum ſit, quis indi-
cet iſti?
7 [14] Nullus homo dominatur ſpiritui ſuo
[15] ut contineat ſpiritum ſuum; nullaque *eſt*
dominatio in die [16] mortis nullumque miſſile
[17] in iſto prælio: denique [18] non liberat *d* con-
flictatio *e* utentem ipſa.
8 *f* [19] In tota hac re vidi, quum adhiberem
animum meum ad omne opus quod fit ſub

[1] Schelomo ſumta occaſione ex tertio documento præcedentis capitis, vanitatem rerum hujus mundi demonſtrat ab inſtabili & incerta adminiſtratione ejus, hoc & ſequente capite: qui quartus eſt locus vanitatis à Schelomone in rebus exteris obſervatus. Iſtius enim adminiſtrationis genera sũt duo: unum, ab hominibus, hoc capite; alterũ à Deo, ſequẽte: quod utrũque genus ita varium eſt, ut nihil certum de eo humanitus ab ullo homine definiri poſſit. Porrò in hoc capite continentur duo: unum de officio hominum civiliter inter ſe converſantium, uſque ad verſum 8. alterum de eo quod fit, idque ferè præter officium, ac de factorum eventu, inde ad finem uſque. Eſt autem in hoc verſu 1. ſumma propoſitio humani officii erga poteſtates ſuperiores, quæ ſequentibus verſibus ad bonos & malos accommodatur. a *Heb. os: ut Exod.* 17. 1. [2] moderatio obſequii quod homines debent poteſtatibus: parendum eſt, inquit, ſed non niſi bona fide & conſcientia: quia non eſt poteſtas niſi à Deo; ac proinde jus non habet homines ab obſequio avocandi, quod Deus à ſuis jurejurando exigit, & illi fide data ſe exhibituros receperunt. [3] exornatio ſuperioris documenti, continens primũ mandatum obſequii duobus verſibus; deinde evẽtum ad bonos & malos perventurum, reliquis.

b *Heb. perturberis à facie ejus abeas: ut* 1. *Schem.* 2. 3. [4] i. ne ab obſequio illius ſubducito te animo perturbato. [5] i. perturbatione & rebellione, quæ tibi malum allatura eſſet. [6] i. ageret tecum arbitratu ſuo, ſive jure, ſive injuria: ut ſequens verſus oſtendit. [7] hoc eſt, verbi ſui auctoritate plurimùm efficit; tuum verò quid efficeret apud regem? quid prodeſſet litigare cum rege? [8] accommodatio ad bonos obſequentes magiſtratui. [9] nimirum tum obſequendi, tum diſſimulandi, tum ab obſequio diſcedendi. c *Heb. cor: ſic deinceps.*
[10] ſupple efficiendæ legitimè. [11] accommodatio ad malos, qua oſtendit improbis illis Schelomo eventurum malè; qui indicantur ſequente verſu.
[12] i. qui inſipiens eſt, neque judicio utitur ad obſequendum poteſtati.
[13] i. quis ex inſipiente facere poſſit ſapientem? [14] expoſitio mali quod inſipientibus & inobſequentibus denunciatum eſt ſuprà ✠. 5. nemo eſt, inquit, tanta auctoritate, dignitate, potentia, vel armis, agilitate denique induſtriaq; præditus, qui labore ullo & contentione vindictam regis eluctari poſſit & frãgere, ſive ſua, ſive aliorum opera. [15] i. vitam ſuam conſervet: ut ſequentibus explicatur. [16] quam rex mandaverit. [17] quod rex in rebellem aggreſſus fuerit. [18] i. inane eſt quicquid tentat & molitur ad depellendam mortem.
d *Heb. inquies ſive inquietudo.* e *Heb. dominum ſuum.*
f *cum toto hoc.* [19] nimirum tota hac civili adminiſtratione magiſtratuum & popularium. Eſt autem hîc altera pars capitis, de eo quod fit ex vanitate præter jus, ut obſervatum eſt in verſ. 1. Continentur autem in hac parte duo: unum eſt, rectum judicium de prava adminiſtratione ex teſtimonio ſpiritus Dei, uſque ad verſ. 13. alterum eſt judicium depravatum carnis, verſ. reliquis: quem ordinem à Schelomone ſervari monuimus, ſuprà 2. 2.

ſole; tempus *interdum eſſe*, quo dominatur
homo in hominem [20] malo ſuo.
9 Nam ita *dominatos* animadverti impro-
bos *g* ſepeliri, poſtquam deceſſerunt; atque è
[21] loco ſancti abierunt, & oblivioni tradi in ea
civitate in qua ſic fecerunt: [22] etiam illud va-
nitatem *eſſe*.
10 [23] Quia nullũ efficitur decretũ, *h* com-
penſatio iſtius mali citò: idcirco *i* fervet ani-
mus hominum in ipſis, ut faciant malum.
11 [24] Quamvis peccatori facienti malum
cẽties, etiam prorogaret Deus *dies*; quinetiam
novi ego fore bonum timentibus Dei, qui ti-
muerint à facie ejus:
12 Bonum autem non fore improbo, neq;
prorogaturum eſſe dies [25] ſimiles umbræ, illi
qui non timet à facie Dei ipſius.
13 [26] Eſt vanitas quæ fit ſuper terrã; quod
ſunt juſti quibus obtingit ſecundum opus im-
proborum, & ſunt improbi quibus obtingit
ſecundum opus iuſtorum; [27] dixeram, hoc
quoque *eſſe* vanitatem.
14 Quapropter laudaveram ego lætitiam,
nullum eſſe bonum homini ſub ſole, niſi ut
comedat ac bibat & lætetur: hoc enim adjace-
re ipſi ex labore ſuo diebus vitæ ſuæ, quos dat
ei Deus ſub ſole.

[20] id eſt improbè, ita ut poſteà conſequatur præmium mali ſui: ut ſequentib. exponitur. g *Heb. ſepultos.* [21] i. è magiſtratu & judiciali ſolio, quæ functio & ſedes Dei eſt, Deu. 1. 17. & 2. Chronicor. 19. 6. [22] dominium ipſorum tyrannicum. [23] graviſſima ſententia, qua exponitur cauſa tum hominum improborũ audaciæ, hoc ✠. tum bonorũ liberationis, & mali quod improbi tandem perpeſſuri ſunt, duobus ſeq. q. d. eò alũtur improbi in maleficiis, quòd vindictã tardam eſſe vident, ac propterea ſibi impunitatem pollicentur: ut Pſal. 50. 21. h *Heb factum, pro cõpenſatione facti, metonymia.* i *Heb. plenum eſt cor filiorum hominu: ut Eſther.* 7. 5.
[24] amplificatio graviſſima hujus ſententiæ, per hypotheſin ἀδυνάτου.
[25] ut Ijobi 8. 9. & alibi paſſim. [26] propoſitio ſententiæ carnis, ut obſervatum eſt ſup. ✠. 8. [27] vide ſuprà 3. 18. & ſequent.

CAPUT IX.

Schelomo obſervationem adminiſtrationis Dei docet humanas mentes ſuperare: carnales de ea cogitationes explicat quæ hominibus ſpiritus Dei luce carentibus obverſantur; quod eventa omnia perſonarum, conatuum, & conſiliorum impiè fortunæ tribuant, & ad ſcelera ſua abutantur iſta cogitatione.

1 [1] QUum autẽ adhiberem *a* animũ meum
ad cognoſcendum [2] ſapientiam, & ad
perſpiciendum ipſum negotium quod fit ſu-
per terram; [3] ſi etiam interdiu & noctu ſomnũ
oculis ſuis *quiſpiam* non *b* percipiat:
2 Animadverti totum opus Dei; non poſſe
hominem aſſequi illud opus quod fit ſub ſole,
quamvis *c* laborioſè homo quærat, non tamẽ
aſſequuturum eſſe: quin etiam ſi cogitet ſapi-
entiſſimus cognoſcere, non tamen poſſe aſ-
ſequi.

CAPUT IX.

3 [4] Nam [5] totum hoc cõdidi in animo meo
idque declaraturus totum hoc; [6] juſtos & ſapi-
entes, factaque eorum [7] in manu Dei ipſius

[1] duos hoſce verſus omnino ad ſequentia pertinere res ipſa loquitur: nam hoc demum loco Schelomo tranſitionem facit ab humana adminiſtratione ad alterum adminiſtrationis genus quod ſupra homines eſt, & illud inductionib. explicat, hoc capite; quemadmodum indicavimus ſupr. 8. 1. Hoc autẽ capite tria iſtius adminiſtrationis exempla percurrit Schelomo: primum eſt, de eventu perſonarum omnium, uſque ad verſum 13. ſecundum, de eventu factorũ atque conatuum, ver. 13. & 14. tertium de eventu conſiliorum, inde ad finem uſque: quibus omnibus inductionis locis præponitur commune exordium, duobus verſibus, omnia quæ hîc adminiſtrantur vindicans & aſſerẽs Dei œconomiæ; prout ordinem hunc à Schelomone obſervari monuimus ſupra 2. 2. & alibi.
a *Heb. cor: ſic deinceps.* [2] id eſt, peritiam totius hujus adminiſtrationis.
[3] id eſt, etiamſi aciem oculorum & animi ſui contendat indeſinenter his obſervandis & comprehendẽdis ratione: quod poſterius membrum ſequente verſu ex ordine illuſtratur, ut verſus ille eſt hujus exegeticus.
b *Heb. videat.* c *Heb. laboret homo quærendo.* [4] primus inductionis locus, exponens judicium carnis de adminiſtratione Dei erga perſonas ipſas, ut diximus in ver. 1. [5] quod ſequ. exponitur uſque ad 13. Eſt autem hîc deſcriptio elegantiſſima totius judicii carnalis, quò fecit tranſitionem Schelomo. quaſi dicat quæcumq; dico me animo meo indidiſſe, & deinceps expoſiturus ſum; nolo ita accipi quaſi nunc demum eſſem in ea ſententia, & diſpenſationem iſtarum rerum abjudicarem Deo: abſit. imo vero furor eſt hominem contrà ſentire quàm res ipſæ loquantur manifeſtò: nihil enim vel tantillum aut perſonis (de quibus uſque ad verſum 13.) aut factis (de quibus deinceps) evenit, quin ipſæ perſonæ, res, facta teſtentur ſingula quæque nutu & voluntate Dei gubernari; penes hominem nihil eſſe. [6] ſimiliterque injuſtos & inſipientes cum factis ipſorum: eclipſis contrarii. de qua diximus Gen. 18. 18. Nam ita accipiendum eſſe oſtendit antitheſis ſequente verſu. [7] id eſt, cognoſci, curari, & gubernari à Deo.

eſſe:

esse : *d* tum re amata, tum exosa [8] non uti ho-
mines, [9] *nullam* esse *e* expositam ipsis:
4 [10] His omnibus, quemadmodū reliquis
omnibus *euenire*, evētum eumdem esse iusto
& improbo, bono sive mundo & immundo;
tam [11] sacrificanti quam ei qui non sacrificat;
ita bono sicut peccatori, iuranti quemadmo-
dum juramentum reverenti:
5 Hoc pessimum *esse* in omnibus quę fiunt
sub sole, quod evētus idē *sit* omnibus; [12] quin
etiam animum filiorum hominū *qui* expletus
fuerit malo, & quorum animo *insederit* omnis
insania *f* quamdiu vixerunt, itidem [13] postea
concedere ad mortuos.
[14] Nam [15] uter sit qui eligatur, in tota hac
vita [16] adest fiducia: quin [17] cani viventi est me
lius quam leoni mortuo
7 [18] Viventes enim sciunt [19] se morituros
esse; mortuos autem nescire quicquā, nec esse
amplius eis [20] mercedem, quum oblivioni tra-
dita fuerit [21] memoria eorum.
8 Tūm *g* rem amatam eis, tū exosam eis,
tum desideratam eis jam periisse; & partem
nullam *esse* eis amplius *h* unquā in ulla re quę
fit sub sole.
9 [22] Agedum comede cum lætitia cibum
tuū, & bibe animo hilari vinū tuū [23] *i* quan-
documque benevolè prosequitur Deus ille fa
cta tua.
10 Omni tempore [24] sunto vestimenta tua
k nitida, & unguentum infusum capiti tuo ne
deficito.
11 Fruere vita cum uxore quā amas, omni-
bus diebus vitæ vanissimæ tuæ, quam *uxorem*
dedit tibi *Deus* sub sole, omnibus diebus va-
nissimis tuis, quum hoc sit pars tua in vita hac
& in labore tuo quo laboras sub sole,
12 Quicquid assequitur manus tua ut facias
pro facultate tua, fac: nam nullum *est* opus, aut
ratiocinium, aut scientia, sapientiave in sepul-
cro quo iturus es.
13 [25] Convertens me animadvertebam sub
sole non esse levium cursum, neque robusto-
rum prælium, nec etiam sapientum cibum, ne-
que etiam prudentum divitias, neque etiam
scitorum gratiam; sed tempus & casum acci-
dere omnibus his:
14 Etiam nescire hominem [26] tempus suum,
sicut nesciunt pisces qui capiuntur reti [27] ma-
lo & *ut nesciunt* aves, quæ capiuntur laqueo;
sicut ista irretiri filios hominis tempore mali,
quum irruit in eos repentè.
15 [28] Etiam hanc animadvertebam sapien-

d *Heb. tum amorem, tum odium nescire homines: amor pro re amata, metonymice: ut infra versu* 8.
[8] nimirum per se, sua ipsorum facultate, & arbitratu suo. hāc autem esse significationē Hebraici verbi permulti loci indicant: ut Jjobi 38. 33. & 39.4.
[9] eclipsin negationis ἀπὸ κοινοῦ repetim[9] de superiore membro: ut Psal. 9. 19. & alibi passim.
e *Heb. ante eos: ut Genes.* 13. 9.
[10] justis & sapientibus, factisque eorum.
[11] id est, pio & impio, colenti Deum & non colenti, synecdochicè.
[12] amplificatio indignationis, à cōparatione eventus eorū qui indignissimè totam vitam suam in impietate & inhumanitate trāsegerint.
f *Heb. in vita ipsorum.*
[13] quam ita vixerint, planè cum aliis omnib. æquari morte.
[14] ætiologia atheorum, ex cōsimili specie evētus humani confirmantium animas cum corporib. emori; cujus partes sunt duę: una, fructum nullum cui homo jure possit confidere, nisi in hac vita, percipi posse; altera, nihil mortuis superesse, ac proinde quid vis vel obscurissimum & tenuissimum anteponendū esse nobilissimorum animantium cadaveribus.
[15] id est sive justus, sive injustus probetur tibi, cujus vitam, studia, & facta imiteris: tamen (inquiunt Epicurei) neutrum genus vitæ aliam exspectationem boni, præterquam præsentis, habere potest.
[16] id est, præsentia sunt bona quibus homo confidenter utatur, ac non futurorum exspectatione se ipsum lactet. [17] proverbiale dictum, quo Epicurei vitam solent morti honestæ, quamvis turpissimam, anteferre.
[18] confirmatio proxime precedentis dicti, melius esse vivo quàm mortuo. Viventes enim, inquit, noscunt, utuntur, & percipiunt fructum præsentis vitæ: mortui plane nihil horum. [19] ac proinde sibi hodie vivendum putant, dicentes, comedamus, bibamus, nam cras moriemur: Jeschah. 22. 13. & 1. Corinth. 15. 32. quod exponitur copiose, ver. 9. & sequ. [20] i. fructum rerum quibus confidunt, superiore versu. [21] cum ipsis, id est, quum mortui fuerint: periphrasis mortis.
g *Heb. amorem eorum, tum odium eorum, tum zelum eorum: ut sup. vers.* 3.
h *Heb. in seculum.* [22] mimesis, vel imitatio & effictio documentorum quæ ex sua illa notitia colligunt Epicurei, ut dictum est in ver. 7. [23] i. quamdiu facultatem habes, sive sit à Deo illo quem isti prædicant, sive aliunde: ironicus sermo. *i* *Heb. cum jam.*
[24] i. curato te molliter: synecdoche. *k* *Heb. alba.* [25] secundus locus inductionis de eventu factorum quem animalis homo attribuit casui: ut observatum est suprà in vers. 1. Quod autem dicit (convertens me) noematicum est. q. d. quum autem viderem non esse positum in hominum facultate, ut ipsi de se statuant arbitratu suo; converti animum & cogitationem meam ab observationem factorum singularium, de quorum eventu ex sensu carnis hoc modo judicabam. [26] id est, calamitatis suæ.
[27] i. calamitoso & damnoso sibi. [28] tertius inductionis locus de humanorum consiliorum eventu: ut diximus in ℣. 1. quo ostendit sapientū consilia reipublicæ salutaria apud multos parvum honorem consequi; imprudentia &

tiam sub sole, quæ magna *est* [29] apud me;
16 [30] Civitatem quamdam parvam in qua
homines pauci *erant* quum veniens contra
eam rex magnus circumsideret, & exstrueret
contra eam munitiones magnas,
17 Adfuit in ea vir indigus sapiens, qui li-
beravit [31] ipse ciuitatē istam sapientia sua: nec
tamen quisquā recordatus est viri indigi illius.
18 Dico autem ego, meliorem esse sapien-
tiam robore; quamvis sapientia illius indigi
despiciatur, & verba ejus non audiantur:
19 Verba sapientium *l* [32] submissorum au-
dienda esse, potius quam [33] clamorem domi-
nantis cum stolidis suis.
20 Meliorem esse sapientiam armis belli-
cis; [34] aberrantem verò unum perdere boni
plurimum:

Caput X.

21 *Ut* muscarū *m* mortuarum *una n* efficit
ut fœtorem eructet unguentum pigmentarii;
similiter pretiosum *o* nomine sapientiæ & glo-
riæ *virum fœtidum* efficit stoliditatis parum:
22 [35] Animus sapientis *adest* dexteræ ipsius,
[36] animus vero stolidi sinistræ ipsius.
23 [37] Nam etiam in ipsa via quum stolidus
ambulat, animus ejus *est* demens; & prædi-
cat omnibus stolidum se *esse*.

stolida perpetuā ignominiam: ac propterea statuit non pendere consiliorum eventum ab hominum facultate.
[29] ut apud omnes sanos. qui ferè sunt pauci.
[30] parabola sive exēplum de consiliorū usu.
[31] solus, ac non alius.
l *Hebr. cum quiete.*
[32] id est, infimorum, qui submissè solent apud dominatores agere, adeoque (ut proverbio dicitur) holitorum.
[33] id est, clamorem stolidi dominatoris, & cunctorum administrorum ejus:
[34] id est, unū aliquem sapientem aberrātem à consilio sapientię perdere consilia, res, facta, & honorem ipsum, ac existimationem, sequente versu. *m* *Heb. mortu.* *n* *Heb. efficit ut fœteat & eructet.* *o* *Heb. à sapientia, à gloria.* [35] i. sapientem nihil nisi cogitatè agere, & cum animo suo prius expendere, quam dexteram ad opus admoveat. [36] i. stolidum incogitatè ferri, & rationem ac sapientiam à se depellere; ut quæ aversantur homines ferè sinistra depelluntur: metaphoricæ loquutiones à gladiatoribus sumtæ, qui dextera adversarios petunt, sinistra depellunt atque protegunt se. [37] confirmatio membri posterioris antitheti. stolidus, inquit, non tantùm sapientiam à se propulsavit; sed ipso vultu, gressu, & signis omnibus clamat stoliditatem suam. Hos autem tres versus, quia cum superioribus omninò cohærent, in idem caput inclusimus.

Caput X.

Schelomo formam docet modestiæ erga potentiores, illius utilitates explicat: administrationis bonæ & malæ eventa prædicat: postremo subditos ad sanctè cogitandum de potentioribus hortatur.

[1] 1 Quum spiritus ejus qui dominatur *a* se
effert contra te, [2] locū tuum ne dese-
rito: [3] nam *vir* [4] sanans sedat peccata magna.
2 [5] Est malum *quod* vidi sub sole, [6] secundū
errorem qui procedit à facie imperantis:
3 Poni [7] ipsam stoliditatem in *dignitatibus*
celsis & amplis; divites verò in ipsa abjectione
sidere.
4 Vidi servos insidentes equis, principes
autem euntes tamquam servos super terram.
5 [9] Qui fodit fossam, in eam cadit; & qui
perrumpit maceriam, mordet eum serpens.
6 Qui amovet lapides, dolore afficitur eis;
qui findit ligna, periclitabitur eis,
7 [10] Si postquam hebetaverit ferrum, is

[1] Schelomo duob. postremis generibus vanitatis, quæ ex ordine fuerunt exposita cap. 8. & 9. sua veluti pharmaca salutariaq; documenta opponit eodem ordine, hoc & sequēte capite, ac primum quidē hoc capite (quod octavo capiti respondet) agitur de civili administratione; suntque illius documenta tria: primū est, de modestia & submissione animi prudenter apud principes colenda, usque ad ver. 13. secundum, de eventu humanæ administrationis, usque ad ultimum; tertium, de reprimendis etiam cogitationibus quæ interdum homini super forma administrationis obversantur, versu ultimo.
a *Hebr. ascendit.* [2] id est, modeste in statione tua te contineto, neque rebellato, ut supra 8. 2. sed potius omnes artes ad curandum sanādumque spiritum ejus adhibeto: quod membrum antitheton supplendum est ex sequente ætiologia. [3] istius documenti causæ exponuntur tres: prima, his verbis, sanari principem & à magnis peccatis revocari; secunda, præcaveri & declinari malum alioqui subdito ipsi eventurum, atque inevitabile; à ver. 2. ad 9. tertia, bonam gratiam recuperari, & reconciliatam retineri, ver. 9. quæ tria oppositione stolidi illustrantur, inde ad vers. 13.
[4] nimirum spiritum regis abjectione sua. [5] secundum ἀντίθεσιν de antevertendo malo; quod postea plurimis atque elegantissimis comparationibus exprimitur. [6] id est, prout delirant reges & errant humanis suis infirmitatibus, modo hoc modo illud decernentes. [7] i. homines (ut ita dicamus) stoliditate stolidiores: emphasis.
[8] nimirum omni genere sapientiæ, ut membrum oppositum docet: sic enim contra accipitur pauperis nomen, Proverb. 29. 13. [9] explicatio mali quod homini creat immodestia & imprudentia, quatuor similitudinibus.
[10] id est, si imprudenter & inconsideratè fodiat, subruat, tollat, findatque tamquam non curato ferro quod fuerit hebetatum, synecdochicè: nam hæc conditio etsi de proxima tantum similitudine ad verbum dicitur, communicanda est tamen cum superioribus.

b aciem non exacuat, sed [11] vires intendat: at emolumento *c* ad dirigendum *est* sapientia.

8 [12] Si momorderit serpens *d* nondum adhibita incantatione, tum nullum est emolumentum *incantationis e* tenenti verba ejus.

9 [13] Verba oris sapientis *sunt f* gratiosa, labiis verò *g suis* stolidus [14] absorbet se:

10 Initium verborum oris ejus, stoliditatis *est*; & finis *verborum* oris ejus, insaniæ pessimæ.

11 Ut stolidus ipse multis utatur verbis: nescit iste homo quid sit *quod dicat*, aut [15] quid futurum sit posteà; quis indicaret ei?

12 Labor stolidorum fatigat ipsorum *quemque*; ut qui nesciat [16] ire in civitatem.

13 [17] Hei tibi regio, cujus rex puer *est*; & cujus principes [18] manè comedunt.

14 O te beatam regionem, cujus rex [19] natus *est* clarissimis; & cujus principes suo tempore comedunt, ad robur, non autem ad compotationem.

15 [20] Pigritiâ [21] ambarum attenuatur contignatio, & demissione manuũ perstillat domus;

16 [22] Eorum qui ad lætitiam parant convivium, & vinum lætificat viventes, & quorum pecunia [23] facit ut ista omnia respondeant.

17 [24] Ne quidem in conscientia tua regi maledicito, & in conclavibus cubilis tui ne maledicito diviti: [25] nam *vel* avis cælorum perferret vocem illam, & *h* ales indicaret verbum.

[b] Hebr. faciem. [11] id est, præsumens se vi effecturum, consumat in eo laborem suum. Sensus horum similium est: videmus ista opera ab hominibus non effici inconsiderata vi, sed arte atq; industria: quãtò minùs vi perrumpat homo spiritum dominatoris inflammatum? [c] Hebr. dirigendi. [12] amplificatio istius mali ex imprudentia proficiscentis, quod est immedicabile, & frustra labor in recuperanda gratia consumitur; ut inania sunt admorso incantatori intempestivaque suâ incantamenta. [d] Heb. in non incantatione. [e] Hebr. domino linguæ illius. [13] ὕστερον tertium, ut diximus in vers. 1. quod illustrat stolidorum antithesis subsequens. [f] Hebr. verba gratiæ, [g] Heb. stolidi: ut Gen. 9. 6. [14] i. perdit, ut tres versus exponunt: quibus gradatim ostenditur ipsum neque apud alios sapere, neq; se intelligere, neque labore proficere, aut consequi aliud nisi fatigationem sui ipsius. [15] nimirum quod dicat. quasi dicat, neque principium, neque finem in dicendo suæ orationis videt. [16] id est, vel movere pedem rectè, & urbis suæ viã cognoscere, quàm etiam addiscunt cæci. [17] secunda pars, docens eventum quem regiones ex principum administratione consequuntur. [18] id est, intempestivè, ad luxum, non ad confirmationem sui, ex sequente versu. [19] id est, bene institutus est & informatus in administratione regni. [20] comparatio rei privatæ cum publica. q.d. nulla domus secundatur, ubi manus ad opus necessarium non adhibentur, sed ad luxum vitamque perditam: quantò minus respublica, in qua principes profusi & ad omne scelus libidinemque projecti sunt? [21] quæ non curant mederi stillicidio tigna comminuenti. [22] i. l est, quum omnia in luxum profusa sunt. [23] id est, comparat ista omnia pretio suo: verbum enim accipimus in tertia conjugatione, ut Ijobi 20. 3. [24] tertium documentum, ut suprà diximus. [25] ratio hyperbolica, pro eo quod est, principes & potentiores sunt auritissimi: vix quicquam fit aut dicitur, quod ipsorum cognitionem fugiat. [h] Heb. dominus alarum.

Caput XI.

Schelomo hominem ad beneficentiam fidemque in promissiones Dei hortatur; asserit infinitam administrationem ejus; cui obsecundare oporteat: postremò negligentes ad cogitationem mortis, vanitatisq; præsentis revocat.

1 [1] Projice [2] panem tuum [3] *a* secundùm aquas; nam [4] multiplicantibus diebus inventurus es eum.

2 [5] Da partem septem, aut etiam octo; [6] cùm nescias quid futurum sit mali super terram.

3 [7] Quum repletæ densæ nubes pluviâ, superterram *b* minutim demiserint *eam*, sive decederit planta [8] ad meridiem, sive ad Aquilonem; quo loco ceciderit planta, [9] ibi futura est.

4 [10] Qui observat ventum, non seminabit; & qui respicit ad densas nubes, non metet.

5 ‖ [11] Quemadmodum ignoras [12] quæ *sit* via venti, ut *ignoras* [12] *quæ via* ossium in utero gravidæ: ita ignoras opus ipsius Dei, qua *via* faciat hæc omnia.

6 [14] Manè sere semen tuum, & vespere ne remittito manum tuam: nam ignoras quidnam rectum sit, hócne, an illud, an verò ambo hæc *c* ex æquo bona *sint*.

7 [15] *Est* quidem dulcis hæc lux, & bonum hisce oculis aspicere hunc solem:

8 Sed si annos multos vivens homo in eis omnibus lętetur: attamen *d* recordari eum oportet [16] dies tenebrarum, multos esse *illos*, quicquid evenit vanitatem esse.

[1] ad postremum vanitatis genus, quo animalis homo oppugnat administrationẽ Dei (ut cap. 9. diximus) Schelomo suum adhibet ἀνάδοτον & salutare documentum, de officio corporis & animi nostri: corporis quidem, per beneficentiam & communicationem eleemosynæ; animi verò, per fiduciam certam in Deum, promissionesque & operationes ejus. Sunt itaque hujus capitis partes duæ: una, qua utrumque officium conjunctim explicat, beneficentiæ & fidei, usque ad vers. 7. altera, qua hominem ab hujus vitæ amore fiduciatque revocat, & viam sternit ad sequentis capitis documenta. [2] i. semen, ex quo fit panis: ut Psal. 104. 15. quæ synecdochica appellatio à fine in scripturis frequentissima est. [3] i. in locis irriguis, ac proinde feracibus benedictionis; quo modo accipitur Jeschah. 22. 20. sensus est, quemadmodum bonus agricola loca irrigua conserit certa cum fiducia & exspectatione benedictionum Dei; sic te in hac vita memento agricolam esse & operarium Dei, ut omnibus benefacias & de tuo communices; pro certo habens illud, Jehovæ seri quod benefit, & irrigari benedictione ejus: ut Proverb. 19. 17. & Jeschah. 58. 7. & sequ. [a] Heb. secundum faciem aquarum. [4] i. succedente tempore, quo messis advenit. [5] i. distribue quàm plurimis potes: ut Psal. 112. 9. est autem hic numerus finitus pro infinito; ut Micæ 5. 5. [6] i. cum omnia ista incertissima sint, & omnibus momentis infesta malis quam plurimis: ut Luc. 16. 9. ac proindè fac ut bene colloces, quod seq. vers. docetur. [7] promissio pergens in eadem allegoria, qua ostenditur non posse melius collocari bona quàm apud homines beneficẽtia: nam, inquit, ut sementem benedictione aspergit Deus, & sator eam ibidem recipit cum fœnore, id ipsum quoque constat fore in beneficentia tua. [b] Heb. friaverint demittendo. i. asperserint: simile verbum est, Psal. 18. 44. [8] i. omnibus promiscuè benefac; nam idẽ dicitur allegoricè, quod scribit Paulus, Gal. 6. 10. nimirum tibi, id est, certissimè recepturus es mirificâ Dei œconomiâ. [10] occupatio allegorica. q. d. ne diffidentia útitor ut manum à benefaciendo retrahas, neve has aut illas excusationes obtendas, ignavos rusticos imitãdo, qui dum hæc aút illa causantur, justũ sementis messisq; tempus sinunt effugere, sed Dei administrationi confidens, fac quicquid facto opus est, duobus sequent vers. ‖ Joan. 3. 8. [11] expositio admirabilitatis quæ est in operibus Dei, ab exemplo duarum rerum quæ hominibus quotidie obversantur, venti in aere, & fœtus in utero. [12] id est, unde veniat, quò tendat, & quàm diu: ut Joan. 3. 8. [13] id est, quæ ratio fingendi & confirmandi fœtus. [14] id est, omni tempore benefacito, quantisper tempus est: ut Joan. 9. 4. [c] Hebr. sicut unum, id est, unum sicut alterum. [15] secunda pars, occupatio qua responsionem ignavorum hominum refellit Schelomo: dices, inquit, quorsum ego tam diu laborarem? suavius est in rebus præsentibus conquiescere, & sibi indulgere: respondet, si per aliquot annos suave esset, adeóque tota vita à mœrore immunis ageretur; duo tamen cogitanda sunt: unum, mortem aliquando esse obeundam: alterum, ea ipsa quæ huic vitæ conceduntur, esse vanissima. [d] Heb. recordabitur. [16] id est, mortem, periphrasticè.

Caput XII.

Schelomo hominem sibi præsidentem compellans, cogitationem Dei, senii, mortisq; revocat; & totum opus concludit confirmatione vanitatis rerum istarum omnium atque hortatione ad studia salutaria in reverentia, obsequio, & spe Dei adventuri, humanumq; genus judicaturi adventu suo.

1 [1] Lætare juvenis in juventa tua, & *a* exhilaret te animus tuus diebus juventutis tuæ, denique perge in viis *b* animi tui & aspectibus oculorum tuorum: [2] sed cognosce fore ut propter omnia hæc adducat te Deus ipse in judicium.

2 [3] Amove ergo [4] indignationem ab animo tuo, & averte malum à carne tua: [5] nam juventa, & *c* ortus ipse, [6] *est* vanitas.

Caput XII.

3 [7] Et recordare creatoris tui diebus juventutis tuæ; [8] tantisper dum non adveniunt [9] dies ipsius mali, & pertingunt anni [10] quibus dicas, non *est* mihi in istis delectatio:

4 [11] Tantisper dum non obtenebrescit sol, & lux, lunaq; ac stellæ; [12] neque recurrunt densæ nubes post pluviam:

5 Quo tempore commovebuntur [13] custo-

[1] Hujus capitis duæ sunt partes: prior est conclusio proximè precedentis loci de administratione Dei, usque ad vers. 10. posterior, conclusio totius operis, ad studium, reverentiam, & obsequium Dei homines excitans, inde ad finem usque. Sunt autem in hac priore parte cõjuncta documẽta duo, quæ hoc v. prolepticè continentur: unũ, de præsente officio nostro; alterum de eventu mortis & judicii quod facturus est Deus: quorum prius membrum hoc versu enunciatur, per concessionem ironicam ad juvenem fretum bona ætate sua, & in rebus istis exsultantem. [a] Hebr. bene faciat tibi cor tuum. [b] Heb. cordis tui: sic deinceps. [2] correctio, alterum documentum exponens juveni, ad revocandum eum à consuetudine animi sui & sensuum, de quibus modò locutus est ironicè. [3] expositio prioris documenti, qua sapiens juvenem ad bonam frugem revocat ab utili. [4] id est, peccatum quo indignatio Dei accersitur: metonymia. quasi dicat, animo & corpore tuo peccatum, quod Deo invisum & tibi damnosum est, studiosè auersator. [5] occupatio, quia excipere potest juvenis, indignum esse ut ea ætate careat juventutis bonis; respondet Schelomo, non posse de juventute melius judiciũ fieri, quàm tum à principio ipsius, hoc versu; tum ab exitu, sequentibus. [c] Heb. auroræ ortus. [6] id est, instabilis est & momento vanescens. [7] id est, studio tuo & obsequio restificator te etiam in lubrica illa ætate ducĩ recordatione & reverentia Dei: hæc enim sola recordatio viros bonos facit. [8] altera confirmatio vanitatis quæ in juventute est, ab interitu illius primùm senio, deinde morte: quorum utrumque deinceps figuratur elegantissimè. [9] id est, dies senectutis, quæ propterea veteribus ætas mala dicta est, ut pluribus ostendit Nonius Marcellus: qua eadem ratione juventutem Cicero bonam ætatem vocat, libro de senectute. [10] i. morosi & difficiles anni, quales fere in senectute sunt. [11] id est, dum adhuc es juvenis, & frueris ætate bona. Est enim in his verbis periphrasis allegorica senectutis: qua docet sapiens senes interdiu, noctu; indefinenterque cum difficultatibus perpetuis conflictari; quas scriptura solet cum tenebris, prosperitatem verò cum luce comparare. [12] id est, neque calamitates subinde succedunt aliæ aliis, ut in senectute fit. Hæc autem senectutis incommoda universe dicta hoc versu & superioris fine, minutatim sequentibus explicantur. [13] i. brachia quæ ad totius corporis custodiam data sunt, sive adhibendis bonis, sive propulsandis malis; & quibus tu juvenis fretus tantopere gloriaris.

des illi

des illi domus, & pervertent sese[14] *d* valentes robore; & intermittent[15] molitrices illæ quū *e* mandent, & [16] obtenebrescent illi qui spectant per speculas:

6 [17] Occludentúrque valvæ foro, dejecta [18] *f* sonora molitione: [19] & surget ad vocem aviculæ, [20] deprimentúrque *g* omnia canora:

7 [21] Etiam à *re* alta timebunt, & contritionibus in via; & [22] efflorescentem amygdalum, & pinguefacientem se locustam, [23] irritam faciet *animus* iste appetens: [24] quum abit homo in locum seculi sui, circumituris in platea lugentibus:

8 [25] Tantisper dum non procul amovetur [26] funis argenteus, & excurrit [27] orbis aureus; [28] & frangitur hydria ad scatebram, disrumpitúrque [29] rota ad cisternam,

9 Redeunte ipso [30] pulvere in terrā quemadmodum fuerat; spiritu autem redeunte ad Deum qui dederat illum.

10 [31] Vanitas *h* vanissima, inquit Ecclesiastes: omnia hæc *sunt* vanitas.

11 [32] Quamobrem potiùs ([33] cùm fuerit Ecclesiastes sapiens; prętereà docuerit scientiam populum, & attendens, scrutatúsque concinnaverit sententias multas:

12 Quæsiverit Ecclesiastes *i* assequi verba delectabilia; & singula scripta rectè, [34] verba fidelia,

13 Verba sapientum [35] similia aculeis, & similia [36] clavis [37] infixis; *k* lectissima; tradita [38] à pastore eodem)

14 [39] Potiùs, inquam, [40] ex istis, fili mi, admonitus esto: faciēdi libros multos nullus *est* finis, & lectio multorum *l* fatigationi *est* carni.

15 [41] *m* Summa rei *est*, his omnibus auditis: DEUM IPSUM REVERERE, ET PRÆCEPTA EJUS OBSERVA, QUIA HOC *est* [42] TOTUM HOMINIS.

16 Nam [43] omne opus Deus ipse adducet in judicium cum omni re occulta; sive bonum, sive malum.

[14] i. tua illa crura, quibus rectè & firmè ingrederis.
d Heb. *homines roboris.*
[15] i. dentes illi tui, quibus strenuè comminuis cibū, hebetabuntur; ita ut subinde recurrē tibus doloribus cogaris ægrè & lentè mandere.
e Heb. *minuunt.*
[16] oculi.
[17] i. morosissimus eris, ita ut neq; foris, neque domi ullam delectationem capere possis, aut ex rebus quamvis jucundissimis recreari. Propterea dicit occlusum iri valvas foro, pro eo quod est à foro abstinere & à frequentia, ubi delectationem juventus percipit. [18] i. valente illa manducatione (qua in juventute uteris) amissa, & prostrata cibi appetentia. *f* Heb. *sono molitionis: hypallage.* [19] id est, vel aviculæ unius garritu excitabitūr, & cantum illius morosè fastidiet. [20] i. nullam cantionem aut musicam symphoniam (quæ alioqui animos humanos se afficere, Proverb. 25. 29.) grato animo accipiet, sed jubebit omnia conticescere: vide historiam Barzillai 2. Schem. 19. 35, & sequent. *g* Heb. *omnes filiæ cantici.* [21] i. incedentes metuent ne in lapillum extuberantem offendant: nullum erit tam æquabile solum, ubi non metuant ab offensione & attritu pedis. [22] id est, ne vere quidem ipso (quo arbores & animalia omnia lætari quodammodo & gestire videntur) ipsius fastidium avertetur; sed omnia veris temporis beneficia nihili faciet: hic enim describitur ver ab unius arboris & animalculi exemplo, per synecdochen. [23] i. abhorrebit tuus iste animus; qui nunc istarum rerum, delectationúmque est cupidissimus. [24] i. quum jam versatur in ætate decrepita, propediem moriturus, & à propinquis efferendus funere. [25] i. dum adhuc commodum est & integrum; antequam tibi Deus indignatus adimat tum ornamenta in quibus exsultas, tum subsidia vitæ; hoc vers. adeóque vitam ipsam, versu sequente. [26] i. instrumenta argentea, ut sunt catenæ, lora, cingula, & similia. [27] ut sunt annuli, bullæ, monilia, & cætera ejus generis. [28] i. abrumpuntur commoditates tuæ ad hanc vitam pertinentes: quod synecdochicè exemplo uno figuratur. [29] qua vertente haustrum in cisternam inducitur educitúrque, quando profunda est, quasi dicat, neq; propinquis bonis, neque remotis utendi facultatem habiturus es. [30] i. humano corpore: ut Gen. 3. 19.

[31] conclusio hæc totius operis duas partes continet: unam, qua rerum omniū quę in hac vita sunt vanitatem (ut ante) asserit, hoc versu; alterā, qua homines ad studium veritatis, reverentiam Dei, obsequiū voluntatis ejus, & judicii venturi expectationem revocat.
h Heb. *vanitatum: ut suprà* 1. 2.
[32] cum ista omnia sint vanitas, ac proinde studium eorum vanissimum: est enim hic trāsitio ad alterū documētum, ut homines vanitate missa dedant se studiis melioribus. [33] hyperbaton, quo anticipat Schelomo objectionem eorum, qui responsaturi essent se minimè teneri ut auctori habeant fidem. Proponit enim Schelomo causas, cur doctrina ipsius sit accipienda: prima, quòd sapientia fuerit imbutus à Deo, ut doceret populum Dei, hoc versu; deinde, quod in ea sapientia cognoscenda, consequendáque laboraverit, tum sua ipsius experientia, vers. 12. tum aliorum documentis, maximè verò ductu ipso & auctoritate Dei, ℣. 13. *i* Heb. *invenire verba delectationis, & scriptū rectitudine, verba veritatis.* [34] i. certissima fide amplectenda: quorum usus & auctoritas sequente versu demonstratur. [35] primus usus verbi Dei, ut stimulis agantur pii, & à naturali sua segnitie ad officium incitentur. [36] secundus usus, ut pii ad officium adducti in eo contineantur. circumclusi certis velut repagulis verbi Dei in Ecclesia ejus. [37] i. qui palos in terram depactos cum cratibus conjunctos tenent: ut ferè faciunt opiliones in caulis suis ambulatoriis. *k* Heb. *domini collectionum.* [38] Christo: Joan. 10. cujus uniūs verbum omnibus seculis in Ecclesia est audiendum. [39] regressio ad institutam hortationem, quæ interrupta fuerat inde à principio ℣. 11. [40] i. hisce documentis meis instruitor potius, quàm ut incumbas cognoscendæ & explorandæ vanitati, quæ inest aliis studiis omnibus; ut sequentia verba commonstrant. *l* Heb. *fatigatio carnis.* [41] hactenus de studiorum genere: nunc explicatur summa veri & salutaris studii, hoc & seq. ℣. *m* Heb. *finis.* [42] i. totum in quo homo se occupare debet, & sine quo totus homo nihil est nisi vanitas. [43] i. omnia facta, dicta, & cogitationes, quamvis occultissimas: cùm omnia sint nuda & patentia oculis ejus, Heb. 4. 13. & summo illo die ante omnium oculos aperiendi libri.

LIBER CANTICI CANTICORUM.

ARGUMENTUM.

LIBER Cantici, quem Schelomo conscripsit θεοπνεύστως, exponit rationem spiritualium sponsaliorum, quæ inivit Christus cum Ecclesia in terris versante. Itaque declarat primùm sermones ultrò citrogq; habitos in contrahendis sponsalibus, deinde mutui amoris gravitatem & officia convenientia inter amantes verbo & facto gratulantes. Posteà quia amor ille gratiosè conciliatus mera benevolentia sponsi, non rarò ab Ecclesia in terris imprudenter sponsum suum offendente prætermittitur; laborans Ecclesia de recuperanda sponsi discedentis gratia curatur à sponso, & de constantissima ipsius benevolentia confirmatur: ita communi opera se ad beatissimum illum nuptiarum diem comparant. Postremò quia non potuit matura esse Ecclesia nisi accedente gentium plenitudine, postquam de ea sermo habitus est, canticum totum mutua professione studii inter sponsum & sponsam, officiique concluditur.

CAPUT I.

Ecclesia studio sponsi abrepta amplexum ejus expetit, nomen ejus commendat, & laudaturam vovet: ab indignitate sua se purgat, & sponsum advocat: quam sponsus edocens ornat factis & promissionibus: itaq; gratulantes inter se celebrant alter alterum, & bona, habitationémque communem per communionem spiritus.

1 [1] CANTICUM canticorum, quod *est* Schelomonis.

[1] id est, summū & prestātissimum, vide Genes. 9. 25. Estauté hęc generalis totius libri inscriptio, libri argumentū scriptorémque exponens. Argumentum est epithalamium excellentissimum sive connubiale canticum, quo Schelomo decantavit sacram illam, augustissimam, & beatissimam desponsationem conjunctionémq; Christi cum Ecclesia, quam æternus ipsius amor erga Ecclesiam, conciliavit, & continet, beneficentiáque promovet: donec tandem Christus jam Ecclesiæ desponsatus secundo adventu suo sacrum illud conjugium perficiat, coagmentato & adunato totius Ecclesię corpore, ut sit Deus omnia in omnibus. Scriptor est Schelomo; quem non dubium est animo & cogitatione res omnes humanas & suum ipsius conjugium cum filia Pharonis longè transcendisse: etsi ubique propè typicè de sancta illa communione loquutus est. Scriptum est dramaticum, in quo colloquentes inter se personæ introducuntur sponsus, sponsa, & amici, amicæque utriusque, huic connubio gratulantes. Cæterùm toto hoc capite exponuntur duo: unum est Ecclesiæ ad Christum aspirantis & Christi amicè eam advocantis colloquium, specie amantium qui diutius ferre non possunt absentiam alter alterius, usque ad vers. 9. alterum, mutua de bonis ipsorum inter se gratulatio, inde ad finem usque.

[2] huius amantium provocationis mēbra sunt duo; Ecclesiæ flagrantis amore Christi, usque ad vers. 8 & Christi respondentis, Ecclesieq; demonstrantis viam perveniendi ad cōgressum suū, vers. 8. Sermo autem Ecclesiæ primùm pathetice studium ipsius exponit, ergo sponsum, usque ad vers. 5. deinde apud amicas se putat, quòd in venustior, eóque sponso indigna videatur, ver. 5. & 6. postremò ardenter sponsum inclamat: quæ omnia frequentibus apostrophis conscripta grave amantis pathos affectionémque animi repræsentant. Sūntque prima hæc optantis Ecclesiæ verba cum animo suo: utinam me, inquit, sponsus ille meus Christus præsens amplectatur, & junctus permaneat mihi, me nunquam deserat; sed amantissima sua conjunctione in æternum prosequatur. [3] apostrophe pathetica ad sponsum, qua Ecclesia exponit causas optati sui: nimirum quòd ex ipso mirificam suavitatem percipiat, etiam tum quum peregrinamur ab ipso, duob. vers. & quòd eò fidelius atque animosius sponsum prædicatura sit, ℣. 4. [4] i. magis suaves atque salutares. [a] Heb. *præ vino.* [5] i. convivio lautissimo & instructissimo, synecd. [6] i. odoratissimus es, & odoratissima vel nominis tui recordatio, omnibus unguentis antecellens: ac propterea non tantùm mihi, sed amicis quoque meis dilectissima. [7] i. infirmissimæ mihi vires tuas adhibe pro gratuito amore tuo, cùm nemo ad te venire possit nisi trahatur divinitus. Joh. 6. 44. [8] ego & puellæ meæ, ministerio meo, & virtute tua: quod proximè sequentia verba ostendunt. [9] Christus dominus à patre constitutus, & regia potestate invictáque præditus. [10] in quibus omnes suos thesauros Christus asservat sponsæ, q. d. quò ampliùs bona domus suę lustraverit mecum, mihique credierit ea; eò melius incumbemus laudationi ejus ego & amicæ meæ. [11] i. non meæ tātum amicæ, sed amici etiam tui sanctissimum hunc nostrum amorem uno ore prædicabunt. [b] Heb. *in rectitudinibus.* [12] occupatio duplex, qua se purgat Ecclesia apud amicas suas, id est, singularia ipsius membra quæ se in dies adjungunt Ecclesiæ, hoc modo: scio quidem adversariorum probra & criminationes quibus obruor perventuras esse ad aures vestras; sed neque sum mihi conscia, ut isti exprobrant; neque vos oportet eò animum advertere, ut à consortio sponsæ abducamini. Præterea vos quoque forrasse locum dantes infirmitati vestræ existimabitis me indignam esse quæ conveniam in manum tanti regis; quòd partim afflictionibus, partim peccatis afflictionū causis veluti torrefacta atq; exusta sum: sed quoties ego animum adverto ad blandam illā compellationem sponsi quam utitur inf. ℣. 9. & seq. quam idem jam nunc testificatur spiritu suo in conscientia mea; omnino statuo me neque afflictionibus neq; peccatis meis ab ipso avertendam esse, imò verò gratam & jucundam fore ei; quum ipse me purget ornétque lavacro regenerationis per verbum suum. [c] Heb. *filiæ Jerusalem.* [13] q. d. oblatrent isti me tam nigram & invenustam esse quam vata locus videtur obscurior. [d] Heb. *tentoria Kedar: ut Psal.* 120. 5. [14] i. sum ornatissima & venustissima: ne Schelomo quidem cum universa gloria sua, aut comitatus ejus in aulæis degens tam gratiosus est quam ego sum: vide 1. Reg. 10. [15] sed ad Christum sponsum meum gratiosè me compellantem, & suis bonis ornantem; altera occupatio, ut modò diximus. [16] i. velut infuscata afflictionibus & peccatis, quę figurantur verbis sequentibus. [17] id est, quòd oppressione vel persecutione, tamquam sole torrefacta sim; ut Matt. 13. 6. accipitur solis appellatio. [18] i. peccatū originale sive innatum mecum inde ab utero, & in me habitans; cujus vi tum ad committendum malum, tum ad omittendum officium abrepta sum: vide Psal. 51. 7. [19] i. peccatum augescens & se ipsum inflammans, ut fieret summè peccans per legem accepta à Deo: vide Rom. 7. [20] i. quòd peccatum peccans me ad colenda & observanda opera carnis tenebrarúmq; pertraxerit, & nūc etiam detineat plus satis; quòd planè est tum ab officio meo, tum à lege mentis meæ alienum, Rom. 7. 22. Hęc autem omnia rustica allegoria exponuntur, ad declarādam ampliùs indignitatem peccati habitantis in nobis, & præstantiam vocationis nostræ. [21] i. quod ab officio meo, quamvis utili atq; salutari, discesserim. [e] Heb. *vineam meam quòd mihi.* [22] apostrophe Ecclesiæ ad sponsum. q. d. ne putetis me aut alienis criminationibus; aut mea ipsius indignitate absterreri, quò minùs accedam sponsum: ego jam ad illum converto orationem meam; inclamabo vobis præsentibus, & respondebit mihi. Sunt autem hæc verba ecclesiæ inclamantis allegorica; quibus Christum cum pastore comparat ovili suo cibum commodum & quietem prospiciente; ut Psa. 23. Itaq; ostendit quàm beata sit conditio eorum qui sequuntur Christum; & contrà quā misera conditione uteretur, quā diu in peccato vixit. [23] quo tempore ne mihi quidem capere quietem licet, nisi veniam ad te. [24] ætiologia petitionis à studio ardentissimo Ecclesiæ: nolo, inquit, vel ad tempus cum istis conversari, ac ne quidem ptæ me ferre quasi apud istos æquo animo agere possem: quò fortasse, nisi maturè responderes, mea infirmitate prolaberer. Quid enim aut honoris tibi, aut emolumenti mihi inde accederet? quapropter peto ut jam nunc indices. [25] i. pastorum exterorū, qui nihil te attinet, sed tantùm communicant tecum pastoris specie & appellatione. [26] responsum Christi ad Ecclesiam, ut observatum est 2. versu. continet autem hoc responsum per ὑστέρησιν primùm sententiam sponsi de prima quæstione versus 7. in hoc versu; deinde benignam testificationem animi sui propensissimi, beneficiorúmque erga Ecclesiam; ut confirmet Christus occupationem quā Ecclesia usa est ℣. 5. & 6. & transitionem faciat ad gratulationem illam mutuam, in qua secundum hujus capitis membrum constituimus. [27] i. nondum planè cognoscis, sed ex parte tantùm: ac propterea ampliùs informari cupis. [f] Heb. *ignoras tibi: pleonasmus.*

2 [2] Osculetur me osculis oris sui: [3] nam *sunt* amores tui [4] *a* meliores [5] vino.

3 [6] Ad odoratum unguentorum tuorum optimorum, *velut* unguentum diffunditur nomen tuum; idcirco puellæ diligunt te.

4 [7] Trahe me, post te [8] curremus: *quum* introduxerit me [9] rex ipse [10] in conclavia sua, exsultabimus & lætabimur in te, commemorabimus amores tuos meliores vino; *& quicumque* [11] *b* rectissimè diligunt te.

5 [12] Nigra sum, at decora *sum, c* ô Jerosolymitanæ: [13] similis *sim d* Scenitis Kedarenis, *at* [14] similis *sum inhabitantibus* aulęa Schelomonis.

6 [15] Ne respiciatis ad me, [16] quòd sim subnigra, [17] quòd contuitus sit me sol: [18] *quòd* filii matris meæ [19] accensi irâ contra me [20] dispoſuerint me custodem vinearum *aliarum,* [21] *e quod* vineam meam mihi non custodiverim.

7 [22] Indica mihi, *tu* quē diligit anima mea, ubi nam pascas, ubinā cures recubare *gregem* [23] meridie: [24] cur enim essem quasi extendens *tentorium* apud greges [25] sociorum tuorum?

8 [26] QUANDOQUIDEM [27] *f* ignoras, ô pulcherrima fœminarum; [28] *g* egredere vestigiis illis gregis, & pasce [29] capellas tuas [30] supra tabernacula aliorum [31] pastorum.

9 [32] Equitio *h* juncto curribus Parhonis [33] comparo te, amica mea.

10 Decoræ sunt genæ tuæ *velut* [34] lineis lapillorum, collum tuum *velut* tomicibus.

11 [35] Lineas aureas faciemus tibi, cum punctis argenteis.

12 [36] INTEREA dum rex [37] in accubitu suo *est,* [38] nardinum edit odorem suum.

13 *Est* amicus meus mihi [39] *ut* fasciculus myrrhinus, [40] inter ubera mea pernoctans.

14 Ut bacca [41] cypri in plantariis [42] Hengedi, amicus meus *est* mihi.

15 [43] ECCE pulchra es amica mea, ecce pulcra es: oculi tui *sunt* [44] columbini.

16 [45] ECCE te, pulcher es dilecte mi, etiam amœnus, etiam sponda nostra est [46] virens.

17 [47] Tigna domorum nostrarum *sunt è* cedris, [48] ambulacra nostra è brutis.

[28] i. ne tentorium ponito cū istis, quod proximè dixisti, neq; illis ratione ulla adhærero. Sic respondet secundæ quæstionis parti. [g] Heb. *egredere tibi* abeundo *in vestigiis.* [29] fideliū gregem. [30] i. pios suprā hunc mūdum evehe, & cælestis doctrinæ alimento pasce. [31] quos Ecclesia socios propterea vocaverat ℣. 7. [32] transitio ad secundum locum gratulationis mutuę: ut observatum est in ℣. 2. in qua primùm ternis versibus inter se gratulantur, deinde singulis; ac postremò quasi symphonia suæ communis domus præstantiam concinunt ambo, ℣. ultim. Prædicat autem Christus in Ecclesia dona sua, Ecclesia verò bona in Christo residentia & ad se pervenientia. [h] Heb. *cum curribus.* [33] i. similem efficio virtute spiritus, & verbo assero te longè ampliùs præstare cęteris ornamento atque dignitate, quàm Parhonis equitatum cæteris: quod beneficium ab amore sponsi in sponsam profectum, his tribus versibus explicatur; à dignitate personarum, præsentium ornamentorum, & ampliùs etiam eventurorum ex promissione: quę omnia similitudine regii equitatus illustrantur. [34] quæ orientalium equitatui ferè adhibebantur: ut Judic. 8. 24. q. d. quemadmodum in regali equitatu illo curules equi aureas habent ornatas gemmis, & tomices, id est, collaria pretiosissima; ita jam pretiosè instructa es. [35] i. etsi jam ornatissima es, amplius te ornabimus tamen; hoc enim beneficium est patris, filii, & spiritus sancti: ideóque plurali verbo utitur. [36] reciproca laudatio quam Ecclesia canit Christo propter suavissimum odorem ejus, qui ad ipsam pervenit verbo & administratione spiritus. [37] i. in cælis; dum Ecclesia peregrinatur à Domino. [38] i. perfundor odoribus suavissimis, trib. ℣. quanto magis, quum patefacta vita mea revelabor cum ipso in gloria? Colos. 3. 4. 13. [39] ἐμπλοκλῶ verborum ad evidentiam trajecimus, hic & seq versu. [40] ut serta & coronaria odoramenta eo loco à puellis gestari solent. [41] vide Plinium lib. 12. cap. 24. [42] vide Gen. 14. 7. [43] conclusio sponsi gratulabunda. [44] gratiosi, simplices, & casti, ut columbarum sunt. [45] gratulatio sponsæ, à pulchritudine sponsi, & futura liberorū procreatione. [46] id est, fructuosa: synecdochicè. [47] conclusio symphoniaca sponsi & sponsæ; domum suam concelebrantium à pretio & commoditate summa. [48] id est, paradromides, sive ambulationes continentes, quibus sponsus & sponsa invisunt inter se. Brutas autem arbores interpretamur, sequuti vocem Hebraicam, quam adhuc sua ætate servatam fuisse ostendit Plin. lib. 12. cap. 17.

CAPUT II.

Sponsus dignitatē suam & sponsæ prædicat: sponsa respondens eum laudat, eique fert accepta omnia bona sua: officia ejus erga se convivio figurat, summúmq; suum amorem in eum deliquio: deinde sponsi adventum ad se, vocationem suam, & promissiones amplissimas exponit quæ in Ecclesia percipiuntur Evangelio: ideóq; de communione ejus gloriatur, & præsentiam expetit usque ad promissionum complementum secundo adventu ejus.

1 [1] EGO *sum* [2] rosa Scharonis, lilium convallium.

2 [3] Ut lilium inter spinas, ita *est* amica mea inter filias.

3 [4] Ut malus inter arbores silvæ, [5] ita *est* amicus meus inter filios: in umbra ejus summè desidero [6] ut sedeam, nam fructus ej [7] dulcis *est* palato meo.

4 [7] Introduxit me in locum *a* convivii,

[1] Hujus capitis partes in universum duæ sunt: una est, vox sponsi se ipsum & spōsam suam prædicantis, duob. versib. altera, oratio sponsæ prædicantis sponsum, beneficia ejus narrantis atque invocantis ipsum, usq; ad finem. Prædicatio autem sponsi continet primùm explicationem allegoricam præstantissimæ & suavissimæ virtutis ejus omnibus testatæ, in primis verò Ecclesiæ per communicationem spiritus, hoc versu: deinde dignitatis quæ ab ipso ad Ecclesiam totam pervenit, seq. vers. [2] i. odoratissima, ut rosa locis apricis gaudet, éstq; odoratior: vide 1. Chro. 27. 29. idem judicium de seq. epitheto. [3] i. tam superat Ecclesia alios omnes cœtus dignitate atq; præstantia, quàm lilium spinas: cæteri omnes sunt spinæ, si cum Ecclesia cōparentur. [4] hæc oratio sponsæ continet primùm propositionem dignitatis sponsi & studii Ecclesiæ erga ipsum, hoc versu; deinde narrat mutui illius inter se amoris officia, usq; ad ℣ sum 16. ac postremò fructum istius amoris perpetuum à sponso petit, duobus versibus ult. [5] nimirum fructuosissimus atq; suavissimus umbra & fructibus, ut verba sequētia explicant. [6] i. permaneam in ipso, & ipse in me; quod duo ultimi ℣ sus exponunt. [7] narratio hæc allegorica singularia duo Christi in Ecclesiam officia depingit: unū, vitæ & salutis allatæ, sub specie convivii & curationis, usque ad versum 8. alterum, voluptatis, pacis, & bonorum omnium ad ipsam pervenientium, specie verni temporis, terúmque vernantium, & se quodammodo coram Ecclesia sistentium ad ministerium ejus, indè usque ad versum 16. [a] Heb. *vini.*

[8] id est, unico suo amore erga me, velut insigni ob oculos posito; animum meũ ad se pertrahens; ut milites à duce eõvocantur & continentur sub signis. Sic autẽ hunc locum distinximus, adducti aliquot veterum exemplarium fide.

8 *b* habens pro vexillo amorem erga me.

5 [9] Fulcite me [10] lagenis istis, *c* sustentate me [11] istis malis: [12] nam ægra amore sum.

6 [13] Sinistra ejus *est* subter caput meum, & dextera ejus amplectitur me.

7 [14] Adjuro vos *d* Jerosolymitanæ, [15] *emaneatis* cum capreis, aut cum cervis agri: ne excitetis, neq; expergefaciatis [16] hunc amorem, [17] usque dum voluerit.

8 [18] Vox dilecti mei *est*, ecce illum, advenit; [19] saliens super istos montes, subsultans super istos colles,

9 Similis dilectus meus capreæ, aut hinnulo cervorum; [20] ecce istum stantem post parietem nostrum, prospicientem è fenestris, [21] *e* emicantem ex clathris.

10 [22] Proloquens amicus meus dixit mihi; *f* surge amica mea, pulchra mea, & veni.

11 [23] Nam ecce, hiems transiit; pluvia præteriit, *g* abiit.

12 Florentia conspiciuntur in terra; tempus minuritionis advenit; & vox turturis auditur in terra nostra.

13 Ficus ipsa protulit grossulos suos, & vites ipsæ primâ uvâ edunt odorem: surge amica mea, pulchra mea, & veni.

14 [24] Columba mea *degens* in salebris istis petræ, in latibulo *h* prærupto, [25] ostende mihi aspectus tuos, fac ut audiam vocem tuam: [26] nam vox tua suavis *est*, & aspectus tuus decẽs.

15 [27] Prehendite nobis vulpes, [28] *i* vulpeculas corrumpẽtes vineas; dum vineæ nostræ *k* efferunt uvam primam.

16 [29] Dilectus meus, meus *est*; & ego illius,

[30] qui pascit in liliis,

17 Donec aspiraverit [31] dies ille, & fugerint [32] umbræ istæ: [33] revertere, similis esto, dilecte mi, capreæ aut hinnulo cervorum *currenti* [34] in montibus disparatis.

[30] id est, qui in satietate gaudiorum & amœnitatibus ad dexteram suã alit suos, ut pastor optimus: Psal. 23.

[31] gloriosi adventus tui, quo revelabitur Ecclesia perfectè assumta in communionem tuam, & bonis tuis omnib⁹ gloriosè perfruetur. [32] quæ tantisper offusa sunt, dum Ecclesia versatur in hoc mundo [33] i. cura ut mihi adsis quàm velocissime, neq; à me latũ unguem discedas. [34] i. Gilhadis, quos fluvius Jarden à reliqua Judæa disparat: ut 2. Schem. 2. 29. Horum autem montium potius quam aliorum in Judæa meminit; quia summa in illis fuit præstantia & commoditas venationis; quum nondum fuisset occupata Chamath & domus ædificata in saltu Libani, quo tempore ista à Schelomone conscriptâ sunt.

CAPUT III.

Ecclesia exponit studium suum maximum prehendendi & obtinendi sponsi: deinde quia de gloria sponsi confirmata est, ostendit sibi honestius & utilius esse ut hic non detineat sponsum, sed conscendentem in thalamum suum cælestem prosequatur.

[1] Hujus narrationis partes sunt duæ: una est qua Ecclesia exponit suum studiũ prehendendi Christum atque possidendi, usque ad versum 6. altera qua veluti se ipsam corrigens cupit prehendi ab ipso & manere apud ipsum, inde ad finem usque. Prioris autẽ summa est, Ecclesiam interdiu, noctu, domi, foris, in urbe, in agro, ubivis deniq; flagrare desiderio Christi, & in eo conquiescere.

1 IN cubili meo per noctes quæsivi eum quem amat anima mea; quærens eum, quum [2] non invenissem eum, *dixi*,

2 [3] Jam surgam, & obibo civitatem, per vicos & per plateas quęram eum quem diligit anima mea; sed quærens eum [4] nõ inveni eum.

3 [5] Invenientibus me custodibus [6] qui obeunt civitatem *dixi*, *an* eum quem diligit anima mea vidistis?

4 Paululùm pręteriveram ab illis, quum inveni eum quem diligit anima mea: prehendi eum, [7] non situra eum usque dum introduxero eum in domum [8] matris meæ, & in conclave genitricis meæ.

5 [9] Adjuro vos Jerosolymitanę, *emanetè* cum capreis, aut cum cervis agri: ne excitate, neq; expergefacite hunc amorẽ, usq; dum voluerit.

6 [10] Quænam *est* illa *a* [11] quæ ascenderet ex deserto, velut *suffumigata b* excitatis fumis; suffumigata myrrha & thure, *præstantiore* quã omnis pulvisculus aromatarii?

7 [12] Ecce lectus ejus *præstantior* eo qui *est* Schelomoni, quem circumstãt sexaginta potentes è potentibus Jisraelis.

8 Omnes *c* stringẽtes gladium, edocti bellum; quisque *accinctus* gladio suo super femur suum, à pavore singulis noctibus:

9 [13] Throno *quem* paravit sibi rex Schelomo, ex lignis Libani;

10 Cujus columnas fecit argenteas, cujus stratum aureum, cujus stragula purpurea; cujus *d* interiora *quasi* pavimentata amore, [14] à puellis *e* Jerosolymitanis.

11 [15] Prodite, & spectate puellæ Tzijonis regem Schelomonem; cum corona quam *f* curavit ei mater ejus die sponsaliorum ejus, & die lætitiæ *g* animi ejus.

[1] Hujus narrationis partes sunt duæ: una est qua Ecclesia exponit suum studiũ prehendendi Christum atque possidendi, usque ad versum 6. altera qua veluti se ipsam corrigens cupit prehendi ab ipso & manere apud ipsum, inde ad finem usque. Prioris autẽ summa est, Ecclesiam interdiu, noctu, domi, foris, in urbe, in agro, ubivis deniq; flagrare desiderio Christi, & in eo conquiescere.

[2] i. non satis perciperem eum præsentem pro desiderio meo: nam ad sensum nostrum & Ecclesiæ ipsius interdũ videtur abesse Christus, aut non adesse propè, etsi re ipsa est semper præsentissimus.

[3] hæc omnia allegoricè humanitùs que dictã sunt, pro eo quod est; quæram ex toto studio & tota facultate mea.

[4] satis ex sententia animi mei, ut suprà versu. 1.

[5] continuatio allegoriæ, pro eo quod est: in quoscumque incidebam, etiam præfectos custodiæ publicæ, non dissimulabam, neque me pudebat Christi; sed palàm exponebam me ejus amore languentem esse, ut dixerat suprà 2. 5.

[6] i. circitores, qui singulas excubias recognoscunt de nocte. [7] q. d. & quidem prehendi eo animo ut divertat ad me, & permaneat mecum apud matrem meam (est autem hîc τὸ συμβολικὸν τῆς ἀλληγορίας, castimoniam Ecclesiæ honestate humanâ figurans, quòd puella nihil facit nisi matre conscia) donec dies ille aspiraverit de quo sup. 2 17. [8] vide infrà 7. 6. [9] propositio Ecclesiæ obtinentis sponsi consortium, ne qua illi fiat molestia, ut sup. 2. 7. [10]. nimirum præter me? altera pars, qua Ecclesia veluti sermonem corrigens quo usa fuerat versu 4. lustratis bonis sponsi sui dicit; quid? an facerem ut ille apud me diverteret, ac non ego potius laboratem ut conveniam in domum ipsius? cui omnia sunt instructissima odoratissimáq;, & thalamus ipse longè gloriosior omni gloria Schelomonis. Quamobrem gloriam hanc Christi, & ipsius spiritualis thalami, ubi Ecclesia conquiescit cum Christo, commendat allegoricè tum ab odore, hoc versu: tum à securitate, pretio, & ornatu, seq. [11] Heb. *ascendens*. [11] i. certa fide extra se & supra totum mundum inanissimum pietatis efferretur ad Christum, suavitate odorum ipsius & ornamentorum delectata? [b] Heb *elationibus fumi*. [12] amplificatio dignitatis quæ inest cubili Christi & Ecclesiæ, per comparationem cubilis Schelomonis, qua seipsam Ecclesia ad officium excitat. [c] Heb. *prehendentes*. [13] i. thalamo conjugali, virente (ut dixit suprà 1. 16.) atque fœcundo: nam hoc propriè Hebraica voce designatur. [d] Heb. *medium pavimentatum*. [14] i. quæ omnia plumario opere & phrygionico acu pinxerunt Jerosolymitanæ. [e] He. *Jerusschalaimorum*. [15] i. observate & animadvertite: planè videbitis gloriã hanc Schelomonis nihil esse ad sponsi mei gloriam. [f] Heb. *coronavit*. [g] He. *cordis*.

[8] id est, unico suo amore erga me, velut insigni ob oculos posito; animum meũ ad se pertrahens; ut milites à duce eõvocantur & continentur sub signis. Sic autẽ hunc locum distinximus, adducti aliquot veterum exemplarium fide. [b] Hebr. & *vexillum ejus erga me amor*. [9] Ecclesiæ ad amicas verba, æstuantis amore Christi, & in medio cõvivio velut deliquium animi ex amore patientis. Sunt autem istius in hac infirmitate adjumenta duo: unum, amicarũ ministrantium de bonis spõsi, id est, prophetarum, apostolorum, & servorum Dei, hoc versu; alterum, sponsi ipsius Christi, qui unus efficaciter curat Ecclesiã, sequẽte versu. [10] id est, salutari potu spõsi mei. [c] Heb. *substernite mihi*. [11] pomis odoratis è penu Christi: ut languentibus odoramenta ad nares apponi solent. [12] non desino æstuare, donec perfectè fruar congressu sponsi mei in cælesti gloria. [13] i. sponsus ipse manum utramque admovet ad sustentandum me in hac infirmitate mea, & in exspectatione futuri illius beatissimi congressus sua virtute sustinet. Est autem hæc sustentandi forma sumta ab antiqua ratione accumbendi in conviviis: prout veteres accumbentes, non sedentes (ut hodie) epulabantur. [14] verba sponsę per apostrophen ad amicas, velut requiescẽtis in ulnis sponsi sui: quibus monet eas, ne Christo conquiescenti in amplexu ipsius ullâ ratione molestæ sint. Hæc autem sponsæ potiùs quàm sponsi verba esse statuimus; tum quia sponsi non est adjurare, sed jubere pro imperio; tum quia sequentes locos omnes, qui hoc ipso argumento sunt, à sponsa pronunciari constat; tum etiam deniq;, quia veterum honestas postulabat ut sponsa amicas suas cõpellaret, non autem sponsus: quam honestatem alibi in toto hoc libro observat Schelomo; ut contra sponsus imperat suis amicis, inf. vers. 15. [d] Heb. *filiæ Jerusschalaimorum*. [15] i. foris versamini, ne interturbetis aut negotium facessatis sponso. Nam hoc toto capite ita loquitur sponsa, quasi convivium in prædio rustico haberetur. [16] i. sponsum, quem amo unicè: metonymia. [17] i. nunquam. q. d ab omni illius offensa, & provocatione vel levissima abstinete. [18] alter locus narrationis de voluptate, pace, & omnibus bonis, ad quæ perlustranda & jam jam ex parte percipienda sponsus advocat sponsam suam, ut dictum est in ℣. 4. cujus loci partes sunt duę, quas Christus verbo suo in Ecclesia perficit: una est, quod Ecclesiæ bona exhibet, & velut ex hibernis peccati tempestatib. liberatam recreat, usq; ad ℣. 15. altera, quòd per amicos administros suos depellit mala, ℣. 15. Hæc autem omnia venustissimè figurãtur, quasi sponsus quiescente sponsa rus profectus esset, & illa jam ad sponsi redeuntis vocem excitaretur, & exultaret gaudio. [19] i. quam ocyssime, ut sequẽtis versus declarat comparatio. [20] q. d. ecce dicto celeriùs jam astat mihi, est præsentissimus: verba autem hæc sponsæ gradatim explicant mirificum opus Christi erga se; cujus primùm vocem audit, deinde venientem prospicit, & postremo illico præsentem videt. [21] i. florentissimo, jucundissimóq; conspectu se exhibentem mihi, metaphora à floridis arboribus, quibuscum Christus est comparatus, supra vers. 3. [e] Heb. *efflorescentem*. [22] prosopopœia sponsi Ecclesiam suam invitantis, non quidem ad plenum & absolutum fructum bonorum omnium, quæ asservantur in cælis; sed ad omnia illa certissima venturi fructus documenta & pignora, quæ verbo & opere per spiritum æternum cum Ecclesia voluit communicata Christus. [f] Heb. *surge tibi: pleonasmus: ut Gen. 11. 33. & sic inf. ℣. seq. & 13.* [23] exornatio vocationis sponsæ, qua modo usus est Christus, à comparatione temporis præcedentis vocationem, & subsequẽtis: præcedens tempus, inquit, totum hibernum fuit atq; procellosum, quo aliena fuit à vocatione & in peccatis jacens: hoc verò, ex quo vocata es, totum est virens, florens, germinans, jucundum, suave, atq; fructuosum; deniq, animum tuum & sensus omnes amœnissimè expleturũ. [g] Heb. *abiit sic*. [24] i. pulchetrima, integerrima, & castissima amica mea, quę ante jacta fundamenta mundi in sempiterno decreto ac electione Dei, tanquam in rupe inaccessâ & immota, delituisti, nũc etiam delitescis & in æternũ ibidem conquietura es: alterum genus allegorię, quo Christus cõpellat sponsam ad fruenda bona quæ in præsentia exhibet vocatione sua. [h] Heb. *præcipitii*. [25] i. accede ad me, conversare mecum, confabulare; ambula continenter mecum, & esto integra. [26] i. tu enim Deo acceptã es per gratuitam electionem ejus, interventu Christi. [27] apostrophe sponsi ad amicos: qua interea dum fruitur sponsæ colloquio, jubet amicos operam dare, ut omnia tollant quæ hæreditati Ecclesię essent obfutura, sive doctrinæ sive morum improbitate. [28] q. d. ne minimis quidem parcite: omne malum & occasionem, speciemq; mali amovete. [i] Heb. *vulpes parvas*. [k] Heb. *sunt uva prima*. [29] conclusio superioris narrationis; qua Ecclesia primũ gloriatur de præstantissima sua cõmunione cum Christo; deindè præsentiam illius exoptat toto curriculo hujus vitæ, donec perfectè cum ipso adunata sit in cælis.

[30] id est, qui in satietate gaudiorum & amœnitatibus ad dexteram suã alit suos, ut pastor optimus: Psal. 23.

[31] gloriosi adventus tui, quo revelabitur Ecclesia perfectè assumta in communionem tuam, & bonis tuis omnib⁹ gloriosè perfruetur. [32] quæ tantisper offusa sunt, dum Ecclesia versatur in hoc mundo [33] i. cura ut mihi adsis quàm velocissime, neq; à me latũ unguem discedas. [34] i. Gilhadis, quos fluvius Jarden à reliqua Judæa disparat: ut 2. Schem. 2. 29. Horum autem montium potius quam aliorum in Judæa meminit; quia summa in illis fuit præstantia & commoditas venationis; quum nondum fuisset occupata Chamath & domus ædificata in saltu Libani, quo tempore ista à Schelomone conscriptâ sunt.

Caput IIII.

Christus Ecclesiæ perfectionem laudat: & amore illius postquam exclamavit, celebrat suavitatem sermonum, ornamentorum, fidei, officiorum, & fructuum ejus. Quamobrem Ecclesia agnoscens quicquid boni habet, a Christo in se profectum esse, amplius ipsum celebrat, & sibi adesse petit: quod Christus ex parte annuit.

1 [1] Ecce pulchra es, amica me, ecce pulchra
es, [2] oculi tui columbini præ [3] crine tuo:
pilus tuus, [4] ut gregis caprarum [5] quæ detondent de monte Gilhadis.
2 Dentes tui similes gregi [6] æquarum *pecudum*, quum ascēdunt ex lavacro; [7] quę omnes
a è gemelliparis *sunt* in quibus [8] nulla *est* orba:
3 [9] Velut filum dibaphum labia tua, & sermo tu[9] decens; [10] velut fragmen malogranati utrumq; temporum tuorum præ crine tuo.
4 [11] Simile turri Davidis collum tuum, ædificatæ ad [12] armaria; de qua millena scuta pendent, omnes umbones [13] potentum:
5 [14] Duo ubera tua similia *sunt* duobus hinnulis gemellis caprec, [15] pascentibus inter lilia.
6 Donec aspiraverit [16] dies ille, & fugerint
istæ umbræ; *b* [17] ibo ad montem hunc myrrhę
& ad collem thuris.
7 [18] Tota pulchra, amica mea, & [19] vitium
nullum *exsistit* in te.
8 [20] Mecum inde à Libano, [21] ô sponsa, mecum inde à Libano venies; contemplaberis à
vertice Amanì, à vertice [22] Scheniris & Chermonis, è lustris leonū, è montibus pardorum.
9 [23] Rapis animum meum, soror mea sponsa: rapis animum meum uno *aspectu* oculorum tuorum, uno torque *c* à faucibus tuis.
10 Quàm pulchri *sunt* amores tui, soror mea
sponsa! quàm boni sunt amores tui; [24] *præstantiores* vino; & odor unguentorum tuorū prę-
stantior omnibus aromatis:
11 [25] Favum stillant labia tua, ô sponsa; mel-
& lac subsunt lingue tuę, & odor vestium tuarum *est* velut odor Libani.
12 [26] Ut hortus clausus *es*, soror mea sponsa:
ut [27] scaturigo clausa, fons obsignatus.
13 [28] Propagines tuæ *sunt* mali punicæ,
tamquam pomarii, cum fructu rerum pretiosarum; [29] cypri cum nardis,
14 Nardus & crocus, calamus odoratus, &
cinnamomum, cum omnigenis arboribus *d*
thuriferis; myrrha & [30] santali, cum omnibus
[31] præstantissimis aromatum.
15 [32] O Fons hortorum, putee aquarum
[33] viventium; & fluetium suprà quàm Libani,
16 [34] Evigila Aquilo, & veni Auster; [35] perfla hortū meum, [36] perfluant *aquæ* aromata ejus:

Caput V.

[37] veniat amicus meus in hortum suum, [38] ut
comedat fructū rerum pretiosarum suarum.
17 [39] Ingressus hortū meum, soror mea
sponsa, [40] decerpo myrrham meam cum aromatibus meis, comedo favū meū cum melle
meo, bibo vinum meū cum lacte meo: comedite amici, bibite & inebriamini dilecti.

[1] Hoc toto capite continentur duo: unū est responsum Christi Ecclesiam sponsam suā celebrantis, usque ad versum 15. alterum est oratio Ecclesiæ omnia bona sua ferētis accepta Christo & præsentissimam illius opem porrò implorantis, cum responsione Christi, tribus versib. ultimis Christi autem responsum continet primùm descriptionē singularem & allegoricā membrorum Ecclesiæ, usq; ad ver. 6 deinde verò Christus amorem suum erga Ecclesiam & promissiones officiáq; amoris explicat: postremò ad laudes Ecclesiæ revertitur, inde à ver. 9.

[2] descriptio singularis pulchritudinis, quam generatim Ecclesię inesse modò dixit, ab enumeratione partium: vide sup. 1.15. [3] i. crine tuo modestè & pudicè composito & reducto procul ab oculis, non autem projecto & lascivè extuberante, quòd impudicarum est. [4] i. comtissimus & nitidissimus; prout est in capris benè pastis & curatis. [5] i. virgulta decerpunt loco sibi opportunissimo. [6] dentium laus triplex significatur: prima est, omnium inter se æqualitas; secunda nitor; tertia, perfectus & absolutus numerus duobus ordinibus dentium inter se respondentibus. [7] i. tam similes inter se & convenientes superior dens quisque cum inferiore suo, quàm ferè convenit inter gemellos; quemadmodum etiam utitur infrà ℣ſ. 5. in comparatione uberum. [a] *Heb gemelliparārum.* [8] i. nullus dens desideratur in suo ordine, ut quum gemelliparæ ovi cuique sui adsunt agni. [9] pro eo quod est, labia sunt tibi parva atque rubentia. [10] i. roseo colore est vultus tuus inde à temporibus cum genis subjacentibus, quę pari & cōveniēte rubore decoratę sunt: synecdoche. [11] i. collo es rectissimo, venustissimo, & rebus pretiosis instructissimo, sicut est turris illa eminentissima Jeruschalaimorum, quę à Davide exstructa fuit in clivo Miktzo: & pro armamentario, ad atrium custodiæ: vide Nechemjæ 3.19. & 25. [12] ubi appendebantur arma acuta, polita, atq; cōparata ad usus necessarios: quod cōpositio vocis Hebrçæ sonat, & sequentia verba interpretantur. [13] i. ducum imperium habentium in regis copias; ut 2. Schem. 23. & Nechemjæ 3. 16. [14] i. sunt simillima inter se & plenissima, quasi hinnuli optimo loco pasti. Hæc autem omnia hactenus de venustate & elegantia Ecclesiæ dicta, universè denotant eam esse absolutissimam & perfectissimam, ut concluditur ℣ſ. 7 neque dubium est quin idem de omnibus membris inde ab uberibus usque ad imos talos analogicè sit intelligendum: prætereà non dubitamus, quin ut singulis membris Ecclesiæ suæ sunt functiones, ita singularia hæc membrorum attributa sigillatim accommodari possint: sed non fuit consilii nostri in illis excutiendis minutatim operam consumere; ne aut pauciora quàm debentur afferamus, aut plura ingrediamur quàm promisimus. [15] vide sup. 2. 16. [16] quo consummabuntur nuptiæ: vide sup. 2 17. Continentur autem his tribus versibus promissiones Christi respondentes ad postulata Ecclesiæ, supr. 3. Pollicetur enim Christus primùm pręsentiam suam in Ecclesia quamdiu peregrinamur à domino; deinde illo tempore transacto pollicetur se perducturum Ecclesiam in domum suam, ℣. 8. & 9. [b] *Heb. ibo mihi: ut Gen.* 11.33. [17] i. Hierusalem cælestem, in cælum, ubi jam recepti sunt amici qui me colunt, & quorum officia mihi sunt odoratissima. [18] altera promissio sanctificationis per spiritum, hoc versu; & vitæ æternæ, seq. [19] quasi dicat, quum effecero ut ab omni peccato & labe peccati liberata summam tuam pulchritudinem perfectionémq; consequaris, & te hoc pacto ad beatum illum nuptiarum diem comparavero: tum demum te assumturus sum: jam enim ita es judicio meo, & tum beneficio meo ita futura es. [20] i. totam te colligam, nemo peribit ex manibus meis; sed ex omnibus tuis finibus, quamvis remotissimis recipiam te, & à periculosissima fœdissimáq; hujus mundi colluvie vindicabo. [21] hîc primùm nomine isto appellatur, ratione diei illius beatissimi qui nuptiis à sponso dictus est: quemadmodum etiam soror, seq. versu, intimæ necessitudinis & germanitatis nomine. [22] vide Deut. 3.9. Schenirem autem hîc propriè vocat Chermonis partem quam Emoræi obtinuerant. [23] regressio pathetica ad laudes Ecclesiæ specie hominis in amorem summum exardescentis: qua simul atque Christus gravissimis acclamationib. adumbravit amorem suum, duobus versibus; figuratè exponit suavitatem orationis, ornamentorum, fidei, officiorum, & fructuum ejus, usque ad versum decimumquintum. [c] *Heb. a collulis tuis,* [illegible]

[24] ut suprà Ecclesia prædicaverat de sponso 1. 2. [25] hoc est, mellitissima est oratio tua, & odor jucundissimus. [26] id est, optima fide castā conservas te mihi, & tuos fructus integros; qui fructus allegoricè duobus sequentibus versib. exponuntur. [27] i. conceptaculum salutaris illius doctrinæ, qua omnes mei agri sive horti partes, areolę & plantæ irrigantur; & quod nemini extero perviū est, quia nemo ingreditur illuc nisi per me. [28] i. plantæ omnes tuę sunt pretiosissimæ. [29] vide suprà 1 14. [d] *Heb. thuris.*

[30] ut Num. 24.7. [31] vide Exod. 30.23. [32] altera pars capitis, qua Ecclesia modestissimè accipiens quæ ipsi attribuit Christus suprà vers. 12. & seq. ostendit ipsum omnis boni auctorem esse, & amplius benedici petit pręsentia ejus. q.d quid ergo, ô Christe? quo alio nomine significare possim infinitos illos thesauros sapientiæ & intelligentiæ, plenitudinémque deitatis quæ in te habitat corporaliter? quod scaturiginem & fontem me vocas, agnosco me fontis usum præstare meis: verùm tu ille es cui fontis, putei, aquarum peremnium, aëris, omnis denique vitę & salutis nomen attribuendum est: imò verò tu fons ille es, ego tantùm rigo ex fonte tuo; tu puteus ex quo hauriotu aqua peremnis, tu aër vivificus; ego cibum, potum, omnia deniq; de manu tua dono accipio: quamobrem peto ut porro imploranti fidem tuam adjumento sis præsentia tua. [33] i. peremniū & abundantissimarum: quibus verbis figuratur infinita omnibus numeris beneficentia Christi. [34] i. tu, qui aëris usum præstas ad fœcundādum hortum tuum, & veluti ventorum percussu aërem perpurgas, tempestatésque serenas & pluviosas efficis pro commoditate horti tui. [35] i. quasi perflando effice quod mihi ex usu esse videris: petitio accommodata ad posteriorē comparationem ventorum cum Christo, per ὑστέρωσιν. [36] nimirum aquæ illæ viventes tui fontis & putei, de quo versu 15 petitio respiciens ad priorem comparationem: utraque autem proximis verbis nude explicatur. [37] i. accedat & habitet in me, ut promiserat Christus suprà vers. 6. [38] i. ut cū sponsa sua convivetur, quod illa desideraverat sup. 34 nam hîc quoque, ut in cælis, hortus tuus est, ait illa. [39] excusatio sponsi, cur non statim & omnino votis Ecclesiæ respondeat, nimirum quod adhuc ipsi tempus est residendi in cælis cum myriadibus angelorum & spiritibus justorum cōsecratorum, donec advenerit justus nuptiarū dies. [40] i. comparo sanctis locum, & transeuntes ad me excipio amantissimè in cælesti gloria. Hunc autem versum ad superiora pertinere res ipsa loquitur.

Caput V.

Ecclesia, Christi à se discessum suis peccatis acceptum ferens, offensionem suam narrat & pœnas meritas: opem piorū implorat ad studium suum erga ipsum communi opera exponendum: sponsum describit & locum quò recepit se, ac seipsam in fide confirmat.

1 [1] Ego [2] dormivi, licet animo meo vigilante; quum voci dilecti mei pulsantis, [3] aperi mihi soror mea, amica mea, colūba mea,
integra mea; nam [4] caput meum oppletū est
rore, capilli mei aspersionibus *a* nocturnis;
2 [5] *Respondi*, exui tunicam meam, quomodo induerem eam? lavi pedes meos, quomodo inquinarem eos?

[1] Hujus capitis quod dramaticum est, summæ partes sunt duæ: una est, lamētatio Ecclesię se ipsam incusantis de officio non satis diligenter convenienterque in sponsum præstito, usque ad versum 7. altera est confabulatio sponsæ cum puellis amicis suis; quibus consulentibus Ecclesia respondet de conditione sponsi sui, habitatione, & mutua inter ipsos communicatione, inde ad finem usque. [2] i. torpebam sanè velut somno oppressa fide, minimè verò exstincta. Continet autem hæc narratio primùm confessionem delicti, quatuor versibus; deinde calamitatum quæ ex delicto evenerunt. duobus seq. [3] sermo Christi ad Ecclesiam accedentis, cujus commemoratione Ecclesia amplificat indignitatem facti sui: tam blandè (inquit) compellavit me, tàm gratiosè, tam honorificè, denique tam sollicitè, quā si sua res, ac non potiùs mea ageretur. [4] i. nullum malum aut incommodū defugi, quin susceperim propter te. [a] *Heb. noctu.* [5] id est, disceptavi cum animo meo, titubavi fide, & præpedita infirmitate mea ita sum cunctata, quasi non potuissem sine frigoris damno, aut sordium incommodo aperire fores; denique stulta pluris feci tam exiguum incommodum in fungendo officio meo, quàm tot mala & incommoda, quæ sponsus propter me voluntariè susceperat.

3 [6] Dile-

3 [6] Dilectus meus demiserat manum suam
[7] à foramine, quum [8] visceribus meis fremen-
tibus *b* in me,

4 Surrexi ego ad aperiendum dilecto meo,
[9] & manus meæ stillârunt *c* myrrhinum, digi-
tíque mei myrrhinum liquidum [10] in manu-
briis seræ.

5 [11] Aperui ego dilecto meo, sed dilectus
meus subducens se præterierat: exanimata
sum propter *d* colloquium ejus; quæsivi eum
sed non inveni eum; inclamavi eum, sed non
respondit mihi.

6 [12] Invenientes me custodes qui obeunt
civitatem, percusserunt me, vulnerârunt me;
abstulerunt carbasum meum à me custodes
murorum.

7 [13] Adjuro vos *e* Jerosolymitanæ; si inve-
niatis dilectum meum, [14] quid indicaretis ei?
ægram amore me esse.

8 [15] QUID *est* dilecto tuo præ *alio* dilecto,
ô pulcherrima *f* fœminarum? quid *est* dilecto
tuo præ *alio* dilecto, quòd ita adjuras nos?

9 [16] DILECTUS meus *g* candore & ru-
bore, [17] vexillarius est è myriade.

10 Caput ejus [18] insigne aurum, purgatissi-
mum; capilli ejus crispis discriminibus nigri
ut corvus:

11 Oculi ejus ut [19] columbarum, [20] juxta al-
veos aquarum; [21] loti in ipso lacte, [22] siti insi-
tione:

12 Genæ ejus [23] similes areolæ *h* aromati-
cæ, adultis plantis *i* unguentariis; labia ejus [24]
liliis, stillantia *k* myrrhinum liquidum.

13 [25] Manibus ejus *insunt* orbes aurei insiti
beryllo thalassio: [26] *est* visceribus ejus nitor
eboris tecti sapphiris.

14 Crura ejus *sunt* columnæ marmoreę in-
nixæ [27] stylobatis auri purgatissimi; aspectus
ejus ut Libanicarum, lectissimus ut cedrorum
illius.

15 [28] Palatum ejus *l* dulcissimum *est*, deniq;
[29] totus *est m* desideratissimus; hic *est* dilectus
meus, & hic amicus meus, ô Jerosolymi-
tanæ.

16 [30] Quò abiit dilectus tuus, ô pulcher-
rima fœminarum? quò se vertit dilectus tuus,
ut quæramus eum tecum?

CAPUT VI.

17 DILECTUS meus *n* [31] descendens *abiit*
[32] in hortum suum, ad areolas *o* aromaticas, [33]
ut pascat in hortis, colligatque lilia.

18 [34] Ego sum dilecti mei, & dilectus meus
meus *est*, qui pascit in liliis.

[34] conclusio epiphonematica totius sermonis ad puellas, similis ei quæ habetur suprà 2. 16. qua profitetur Ecclesia se, quicquid accidat aut dicatur, studio constante esse erga sponsum suum, & de illius erga se studio magis ac magis confirmari; atq; hoc pacto alit, & accendit desiderium suum. Hos autem treis postremos versus, quia cum superiore argumento & nihil cum sequentibus commune habent, in hoc caput retulimus.

CAPUT VI.

Christus perhibens studio Ecclesiæ suæ testimonium, prædicat pulcritudinem spiritualem ejus: desiderium nuptiarum quo tenetur explicat; eámque confirmat vocatione, bonorum quæ ipsi credidit celebratione, ac promissione præsentiæ & beneficentiæ suæ usque ad optatissimum nuptiarum diem.

1 [1] PVlchra es, amica mea, [2] ut Thirtza; deco-
ra [3] ut Jeruschalaima: [4] terrifica, ut vexil-
lationes.

2 [5] Adverte oculos tuos ex adverso mei, [6]
ut illi efferant me: [7] pilus tuus *est* ut gregis ca-
prarum, quæ detondet è Gilliade.

3 ‖ Dentes tui similes gregi ovium, quum
ascendunt è lavacro; quæ omnes *sunt* è gemel-
liparis, in quibus nulla orba *est*:

4 Velut fragmen malogranati utrumque
temporum tuorum *est*, præ crine tuo.

5 [8] Ut sexaginta *sint* reginæ & octoginta
concubinæ, *a* puellæque innumeræ:

6 [9] Unicam illam columbam meam, in-
tegram meam, unicam illam [10] apud matrem
suam, puram illam apud genetricem suam;
simulac viderint puellæ, beatam prædica-
bunt, reginæ & concubinæ laudabunt eam
dicentes:

7 [11] Quæ *est* illa spectata velut aurora; pul-
chra ut luna, *b* pura ut sol, terrifica ut vexilla-
tiones?

8 [12] Ad hortos *c* putatos descenderam ad
inspiciendum virentes plantas vallis; ad inspi-
ciendum [13] an floresceret vitis, germinarent
mali punic[illegible].

9 [14] Nondum percipientem [15] hæc, ani-
mus meus [16] imposuit me curribus populi mei
ingenui, *ut dicerem,*

[1] Hujus capitis (quo anxiam ac velut discursantem Ecclesiam cõfirmat sponsus) tres sunt præcipuè partes: prima est, qua sponsus laborantem & ingemiscentem de culpa sua sponsam consolatur, & confirmat sibi tam acceptam esse quã ante unquam fuerit, usque ad versum 8. secunda est, qua sponsus narrat desiderium suum de conficiendis nuptiis, ℣. 8. tertia, qua animum suum studiúmque erga Ecclesiam exponit, donec advenerit nuptiarum dies, à ver. 9. ad finem usque. Quod autem dicit, pulchra es, ita accipiendum est: ne existimes, ô sponsa, excidisse decoré

illum tuum, aut me ab amicitia tua defecisse propter præcedens incommodum: non sum ita fastidiosus, ut istius nævi nomine te deformatam judicem: eum tu jam satis abluisti lacrymis & resipiscentia tua: quamobrem quod dixeram sup. 4. 2. & sequentibus, idem etiam nunc confirmo, speciem tuam mihi esse acceptissimam. [2] opidum amœnissimum in finibus Jisraelitarum ad Euphratem situm, ubi propterea disrupto regno Jarobham constituit regiam, ut legitur 1. Reg. 14. 17. [3] olim longè clarissima urbium orientis, ut ait Plin. lib. 5. cap. 14. [4] i. inexpugnata virtute & fide, ut inf. ℣. 7. [5] confirmantis & erigentis verba. q. d. jubeo te bono animo esse, & fide certa ad me respicere. Hæc autem verba ita accipimus, quia vox Hebrea communem avertendi & advertendi significationem habet: hæc autem ex vers. 10. comprobatur. [6] i. ut consolationem & gloriam percipiam ex fide tua: nam Christus ex dolore Ecclesiæ contristatur, lætitia verò patiter afficitur. [7] i. constans est pulcritudo tua, de qua sup. 4. neque ulla infirmitate tua potest emarcescere, quia posita est tota in gratia & virtute mea. ‖ *Suprà* 4. 2. [8] amplificatio pulcritudinis Ecclesię per hypothesin amplissimam: etiamsi multæ reginæ, concubinæque & innumerus comitatus esset; non tantùm nõ adæquarent te, sed etiam ipsæ ultrò palmam tibi cederent, tribus versib. [a] *Heb. puellarum non sit numerus.* [9] electam ex omnib. populis, & mihi charissimam. [10] id est, quæ dum adhuc in terra hæret, nec dum convenit in domum sponsi sui, omnino adhæret matri suæ, Jerusalem cælesti: atque hoc pacto circumfulget tanta gloria, ut apud mundum sit in admiratione propter dona & præstantiam spiritualem suam: ut Deuteronom. 4. 6. vide infrà 7. 6. [11] confessio amplitudinis quæ est in Ecclesia, per gradationem elegantissimam. [b] *vel, lecta.* [12] secunda pars, qua sponsus Ecclesiam consolans ostendit se non fastidio aut indignatione discessisse; sed potiùs ingente studio quo tenebatur perficiendi sanctissimas illas nuptias profectum esse, ut de tempore illarum cognosceret. Quod autem hortum putatum hoc loco reddimus, eò adducimur ipsius Hebræi nominis notatione, & sequentium verborum convenientia: nam nucem quidem interpretantur Hebræi, quia non invenitur alibi, ne quid non dicerent; sed nulla fuit causa cur hortus nucum potiùs quàm pomorum diceretur, & hoc pacto à nativa radicis significatione discederent. [c] *Hebr. putationis vel tonsionis: quia ineunte vere purgantur, collucantur, & aptantur pomaria ad commoditatem fructuum.* [13] id est, adventaret tempus indictum nuptiis, cujus hæc fuerunt indicia; ut ostendit sponsa infrà 7. 3. quam eamdem rationem servavit Christus Matthæi 24. 32. [14] tertia pars, qua exponit sponsus quid consilii ceperit, postquam animadvertit nondum advenisse tempus illud speratum nuptiarum. [15] nimirum florescere vitem, germinare malum punicum, & tempus adventare. [16] id est, fecit ut quàm celerrimè consilium caperem recurrendi ad te cum amicis & comitatu meo, qui populus ingenuus est & voluntarius: ut Psal. 110. 3.

[6] i. hoc respõso audito desistebat, & recipiebat se: humanitùs dicta.
[7] nimirum seræ, quo aperiuntur fores.
[8] i. pœnitentia adducta, & resipiscens cum animo meo.
[b] *vel, de eo.*
[9] secundus locus pertinens ad amplificãdam indignitatem, nimirum quod Christus foribus vestigia odorata adventus sui nihilominus impressit, ut excitaret & afficeret ægnem Ecclesiam. q. d. ita perfudit fores meas copiosè benedictione sua & odore Euangelii, ut illarum ipsarũ tactu perfunderet, & revocaret ad cogitationem indigni facinoris mei.
[c] *Hebr. myrrhã & digiti mei myrrha transeuntem: meto zymia.*
[10] id est, quod sponsus eò infuderat sua injecta manu.
[11] explicatio malorũ quæ segnescenti ecclesię comparata sunt: quorum primũ est quòd sponsus se ad tempus subducit; secundum, quòd Ecclesia velut exanimata propter culpam suã discedente sponso, nec statim se iterum exhibente, hoc versu; tertium, quòd eo absente multa mala Ecclesiæ laboranti obveniunt. seq. ver.

[d] *Heb. loqui.* [12] i. omnes infesti fuerunt mihi, etiam illi à quib. fueram custodienda; ut sup. 3. 3. [13] altera pars capitis, dialogismus Ecclesiæ cum puellis amicis suis, ut sup. 2. 7. qua postquam confessa est Ecclesia ardentissimum amorem suum, occasionem capiunt puellæ rogandi Ecclesiam primùm de sponso, ver. 8. & sequ. respondetur: deinde verò de loco, ℣. 16. ad quæ sigillatim Ecclesiæ respondet. [e] *Heb. filiæ Jeruschalaimorum: sic inf.* ℣. 14. [14] q. d. neque ego vos celo amorem meum, neque à vobis celari peto; sed potiùs liberè exponi à vobis, & renunciari dilecto meo.
[15] prior quæstio, quid sit in sponso singulare quod tanti faciat Ecclesia.
[f] *Heb. inter fœminas.* [16] descriptio sponsi allegorica, qui primùm à vivo colore describitur, hoc versu; deinde à singulari membrorum enumeratione.
[g] *Hebr. candido & rubente colore.* [17] id est, præ omnibus nativo succo, & colore temperatissimo ac conveniente instructus est; quæ sunt indicia firmissimæ valetudinis: metaphora à re militari. [18] pretiosissimum & splendidissimum. [19] ut suprà 1. 15. [20] id est, columbarum lautissimarum: periphrasis. [21] id est, quorum album est lacteum, & nitens albedine. [22] id est, tam convenientes & apti suis foraminibus, ut insitivæ gemmæ in annulorum palis. [23] id est, florentes barba convenientissima & odoratissima.
[h] *Hebr. aromatis.* [i] *Hebr. unguentorum.* [24] id est, odoratissima, & tam decorè eminentia quàm liliorum labra.
[k] *Hebr. myrrham transeuntem: ut suprà vers.* 4. [25] insunt ei omnia pretiosissima & splendidissima. [26] hoc est, pectus ejus, adeóque corpus totum cultum est pretiosissimè & convenientissimè: metonymia. [27] i. pedibus, qui stylobatarum usum tibiis exhibent, calceatis pretiosissimè. [28] i. sermo: metonymicè.
[l] *Heb. dulcedines.* [29] ut Psal. 45. 3.
[m] *Heb. desiderabilis.* [30] secunda quæstio puellarum, ut diximus in versum 7.
[n] *Hebr. descendit.* [31] figurata est loquutio genere eclipseos synecdochico, quod frequentari in scripturis sæpè monuimus. Utitur autem hoc genere loquendi sponsa, rationem habens puellarum quibuscum agebat; quia omni ex parte declivia erant Jeruschalaima: itaque ad hortos suos venientes oportebat descendere. [32] de quo sup. 4. 6. & 17.
[o] *He. aromatis.* [33] i. convivetur, quod dixerat sup. 4. 17.

10 [17] Revertere, revertere, ô *d* Schulammitis; revertere, revertere, [18] ut spectemus te: [19] Quid spectatis in illa Schulammitide? [20] velut chorum Machanajimorum.

CAPUT VII.

11 [21] O quàm pulchri sunt pedes tui cum istis calceis, [22] filia ingenui: [23] ambitus femorum tuorum *sunt* velut monilia, opus manuum artificis:

12 Umbilicus tuus *velut* crater rotundissimus; [24] ne deficiat illius mixtio: *sed* venter tuus *sit* [25] *ut* acervus tritici sepitus liliis.

13 ‖ Duo ubera tua similia *sunt* duobus hinnulis, gemellis capreæ:

14 Collum tuum simile turri [26] eburneæ: oculi tui [27] piscinis *e* artificiosissimis ad portam *f* frequentissimam, nasus tuus similis [28] turri Libani spectanti *g* versus Damascum.

15 [29] *Quod in* capite tuo impositum est tibi, simile *est* coccineo, & vitta capitis tui similis *est* purpuræ: [30] Rex alligaretur suis ambulacris.

16 [31] Quàm pulchra es & quàm amœna, ô amor, in deliciis istis.

17 [32] Illa statura tua similis *est* palmæ, & [33] ubera tua botris.

18 [34] Dico, [35] conscendam palmam, prehendam palmites ejus: [36] erúntque jam ubera tua sicut botri vitis, & odor nasi tui sicut poma;

19 Palatúmq; tuum [37] ut vinum *odoris* optimi, *h* movens se amantissimè rectissimèq; [38] efficiens ut loquantur labia dormientium.

[17] hic sermo Christi ad Ecclesiam tria cõplectitur; primùm vocationem Ecclesiæ, hoc vers. deinde descriptionẽ formæ & elegantiæ, inde ad 18. postremo promissionem de præstãdis officiis erga amicam, donec nuptiæ consummentur, duobus ultimis. Vocatio autem hic repræsentatur specie hominis è lõginquo contendentis voce, quàm potest maximè; ut errantem revocet verbo.

d id est, reddita perfectissima, ex consilio Dei, & vocatione.

[18] ego & amici, superiore vers.

[19] apostrophe ad amicos; quos interrogãdo excitat sponsus, ut amplitudinis gloriæ, quæ in Ecclesia est, spectatores sint & testes.

[20] subjectio, sive amicorum ad sponsum, sive (quod magis probamus) ipsius sponsi ad quæstionem suam. videtis, inquit, quàm gloriosa & quàm spectato fortique comitatu stipata sit Ecclesia. Planè quum hanc turbam occursantem mihi conspicio; videre mihi videor lætum illum diem, quo Jisraëlitæ revertentes ad Davidem maximo gaudio & lætitia omnium exceperũt eum Machanajimis, & gratiosè ab eo excepti sunt: vide historiam, 2. Schem. 19. Potest quidem Hebraica vox reddi appellativè: verùm hoc cum Schelomonis scopo & superioribus exemplis convenientius esse judicamus. [21] gratulatio sponsi ad sponsam propius accedentem, continens descriptionem illius ab imo ad summum, usque ad vers. 16. [22] id est, puella nobilissima & generosissima. [23] periphrasis cinguli, quod sponsæ gestare solent, quàm maximè pretiosum. [24] pathetica amantis exclamatio, accommodata similitudini cratêris: quasi dicat, utinam nunquam macrescas, vel exhauriaris. [25] id est, fructuosissimus sit pariter, & odoratissimus. ‖ *Sup. 4. 5.* [26] id est, albissimæ & nitidissimæ. [27] id est, lucidissimis atque clarissimis; ut sunt piscinæ Jerosolymitanæ, quæ omnes secundùm portam gregis factæ sunt. Dicitur autem porta gregis frequentissima, quia illa una simul aditum patefaciebat ad tria Jeruschalaimorum opida, & ad templum ipsum domúmque Davidis, in eáque habebatur forum maximum, ut observatum est Nechemiæ 3. 1.

e Heb. cum artificio factis. *f Heb. filiam multorum.* [28] ædificatę in domo saltus Libani, de qua 1. Reg. 7. 2. *g Heb. faciem Damasci.* [29] id est, mitra tua, ejusque redimicula. [30] quasi dicat, nullus est rex tanta gloria præditus, qui aspectu tuæ istius gloriæ expleri posset; sed confixus & stupens ad aspectum ejus perpetuo videndi tui desiderio tamquam vinctus teneretur: tanti gloriam tuam præ sua & totius mundi gloria faceret. [31] regressio ad exclamationem patheticam versus undecimi, cõcludens summam esse pulcritudinem sponsæ, ex superiore enumeratione partium: & tu (inquit) pulcra es, & ornamenta tua. [32] id est, corpore es valentissimo atque rectissimo. [33] quasi dicat, mammas geris venustissimas atque firmissimas, ut sunt botri densis acinis. [34] tertius locus sermonis Christi, ut diximus vers. 10, continens tum promissionem officiorum quę Christus Ecclesiæ intereà exhibiturus est, tum effectorum quæ ipse Christus ex Ecclesia percepturus. Est autem noëma in hoc verbo, pro eo quod est, promitto tibi, & quod promitto perficiam. [35] id est, versabor tecum, purgabo te. & singulares fructus recognoscam ac percipiam ex te; quemadmodum in palmis curantur palmites, qui ex ramis palmarum prodeuntes, flores germinãque ad fructum proferunt: dẽ palmis, earúmque palmitibus vide Plin. lib. 13. cap. 4. [36] altera pars promissionis de effectis præsentiæ & benignitatis Christi erga Ecclesiam suam: hac mea præsentia, inquit, jam jam futurum est ut vegeta sis tota. odora, grata, & omnibus qui ad te accedent salutaris facundiâ tuâ: quæ omnia humanitùs uberibus, vultui, & palato certis comparationibus tribuuntur. [37] id est, odoratissimum, suavissimum, & sopitos sensus excitans pura administratione verbi. *h Heb. ions ad amores, ad rectitudines: ut Prov. 23. 31. Est autem prius nomen amorũ euphoniæ causa truncatũ postrema litera per apocopen: ut 2. Reg. 11. 19. & Psal. 144. 2. & inf. 7. 6.* [38] hyperbolica loquutio, si spectes similitudinem; sed tamen verissima, si prædicationem Euangelii (quod est verbum vitæ & incorruptum salutis semen) considerabimus.

CAPUT VII.

Ecclesia audito sponsi erga se studio, se committit ei: quærit signa futurarum nuptiarum, earúmque diem exoptat: amicas officii admonet: ardentissimum suum amorem in sponsum exponit, & ab illo in perpetuum redamari petit.

1 [1] EGo dilecti mei *sum*, [2] quãdoquidem erga me *est* appetitus ejus.

2 [3] Age, dilecte mi, [4] prodeamus rus; [5] pernoctemus [6] ad cypros.

3 *a* Surgentes matutino adeamus vineas, videamus an floreat vitis, an aperiat se prima uva, germinent mali punicæ: [7] ubi datura sum amores meos tibi.

4 [8] Amabiles istos flores edentes odorem, & [9] secundùm ostia nostra omnes pretiosos fructus, recentes simul ac veteres; dilecte mi, repono tibi.

CAPUT VIII.

5 [10] O *si* quis daret te [11] ut fratrem *esse* mihi, sugentẽ ubera matris meæ: inveniens te foris oscularer te, *b* [12] etiam non contemnerer ego.

6 [13] Deducerem te, introducèrem te in domum [14] matris meæ, [15] quæ docet me: [16] bibendum darem tibi de vino aromatite, de succo malogranatorum.

7 [17] Sinistra ejus sub capite meo, & dextera ejus amplexante me,

8 Adjuro vos *c* Jerosolymitanæ, quid excitaretis, aut quid expergefaceretis hunc amorem, usque dum voluerit?

9 [18] Quæ *est* illa quæ [19] ascendat ex ipso deserto associatura se dilecto suo? [20] sub ipsa malo expergefacio te, ubi enixa est te [21] mater tua, ubi enixa est *quæ* peperit te.

10 [22] Impone me ut sigillum *d* animo tuo; ut sigillum brachio tuo, nam fortis *est* ut mors amor, [23] durus ut sepulcrum zelus: prunę ejus

[1] Ecclesia in his duobus capitibus pro facultate sua Christo par pari referens, studiũ suum flagrantissimũ explicat erga optatissimum illum nuptiarum diem. Quamobrem hoc capite continentur duo: primũ enim Ecclesia universè animũ suũ erga sponsum explicat, ℣. 1. deinde (quia huj[9] Ecclesiæ subjacẽtis Christo membra sunt duo, plenitudinis Judæorum, & plenitudinis gentium omniũ) exponit vet[9] Ecclesia se jãtum fuisse in maxima exspectatione sponsi, & officia sua exhibere, ad finem usq; capitis: de altera autem quæ posita est in plenitudine omnium gẽtium, agetur seq. capite.

[1] i. quandoquidem tantum est studium dilecti mei erga me, ut me aversantem dilexerit prior, aberrantem revocaverit, offendenti condonaverit, certatímque sua beneficia in me contulerit, se denique ipsum mihi tradiderit, quod superiore capite ostendit; non possum non esse illius. Hæc verba totius Ecclesiæ adjungentis se Christo capiti suo. [3] his verbis Ecclesia vet[9] (quæ jam tum florebat Schelomonis temporibus) per apostrophen sponsum suum invitat primùm ad observandum communi studio tempus venturum connubii duobus versibus: quia hæc semper fuit certissima piorum nota, ut multis locis exponit Apostolus: deinde bona sua omnia addicit spõso, ℣. 4. ac postremo se ipsam præ gravitate amoris sui, inde ad finem usque. [4] q. d. noli, quæso, solus & seorsim à me studium in cognoscendo optato illo tempore consumere, ut suprà dixisti 6. 8. sed communem operam eò conferamus, cùm equè studiosa sim matrimonii istius consequendi. [5] q. d. nolo amplius imparata offendi, ut sup. 5. tædet me & pudet oscitationis meæ: meum est vigilare tecum, & noctes equè ac dies observare signa gloriosi adventus tui. [6] cogniturí videlicet an floreant, ut sequent. versu: vide supra 6. 8. [2] *Heb. surgamus ad vineas.* [7] i. quo tempore & quibus signis certissime percipietur instare nuptiarum diem quo perfecto amore perfectè adunabimur Christo. [8] secunda pars orationis sponsæ qua sua omnia addicit Christo; & nominatim ostendit se intereà temporis omnia munera, flores, odoramenta, sertáque coronaria comparare in nuptiarum diem. [9] i. etiam ea quibus vestibula domorum & aditus insterni solent diebus nuptialibus. [10] tertia pars, in qua primum optatum suum exponit Ecclesia, duobus versibus; deinde socias admonet ne sibi cum sponso versanti impedimento sint, ℣. 7. & 8. postremo vehementiam sui amoris ostendit cum petitione. [11] i. germanum mihi esse atque domesticum, ut jam jam tuo amplexu & colloquio frui possem quàm familiarissimè: *b Heb. etiam non contemnerent me.* [12] i. libera essem tot ludibriationibus & contumeliis, quibus tantisper impii me exagitant dum dies ille adverterit. [13] i. hic ipse dies nuptiarum esset: periphrasis. [14] i. universalis Ecclesiæ, quæ tota assurgẽs in corpus unum, ut virgo casta, sistetur Domino gloriosa, Ephes. 5. 27. Hoc autem ut meliùs intelligatur, ita habendum est: Hebræi unum aliquod totum appellant patrem vel matrem, partes verò nominant filios vel filias. Ecclesia autẽ in scriptura utroq; modo consideranda est: nimirum aut universè, aut ex parte. Universalis autẽ Ecclesia similiter consideratur duobus modis: nam modò continetur Ecclesiæ nomine Christus cum electis suis omnibus, quæ propterea mater quoq; sponsi appellatur ℣. 9 & Ecclesia soror, suprà 4. 9. & inf. 8. 1. modò electi tantum, ut hoc loco, suprà 3. 4. & 6. 6. & aliis consimilibus. Atque hæc eadem distinctio in novo quoque Testamento servatur, ubi Ecclesia cum capite suo ferè appellatur Christus, 1. Corin 12. 12. & Ephes. 3. 4. id est, Christus, ut patres dixerunt, mysticus: seorsim verò à Christo, appellatur Ecclesia Christi aut corpus ipsius. Ex parte verò quoties cõsideratur Ecclesia, aut temporibus distinguitur, aut locis: à temporib. summa distinctio est, ut altera dicatur, vetus ante adventum Christi; altera nova, ex quo Christus disjecta maceria effecit ovile unũ. Utraque autem Christi soror est, velut ejusdem matris filia ex electione Dei. [15] i. instituit & informat in omni pietate, officióque maximè erga te. [16] id est, exciperem te hilarissimè: metaphora à cõvivio. [17] apostrophe ad socias, qua informantur quàm religiosè cavere sibi debeant ab omni offensione sponsi, ut sup. 3. 5. *Heb. filiæ Jeruschalaimorum.* [18] expositio summi amoris quo Ecclesia prosequitur sponsum, per comparationem: an fuit (inquit illa) unquam sponsa, quæ tantos labores perferret, tantáque pericula susciperet ad consequendum dilectum suum? Hæc igitur sunt illa pignora meæ voluntatis erga te, quòd fide superavi omnes difficultates, ut pervenirem usque in domicilium tuum cæleste, de quo Heb. 22. 12. [19] i. veterem hominem deponat, abnegans se & mundum ipsum totum, qui desertum & solitudo in scriptura dicitur, ut Jesch. 40. 3. [20] i. in ipsa Jerusalem cælesti, ac velut in cunis & cubili tuo. [21] vide suprà in ℣. 6. [22] petitio patheticè interjecta illi expositioni amoris quæ cœpta est superiore ℣. q. d. Ecclesia, vicissim ferto me in animo tuo, in oculis, in manibus, &c. ut monilia pectori, & annuli digitis apponuntur. *d Heb. cordi.* [23] i. vehementissimus, invictissimus, & ardentissimus: ut sequentis ℣. comparationes ostendunt.

prunæ

[24] i. maximę. quam Deus potentissima sua luce spiritus in perpetuum duraturam accendit. [c] Heb. flamma Jah.

prunæ *sunt* ignis, [24] *e* flammæ *que* divinæ.

11 [25] Aquæ multæ non possent exstinguere hunc amorem, ne flumina quidem inundarent eum; si daret quis totam substantiam dom[9] suę pro hoc amore, *f* planè contemneretur.

[25] id est adeò firmus est amor, ut neque vi ulla, neque fraude & promissionibus expugnari possit. [f] Heb. contemnendò contemnerent illam.

CAPUT VIII.

Ecclesia vetus deliberat de vocatione gentium, & partem lætitiæ suæ collocat in cooptatione ejus: Christus suum studium erga Ecclesiam exponit, & prædicari ab ea cupit: hæc vicissim præsentiam & opem illius implorat.

[a] Hujus capitis loci sunt tres: primus, quo Ecclesia vetus agit de cooptatione gentium in eamdem gratiam & conditionem per Christum,

1 [1] SOror [2] nobis *est*, [3] parva, cui nondum *sunt* ubera: [4] quid faciemus sorori nostræ [5] die quo sermo fiet de ea?

2 [6] Quum murus fuerit *ædificandus*, ædificabimus in eo [7] palatium argenteum: quum autem janua erit *munienda*, circummunie-

trib. ver. secundus, quo Christus suum erga Ecclesiam utramque commune studium exponit, tribus alteris; postremus, quo Ecclesia præsens implorat sponsi fidem & se committit ei, ver. ultimo. Cur autem Ecclesiam hanc nostram ex gentibus collectã sororem nominet, vide suprà 7. 6. [2] id est, mihi & tibi, ô sponse. [3] videlicet immatura ante plenitudinem temporum: Galat. 4 quod sequentium verborum epexegesis docet. [4] cùm ego administrando, tum etiam tu dando efficaciter incrementum, & augendo benedictionibus. [5] i. quum mysterium illud sacri connubii à temporibus æternis tacitum, ex imperio æterni Dei omnibus gentibus declarabitur; ut fide adjungantur tibi: ut Rom. 16. 25. [6] subjectio ad præcedentem quæstionem qua inter se statuunt Christus & Ecclesia quid sint facturi in illa temporum plenitudine, per novam allegoriam, duobus versib. sensus est, quo tempore cooptabitur Ecclesia gentium (quæ angustis Jeruschalaimorum finibus præ multitudine capi non poterit, Jeschah. 49. 20. & Zecarjæ 2. 8.) erit inducenda nova civitatis forma, & dituto muro mediano meo novus quasi murus & novæ portæ ad ampliandum civitatem curandæ: quapropter nos communem operam in hac Ecclesiæ ædificatione consumemus. Significatur enim civitas appellatione muri, & portæ synecdochicè, ut alibi in scriptura passim. [7] i. regiam pretiosissimam, & magnificentissimam, ut sit domus magni regis, prout vocatur Psal. 48. 3.

mus eam tabulato cedrino.

3 [8] Me existente *velut* muro, & uberibus meis velut turribus; tunc fuero in oculis ejus [9] propè consequuta pacem.

4 [10] VINEA est Schelomoni in *a* loco ferace: locat vineam suam custodibus, quisque affert pro fructu ejus [11] millenos *siclos* argẽti.

5 Vineæ quæ mea *est*, [12] apud me *permanent*; milleni illi [13] tui, Schelomo, etiam ducẽti *sicli* custodientium fructum ejus.

6 [14] O quæ habitas [15] in istis hortis, *b* [16] sociis attendentibus ad vocem tuam prędica me.

7 *c* [17] ACCURRE, dilecte mi, [18] & *d* si [9] similis esto capreæ aut hinnulo cervorum, *qui versaris* [19] in montibus aromatum.

[8] i. quum ego adunato gentium cœtu in civitatem unam cũ illis coaluero, tũ bonam partem desiderii mei fuero cõsequuta: nam prope erit tẽpus, quo in communionem perfectã pacis recipiar adventu sponsi, ut nuptiæ consummentur.

[9] i. non proculabero ab illa tranquillitate animi & felicitate, de qua nunc laboro tantopere: jam videbor mihi in limine ejus versari: nam illi dies ultimi passim appellantur. [10] secundus locus, oratio sponsi: qua primum ostẽdit quàm pretiosa sit ipsi Ecclesia per comparationem vineæ, duob. ver. deinde ipsam ad prædicationem sui Euangelii excitat, ℣. 6. Est autem hoc comparationis argumentum: ne rex quidem ipse (ut vineam habeat feracissimam vini generosissimi) eam aut ipse potest colere, aut totum illius fructum percipere; sed colendam aliis locat, & aliquid iis de provenru tenetur attribuere, hoc ver. Ego verò, inquit sponsus, neq; aliis colendam loco neque mihi quicquam de ea detrahi sinam; adeo sum illius zelotypus, sed oculi mei semper versantur in ea, ℣. sequ. [a] Heb. domino multitudinis vini. [11] i. permagnum quidem fructum reddit Schelomoni (numerus certus pro incerto) sed aliquam sibi reservat partem, utpote ducentenos siclos. Est enim hæc oratio ἀναλαπόδοτος cujus membrum posterius recipiendum est ex sequ. ver. [12] videlicet fructus, id est, illius ne tantillum quidem alienari sino, aut aliena voluntate administrari. [13] i. quos tu ex vinea tua percipis, eos ego ipse conficio ex vinea mea, & ampliùs multò: apostrophe sponsi gloriosa ad Schelomonem. [14] apostrophe ad Ecclesiam versantem in terris & peregrinantem à domino, ut dictum est in ℣. 4. [15] i. singulis Ecclesiis, quas studio singulari Christus ipse extollit. [b] Heb. socios attendentes ad vocem tuam facandire me. [16] i. coram omnib. hominibus in terra conversantibus, qui vivere nolent ut porci & canes; sed doctrinæ salutari animum advertere. [c] Heb fuge. [17] conclusio, qua Ecclesia accipiens mandatũ sponsi de prædicando ipsius nomine, præsentiam ipsius implorat ad ducendũ atq; regendum se, q. d. certum est mihi facere quod jubes; sed tu ipse adesto & dato quæ jubes, promissáq; perficere glorioso adventu tuo festinato. [18] ut sup. 2. 17. [d] Hebr. similis esto tibi. [19] i. in cælis, ut sup. 4. 6. similis conclusio, ut Apocal. 22. 20. etiam veni Domine Jesu. Amen.

Παντοτε δόξα Θεῷ.

Tertiæ partis Bibliorum finis.